üçüncü kitap

noktanın sonsuzluğu

lütfi filiz

Gri

NOKTANIN SONSUZLUĞU

Lütfi Filiz
(Fâni)

Üçüncü Kitap:

Peygamberlik ve Peygamberler, Dinler,
İslamiyette Eğitim Mertebeleri,
İslamiyette Temel Kavramlar, İman, İbadet,
Fark Âlemleri, Mertebeler, Hurufat-ı İlâhiye

Yayıma Hazırlayanlar
Saim ÖZTAN
Dr. Seyhun BESİN
Aziz Şenol FİLİZ

Gri Yayın Dizisi: 14

Pan Yayıncılık
Barbaros Bulvarı 74/4
Beşiktaş 80700 - Istanbul
Tel: (0212) 261 80 72 • Faks: (0212) 227 56 74
www.pankitap.com

Birinci Basım: Ağustos 1999
İkinci Basım: Aralık 2001

Filiz, Lütfi
Noktanın Sonsuzluğu/Lütfi Filiz.–2. bs.–Istanbul: Pan Yayıncılık, 2001.
624 s.; 20 sm.

ISBN 975-7652-96-2
1. Tasavvuf. I. Yapıt adı.
297.4

ISBN 975-7652-96-2

• Kapak Grafiği: Fatih Durmuş
•Baskıya Hazırlayan: Pınar Yalman - Sevgi Özdemir
•Arka Kapak Fotoğrafı: Sefâ Çeliksap
• Baskı: Yaylacık Matbaası (0212) 612 58 60

noktanın sonsuzluğu

Lütfi Filiz
(Fâni)

Üçüncü Kitap
Peygamberlik ve Peygamberler,
Dinler, İslamiyette Eğitim Mertebeleri,
İslamiyette Temel Kavramlar, İman, İbadet,
Fark Âlemleri, Mertebeler, Hurufat-ı İlahiye

Yayıma Hazırlayanlar:
Saim ÖZTAN
Dr. Seyhun BESİN
Aziz Şenol FİLİZ

LÜTFİ FİLİZ

1911 yılında Tire'de doğdu. Sultan Reşat, Sultan Vah dettin dönemlerinden sonra Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in ilanına kadarki büyük değişimi çocuk gözleriyle gözlemledi. On üç yaşına kadar devam ettiği okul hayatı, medreselerin kapanmasından sonra sona eren Lütfi Filiz'in okuma aşkı tüm ömrüne yayıldı.

Hayatını kazanmak için elli altı yıl boyunca saatçilik mesleğini sürdürdü.

Otuz dört yaşında iken gönlündeki büyük kaynama ona Osman Dede'yi buldurdu. Bu beraberlik Osman Dede'nin dünya aleminden ayrılmasına kadar beş yıl devam etti.

Daha sonra

"Ben kitab-ı kâinatı hatmetmiş sanırdım sevgilim
Kadd-i mevzunun görüp tekrar eliften başladım"

diye hitap ettiği ikinci hocası Kenzî Aziz Şenol ile içindeki ilim ve Allah aşkını yirmi üç yıl boyunca paylaştı.

Aziz Dede'nin dünya hayatına veda etmesinden sonra yıllar boyunca aldığı bu bilgileri yaptığı sohbetlerle talip olanlara nakletti.

Lütfi Filiz, "Fâni" ismindeki gizliliğinde

"Bâkiye ulaşmak dileyen olmalı fâni
Fâni cana bin can katılır nefh-i Hüda'dan"

dedikten sonra gönlünden kaynayan tüm ilham ve sözler için,

"Fâniya bu sözleri sen değilsin söyleyen
Nutk eden Hakkın dili, dilde tercüman benem"

diyerek her şeyi sahibine teslim etmiştir.

İÇİNDEKİLER

PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER **13**
Peygamber Nedir? 13
Peygamber Neden Gönderilmiştir? 14
Ashab Nedir? 14
Peygamberlerin Yaşamı ve Özellikleri 14
Mucize Nedir? 16
Peygamberlik Mertebeleri 20
Tekmillenme Nedir? 23
Hazret-i Âdem **24**
Âdem ve Havva Nedir? 24
Âdem'in Cennetten Kovulması 25
Âdem'in Dünyada Yaratılması 28
Hazret-i Nuh **30**
Hazret-i İbrahim **30**
Hazret-i Musa **35**
Hazret-i İsa **42**
Hazret-i Muhammed **44**
Yaratılışı 44
Şeceresi 45
Yaşadığı Devrin Özellikleri 45
Hazret-i Peygamberin Özellikleri 46
Vahiy Nedir? Nasıl Gelir? 50
Hadis Nedir? 51
Çektikleri Sıkıntılar 52
Hazret-i Peygamberi Nasıl Bilmek Gerekir? 53
Hazret-i Peygambere Nasıl Ulaşılır? 62
Ehl-i Beyt Nedir? 64
Ümmet Nedir? 65
Ahir Zaman Peygamberi Ne Demektir? 69
Hazret-i Peygamberin Vefatı 71
Miraç Nedir? **71**
Miraç Ne Demektir? 71
Miracı Nasıl Anlamak Gerekir? 73
Miraç Nasıl Gerçekleşir? 77
Peygamberin Miracı Nasıl Olmuştur? 80
Niçin Miraç Edilir? 84

DİNLER **85**
Din Nedir? 85
Dinin Amacı 86

İlah ve İlahe Ne Demektir? 88
Dinlerin Gelişimi ve Devamlılığı 88
Dinde Tahakkuk Nedir? 95
İnkâr Nedir? 96
Dinde Dejenerasyon Nedir? 97
Musevilik **97**
Hıristiyanlık **101**
Müslümanlık **106**
Müslümanlık Nedir? 106
Müslümanlığın Özellikleri 115
Müslümanlığın Oluşumu ve Gelişmesi 119
Asr-ı Saadet Nedir? 122
Müslümanlıktan Amaç Nedir? 123
Müslümanlığın Şartları 125
Müslüman Kime Denir? 126
Nasıl Müslüman Olunur? 131
Avam, Havas, Ahass-ül Havas Ne Demektir? 140
Ulema 141
Müslümanlıkta Dejenerasyon 142
İçtihad Nedir? 143
Taklit Müslümanlık 145
İrtica Nedir? 149

İSLAMİYETTE EĞİTİM MERTEBELERİ **151**
Şeriat **151**
Şeriat Nedir? 151
Şeriat Neden Konmuştur? 155
Şeriatın Bazı Özellikleri 156
Şeriatın İslamiyetteki Yeri 158
Şeriatın Hududu 161
Şeriatın Uygulanmasındaki Zorluklar 163
Şeriat Erbabının Çelişkileri 164
Şeriat Taklitçiliği Nedir? 167
Ehl-i Şeriatın Görevi 172
Ehl-i Şeriatın Problemleri 173
Şeriat - Hakikat İlişkileri 176
Tarikat **180**
Tarikat Nedir? 180
Tarikatların Oluşumu Ve Gelişimi 181
Tarikatların Amacı 184
Tarikatların Dindeki Yeri 185
Tarikatta Mürşidin ve Salikin Yeri 187
Fırka-yı Naci Nedir? 188

Tarikat Eğitimi 189
Tarikatların Fayda ve Zararları 194
Türbeler 195
Tarikatların Dejenerasyonu 196
Bektaşilik **198**
Melâmilik **203**
Mevlevilik **205**
Nakşibendilik **207**
Uşşakilik **212**
Hakikat **214**
Hakikat Nedir? 214
Hakikatin Faydaları 215
İç Âleme Nasıl Ulaşılır? 216
Hakikat Neden Gizlenir? 219
Hicab-ı Kibriya Nedir? 220
Ehl-i Hakikat ve Özellikleri 221
Marifet **225**
Marifet Nedir? 225
Marifet Türleri 228
Marifete Nasıl Ulaşılır? 228
Erbab-ı Marifet 231

İSLAMİYETTE TEMEL KAVRAMLAR **236**
Tasavvuf Terminolojisi 236
Arapçanın Özellikleri 240
Kur'an **243**
Kur'an Nedir? 243
Ayet Nedir? 245
Kur'an Nasıl Nazil Olmuştur? 246
Kur'an'ın Özellikleri 247
Kur'an Niçin Gönderilmiştir? 257
Mushaf Nedir ve İçindekiler 259
Mushafın Yazılış Amacı 261
Kur'an Okumanın Faydaları 262
Kur'an Nasıl Öğrenilir? 263
Kur'an'ı Nasıl Anlamalıdır? 266

İMAN **283**
İman Nedir? 283
Kaç Çeşit İman Vardır? 285
İman Nasıl Olmalıdır? 289
İman Nasıl Gerçekleşir? 293

Melek **299**
Melek Nedir? 299
Melekler Nasıl Oluşur? 300
Meleklerin Görevleri 301
Melekûtiyet ve Meleke Ne Demektir? 302
Melek-İrade Bağlantısı 303
Cin Nedir? 305
Melek Türleri 306
Kader-Kısmet-Nasip **311**
Kader Nedir? 311
Nahnü Kasemna'daki Taksim 312
Nasip Nedir, Nasıl Verilir? 315
Kader Bilinir mi? 320
Kader ve Nasip Değişir mi? 321
Kader ve Nasip Belirtileri 323
Esmaların Kadere Etkisi 324
Kadere Rıza 324
Kaza Nedir? 326
Hayır-Şer **326**
Hayır ve Şer Nedir? 326
Hayır ve Şer Bilinir mi? 328
Hayır ve Şer Kimde Vardır? 329
Şer Nasıl Meydana Gelir? 331
Hayır ve Şer Devamlı mıdır? 335
Hayır ve Şerrin İnsandaki Tezahürleri 335
Hayır ve Şerrin İnsana Geri Dönüşü 338
Sevap ve Günah Nedir? 340
Şerden Kurtulmak İçin Ne Yapmalıdır? 343
Tövbe ve İstiğfar Nedir? 345
Yaşamın Amacı Nedir, Nasıl Olmalıdır? 347
Helal-Haram **349**
Helal ve Haram Ne Demektir? 349
Kısıtlamalara Neden İhtiyaç Duyulmuştur? 350
İstisnaları 352
Sebep ve Sonuçları 353
İslamiyette Kadının Yeri **356**
Kadının Fonksiyonu ve Değeri 356
Kadının Erkeğe Üstünlüğü 357
Çocuğun Cinsiyetinde Kadının Rolü 360
Kadın Erkek Eşitliği 360
Hakikatte Kadının Yeri 361
Mahremiyet **362**
Mahremiyet Nedir? 362

Mahremiyetin Dereceleri 364
Namahremiyetten Mahremiyete Geçiş 366
Tesettür **366**
Tesettür Nedir? 366
Hakikat Açısından Tesettür Nedir? 368
Evlilik **370**
Evlilik Nedir? 370
Evliliğin Şartları 371
Evliliğin Zorlukları 372
Evlilikte Neden Düğün Yapılır? 374
Şirk **375**
Şirk Nedir? 375
Neden Şirke Düşülür? 377
Kaç Türlü Şirk Vardır? 378
Şirkten Kurtulmanın Yolu 379
Kul ve Kulluk Kavramı **381**
Kul ve Kulluk Ne Demektir? 381
Kulluğun Hayvanlardaki Tezahürü 385
Kulluğun Özellikleri 386
Kul Nasıl Olmalıdır? 389
Kul ve Allah İlişkileri 390

İBADET **393**
İbadet Nedir? 393
İbadetten Amaç Nedir? 395
Abdest **398**
Taharet Ne Demektir, Niçin Gereklidir? 398
Cünüplük Ne Demektir? 399
Abdest Nedir? 400
Namaz **401**
Ezan Nedir? 401
Kıble Ne Demektir? 402
Huzur Ne Demektir? 403
Namaz Nedir? 410
Namazdaki Hareketlerin Anlamı 412
Kıyam 413
Rükû 414
Sücud 414
Kuûd 416
Niyet Nedir? 417
Hamd Nedir? 418
Şükür Nedir? 419
Dua Nedir? 419

Namazda Okunan Duaların Anlamı 421
Salavat Nedir? 424
Namaz Kılmaktan Amaç Nedir? 425
Namaz Niçin Farz Olmuştur? 429
Namaz Kimlere Farz Değildir? 430
Kimler Namaz Kılamaz? 431
Namazın Faydaları 431
Namaz Nerede Kılınır? 433
Camide Namaz Kılmanın Anlamı 433
Namaz Vakitleri 435
Kaç Türlü Namaz Vardır? 438
Cuma Namazının Özellikleri 440
Cenazeye Neden Namaz Kılınır? 441
Namaz Nasıl Kılınır? 442
Vuslat Nedir? 443
Namazın Doğru Kılınması Ne Demektir? 447
Taklit Namaz Nedir? 447
İrtica Nedir? 451
Hakikat Namazı Ne Demektir? 452
Namazı Kim Kılar? 457
Namaz Kılmamak Neden Günahtır? 458

Oruç **460**

Oruç Nedir? 460
Oruç Neden Farz Olmuştur? 461
Oruç Çeşitleri 462
Kimler Oruç Tutar Kimler Tutamaz? 465
Siva Nedir? 466
İtikâf Nedir? 467
Bayram Ne Demektir? 467

Hac **468**

Amacı Nedir? 468
Nasıl Yapılır? 469
Kâbe Ne Demektir? 470

Zekât **471**

Sadaka Nedir? 471
Hibe Nedir? 472

FARK ÂLEMLERİ **473**

Fark Ne Demektir? 473
Fark ü Temyiz Âlemi Nedir? 474
Meczubiyet Nedir? 476
Gruplaşmalar ve Etkileşim 477
Fark-ı Evvel 478

Fark-ı Sani 478
Fark-ı Evvelden Fark-ı Saniye Geçiş 481
Fark-ı Farkullah 483
Hortlama Nedir? 485

MERTEBELER 486
Mertebe Ne Demektir? 486
Mertebelerin Oluşumu 489
Mertebelerin Tasnifi 492
Mertebelerin Özellikleri ve Mütekabiliyeti (Karşılıklılığı) 492
Fenâ Mertebeleri 495
Fenâ Mertebelerinin Amacı 499
Fenânın Sonu 500
Ölmeden Evvel Ölmek Ne Demektir? 502
A'rafta Kalmak Ne Demektir? 504
Bekâ Mertebeleri 505
Bekâda Kulluk 506
İnsanda MertebeYükselmesi Belirtileri 508
Hatm-i Meratib Etmek Ne Demektir? 512
Mertebeleri Bilmenin Önemi 518
Karşıdakinin Mertebesini Bilmenin Önemi 523
Mertebelerin Hakkını Vermek Ne Demektir? 525
Mertebelerin Hudutları 529
Semanın Tasavvufi Anlamı 529

Velâyet 531
Velâyet Nedir? 531
Velilik Vasıfları 531
Velâyet Mertebeleri 533
Velâyet ve Nübüvvet İlişkileri 535

Ef'al Mertebesi (Lâ Fâile İllallah) 536
Ef'al ve Amel Ne Demektir? 536
Ef'al Mertebesi Nedir? 537
Ef'alin Amacı ve Özellikleri 540
Misafir-i Gaybî Ne Demektir? 542

Sıfat Mertebesi (Lâ Mevsufe İllallah) 543
Nedir? 543
Niçin Verilir? 543

Zât Mertebesi (Lâ Mevcude İllallah) 545
Zât ve Zât Mertebesi Nedir? 545
Bu Mertebeye Nasıl Gelinir? 547
Mertebenin ve Bu Mertebedekilerin Özellikleri 549
Zât Mertebesinin Sonu 555

Cem Mertebesi (Lâ Mevcude İllâ Ene) **556**
Cem Mertebesi Nedir? 556
Amacı 560
Nasıl Ulaşılır? 560
Cem Mertebesinin Özellikleri 562
Cem Mertebesinde Olanların Özellikleri 568
Zındık Ne Demektir? 572
Hazret-ül Cem Mertebesi (Lâ Mevcude İllâ Ente) **573**
Hazret-ül Cem Mertebesi Nedir? 573
Hazret-ül Cem Mertebesinin Özellikleri 575
Bu Mertebeye Ulaşanların Özellikleri 577
Cem-ül Cem Mertebesi **578**
Nedir? 578
Bu Mertebeye Nasıl Ulaşılır? 579
Özellikleri 580
Bu Mertebeye Ulaşanların Özellikleri 580

HURUFAT-I İLÂHİYE **584**
Nokta Nedir? 584
Harfin Tasavvufi Anlamı 585
Harflerin Oluşumu 588
Harf-i İllet Nedir? 589
Harflerin Tasnifi 589
Ebced Nedir ve Değerleri 590
Mevaki-ün-Nücum Harfleri 604
Harflerin Terfii 605
Harf Grupları 608
Harflerin Birbirleriyle Bağlantıları 610
Kelimelerin Oluşumu 610
Kelimelerin Hurufat Yönünden Açıklanması 611
Kitap **615**
Kitap Nedir? 615
Her İnsan Bir Kitaptır 616
Kitap Nasıl Doğar? 618
Kitapların Okurlarca Değerlendirilmesi 619
Eski Kitapların Özellikleri 621

PEYGAMBERLİK VE PEYGAMBERLER

PEYGAMBER NEDİR?

Peygamber kelimesi, Farsça peyam (haber) ve ber (getiren) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Haberci demektir. Kelimenin Arapça karşılığı Nebi'dir ve o da nebe (haber) kökünden türetilmiştir. Anlamı aynı, yani habere ait veya habercidir.

O halde peygamber demek, Allah'tan kuluna, Zât'ından sıfâtına yahut gayb âleminden şühud âlemine, zamanın ahkâmına göre haber getiren demektir. Kur'an'da *"Onlar büyük haberden sual ederler"*<78-1,2> ayeti vardır. Haber de, habercinin aslı da O olduğu için, burada büyük haberden kasıt, Allah'tır.

Peygamber, Allah'ın ilhamını kullara aktaran elçidir. Kur'an'da, ismen yirmi sekiz peygamber zikredilmiş olmasına rağmen, bu sayının çok daha fazla olduğu ve bugüne kadar, bir kaynağa göre yüz yirmi dört bin, bir başka kaynağa göre de yüz otuz iki bin peygamber geldiği söylenmektedir. Bu nedenle, insanlara güzel ilhamları yansıtanları da peygamber olarak kabul etmek gerekir. Çünkü, Kur'an'da *"Her peygamberi onlara beyan etsin diye kavminin lisanıyla gönderdik"* <14-4> buyurulmuştur. Olgular da bunu göstermektedir, zira Süryanilere İbranice, Araplara Arapça kitap ve o dilde konuşan peygamber gelmiştir.

Kendilerine kitap verilmiş olan peygamberlere, "Nebiyyi Mürsel", verilmemiş olanlara da "Nebi" denir.

Kur'an'da, şeriatla ilgili kısımlarda Hazret-i Musa ve Tevrat'ın, hakikatle ilgili konulardaysa Hazret-i İsa ve İncil'in adı geçmektedir. Geri kalanların tümü Mecusi diye nite-

lendirilmiştir. Hal böyle olduğu için, son zamanlarda Çinlilerin Konfüçyüs'ünü, Hintlerin Buda'sını ve İranlıların Bahaullah'ını peygamber addedip bunların ortaya koydukları düsturlara da din nazarıyla bakanlar vardır.

PEYGAMBER NEDEN GÖNDERİLMİŞTİR?

Allah, sonsuz bir kudret ve azamet-i İlahiye olduğu, kudretinin önü, sonu bulunmadığı halde, çok merhametli olduğu için, kullarına Kendi'ni bildirecek peygamberler göndermiştir. Gelen peygamberler de, insanlara dünyanın "Lâ ilâhe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur) esasıyla yaratıldığını öğretmişlerdir.

ASHAB NEDİR?

Peygamberlerin bildirdiklerini dinleyenlere, onların sohbetlerinde bulunanlara "ashab" denir. Bunlar arasından, peygamberinin huy ve güzelliklerine sahip olanlar da cennetlik olurlar.

Hazret-i İsa'nın ümmeti on iki kişidir ve bunlara "havari" denir. Ama, öyle peygamberler vardır ki, ümmeti sadece bir kişi olmuştur. Hazret-i Peygamberin ümmetinin de, önceleri kırk kişiyken, sonra yavaş yavaş çoğalarak, günümüzde milyonları bulduğu söyleniyor. Lakin, "Ben Müslümanım" diyen bu milyonlar arasından kaçının gerçek Müslüman olduğunu, ancak Allah bilir...

"Her peygamber vefatında ümmetine munzam olur" denmektedir. Bu söz "O peygamber kendini sevenlerde yaşar" anlamındadır. Mevlâna da, "Beni toprakta aramayın. Ben beni sevenlerim gönlündeyim" cümlesiyle aynı mânâyı ifade etmiştir. Biz de anne ve babamızı kendimizde, kendi gönlümüzde aramıyor muyuz?

PEYGAMBERLERİN YAŞAMI VE ÖZELLİKLERİ

Avrupalı ve Amerikalılar, tüm peygamberlerin Arap Yarımadası'nın Tarsus'a uzanan bölümünde meydana çıkmasına anlam verememektedir. Bu kural, sadece Kur'an'da adı

geçen peygamberler için geçerlidir. Geri kalanlar için böyle bir alan sınırlaması bahis konusu değildir. Onlar, dünyanın her yerine dağılmışlardır.

Tüm peygamberler, dünyevi yaşamları boyunca pek çok sıkıntılara katlanmışlardır. Hazret-i Nuh'un karısı ve oğlunun kendisine inanmayıp gözlerinin önünde helâk olması, Hazret-i Lut'un karısının, kendisine yapılan arkasına bakmama uyarısını tutmayıp helâk olması, Hazret-i Âdem'in çocuklarının birbirini öldürmesi, onlar için az sıkıntı mıdır? Tabii etraflarındakilerin durumu da işin tuzu, biberidir... Bu nedenle, Hazret-i Muhammed hariç, tüm peygamberlerin lanetlediği bir kitle olmuştur.

Peygamberlik, pek çok kavimde babadan oğula intikal etmiştir. Yakup'tan Yusuf'a, intikali bu örneklerden biridir. Böyle oluşunun nedeni, çocuğun, babanın bütûnu olmasıdır. Gerçek bu olduğu için, Hazret-i Fatıma kanalıyla gelen Hazret-i Hüseyin ve Hazret-i Hasan'da da risalet nurunun bulunacağını söyleyenlerin iddiasını reddetmek mümkün değildir. Zaten bunu söyleyenler de işin aslını bilen ehl-i tevhid zâtlardır. Niyazi-i Mısrî Hazretleri de bu kanaatte olduklarından, yaşadıkları devirde Mustafa Vanî'nin fetvası üzerine sürgün edilmiştir. Vanî, Hazret-i Peygamberin hatemen nebi olduğu iddiasına dayanarak onu sürgün ettirmiştir. Bu iddia dış âleme ait bir keyfiyettir. İç âlemde O'nun devamlılığı bahis konusudur. Lakin, Âdem'in hamurunda olan ve "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" Kutsi hadisiyle, O olmasa kâinatın yaratılmayacağı söylenen varlığın, kâinat durduğu halde nasıl olup da bir anda yok olabileceğini, şeriat ehline anlatmak mümkün değildir.

Peygamberler masumdurlar. Ama bu masumiyetleri vahyin geldiği anlara mahsustur. Bu anların dışında devamlı olarak masum kalmaları mümkün değildir. Çünkü, devamlı masumiyet, meleklere has bir özelliktir.

Peygamberlerin bir özellikleri de, gösterdikleri mucizelerle kendilerini topluma kabul ettirmeleridir. Burada mucize nedir sorusu akla takılır.

MUCİZE NEDİR?

Her şeyin, ânda yahut manevi âlemde gerçekleştikten sonra zamanda veya zuhur âleminde ortaya çıktığını, evvelce, bir binanın önce mühendisin kafasında oluşturulmasını misal getirerek anlatmıştık. Mühendisin zihninde birkaç dakika içinde oluşan bu planın, bina olarak meydana çıkması nasıl aylar veya yıllar alıyorsa, manevi âlemde ânda olan hadiselerin, zuhur âleminde zamanda ortaya çıkması da aynı şekilde asırlar alabilmektedir. Bunun nedenini de, evvelce, ilgili ayetleri zikrederek anlatmıştık.

O halde mucize, "Ânda mevcut olan bir vakıanın (olayın) zamanda gösterilmesidir" diye tarif edilebilir. Bunun, yaratılışla ilgili en güzel örnekleri, Âdem'in anasız babasız, Havva'nın anasız, ve İsa'nın babasız yaratılışıdır. Bu yaratılışta İsa'nın babasının Âdem, Havva'nın annesinin de Meryem oluşu âna ait bir keyfiyet olduğu için, zamanda, bunlar babasız ve anasız dünyaya gelmiş gibi görünmektedir. Olayı bu şekilde gösteren, ândaki hadisenin, zuhur âleminde farklı zamanlarda görünmesidir. Onun için, buraları çok iyi düşünmek gerekir. Ama, şu da bir gerçektir ki, ne kadar kafa yorulursa yorulsun, bu konuları tam olarak anlayabilmek için ânda yaşamak şarttır.

Mucize göstermek Allah'a mahsustur. O, isterse bir şeyi bir ânda yapıverir. Hiçbir şekilde gözle görülemeyecek küçük bir noktadan, koca kâinatı meydana getirme mucizesini gösteren Allah, başka mucize göstermeyecek midir? Tabii gösterecektir, ama bunu kendi seçtiği kulları vasıtasıyla gösterecektir. Bu kullar içinde, peygamber olarak görevlendirilenlerden gösterdiklerine "mucize", veli olarak benimsediklerinden gösterdiklerine ise "keramet" denir.

İnsanlar düşünüp, bir incir çekirdeğinin içine binlerce incir ağacı yetiştirebilecek gücü koyabilenin kendi gücünün büyüklüğünü idrak edebilselerdi, hiç mucizeye gerek kalır mıydı? Bunu idrak edemedikleri için onları uyarmak gerekmiş ve gelen uyarıcılar da mucizeleriyle bu işi yapmaya çalışmışlardır.

Mucizelerin manevi ve kevnî olanları vardır. Manevi olanlarının başında kelam (Kur'an) gelir. Çünkü, bir benzerini kimse yapamamıştır. Aynı şekilde kemâlât da, gerçek bir mucize veya kerametter ve kendini kelamla göstermektedir.

Kevnî mucizelere gelince, bunlar pek çoktur. Yukarıda bahsettiğimiz anasız, babasız doğumlar, Nuh Aleyhisselam'ın gemi yapıp kendine inananları kurtarması, İdris Aleyhisselam'ın dört asır sonra İlyas olarak gelmesi, ateşin Hazret-i İbrahim'i yakmaması, Hazret-i Musa'nın asası, koynundan çıkardığı elinin beyazlaşması (Yed-i Beyza), Kızıldeniz'i asasıyla vurarak ikiye ayırması ve kavmini oradan geçirdikten sonra denizin tekrar birleşip Firavun'un askerlerini boğması, Hazret-i İsa'nın ölüleri diriltmesi, körlerin gözlerini açması, cüzzamlıları iyileştirmesi, Celile Dağı'nda bin kadar kişiye vaaz verirken, havanın kararması üzerine havarilerine dönüp "Bu kadar kişiyi aç bırakmayalım, yanınızda neler var?" diye sorması ve bulunan iki balık, üç ekmekle tüm orada bulunanları doyurduktan sonra, bir keltere yakın ekmek artırmış olması, Hazret-i Peygamberin, parmaklarından su akıtması, Şakk-el kamer yapması vs. çok bilinen mucizelerdir.

Zât mertebesinde olanlardan bazı fevkaladelikler zuhur ettiği ve bu mertebedeki kimselerin, bazı bilgi ve sezgilere sahip oldukları bir vakıadır. Uzakları yakın, yakınları uzak etmek Allah'ın elindedir ve bunu, isterse, bu mertebedeki kulları vasıtasıyla yapabilir. Ancak, bunları herkesin yaşaması mümkün değildir. Bizim anlatışımızın nedeni, sadece öğrenilmesinin bile, insanın huylarının güzelleşmesine yardımcı olabileceği düşüncesine sahip olmamızdır. Çünkü bu huy güzelleşmesi, insanın ahiret makamını cennet yapacak ve kişi isterse, cenneti burada da yaşayabilecektir.

Mucize olacağı zaman ilâhi tecelli dolayısıyla peygamberlerin titredikleri bilinmektedir. Mucizelerin olağanüstü oluşlarının nedeni de kullara acziyetlerini bildirmesidir. Allah, bu mucizelerle kullarının, ufacık akıllarıyla Allah'lık iddiasında bulunmaya kalkmalarını engellemeye çalışmakta-

dır.

Günümüzde insanların çoğu, böyle olaylara inanmaz ama bunlar gerçek olaylardır ve hepsinin, bilenler nazarında makul bir izahı vardır. Böyle olduğunu da biraz sonra birkaç tanesini izah ederek anlatacağız.

Eskiden insan, mânâda olanları bedeniyle gerçekleştirirken, bugün bu işi modern teknoloji üstlenmiştir. Bugünkü teknolojinin içinden çıkamadığı bazılarını da, gelişen teknoloji daha sonraki çağlarda açıklayacaktır. Çünkü, o mucizeyi gerçekleştirenle, bugün izahını yaptıran ve daha ilerki yıllarda yaptıracak olan, ayrı varlıklar değildir. Geçmişte mucize sayılan bazı olaylar, bugünün gelişmiş insan zekâsı karşısında ahval-ı adiye (basit olaylar) durumunu almıştır. Bu, insanın gelişmişlik düzeyini gösterir ki, Allah'ın isteyip desteklediği de insanın tekâmül etmesidir. Onun için çözümleri buldurmaktadır. Örneğin, eskiden bazı zâtların uzaktaki olayları görüp duyması yahut uçması gibi haşir neşirle bağlantılı olayları bugün telsizler, radyolar, televizyonlar, fakslar, uçaklar gerçekleştirmekte ve bunlardan isteyen her ferdin yararlanması mümkün olmaktadır. Onun için biz, "Gerçek mucize; uçmak, uzağı görmek, gaipten haber almak vs. değil, kemâl sahibi olmaktır" diyoruz. kemâl ehli olanların, o zamanlar görüp bildiği ve söylediği şeylerin günümüzde gerçekleşmiş olması, sözün canlı ve nutkun Hakk olduğunun ispatıdır. Onun için "Nutku haklamak gerekir" sözünü boş bir laf olarak düşünmemelidir. Zira, günümüzde kâinat bile, nutku haklamış olduğunu göstermekte ve nutku haklamayan, yani kâmil sözünü tutmayanların, bundan mutlaka zararlı çıkacaklarını, bize ispat etmektedir.

Kitaplarda pek çok mucizevi olaydan bahsedilmektedir. Bunların bir kısmı gerçek mucizelerdir, bir kısmıysa bazı gerçekleri gizlemek için anlatılmış hikâye ve masallardır. Cahiller ve bilgisi kıt olan bazı kimseler, bunlara kitaplarda yazıldığı şekliyle inanırlar. Marifet ehli olanların inancı ise, biraz farklıdır. İşin aslını bildikleri için, inandıklarına, bilerek ve izahını yaparak inanırlar. Bu iki grup arasında ka-

lanlar ise, tümünü inkâra sapar. Onun için biz, "Allah insanı bu durumda bırakmasın" diye dua ederiz. Bu ara grupta kalanlar, ister hekim olsun, ister mürşit, çok tehlikelidir. Çünkü, kendinden yardım bekleyenleri berbat eder. Bu ara zümrenin, ne kendine faydası vardır, ne de başkalarına... Bunlar, en üst mertebe olan Allah'lık mertebesi ile, en alt mertebe olan kulluk arasında kalmış, ne en üste çıkabilmiş, ne de en aşağıda durabilmiş oldukları için, devamlı ayakları kayan kimselerdir. Zaten ayak kaydıran yerler de bu ara mertebelerdir.

Şimdi gelelim bazı mucizelerin açıklanmasına...

Örneğin Hazret-i Peygamberin, parmağından su akıtması olayını ele alalım... Kevn denen, kendi bedeni olduğuna göre, o bedende mevcut olan suyu, istediği noktadan akıtmasından daha tabii ne olabilir. Bu, tıpkı artezyenle su çıkartmak gibi bir şeydir...

Aynı gerçek, şakk-ı kamer mucizesi için de geçerlidir. Bu mucize, Peygamberimizin bir el hareketiyle ayın ikiye ayrılması olarak bilinen olaydır.

Şakk-ı kamer olayı, cem mertebesinin bir tezahürüdür. O mertebede, hakikat-ı Muhammedî olan kendisinden başka bir şey mevcut değildir. Onun için bu ikiye ayrılmayı, bütündaki celal ve cemal olarak ikiye ayrılmanın zuhurda görünmesi olarak izah etmek mümkündür. Bazı mutasavvıflar ise bunu, sema (iç) ile arzın (dış) ayrılması olarak algılarlar.

İnsanın başı da, dil altından kafatasına kadar simetrik yaratılmıştır. Bu simetride iki göz, iki kulak, iki burun deliğine karşılık bir ağız görünmektedir. Çünkü, ikinci ağız manevi yapıdadır ve insanın ilimle beslenmesini sağlar.

Bu mucizeyi de aynen miraç meselesindeki gibi, hem manen, hem de maddeten olmuş gibi kabul etmek mümkündür. Bu kabul şeriat, tarikat, hakikat ve marifet ehlince biraz değişiklikler gösterir. Şöyle ki:

Ehl-i şeriat, şakk-ı kamer olayını, gökyüzündeki ayın inşikakı (ikiye ayrılması) olarak kabul eder.

Ehl-i tarikat açısından bu hususta iki düşünce vardır.

Ehl-i zuhur veya ehl-i envar denen grubun kabulüne göre, kamer, vech-i mahbub'tur ve bu yüz sağ tarafı cemal, sol tarafı da Celal olmak üzere simetrik olarak yaratılmıştır. Hazret-i Peygamberin eliyle verdiği işaret üzerine cemal ve Celal bir an tefrik olmuş (ayrılmış), bilahare tekrar cem olmuştur (toplanmıştır).

Ehl-i esrar denen diğer grubun kabulüne göreyse, dışta mevcut olmayan hakayık-ı maneviye ile esma-yı zahire birbiriyle ilişkilidir. Örneğin, nurun ilmi, cehlin zulmeti, yüksekliğin semayı, ruhun güneşi, aklın kameri, fikrin kevkebi (yıldızı), vücudat-ı maneviyenin necmi ifade etmesi gibi... Bunlara göre ayın ikiye bölünmesi de; ister ferdi, ister umumi olsun, aklın Hakk ve batıl olarak ikiye ayrılması demektir.

Ehl-i hakikat, peygamberlerin birer mânâ güneşi, getirdikleri dinlerin de birer kamer-i zibâ (süslü, parlak ay) olduğunu, bunların ışığının kitlenin karanlık olan kalp âlemini aydınlattığını düşünür ve ayın ayrılmasının dinler arasındaki ihtilâfa işaret olduğunu kabul ederler.

Ehl-i marifet ise, bütün varlığın Allah'ın nuru ve Hazret-i Peygamber, bütün kevnin de (oluşumların) O'nun, "Ümmetim" dediği vücut zerreleri olduğunu kabul ettikten sonra, böyle ekmel bir zâtın, vücud-u namütenahisine (sonsuz vücuduna) göre bir zerre bile olmayan ayı, çekim gücünü bozmaksızın, kudret-i zâtiyesiyle ikiye ayırdığını, bilahare iki parçanın kendi çekim gücüyle birleştiğini söylerler.

Bir örnek olarak bu mucizelerin izahını yaptıktan sonra diğerlerini yeri geldikçe açıklayacağımızı belirterek yine konumuza dönüyoruz.

PEYGAMBERLİK MERTEBELERİ

Yunanlılara bakın... Onlarda Sokrat, Aristo, Eflatun vs. gibi pek çok peygamber vardır. Zâhir uleması, bir taraftan yüz yirmi dört bin veya yüz otuz iki bin peygamberin gelmiş olduğunu söylerken, diğer taraftan bu saydıklarımızı peygamber olarak kabul etmemekte direnirler. Ama bu bahsettiklerimiz, güzel düşünceli ve Allah'ın bilir kullarından oldu-

ğu için, biz onları da peygamberler arasında sayarız. Çünkü, yukarıdaki tariften de anlaşılacağı üzere peygamber, Allah'ı bilen, O'nunla ünsiyet eden ve O'ndan haber getiren kimse demektir.

Tek ümmet için bile peygamber geldiğine göre, işin aslına bakılınca, kendini bilenin peygamber olduğunu söylemek dahi mümkündür. Çünkü, kendini bilen, Allah'ın sırlarını da bilmeye başlar. Peygamber, haber verici demek olduğuna göre, bu düşünce tarzını yadırgamamak ve doğruluğunu kabul etmek lazımdır.

Peygamberler içinde âlemlere gönderilen yegâne peygamber, Hazret-i Muhammed'tir. Diğerleri ya bir ülkeye veya bir kavme gönderilmiştir.

İşte bu noktada işin içine, *"Ben bazı peygamberleri bazısından faziletli kıldım"* <2-253> meselesi girmektedir. Kur'an'da ismi geçmeyenleri bir tarafa bırakarak, Hazret-i Âdem ile Hazret-i Muhammed arasındakileri ele alırsak, peygamberlik açısından tümü peygamberdir ama Hazret-i Âdem ile, "Ben onun hamurunda vardım" diyen ve dini tekmilleyen Hazret-i Muhammed eşit tutulabilir mi? Tabii ki hayır, ama buradaki farklılık, zât, yani peygamberlik yönünden değil, sıfat yahut ilim yönündendir. Bunun nasıl bir fark olduğunu evvelce velileri örnek vererek anlatmıştık.

İlk yaratılan Âdem-en Nebi, son gönderilen ise Hatemen Nebi'dir, ama O öyle hatemen nebi'dir ki, "Âdem su ile toprak arasındayken ben vardım" demektedir. Hal böyle olunca insanın aklına:"Nasıl Hatem (son) olur?" sorusu takılmaktadır. Son oluşu geliş itibarıyladır. Çünkü, ilk yaratılan, nur, ruh, akıl ve kalem, kendisidir ve Âdem'in ruhu da aynı ruhtur. Hazret-i Peygamberin son nebi oluşu cesedendir. Kendisinin bedenen gelişine kadarki tüm peygamberler, O'nun felsefesinin birer gelişim aşamasından ibarettir.

Tüm peygamberlerde Hazret-i Muhammed'in nuru vardır. Kur'an'da adı geçen yirmi sekiz peygamber, geliş sırasına göre bir öncekinden daha mütekâmil olarak gelmiş ve hepsi *"Benden sonra Ahmed isimli bir peygamber geleceğini*

müjdelerim" <61-6> demiştir. Bunların "Ahmed" deme nedeninin, Hazret-i Peygamberin, nur-u Muhammedi olarak Ahmed diye bilinmesi olduğunu evvelce anlatmıştık. Nitekim sonunda Hazret-i Muhammed gelmiş ve *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> diyerek, dini tekmillediğini bildirmiştir. Dindeki tekmillenme ilim bakımındandır.

Bundan sonra, tamamlanan bu ilim, yani kemâlât, kâinatta da eserini gösterecek ve kendinde ne varsa, hepsini zuhur âleminde meydana çıkararak devreyi tamamlayacaktır. Bunu, "Peygamberimizin teşrifleriyle kemâlât zuhurda tamamlanmıştır. Bundan sonra zuhur da gelişimini tamamlayıp, bu kemâlâta ayak uyduracak, Âdemiyete kadar gidecektir. Aksi halde noksan kalır." diyerek anlatmak mümkündür.

Peygamberimiz'in ceseden meydana çıkışına kadarki safha zuhurun tamamlanması, ondan sonrası ise mânânın tamamlanmasıdır ki, bu da Hazret-i Peygamberin nuraniyetinin tamamlanması, yani âdemiyete gidiştir. Bunun anlamı, "Biz surette Âdem'e, mânâda ise Hazret-i Peygambere gideceğiz" demektir.

Âdemiyet devresi zuhur âlemine çıkarsa kâinat çıplaklaşır. Bu, tasavvuf ehlinin "Soyun, soyun" dediği noktadır. Soyunma neticesinde saflaşılacak ve Âdemiyete ulaşılacaktır.

Yukarıda anlattıklarımızın daha iyi anlaşılabilmesi için peygamberlerdeki nurun kemâlâtını aya benzetmek mümkündür. Kemâlât, Âdem'de, yeni doğmuş ayın hilal görünümündedir. Bu görünüm diğer peygamberlerle gelişe gelişe, Hazret-i Muhammed'te dolunay halini almıştır. Dolunay da yavaş yavaş incelip önce hilal halini alır, sonra bir gün kaybolur ve karanlık çöker. Bilahare yine doğar ve gelişip dolunay halini alır. İşte "Her asırda bir kâmil, her bin yılda bir müceddid yetişir" diye anlatılan konu budur. Zira Allah, kâinattaki seyr-i sülûkünü bu şekilde devam ettirmektedir.

TEKMİLLENME NEDİR?

Allah, Âdem'de içten dışa doğru tekmillenmiştir. Allah, "Âdem'i Rahman suretinde yaratmıştır" dediğine göre, Âdem de, Rahmaniyet gibi, sıfata delalet eden bir keyfiyettir.

Âdem'in anasız babasız, Havva'nın anasız, İsa'nın babasız yaratılmış olması, Allah'ın, istediğinde her şeyi yapabileceğini gösterir. Musa'ya ağaçtan hitap etmesi ve ateş suretinde görünmesi de böyledir.

Musa'da sıfat olarak tecelli etmesi nurun tekmillenebilmesi içindir. Musa, ileride anlatacağımız gibi, kendisi bir dalga iken, denizi görmek istemiştir. Halbuki dalgayı gören, denizi de görmeli, yani kulu gören o kul elbisesinin içindeki Hakk'ı da görebilmelidir ki, irfaniyeti tamamlanmış olsun. Allah, bu konuda daha da ileri gidip *"Nur üstünde nur"* <24-35> dediğine göre, o elbiseyi de ayrı görmemek gerekmektedir. Buraları Nur Sure'sinde açık açık anlatılmaktadır.

Onun için, Hazret-i Muhammed'ten önceki peygamberlerin tümü, birer ara mertebe durumundadır. Her biri kendi devrinin ahkâmına göre gelmiş, beşeriyetin mertebesini yükseltmiş ve kitleyi, Hazret-i Muhammed'i anlayabilecek seviyeye getirmeye çalışmıştır. Bu sebeple, diğer tüm peygamberler, Hazret-i Muhammed'in birer aza ve kuvası mesabesindedir (konumundadır). Hazret-i Peygamberin teşrifiyle menba ve mansıp birleşmiş, yani urucî ve nüzulî kavislerin birleşmesiyle kemâl tamamlanmıştır. Bu gerçeği "Hazret-i Peygamber, Musa'nın şeriat olan bedeni ile, İsa'nın hakikat olan ruhunu birleştirip bir bütün haline getirmiş, yani tekmillemiştir" diyerek özetlemek de mümkündür. Kendisinden sonra gelenlerin tümü bu minval üzere devretmektedir.

Peygamberlik hakkında kısaca malumat verdikten sonra şimdi de bazı peygamberlerin, anlaşılmasında zorluk çekilen özelliklerine kısaca temas edeceğiz. Kur'an'da ismi geçen diğer peygamberler hakkında da, yeri geldikçe malumat verece̊iz.

HAZRET-İ ÂDEM

ÂDEM VE HAVVA NEDİR?

Evvelce anlatılanlardan bildiğimiz gibi, Âdem, akl-ı küll'ün temsilcisidir. Yani "Allah önce aklı yaratmıştır"ın zuhuru olarak manevi âlemde yaratılmış ve kendisine, *"Âdem'e tüm esmaları öğretti"* <2-31> hükmünce, her şey öğretilmiştir. Akl-ı küll pozitif olduğu ve her pozitifin içinde gizli bir negatiflik bulunduğu için, negatif olan nefs-i küll, yani Havva da yaratılışta Âdem'in içinde gizlidir. Bu durumu, "Aynası veya kadınlığı Âdem'in içinde ve gizlidir" diyerek ifade etmek de, "Zâtta sıfat gizlidir" cümlesiyle anlatmak da mümkündür. Bu gizliliğin ortadan kalkması veya sıfatın, zâtın içinden dışarı çıkmasıyla, Havva meydana gelmiştir. Yani, Âdem'in yaratılmasıyla birlikte, içindeki Havva da meydana çıkmıştır. Çünkü ikisi, iç ve dış olarak birbirinden ayrılmayan bir bütündür.

Yaratılış itibarıyla ilk ortaya çıkan pozitif, onun yansıması yahut aynası ise negatiftir. Pozitiflik ve negatiflik erkeklik ve dişilik olarak ortaya çıkmıştır, çünkü âlemin idamesi için ikisine de ihtiyaç vardır.

Kâinat ve dünya da böyledir. Her şey, pozitif ile negatifin devreyi tamamlamasıyla döner. Ne yalnız pozitif, ne de tek başına negatif bu dönüşü sağlayamaz. Tıpkı, yalnız erkeğin veya tek başına dişinin, nesli idame için yeterli olmayışı yahut sadece müspet veya menfi hat mevcudiyetinin, ampulü yakmaya kâfi gelmeyişi gibi... İç ve dış yahut Rahman ve şeytan da böyledir.

Eski yazıda Âdem kelimesi, elif, dal ve mim'den oluşur. Kelimenin başındaki elifi aldığımızda geriye dem kalır ki, o da bu ânı ve her ânın aynı olduğunu ifade eder. Kelimenin sonundaki mim ise, Muhammed'e bağlanışı ifade eder. Âdem, hayr-ı mahz olduğu için başında elif vardır. Sonundaki mim de Muhammediyet nurunun hiç sönmeyeceğini gösterir.

Âdem'in *"tüm esmaları öğrenmiş"* <2-31> oluşu ve zuhur

alemine en son gelişi, gelirken kendinden önce yaratılanların tüm özelliklerini kendinde toplayışından dolayıdır. Meleklerin ona secde etmesi de, hizmet etmeleri anlamındadır. Çünkü Allah, kendini görmek için Âdem'i, onun kendini görebilmesi için de Havva'yı yaratmıştır. Onun için Âdem Havva'sız, Havva da Âdem'siz olamaz, olsa bile bir işe yaramaz. Âdem mânâ, Havva ise maddedir. Onun için Allah, havaic-i zaruriye, yani cim harfinin içinde gıda ve meva (barınak) ile birlikte nisayı, yani Havva'yı da zikretmiştir.

Âdem'in ne olduğu, *"Âdem'e tüm esmaları öğretti"* <2-31> ayetinde gizlidir. Âdem, bu ayet gereğince, tüm esmaları bilendir. Şeytanın tard edilme nedeni ise şeytanın, Kendi'ndeki her şeyi vermiş olduğu Âdem'e, yani Âdem'deki Ben'e, secde etmemesidir. Allah, Âdem'e secde edilmesini emrettiğinde, aslında kendine secde edilmesi emrini vermiş olmaktadır. Zira, Âdem'deki mutlak güzellik O'dur ve onun için, "Âdem'i Rahman suretinde yaratmıştır" denmiştir. Bir şiirimde, *"Adını Âdem koyup emretti secde Adem'e"* deyişimin nedeni budur.

Gururundan Âdem'e secde etmeyenin şeytan olduğunu söylemeye her halde gerek yoktur. O zaman ile bu zaman arasında hiçbir fark yoktur, zira dem, bu demdir.

ÂDEM'İN CENNETTEN KOVULMASI

Âdem'in cennetten atılmasının nedeni, gözünü Zât'tan ayırıp sıfata çevirmesidir. Sıfat, Zât'tan ayrılmıştır ve O'nun donmuş şeklidir. Böyle olduğu için de, Âdem'in zâtından sıfat olarak Havva meydana gelmiştir. Havva'nın Âdem'in sol eğe kemiğinden yaratılması meselesinin aslı budur, yani Havva'yı Âdem doğurmuştur veya Havva, Âdem'in içinden çıkmıştır.

Bu olay cennette, yani ân'da olan bir keyfiyettir ve Âdem cennette uyandığında Havva'yı karşısında görmüştür. Orada zaman kavramı olmadığını biliyoruz. Ânda her şey hazırdır ve orada çalışmaya ihtiyaç yoktur.

Havva'nın meydana çıkmasıyla, Âdem'in, dikkat ve sev-

gisini ona tevcih etmesi, yani ona âşık olması, cennetten bu âleme indirilmesine neden olmuştur. Bu durum Kur'an'da *"Biz daha önce Âdem'e ahit vermiştik, o unuttu, biz onda kararlılık göremedik"* <20-115> denerek anlatılmıştır.

Bunu şöyle anlatmamız da mümkündür. Âdem, başlangıçta Allah'a ayna iken, Havva'yı yarattıktan yahut içinden dışarı çıkarttıktan sonra Havva'yı ayna edinmiş ve kendini o aynada görmeye başlamıştır. Sonuçta, Allah'tan uzaklaştığı için cennetten tard edilmiştir.

Âdem'in cennetten tard edilmesiyle, her şeyi hazır bulma devri sona ermiş ve tüm ihtiyaçlarını çalışarak kazanma mecburiyeti doğmuştur. Âdem'in cennetteki yaşantısı *"Oradayken sana acıkmak ve çıplak kalmak yoktur"* <20-118>, *"Sen susuzluk çekmezsin ve güneşten de yanmazsın"* <20-119> ayetleriyle anlatılmış olduğu için cennetten kovulma denen olay bunlardan mahrum olmak demektir.

Bunu, daha kolay anlaşılması için bir misalle anlatacak olursak, bir elma yediğimizi düşünelim ve hayalimizde o elmayı yiyelim. Bunu düşündüğümüz anda, gözümüzün önünde bir elma belirir ve ağzımız sulanmaya başlar. Daha sonra istersek, bu elmayı hayalimizde yiyip bitirebiliriz.

Hayalen elma yemenin görüntüsü bu âlemde çok net değildir, ama cennette çok nettir. Çünkü orada, buradaki gibi Hicab-ı kibriya yoktur. Aynı netlik ve fluluk rüyalarımızda da vardır. Bazı rüyalar son derece net, bazılarıysa pusludur. Puslu olanlar çabucak unutulur, hattâ insan uyandığında hiç hatırlamayabilir. Bu unutuşun nedeni de hicab-ı kibriya'dır. Unutma olayı, rüyayı gördüğümüz andaki halet-i ruhiyemizle bağlantılıdır. Bazı rüyalarsa çok nettir ve hayat boyunca unutulmaz.

Bu anlattıklarımız da gösteriyor ki, âlem içinde âlem vardır. Âlemleri biz yaratmıyoruz, sadece yaratılanların içinde yaşıyor, onları görüyoruz. "Bu âlemi biz yaratıyoruz" dense bile, bu sözün anlamı, "Bizim içimizdeki Allah yaratıyor" olur. Çünkü *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> ayeti bunu gerektirir.

Âdem'in cennetten uzaklaştırılması, şeytanınki gibi tard (kovulma) değil, hubuttur (aşağı inme, düşme). Şeytanın tard edilmesinin nedeni isyan etmiş olmasıdır.

Âdem'in inişi tenezzüldür ve bu iniş hüvezzahir esması için gereklidir. Buna, "meyl-i iradî" dendiğini, ve anlamının da, gizlice göz yumuvermek olduğunu söyleyebiliriz. Allah, Âdem'e, cennette kaldığı taktirde sıkıntısız yaşayacağını, bunun şartının da o ağaca dokunmamak olduğunu, dokunduğu taktirde hayatını idame ettirmek için alnının teriyle kazanıp yemek zorunda kalacağını söylemiştir.

Şer'î kitaplarda cennette buğdayın ağaç şeklinde ve her bir buğday tanesinin insan başı büyüklüğünde olduğu, Âdem'e bunu yemesinin yasaklandığı, şeytanın önce Havva'yı kandırıp bu buğdayı yedirdiği ve bir şey olmadığını görünce ısrarla Âdem'e de yedirdiği, bunun üzerine Adem'in cennetten kovulduğu yazılıdır. Bunları, yukarıda zikrettiğimiz, *"Biz daha önce Âdem'e ahit vermiştik, o unuttu, biz onda kararlılık göremedik"* <20-115> ayetine ilaveten, *"Biz demiştik: Yâ Âdem şu sana ve zevcene düşmandır. Dikkat et sizi cennetten çıkarmasın, sonra bedbaht olursun"* <20-117>, *"Şeytan şöyle diyerek ona vesvese verdi. 'Âdem, sana sonsuzluk ağacı ile tükenmez bir mülk ve saltanatı göstereyim mi' "* <20-120>, *"Nihayet ikisi de ondan yediler, hemen utanacak yerleri kendilerine göründü, üzerine incir yaprağı örtmeye başladılar. Âdem Rabb'ine isyan etmiş ve şaşırıp kalmıştı"* <20-121>, ve *"Dedi ki: "Birbirinizin düşmanı olarak hepiniz oradan inin. Benden bir hidayet geldiğinde, bu yola giren ne sapar, ne de bedbaht olur"* <20-123> ayetlerine istinat ettirirler.

Ehl-i şeriat bunları okur ve inanır. Oysa Âdem'in cennetten uzaklaştırılma nedeni, Havva olan sıfata dalıp Zât'tan uzaklaşması, sıfatta Zât'ı görememesidir.

Sıfatta Zât'ı görmek, şu çiçeğe bakan bir kimsenin o çiçekte Allah'ı görmesi demektir. Göremeyen kimse, Allah'tan dûr (uzak) olmuş demektir. Çünkü, sıfat Zât'tan ayrılamaz. Zât cennettir. Zât'tan uzaklaşmak da, cennetten kovulmak-

tır. Bunun tasavvufi karşılığı ise, "Kesrette vahdet" tir. Yani, Kesrette vahdet, sıfatta Zât'ı görebilmek demektir.

Cennetten uzaklaşınca, Âdem'le Havva birbirinden ayrılmış, birisi Serendib'te, diğeri Cidde'de dünyaya gelmiştir. Bu ayrılıktan müteessir olup yıllarca ağladıkları ve istiğfar ettikleri için Allah onları tekrar birleştirmiştir. Çünkü, ikisindeki Allah ayrı değildir. Tekrar karşılaştıklarında Havva, Hakk'ı Âdem'de müşahede ettiğinden zâtta kalmıştır.

Aynı olay, elan devam edegelmektedir. Çünkü, hep "Aynı Âdem, aynı dem" dir. Biz de gönlümüzü Zât'tan sıfata çevirir, yani Zât'tan uzaklaşıp sıfat aynasına bakmaya başlarsak, hepsi kendimiz olduğu halde, kendi kendimizi mahvetmiş yahut cennet-i Zâttan cennet-i sıfata inmiş oluruz.

ÂDEM'İN DÜNYADA YARATILMASI

Allah, kudretinden, önce kâinatı yaratmış, sonra Âdem'i o kâinatta meydana getirmiştir. Âdem kokulu bir çamur içinde oluşmuş olduğu için, annesi kâinat, yani topraktır. Âdem'i meydana getiren hücre bu toprak içinde oluşmuştur. Cennet denense onun hayatıdır, yaşantısıdır.

Âdem ilk oluşumdur. Havva ise onun mahlûkudur. Âdem, Zât'a, yani Hâlik'e aynayken, sıfat, yani mahlûk olan Havva aynasına dönmesi sonucunda cennetten atılıp bu âleme gelmekle Hâlikken (yaratıcıyken) mahluk (yaratılmış) olduğunu fark ettiği için, durumuna üzülüp ağlamaya başlamıştır. Zaman içinde, Allah'ın yardımıyla, kadının da aynı zamanda hâlik olduğunu görünce, sıfat aynasında Zât'ı görmüş ve sıfat elbisesinin Zât'tan gayrı olmadığını öğrenmiştir.

Âdem, dünyaya gelip kendini burada bulduktan sonra yaptığı hatayı anlamış ve Havva'yla birlikte ağlamaya başlamışlardır. Allah, merhametinden, onlara sıfatın içinde de Zât olduğunu yani Havva'nın içinde de Allah olduğunu göstermiş ve böylece, bu âlemde kalmalarına rağmen yine asıllarına vasıl olmuşlardır. Bu durum da, *"Sonra Rabb'i onu seçti, tövbesini kabul etti ve hidayete erdirdi"* <20-122> denerek anlatılmıştır. Zaten, zât ve sıfat birbirinin aynasından

başka bir şey değildir.

Havva'nın meydana çıkmasından sonra, Âdem hem Allah'a, hem de Havva'ya ayna olmuş, böylece Allah, Âdem ve Havva arasında bir teslis (üçleme) oluşmuştur. Âdem ve dolayısıyla Havva, maye-i Muhammedî'den meydana gelmiş olduğu için, bu ikinin birleşmesi yine bir vahit meydana getirmiştir.

Bu durumu şeriat mertebesinde kavramak ve inanmak güçtür. Onun için Hazret-i Musa'nın *"Rabbim bana kendini göster, seni göreyim"* <7-143> sözüne, bu mertebede görmek mümkün olmadığı için, Hazret-i Peygamberin ruhaniyetinden destek gerekmiştir.

Âdem'le Havva'nın burada kalmakla kaybettikleri şey, cennetteki her şeyi hazır bulma rahatlığıdır. Çünkü, bu alemde her şey çalışarak elde edilir. Yeme, içme, barınma ve tüm ihtiyaçların giderilmesi için çalışmak şarttır.

Cennetle, dünya arasındaki farkı anlatabilmek için rüyayı misal verebiliriz. Bir insan rüyasında bir şeyler yiyip içebilir, ama bunu yaparken her şeyi hazır bulduğu için en ufak bir güç sarf etmezken, uyandıktan sonra aynı şeyi yapabilmek için epeyce zorlanmak mecburiyetindedir. Kısacası, bu dünyada alın teri sarf etmeden hiçbir şey elde edilemez. Allah için harcanan alın terine ise "ibadet" denir.

Âdem'in vücudu kâinat, kâinatın özü akl-ı küll, akl-ı küllün yansıması nefs-i küll, yani akl-ı küllün tezyinatı olan Havva veya kâinattır. Onun için nefs-i küll, akl-ı küllün içinde gizlidir. İnsan dendiğinde, bu ikisi birliktedir. Ancak, erkek veya kadın dendiğinde; erkek Zât'ı, kadınsa sıfatı temsil eder.

Âdem'in bin yıl, Havva'nın bin bir yıl yaşadıkları rivayet edilir. Bu süre içinde pek çok sıkıntı çekmişlerdir. Bu sıkıntıların başında da oğulları Habil'in, kardeşi Kabil'i öldürmesinin verdiği evlat acısı vardır.

HAZRET-İ NUH

Esas adının Şakir olduğu ve çok ağlayıp nevha ettiği için, kendisine sonradan Nuh adının verildiği söylenir.

Kur'an'da kavminin inanmaması üzerine Hazret-i Nuh' un Allah'tan yardım istediği *"Dedi ki: Rabbim kavmim beni yalanladı"* <26-117> ayetiyle belirtildikten sonra, *"Bunun üzerine biz ona vahyettik ki, gözümüzün önünde vahiy ve talimimizle bir gemi yap, buyrultumuz gelip fırın fışkırınca gemiye her çeşit hayvandan birer çift ile helakleri hakkında sözü geçmiş olanlardan başka aileni götür. Öz nefislerine zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme, çünkü onlar suda boğulacaklardır"* <23-27> ayetiyle de Allah'ın, bir gemi yapıp içine her canlıdan birer çift doldurmasını, insanlardan da kendine iman edenleri almasını vahyettiği, bunun üzerine gemiyi yapmaya başladığı, gemiyi yaparken halkın kendisiyle alay ettiği, gemi bittikten sonra kendi eşi ve oğlu dahil, kendine iman etmeyenleri gemiye almadığı, onların iman etmeyişine çok üzüldüğü, *"Benimle onların arasını iyice aç, beni ve benimle olan müminleri kurtar"* <26-118> diye dua ettiği, neticede geminin gelen bir tufanla yüzmeye başlayıp içindekileri kurtardığı, geri kalanlarınsa tamamen boğulup helâk oldukları malumdur.

Bu geminin iman gemisi olduğunu, gemiye nasıl binileceğini ileride, iman bahsinde yeri geldikçe, detaylı olarak anlatacağız. Burada sadece "Nuh'un neciyyullah oluşu, gemisine binenlerin, yani ona inananların kurtulmuş olmasından dolayıdır" demekle yetiniyoruz.

HAZRET-İ İBRAHİM

Hazret-i İbrahim, Urfa taraflarında hüküm süren Nemrut'un veziri Azer'in oğludur. Babası put yaptığı için kendisi de putperest olarak dünyaya gelmiştir. Bugün Beyrut'un bu-

lunduğu yerler o devirde Nemrut'un ülkesiymiş. Nirvana'nın da o bölgede doğduğu söylenir.

Nemrut, dünyaya bir peygamber geleceğinden haberdar olduğu için, doğan tüm erkek çocukların öldürülmesi emrini vermiştir. Bu nedenle annesi, Hazret-i İbrahim'i, Urfa'da, kimsenin bulamayacağı bir mağarada dünyaya getirmiş ve yedi yaşına kadar o mağarada büyütmüştür. Kur'an'da *"Gece karanlık basınca o bir yıldız gördü, "İşte rabb'im budur" dedi, fakat yıldız batınca: "Ben batan şeyleri sevmem" dedi"* <6-76> *"Ayı doğmuş görünce "İşte Rabb'im" dedi, fakat ay batınca "Rabbim bana hidayet etmezse ben mutlak sapık cemaatten olacağım" dedi"* <6-77> ve *"Güneşi doğmuş görünce yine "İşte Rabb'im bu, bu daha büyüktür" dedi, fakat güneş batınca "Ey kavmim ben şerik koştuğunuz şeylerden ilişkimi kestim" dedi"* <6-78> ayetleriyle İbrahim'in biraz kendini bilmeye başlayınca, mağaranın kapısından önce yıldızları görüp onlara, sonra ayın daha parlak olduğunu görüp aya ve nihayet güneşin daha da parlak olduğunu görünce güneşe itibar ettiği fakat battıklarını görünce *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> diyerek, tümünü yaratan bir varlığın mevcut olduğunu idrak edip cemaatine de, *"Allah size hiç burhan indirmediği halde O'na şerik koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben şerik koştuklarınızdan nasıl korkarım? Bu iki gruptan hangisi daha güvene layıktır, bilseniz O'na uyardınız"* <6-81> diyerek, tevhidin ne olduğu anlatılmıştır.

Yedi yaşına gelince, annesi onu da alıp şehre dönmüştür. Kendisine peygamberlik verildikten sonra bir bayram günü, herkes bayram kutlama telaşındayken eline bir balta alıp mevcut putların en büyüğü hariç hepsini parçaladığı ve baltasını da o kırmadığı büyük putun boynuna astığı, *"Sonunda putları parçaladı. Büyük olanını bıraktı ki kendisine müracaat etsinler"* <21-58> ayetiyle bildirilmiştir. Halkın bayram kutlamalarını takiben şehre dönüp durumu görünce *"Dediler ki: Tanrılarımıza bu işi yapan mutlaka zalimlerdendir"* <21-59> dedikleri ve Nemrut'un *"Tanrılarımıza bu-*

nu yapan sen misin ey İbrahim" <21-62> diye kendisine sorması üzerine İbrahim'in *"Dedi: hayır şu büyükleri yapmıştır o işi, haydi sorun onlara söyleyebiliyorlarsa"* <21-63> diyerek cevap verdiği, *"Sonra akıllarını başlarına toplayıp 'sen de bilirsin ki bunlar konuşamazlar' "* <21-65> demeleri üzerine de İbrahim'in *"Dedi ki: Siz Allah'ı bırakıp en ufak bir fayda veya zarar veremeyecek şeylere mi tapıyorsunuz"*<21-66> *"Yuh size ve Allah'ı bırakıp taptıklarınıza, hâlâ aklınızı kullanmıyorsunuz"* <21-67> dediği, Kur'an'da yazılıdır. Tabii, Nemrut, bu sözlere bir karşılık verememiş, ama çok kızmıştır.

Eski kitaplarda "Nemrut, bu olaydan sonra kendisine küçük bir taht yaptırmış ve dört köşesine dört uzun direk diktirmiş, bu direklerin her birinin üst kısmına birer parça ciğer, alt uçlarına da aç birer kartalı ayaklarından bağlatmış. Kartallar yukarıdaki ciğeri görüp ona ulaşmak için havalanınca tahtı da, içindeki Nemrut'la beraber havalandırmaya başlamışlar. Nemrut havada gözden kaybolunca okunu çıkarıp, havaya, yani kendince Allah'a atmış ve tesadüfen bir kuş vurmuş. Okun kanlı olarak düşmesi üzerine "Allah'ı vurdum, artık Allah yok" diyerek, tahttaki ciğerlerle kartalların yerini değiştirmiş ve yine ciğere ulaşmak isteyen kartalların bu kez aşağı doğru uçmasıyla, tekrar yere inmiş ve durumu yakınındakilere anlatmıştır. Bu esnada bir sivrisinek sürüsü ülkeyi istila etmiş, akıllı bir insan olduğu ve etrafındakilere anlattıklarına kendisi de inanmadığı için, kendine kasa gibi bir oda yaptırarak içine girmiş ve onlardan korunmaya çalışmıştır. Ama, içeri sızan bir sivrisinek onun kulağından içeri girmiş ve kulak zarını kemirip beynine ulaşmış" diye bir sürü hikâyeler anlatılmıştır. Bu anlatılanların maddeten olup olmadığı şüphelidir, ama manen olduğu bir gerçektir. Tabii, izahını yapabilenler için...

Suret, siretin göstergesidir. Sirete, o suretten gidilebilir. Nitekim Muhammed de bir suret olarak görünmüştür, ama O'nun sureti aynı zamanda Suret-i Rahman'dır. Tabii bu, surette kalmayıp o suretin içine nüfuz edebilenler için böyledir.

Suret, hazinenin işareti, bildiricisidir. O suret olmasaydı, biz ne kendimizi ne de kâinatı bilirdik. Siret ise hazinedir, "Künt-ü Kenz Hazinesi"dir. O hazine kâinata saçılmıştır. Bunu, bilen bilmiş, bilemeyen surette kalmıştır. Suretler meydandadır. İşinin ehli olan, o suretin içinde bulunan hazineyi kazıp çıkarır. İşi bilmeyen ise surette kalır ve hazineden mahrum olur. İslamiyetin amacı, insanlara o hazineyi bulmayı öğretmektir.

Hazineyi bulanlar bile, ne kadar tahlil ederse etsin, "Kendini kendinden başka bilen olmadığı" için tam olarak anlayıp bilemez. O'nu ancak kendinde bulanlar bilebilir. Tabii, bunun lafla olamayacağını biliyoruz.

Nemrut, Hazret-i İbrahim'e olan kızgınlığından dolayı çok büyük bir ateş yaktırır ve İbrahim'i içine atar. Ama, ateş onu yakmaz. Bu olay, hocalarca farklı şekilde tevil edilir. Hattâ aralarında "Nemrut onu ateşe atmamıştır" diye inkâra sapanlar bile vardır. Ama, olay gerçektir ve hakikat açısından izahı şudur:

Nemrut olan, Hazret-i İbrahim'in nefsidir. Ruhu, Aliyyül Allah'ın anısına onu firak ateşine atmış, lakin Allah, o ateşi güllük gülistanlık hale getirmiştir. Bu enfüsi bir izah tarzıdır. Bunu daha basit bir ifadeyle "Nemrut olan nefsinin, İbrahim'i ayrılık ateşine atıp yakmak istemesine rağmen, Hakk'a olan teslimiyeti kalp âlemini sükûnete erdirmiş ve her tarafı güllük gülistanlık etmiştir" diye izah etmek de mümkündür. Bu izah tarzı, Muhiddin-i Arabî Hazretlerine ait bir açıklamadır. Çünkü, enfüs ve âfak birbirinden ayrı değildir.

Bu tevili duyan birinin "Sen buna mı inanıyorsun" diye sorması üzerine, Muhiddin-i Arabî Hazretlerinin, bu soruyu soranın eteğini açıp yanan mangalı o eteğin içine boşaltıverdiği ve eteğin yanmadığını gösterdikten sonra, "Şimdi tut bakayım şu ateşi" diyerek ateşin emirle yaktığını ispat ettiği rivayet olunmuştur.

Onun için, "Aynı şey âfakta olamaz mı?" dendiğinde, "Allah isterse olur" demek gerekir. Çünkü, mânâyı maddeye,

maddeyi mânâya çevirmek O'nun elindedir. Zira, hepsinin özeti O'dur. O özet isterse, bir zerrenin içinde kâinatı gösterir. Çünkü, o özetin içinde, tıpkı bir yumurtada tavuğun bulunuşu gibi, her şey vardır. Yumurtanın içinde tavuk vardır, ama kemâlâtı yoktur, yani şühud âlemine gelmemiştir. Bunu, buhar, su, buz örneğinde de görebiliriz. Buhar, buharken elle tutulamaz, hattâ seyrek olursa gözle de görülemez. Ama soğuyup su halini alınca görülür, daha soğuyup donduğundaysa hem görülür, hem de elle tutulabilir. Mânâ da aynen böyledir. Sıcaklık âleminde elle tutulup gözle görülemediği halde, soğukluk âlemi dediğimiz şühud âleminde hem gözle görülür, hem de elle tutulmaya başlanır.

Hazret-i İbrahim'in, yeniden canlandırılma olayını merakı üzerine kendisine "dört kuşu parçalaması" emrinin verilmesi ve onun dört kuşu parçalamasından sonra o parçaların tekrar birleşip dirilmesi meselesi Kur'an'da, *"İbrahim, Rabbim bana ölüleri nasıl dirilttiğini göster dediğinde, inanmıyor musun dendi, inanıyorum ama kalbim mutmain olsun istiyorum deyince, o zaman dört kuş al, onları kendine alıştır, sonra her bir parçasını bir dağa koy, sonra onları çağır, çabucak sana gelirler dendi"* <2-260> ayetiyle anlatılmaktadır. Bu, dört unsurdaki suyun, ateşi söndürmediğinin gösterilmesi ve anasır-ı erbaanın ispatı olayıdır.

Bu unsurlar arasında en önemli olanı havadır. Hava, nefes-i Rahman'dır ve bir nevi deniz gibidir. Diğer denizler bunun tekâsüfüyle oluşmuştur. Bu olayın geçtiği yer Kabe'dir. Kâbe ise Hazret-i Peygamberin kalbidir. Buraları böyle bilmek ve bu konularda çok derin düşünmek gerekir. Çünkü O, *"Öldüren ve dirilten"*dir <3-156> ve bu olayla da öyle olduğunu ispatlamıştır. Kâbe'yi böyle düşünmeyip mekânsız olan Allah'ın taştan evi olarak kabul etmek, O'nu tahdit etmek çelişkisinden başka bir şey olamaz. Bu çelişkiden kurtulabilmek için bu şekilde düşünmek şarttır.

Hazret-i İbrahim'in, ilk eşi olan Sara'dan çocuğu olmadığı için, eşi onun çocuk sahibi olabilmesini teminen, ikinci eş olarak Hacer'le evlenmesini sağlamıştır. Bu evlilikten Haz-

ret-i İsmail dünyaya geldikten sonra, Sara'dan da İshak doğmuştur. Sara, kendisi doğum yapınca bu kez Hacer'i istememiştir. Bunun üzerine İbrahim, onları Mekke'ye götürmeye karar vermiştir. Yolda, Safa ile Merve arasında bir yerde suları bitmiş, su ararlarken İsmail ayağını yere vurunca oradan su çıkmış ve suyu gören İsmail, "zem zem zem" demeye başlamıştır. Bu sebeple o suya "Zemzem Suyu", kuyusuna da "Zemzem Kuyusu" denmiştir. Bu anlatılan, işin şer'i yanıdır. Hakikatte ise zemzem, nefsin kurban edilmesinden sonra, kuyuya tekabül eden bedenden fışkırmaya başlayan ilim suyunun adıdır.

Hazret-i İbrahim'in Halilullah oluşu, herkesi Hakk görüp, misafiri gelmedikçe sofraya oturmayacak kadar cömert oluşundan ötürüdür. Nasıl tohum tarlaya saçılmadan mahsul alınamaz ve çok mahsul almak için çok tohum saçmak gerekirse, Hazret-i İbrahim de sevgi tohumlarını böyle bol bol serperek Halilullah olmuştur.

HAZRET-İ MUSA

Hazret-i Musa'nın dünyada hayatta kalışıyla başlayan mucizeler tüm peygamberliği boyunca devam etmiştir. Çünkü, sihirbazları kendisine evvelden bir peygamber zuhur edeceğini bildirdikleri için Firavun, tüm doğan erkek çocukların öldürülmesi emrini vermiştir. Musa dünyaya gelince annesi onu bir sepet içinde Nil nehrine bırakmış, Firavun'un karısı Asiye görüp sudan çıkartmıştır. Sonra başka kimsenin memesini almadığı için, saray civarında dolaşan annesi ona süt annelik etmek üzere saraya alınmıştır. Bu durum Kur'an'da, *"Hani annene ne vahyetmek gerekliyse hepsini vahyetmiştik"* <20-38>, *"Onu tabuta koyup nehre bırak. Nehir onu sahile götürsün ki, benim de, onun da düşmanı olan biri onu alsın. Üzerine kendimden bir sevgi bıraktım ki gözümün önünde büyüyesin"* <20-39>, *"Hani kız kardeşin gi-*

dip demişti: Bu çocuğa süt verecek birini önereyim mi? Bunun üzerine seni annene geri verdik ki, gözü aydın olsun, gamlanmasın" <20-40>, *"Seni kendim için seçip yetiştirdim"* <20-41> ayetleriyle anlatılmıştır.

Bu olayı duyan Firavun, onun öldürülmesini istemiş ama karısı Sara itiraz ederek onun masum bir çocuk olduğunu, ateşi şekerden ayırt edemeyeceğini söyleyince bir kaba şeker, bir kaba da ateş koydurup getirtmiş, Musa önce şekere yönelmiş ama annesinin uyarısıyla ateşi ağzına atınca ağzı ve dili iyice yanmış, sonuçta da kendisinde bir rekâket (kekemelik) kalmıştır.

Bu rekâketi nedeniyle de peygamberlikle görevlendirildiğinde Harun'u kendisine yardımcı istemiştir. *"Dedi ki: Rabbim göğsümü genişlet"* <20-25>, *"ve emrini kolaylaştır"* <20-26> , *"dilimden düğümü çöz"* < 20-27> , *"Sözümü anlasınlar"* <20-28> , *"Bana ailemden bir yardımcı ver"* <20-29>, *"Kardeşim Harun'u"* <20-30> , *"Onunla arkamı kuvvetlendir"* <20-31>, *"Onu işime ortak kıl"* <20-32>, *"ki seni çok tesbih edelim"* <20-33>, *"ve seni çok zikredelim"* <20-34>, *"Sen bizi görmektesin"* <20-35>, *"Dedi ki; ya Musa isteklerin atâ edildi"* <20-36> ayetleri bu olayı anlatmaktadır. Harun, Musa gibi âteşîn meşrep değil, aksine çok yumuşak karakterli ve güzel konuşan bir kimsedir.

Hazret-i Musa zamanında sihirbazlık revaçta olduğu için o, sihirle bağlantılı mucizeleriyle kendini kabul ettirmiştir. Kur'an'da, *"Tüm mucizelerimizi gösterdik, ama yalanlayıp inadını sürdürdü"* <20-56> ve *"Dedi ki: Yâ Musa sihrinle bizi yerimizden çıkarmaya mı geldin"* <20-57> ayetleriyle başlayıp *"Biz de sana sihir ile karşı çıkacağız. Bizimle senin aranda öyle bir buluşma yeri ve zamanı belirle ki, ne biz cayalım, ne de sen cayasın. Herkese uygun bir yer olsun"* <20-58>, *"Dedi ki: Buluşmamız şenlik günü olsun ve halk kuşluk vakti toplansın"* <20-59>, *"Firavun oradan ayrıldı, tüm ekibini toplayıp buluşma yerine geldi"* <20-60>, *"Musa onlara dedi ki: Yazıklar olsun size, yalanlarınızla Allah'a iftira etmeyin, yoksa Allah azapla kökünüzü kurutur. O'na iftira*

eden hebâ olmuştur" <20-61>, *"Yapacaklarını aralarında gizli olarak tartışıdılar"* <20-62>, *"Dediler ki: Bunlar sihirleriyle sizi yerinizden çıkarmak ve sizin örnek yolunuzu kesmek isteyen iki sihirbazdır"* <20-63>, *"Hemen hünerlerinizi birleştirin, sonra saf'lar halinde gelin. Bugün üstün gelen kurtulacaktır"* <20-64>, *"Dediler ki: Yâ Musa hünerini ortaya koy, aksi halde önce biz hünerimizi ortaya koyacağız"* <20-65>, *"Dedi ki: Hayır, siz bırakın. Onlar da bıraktılar. Hemen ipleri, sopaları sihirleri yüzünen yürüyormuş gibi göründü"* <20-66>, *"Musa'nın içine birden bir korku düştü"* <20-67>, *"Dedik ki: Korkma sen üstün geleceksin"* <20-68>, *"Sağ elindeki asanı bırak, onların ortaya çıkardıklarını yutacaktır. Onların ortaya çıkardıkları bir sihirbaz hilesidir. Sihirbazlar nereye giderse gitsin umduğuna eremezler"* <20-69>, *"Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapanıp 'Harun ve Musa'nın Rabb'ine iman ettik' dediler "* <20-70> ayetleriyle devam eden olaylarda anlatıldığı gibi, Musa'nın asasını ortaya atmasıyla o asanın, yılan olup diğer sihirbazların yılan halini almış olan iplerini yutması, Firavun'u iknaya yetmese bile, diğer sihirbazların olayı bir sihir değil, mucize olarak kabul edip kendisine iman etmelerine yetmiş, zira onların nazarında yılan olan o asa, varı yok edebilmiştir. Sihirbazların iman ettiğini gören Firavun: *"Dedi ki: Ben size izin vermeden iman ettiniz, O size sihirbazlığı öğreten büyük üstattır. Yakında bileceksiniz: Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama kestikten sonra tümünüzü hurma ağaçlarına asacağım ki, hangimizin azabının daha şiddetli ve uzun süreli olduğunu anlayasınız"* <20-71> ayetinden de anlaşılacağı üzere sinirlenip onları tehdit etmesi üzerine onların: *"Dediler ki: Bize gelen açık delillere ve bizi yaratana elbette seni tercih etmeyeceğiz. Verdiğin hükmü uygula. Senin hükmün ancak dünya hayatında geçerlidir"* <20-72> ve *"Biz rabbimize inandık ki, bize zorlayarak yaptırdığın büyüleri ve hatalarımızı affetsin. Allah daha hayırlı ve bakidir"*<20-73> dedikleri, bunun üzerine Firavun'un onların el ve ayaklarını çapraz şekilde kestirerek cezalandırdığı ve bu arada da bu şekilde

katledilenlerin, *"Dediler ki: Ne beis var, biz rabbimize döneceğiz"* <26-50> ayeti gereğince imanlı gittikleri bir gerçektir.

Hazret-i Musa, şeriat ehli olduğu için en çok mucize gösteren peygamber olmuştur. Ondan zuhur eden otuz veya otuz beş kadar mucize olduğunu kitaplar yazmaktadır.

Hazret-i Musa'ya, "Kelimullah" denişinin nedeni, Allah'ın kendisine, *"Yanına gelince ona yâ Musa diye seslenildi"* <20-11> *"Ben senin Rabbin'im, nalınlarını çıkart, sen mukaddes Tuvâ Vadisi'ndesin"* <20-12> diyerek, sözle tecelli etmesidir.

"Yanına gelince ona yâ Musa diye seslenildi" <20-11> nidası Musa'ya nereden gelmiştir? Kendinin kâinata dağılması ve oradan yine kendine aksetmesi sebebiyle, kendinden gelmiştir. Çünkü, Hakk kendinden uzak değildir, ama bunun böyle olduğunu Musa bilmemektedir. Bilmediği için de, onun, *"Rabbim bana kendini göster, seni göreyim"* <7-143> arzusuna, *"Asla göremezsin"* <7-143> diye cevap verilmiştir. Kendisine Hazret-i Peygamberin ruhaniyetinden yardım geldikten sonra bu hitap, *"İleride göreceksin"* <7-143> haline dönmüştür. Bu durum şuna benzer:

Havuza atılan bir taşın dalgası, havuzun kenarına kadar gidip tekrar taşın atıldığı noktaya döner ve bu gidiş, dönüş, her keresinde şiddeti azalarak, yedi kez tekrarlanır. Bu yedi kez tekrarlanış, nefsin yedi mertebesine karşılıktır. Siz sözlerimizin kaybolduğunu zannedersiniz. Fakat hiçbiri kaybolmaz ve bizden bize gidip gelmeye devam eder. Sonunda yine bizde toplanıp bizimle birlikte gideceğimiz yere gider. Bu durum, bilsin veya bilmesin herkeste aynıdır. Tıpkı bilenin de bilmeyenin de yaşaması gibi...

Hazret-i Musa'nın, *"Rabbim bana kendini göster, seni göreyim"* <7-143> deyişi, onun, kul mertebesinde olduğu için, sıfâtın Zât'a mülhak olamayacağını bilemeyip dalgayı denizden ayrı gördüğünü ve kendisi dalgayken denizi görmek istediğini, yani kısacası, şeriat erbabı olduğunu gösterir. Öyle olduğu için de, Âdem bahsinde anlatılan Zât ve sıfat ilişkisini, yani teslisi idrak edemeyip bu istekte bulunmuş-

tur. Ancak kul mertebesinde Allah'ı görmek mümkün olmadığı için Hazret-i Peygamberin ruhaniyetinden yardım gelmiş ve kendi mertebesine on eklenmiştir.

Musa, bilinmeyeni görmek istediğinde kendisine *"Dağ dayanırsa sen de beni görürsün"* <7-143> denmiş ve ilâhi tecelli ile Tûr dağı dağılınca, Musa da düşüp bayılmıştır. Bu olay onun Hakk'ta fani olmasına ve nur-u Muhammedî'nin kâinatı kapsadığını görmesine delalettir. O bayılma esnasında, kendi içinde bulunan ve mayasını teşkil eden maye-i Muhammedî, imdadına yetişip otuz olan istidadına aşere (on) eklemiş ve mertebesi kırk olmuştur. Bunun neticesinde kalp tecelli etmiş ve evvelce akıl gözüyle sadece dünyevi şeyleri görebilirken, artık kalp gözüyle görür olmuştur ki, burası cem mertebesidir. Bu mertebede, Hakk zahir olur. Olur ama, orası görünmez âlem olduğu için, kendi kendini görmesi mümkün değildir. Görebilmek için kesrete dönmek, yani halk dediğimiz kesrette kendini görmek gerekir. Bunları ileride mertebeler bahsinde çok daha geniş bir şekilde anlatacağımız için burada sadece basit bir açıklama ile yetiniyoruz.

Musa'ya *"Nalınlarını çıkart, sen mukaddes Tuvâ Vadisi'ndesin"* <20-12> denişi, O'nun şeriatın temsilcisi oluşundandır. Bu hitapla ona, dünyanın da, ahiretin de sahibinin kendisi olmadığını idrak edip onlardan kurtulmadıkça, mukaddes Tuvâ Vadisi'ne adım atılamayacağı anlatılmak istenmiştir. "Lâ ilahe illallah"ın anlamı da budur. Yani, enfüs de, âfak da O'nundur ve O'dan başka bir şey yoktur, var gibi görünenler ise "Şol mahiler ki derya içredir, deryayı bilmezler" mısrasındaki gibidir.

Musa'ya ağaçtan görünen ateş kendindeki, yani icmaldeki âteşîn mizacının, kâinat aynasındaki yansıması, keza, "Len terâniy" hitabı da yine kâinat hoparlöründen akseden kendi sesiydi. Musa, yapı olarak celalliydi. Bu nedenle Hazret-i Peygamberin anasırının ateşini oluşturuyordu. Onun için kendi taraftarlarından birinin, bir düşmanı ile kavga ederken kendisinden yardım istemesi üzerine kavgaya karışmış ve bir yumrukta kıptiyi öldürmüştü. Bu olay da

Kur'an'da, *"Şehre halkının haberi olmaksızın girdi. Orada biri kendi halkından diğeri düşmanlarından olan iki kişinin dövüştüğünü gördü. Kendi halkından olan düşmanına karşı Musa'dan yardım istedi. Musa bir yumrukta onun işini bitirdi. Dedi: Bu şeytanın işindendir. O insanı dalalete düşüren bir düşmandır"* <28-15> ayetiyle anlatılmıştır. Bu celalli yapısından ötürü temkinli davranamadığı için, Allah'tan yardımcı olarak kedisine Harun'u istemişti. Harun'un yumuşaklığı ikisinin ılımanlaşmasını temin edecekti.

Harun'un çok yumuşak mizaçlı olması, nefsin temsilcisi olan Sâmiri'yi kontrol altında tutamamasına sebep olmuştur. Sâmiri: "Ben size Musa'nın Tûr Dağı'nda aradığı Allah'ı yapıvereyim" diyerek Musevileri kandırmış, onlar da kıpti kadınlarını yalanla kandırarak, kollarındaki altınları alıp Sâmiri'ye getirmişlerdir. Bu olay, onların mayalarında hırsızlık olduğunu gösterir çünkü Musa da "Bu emanetleri niçin aldınız" diye sormamıştır. Sâmiri, kendisine getirilen bilezikleri eritip onlardan bir buzağı yapmıştır. Buzağı yapış nedeni, o devirde Mısır'da öküzün (Günümüzde de Apis öküzü diye bilinir) makbul sayılmasıdır. Altından yapılan bu buzağı rüzgârın etkisiyle böğürmeye başlayınca halk ona tapmaya başlamıştır.

Bu olaylar cereyan ederken Musa, Tûr Dağı'nda erbain çıkartmaktadır ve durumu Allah kendisine *"Daha önce Harun onlara: Siz bununla imtihan edildiniz. Sizin Rabbi'niz Rahman'dır. Bana uyun ve emirlerime itaat edin"* <20-90> demesine rağmen, *"Biz senden sonra kavmini imtihan ettik. Sâmiri onları yoldan çıkarttı"* <20-85> ve *"Onlar için böğüren bir buzağı heykeli yaptı. Dediler ki: Bu hem sizin, hem de Musa'nın Tanrısıdır, ama o unuttu"* <20-88> ayetleriyle anlatmış, bunun üzerine Musa, erbainini tamamlayıp Tûr'dan inince bir taraftan halkına: *"Musa öfkeli ve ümidi kırılmış halde kavmine döndü. Dedi ki: Ey kavmim! Rabb'iniz size güzel bir vaatte bulunmadı mı? Süre mi uzun geldi, yoksa Rabb'inizden üzerinize bir gazap inmesini mi istediniz de bana verdiğiniz söze aykırı davrandınız"* <20-86> diye so-

rarken diğer taraftan da Harun'un sakallarına yapışıp ona *"Dedi ki: Ya Harun, dalalete düştüklerini gördüğünde sana ne mani oldu"* <20-92>, *"Bana tabi olmaktan mı vaz geçtin, yoksa emrime mi isyan ettin"* <20-93>, *"Görmüyorlar mı ki, onların bir sözüne cevap vermiyor, onlara bir yarar veya zarar veremiyor"* <20-89> diye sorduğunda, halkının, *"Dediler ki: Sana vaadimizden, kendimize malik olarak çıkmadık. Bize o topluluğun bazı ziynetleri yükletilmişti. Onları attık, Sâmiri de attı"* <20-87>, Harun'un da *"Dedi ki; ey anamın oğlu hiddetle sakalımdan, saçımdan tutma. Benî İsrâil arasında ayrılık soktun, sözüme bağlı kalmadın diyeceğinden korkmuştum"* <20-94> *"Onlar, Musa bize dönünceye kadar ona tapacağız demişlerdi"* <20-91> dedikten sonra Musa bu kez de Sâmiri'ye dönüp ona *"Senin derdin neydi ey Samirî dediğinde"* <20-95> , onun da *"Onların görmediklerini gördüm, Resulün izinden bir avuç alıp attım. Nefsim böylesini bana hoş gösterdi dedi"* <20-96> cevabını verdiği Kur'an'da anlatılmaktadır. Dikkat edilirse burada Harun, Musa'ya kardeşim değil, anamın oğlu diye hitap etmektedir.

Bu olaya istinaden hocalar, "Cennette herkes otuz üç yaşında olacağı halde, Harun, yaşlı ve sakallı olarak bulunacaktır" derler. Bunların hepsi tevatürden ibarettir. Eğer bir şey Kur'an' da yazılı değilse, tevatür demektir. Onun için, hadisler arasında da münakaşalı olanları vardır.

Musa'nın diğer mucizeleri arasında, *"Elini koltuğunun altına sok ki, elin başka bir mucize olarak bembeyaz çıksın"* <20-22> ayetiyle belirtilen koynundan elini çıkarınca elinin beyazlaşması, *"Musa'ya asasıyla denize vurmasını vahyettik. O da vurdu. Deniz yarıldı ve suyun her bir parçası koca bir dağ gibi oldu"* <26-63> ayetiyle de belirtildiği gibi asasını denize vurunca denizin yarılması ve *"Musa ve beraberindekilerin tümünü kurtardık"* <26-65> ayeti gereği kavmiyle kendisi geçtikten sonra *"Sonra geri kalanları boğduk"* <26-66> ayetiyle anlatıldığı şekilde Firavun'un askerlerinin geçişine müsade etmemesi, onları boğması vs. de vardır ve bunlar, ileride yeri geldikçe açıklanacaktır.

HAZRET-İ İSA

Kur'an'da, Meryem'in hamile kalışı ve Hazret-i İsa'nın doğumu hakkında *"Onlardan tarafa bir perde çekti. Ona ruhumuzu gönderdik. Ruh ona tam bir insan şeklinde temessül etti"* <19-17> *"Ben senden Rahman'a sığınıyorum, takva sahibi biriysen dikkatli ol demişti"* <19-18>, *"Ruh dedi ki: Ben sadece Rabb'inin elçisiyim."* <19-19> , *"Dedi ki: Benim nasıl oğlum olur, bana hiçbir insan dokunmamıştır, ben fahişe de değilim"* <19-20>, *"Dedi: İşte böyle. Rabbin buyurdu ki: o benim için kolaydır. Böyle olması sana bir mucize ve bizden bir rahmet olacaktır. Bu hükme bağlanmış bir iştir"* <19-21>, *"Ona gebe kaldı, gebeliğini saklayıp uzak bir yere çekildi"* <19-22>, *"Doğum sancısı onu bir hurma kütüğüne götürdü. Keşke ölseydim ve keşke unutulup gitseydim diyordu"* <19-23>, *"Aşağıdan şöyle seslenildi: Mahzun olma, Rabb'in ayağının altından küçük bir çay akıtmıştır"* <19-24>, *"Hurma kütüğünü kendine doğru salla, ondan sana taze hurma düşer"* <19-25> ayetleri olmasına rağmen, Meryem'in hamile kalışını ve Hazret-i İsa'nın doğumunu izah etmek zordur.

Gerek Hıristiyanlar, gerekse dini kitaplar Meryem'in bakire olduğunu ısrarla belirtmektedir. O devirlerde sezar- yen yapılmadığına göre, doğumla bekâretin birlikte oluşu, ancak doğumunun normal yolla olmadığını söyleyerek izah edilebilir. Fakat doğumun farklı yolla olduğu kabul edilse bile, ilkah (döllenme) meselesi işi daha da karıştırmaktadır. Bu hususta kitaplarda, "Yeninden üfürmüştür" tabiri kullanılmaktadır. Bu da bir mucizedir, yani âna ait bir keyfiyettir. Onun için İsa, ân'da anasız olan Havva'nın, babasız karşılığı veya simetrisi olarak kabul edilir.

İsa'nın sakallı doğduğu ve doğumu takiben üç gün içinde konuşmaya başladığı ve otuz yaşında bir insan haline geldiğinden bahsedilmektedir. Bu konu Kur'an'da, ailesinin ve yakın çevresinin kendisini suçlaması üzerine Meryem'in, beşiği göstererek İsa'ya sormalarını söylediği, *"Onu işaret etti. 'Beşikteki bir bebekle nasıl konuşuruz' dediler"* <19-29>,

"Dedi ki: Ben Allah'ın kuluyum. Bana kitap verdi ve beni peygamber yaptı" <19-30>, *"Beni bulunduğum her yerde kutsal ve bereketli kıldı. Yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti"* <19-31> ayetleriyle anlatılmıştır.

Bu ayetler ve ayrıca, *"Onu Benî İsrâil'e şöyle konuşan bir resûl yapacak: 'Ben size Rabb'inizden bir mucize getirdim. Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar ve ona üflerim, Allah'ın izniyle o kuş olup uçuverir, körü ve abrası (derideki lekeleri) iyileştiririm, ölülere Allah'ın izniyle hayat veririm, evlerinizde yiyip biriktirdiklerinizi size haber veririm. İnananlardansanız bunda size ayetler vardır' "* <3-49> ayeti İsa mucizesine işaret etmekte ve onun maddesinin annesinden, mânâsının ise, babası olmadığı için Allah'tan geldiğini anlatmaktadır. Bu nedenle İsa, Ruhullah'tır, Ruh-ül Kudüs'tür. "Ruh-ül Kudüs'tür" demek, "Ol", yani her şeyin olacağı bir güç demektir. Bu yüzden İsa, yukarıda bahsettiğimiz mucizelerini gerçekleştirebilmiştir.

O çağda revaçta olan ilim tıp olduğu için, Hazret-i İsa'nın mucizeleri daha ziyade tıpta yoğunlaşmıştır. Görmeyen gözleri açması, cüzzamlıları tedavi etmesi, saralılara şifa vermesi ve ölüleri bir nefesle diriltmesi bunlar arasında en bilinenleridir.

Hazret-i İsa, Ruhullah olduğu için dünya hayatında hiçbir kayda tabi olmamıştır. O, maneviyatın temsilcisi olduğu için bedensel vuslata yanaşmamış, bu sebeple de evlenmemiştir. Hıristiyan rahiplerinden ve bizdeki bazı tarikat mensuplarından da evlenmeyenler olmaktadır ki, bunlara Bektaşiler "mücerred" derler.

Hazret-i İsa, Hakk oluşunu gizlemek için çok büyük bir tenezzülle, kendine inananlara, "Yüzünüze bir tokat vururlarsa, öbür yanağınızı da çevirin" ve "Size on adım koşun derlerse siz kırk adım koşun" gibi tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyelerde bulunmasının nedeni, her gördüğünün Hakk olduğunu bilmesidir.

Hazret-i İsa "Ben köşe taşıyım" demekle, bir yüzünü Musa'ya, diğer yüzünü de Hazret-i Peygambere dönmüş bir çağ

atlatıcı olduğunu anlatmak istemiş ve bu nedenle de, uygulamasında, şeriattaki kısas prensibini kaldırıp onun yerine, bir yanağına tokat atılınca öbür yanağı da dönme prensibini koymuştur.

Hazret-i Musa'nın şeriatın temsilcisi oluşuna karşılık, Hazret-i İsa hakikatin, yani Hakk'ın veya Zât'ın mümessilidir. Öyle olduğu için de bir şeriat koymamış, hattâ *"Tevrat'tan önümde bulunanı tasdik ediyorum. Evvelce size haram kılınanların bir kısmını helal edeceğim. Size Rabbiniz'den bir ayet getirdim, Allah'tan korkun ve itaat edin"* <3-50> ayeti hükmünce evvelce konmuş bazı kısıtlamaları kaldırdığını bildirmiş, tüm hâl ve hareketleriyle de Zât'a ayna olduğunu göstermiştir.

Hıristiyanlar arasında, İsa'nın yerine Yuda'nın çarmıha gerildiğini iddia edenler vardır, ama bu sav doğru değildir. Çarmıha gerilip asılmış olan İsa'nın bedenidir. Allah'a giden ise ruhudur. Tıpkı, bizim de gideceğimiz gibi...

HAZRET-İ MUHAMMED

YARATILIŞI

Allah kendisini görmek istediği için nur aynası olarak Hazret-i Muhammed'i yarattı. Yaratılan bu nur aynası da, latifliği sebebiyle görünüp kemâlâtını aksettiremediği için, kâinat aynası yaratılmış ve kemâlât o aynada izhar edilmiştir. Böylece o nur, kemâlâtın dört unsurundan yapılan elbisesi içine konmuştur. Biz, Muhammed'in sadece bedenini görüp o bedeni Muhammed olarak biliyoruz. Ama, işin aslı öyle değildir. Esas Muhammed, o bedenin içindeki nur, yani letafettir ki buna, "Hulk-i Muhammedî" denir.

Allah, Hazret-i Muhammed'i, taayyün-ü evvelde, "evvelü mâ halakallahü"lerle kendinden yaratmış ve kemâlâtını izhar için, yavaş yavaş olgunlaştırdıktan sonra, anneli babalı olarak dünyaya göndermiştir.

Hazret-i Muhammed'in ilk yaratıldığı âleme, "Gayb-ül Guyûb", "Görünmezlik" veya "Kenz-i Mahfi" âlemi isimleri de verilmektedir. Bu safhada daha zuhur âlemi meydana çıkmamıştır. Bunu anlamayı kolaylaştırmak için düşüncelerimizi misal verebiliriz. Herkes kendi kafasındaki düşünceleri bilir. Bunları bir başkasının bilmesi imkânsızdır.

Hazret-i Peygamber sevir burcunda ve dolunay zamanında dünyaya teşrif etmiştir. Bu burç, tüm ervahın hamile olduğu burçtur. Bunun arkasından, baharla beraber tabiatta da doğumlar başlar. Dolunay zamanında dünyaya gelişi de, kendi bütûnunun dolunay halinde oluşundan ve o bütûnun zuhura yansımasından dolayıdır. Dinin kendileri tarafından tekmillenmiş oluşu bu nedenledir.

ŞECERESİ

Hazret-i Peygamberin, Hazret-i İbrahim soyundan geldiğini gösterir bir şecere mevcuttur. Bu şecereden öğrenildiğine göre Hazret-i Peygamberin geldiği Haşimîler kolu ile Muaviye'nin geldiği Mervanîler kolu Abdüşşems'te birleşmektedir. Bu birleşme, tatlı ve acının bir noktada birleştiğini veya bir noktadan çıktığını göstermektedir. İşin bu tarafına kâdir-i mutlak olan Allah karışır ve bu konuda insanlara ancak, "Mukadderat-ı İlâhi" demek düşer.

YAŞADIĞI DEVRİN ÖZELLİKLERİ

Hazret-i Peygamber zamanında Arapların edebiyata, şiire, hitabete çok önem verdikleri, yazdıkları şiirleri yılda bir kere Sûk-ul Ukâz denen yerde, deve üzerinde okudukları ve halkın en çok beğenisini kazananı Kâbe duvarına astıkları bilinmektedir.

Peygamberimize kırk yaşında peygamberlik verilip mucize olarak Kur'an nazil olmaya başlayınca, şiirler Kâbe duvarına asılmamaya, asılanlar da indirilmeye başlanmıştır. Çünkü, O'nun belâgatı karşısında diğerlerinin hükmü kalmamıştır. Allah'ta acziyet değil, fahriyet olduğu için, Allah kelamının kul sözünden üstün olması tabiidir. Allah'ın fah-

redişi de, kulunda güzel huy ve ahlakla kendini gösterir.

Allah, fahrini gönülden bildirir. Sonuçta, insanın gönlünde bir ferahlık, genişlik, neşe ve zevk oluşur. Gönlündeki bu ferahlığın devamını isteyen kişi, artık kimseye karşı düşmanlık besleyemez, yaptığı işi mutlaka doğru ve gereği gibi yapmaya başlar. Bilinçli bir kul, Allah'ın devamlı olarak kendisini gördüğünü bilir, çünkü artık Sırat Köprüsü'nün üzerinde durmaya başlamıştır.

HAZRET-İ PEYGAMBERİN ÖZELLİKLERİ

Hazret-i Peygamber, kendisine peygamberlik verilmezden önce de, bilgisi nedeniyle güvenilirliği olan bir kimseydi. Bu yüzden Hacer-ül Esved'in konacağı yer konusunda kabileler arasında anlaşmazlık çıktığında kendisine danışılmıştır. Kendisi, taşı bir çarşafa koydurmuş, kabile mensuplarıyla birlikte taşımış ve terazide tutturarak, elleriyle yerine yerleştirmiştir.

Hazret-i Peygamber, gerçek anlamıyla kâinatın ruhudur. Ruh-u mücessemdir. Bu nedenle dört halifesinin, bu ruhun anasır-ı erbaasına tekabül ettiği, bunlardan Ebubekir'in suyunu, Ömer'in ateşini, Osman'ın havasını ve Ali'nin de toprağını oluşturduğu kabul edilir.

Ebubekir, su gibi olduğu için neyi varsa, her şeyini bu yolda harcamıştır. Kendisine, "Sıddîk" lakabının verilişi, Peygamberimize olan sonsuz sadakatı dolayısıyladır. Sadakat ise, insanda aranan en güzel vasıflardan biridir.

İnsana sadakat yaraşır görse de ikrah,
Doğruların yardımcısıdır Hazret-i Allah

beyiti, bu söylediğimizi doğrular mahiyettedir.

Ayrıca Bekir kelimesi de, ebkâr'dan gelir ve anlamı, bakir, bozulmamış, arı durudur. Kendisinin de böyle olduğu, daha sonra aldığı Sıddîk lakabıyla bilinmektedir.

Ömer, ateştir. Adalet dağıttığı için astığı astık, kestiği kestiktir.

Osman'a "Affan" denmesinin nedeni, havanın ufunet olmasıdır.

Hazret-i Ali'nin lakabının "Ebû Turâb" olma nedeni, onun, Hazret-i Peygamberin toprağına tekabül edişidir. Toprak, ana olarak nitelendirildiğinden tüm füyuzat Hazret-i Ali'den, yani Şah-ı Velâyet'ten doğmuştur.

Bu dört halife, Peygamberimizin anasır-ı erbaası, geri kalan sahabeler ve ümmetiyse aza ve kuvası durumundadır.

Hazret-i Muhammed kâinatın ruhu, kâinat da O ruhun cesedi olduğu için Hadis-i Kutside "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" denmiş, kendileri de beşeriyet âleminde bir nur olarak görünmüşlerdir. Zâhir uleması bile, anlamını idrak edemedikleri halde, O'nun için, "O gölgesiz bir nur idi" derler. Bu doğrudur çünkü O, Allah'ın yansıdığı aynadır. Tıpkı ayın, güneşin yansıma aynası oluşu gibi... Allah, güzelliğini, mukayyet olmasına rağmen, Hazret-i Peygamberde göstermiştir. Hazret-i Peygamber, aslen mutlak olan bir mukayyet olduğundan, gölgesiz bir nur-u âzam idi. Böyle olduğu içindir ki, O'na sadece şer'i kuralları uygulayarak ulaşmak mümkün değildir. Bu şekilde hareket, bir hayal olmaktan ileri geçmez, sadece taklit olarak kalır. Peygamberimizin Mekke'nin fethinde Hazret-i İbrahim gibi Kâbe'deki putları kırmasının bir nedeni de, insanlara suretten geçmeleri gerektiğini ima etmektir.

O'na sığınan, Allah'ın celal güneşinin yakıcılığından korunur. Çünkü Hazret-i Muhammed'de rahimiyet tecellisi vardır. Bu sebeple onun düşüncesine sığınan da daha ziyade cemale dönük yaşar. Allah da, kendisine sığınanı korur, ama Allah hem yakıcı, hem aydınlatıcıdır. Celaliyle yakar, cemaliyle aydınlatıp feraha erdirir. Allah'a sığınmakla Peygambere sığınmak arasındaki fark budur.

Hazret-i Peygamberin mertebesi safiye olduğu için, ismi de Mustafa'dır. Istıfa ettiği için, kendini kendinde müşahede etmiş ve miraçta Allah'ı, "Kıvırcık saçlı genç bir erkek" olarak gördüğünü söylemiştir. Kendisi, bu safiyeti dolayısıyla dünyevi yaşamında da çok temizdi ve temizliği çok severdi. Eski ve yamalı giysilerle dolaşmaya ses çıkarmaz, ama kirliliğe daima karşı çıkardı.

Hazret-i Muhammed, hem Resulullah, hem Habibullah, yani Allah'ın hem peygamberi, hem de sevgilisidir. Kâinat, "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" fehvasınca kendisi için yaratılmıştır. Diğer peygamberler, kitabın ön hazırlıklarını ve müsveddelerini hazırlamışlardır. Kitap, Peygamberimizde tamamlandığı için *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> ayeti yalnızca O'na gelmiştir.

Hazret-i Peygamber, aynı zamanda, "Rabbül âlemiyn" dir. Çünkü, diğer peygamberlerin hepsinin lanetlediği bir kitle olmasına rağmen, Hazret-i Peygamber hiçbir kitleyi lanetlememiş, kendisine karşı olanları, hattâ kendini taşlayanları bile, "Onlar bilmiyorlar, bilselerdi yapmazlardı, affet" diyerek kanatları altına almıştır.

"Hazret-i Peygamber nuren ve ruhen ilk yaratılan olduğu ve "Ben Âdem'in hamurunda vardım" dediğine göre, niçin bedenen en son gelen peygamber olmuştur?" sorusu akla takılabilir. Bunun cevabı, "Her peygamberde bir mertebe aldığı için" denerek verilebilir. Âdem'den Safiyyullah, İbrahim'den Halilullah, Musa'dan Kelimullah, Davut'tan Halifetullah, İsa'dan Ruhullah mertebelerini alarak hepsini kendinde toplayıp Habibullah olduktan, yani peygamberliğin seyr-i sülûkünü tamamladıktan sonra teşrif etmiş ve dinin mertebelerini tekmillemiştir. Kendisinin bu dünyaya geliş nedeni, burada geçirilecek bir safha olmasıdır. Aynı durum bizim için de geçerlidir. Biz de bu vasıfları kendimizde gösterebilirsek o zaman seyr-i sülûkümüzü tamamlamış, gelip görmüş ve tekmillenmiş oluruz. Bunları Aziz Dede, Aşk Kasidesi'nde zikretmiştir. Tabii, burada önemli olan, anlatılanları okuyarak öğrenmek değil, bizzat yaşamak suretiyle o zevki tadabilmektir.

Peygamberimiz, hiçbir zaman hilaf-ı hakikat bir harekette bulunmadığı gibi, hilaf-ı hakikat bir söz de söylememiştir. Kendisinin tüm yönleriyle anlatmaya çalıştığı husus, bir Allah ve bir insandan başka bir şey olmadığı, kâinatın, bu arada bir araçtan ibaret olduğudur. Bunun için, zaman zaman vahiy beklediği ve vahiy gelmedikçe konuşmadığı bi-

linmektedir.

Böyle yapmasının nedeni hakikatin ciddiyet istemesi ve mizah kabul etmemesidir. Zira hakikat, Ledün ilmidir. Böyle olduğu için, şathiyyat (Şeriata aykırı gelen sözler ve bu konuda yapılan espriler) yıldırımları üzerine çekmiştir.

Biz Peygamberimizin huylarıyla huylanacağımıza göre, O'nun yaptıklarının dışında bir şey yapmamamız ve her davranışımızla O'nu taklit etmemiz gerekir. Kendisinin hiçbir zaman kahkaha ile gülmediği, daima tebessüm etmekle yetindiği, latife ettiği, ama hiçbir zaman dozunu istihza (alay) derecesine çıkartmadığı bilindiğine göre, bizim de öyle yapmaya çalışmamızda fayda vardır.

Hazret-i Peygamber, taca, tahta tenezzül etmeyerek *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6> demiştir. Ama kendisi öyle bir beşerdir ki tafsildeki beşeriyet O'nda icmal olmuştur. Onun için de kâinatı kapsayan Kur'an'ı, tafsilden alıp icmale vermiş, yani kâinatı bir insan halinde toplamıştır. Bu da, icmali ve tafsili kendinde toplamış olması demektir.

Füsus'ta, yirmi sekiz peygamberin her birinin durumları anlatılmış ve Hazret-i Peygambere gelindiğinde, O'nun, hepsini kendinde cem ettiği, yani kendisinin cem-ül cem olduğu bildirilmiştir ki, bu duruma "Müstecmi-ül esma ve müstecmi-ül sıfât olmak" denir. O halde, Hazret-i Peygamber, yani insan-ı kâmil, küllî varlığın cüzüdür. Fakat, öyle bir cüzdür ki, Küll'e mir'at olmuştur. Bu, "Muhammed öyle bir varlıktır ki, Yaratan'ın aynasıdır" anlamına gelir. Bunun nedeni, O'nun, Allah'ın kemalât sıfatlarını tamamlamış olmasıdır. Eğer Muhammed olmasaydı, Allah'ın kemâlâtını insanlar bilemezdi. O kemâlâtı meydana çıkaran Hazret-i Muhammed'tir. Allah'ın kemâlâtı da Muhammed'le tekmillenmiştir. Muhammed olmasaydı, Allah sırf bütûnda kalır, zuhura çıkmamış olurdu. Buraları böyle bilmek lazımdır. Ancak, bu şekilde ifade edildiğinde, anlayamayan ve düşünemeyenlerin, gerçeği söyleyenlere "kâfir" diyeceğini de unutmamak gerekir.

Muhammed kelimesinin ebced değeri doksan ikidir. Bu

değer okunuşa değil, yazılışa göre hesaplanır. Muhammed kelimesi okunurken iki mim'le okunmasına rağmen, yazılırken tek mim'le yazılır ve üzerine şedde konur. Aman kelimesinin ebced değeri de aynı olduğu için

Aman lafzı senin ism-i şerîfinle müsavidir
Anınçün âşıkın zikri aman'dır yâ Resûlallah

demiştim. Bu da, Muhammed'e varmak için amandan ayrılmamak gerektiğini gösterir. Çünkü aman, bir yandan imdadıma yetiş feryadıdır, diğer yandan da imdadın Muhammed'ten geleceğine işarettir.

Hazret-i Muhammed'in ümmi olduğu söylenir. Doğrudur, ama bu ümmilik, çok kimsenin zannettiği gibi cahil olmak demek değildir. Ümmi tabiri, tüm varlığın Allah'ın olduğunu ve kulların birer aletten ibaret olduğunu anlatmak için kullanılan bir deyimdir. Hazret-i Peygamber, bu anlamda ümmidir. Ancak, gelirken dolu gelmiş olduğu için, doluluğu yavaş yavaş meydana çıkmıştır.

VAHİY NEDİR? NASIL GELİR?

Vahiy, "Peygamber mertebesinde olanlarda, Lam'dan Cim'e veya Öz'den, cüze olan füyüzat akımıdır" diye tarif edilebilir. Bu akımın peygamber olmayan kimselerde görüneninе de "ilham" denir.

Vahiy herkese gelmez. İlham bile herkese gelmezken, vahiy herkese gelir mi? Nasıl herkes, insan görünümünde olduğu halde, aralarında derece ve mertebe farkları varsa, vahiy ve ilham da, aynı kaynaktan çıkmasına rağmen, aralarında derece farkı vardır. Bu fark, bir genel müdür ile, sıradan bir memur arasındaki fark gibidir.

Vahiy, son derece net ve açık bir şekilde geldiği, üzerinde kalem oynatılamadığı halde, ilham daha flu bir doğuş şeklindedir. Bu sebeple de sonradan tashih edilebilir.

Hazret-i Peygamber, Kur'an'la dopdolu geldiği halde, bu âlemde nisyanla malül olan beşeriyet kisvesinde olduğundan, vahiy gelmedikçe Kur'an'ı açıklamamıştır.

Vahiy, ilk yaratılan ve Allah'ın akl-ı küll'ü olan Muham-

mediyetten, oradaki akl-ı küll temsilcisi olan Cebrail vasıtasıyla, beşeriyet âlemindeki Allah'ın akl-ı cüz'ü olan Muhammed'e, yani kendinden kendine gelmiştir. İlk gelen ayet, *"Yaratan rabbinin ismiyle oku"* <96-1> ayetidir. Bu, kendindeki mikrofondan kâinat hoparlörüne söylenmiş ve oradan da tekrar kendine dönmüş bir aksiseda (ses yansıması) gibidir. Bu konu aynen, deryada damla ve damlada derya konusuna benzer. "O nice bir damladır ki, deryayı kaplamıştır" sözü Hazret-i Muhammed için söylenmiştir.

Hazret-i Peygambere gelen vahiy kendinden kendine, yani Allah'tan Hazret-i Peygambere geldiği halde, o andaki titreşimlerden ilk zamanlarda kendisinin dahi ürktüğü, daha sonraları vahiy anında yanında bulunanların da bu görünmez etkiden müteessir oldukları (etkilendikleri) bilinmektedir.

İlk vahiy geldiğinde, titremiş, kendine gelememiş ve bu arada eşi Hatice'ye, "Bana bir şeyler oluyor" demiştir. Bu kolay bir şey değildir. Çünkü kitap, tüm kâinatın özünden gelmektedir. İnsanda da vecd hali titremeyle belli olmuyor mu?

HADİS NEDİR?

Hadis Peygamberimizin sözleridir. Genelde vahyin açıklanması mahiyetindedir. Kendisinin ahirete intikalinden sonra, o sözleri duymuş olan sahabenin anlattıklarından derlenmiştir. Gerçek hadislerde Peygamberimizin kokusu ve üslubu kendini belli eder. Ama, hadis diye nakledilen bazı sözlerde bu özellik yoktur.

Hadisler, Hadis-i Kutsi ve hadis-i nebevi olmak üzere iki türlüdür. Bunlardan, Hadis-i Kutsi olanlarda, mânâ Allah'tan, lafzı Peygamberdendir. Bunun vahiyden farkı, vahiyde mânânın da, kelamın da Allah'tan olmasına rağmen, hadis-i kutsi'de mânânın Allah'tan, kelamın Peygamberden çıkmış olmasıdır.

Hadis-i nebevi ise, mânâsı da, lafzı da Peygamberden çıkmış olan hadislerdir.

ÇEKTİKLERİ SIKINTILAR

Hazret-i Peygamberin yaşamında da bazı ufak tefek zelle sapmaları ve kaymalar olmuştur. Bunlardan biri, *"Kör yanına geldi diye yüzünü ekşitip öteye döndü"* <80-1, 2> ayetinin gelmesini müncel olan olaydır.

Bundan başka zehar meseleleri, asırlar için kefaret meseleleri de zikredilebilir.

Cahiliye devrinde bir erkek karısına, "Ben senin sırtını anneme benzetiyorum" dese, karısı ona haram olur ve bir süre onun yanına yaklaşmazdı. Böyle bir olayda Hazret-i Peygambere gelip danışılması üzerine Zihar ayetinin *"Allah bir adamın içine iki kalp yaratmadı, zahar yaptığınız eşlerinizi size anne yapmadı, evlatlıklarınızı size oğul kılmadı, Bunlar ağzınızda dolaşan sözlerdir. Allah doğru söyler, doğru yola götürür"* <33-4> geldiği ve buna göre, kişinin ya bir köle azat etmesi veya altmış bir gün oruç tutması gerektiği bilinmektedir.

Bu anlatılan olaylar ve konular için konan kuralların hepsi, âlemin nizamı ve insanın huzuru, yani kısaca, insan içindir.

Hazret-i Peygamber, Bedevileri terbiye edip yola getirinceye kadar da çok sıkıntılar çekmiştir. Cuma namazı esnasında, Mekke'den Medine'ye gelecek kervanı görünce mescitten dışarı fırlayıp Peygamberimizi namazda tek başına bıraktıkları Kur'an'da, *"Onlar bir ticaret veya oyun görünce seni hutbede ayakta bırakıp ona doğru dağılırlar"* <62-11> diye yazılıdır. Ayrıca, *"Şayet evlerde kimse bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin, size "Dönün" derlerse dönün, bu şekilde hareket daha nazik ve makbuldür"* <24-28>, *"Evlere arkalarından girmeniz iyilik değildir, iyilik sakınmadadır, evlere kapılarından giriniz"* <2-189>, yani "Kapı dururken pencereden girmeyin" ayetleri, onların bu şekilde hareket ettiklerini göstermektedir. Keza, *"Ey iman edenler kendi evlerinizden başka evlere sahiplerinden izin almadan ve onlara selam vermeden girmeyin"* <24-27>, *"Kendi aranızda birbirinizi çağırdığınız gibi Peygamberi çağırma-*

yın" <24-63> ayetleri de bunlardandır ve Arapların bu şekilde hareket ettiklerini göstermektedir.

Bunların yazılış nedeni, insanlara düzen ve intizam vermektir. Yazılanlar birer nasihatten ibarettir. Bu sözler Peygamberimize ilahi âlemden verildiği için, Kur'an'da yazılanlara, "Allah kelamı" denmiştir. Gelen sözler, beşeriyetin fevkindedir, ama beşeriyetin ednasına değil, en mükemmel örneğine, en âlâsına gelmiştir. Bu kelam geldikten sonra da o aliyy-ül âlâ "Sübhane rabbiyel alâ" olmuştur.

Peygamberimizi taşlayıp ayaklarını kanattıkları halde kendilerinin, "Bunlar cahillerdir, bilmiyorlar" diye düşünmüş olmaları, hem, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> oluşlarını ifade etmekte, hem de bize bu gibi durumlarda nasıl düşünmemiz gerektiğini öğretmektedir.

Aynı durumla karşılaştığında Nuh, aynı tahammülü gösterememiş ve kendi oğlunu gemisine almamıştır. Kimi peygamberin karısının, kiminin babasının dışlanmış olduğunu Kur'an yazmaktadır. Peygamberimizin amcası Ebu Talib'in de, aslında Peygamberimizi çok sevmesine rağmen, biat etmemiş olduğu bilinmektedir. Ama, aynı Ebu Talib'in oğlu olan Hazret-i Ali, on iki yaşında biat etmiş ve sonunda Şah-ı Velayet olmuştur. Buralarda çok incelikler vardır:

HAZRET-İ PEYGAMBERİ NASIL BİLMEK GEREKİR?

Kenz-i İlahi (Allah'ın hazinesi) esmalardan ibarettir. Allah, kendi varlığını kâinatta izhar etmek için kâinatı halk ettiğini söylemektedir. Bu halk etme, Kendi'ne ayna yapma demektir ve sonucu, kâinatın ve ekmel olan insan suretinin oluşmasıdır. Ortaya çıkan kendinden gayrı değildir, çünkü o oluşumda, yine Kendi vardır. Nitekim, "Allah önce ruhu yaratmıştır" ifadesiyle kastedilen ruh-u Muhammedî olduğu içindir ki, Hazret-i Muhammed, "Âdem'in hamurunda ben vardım" buyurmaktadır.

Bu duruma göre, önce ruh-u Muhammedî yaratılmış, her gelen peygamberde var olan bu ruh, tezahüratını yavaş yavaş tekâmül ettirerek, sonunda cism-i Muhammedî olarak

kâinata teşrif etmiş ve böylece peygamberlik hitam bulmuştur. Zaten, zuhurun kemâli O idi.

Pekiyi, Âdem'de kemâl yok muydu? Vardı, ama ondaki kemâl, yani Âdem'deki Muhammed gizliydi. O çağda zuhur âleminde kemâlât yoktu. Gelen tüm peygamberler eksikleri giderdikten sonra, iç ve dış Hazret-i Peygamberde birleştiği için, Peygamberimiz, *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> buyurdular. Ehl-i tevhidin, gelenlere ayrı vücut vermeyişinin sebebi budur. Esma-yı hassı hakikat-i Muhammedî'ye meyledenler, şimdi de O'na âşık olup O'na doğru gitmektedirler. Aslında O, kendi kendine âşıktır, çünkü gayrı yoktur. Gayrı görüş, bizim esmalara vücut vermemizden kaynaklanmaktadır. Allah ve Muhammed sevilmez mi? Tabii sevilir. O halde neden esmaları sevilmesin? Hepsi sevilir... İşte burada silsile-i mutahhara konusu işin içine girer ki, bunu Ehl-i Beyt bahsinde anlatacağız.

Mevaki-ün nücum Hazret-i Peygambere verilmiştir. Oraya kimse erişemez. İlmen erişilebilir, ama orada devamlı yaşanmaz. Bu, şuna benzer: Bir insan çalışıp reisicumhurun tüm bildiklerini öğrenebilir. Ama, bunları her öğrenen çıkıp riyaseti cumhur köşkünde oturabilir mi?

Keza, bir reisicumhuru herkes bilir. Bu bilgisi, kendisini görmüşse şühudî, görmemişse gıyabîdir. Lakin, reisicumhur, kendini her bilen ve tanıyanı bilip tanıyabilir mi? Tabii ki, hayır... Ama, onun da bildikleri ve tanıdıkları, hattâ sevdikleri vardır.

Onun için, Hazret-i Peygamber ayrı bir âlemdir. O'nun eteğine yapışan paçayı kurtarır. Ama, kimse O olamaz.

Kemâlât, Hazret-i Peygamberde tamamlanmıştır. Bu kemâlâtın zuhuru, varisleri vasıtasıyla olmaktadır. Varisler, tekrar bütûna inip işe Âdem'den başlamışlar ve böylece, devre-i arşiye ve devre-i ferşiye meselesi ortaya çıkmıştır. Bunlardan devre-i arşiye, devre-i kemâliye, devre-i ferşiye de, devre-i arziye demektir. Bunun da başlangıç ve bitiş noktası Âdem ile Hatem'dir. Önce Hatem Âdem'de gizliydi, Hatem meydana çıkınca Âdem Hatem'de gizlendi. Âdem ve Hatem,

zuhur, bütûn ilişkisine benzer. Zuhurda bütûn, bütûndaysa zuhur gizlidir ve bunların birinden diğerine devamlı bir devir vardır.

Hazret-i Peygamberi bilmek, O'nu mânâsıyla bilmek demektir. Mânâsını bilmeyenler surette kalmış ve "Sakalı şöyleydi, bıyığı böyleydi, boyu şu kadar, yüz hatları şuna benzerdi" diyerek, cemal-i şeriflerini, "Şöyle abdest alır, böyle misvak kullanırdı" sözleriyle de maddi davranışlarını anlatmışlardır. Halbuki, O'nu bilmek, O'nu ruhaniyetiyle bilmektir ki, bunu tavsif eden de Şah'ı Velayet olmuştur.

Mekke fethedildiğinde Hazret-i Ali ile birlikte Kâbe' deki putları indirirlerken, yüksekte olan putlara boyları yetişmeyince, Hazret-i Ali Peygamberimize, omuzuna çıkıp o putları da indirmelerini teklif etmiş, fakat Peygamberimiz, "Sen benim ağırlığıma tahammül edemezsin ya Ali, sen benim omuzuma çık" buyurmuştur.

Neden böyle yapmıştır? Çünkü, Ali'de sadece velayet sır ve yükünün bulunmasına karşılık, kendisinde velayetle birlikte Peygamberlik sır ve yükü de vardır. Yani, "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır" hükmü gereği, koskoca bir Medine (şehir) vardır. Bir kapı tüm şehrin ağırlığını taşıyamayacağı için, Ali'nin kendi sırtına çıkmasını emretmiştir. Burada veli ve nebinin ne olduğunu bilmek gerekir.

Veli, hüvelbâtın sırlarının tecelligâhıdır. Nebi ise, hem hüvelbâtın sırlarının, hem de ek olarak hüvezzâhir sırlarının tecelligâhıdır. Bu şuna benzer: Ben bugün size anlattıklarımı, Efendimin sağlığında da biliyordum. Ama söyleyip açıklayamıyordum. Ne zaman ki, Efendi, "Benden sonra sen devam edeceksin" deyip göçtü, ancak ondan sonra konuşmaya başladım. Eğer O, destur vermeseydi, ben bu sırları açıklayabilir miydim? İşte, Hazret-i Peygamber ile Hazret-i Ali arasındaki ilişki de buna benzediği için, Hazret-i Peygamber kendisine, "Sen benim nübüvvet sırlarımı kaldıramazsın, onun için sen benim sırtıma bin" demiştir.

Bu emri alan Hazret-i Ali, Peygamberimizin omuzuna çıktığı anda, gözlerinde bir şimşek çakmış ve maşrıktan

mağribe (şarktan garba, doğudan batıya) kadar her tarafın nur içinde kaldığını ve bu nurun yine dönüp Hazret-i Peygamberde toplandığını görmüştür. İşte, Peygamberimizin ruhaniyeti, yani nur-u Muhammedî budur ve bu nurdan başka bir şey yoktur. Bir şiirimde

Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz
Kâmile hoşça nazar kıl gördüğün rahman olur

diyerek anlatmak istediğim gerçek bu, yani kâinatı, Rahman olan insan-ı kâmil noktasında toplamak gerektiğidir. Hazret-i Peygamber, gerçek mürşittir. Onun için mürşit dendiğinde, şekilde kalmayıp içine nüfuz etmek icap eder.

Hal böyle olduğu için, ümmeti olan bizim de, O'nun huylarıyla huylanıp neşe-i ulâ'yı bulmaya, inşirah-ı kalp ile hüsn-ü mutlaktan nasibimizi almaya çalışmamız lazımdır. Bu çalışmamızın amacı, erenler sofrasından gıda alabilmektir.

Buraya kadar anlattıklarımızı anlayabilenler, Hazret-i Peygamberi, Hazret-i Ali'nin gördüğü gibi görmek gerektiğini de kabul edeceklerdir. Hazret-i Ali, Hazret-i Peygamberin omuzuna çıktığında magripten maşrıka kadar her tarafı nur olarak gördüğünü ifade etmiştir. Bu, "Allah önce nuru yaratmıştır"ın kendisinde tecelli ettiğini gösterir. Kendisinin bu müşahedesi de, ilk yaratılanın Hazret-i Peygamberin nuru olduğunun ve bu nurun kâinatı kapsadığının ispatıdır.

Hazret-i Peygamber de, bedeniyle bir et ve kemik yığınından ibarettir. Ancak, bu ufacık yığına koca bir kâinat sığmıştır. Bu anlattıklarımız sülûkî eğitim için ilk bilgilerdir. İleride, kendi bahsinde, bu hususta çok daha geniş bilgi verilecektir.

Hazret-i Peygamberi mânâsıyla bilenler bütûna inmiş, diğerleri surette kalmıştır. Surette kalanlar, sakalıyla, bıyığıyla, âdetleriyle uğraşır, sakalının kıllarını ve hırkasını saklayıp öperler. Fakat, bunlar laftan ileri gitmez. O'nun esas ruhani tarafını anlayanlar, şah-ı velâyet olmuştur. Sakalı ve bıyığıyla uğraşanlar da Kendisi için, "Mefhar-ı Mevcudat"tır derler, ama bu tabirin, O'nun cismi için değil, o ci-

simde gizlenen gerçeği için olduğunun bilincine varamazlar. Bu durum, mürşit için de geçerlidir.

Allah'ın varlığının tekmillenmesi Peygamberimizde gerçekleştiği için, Peygamberimiz, O'na tam ayna olmuş, bu nedenle de, "Beni gören O'nu gördü" demiştir. Allah'ı görmek, kulun gücünün yetebileceği bir şey olmadığı için, O, ancak Peygamberde görülebilir.

Peygamberimiz'in bu sözü, yüzümü gören değil, yüzümdeki nuru gören O'nu gördü anlamındadır. Tıpkı, Hazret-i Ali'nin O'nu görüşündeki gibi...

Allah, Hazret-i Peygamberde tecelli ettiği halde, Peygamber, beşer kisvesinde göründüğü için, bu kisve O'nun için bir noksanlık olmuştur.

Allah, her şeyi camîdir (kapsar). İnsanların bir yarısı bilip âlim olmuş, diğer yarısı ise bilmeyip cahil kalmıştır. Ancak, iş insan-ı kâmile gelince durum değişir. İnsan-ı kâmil, hem ulûhiyet âlemine kadar uzanır, hem de beşeriyet âlemindedir. Bu nedenle insan-ı kâmil, her şeyi cami olan nokta-yı kübradır. Allah, görünmediği için, gayb âlemine aittir ve şühuda inememekle noksan sayılır. O, bu noksanlığını insan-ı kâmilde tecelli edip, görünmek suretiyle gidermiştir. Onun için, "İnsan-ı kâmil her şeydir" diyoruz.

İnsan-ı kâmil her şey olduğuna göre, onun da şeytanı vardır. Lakin o, şeytanını müslüman etmiştir. Böyle olduğunu Peygamberimiz de söylemiştir. Bu sözün anlamı, nefsin, şakilikten, kendini bilmezlikten kurtarılıp, kendini bilen ve teslim olan bir nefis haline getirilmesidir. Kısaca, şeytanın Müslüman edilmesi, kötü huyların, iyi huylarla değiştirilmesi demektir.

"Araları iki yay kadar veya daha az kaldı" <53-9> ayetindeki kavislerden biri urucu, ikincisi ise hubutu gösterir. Bu iki kavis, Hazret-i Peygamberin gelişine ve miracına, yani daireyi tamamlayıp bir dolunay oluşturmasına işaret eder. Kendisinin dolunayda teşrifi de bunu göstermiştir. Peygamberimizin dünyaya dolunayda gelişi, cismani devrinin tamamlanmasıdır. Kendisi, zaten tecelligâh olduğundan,

nurani bir dolunaydı. Zâhiri dolunayın, yani gelişinin tamamlanmasıysa, hazerat-ı hamse-i ilâhi'yi dolaşmasıdır. Yani, nasut'tan (ki, kendisidir) milk'e (Kudüs'e) oradan melekûtiyet, ceberûtiyet ve lâhut'a kadar çıkmış ve tekrar geri dönüp, görünerek kavsi tamamlamıştır.

Hazret-i Muhammed'in birinci gelişi kâinattan, ikinci gelişiyse miraçtan dönüştür. İlk gelişinde maddi âlemleri, ikinci dönüşündeyse manevi âlemleri kendinde toplamıştır ki, bu durumda, "Hazret-i Peygamber iki defa gelmiş, bir defa gitmiştir" denebilir. İşte Kur'an'daki, *"Sonra iyice yaklaşıp sarktı. Araları iki yay kadar veya daha az kaldı"*<53-8,9> ayeti bu durumu anlatmaktadır. Bu izahatı idrak edebilmek için, önce bilmek, sonra da içinde yaşamak şarttır.

Allah illâ'dır. Lâ olan insandır. İnsan, tam anlamıyla lâ olursa, o zaman Allah'a ayna olur. Tüm peygamberlere "Lâ ilâhe illallah" gelmiş olması bunun ispatıdır. Bu ibareye diğerlerinde Safiyyullah, Neciyyullah, vs. gibi eklentiler yapılmışsa bile, hiçbirine Resulullah ibaresi eklenmemiştir. Onun için, Hazret-i Peygamber, insan suretindeyken Allah'ı gören yegâne peygamber olmuştur. Diğerleri sıfâtta kalmıştır:

Muhammed, lâ, Allah ise illâ'dır. Muhammed, lâ, ama öyle bir lâ'dır ki, iki âlemin de sahibi olmuştur. Onun için Muhammed'e bakıp içindeki Allah'ı, yani illâ'yı görmek gerekir.

Hazret-i Muhammed, aynen ruh gibi, hem Hâlik, hem mahluk vasfını haizdir. Bu ikisi arasında, yani Ahad ile Muhammed arasında bir safha daha vardır ki, buna "Ahmed" denmektedir. Bu safha, taayyün-ü evvelde olan tüm esma ve sıfatların görüldüğü "Taayyün-ü Sani" yahut "A'yan-ı Sabite" denen safhadır. Ahmediyet burasıdır. Ahmed de, Ahad'in, Muhammed olarak bu âleme gelmezden önceki halidir. Yine görünmez âlemdedir. Ne zaman ki, o Ahmed görünür âleme gelip, mahluk vasfını almıştır, o zaman adı Muhammed olmuştur. Onun için Hazret-i Peygamber her âlemde vardır, ama ruhen vardır. Bedenen bulunduğu yegâne âlem burasıdır. Çünkü, bedeni bu dünyadan alınmıştır. Böyle olduğu

için insanlar aya veya uzaya giderken buranın şartlarını da kendileriyle birlikte götürmektedirler.

Hazret-i Peygamberi tam olarak anlayabilmek için, "Muhammed kimdir?" sorusunun cevabını doğru olarak bilmek gerekir. Bunun doğru cevabı, "Ahad, Ahmed olup kendini bildirmiş, Ahmed de Muhammed olarak zuhura gelip bize kendini göstermiş, sonra da geldiği yere dönmüştür" ifadesinde yatar. Onun için Ahad, Ahmed, Muhammed, Hakk, Muhammed, Ali, hep üçün bir, birin üç olması keyfiyetinin sonucu ve zuhurudur. Osman Dede'nin, " Birin evveli üçtür" deyişinin nedeni budur. Dünyadaki karı, koca, çocuk üçlüsünün esası da aynıdır.

Zuhura gelen mahluk, zuhura gelmeyen ise Hâliktir. Onun için Hâlik'ken, yani Ahad'ken, Muhammed O'nda gizliydi. Ahmed olduğunda da zuhurda değildi. Muhammed olup, ete, kemiğe bürününce meydana çıktı.

Muhammed Ahad'tayken, Ahad'tan başka bir şey yoktur. Orada sadece Hâlik vardır, mahluk yoktur. Orası Zât makamıdır ve o mertebede Kendi'nden başka hiçbir şey yoktur.

Buraya kadar anlattıklarımızın tümü Muhammed kelimesinin içinde gizlidir. Muhammed kelimesinde üç tane mim vardır. Bunlardan birincisi, esas olan Maye-i Muhammedî'nin mim'idir. İkinci mim, O'nun bu âlemde zuhuruna işaret eden mimdir. Üçüncüsü ise şeddeli olandır ki, o da Ahadiyete ayna oluşunu ifade eder. Yani, hazine-i ilahi olan mim Ahad'ta gizliyken, Ahmed'le meydana çıkmış, Muhammed'le de zuhurda görünmüştür.

Bunların zevkine ancak ilimle varılabileceği için, "İlimle mesut olmak, akıl ve gen nurunu idrak etmek demektir" diyoruz. Bunu da şöyle anlatabiliriz:

Muhammed'in başında mim harfi vardır. Daha önce masdar-ı mîmî ve masdar-ı gayrı mîmîden bahsetmiştik. Muhammed'in mimleri alınırsa geriye Ahad kalır. Ahad, enfüs ve âfakın vahdetidir ve masdar-ı gayrı mîmîdir. Buna bir mim eklenirse Ahmed, iki mim eklenirse de Muhammed

olur.

Ahmed, Hazret-i Muhammed'in dünyaya teşrif etmezden önceki ismidir. Hazret-i İsa'nın *"Benden sonra Ahmed isimli bir peygamber geleceğini müjdelerim"* <61-6> diye bildirdiği budur. Ahmed'in başında ahadiyetin elifi vardır. Ancak, bu âleme gelirken ikinci mimi başına aldığı için Muhammed olmuştur. Kâinat kendisi için yaratılmış olduğundan, Muhammed hülasa-yı mevcudat olmuştur ki, bu da kâinatın enfüsü demektir. O halde Muhammed, Muhammed olarak dünyaya gelmekle; büyük evden küçük eve, ölmekle de, küçük evden büyük eve geçmiş olmaktadır. Zaten ikisinde de mevcut O idi.

Arapçada sonu mim'e dayanan üç harf vardır ki bunlar mim, cim ve lâm'dır. Mim'in başı da sonu da mim olduğu için Peygamberimiz, "Âdem'in hamurunda ben vardım" demektedir. "Ben önce aklı yarattım" dendiği için, akl-ı küll'e işaret olan lâmda, yani akl-ı küll'de de, O, mim olarak mevcuttu. Sonunda bedenen, yani cim olarak dünyaya teşrif etti. Bu durumda, başı da sonu da mim olduğundan, akıl ve beden, O'nda birleşmiş ve böylece tekmillenmiş oldu.

Daha sonra teferruatlı olarak göreceğimiz gibi, lâm akla (30), cim ise bedene (3) aittir. Değeri üç olan beden terfi eder ve otuz, yani akıl (lâm) halini alırsa, karanlık olan nefis (cim) âlemi de, aydınlık olan akıl (lâm) âlemine geçmiş olur ki bu, ferdin beşeriyetten insanlığa terfi etmesi demektir. Bir şiirimde

Nur ile zulmetten yoğurmuşlar seni
Canını nur anla zulmet bu teni

demek suretiyle bu anlattıklarımızı özetlemiştim.

Cim olan beşer, lâm'a ulaşıp aklen insan olduğunda, bunun sonu da mim'e bağlı olduğu için, kendisine Cebrail vasıtasıyla, Muhammed'in olan mim'den mürsel olunmaya başlanır.

Allah'ın Muhammed'e verdiğine irsal, Muhammed'in ümmetine verdiğine de mürsel denir. Onun için Kur'an, Allah'tan Muhammed'e irsal olmuş, O'ndan da O'na bağlanan-

lara kitab-ı mürsel olarak verilmiştir.

Kur'an, kitab-ı kâinattır ve kendinden kendine gelmiştir. O'nun bir mertebesi ulûhiyete, bir mertebesi de beşeriyete dayandığı için Kur'an, üstten alta, yani ulûhiyetten beşeriyete irsal olunmuştur (indirilmiş).

"Hazret-i Peygamber, Habibullah oldu" demek, "Bir olan ikiye ayrıldı, bu iki yarı birbirine ayna oldu, Kendi'ni, kendi aynasında görüp sevdi" demektir. Onun için birine âşık, diğerine maşuk, ikisinin arasında cereyan edene de aşk denmiştir. Bu âşık, maşuk ve aşk üçlüsüne, Allah, Ahmed, Muhammed, yahut masdar, masdar-ı mîmî ve masdar-ı gayrı mîmî denmiştir.

Bunlardan masdar-ı gayrı mîmî Ahad'tır. Masdar Ahmed, masdar-ı mîmî ise Muhammed'tir. Ahad'in bir adı da aşk olduğuna göre, geri kalan ikisi Ali ve Muhammed, koca ve karı, mürşit ve mürit, öğretmen ve öğrenci olarak anlatılabilir. Bu ikiler arasındaki bağlantıyı aşkın sağladığını, herhalde herkes anlamıştır. Tabii, aşkın sonucunda bir eser doğacaktır ki, onun da en müşahhas örneği çocuktur, kitaptır, şiirdir...

Hazret-i Peygambere kadar hiçbir peygamber zâti miraç edemediği için, Zât ve sıfâtı yahut Allah ile kulu, yani kâinatı veya şeriat ile hakikati birleştirip, kendinde toplayamamıştır. Peygamberlerin kimi zâtta, kimiyse sıfatta kalmıştır. Zât ile sıfâtı birleştirip *"Kul hüvallahü ehad"* <112-1> (De ki: O Allah birdir) diyen Hazret-i Peygamber olmuştur. Bu da, Zât'ı müşahede ettim demesinin hikmetidir. Kendisinin "Didarı gördüm" dediği kendi zâtıdır. Öyle olduğu içindir ki, "Şâbı emredün şatatün" (kıvırcık saçlı genç bir erkek) diyerek insan suretinde gördüğünü söylemiştir. Bu da insanın, Zât'ın aynası olduğunu anlatmaktadır.

Muhammed en büyük melektir. Çünkü, Cebrail, Mikâil, Azrail dahil, tüm melekler O'nda toplanmıştır ve O'na itaat ederler. Hal böyle olmasına rağmen, sağlığında O'na bakıp: "O da bizim gibi insan" diyenler olunca, onlara cevap olarak, *"Ben de sizin gibi bir beşerim, bana İlâhımızın tek ilâh oldu-*

ğu vahyediliyor" <41-6> buyurmuştur.

Hazret-i Muhammed'i, bilenler baş tacı etmiş, bilmeyenlerse taşlamışlardır. O, taşlayanlar için bile "Bilmediklerinden yapıyorlar" derken "Beni bilmiyorlar" demiş, "Seni bilmiyorlar" dememiştir. "Onlar cahildirler" diyerek de, bir nevi mazur gördüğünü ifade etmiştir. Pek iyi, Hazret-i Peygamber bu şekilde davranıp söylerken, yapıp çatanın Hakk olduğunu bilmiyor muydu ki, böyle söyledi? Neden beddua etmedi? Bu şekilde davranmasının hikmeti neydi? Bunları çok iyi düşünmek gerekir.

Buraları hiç düşünmeden, yani maneviyatı bilmeden, sadece maddiyatta kalmak, en aşağı mertebelerden beslenmek demektir. Bu da Allah'ın hüvezzahir esmasının iktizasıdır. Zira esfel de, âlâ da tekmillenmiştir ve *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> âlânın, sadece âlâda kalmayıp esfelde de görünmüş olduğunun ifadesidir.

Bir eser lâzım vücut ispatına yoksa kişi
Kuş değildir uçsa da balâlara Anka gibi

beyiti bunu anlatmak için yazılmıştır. Çünkü, maddenin eseri olduğu gibi, mânânın da eseri vardır ve bu eser, bir nasip meselesidir.

HAZRET-İ PEYGAMBERE NASIL ULAŞILIR?

Bir insanın dostunun dostu olanın, düşmanının düşmanı, dostunun dostunun dostu olanın da, dostunun düşmanının düşmanı olması tabiidir. Ama Allah "Karanlıkta kalmayın nura gelin" deyip Kur'an'da da, *"Karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <2-257> diye ilave ettiğine göre, O'nun dediğini yapmak ve yine Kur'an'daki gibi temizlerden olup *"Ona yalnız pak olanlar temas edebilirler"* <56-79> hükmü gereğince temizlerin yanında yer almak gerekir.

Kur'an-ı Sâmit'te anlatılanlara, bundan bin dört yüz küsur yıl önce cereyan etmiş vakalar nazarıyla değil, el'an kemakân (devam edegelen) olaylar nazarıyla bakıp kendimizi tathir etmekle (temizlemekle) mükellef olduğumuzu anlamamız gerekir. Bu durumda, sevgimiz ve ruhumuzun mânâ

âleminde Seyyit'lerle birleşebilmesi için yapmamız gereken şey; bazılarının yaptığı gibi eskiyi anıp, ağıt yakmak değil, kendi içimizdeki kötülükleri yok edip kendimizi tertemiz, pîr ü pak etmeye çalışmak olmalıdır.

"Kerbelâ bitmez cihandan bu cidal el'an gider" diye başlayan şiirimle anlatmak istediğim husus, cehaletten kaynaklanan ve asırlardır bitip tükenmeyen mezhep kavgalarının son bulması dileğidir. Kerbelâ, gerçek anlamda hiç bitmeyecektir. Çünkü, her esma ebedidir.

Muhammediyeti bulmadan Allah'ı bulmak mümkün değildir. Allah olmasaydı Muhammed olamazdı, ama Muhammed olmasaydı da Allah bilinemezdi. Çünkü, Allah'ı tam anlamıyla bildiren Muhammed'tir. Ezanda bile, "Şüphesiz bilirim, bildiririm, Tanrı'dan başka yoktur tapacak" denmektedir. Bu bilginin, şüphesiz olması şarttır ve ancak şüphesiz olan bilgi ile cennet-ül irfan'a dahil olunabilir. Bilmeyenler *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> hükmü gereğince cenneti göremezler. Ancak, bunların içinde de öyleleri vardır ki, körler âlemindeki yaşamlarını idame ettirirler. Allah, her şeyi yerli yerince yaratmış olduğu için, buraları pek kurcalamaya gelmez.

"Hazret-i Peygambere bağlanmak, Allah'a bağlanmaktır" demiştik, Çünkü, Peygambere bağlanmak, O'nun kalıbına bağlanmak değil, özüne bağlanmaktır. Özüyse Allah'tır.

Hazret-i Peygamberi rüyada görmek, kendisini görmek gibidir. Çünkü, kendisi, "Beni rüyasında gören, hakikatimi görmüş gibi olur. Şeytan benim suretime giremez" demiştir. O'nu rüyasında görenler kâmil insanlardır, zira insan o mertebeye çıkmadıkça, O'nu göremez. Bu durum bileşik kaplara benzer. Seviye her iki tarafta da aynı olacaktır ki, aynalar karşı karşıya gelsin ve görüntü oluşsun.

İnsan gelişip Hazret-i Peygambere yaklaşabildiği takdirde, kapasitesiyle orantılı olarak o yansımadan faydalanır ve Allah'ı idrak edebilir ki, buna biz "Hakk mertebesi" diyoruz. Bu mertebe, zuhur ve bütûnu kendinde toplayabilmiş olanlara has bir mertebedir. Bu vasıfları havi olan kimse Hakk'tır

ve hakkıdır. Çünkü, Hakk'ı idrak edip kendi beşeriyet kisvesinin de Hakk'tan olduğunu bilmiştir.

Hâtif, görünmeyen âleme aittir. İnsan ise, görünür ve görünmezden müteşekkildir. Görünmeyen tarafına "tenzih", görünen tarafına "teşbih" denir. Tenzihine, "gayb-ül guyûb" da denir. *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir"* <59-22> dedikten sonra *"O rahmanürrahimdir"* <59-22> diye ekleyerek, Bir'i, Rahman ve Rahim diye ikiye ayırmıştır. Rahman olan Ali, Rahim olan Muhammed'tir. O halde, Varlık, ba' altındaki nokta olan Ali ile başlayıp, mim ile bittiğine göre, Hazret-i Peygamberin rahmeti aşağıdan yukarıya, Ali'nin rahmaniyetiyse yukarıdan aşağıya doğru yağmaktadır.

Rahimiyet sıfatı yeryüzüne en son nazil olduğu için *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> denmiştir. Bu da, sohbetine erişenlerin, maddeden mânâ alemine çıkacağına delalettir. Yani, "Sohbetine erişenler erer" demektir.

EHL-İ BEYT NEDİR?

Ehl-i Beyt, Efendi'nin evlatları demektir. Hazret-i Peygamberin evlâdı bellidir. Bunlardan Hazret-i Hüseyin soyundan gelenlere "Seyyit", Hazret-i Hasan soyundan gelenlere de "Şerif" denir. Elinde şeceresi olanlar vardır. Amennâ ve saddaknâ!.. Onlara bir şey denemez, çünkü âlemin temadisi, "Çocuk babanın sırrıdır" hükmü gereğince, babadan oğula böyle devam edip gidecek, ne insan tükenecek, ne de Seyyit eksilecektir. Ancak, buna özel olarak beşeri bir varlık vermek yanlıştır. Çünkü, Hazret-i İbrahim'in ağzından *"Ben batan şeyleri sevmem"* <6-76> demektedir.

Çok kimse böylelerinin beşerî sıfatlarını görüp kabullenmektedir. Halbuki, esas nazar edilecek tarafları hakikatleridir. İnsanın bedeni fanidir, bugün vardır, yarın yoktur. Hakikatine nazar edildiğindeyse, hakikatin bir olduğu, görülür. Hakikati nedir? Bütûnda Allah, zuhurda Muhammed'tir. Diğerleri esmalardan ibarettir ve esmanın da vücudu yoktur. Mushaf elimizde olmasaydı bugün Hazret-i Peygamberi kaç

kişi hatırlardı? Bazıları bu soruya "Ehl-i Beyt hatırlatırdı" diye cevap verebilirler. Ama, çokları Ehl-i Beyt'i on iki imamda bırakmıştır. Bugün de imam-üz zaman vardır, ama onu Müslüman camiasından kaç kişi tanıyıp bilir?

Siyadet, sureten, sireten ve tıyneten üç şekilde olabilir. Bunu sulben, hulken (meşreben) ve ilmen diye de ifade etmek mümkündür. Bunların hepsi Hazret-i Peygambere dayanır. Sulben gelenlerden de sadece bir tanesine bağlanılır, zira ilim ondadır. Her âlim, bilgisini O'ndan almıştır.

Sulben varis olanlar, hulk-i Muhammedî dolayısiyle iç âlemde, hulken varis olanlar ise, dış âlemde birleşirler. İşte yollar buradan çıkmaktadır.

Efendi birdir ve herkeste görünen de O'dur. Çünkü, bir zât ve bir hakikatten başka bir şey yoktur...

Ehl-i Beyt'e hulkan (ahlak cihetinden) dahil olunabileceği gibi, ilmen de dahil olunabilir. İlmen veya manen dahil olabilmek, "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır" hadisindeki Ali kapısından geçip şehre girmekle mümkündür. Babül elbab olan o kapıdan geçebilmek için de, önce başka kapılardan geçip o kapıya kadar gelebilmek ve oradan geçiş izni almak gerekir.

Günümüzde İran'lıların Ehl-i Beyt için kendilerini zincirlerle dövmelerini ben anlamsız buluyorum. Çünkü, Ehl-i Beyt'i kendilerinde görüyorlarsa, yaptıkları hareket Hakk'ı dövmek, göremiyorlarsa da bir gösteri yapmaktır.

Bugün Hazret-i Peygamberin Ehl-i Beyt'i O'na manen dahil olan mürşitlerdir. Bağlanmış olanlar da onların evlatlarıdır. Bunu böyle bilmek lazımdır. Böyle bilmeyip, bin üç yüz sene geriye gitmek taklitçilikten başka bir şey değildir. Zincirle dövdükleri de her hal ü kârda Hakk'tır, çünkü O, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> demektedir.

ÜMMET NEDİR?

Hazret-i Peygamber, yukarıda anlattığımız gibi müstecmi-ül esma ve müstecmi-ül sıfât olduğundan, kâinatı kendi-

sinde görmüş yahut kâinat kendisinin ümmeti olmuştur. Burada ümmet, âza, kuva demektir. İnsan, nasıl hiçbir âza ve kuvasının rencide olmasını istemezse, O da böyle düşündüğü için "Ümmetim, ümmetim" diye çırpınıp durmuştur.

"Her doğan çocuk İslam fıtratındadir" oluşunun nedeni de bu, yani Peygamberimizin ümmeti olarak dünyaya gelmesidir. Tüm insanlar bu bilince varabilseler, Asr-ı Saadet denen cennet yaşamı bu dünyada gerçekleşiverir. Bu bilince varanlar zaten cenneti burada yaşamaktadırlar. Bir şiirimde

Cümleyi bir noktada görmek dilersen şüphesiz
Kâmile hoşça nazar kıl, gördüğün Rahman olur

deyişimin nedeni yukarıda anlattıklarımızı özetlemektir. Burada dikkat edilirse, "Allah olur" değil, "Rahman olur" denmiştir. *"Rahman arş üzere müstevi olmuştur"* <20-5> hükmünce her tarafı kapsamıştır ve mutlak üzere olan Allah'ın nurudur. Mânâ olan bu nur her tarafı kapsar.

Rahim ve Rahman, evvelce Rahimiyet ve Rahmaniyet bahsinde de anlattığımız gibi, bir noktada, yani Hazret-i Peygamberde toplanır, oradan sahabelere yayılır. Hal böyle olduğu için, Rahmaniyet Şah-i velayete, Rahimiyetse Hazret-i Peygambere aittir. Burada "Rahman olur" denmekle, bu merhametin tüm varlığa yayıldığı anlatılmak istenmiştir. Rahmaniyetin güneşe, Rahimiyetin de, ışığını güneşten alan aya benzetilişinin nedeni budur. İşin aslına bakıldığında, Rahman'dan gayenin Rahim olduğu anlaşılır. Peygamberimizin Hazret-i Ali için, "Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir" deyişilerinin gerçek nedeni de rahmaniyet ve rahimiyet arasındaki bu ilişki, yani ikisinin de aynı oluşudur. Hazret-i Fatıma da, *"Semaları ve arzı yaratan"*ı <14-10 >, <42-11>, yani fıtrattaki yüksekliği gösterir. Çünkü, o da kadındır ve önce mânâ, sonra akl-ı küll, daha sonra da nefs-i küll yaratıldığı için, bu yaratılışı temsil etmektedir.

Buradan da görüyoruz ki, enfüsteki her şeyin âfakta da bir karşılığı vardır. Bu karşılıkların meydana çıkışı, insanın büyüklüğünü gözlerden kaçırmıştır. Sonuçta, "Âdem" dendiğinde, hayal âleminde bir Âdem yaratılmaya başlanmış, "in-

san" dendiğinde de, insanın kendisi unutulmuştur. Bu konuda evvelce insan-ı kebir ve insan-ı sagir anlatılırken daha geniş malumat verilmişti.

Her şey, bir Zât ile bir hakikatten, yani Allah ile, Allah'ın kendine ayna yaptığı Muhammed'ten ibarettir. Geri kalanlar ümmettir, gölgedir. Bu nedenle kimse Muhammed'e erişemez, Muhammed olamaz. Muhammed de Allah olamaz. Bu nedenle miraçta Allah, "Dur yâ Muhammed" diyerek O'nu durdurmuştur. Durdurmasının nedeni miracın sonsuzluğu ve Allah'ın merhametinden, O'nu sonsuzlukta dolaşıp durmaktan alıkoymasıdır.

Burada "Yol düz müdür, yoksa dairevî midir" sorusu akla takılır. Bu sorunun cevabını *"Bizi dosdoğru yolda ilerlet"* <1-5> diyerek kendisi veriyor. Onun için buraları çok iyi düşünmek gerekir.

Geri kalanlar mertebe mertebe iner, ya da çıkar, ama bir yere kadar... Bu nedenle "Oldum" değil, "Öldüm" demek gerekir.

Ümmeti Hazret-i Peygamberden ayıran biziz. O'nun "Ah ümmetim, vah ümmetim" dediği, kendi aza ve kuvasıdır. Vücud-u mutlak olan Allah, O'nun aynası da Peygamberdir. Ayna lâ'dır. Neden? Çünkü, babası ve annesi vardır. Allah'ın annesi ve babası var mıdır? Allah, *"Doğmamış, doğurmamıştır"* <112-3>.

Bu açıdan bakılınca, Hazret-i Muhammed Kur'an'ın icmalidir. Kâinat ise onun tafsili, yani kendinde olanın dışa açılmasıdır. Bu sebeple Peygamberimizin "Ümmetim, ümmetim" diyerek çırpındığı aslında kendinden başkası değildir. Bu noktada kendisi Hakk, ümmetiyse halktır. Kendisi *"Âlemlere rahmet"* <21-107> olduğu için, avamıyla, havassıyla halkın tümü O'nun rahmetinden istifade eder. Halktan O'nun elini tutanlar ashabı olup, havassa dahil olmuş, tutmayanlarsa avam mertebesinde kalıp "kâfir" diye nitelendirilmiştir.

Kâfir gizleyici demek olduğundan, burada, görmezlikten gelen veya gördüğünü inkâr edip gizleyen anlamındadır. El

tutup selamete çıkanlarsa, Allah'a teslim olarak selamete çıktıkları için "Müslüman" adını almışlardır. O nedenle, sadece "Ben Müslümanım" demekle Müslüman olunmayacağını bilmekte fayda vardır.

Ümmetten kendisine inananlar, "ümmet-i icabet" diye tanınmış ve özel bir muameleye tabi tutulmuş, inanmayanlarsa, "ümmet-i davet" olarak kalmıştır. Ümmet-i davet de, Allah'ın rahmaniyetinden yararlanmaya devam eder, ama rahimiyetten, yani özel ilişkilerden istifade edemez. Bu nedenle de "avam" diye vasıflandırılır.

Ümmet-i icabet de mütebeyyin müşahhasa ve gayrı mütebeyyin müşahhasa diye ikiye ayrılır. Birincisi tam anlamıyla kabullenip yaşamına geçirmiş olanlar, diğeriyse duymuş, ama yaşama geçirmemiş olanlardır

Kâinatta her şeyin yarısı müspet, yarısı menfidir. Hazret-i Peygamber her şeyi camî olduğundan, yani kâinat O'nun ümmeti olduğundan, bu ümmetin de ümmet-i icabet (müspet) ve ümmet-i davet (menfi) olarak ikiye ayrılması tabiidir, ve bu kuralın bir gereğidir.

Her din mensubu ancak kendi peygamberinin mertebesine kadar yükselebilir. Onun için Peygamberimiz, "Benim ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri ayarındadır" buyurmuşlardır.

Kendileri "Ben Âdem'in çamurunda vardım" demekle bir taraftan, evvelce gelmiş tüm peygamberlerin kendisinin birer kemâlât safhasını teşkil ettiğini, diğer taraftan da, mayei Muhammedî'nin kâinatı oluşturduktan sonra, o kâinatta Âdem'i meydana getirdiğini, yani Âdem'in bedeninin de, ruhunun da kendisi olduğunu ima etmektedir. Ulemasının, Musa ayarında oluşu da bundan dolayıdır. Çünkü, ulema şeriat üzeredir ve Musa da şeriatın mümessilidir.

Muhammed, bu kâinatın aslı olduğu için, ümmetim tabiri hem kâinatı, hem de bizi kapsar. Hiçbir ana, çocuklarının kötü olmasını istemez. Biz çocuklara düşen de anamıza layık evlatlar olabilmektir ki, bu da ancak O'nun huylarıyla huylanmakla mümkün olur. İşte insan olmanın sırrı, budur.

AHİR ZAMAN PEYGAMBERİ NE DEMEKTİR?

Ahir zaman peygamberi demek, İslam felsefesinin tekâmülünü tamamlayıp dini tekmilleyen, yani ilm-i ilahinin zuhurunu tamamlayan peygamber demektir. Bu tekmillemeden dolayıdır ki, O'ndan başkası yoktur ve gelmeyecektir. Ancak, ilmin ve o felsefenin o çağda durması bahis konusu olamayacağına göre, o devirde öğrenilen bilgilerin uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir. Bunu organize edecek ve her asra göre tavsif edecek olanlar, O'nun, "Âlimler, peygamberlerin varisleridir" diye vasıflandırdığı varisleridir.

İlim dendiği zaman, bunun hüvezzahiri de vardır, hüvelbâtını da... Çünkü, *"O evveldir, o ahirdir, o zahirdir o bâtındır ve o her şeyi tüm olarak bilendir"* <57-3>. Buna göre, İslam felsefesinde ilmi, zahiriyle, bâtınıyla ele almak gerekmektedir. Aksi halde, yarım kalmış olur.

Sadece hüvezzahir olarak ele alınırsa, şeriat âleminin ilmi olur. Şeriat ise bildiğimiz gibi, şeriat kapısını açan Hazret-i Musa'ya verilmiştir.

İlmin bâtını yahut iç veya ruhsal tarafı ise, Ruhullah olan Hazret-i İsa'ya bahşedilmiştir. Yani, hakikat Hazret-i İsa'nındır. İslamiyet, bunların ikisini birleştiren tevhit ilmidir, marifettir.

Tek başına ele alındıklarında şeriat da, hakikat de yarımdır. İnsanın birkaç organı hariç simetrik yaratılmış olması da, iki yarının birleştirilmesi gerektiğine işarettir. İlimdeki bu birleştirme işini Hazret-i Muhammed yapmıştır. Kâinatın yaratılmasındaki amaç O olduğu için, hilkat âlemindeki ahlakı da burada O tamamlamıştır. Nasıl bir insanın yarım olması düşünülemezse, İslamiyetin de sadece şeriat veya sadece hakikat olarak ele alınması kabul edilemez. Bu iki yarının birleştirilmesi icap eder. Birleştirme işini İslamiyet yapmış olduğu için, İslamiyet marifet dinidir. Bir insanın da marifete nail olabilmesi için; önce, bir bilene, yani Hazret-i Peygambere teslim olması şarttır. "Hazret-i Muhammed bin dört yüz küsur sene önce göçtüğüne göre, biz kime teslim olup da marifete ereceğiz?" diye sorulduğunda, işin içine

"Âlimler, peygamberlerin varisleridir" hükmü girmektedir. Bu durumda, O'nun yetiştirdiklerine teslim olan İslam olup selamete çıkacak demektir. Bunun gerçekleşebilmesi için de, önce iman edip mümin olmak ve böylece Kur'an'da pek çok yerde *"Ey müminler"* <2-178>, <4-43>, <5-6> diye anılan zümreye dahil olmak gerekir.

Burası da rahmaniyet âlemine giren bir keyfiyettir. Kur'an'ın başındaki *"Onlar gayba inanan, namazı ikame eden ve kendilerine verdiğimiz rızktan harcayan müminlerdir"* <2-3> ifadesi bunu göstermektedir. Bu konuyu ileride iman bahsinde daha geniş olarak açıklayacağız.

İnsanlık, şüpheye mahal bırakmaksızın, "Bu budur" diyebilecek kadar inanmış olmak demektir ki, bu da Kur'an'da, *"İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır, itikadı tam olanlara bir rehberdir. Onlar ki, gayba inanırlar"* <2-1,2,3> ayetleriyle ifade edilmiştir. O halde önce iman etmek, sonra da öğreticiye, yani Hazret-i Peygamberin varisine ve bu yolla Hazret-i Peygambere ve Allah'a teslim olmak gerekir.

Canlı ve şüphesiz kitap Hazret-i Peygamberdir. O, miraçta Allah'la görüştüğü için, en yüksek mertebeye ulaşmış, buna karşılık insan kisvesine göründüğü için de, en alt mertebeye inmiştir. Bu nedenle Kur'an'ın nüzulü kendinden kendine, yani en üst mertebe olan ulûhiyetten, en alt mertebe olan beşeriyete vahiy suretiyle olmuştur. Hazret-i Peygamber, *"Ben de sizin gibi beşerim, ama bana ilâhımızın tek İlâh olduğu vahyolunuyor"* <41-6> demek suretiyle kemâlâtının ulûhiyete kadar uzandığını bildirmiştir. Bu noktanın gözden kaçırılmaması gerekir. Aksi halde "O da insan, biz de insanız" denir ve aradaki fark yok sayılmış olur. Biz, O'nun yanında ancak birer konuşan canlı yahut hayvan-ı natık mesabesinde olabiliriz.

Hazret-i Peygamberin: "Ben şeytanımı müslüman ettim" sözü, "Kendimi bildim, elbisede nâr görünsem bile, içim nurdur, kendimi selamete çıkardım, kurtuldum, ateş kılıfımdan çıktım" anlamındadır.

Hazret-i Ali de, sonunda zülfikâr olmuştur. Çünkü ken-

disi dıştan kâinata, içten Hazret-i Peygambere bağlıdır. Kılıcının çift çatallı oluş nedeni budur. Biz de öyleyiz. Arap alfabesindeki lamelif te çatallıdır ve iki bacağından biri nârı, diğeri nuru temsil eder.

Peygamberimizin, "Yürüyen kabirleri ziyaret ediniz" cümlesiyle kastettikleri, her şeylerini insanlık ve İslam uğruna feda edip tığ teber şah-ı merdan kalmış olanlardır. Onlara dikilecek yeşillikten muratsa, aynî yardımda (para yardımında) bulunulmasıdır. Böylece, hem ruhları şad olacak, hem de yaşamlarını devam ettirebileceklerdir.

HAZRET-İ PEYGAMBERİN VEFATI

Gerek Hazret-i Peygamber, gerekse Şah-ı Velayet altmış üç yaşında vefat etmişlerdir.

Peygamberimizin vefatından sonra Araplar hilafet kavgasını uzatınca Hazret-i Ali Efendimiz, defni tek başına gerçekleştirmiştir. Peygamberimizin vefatı, defin işleminin bitmesinden üç gün sonra saltanat veya hilafet derdine düşmüş olanların aklına gelmiş ve Ali'ye, "Niye haber vermedin?" diye sormaya kalkmışlar, hattâ mezardan çıkarıp cenaze namazını kılmayı bile teklif etmişlerdir. Bu da gösteriyor ki, hüvezzahir esması, insanların dünya saltanatına aldanmalarına neden olmaktadır.

MİRAÇ NEDİR?

MİRAÇ NE DEMEKTİR?

Kelimenin lügattaki karşılığı, Hazret-i Peygamberin Allah'la görüşmesi, ruhun yükselmesi, merdivendir. Miraç, tasavvufi bakımdan farklı cümlelerle tarif edilebilirse de, kısaca, "İnsanın kemâlâtının yükselmesi" olarak anlaşılır.

Miraç kabaca, göğe çıkmak, kanatlanmak, her tarafa ulaşmak olarak tarif edilse bile, esası, kâinatı kapsayacak şekilde küresel bir genişleme ve kâinatı kafanın içine sığdırma olayıdır. Bu da, kişinin, basiret adı verilen akıl ve nur gözlerinin açılması ve kendini kâinatla bir noktada toplama-

sı veya başka bir deyimle, içindeki kâinatı müşahede etmesi demektir.

Bir insan için miraç, ilahi âleme uruc etmek demektir. Uruc denince çok kimse bunu kanatlanıp, uçmak zanneder. Halbuki, bu uçma, insanın fikirlerinin yükselmesi, yücelmesidir.

Tuttu dostum elimden aldı beni
Yerde iken göğe ağdırdı beni

derken kastettiğim keyfiyet budur. Bunun anlamı, "Beni elimden tuttu havalandırdı" değil, "Benim düşüncelerimi güzelleştirdi, beni yüksek fikir sahibi yaptı" demektir. Keza, bir başka şiirdeki

Yüksel ki yerin bu yer değildir
Dünyaya gelmek hüner değildir

ifadesi de aynı anlamdadır. Buradaki yükselme de fikren, yani düşüncelerin güzelleşmesi şeklinde olacaktır.

Bu hususta yanılma, sema kelimesiyle neyin kastedildiğinin bilinmemesinden ve semanın gökyüzü olarak algılanmasından kaynaklanır. Gökyüzü fezadır, yokluktur, sema ise, insanın zekâ ve fikir âleminin yüksek seviyeleridir. Yükselinen sema budur. Zaten, biz de oradan geldik.

Miraç etmek, ilim semasında yükselmektir. Zâhir ulemasının dediği gibi göğe çıkmak değil... Onların anladığı sema, insandaki semanın yansımasıdır. Çünkü, çok mükerrem olarak yaratılan insandır, kâinat değil... Buraları bu şekilde anlayamayanlar, bu konuda hiçbir şeyi doğru dürüst anlatamazlar.

Miracın, enfüsî ve âfakî olanı vardır. Enfüs de, âfak da Allah'ın olduğuna göre, uruc eden, miraç eden Allah'tır. O'ndan başka mevcut olmadığına göre, *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> Allah'tan olmuştur.

Enfüste, zuhur karşılıklı olursa, mürşit, mürit arasındaki alışveriş meselesi ortaya çıkar ki, bu da Mescid-ül Haram ve Mescid-ül Aksa ilişkisine benzer. "Hakiki uruc, mürşid-i kâmilin kendi âzâ ve kuvâsında seyrinden ibarettir" dense, yanlış bir şey söylenmiş olmaz. Çünkü, onun kâinatı, "Kâi-

nat bir ceset ruhu Mevlâna" mısraındaki gibidir. İşte, miracın en kısa açıklaması budur.

MİRACI NASIL ANLAMAK GEREKİR?

Miraç keyfiyeti, akılla kolayca öğrenilebilecek ve anlaşılabilecek bir şey değildir. Çünkü, zâhir ulemasının dediği gibi, bir uçma olayı değildir. Miraç, insan düşüncelerinin iyice berraklaşması ve ruh halini alması demektir. Düşünce, bu hale gelirse insan uçabilir. Katılık âlemindeki insan, yaptığı madeni uçakları uçurabilir, hattâ kendi de onların içine girip uçabilirken, tamamen latif hale gelmiş olan ruh uçmaz mı? Tabiatıyla uçar. Bunu, suyun buz olarak kaldığı sürece uçamamasına, ama kaynatılıp buhar haline getirildiğinde uçmasına benzetmek mümkündür. İnsan da ruh haline gelebilirse, kolayca uçabilir. Ruh, zaten uçmaktadır. Uçan ruh nereye gider? Kendine uyum sağlayan yere gider ki, bu da aynı uyumu sağlayan kimselerdir.

Allah, *"İnsanı güzel surette yarattık"* <95-4>, *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> ayetleriyle, *"Sizleri latif âlemin malı olarak yarattım, sonra en alt mertebe olan bu katı âleme attım"* dedikten sonra, bize, *"De ki biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> dedirtmek suretiyle de tekrar bu merdivenleri çıkıp o âleme gideceğimizi bildirmektedir. Bu kesafet âleminde aslınızı unuttuğunuz için, bildirici göndererek ne olduğumuzu öğretmekte, çıkarken zorluk çekmememiz için de "Ölmeden evvel ölünüz" diye ilave etmektedir.

Kâinat bir cesettir. İçinde yaşayan insandır, biziz!.. Her taraf bizimdir. Onun için, bir anda Hakk'a ulaşabiliriz. *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların hak olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz"* <41-53> ayeti gereğince enfüs de, âfak da O olduğuna göre, nasıl kendinden kendine miraç etmez? Miraç, merdivendir. Bu merdivenin en üst basamağına (mertebesine) çıkan da, en alt basamağına inen de Kendi'dir.

Biz aşağıdan yukarıya mı çıktık, yukarıdan aşağıya mı

indik, yoksa ikisi arasında mı kaldık? *"Sonra iyice yaklaşıp sarktı"* <53-8> *"Araları iki yay kadar veya daha az kaldı"* <53-9> ayetine göre biz, yukarıdan aşağıya, letafet âleminden kesafet âlemine geldik. Daha önce letafet âlemindeydik.

Latif âlemde, beşeriyetin aklının erdiği yerlere birer isim konmuştur. Ama daha ötesini Kendi'nden başkası bilmediği için, onlara "ilahi âlemler" denip geçilmiştir. Beşeriyetin idrak edebildiği yerlere mertebe denmiştir. Bunlardan en aşağıda olanı Nasut'tur. Bunun özeti de insandır. Bu beş mertebenin beşi de insandır. Beş vakit namaz konmasının nedeni de, bu beş mertebeyi anlatabilmektir. Beş mertebeyi hatmeden insan, uruc edip geri dönmüş, yani miracını tamamlamış ve geri döndüğünde de: "Beni gören O'nu gördü" demeye hak kazanmıştır. Allah herkese nasip etsin!...

Miraç, enfüsle âfakın birleşme noktasıdır ki, buna biz "Cem noktası" diyoruz. O noktada, kişinin kendinden eser kalmamıştır. Sadece O vardır ve O da bir nokta halindedir ki, Hazret-i Ali'nin, "Kâinatın özeti" diye nitelendirdiği nokta-yı tahtelbâ budur. Onun, "Bu noktada kâinat dürülüdür" dediği şey ise akıl nurudur.

İnsan, aklını geliştirdikçe uruc eder. Urucun sonuna miraç (Cem noktası) denir. Bundan sonra tekrar avdet edilir. Miraçtan dönmüş olanlara "mercu" denir. Rücu, yükselen akla "Geri dön" emri verilmesi demektir. Urucun başındaki ayın harfi, rücuda sona geçmiştir ki, bu aynen yürüyüş yapan askerlere "Geri dön" emri verilmesi gibi bir durumdur. Uruc ve rücu kelimelerindeki harfler aslında birer insandır ve kelimeyi meydana getirebilmek için sıralanmışlardır.

Uruc ve rücu, birbirinin zıddıdır, ama bu zıtlık sonuçta aynı kapıya çıkar. Zıtlığı, urucun başındaki ayın harfinin miraçtan sonra sona geçmesinden dolayıdır. Ama, urucun râ'sının rücu'da başa geçmesi, neticede her ikisinin de aynı noktada buluştuğunun göstergesidir. Bu durumda rücu, miraçtan sonrası için geçerlidir ki, bu da "Her çıkışın bir inişi vardır" kuralının gereğidir.

Miracı dörde ayırmışlardır. Piramidin tepe noktası Al-

lah'tır. Arapça'da Allah kelimesinden bir elif kaldırıldığında lillâh olur, lillâh'tan bir lâm kaldırılırsa lehû, ondan bir lâm daha kaldırılırsa da geriye Hû kalır ki, bunlar da mertebelerdir demiştik.

Miraç, aslına kavuşup aslında fenâ bulmak olduğuna göre, her canlının, hattâ cansız diye nitelendirdiklerimizin bile bir miracı vardır. Yani her canlının amacı, kendini kendinde bulmaktır. Örneğin bir buğdayı ele alalım. Ektiğimiz zaman önce alaz verir. Sonra o alaz sararıp kururken sap çıkar. Sap da büyür, tanelerini meydana getirir, sararır, koparılıp öğütülerek tanesinden ayrılır. Sapı da saman olur. Böylece, buğdaydan tekrar buğday meydana gelmesine "Buğdayın miracı" denir.

Cansız farz ettiğimiz bir şeyin miracına örnek olarak, şu sehpayı ele alalım. Bu sehpa, sehpa olmazdan önce suntaydı. Daha önceleri de sırasıyla kalas, kütük, tomruk, ağaç, fidan, ve nihayet gayb-ül guyûb, yani bir tohumdu. Tohumun ne olduğunu, ancak meydana çıkıp ağaç olduktan ve meyvesini verdikten sonra, çekirdeğini görünce anlayabiliyoruz. İşte bir sehpanın dahi geriye gidilerek aslına kavuşturulması olayı bir irfaniyet yahut sehpa için miraçtır.

Keza, bir tohumun yere düşüp filizlenmesi, gelişip ağaç olması, meyve ve tekrar tohum vermesi de, onun miracını tamamlaması, yani namazını kılıp Fatiha'sını okuması yahut *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> demesi demektir. Bu kural insan da dahil olmak üzere her şey için geçerlidir. Ancak, insanda diğerlerinden farklı olan tarafı, bilinçli olmasıdır. Çünkü, insan, mevalid-i selâseden geçerek insan halini almıştır. Biz de evvela taş âlemindeyken, oradan bitki, sonra hayvan ve daha sonra insan âlemine geldik. Bu âlemde de yine gıdamız topraktan, yani birinci mertebeden gelmektedir. Bu ilk mertebe adeta anamız gibidir. Hem bizi meydana getirmiştir, hem de gıdamızı sağlamaktadır. Tıpkı annemizin bizi doğurup kendi sütüyle beslemesi gibi...

Miracın insanda farklı olduğunu söyledik. Bu farklılık insanda akıl nuru ve idrak melekesi olmasından dolayıdır.

İnsan mertebe-i cem'de Kendi'ni bulur, ama Allah, onu tekrar kalıbına döndürür. Bu ikinci dönüş, bilinçli bir doğuştur ve kalıp da artık eskisi gibi bilinçsiz bir kalıp değil, bilinçli bir kalıptır ki, buna tasavvuf dilinde "ruh-u izafi" denmektedir.

Tasavvuf dilinde, dünyaya geliş keyfiyetine "kavs-i nüzulî" denir. Efendi'nin yaptırdığı miraca, "kavs-i urucî" adı verilir. Miraçtan sonra kalıba dönmeye ise "kavs-i hubutî " denir, çünkü bu bilinçli bir dönüştür. Eğer kavs-i hubutî gerçekleşmez ve kavs-i urucî'nin tepesinde kalınırsa, o zaman, "meczubiyet"ten bahsedilir. Cem mertebesinin tezahüratı olan bu davranışın nedeni, bu mertebede halkıyet olmaması ve kişinin mahviyette kalarak, sahv'a uğraması, böylece de insanlık âlemindeki durumunu kaybedip, Allah'ın istediği şekilde yaşar hale gelmesidir. Kişi sonunda sahva gelir, insanlık âleminde uyanır ve kendini bilirse, yani insanlık âlemine geri dönerse, o zaman, ricat ettiği için "Şeyh-i Mercu" diye anılır. Daha sonra yine gidilecektir. Zaten hayat gelip, gitmekten ibaret değil midir?

Geri dönüşün amacı, birini daha uyandırıp yukarıya kaldırmaktır ve bu işi yapmak, o kişinin görevidir. Böyleleri, etraflarında toplananları uyarıp ilmen en yüksek mertebelere kadar çıkarırlar. Ama, bu çıkış ilmendir. İçlerinden Allah'ın takdir ettiği bir veya birkaçı, öğrendiklerinin içinde yaşayarak "Oldum" değil, "Öldüm" diyebilir.

O halde miraç, daha sonra hakikat bahsinde teferruatlı olarak anlatacağımız, akreple, yelkovanın üst üste gelip birleşmesi olayıdır. Onun için Peygamberimize miracında, "Dur yâ Muhammed Rabb'in namaz kılıyor" yani "Namaz kılan sen değilsin, benim" denmiştir. Bunun üzerine de, *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> ayeti gelmiştir. Bu duruma göre namaz, yatıp kalkmak değil, Allah'a teslim olmak demektir.

MİRAÇ NASIL GERÇEKLEŞİR?

Miraç, Allah isterse kevni de olabilir. Ama, genel anlamıyla enfüsi, yani iç âlemi ilgilendiren bir keyfiyettir. Çünkü, miraç eden gönüldür.

Miraç olayını bir balonun yükselmesine benzetebiliriz. Balonun yükselmesi için safrasının atılması gerekir. Ağırlıklar atıldıkça balon yükselir. İnsanda safraya karşılık neyin atılacağını buraya kadar öğrendik. Balonun inmesi için de havasının boşaltılması gerekir. Bu inişe de "hubut" denir.

Miraç, insanın düşüncelerinin yükselmesi, hubut ise, inmesi demek olduğu için "Âdem cennetten hubut etmiştir" denir. Bunun anlamı, düşünceleri, yüksek âlemden, aşağı âlemlere, yani cennetten dünyaya inmiştir demektir. Burada insanın aklına "Cennet neredeydi?" sorusu takılır. Cennet, onun düşüncelerindeki varlıktaydı. Âdem o varlıktan uzaklaşıp dikkatini kendi bedenine çevirince, Allah'tan uzaklaşmıştır.

Uruc ve miraçta beden yoktur. Eğer olsaydı, Âdem, cennetteyken de bedenini görüp örtünme zorunluğunu hissederdi.

Uruc ve hubut kelimeleri birbirinin zıddıdır. Arapçada aynı anlamı içeren diğer iki kelime, suûd ve nüzul'dür. Bunlar da çıkma ve inme anlamlarına gelir, ama uruç ve hubuttaki çıkıp inme bilinçli olduğu halde, suûd ve nüzuldeki çıkış ve iniş bilinçsizdir. Onun için Peygamberimiz miraçtan sonra hubut etti denir, nüzul etti denmez. Buna karşılık Kur'an nazil olmuştur, yani bilmeyenlere inmiştir.

Uruc dediğimiz yükselme, ruhun tealisiyle, yani bedenden çıkıp göğe yükselmesiyle değil, iç âlemde gerçekleşir. Kişi, ilmini ne kadar genişletirse, mertebesi de o kadar yükselir.

Bu durumu, askerliği misal vererek basit bir şekilde anlatmak mümkündür. Asker denince, erden generale kadar tümü askerdir, ama er ile general aynı mıdır? Tabii, değildir. Çünkü general, rütbesi icabı, er gibi ferd-i müfred değil, ferd-i camidir, yani binlerce ere bedel bir ferttir. İşte, insan

da, bilgisi arttıkça, Allah'ın lütf-u keremi ile daha yüksek rütbelere ulaşır ve ferd-i cami halini alır. Miraçtaki bu yükselme, küresel bir genişleme şeklindedir. Bu nedenle, miraç etmiş bir kimse her şeyi kapsadığı için, kendisine sorulan her soruya cevap verebilir.

Bunu anlayabilmek için kitap okumak yeterli değildir. Bizzat yaşamak gerekir. Onun için bir şiirimde

Hakk bilinmez ger okunsa bin kitâb
Mutlaka mürşit gerek, eyle şitab

diye yazmıştım.

Herkesin miracı birbirinden farklıdır. Bu kural, peygamberler için de geçerlidir, salikler için de...

Âdem'in miracı Nuh'un, İbrahim'in, Yunus'un veya Musa'nınkiyle aynı değildir. Âdem ağlayarak, Nuh tufanla, İbrahim ateşe atılmakla, Musa Tuvâ Vâdisi'nde başından geçenlerle, Yunus balık karnında, Yusuf ise zindanda kalmakla miracını tamamlamıştır. Onun için, kimsenin sülûkî miracı da bir başkasınınkine benzemez. Herkesin miracı kendine hastır.

Kitaplarda, Peygamberimizin, miraçta Allah'la doksan bin kelam ettiği yazılıdır. Namazın da, Peygamberimizin miraçtan dönüşünden sonra konduğu bilinmektedir. Buralar işin sır noktalarıdır ve ancak yaşayanlar bilir. Bu sırları açıklamaya kalkanlardan, hayatını kaybedenler çoktur. Çünkü, bunları yaşamayanların anlaması ve kabullenmesi imkânsızdır. Bu nedenle ehl-i tasavvufa, kendilerini saklamaları tavsiye edilir. Kime nasipse, onlar bağlanırlar. Bütün varlık Allah'ındır ve O'ndan başka varlık yoktur. Bu nedenle kimse kendine varlık vermemeli, "Oldum" dememelidir. Kula yakışan olmak değil ölmektir. Olmak, Allah'a yakışır. Allah, bazı noktalar için "Sırdır" demişse, bize bu sırrı saklamak düşer. Açıklarsa, O açıklar.

Birbirine zıt olan dört unsur insanda birleşmiş ve hayatı meydana getirmiştir. Örneğin, su ve ateş birbirinin etkisini yok ettiği halde, insanda böyle olmamakta, su ateşi söndürmemekte ve "Zıtlar birlikte toplanamaz" kuralına rağmen in-

sanda birleşebilmektedir. Çünkü, *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi, aralarında birleşmelerini engelleyen bir berzah vardır"* <55-19, 20> ayeti, âfaktaki gibi, enfüste de caridir. Bu etki sonucu insanda neşe, zevk, bahtiyarlık, derman, genişlik, inançlılık ortaya çıkar ve kişiyi, "Kendimden başkası yok" düşüncesine götürür. Ancak bu düşünce, ferdin yok olup Hakk'ın baki kalmasını müncel olur. Geriye sadece Hakk kalınca, her şey yerli yerine oturur, her şeyin hakkı verilir. Neticede, insan, burada da eski âlemindeki neşesini bulur. İşte "Kalple ikrar, dille tasdik" dedikleri budur.

Kalp, âlem-i gaybe, lisan ise âlem-i şühuda ait olduğu için, kalben ikrar, kâlû belâ'daki hali, lisanen tasdik de, bu âlemdeki hali kabul ve onaylama anlamına gelir ki, bu, *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> ayetinin sırrına ermiş olmak demektir. Anlamı, "Rahman ve Rahim'i dışarda da müşahede ettik ve kâlû belâ'dakinin aynı olduğunu gördük" yahut "İçimizdeki kâlû belâ'yı dışımıza çıkarttık" demektir. Böyle yapmakla, *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12> gerçekleştirilmiş, yani hem içteki Allah'a, hem de bu âlemdeki Peygambere secde edilmiş olur ki, namazda secdenin çift olmasının nedeni budur. Kur'an'da da, kelime-i tevhid, "lâ ilâhe illallah muhammeden resûlullah" (Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resûlüdür) söylenmeden, yani Muhammed'i kabul etmeden, selamete çıkmanın veya Müslüman olmanın mümkün olamayacağı belirtilmektedir.

Miraç konusunu, ehl-i şeriatın ve kendisi miraç etmemiş ehl-i hakikatin, tam anlamıyla bilip kavraması mümkün değildir. Bu nedenle bir kısmı bedeniyle uçtu derken, bir kısmı ruhuyla uçtu diye açıklamaya çalışırlar. Allah, hem madde, hem mânâ âlemine hakimdir ve hâdistir. İnd-i İlahi'de (Allah'ın indinde) "Kün" dediği anda, mânâdan madde yapmaktadır. Bu olayı "Yoktan var etti" diye anlatmaya çalışmak hatadır. Çünkü, yoktan var olmaz. Var olan, mânâda var

olandan meydana gelmiştir. Bu işin göz açıp kapayıncaya kadar bir süre içinde olduğunu Allah, Peygamberimize miraçta göstermiştir. Bunu akılla izah etmek ve akla kabul ettirmek mümkün olmadığı için tevile gidilir. Hazret-i İbrahim'in ateşe atılması olayı da bunun gibidir.

Herkes, nasıl olsa geldiği yere dönecektir. Bu işin bu âlemdeyken olmasına "miraç" denir. Çünkü gidip yine geri gelinmektedir. Bunun gerçekleşebilmesi de nasip meselesidir. Nasıl, ersiz ordu olmazsa, avamsız cemiyet olamayacağını da kabul etmek lazımdır.

Bir insanın miraçtan, miraç ettiğinden bahsedebilmesi için önce uruc etmesi, sonra da daireyi tamamlayarak, ilk başlangıç noktasına dönmüş olması gerekir. Zaten seyr-i sülûk denen de bu, yani bir noktanın devrini tamamlayıp daire şeklinde görünmesidir. Buna "Hayat-ı ebedi" denir.

Hepimiz, milyonlarca yıl önce bir noktaydık. Geldik ve yine oraya gidiyoruz. Bu geliş, gidişi "hayat" dediğimiz bu kısa süre içinde kafamızda gerçekleştirebilirsek ne mutlu bize... Lahût, melekût, ceberût denen âlemler bu devran esnasında geçilen âlemlerdir. Nokta diye bahsedilen varlık da, insandan başka bir şey değildir. "Adını Âdem koyup emretti secde Âdem'e" dediğim de bu noktadır.

PEYGAMBERİN MİRACI NASIL OLMUŞTUR?

Miraç keyfiyeti Kur'an'da *"Kudretimize ait bazı ayetleri göstermek için kulunu gece vakti Mescid-il Haram'dan etrafına bereket verdiğimiz"* <17-1> ayetiyle başlanarak anlatılır. Burası çok mühimdir. Çünkü, miracın, iç âlemle, dış âlemin vahdeti (birleşmesi) olduğunu ifade eder. Rüyet, bu keyfiyetin sonucudur.

İç âlem, yani gönül âlemi çok geniş, buna karşılık dış âlem çok dardır. İç âlemin özeti, kalb-i Muhammedî, yani Mescid-ül Haram'dır. Bunun âfaktaki karşılığı ise Mescid-ül Aksa'dır. Enfüs de, âfak da kendisi olduğundan, miraçtaki gezinti de kendinden kendine olmuştur.

Hazret-i Peygamberin miracı, kendi vücudunda dolaşma-

sıdır. Kâinat onun vücudu (bedeni), enfüs de kendi ruhu olduğundan, bu ikisinin birleşmesi O'nun miracı olmuştur. Bu yüzden kendisine sorulan tüm sorulara hiç tereddüt etmeden cevap verebilmiştir.

Kâinatla, ruhun vahdetine Hakk denir. Bunu, "Enfüsle âfakın veya kâinatla insanın vahdeti Hakk'tır" diyerek de ifade edebiliriz. *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların hak olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz"*<41-53> ayeti bunu ifade eder. Bizim buraları anlayamayışımızın nedeni, ayrı görüyor olmamızdır. Bedenden kurtulabilirsek, o zaman geriye Kendi kalacağından, kendi kendini anlamak kolaylaşıverir.

Miraçta Hazret-i Peygamberin görüştüğü peygamberler, O'nun geçtiği mertebeleri ifade eder. Her mertebe bir insanın haşrolduğu basamaktır. İnsan ancak o basamakları tırmandıktan sonra aslına kavuşabilir. Onun için salikler de, eğitimleri süresince sabırlı olup her mertebenin hakkını vererek ilerlerler. Kimse bir anda bir yere ulaşamaz.

Peygamberimiz miracında Allah'ı görmüştür. Onun için Mevlid'de de,

Aşikâre gördü Rabb-i izzeti
Ahirette öyle görür ümmeti

denmektedir. Bu ifade, biz ahirete gidinceye kadar beklemeden, dünyayı ahiret yaparak bu âlemde de Allah'ı görebiliriz anlamına gelir. Bu nasıl olur? "Ölmeden evvel ölünüz" kuralını gerçekleştirerek...

Zâhir uleması, "Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım" söylemelerine rağmen bunun ne ifade ettiğini tam ve doğru olarak anlayamadıkları için, miracı da kavrayamazlar. İşin esası, O'nun kendi kendineyken, kendinde gezmesidir. Çünkü, kâinat, O'nun, yani Hazret-i Peygamberin cesedi durumundadır. Onun için de miraçta, kendi ruhu kendi cesedinde dolaşmıştır. Eğer böyle olmasaydı "Ben Âdem'in hamurunda vardım" diyebilir miydi?

Var olan, ruh olan O'dur. Kâinat ise, O'nun cesedidir. Cismen kendinde buldu, ayna olup uyandı ve yine kendi ken-

dine ayna oldu. Bana bunu rüyamda,

Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kaim
Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim

beytiyle anlattılar. Onun için miraç, Kendi'nin Kendi'ne ayna olması ve Kendi'ni Kendi aynasında görmesinden ibarettir ki, bunu da bir başka şiirimde

Kendini kendinde bulur
Mutlak iken nokta olur
Âdem imiş mazhar-ı Hakk

diyerek anlatmaya çalışmıştım.

İşte, zâhir ulemasının anlayamadığı ve anlayamadığı için de hem inanıp hem inanamadığı miraç olayı budur. Bunu anlatmakta zorluk çekişlerinin bir nedeni de, bana da söyledikleri gibi "Aman, daha ileri gitme kâfir olursun" korkusudur. Halbuki, her şey O'dur, Kendi'dir. Nasıl biz istediğimiz anda kendi bedenimizde geziyor, istediğimiz yeri kaşıyor veya okşuyorsak, O da aynı şeyi yapmıştır. Yukarıda anlattığımız şakk-el kamer olayı da bunun gibidir.

Peygamberimizin miracını, şeriat kitapları özet olarak: "Bir gece yattıktan sonra Cebrail geldi. Göğsümü yardı. Kalbimi çıkardı. Temizledi. İçine iman doldurup tekrar yerine koyduktan sonra "Bunun adı Burak'tır" diyerek bir binek getirdi. Ben bunun üzerine bindim ve Cebrail'le beraber yükselerek semaya ulaştık. Semanın her katında, davet edilip edilmediğim sorulduktan ve Cebrail her seferinde edildiğimi söyledikten sonra, birinci semada Âdem, ikinci semada Yahya ve İsa, üçüncü semada Yusuf, dördüncü semada İdris, beşinci semada Harun, altıncı semada Musa, yedinci semada İbrahim ile karşılaşıp selamlaştım. Daha sonra, bana, ötesine kimsenin geçemeyeceği sidre-i münteha, dört nehir ve Beyt-i Mamur gösterildi. Bana şarap, süt ve bal dolu üç bardak sunuldu. Ben süt dolu olanı aldım. Sonra bana günde elli vakit namaz emrolundu.

Dönüşte Musa ile karşılaştığımda ne emrolunduğunu sordu. Söyledim ve bana bunun çok olduğunu, azaltılmasını istememi söyledi. Önce kırka, sonra sırasıyla otuza, yirmiye,

ona ve nihayet beşe inmesini Allah kabul etti. Musa daha da azaltılmasını iste dediyse de ben, artık yüzüm olmadığını söyledim ve günde beş vakitte kaldı." diyerek anlatmıştır.

Zâhir ulemasının miraç hakkında anlattıkları bu hadise dayanmaktadır. Onlara göre, Peygamberimiz yükselmiş, Âdem'den itibaren tüm peygamberleri görüp konuşmuş, Allah'a vasıl olmuş, namazla vazifelendirilmiş ve geri döndüğünde yatağı hâlâ sıcakmış... Bunları bu şekilde anlattıktan sonra da miracı bedenen mi, yoksa ruhen mi yaptığının münakaşasını yaparlar. Fakat, bu olayların, kendi içinde bir devran olduğunu ve yatağından çıkmamış bir insanın yatağının sıcak olması kadar tabii bir şey olamayacağını, akıllarına bile getirmezler. İnsanın bir olduğunu, o bir olan insanın Muhammed olarak göründüğünü ve bu geliş, gidişin Muhammed cismi içinde, yani kendinden kendine olduğunu anlayamazlar.

Miraçta Cebrail bir yere kadar Hazret-i Peygambere refakat ettikten sonra, oradan daha ileri gitmesine izin olmadığını ve ondan sonra yalnız gitmek zorunda olduğunu söyleyerek kendisini yalnız bırakmıştır. Cebrail, aklın mümessili olduğu için, kendi hududunun Sidre-i Münteha'sında kalmıştır. Hazret-i Muhammed'in bundan sonraki ilerleyişini sağlayan refref'tir (Aşk beygiri), yani aşktır. Olayın bundan sonrası tıpkı bir radar gibi, kendinden kendine olan bir alış veriştir. Onun için, geri döndüğünde, "Beni gören O'nu gördü" demiştir. Bu görüş aynen insanın aynada kendini görmesine benzer.

Aşk, hudut tanımamasına rağmen, bir yere gelindiğinde "Dur yâ Muhammed, Rabb'in namaz kılıyor" denmiştir. Burada namazı kılan, dikkat edilirse Allah'tır, Muhammed değildir. Âyette de, *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> dendiğine göre, namazdan gaye, sılaya kavuşmaktır.

İnsan, aşktan yaratılıp aşka miraç ettiği için Cebrail, akıl hududunun sonu olan sidre-i münteha'ya gelindiği za-

man, "Ben bir adım daha atarsam yanarım" demiştir. Çünkü, akıl mahluk, aşk Hâliktir ve her şey o Hâlik'ten yaratılmıştır. Burada şu soru akla gelebilir: "Miraç olayı kendinden kendine cereyan ettiğine göre, Hazret-i Peygamberin miracında, yol gösterici olarak Cebrail'e ihtiyaç var mıydı?" Vardı, çünkü kural, ikinin bir, birin iki olması olduğundan, arada, bir bağlayıcı bulunması gerekir. Cebrail'in devreye giriş nedeni budur. Yani, Cebrail, Muhammed ve Allah bir üçlü oluşturmaktadır.

NİÇİN MİRAÇ EDİLİR?

Biz, insan olarak bu âleme gelinceye kadar geçirdiğimiz safahattan, yani bu âleme gelinceye kadarki miracımızdan haberdar değiliz. Bu âleme geldikten sonra da yedi yaşına gelinceye kadar sorumluluk taşımıyoruz, çünkü o yaşa kadar iyi ile kötüyü ayırt edecek akıl seviyesine sahip değiliz.

Allah'ın, insanı yaratmasının nedeni; onun iyi yetişip kendisine iftihar vesilesi olmasıdır. Böyle olduğunda O, kulunu makam-ı Mahmud'a çıkartır ve Kendisi kuluna namaz kılmaya başlar. Bunun örneği, miracında Hazret-i Muhammed'e, "Dur yâ Muhammed, Rabbin namazdadır" denmesidir.

DİNLER

DİN NEDİR?

Lügat mânâsı, alışkanlık, yol demek olan dinin gerçek anlamı ahlaktır. Ahlâk gözle görülmez. Görülebilmesi için amele ihtiyaç vardır. Ticaret, çalışma vs. gibi her türlü amel, ahlakın görünmesini sağlar. Bu, tüm dinler için geçerlidir. Her dinin kuralları ve mensuplarının o kurallara uyumu dini ahlâkı ortaya çıkarır.

Bu duruma göre "Din nedir?" dendiğinde, "Din insandır." demek yanlış olmayacaktır. Din nasıl insan olur? İnsan olmazsa din olamayacağı için...

Din-i tabii, hayvaniyet âlemidir. Bu âlemde akıl olmadığı için iç ve dış aynıdır. Hayvanlar içlerinden geleni aynen fiiliyata döker ki, buna biz "içgüdü" diyoruz. İnsanlarda ise durum farklıdır. İnsan, aklı sayesinde, içini saklama olanağına sahiptir. Ama gelişip saflaşarak, gerçek anlamıyla insan olunca, düşünceleri iyice arınacağı ve asla kötü bir şey düşünemeyeceği için, içinden geçeni saklama mecburiyeti ortadan kalkar. Böylece içi ve dışı yine bir olur.

Onun için insan olanın korkusu olmaz. Çünkü, Allah böyleleri için *"Bilin ki, Allah'ın velileri için asla korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar"* <10-62> buyurmaktadır. Bu, padişah ile padişah olanın korkusu kalmaz demektir. Korkanlar padişahın emri dışında iş yaptıkları için korkmaktadırlar. Bunda da haklıdırlar, çünkü gerekirse kelleleri bile gidebilir. Bir şiirimde

Kurb-u Sultan âteş-i sûzandır ammâ Faniya
Padişahla ülfet etmek her kula olmaz nasip

diyerek anlatmaya çalıştığım hal budur. İnsan, nasıl kendine karşı daima samimi ise, O'na karşı da aynı şekilde, her zaman

samimi olmak ve samimiyetinde de hududu aşmamak zorundadır. Onun için "En büyük ibadet haddini bilmektir" denmiştir.

"Din nedir?" sorusuna verilebilecek bir diğer cevap da "Din akıldır" olabilir. Bu sebeple çocuklara, bunamış olanlara ve delilere dini mükellefiyet verilmemiştir. Dini mükellefiyetler toplumların güzelleşmesi içindir. Bunu anlamaktan aciz olanlara mükellefiyet verilmemesinin nedeni budur. Her şey fertten başlar ve etrafa yayılır. Nitekim dinlerin gelişmesi de böyle olmuştur.

DİNİN AMACI

Tüm dinlerin ve tarikatların ilk hedefi, insanın "Lâ" (yok), Allah'ın "İllâ" (var) olduğunu anlatmaktır. Onun için, insan kendi varlığını ne kadar yok ederse, o kadar parlak bir ayna olur ve kendine vuran ışığı o kadar iyi yansıtır.

Bir de mat aynalar vardır. Bunlar ışığı kendinde topladığı için çok iyi yansıtmaz. İşte, siyah ve beyazın farkı budur. Siyah, yansıtmayıp ışınları kendinde toplar. Ama beyaz yansıtır.

Tüm dinlerin ikinci amacı, insanların ilim nuruyla aydınlanıp samimiyetle bir noktada toplanmasını sağlamak, yani insanı insan yapabilmektir. Bu nokta, görünmezlik âlemidir. Bu âlemi bilen, insan-ı kâmildir.

Hal böyleyken, din adamı geçinenler, işin özünü bir yana bırakıp vasıtadan ibaret olan yöntemleri din kisvesine bürüyerek insanlara sunmakta, bunu yaparken de dinin insanlık demek olduğunu akıllarına bile getirmemektedirler.

İnsanlar hangi din ve mezhepten olurlarsa olsunlar, bu din ve mezhepler onlara kötülüğü tavsiye etmez. Her din, insanları iyiliğe, güzel ahlaka, insanlığa, imana ve takvaya davet eder. Bu davet ve telkinlere uyanlara da "takva sahibi, mutteki, sağlam iş tutan, kanî, ittika sahibi" gibi aynı kökten gelen isimler verilir. Bu hususta Kur'an'da da *"O kimse kopma ihtimali olmayan sağlam bir kulpa yapışmış olur"* <2-256> denmektedir. Burada bahsedilen sağlam kulp, insanın kendisidir. İnsan kendisinin sağlamlığını, imanının sarsılmazlığını bilerek O'na ya-

pışmalıdır.

Din, insanın maddi ve manevi rahatı içindir. Dini mükellefiyet, herkese aklı, yani vüs'ati (kapasitesi) kadar verilmiştir. Bu kural maddi âlem için de geçerlidir, manevi âlem için de...

Maddi âlemde, kimi çok zengin edilmiş, kimine az verilmiştir. Manevi âlemde de durum böyledir. Ama, olanakları genişletmek her iki âlemde de insanın elindedir. Çünkü Allah, insana akıl vermiş ve o akılla kendi binasını yapma fırsatını tanımıştır.

İnsan, Allah'ın kendisine verdiği akılla maddi âlemde kendine bir ev yapar. Yaptığı evin pencereleri geniş olursa ev aydınlık olur, küçük olursa da loş... Evi az ışık alan kimsenin "Bana neden az ışık veriyorsun?" demeye ve az ışık geldiği için Allah'ı suçlamaya hakkı yoktur. Çünkü, fazla ışık isteyen, bir yolunu bulup pencerelerini büyütme olanağına sahiptir.

Manen fazla ışık isteyen de mekteb-i irfana girip çalışarak, manevi penceresini genişletir ve ışığını arttırabilir. Peygamberlerin ve mürşitlerin gönderiliş nedeni budur. Bunlardan yardım istemenin yolu da "secde-i taat" denen, söylenenleri kabullenip uygulamaktan geçer.

Tüm dinler, insana, insanı bildirmek için vardır. İnsan, kâinattır. Dinlerde konmuş olan kurallar anlayanlara, insanı anlatmaya yarar. Namaz, oruç, zekât, hac, komşusu aç olanın karnının tok olmaması gibi kuralların tek amacı budur. Aç komşunun şu veya bu dinden olması önemli değildir. Çünkü, onu farklı dinden gören biziz. Aslında o da, bizim bir bütün olan bünyemizden ayrı değildir. İşte dinlerden amaç, bu bütünlüğü, bu birliği öğretmektir. Ama, anlayan kim? Hiç kendini anlayıp bilmeyen, Allah'ı anlayıp öğrenebilir mi?

İnsanların, ne Kur'an'dan, ne İncil'den, ne de Tevrat'tan haberi vardır. Hepsi eline aldığı kitabı okuyup ezberlemeyi öğrenmiştir. Okuyanların pek azı hariç, hemen hepsi rüsumda (görünümde, kurallarda) kalmış, okuduklarının hakikatine erememiştir.

İLAH VE İLAHE NE DEMEKTİR?

Allah'ın varlığını gösteren şeylere ilah veya ilahe denir. Bu nedenle siva ilahedir. Tek tanrılı dinlere gelmezden, yani Allah kavramı insanlarda gelişmezden evvel çok tanrılı dinlerden geçilmiş olması, Allah'ın *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> deyişinin sonucudur.

Siva da böyledir. Kendisi vücut değildir ama vücudu bildiren bir elbisedir. İlk insanlar sadece elbiseyi görebildiklerinden ilah ve ilahelere tapmışlardır. Doğup batmayana tapma çağı Hazret-i İbrahim'le açılmış ve O'nun irşadıyla Allah'ın doğup batmayacağı öğrenilmiştir.

Günümüzde, bilenler nazarında siva diye bir şey yoktur. Siva O'nundur, O'nun elbisesidir ve o elbisenin içinde kendisi vardır. O'nu bilenlerin "Sivadan hiç eser kalmaz" deyişlerinin nedeni budur. Biz nasıl bir gün gri, bir gün lacivert veya başka renk bir elbise giyiyor, ama tüm elbiselerimizin içinde kendimiz bulunuyorsak, Allah da böyledir ve her elbisesinin içinde kendisi vardır. Bunu idrak etmiş olanlar, hangi surete bürünmüş olursa olsun O'nu tanır, bilir ve böylece sivadan, yani ilah ve ilahelerden etkilenmemiş olurlar.

DİNLERİN GELİŞİMİ VE DEVAMLILIĞI

Din kavramı ilkel toplumlarda çok tanrılılık şeklinde başlamıştır. Bunun nedeni, Allah'tan vaki olan değişik görüntüler, değişik esmalardır. İnsanlar gördükleri güçlü esmalardan korktukları ve onların bir müsemmadan çıktığını anlayamadıkları için, korktukları şeylere ilah nazarıyla bakıp tapmaya başlamışlardır. Putlar ve totemler korkulanların sembolize edilmesiyle oluşturulmuştur. İnsanlar arasında da gücüyle temayüz edenler tanrılaştırılmış ve sonuçta ortaya Yunan tanrıları çıkmıştır. İnsanlık geliştikçe, din de bu gelişmeyi takip etmiş ve zaman içinde aklın tekâmülüyle bu tanrıların tümü bir Allah kavramında birleştirilmiş, böylece tek tanrılılığa, yani tevhide geçilmiştir.

Dinin gelişmesi, kitabın ve peygamberlerinkiyle paralellik göstermiştir.

Evvelki bahislerde, insan bir noktadan ibaretken, *"Ol"* <3-47> emriyle ef'al-i ilahinin faaliyete geçmesi sonucu, bu noktadan harflerin, harflerden de kelime, cümle ve satırların meydana geldiğini anlatmıştık. Meydana gelen bu satırların kâinata yansımasıyla suhuf (sayfalar) oluşmaya başlamış ve bunlar da her peygamberle halka öğretilmiştir.

İnsanlık geliştikçe yavaş yavaş gelişimle orantılı olarak önce suhuflardan ve ilahilerden oluşan Zebur, Davut Aleyhisselam'a verilmiş, daha sonra da bu suhuflar, Ahd-i atik, yani Allah'a eski bağlar demek olan Tevrat'ta toplanmış ve bir kitap oluşturmuştur. Tevrat'ta yazılı olanların hepsi dünya düzenine, yani şeriata aittir. Böyle olduğu için de Musevilik, zuhur âlemiyle ilgili "göze göz, dişe diş" prensibinin topluma benimsetilmesine yöneliktir.

Daha sonra Hazret-i İsa'ya şeriatın aslını yahut yansımasıyla şeriatı meydana getiren hakikati, yani iç âlemi anlatmak üzere İncil gelmiştir. Onun için İsa'ya, şeriatı bozduğu söylendiğinde, kendisi "Ben eski ahd-i atik'i bozmuyorum, onu yeni ile bağlıyor, yani tecdid-i iman yapıyorum." demiştir. İsa, Ruhullah olduğu, yani O, ruh âleminde tecelli ettiği ve kendini kâinatta gördüğü için, her şeye hoşgörüyle bakıp "Yüzüne bir tokat vurana öbür yüzünü de çevir. Sana kırk adım koşana sen dört yüz adım koş" prensiplerini ortaya koymuştur. Bu prensipler, ayrılığı ortadan kaldırıp her şeyi bir görmek yahut tüm insanlığı bir ruh, bir enerji olarak görmek gerektiğini anlatmak içindir. Sonuçta, kendisi bir bütün olduğundan, herkesin günahını affettirmek için kendini feda etmiştir.

İnsan geliştikçe, şeriat ve hakikatin tek başına yetersiz kalması sonucu İslamiyet ortaya çıkmış ve Kur'an gelmiştir. İslamiyet, bir taraftan koyduğu şer'i kurallarla dünya nizamını ve dünyada insanlar arasındaki birliği sağlarken, diğer taraftan da insanları iç âlemde birliğe yöneltmektedir. İslamiyetin zor tarafı da budur, çünkü marifet dini olan İslamiyet, dışı da içi de yerli yerince kullanmayı gerektirmektedir.

Kitaptaki bu gelişmiş bilgilerin insanlara aktarılması peygamberler vasıtasıyla olduğu için, onların gelişi de insandaki

gelişime uygun bir sıra takip etmiştir.

Her peygamber kendi yaşadığı çağda yaşayanlara hitap etmek üzere gelmiştir. Bu nedenle, ilk insanlara, anlayamayacakları için doğrudan doğruya kitap verilmemiş, ancak anlayabilecekleri içerikte suhuflarla ve bunların verildiği peygamberlerin kısa mesajlarıyla Allah anlatılmaya çalışılmıştır.

Allah'tan başka varlık olmadığı için tüm dinler, mensuplarına "Allah'tan başka ilah olmadığı"nı anlatmaktadır. Bu ibare tüm dinlerde vardır. Çünkü "Başka ilah yoktur" demeden "var olan"a, yani Allah'a ulaşılamaz. Onun için, her din mensubu "Lâ ilahe illallah" (Allah'tan başta ilah yoktur) sözüne, "Âdem safiyyullah", "Nuh neciyyullah", "İbrahim halilullah", "Musa kelimullah", "İsa ruhullah" ibareleriyle, kendi peygamberinin isim ve vasfını da eklemiştir. Ancak hiçbir dinde "Muhammeden resulullah" mertebesi yoktur.

Bunun ne demek olduğunu anlatabilmek için konuyu biraz daha derinleştirmek gerekir. Şöyle ki "Allah'tan başka ilah yoktur" ifadesi dinlerin iman esasını getirmektedir. Ancak, felsefenin gelişimi çağın ahkâmına uygun olduğu için Hazret-i Âdem zamanında, onun ismi ve vasfı da bu ibareye eklenerek "Allah'tan başka ilah yoktur Âdem safiyyullahtır" denmiştir. Böyle denmesinin nedeni, Âdem'in kendini tasfiye etmiş olmasıdır. Âdem, evvelce anlattığımız gibi nefsaniyetinden ötürü çok ağlamış ve böylece saflığa ulaşmıştır. Bunun üzerine Allah da onu affetmiştir.

Bundan sonra Hazret-i Nuh zamanında, "Allah'tan başka ilah yoktur Nuh neciyyullahtır" denmiştir. Nuh'a neciyyullah denmesinin nedeni, onun gemisine binenlerin necat bulması (kurtulması), binmeyenlerin kurtulamamış olmasıdır. Bu geminin, Allah'ın kâinata nasip ettiği insan gemisi olduğunu söylemeye herhalde gerek yoktur .

Daha sonra, "Allah'tan başka ilah yoktur İbrahim halilullahtır" gelmiştir. Hazret-i İbrahim'in Allah'a halil oluşu, nefsini Nemrut'undan halas edişinden dolayıdır. Böyle olduğu için Allah onu ateşten korumuştur. Bu koruyuş, Cebrail'in "Allah'a söyleyeceğin bir şey var mı?" sorusuna, Hazret-i İbrahim'in "Al-

lah görmüyor mu?" cevabını vermesinden ötürüdür ve bu cevap üzerine *"Biz de; yâ ateş soğuk ol ve İbrahim'i selâmete çıkart dedik"* <21-69> emri gelmiş, Nemrut'un, Hazret-i İbrahim'i yakmak üzere tutuşturduğu dev ateş, onu yakmadığı gibi, bugün dahi Urfa'da ziyaret edilen, çevresi güllük gülistanlık balıklı havuza dönüşmüştür. Olay, âfakta böyle olduğu gibi, enfüste de aynı şekilde cereyan etmiştir.

Bundan sonra "Allah'tan başka ilah yoktur Musa kelimullahtır" gelmiştir. Buraya kadar anlattıklarımızdan da anlaşılabileceği gibi ilahi felsefe, adım adım, safha safha gelişmektedir. Kelam aynen, hayat, ilim, basar vs. gibi bir sıfattır ve sıfât âleminin malıdır. Sıfat olan kelam Zat'ın bir elbisesinden ibaret olduğu için, ona bakan ancak elbiseyi görür, içindeki Zat'ı göremez. Musa da, elbiseye bakıp, zatı göremediği için *"Rabbim bana kendini göster, seni göreyim"* <7-143> dediğinde, kendisine, o mertebeden bakıp Zat'ı görmenin mümkün olmadığını bildiren *"Asla göremezsin"* <7-143> hitabı gelmiştir. Her zerrede olan nur-u Muhammedi Hazret-i Musa'da da olduğundan, bu nurun yüzü suyu hürmetine Allah kendisine yardım edip *"Dağa bak, o dayanabilirse sen de dayanırsın"* <7-143> demiş ve O'nun tecellisiyle dağ parçalanınca, Musa da düşüp bayılmıştır. Bayılmasının nedeni, âfaktaki dağ ile birlikte, enfüsteki dağın da parçalanmış oluşudur. Musa bayılınca Peygamberimizden yardım erişmiş ve otuz olan (Lam) esmasına *"Musa ile otuz gece için vaadleşmiştik ve bunu bir on ekleyerek tamamladık, böylece Rabbi'nin belirlediği süre kırk geceye ulaştı"* <7-142> âyetiyle bir on daha eklenerek kırka çıkması sağlanmış, yani Peygamberimiz'in ruhaniyeti kendisinde tecelli etmiştir. Bu suretle Zat'a müşahit olduktan sonra da kendisine *"İleride göreceksin"* <7-143> hitabı gelmiştir.

Dış âlemin bu şekilde gelişmesinden sonra sıra iç âleme, ruh âlemine gelmiş ve kitab-ı natık yavaş yavaş tekmillendiği için "Allah'tan başka ilah yoktur İsa ruhullahtır" olmuştur. Hazret-i İsa, ruhullah olduğu için babasız dünyaya gelmiştir.

Bu dünyaya gelişlerde de bir simetri vardır. Havva'nın anası yok, babası varken; İsa'nın anası var, babası yoktur. Bu

durumda bunların anne ve babaları anasırda olan Havva ve Âdem, yani Havva'nın anası Meryem, İsa'nın babası da Âdem'dir ve böylece simetri tamamlanmaktadır.

Benzer bir simetri Hazret-i Âdem ile Hazret-i Muhammed arasında da vardır. Âdem'in ne anası vardır, ne de babası... Buna karşılık Hazret-i Muhammed, analı babalıdır. Âdem hakkında söylenenlerin hepsi rumuzlardan ibaret olduğu için, onun nasıl dünyaya geldiğini ancak erenler bilir.

Yine İsa'nın ruhullah oluşuna dönersek; bu, zuhurun Musa ile tamamlanmasından sonra, bütûnun tekâmülü için gerekliydi diyebiliriz. Çünkü, zuhur ile bütûn, bir elin dış ve iç yüzü gibidir. Her ikisi de yarımdır. Bu iki yarımın bir bütün oluşturabilmesi için birleştirilmesi gerekir ki bu işi de Hazret-i Muhammed yapmış ve böylece din tekmillenmiştir. Tekmillenmenin tamamlanabilmesi için gereken irfaniyeti Hazret-i Peygamber gösterdiği için "Allah'tan başka ilah yoktur Muhammeden resûlullah'tır" denmiş ve tekmillenen din de marifet dini olmuştur. Hazret-i Peygambere ilk gelen âyetin *"Oku"* <96-1> diye başlaması, okumayanın irfaniyet kazanamayacağını anlatmak içindir. İrfaniyet kazanıldığı için İslamiyet marifet dini olmuştur.

Buradan da anlaşılıyor ki tüm dinler Allah'ı öğretmektedir. Her millet Allah'a kendi dilince bir isim koymuştur, ama Allah'ı öğreten insandır. O, öğreteni unutmamak için namazda, "Her türlü tazim ve ihtiram, salâvat ve dua ve bütün iyilikler Allah'a mahsustur. Ey nebi selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun ve Allah'ın selamı bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Allah'tan başka ilah olmadığını şahadet ederim ve Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğuna şahadet ederim" dendikten sonra, "Allah'ım Hazret-i Muhammed'e ve O'nun yakınlarına, Hazret-i İbrahim'e ve âline rahmet ettiğin gibi rahmet eyle, sen hamîd ve mecîdsin" veya "Allah'ım Hazret-i Muhammed'i ve âlini, Hazret-i İbrahim'le etbaına mübarek kıldığın gibi mübarek kıl. Sen hamîd ve mecîdsin" dualarıyla tevhidin babası addedilen İbrahim halilullaha kadar gidilmektedir.

Burası anlaşılması zor olan noktadır. Çünkü, bunu anlayabilmek için Muhammed'in nuraniyetinin ezelden ebede kadar bâki olduğunu kabul etmek gerekir. Bu devamlılık pîr ü pîran ve Seyyit Efendilerimiz vasıtasıyla günümüze kadar getirilmiştir ve yine onlar tarafından sonsuza kadar götürülecektir. Bu konuya ilerde insan-i kâmil bahsinde tekrar dönülecektir.

Buraya kadar anlatılanlardan çıkan sonuç şudur ki, Allah nazarında hangi din olursa olsun esası teslimiyettir ve kişi hangi dinden olursa olsun, tam anlamıyla teslim olmuşsa, müslüman olarak kabul edilir. Çünkü islam, selam, müslüman, teslim kelimelerinin tümü aynı kökten türemiştir. Burada masdar teslimdir. Amin kelimesinin her dinde kullanılmasının nedeni de budur. Kelimeyi, Hıristiyan ve Museviler "Amen" diye telaffuz ederler. Amin, Allah'ın emniyetine sığınmak, emaneti Kendi'ne teslim etmek demektir. Biz de O'nun emaneti değil miyiz? Aynı şekilde, tasavvuf da, tüm dinlerde vardır. Madem ki, tüm dinler Allah'ındır, o halde her dine mensup olanlar arasında da, umumi ve hususiler olacaktır.

Kitaplı dinler bir ele benzetilebilir. Bu elin dış yüzü Musevilik, iç yüzü İseviliktir. Dış yüzde elin parmaklarını birleştirmek mümkün olmadığı için, parmaklar birbirinden farklı görünür. Onun için dış yüz, furkan (farklılıklar) âlemidir. Parmaklar iç yüzde birleştirilebileceği için, birleştirildiğinde farklılık ortadan kalkar. Parmaklar böyle birleştirilmiş ve farklılık ortadan kalkmış halde tutulursa, o zaman isim değişir ve el yumruk olur ki, bu da Muhammediyet veya Müslümanlık olarak bilinir. Müslümanlığın şeriatı da, hakikati de kendinde toplayışının ve bir bütün oluşunun nedeni budur. Bu bütünde iç ile dışın farkı kalmadığından, iç de sevilir, dış da. Ama tümü daha çok sevilir. Muhammediyet böylece kâinatı içiyle, dışıyla kapsadığı için bir bütün oluşturmuş ve din felsefesini kendinde toplayıp, tamamlamıştır. Onun için Müslümanlar diğer peygamberlerle birlikte Musa ve İsa'ya da inanıp değer verir ama Muhammediyet'e ulaşabilmek için diğerlerinden geçmek zorunda kalır.

Bu durum matematikteki toplama işlemine benzer. Alt alta iki, üç, on beş veya yirmi sekiz rakam yazılıp altına bir çizgi çekildikten sonra toplama işlemi yapılır ve sonuç çizginin altına yazılır. İşlem bittikten sonra da sadece sonuca, yani çizginin altındaki değere bakılır, diğerlerine bakılmaz. Ancak, o toplamın oluşabilmesi, yani işlemin yapılabilmesi için çizginin üstündeki değerlere de ihtiyaç vardır. Çünkü, onlar olmazsa toplama işlemi de olmaz. İşte, İslamiyetteki durum da budur. Eğer önceki dinler olmasaydı, bunların toplamı olan İslamiyet de olamazdı. Ama bir kere toplam alındıktan ve İslamiyet meydana çıktıktan sonra, artık diğer dinlerin hükmü ve önemi kalmamıştır. Onun için biz Musevilik ve İseviliği, İslamiyete ulaşmak için birer vasıta olarak görürüz. Allah'ın görüşü de böyle olduğu içindir ki, O, Hazret-i Muhammed'e hitaben, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> demiştir.

Zuhur âleminin tecellisi Hazret-i Musa, bütûn âleminin-kiyse Hazret-i İsa zamanında gerçekleştiği için, şeriat Musa'ya, hakikat İsa'ya verilmiştir. Gelişim Hazret-i Muhammed'le tamamlandığı için, marifet de O'na verilmiştir.

Allah nazarında bir din vardır ve o da İslam dinidir. "Allah'a yol, canlıların soluğu kadardır" sözü bunu anlatmaktadır. Din ve mezhepler arasında da, bir Allah dini ve bir Allah mezhebi vardır. Geri kalan mezheplerin tümü sonradan gelenlere konmuş birer kurallar silsilesidir. Ben bunu bir şiirimde, kendini bilenler için *"Kendi imam, kendi mihrab, sözleri Kur'an olur"* diyerek anlatmıştım.

Şeriat âlemi dışta kalmıştır. Esası da Museviliktir ve bu yüzden Museviler havrada kadınlı, erkekli örtünürler. Kadın ve erkeklerin yeri ayrılmıştır ve kadınlar üstte, kafesle ayrılmış bir yerde dururlar. Şeriata çok sıkı bağlı olduklarından, havralarında resim ve diğer tür süslemeler bulunmaz, sadece kendi dinlerinin sembolü olan altı köşeli yıldız vardır.

Hakikat İsevilikte ve İseviler de iç âleme dönük oldukları için, bizdeki ehl-i hakikat gibi, onlar da cinsiyet ayırımı gütmezler. Çünkü, onlar da insana kadın ve erkek diye değil, sadece insan diye bakarlar. Onlar, Allah'ı insana benzettikleri için

kiliseleri resimlerle doludur.

Marifet, müslümanlıktadır. Müslümanlıktaki inanç, *"De ki: o Allah birdir, Allah samedtir , doğmamıştır, doğurmamıştır ve O'nun hiç bir eşi de yoktur"* <112-1, 2, 3, 4> olduğu ve O hiçbir şeye benzemediği için, camilerimizde süsleme dışında resim, heykel vs. bulunmaz. İslam şeriatının hakikate en yakın olduğu yer hactır. Hacta kadın ve erkekler aynı kıyafeti giyer ve bir arada Kâbe'yi tavaf ederler. Çünkü orası, ahiret âlemi gibidir ve hakikate işarettir. Bu gerçeklere rağmen, maalesef biz, bir taraftan Müslüman olduğumuzu söylerken, diğer taraftan sıkı sıkıya şeriata bağlanmayı, marifet olarak algılıyor ve hakikatten uzaklaşıyoruz.

Dinde şeriat, düzen, düzenlik demektir ve bu düzen en basit haliyle, insanları camide saflar halinde dizmekle kurulmuştur. Bizde de şeriat Museviliğe benzediği için, kadın ve erkekler camide ayrı ayrı yerlerde namaz kılar.

Hakikat, sevgi, marifet, bilgidir. Tarikat ise, halktan Hakk'a meyildir. Zaten amaç da halkiyetten Hakkıyete yükselmek değil midir? Bir insan tarikata girdiğinde de halkıyette kalırsa, herkes halkıyette olduğuna göre, o girişin ne anlamı olur?

Musevilerde ve Hıristiyanlarda ibadet için yer gösterilmiştir, ama İslamiyette, böyle bir yer gösterme yoktur, ibadet her yerde yapılabilir.

DİNDE TAHAKKUK NEDİR?

Her din mensubu, gerçek anlamıyla peygamberinin gösterdiği yoldan giderse, o temiz ahlakıyla ahirette kendi dininin mertebesinde yaşayacaktır. Hıristiyanlar, iyi bir Hıristiyan olarak kalacak, ama Müslüman mertebesine ulaşamamış olacaklardır. Buna karşılık Müslüman olan bir kişi, sadece işin kalıbında kalmış ve içini temizleyememiş, yani Müslümanlığın gereğini yerine getirip, ahlak-ı hamide sahibi olamamış, yalnız "Ben müslümanım" diyerek kendini aldatmışsa, o zaman iyi bir Hıristiyandan çok daha aşağı bir âlemde yaşayacaktır.

Müslüman da, Hıristiyan da kendini kurtarmış anlamındadır. Kendini kurtaranların yaşantıları da, ilimleri kadar ola-

caktır. İlmi, çadır dolduracak kadar olan çadırda, apartman dolduracak kadar olan apartmanda, saray dolduracak kadar olan da sarayda yaşayacaktır. Bu, hem bir nasip, hem de çalışma meselesidir. Evvelce de bahsettiğimiz "Dede himmet", "Oğlum hizmet" şeklindeki konuşma, işin çalışma tarafının gerekliliğini göstermektedir.

Zatî bakımdan, dinler arasında hiçbir fark yoktur. İnsan, hangi dinden olursa olsun, Zât'a erdiğinde saadete kavuşur. Hattâ, "Basitlikte daha fazla zevk vardır" denmesi halinde, bu söz de yalan olmaz. Bu durumda, çok basit şeyler bile kişileri tatmin edebilir. Ama, gelişmişlikteki zevk, tabiatıyla basitliktekiyle mukayese edilemeyecek kadar fazladır. Lakin, gelişmede bir nokta eksik kalsa, insan o zevke varamayacağı için, basitlikteki zevkten de mahrum kalabilir. Onun için biz, *"Mürekkep yalayanların zevke ermesi daha zordur"* diyoruz.

Tüm dinlerin özü "Allah'ı yakında arayın"dır. Her dinin kendine göre bir eğitimi, kendine göre bir cenneti vardır. O dinlere mensup olanlar da kendi peygamberlerinin meşrebinde olurlarsa, onlara da kendi peygamberleri şefaat eder. Ama, bu şefaate rağmen, ancak o âlemde kalabilirler. Bunu daha değişik bir ifade ile, "Kendi peygamberine inanan her kavim kurtulmuştur, ama bu kurtuluş o mertebeye uyan bir kurtuluştur" diyerek de anlatabiliriz. Çünkü merdivenin son basamağına kadar çıkabilen tek peygamber, Hazret-i Muhammed'dir ve ancak O'na uyanlar tam anlamıyla kurtulmuş olurlar.

İnsan sadece şeriatta kalırsa da olmaz, sadece hakikatte kalırsa da. Bu yüzden insan, dışla içi, yani dünya ile ahireti birleştirmek ve dünyada ahireti, ahirette dünyayı bulmak zorundadır. Böylece insan noktası tamamlanmış ve insan kemâle ermiş olur.

İNKÂR NEDİR?

Kalp temizliği mevcut olduğu takdirde, hiçbir dini ve din mensubunu inkâr etmemek lazımdır. Çünkü, Kur'an'da böyleleri için, *"Onların yüzlerinde secde izi vardır, ama bu ancak Tevrat'taki veya İncil'deki misal üzerinedir"* <48-29> diye yaz-

maktadır.

Ama uygulamaya gelindiğinde, her din ve inanışa bağlı olanlar, kendileri gibi davranmayanları kâfir olmakla suçlamaktadır. Hıristiyanlar ve Museviler, kendi dinlerinden olmayanlara kâfir dediği gibi, biz de tüm diğer dinlere mensup olanları aynı şekilde itham ederiz. Aynı durum, aynı dine inandığı halde, o dinin farklı mezhep ve tarikatına mensup olanlar için de geçerlidir. Bu konuda herkesin kendi açısından haklı olduğu *"Sizin kulluk ettiğinize ben kulluk etmem, siz de benim kulluk ettiğime kulluk etmiyorsunuz"* <109-2,3> âyetiyle bildirilmiştir.

DİNDE DEJENERASYON NEDİR?

Her dinde, din adamları dini istismara yönelmiştir. Eski tarihlerde Hıristiyan papazlarının para karşılığı cennet anahtarı satarak saf insanları dolandırdıkları bir vakıadır. O devirlerde bu istismarı gören ve engellemek isteyen bir zenginin, Papa'ya müracaat edip para karşılığı ondan cehennemin cümle kapısının anahtarını aldığı ve sonra halka, "Cehennemin cümle kapısının anahtarı bendedir. Kapıyı asla açmayacağım. Bu yüzden cennet anahtarı almanıza gerek kalmamıştır" diye tellal bağırttığı, böylece halkın cennet anahtarı almaktan vazgeçtiği rivayet edilmiştir. Cehennem kapalı olunca oraya kimse giremeyeceğinden, cennet anahtarı almanın anlamsızlığı da kendiliğinden ortaya çıkmış ve halk, istismar edilmekten kurtulmuştur.

Tabii bu rivayet, bir masaldan ibarettir. Ama, her masal gibi, bu da anlayanlara gerekli mesajı iletmiş olmalıdır.

MUSEVİLİK

Hazret-i Musa, İsrail kavminin ihtiyaçlarına cevap verecek bir elçilik görevi yapmış ve kendisine inananları Firavun'un esaretinden kurtarmıştır.

İsrail kavmi, Hazret-i Musa zamanında, Tih sahrasında Amelika denen mahalde yaşayan ve iri yarı insanlardan oluşan toplumla savaşarak onları yerinden çıkartmaya yanaşmamış, "Allah madem ki bize arz-ı mev'udu ihsan etti, onları da oradan O çıkartsın" diye tutturmuştur. Bunun üzerine, Allah da onları cezalandırıp Tih Sahrası'na hapsetmiştir. Bu hapsetme işi, etraflarına bir sur çekmekle değil, Allah'ın çizdiği manevi bir daire ile olmuş ve kimse bu dairenin dışına çıkamamıştır. Fakat, yine de onlara acıdığı için, gökten kudret helvası (sabahları toplanan kar helvasına benzer bir yiyecek) ve selva (sürüler halinde uçarken gökten yere dökülen kuşlar) ihsan etmiş, onlar da bu helva ve kuşları her gün toplayıp yemişlerdir. Buraları Kur'an'da, *"Şu kente kapısından secde ederek ve "Affet bizi" diyerek girin ki, hatalarınızı bağışlayalım, orada istediğiniz yerde bol bol yiyin. Biz iyilik edenlere daha fazlasını veririz"* <2-58> ve *"Üzerinize bulutu gölge yapmış, size kudret helvasıyla selva kuşu indirmiş ve verdiğimiz rızkın en temizlerinden yiyin demiştik. Onlar kendi nefislerine zulmedip durdular"* <2-57> âyetleriyle anlatılmıştır. Ancak bir süre sonra her gün aynı şeyleri yemekten bıkkınlık geldiği için, Allah'ın bu hediyesini küçümseyip bakla, acur, sarmısak, mercimek, soğan gibi yiyecekler isteriz diye tutturdukları da, *"Hani siz: Ey Musa biz bir türlü yiyeceğe dayanamayız, bizim için Rabb'ine dua et de yerden bakla, acur, sarmısak, mercimek, soğan çıkarıversin demiştiniz. Musa da: Siz daha aşağı bir nimeti daha üstün bir nimetle değiştirmek mi istiyorsunuz. Mısır'a gidin, orada istediğinizi bulursunuz, demişti. Onların üzerine alçaklık, yoksulluk vuruldu. Allah'ın gazabına uğradılar. Çünkü Allah'ın âyetlerini gizleyip, peygamberlerini haksız yere öldürüyorlardı. Bu isyan edip hududu aşmalarından ötürüydü"* <2-61> âyetiyle anlatılmıştır. Nasıl kaynak suyu ile denize dökülen su aynı saflıkta olamazsa, maide ile diğer dünyevi gıdalar da aynı olamayacağı için, bu nankörlükleri cezalandırılmalarına sebep olmuştur.

İsrail kavmi, gerek bu davranışları, gerekse diğer peygamberlere gösterdikleri itaatsizlikler ve zalimlikleri nedeniyle,

"Dağılın, yurtsuz kalın" beddualarına mazhar olmuş ve bu nedenle, binlerce yıldır yurt edinip bir devlet kuramamışlardı.

Beş bin yıllık tarihleri Mısır'dan çıkışlarıyla başlar. Genel olarak bir devlet kurup bir yerde yerleşemeyecekleri kanısı hakim olmasına rağmen, son zamanlarda Filistinlileri atıp onların yerine arz-ı mev'uda yerleşebildikleri görülmektedir. Bu da Allah'ın, "Ben benden ötürü kalbi kırık olanların yanındayım" fehvasınca gözyaşına dayanamayışının sonucudur.

Çünkü, bir yurt edinemeyişlerinden dolayı, Kudüs'teki Hazret-i Süleyman Mabedi'nin (Mescid-i Aksa'nın) bir duvarını ağlama duvarı haline getirmişler ve asırlar boyunca oraya gidip saatlerce gözyaşı akıtarak dua etmişlerdir. Bunun üzerine gözyaşına dayanamayan Allah, onların dualarını kabul etmiş ve bugünkü imkânlara kavuşturmuştur.

Musevilik, din olarak şeriattan ibarettir. Bu sebeple, pek çok şey rumuzlarla ifade edilmiştir. Örneğin, dinlerinin göstergesi ve kutsal saydıkları, "Mühr-ü Süleyman" denen altıgen yıldız, Tanrı'nın altı yönden münezzeh olduğunu sembolize eder.

Musevilik, şeriat dini olduğu için, onlarda resim yasaktır. Avrupa'da yaşayanları bile mabetlerine resim koymamış, sadece o altıgen yıldızla yetinmişlerdir. Bunun nedeni, şeriatın tenzih âlemi olmasıdır. Musa'ya, *"Rabbim bana kendini göster, seni göreyim"* <7-143> dediği zaman *"Asla göremezsin"* <7-143> cevabı verilmesinin nedeni de budur.

Musevilerde hakikat içte, gizli kalmıştır. Bu bakımdan tıpkı bizim zâhir ulemasına benzerler. Hakikat ve ahiret sadece hayallerinde vardır. Tevrat'taki güzel sözler, Hazret-i Süleyman'a aittir ve Emsal-i Süleyman diye anılır. Gerisi bir masal gibidir ve dünyevi kurallar silsilesi halindedir.

Musevilerde, ibadet için yer gösterilmesi dışında, bir de en az on kişi olma şartı getirilmiştir. Bu bakımdan dünyada uygulanması en zor dinlerden biri Museviliktir. O kadar çok kural konmuştur ki, insanların bunların tümüne uyması hemen hemen imkânsızdır. Klasik on emir dışında, yemekten, denize açılmaya, sakal bırakma şeklinden, kıyafete kadar her şey kurallarla belirlenmiştir.

Museviler, Allah'ın dünyayı kendileri için yarattığına inanmışlardır. Bu nedenle dünya işlerinde en başarılı kavim onlardır. Ancak, kendilerini ne kadar akıllı sanarlarsa sansınlar, Allah'ın kendilerinden daha akıllı olduğu gerçektir.

Hazret-i Davut halifetullah olduğu için kendisine tarikat verilmiştir. Bu nedenle Zebur'da sadece ilahiler vardır. Davut'a tarikat verilmesinin nedeni de, ona Hakk'ı bildirmektir.

Kudüs'teki Mescid-i Aksa'nın eskiden Allah'ın evi olarak bilinmesinin ve halen de bazı din mensuplarınca kutsal kabul edilmesinin nedeni budur.

Daha sonra Mescid-i Aksa'dan Mescid-ül Haram'a dönüldüğü bilinmektedir.

Buraları ve bu olayları anlayabilmek için Allah'ın mertebelerini çok iyi bilmek ve olayları o mertebelere göre değerlendirip, anlamak icap eder.

Hazret-i Süleyman hem dünyevi, hem de uhrevi sultan olmuştur. O da Allah'a, "Bana verdiklerini benden başkasına verme" diye dua etmiştir. Bu duasının nedeni kıskançlık değil, maddi ve manevi saltanatın verdiği ağırlıktır. Rüzgâr, cinler, periler ve her şey onun emrine amade olduğu için, veziri Asaf, Saba Melikesi Belkıs'ı tahtı ve tacıyla bir anda getirivermiş, bu olaya Belkıs bile şaşırmıştır. İşte, Yahudilerin aradıkları saltanat budur. Bu saltanata kavuşabilmek için de Mescid-i Aksa'nın temel duvarlarını ağlama duvarı haline getirmişlerdir.

Tevrat'ta, "Peygamberler ölünce kavimlerine munzam olurlar" diye yazılıdır. Bunun anlamı Musa'ya şöyle anlatılmıştır: Bir gün Musa bir yerde otururken bacağını bir şey ısırmış. Bilinçsizce elini oraya vurunca elinin kanlandığını görmüş. Sonra bir de bakmış ki, bacağında bir sürü karınca dolaşıyor. Elini vurunca pek çoğu ölmüş. Bunun nedenini sorduğunda Allah, Musa'ya, "Ben seni dünyaya getirmek için binlerce çocuğu feda ettim" demiş. Bu sözüyle, o ölen çocukların ruhlarının Musa'da toplandığını, ölünce de *"Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> hükmünce geldiği yere taksim olacağını açıklamıştır.

Musevilik, tamamen şeriat düzeni, yani dünya âlemini

içerdiğinden, hakikatten nasip almamış, bu nedenle de, "Göze göz, dişe diş" prensibine oturtulmuştur.

HIRİSTİYANLIK

Hıristiyanlık, dinlerin gelişiminde iç âleme dönüş, yani hakikatin öğreniliş safhasıdır. Hazret-i İsa, Musa'dan sonra gelmiş ve onun koymuş olduğu şeriat ahkâmına hakikat hükümlerini giydirmiştir. Bununla de yetinmeyip "Benden sonra Ahmed isminde bir peygamber daha gelecek" diyerek, Hazret-i Peygamber'in gelişini müjdelemiştir.

Hıristiyanların kitabı İncil'dir. İncil, hakikate aittir. Fakat, söylendiği anda kayda alınmadığı, söylenenlerden akılda kalanların veya tutulan notların toplanmasından meydana getirildiği için, tek metin halinde değildir. Yohanna, Matta, Markus, Luka İncilleri vardır ve bunlar, bir nevi sohbet notları halindedir.

İncil'de benim en çok hoşuma giden bölümler; kelam bahsi ve Hazret-i Süleyman'la ilgili kısımlardır.

Hıristiyanlıkta da pek çok ayrılmalar, klikleşmeler olmuş, Yakubîler, Nesturîler, Marunîler, Aramîler diye tarikatlar; Katoliklik, Protestanlık, Ortodoksluk gibi mezhepler ortaya çıkmıştır. Hıristiyan tarikatları arasında Müslümanlığa yakın olanları bile vardır.

Hıristiyanlar, İsa'ya Mesih derler ve O'nu Allah'ın oğlu olarak kabul ederler. Bu kabulleri doğru değildir. Çünkü İsa, gelmiş ve gitmiştir. Allah ise, son mertebe olduğu için, o mertebede gelmek, gitmek olamaz. Mesih gelip gittiğine göre Allah olamaz. O halde zuhur eden O değil, O'nun tecellisidir. Tıpkı evvelce verdiğimiz güneş ve güneş ışığı örneğindeki gibi... Işığı misafirdir, gelir ve yine aslına döner.

Yukarıda bahsettiğimiz Hıristiyan tarikatları arasında, Hazret-i İsa'yı Muhterem Peder, Mesih, Rabbimiz İsa, hattâ Allah diye kabul edenleri dahi vardır.

Hıristiyanların tümü, görünmeyen bir sahibin varlığına inanır. Ancak, bu sahibi Rüh-ül Kudüs, Meryem ve İsa diye üçe ayırmışlardır. Aslında bu üç birdir. Aralarında bu gerçeği anlayanlar da olmuştur, ama açıklamalarına izin verilmemiştir.

Hıristiyanlar ruh âlemindedirler. Ruh görünmediği için teşbihe geçmişler, her şeyi insanda görmeye başlamışlar (İsa'nın Allah'ın oğlu olması konusu gibi) ve neticede, tüm ibadethanelerini temsilî resimlerle donatmışlardır. Ancak, bütün bunlara rağmen, aralarında, surette kalanlar ekseriyettedir. Böyleleri, dıştan içe nüfuz edip maneviyata inemedikleri için gerçek anlamda Hıristiyan olamamış, Musevilikte kalmış sayılırlar.

Hıristiyan rahipleri arasında, elh-i şeriat reddetse bile, Hintliler gibi riyazata girip kendini tamamen maneviyata vererek yetişenler, hattâ keramet sayılabilecek tecellilere mazhar düşenler olmuştur. Onun için kiliselerinde, yer altında çilehaneler vardır.

İnsanlara kendilerini bildirmek için çok cezalar ve cefalar çektirmek gerekmiş ve bu, eski çağlardan beri yapılagelmiştir. Kitaplarda, "Nemrut'un kafasına tokmak vurmak" diye geçen olay budur.

Hıristiyanlar hakikatin temsilcisi olduklarından, dinsel eğitimlerinde önce, eğitilecek kişiyi sessizlik ortamına sokarlar. Bu, eski bildiklerini unutturmak için gerekli görülür. Sonra tövbe, istiğfar devresi başlar. Bu devrede her yaptıklarını bir deftere kaydederler.

Bu yola girenler, bir süre sonra kendini insanlığa adayıp dünyanın en olmadık, en ücra yerlerinde misyonerliğe başlarlar. Niçin? İsa'ya, yani her şeyi kendinde toplamış olan insan-ı kâmile kavuşabilmek veya *"Allah'a itaat edin ve Resul'üne de itaat edin"* <64-12> âyetini hayata geçirip gerçekleştirebilmek için...

Hıristiyanlar, teşbihte oldukları için Hazret-i İsa'ya Allah'ın oğlu derler ve yine müteşabihata yönelik oldukları için de, Papa'yı Allah'ın yeryüzündeki temsilcisi olarak görürler. Bu, bir nevi "Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir" hadi-

si uygulaması gibidir ve İsa'nın ruhunun papazlarda temessül ettiğinin kabul edilmesinden başka bir şey değildir. Hıristiyanlıktaki baba, gönül âlemidir. O olmasaydı hiçbir şey olmazdı. Ruh-ül Kudüs ise ilk yaratılış olan ruhtur.

Hıristiyan inançlarına göre Meryem'in İsa'yı doğurma meselesi, Hazret-i İsa bahsinde anlattığımız gibidir. Bu hususta İncil'de bir açıklama getirilmemiştir. Açıklama, daha ziyade Kur'an'da vardır.

Hıristiyanlar, gönül bahsinde kısaca temas ettiğimiz gibi, Papazları mürşit, Papa'yı da Hazret-i İsa olarak görürler. Onların kilisede papazlara günahlarını itiraf edip, kendilerini affetmesini istemelerinin nedeni budur. Bu beklenti gösteriyor ki, papazlar bu affetme işini İsa adına yapmaktadır. Bu arada papazların, tıpkı mürşitler gibi, kendilerine itiraf edilen sırları asla ifşa etmediklerini söylemeye herhalde gerek yoktur.

Hıristiyanların inanışına göre Hazret-i İsa, tüm dindaşlarının kefaretini üzerine alıp ümmetini kurtarmıştır. Dolayısıyla onun temsilcisi olan papazlar da, günah çıkarma yetkisine sahiptir. Bu sebeple suç işleyen gidip papaza derdini ve yaptıklarını anlatır, papaz da güya onun günahlarını affettirir.

Bu durum, Hazret-i İsa'nın yanlış anlaşılmasından başka bir şey değildir. Zira, dünya beşeriyetin imtihan yeridir ve herkes kendi günah ve sevabının karşılığını kendisi görecektir. Papaz veya Hazret-i İsa'nın günah affetme yetkisi yoktur. Çünkü Allah, Allah'lığını kimseye vermez. Bunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır.

İnsan iyiyi de kötüyü de kalbinde değerlendirir ve yaptığının iyi mi kötü mü olduğunu kalben bilir. Hıristiyanlıkta, İsa'nın temsilcisi olduğunu ve O'nunla aynı ruhaniyete sahip olduğunu iddia eden papazlar, O'nun yolundan giderek, kişiye yaptıklarını itiraf ettirip günahtan arındırma yöntemini uygularlar. Kendini suçlu hisseden kiliseye gider ve suçunu sesli olarak itiraf eder. Yandaki hücrede itirafçıyı dinleyen papaz sonunda suçunun affolduğunu söyler.

Papazların bu işi para ile yapıp yapmadıkları meçhuldür. Çünkü, bazıları bunu kiliseye gelir temin etmekte de kullanı-

yor olabilir. İşin bu tarafını bir yana bırakıp aslına dönersek kişi ne kadar içtenlikle itiraf ederse etsin, acaba günah çıkardıktan sonra, yaptığı hata kendi aklından tamamen çıkar mı?

Müslüman kitaplarında insanların sağ taraflarında iyilikleri, sol taraflarında ise kötülükleri kaydeden melekler olduğu yazılıdır. Biz Müslümanlar olarak günahlarımızı Allah'ın affedeceğine inanırız. Bu iki inanç arasında günahı Allah'ın mı, yoksa kulun mu affedeceği konusunda anlaşmazlık vardır. Zira, Hıristiyanların yaptığı, günahları Allah yerine kulun affetmesidir.

Hıristiyanlık, iç âleme, yani hakikate yönelik olduğu için zor bir dindir. Esası insana saygı olan bir dinde, evvelce papazların, hem de din adına yaptıkları engizisyon zulmünün yeri olup olamayacağı tartışılmalıdır.

Bu dinin hükümlerine göre, birisi insanın yüzüne bir tokat atarsa, insan öbür yüzünü de ona çevirmelidir. Çünkü, tokadı atan Hakk'tır. Keza, birine dört adım koş dense, o kişi sekiz adım koşmalıdır.

Hıristiyanlıkta recm olayı yoktur. Onların, engizisyon devrinde insanları ateşe atıp yakmaları, "İçinde şeytan var" düşüncesinin sonucudur. Bu olaylar da gösteriyor ki, insanlık bugünlere gelebilmek için pek çok merhalelerden geçmiştir.

Hıristiyanların haçı, aslında anasır-ı erbaaya işaret etmektedir. Bunun dört çıkıntısından biri noksan olsa insan meydana gelemez. Haç, insanı, ama içinde Allah olan insanı sembolize eder. Tapılacak olan O'dur. İçinde Allah olmayana, Allah'ı bilmeyene tapmak puta tapmak demektir. Allah'ı bilen peygamberdir. Öyle olduğu için de İslamiyetteki namazda secde çifttir.

Hıristiyanlar, iki kişi arasında kıyılan nikâhın, aslında Allah'la yapılan bir akit olduğunu düşünürler. Onların nikâhında papaz, Allah'ın huzurunda eşlerin birbirine bağlandığını söyleyip onlardan ölünceye kadar ayrılmayacaklarına dair söz almaktadır. Bu aynen bizim el tutmamıza benzer ve *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur"*

<48-10> ayetinin uygulamasıdır. Allah'la alışveriş de budur. Görünüşte kulla yapılır gibi olsa bile, aslında bağlantı Allah'la yapılmaktadır. Onun için papaz söze başlarken "Allah'ın huzurunda" demektedir.

Ben, Efes Meryem Ana'da bir Hıristiyan ayininde bulundum. Papaz, kendi dillerinde bir vaaz verdi. Sonra bu vaaz Türkçe olarak tekrarlandı. Çocuklardan oluşmuş bir koro ilahiler söyledi. Ayin bitip kilisenin dışına çıkarlarken, herkes çıkış kapısına yakın bir yere konmuş olan kutuya para attı. Dikkat ettim, kimse o kutuya attığı parayı saymadı. O anda eline ne geçtiyse onu attı. Para atanlardan hiçbirinin "Bu para ne olacak, acaba papazlar kendileri için mi harcayacaklar" diye düşündüğünü zannetmiyorum. Çünkü, onlar birbirlerine güvenmeyi öğrenmişler. Daha sonra papaz elinde yufkadan yapılmış bir ekmekle dışarı çıktı ve herkes o ekmekten birer dilim alıp, bir gün önce başladıkları dünya nimeti, yani ekmek orucunu bozmaya başladı. Daha sonra da şarap içip hacı oldular.

Onlar, papazdan aldıkları bu ekmeği, İsa'nın eti, şarabı da İsa'nın kanı olarak kabul ederler. Bu da, aynen Peygamberimizin Hazret-i Ali için kullandığı, "Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir" sözünün uygulamasına benziyor. Bu noktada farklı dini inançların birbirine uymasına dikkatinizi çekerim. Bu da gösteriyor ki, ilahi dinlerin hepsi bir kaynaktan çıkmıştır. Bu uygulama aynı zamanda "Her doğan çocuk islam fıtratındadır" hadisinin de doğruluğunu anlatır. Dünya nimetine oruç, Hazret-i İsa'nın eti olduğuna inanılan ekmek ve O'nun kanı olduğu kabul edilen şarabın içilmesiyle gerçekleştirilen "Eti etimdir, kanı kanımdır" uygulaması, insanların birbirine güveni, yardım paralarını verirken miktarına bakmadan ellerine ne geçerse onu vermeleri, aynen bizim tasavvufî inançlarımıza uymuyor mu?

Bu durum, harfler hemen hemen her dilde aynı olduğu halde, lisanların ve kitapların ayrı olmasına benzemektedir. İnsanlar da, hepsi İslam fıtratında doğdukları, yani harfleri aynı olduğu halde, sonra aldıkları eğitimle farklılaşmaktadır. Bu da dillerin ve kitapların ayrı olmasını doğurmuştur.

MÜSLÜMANLIK

MÜSLÜMANLIK NEDİR?

Peygamberleri anlatırken ilk yaratılan olmasına rağmen, en son gelen peygamberin Hazret-i Muhammed olduğunu ve kendinden önce gelenlerin, kurdukları dinlerle beşeriyeti İslamiyete hazırladığını belirtmiştik.

İslamiyet, ilk dindir. Kur'an'da *"Allah'ın indinde din İslamdır"* <3-19> denmesi bunu göstermektedir. Daha önceki dinlerle eğitilen insan, sonunda İslamiyetle marifete ulaşmıştır. İslamiyet marifet dini olduğu için şeriatı, tarikatı, hakikati içine alır. Bunların ne demek olduğunu ileride ayrı başlıklar altında inceleyeceğiz.

Marifet kazanabilmek için irfaniyet, irfaniyet içinse zekâ gerekir. İrfaniyet, bilgi sahibi olmak anlamına gelir. Bilgi sahibi olmak da okumayı icap ettirdiği için, ilk nazil olan âyet, *"Yaratan rabbinin ismiyle oku"* <96-1> diye başlamakta ve gerçek Müslümanlığı, "Kızıyla, erkeğiyle herkesin okumasıdır" diye tanımlamaktadır.

Marifet de, ilim gibi iki türlüdür. Marifet-ün nefis ve marifetullah... Nasıl "İlim ikidir. Önce beden ilmi, sonra din ilmi" deniyorsa, marifet de böyledir. İnsan, önce kendini bilmelidir. Marifet-ün nefis budur. Kendinden haberi olmayan bir insanın, sadece yatıp kalkmakla Allah'ı öğrenmesi, yani Marifetullah'a varması imkânsızdır. Bu yatıp kalkmaların taklitten ibaret hareketler olarak kalmaması için de, kıyam, rükû, sücud ve kuûd'un ne demek olduğunu, niçin yapıldığını bilmek lazımdır. Bunları ileride "İbadet" bahsinde namazı anlatırken teferruatlı olarak izah edeceğiz.

Fiziksel âlemde erkân, temrin, yani fiziksel veya bedensel çalışma demektir. Yoga hareketlerinin, beyne giden kan miktarını artırdığı ve kan dolaşımını düzelttiği söylenir. Bizim günde seksen kere başımızı yere koymamız, tüm eklemlerimizi hareket ettirmemiz, kan dolaşımımız üzerinde o hareketlerden daha mı az etkilidir? Bu açıdan incelendiğinde namazın insan vücudu üzerindeki müspet etkilerini inkâr etmek mümkün de-

ğildir. İslamiyet son din olduğuna göre, fizyolojik bakımdan böyle olmak zorundadır. Lakin, Müslümanlık sadece bu hareketlerden ibaret değildir. İslamiyet son din olarak, sadece felsefenin en tekâmül etmiş şekli olmakla kalmamış, aynı zamanda kâinat için de mükemmel bir rehber olmuştur.

Kâinattaki gelişim halen devam etmektedir. Yani, maneviyatın en gelişmiş şekli olan İslamiyette felsefe tamamlanmış, fakat o felsefenin uygulama alanı olan kâinatın, yapılan plana uygun olarak gelişmesi henüz tamamlanmamıştır

Allah, "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir" demekle, Kur'an'ın insanda olduğunu ve kâinattaki bu gelişimin de insanla devam edeceğini anlatmaktadır.

Hint, Mısır, Yunan vs. felsefeleri de dahil, tüm felsefeleri kapsayan ve mutlaka müracaat edilmesi gereken felsefe İslam felsefesidir. Çünkü, İslam felsefesi gerçektir, gerçek hayatı ve varlığın gerçeğini yansıtır. Bu felsefenin özeti ise; "Kitab-ı Kâinat" da denen Kur'an veya "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir" hadisi ile onun ikiz kardeşi olduğu bildirilen insan-ı kâmildir. İslam felsefesinin marifet tarafı Hıristiyanlığa, şeriat tarafı ise Museviliğe daha yakındır. Musevilere, "Ehl-i Kitab" diye hitap edilmesinin ve şeriatın Hıristiyanlığa marifetten daha uzak olmasının sebebi budur.

Dinimiz marifet dini olduğu için, ne sadece şeriat, ne de sadece hakikat onu temsil edemez. İkisi birlikte olmak zorundadır. Çünkü, şeriat bilinmezse hakikate, hakikat bilinmezse marifete geçilemez. Aradaki tarikatın fonksiyonu ise, kişinin benliğini kırmaktır.

Bunları anlatabilmek için dinimizi bir cevize benzetirsek şeriat, bu cevizin yeşil kabuğudur. Bu kabuk cevizi koruyan bir örtü görevi yapar. O örtü olmazsa ceviz yetişemez, korunamaz. Ceviz olgunlaşınca bu yeşil kabuk kurur ve atılır. Yani, insan olgunlaştıkça bu kabuktan sıyrılmaya başlar.

Tarikat, cevizin sert kabuğudur. Onu kırmadan içinden istifade etmek, yani hakikate ulaşmak mümkün olmaz. Eskiden tarikat mensupları kılık, kıyafet ve nişanlarıyla belli olur ve sevenler, görünce itibar ederdi. Şimdi devir değiştiği için, kendi-

siyle konuşmadıkça kimsenin ne olduğu bilinmiyor. Allah'ın üniformavari giyinişi kaldırmasındaki bir neden de, o kıyafetlerin insanda gurur vesilesi olabilmesiydi. Şimdi Allah yolundan giden, gittiğini sadece kendisi biliyor ve arayan da aradığını buluyor. Çok şükür güzel bir devredeyiz.

Hakikat bu cevizin içidir, yani yenecek, lezzetli kısmıdır. Bunun gelişip yenir hale gelebilmesi için o kabuklara ihtiyaç vardır. O iki kabuk, içteki özün, diğer canlılardan korunup olgunlaşmasını sağlar.

Marifet ise, cevizin tümüdür. Nasıl bu anlatılan tabakaların hiçbiri cevizin tümünü temsil edemezse, şeriat, tarikat ve hakikat de tek başına İslamiyeti temsil edemez. Onun için gerçek Müslümanlık, Allah'ın, sıfatıyla görülüp bilinmediğini, zatıyla bilinip görülmediğini idrak etmiş olmak ve ameli buna göre icra etmektir. Amelsiz bilginin bir faydası olmadığı gibi, ilimsiz amelin de bir yararı olmaz. İlimsiz amel taklitten ibarettir ki, bugün bizim yaptığımız ibadetlerin çoğu böyledir.

İnsana, "Amel mi, yoksa ilim mi daha faydalıdır?" diye sorulsa, bu soruya, "İlim daha faydalıdır" diye cevap vermek gerekir. Çünkü ilim niyete, amelse o niyetin zuhura gelmesiyle ortaya çıkan eşyaya benzer.

Müslümanlık, esas olarak çok geniş bir fikr-i mutlaktır, ama şeriat için daraltılmıştır. Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar, hiçbir zaman, kimsenin hiçbir şeyine karşı çıkmaz, "Neden, niçin?" diye sormazlar. Çünkü, O'ndan başka bir varlık olmadığını müdriktirler. Birbirine karşı gelen, birbirini tenkit edip, küçümseyenlerse varlığı, bilmeden kendilerine hasretmiş, Allah'ın birliğinin idrakine varamamış olanlardır.

Bizim bildiğimiz ve emin olduğumuz şey, gören, duyan, bilen bir Allah'ın varlığı ve O'ndaki görme, duyma, bilme sıfatlarının gölgesinin bizde de ortaya çıkmış olduğudur. Karanlık âlemde bulunuşumuz, Allah'ta olmayan kötü sıfatları da bizde ortaya çıkarabilmektedir. *"Size bir iyilik gelirse Allah'tandır ve bir kötülük isabet ederse o nefsinizdendir"* <4-79> denmesinin nedeni budur. O halde kötülük, en aşağı mertebedeki nefiste ortaya çıkmaktadır. Allah'ta yoktur. Onun için kötülük tali,

yani gölge vasfındadır ve burada bırakılabilir. Bıraktırma işini, anne ve baba terbiye ile sağlayamazsa, bu huyu zamana bırakmak gerekir. Zira zaman, nasıl olsa silip yok edecektir. İnsanın yaşı ilerleyince yaramazlığı, haşarılığı kalır mı?

Nasıl insanın olgunlaşması yaşla bağlantılıysa, dindeki gelişim de ilimle bağlantılıdır. Biz, bu bakımdan gelişip dinde marifet erbabı haline gelemediğimiz için pek çok problemler çıkmış, mezhepler ayrılmış ve Müslüman olduğunu iddia edenler birbirini beğenmez olmuştur.

Hazret-i Peygamber zamanında mezhep mi vardı? O, mir' at-ı Huda idi ve Allah'tan aldığını cemaate aksettirirdi. Esas İslamiyet de buydu. İslam olabilmek için mümin olmak gerektiği ve inanmadan selamete çıkılamayacağı bilinirdi.

Manevi yönden ikilik, yani ulûhiyet ve ubudiyetten oluşan bâ harfi (Arap alfabesinin ikinci harfi) Musa'dan, üçleme ise, İsa'nın akaid-i selâsesinden gelmektedir. Bu üçün birde toplanması dördü meydana getirmiş ve bu da, anasırdan oluşmuş bir nur heykelinin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Bu dört unsurdan birindeki noksanlığın hastalığa yol açtığını ve benim ikide bir "Önce sıhhat" deyişimin nedeninin de bu olduğunu evvelce belirtmiştim. Çünkü, insan ne kadar sıhhatli olursa, maneviyatta derinleşmesi de o derece kolay olur.

Buradaki Ahad, öyle bir Ahad'tir ki, kâinatı kapsamış ve O'ndan başka hiçbir şey kalmamıştır. Bu Ahad'in içinde İsa da, Meryem de, Ruh-ül Kudüs de, Musa da, hepsi vardır. Bu birlik, *"Samedaniyet-i ilahi"* <112-2> olarak, nuruyla kâinatı doldurmuştur. Bu nur, insanlık nurudur, insandır, nur-u Muhammedî'dir. Muhammed, kâinatın özeti olduğu için, nurunu görüp O'na doğru gelenler, O'nun ümmeti olmuştur. Bu ümmet de o nur ile meşbu hale gelince, tıpkı bebeklerin yaşamlarının ilk bir buçuk veya iki yılında sadece dinleyip öğrendiklerini beyinlerinde toplaması, depolarını doldurduktan sonra önce hece, sonra kelime ve nihayet düzgün cümlelerle konuşmaya başlaması gibi, kendindeki nuru etrafa saçmaya başlamıştır. Bunu dolan bir kabın taşmasına benzetmek mümkündür. İşte, Müslümanlığın yayılması böyle olmuştur.

Müslümanlık, Museviliğin ve Hıristiyanlığın yarım olduğunu bilerek, şeriatı ve hakikati kendinde birleştirmiştir. Müslümanlar, tenzih denen şeriatı ve teşbih denen hakikati, bir yönüyle ayrı, bir yönüyle aynı görür. Bu görüşe sahip olunduğunda, ayrı veya aynı görmenin farkı kalmaz, çünkü önemli olan görebilmektir.

Marifet dini olan İslamiyet, hem şeriatı, hem de hakikati içerdiği için Musevilikteki "Göze göz, dişe diş" prensibi, İslamiyette de *"Ey iman edenler! Katledilenler için üzerinize kısas yazılmıştır. Hür hür ile, köle köle ile, kadın kadınla karşılanır. Kim kardeşi tarafından affedilirse, örfe uyularak affedene güzel bir ihsanda bulunmak gerekir. Bu Rabbiniz'den size bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra kim tecavüzde bulunursa onun için korkunç bir azap vardır"* <2-178> âyetinden de anlaşılacağı üzere, kısas olarak yer almıştır. Lakin, bu âyette kısasla birlikte, affetmenin daha büyük bir sevap olacağı prensibi de getirilmiştir.

Buna karşılık dinimizde teslis (üçleme) de vardır. Çünkü Bir, ancak üçle bilinir. Bu yüzden Peygamberimiz de pek çok şeyi üç kere tekrarlatmıştır. Örneğin, meşveret, abdestte el ve ayakların üçer kere yıkanması gibi... Bunların farz olanı birdir.

İslamiyetteki teslis maddi âlemde, ana, baba, çocuk, mânâ âleminde ise, iç, dış ve sırdan ibarettir. Bunlardan dış, velayet; iç ise nübüvvettir. Sır ise, bu ikisinin birleşme noktasıdır ki, bu üçü kâinatın esasını teşkil eder. Dördüncüsü ise Kendi'sidir.

Şeriat kurallarını öğretmek kolaydır. Elini şöyle yıkayacaksın, yüzünü böyle yıkayacaksın gibi kurallar birkaç kere gösterilince öğrenilir ve tekrarlanmaya başlanır. Ama tefekküre gelindiğinde iş zorlaşır. Zaten şeriat kuralları da hakikati anlatmak için konmuş mecazlar ve rumuzlar silsilesinden başka bir şey değildir. Müslümanlıkta önemli olansa, Nur-u mutlak olan o Zât'ı, kalpte bulabilmektir. Bu mümkün müdür? Mümkündür, çünkü Allah, *"Gördüğünü kalbi yalanlamadı"* <53-11> dediğine göre oradadır. Marifet, O'nu orada bulabilmektir.

O'nun varlığına biz can diyoruz ve o canla yaşıyoruz. O'nu

bulabilmek için, varlık verdiğimiz suretten geçip asla ulaşmamız gerekir ki, bunun yolunu da ilerde sülûk ve mertebeler bahsinde anlatacağız.

Din İslamiyette kemâle erdiği için, bu dinde hem görünene, hem görünmeyene bağlılık vardır. Bu nedenle İslamiyet beynetteşbih vettenzihtir. Tenzih, işin görünmeyen kısmıdır. Görünmeyiş nedeni ise O'nun, nûrun alâ nur oluşu, yani görünmeyen nurun bile, O'nun yanında görünür (kesif) kalışıdır. Nur ilk yaratılan, ilk görünendir, ama o bile Allah'ın yanında kesif kalır. Tıpkı görünen bedenimizin, ruhumuzun yanında kesif kalması gibi... Çünkü her mertebe, bir üst mertebeye göre kesif, bir alt mertebeye göre latiftir. Mertebeler yükseldikçe letafet de artar.

Tenzih Musevilik, teşbih Hıristiyanlıktır. Müslümanlık ise tevhid dinidir. Onun için biz, tenzihe yönelirsek Musevi, teşbihe yönelirsek Hıristiyan durumunda oluruz. Ancak bunları kendimizde toplayıp tevhid ettiğimiz zaman Müslüman oluruz ki, bu da "Allah'tan başka ilah olmadığı"nı kendimizde bulmamız demektir.

İslamiyete tenzih de dense hatadır, teşbih de dense... Yani, görülene "Hakk'tır" demek de, "Hakk değildir" demek de hatadır. Çünkü, "Hakk'tır" dense, muhit olan muhat edilmiş, yani her şeyi ihata eden (kapsayan) bir varlık, ihata ettiği küçük bir şeyin içine sıkıştırılmış olur. Bu mümkün değildir, zira hiçbir şey O'nu ihata edemez.

"Hakk değildir" dense, yine hata olur, çünkü O, "Kâinatı her zerresiyle ben yarattım" demektedir. Bu durumda içle dışı, yani hüvelbâtın ile hüvezzahiri birleştirmek ve böylece doğruyu bulmak gerekir. Bu hususta evvelce Tenzih Teşbih bahsinde daha geniş malumat verilmişti. Ancak burada kısaca özetlemek gerekirse, "Bedenimiz teşbih, gönlümüz tenzihtir" diyebiliriz. Ruhumuzun tenzih olduğu, *"Ona kendi ruhundan üfledi"* <38-72> âyetiyle bildirilmektedir. Teşbih olan beden ise, neşre uğrayıp dağılacak ve sonra tekrar haşrolacaktır.

İslamiyette tenzih *"De ki: o Allah birdir"* <112-1> âyetiyle belirlenmiştir. Ama, biz teşbihi de ihmal etmeyiz. Çünkü, in-

san-ı kâmil teşbihtir. Namazda, bir rükûya karşı iki kere secde edilmesinin nedeni budur ve bu secdelerden biri Allah'a, diğeri, Peygambere, yani insan-ı kâmiledir. Böyle olduğu da Kur'an 'ın pek çok yerinde, *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12> denerek bildirilmiştir.

Müslümanlıktaki ulema sınıfı, maalesef, Museviler gibi tenzihte kalmıştır. Tenzih ve teşbihi birleştirip marifete ulaşanlar ehl-i tevhiddir ve ancak bunlar İslamiyetin özünü kavrayabilmişlerdir. Çünkü marifet, irfaniyet sahibi olmayı, irfaniyet ise tenzih ile teşbihi birleştirmeyi gerektirmektedir. İdrak kapısı ancak marifette açıldığı için, Allah marifette idrak edilebilmektedir. Tabii bu idrakin de bir hududu vardır. Allah'ı, ancak Allah tam mânâsıyla idrak edebilir. Allah'ın yarattığı hiçbir kul, O'nu tam anlamıyla idrak edemez. Marifette, Allah'ın kendi kendini idraki, "Allah'ı Allah'tan gayrı kimse bilemez" denerek anlatılmaktadır.

İnsanın O'nu idraki, O'nun verdiği akıl nuruyla olmaktadır. İlim bakımından "Gaybı Allah'tan başkası bilemez" denir. Ama, Allah kendini bildirir. Bu bildirişi, sesle veya rüya ile vaki olur. O bildirirse, biz de biliriz.

Bilgisi olmayanlar ise, Allah'tan korktukları için tenzihte kalırlar. Gerçi o da, hakkıyla uygulanırsa, insanı kötülüklerden koruduğu için faydalıdır, ama hiç kötüyle iyiyi tefrik edecek duruma, yani fark ü temyiz âlemine girerek her şeyi gerçeğiyle öğrenmekle, aynı değerde olabilir mi?

İnsanı cennete sokan bilgidir, marifettir. Her şeyden korkan, vehim içinde kaldığı için makbul sayılmaz. Zaten ilk gelen âyetin *"Yaratan rabbinin ismiyle oku"* <96-1> olması, yani "Oku" diye başlaması da öğrenmemiz istendiğini göstermektedir.

Bu nedenle dinimizde sünen-i ilahi (İlahi sünnetler) de vardır, sünen-i Peygamberî de... Birincisi, Allah'ın kurduğu düzen olduğu için, bunda oynama olmaz. İkincisi ise, Allah'ın akıl nuru ihsan edip "peygamber" adını verdiği ve insanlara örnek kıldığı kulu vasıtasıyla getirdiği düzendir. Durum böyle olduğu içindir ki, hadislerin sayısı âyetlerden daha fazladır.

Kur'an'daki Hızır ve Musa hikâyesi, hakikat ile şeriat çelişkisini anlatmaktadır. Hızır'ın, emirle yaptıklarını Musa kabullenememiştir. Çünkü, Hızır hakikati, Musa ise şeriatı temsil etmektedir.

Ehl-i şeriat da Musa gibi olduğundan, Kur'an'ın elan nazil olagelmekte olduğunu kabul edememektedir. İçtihat kapılarını kapatmalarının nedeni de budur. Ama, bu şekildeki hareketleri kendilerine zarar vermektedir. Teknolojinin çok gerisinde kaldıkları için, bir taraftan kendileri bocalarken, diğer taraftan da zâhirî bilginler ve zâhirî ilimlerle uğraşanlar için itici olmaktadırlar.

Şeriat erbabı dinin pratisyeni gibidir. Mürşitlerse işin uzmanı olmuşlardır. Onları uzmanlaştırıp bu açıklamaları yaptıran Allah'tır. Kim, "Ben yapıyorum" derse hata eder veya yalan söylemiş olur ki, bu ikinci durumda o kişi gerçek mürşit değildir.

Huzur, geniş düşünceden doğar. Onun için insan daima düşünce ufuklarını genişletmeye çalışmalıdır. Bu âlemde mertebe kazanmış olmak yeterli değildir. Çünkü, öyle pratisyen hekimler vardır ki uzmana değişilmez.

İslamiyet marifet dini olduğu için, Şeyh-i Mercû'luğu idrak etmeyi gerektirir, ama maalesef, buna kimse yanaşmamaktadır. Çünkü, marifet kitapla öğrenilmez. Marifet, ancak marifet ehli, yani kendisi kitap olanlar tarafından anlatılıp öğretilebilir. Marifet erbabı hiçbir dinden değildir. Onlar her dini kendinde toplayıp insan olmuş ve böylece de küfr-ü iman derdinden kurtulmuştur.

Kâinatta yaşam inançla kaimdir. Her din mensubu, kendi dininin müşahede ettiği noktaya kadar inancını devam ettirebilir. Hıristiyanlar da, "Biz halâs bulduk" derler, ama onlar taklitte kaldıkları için kendilerini aldatmaktadırlar. Bunun sebebi, tevhidin Müslümanlıkta olması ve dinin, *"Bugün dininizi kemale erdirdim"* <5-3> âyeti gereğince İslamiyette tekmillenmiş olmasıdır. Sonuçta her şey insanlara munis olmuş, itaat etmiştir. Manevi açıdan da, itaat edenlere "melek", etmeyenlere "şeytan" denmiştir. Kâfir ise, hakikati kendinde gizle-

yen demektir. Hakikat her zerrede mevcut olduğu halde kâfir olanlarda gizli kalmıştır.

İslamiyette sonsuzluk olduğu için, İslamiyet tüm peygamberleri kabul eder, hiçbirini ayrı görmez, ama hepsini Hazret-i Peygamber noktasında toplar. Bu sebeple Süleyman Çelebi Mevlit'te

Üç alem dahi dikildi üç yere
Her birin edeyim nerden nere
Biri magrib, biri meşrıkta anın
Biri damında dikildi Kâbe'nin

demiştir. Bu kıtada bile, dörde tamamlama vardır. Şöyle ki; buradaki iki ayaktan biri kutup noktası, diğeri seyyardır. O seyyar olan, sabit ayaktan çıkan güneşin sonsuza kadar yayıldığını anlatır. Sonu olmadığı için, Allah, miraçta Peygamberimize, "Dur" demiştir. Bunun anlamı, "Rabbin'le buluştun, daha nereye gideceksin" dir. Miraçta, namazın beş vakit olarak verilmesinin sebebi de, Hazerat-ı hamse-i ilahinin, zuhur-i ilahi olan kâinatta, çağrı âlemindeki uygulamasını göstermektir. Bu âlemde namazın amacı, Hakk'a vusüldür. Vusül, bu beş âlemden geçmekle mümkün olabileceğine göre, namazın her vakti, bu âlemlerden birine tekabül etmektedir. Yani, kişi namazla uruc edecek ve her vakitte, lâhut, ceberût, melekût, nasut ve milk'ten ibaret olan bu âlemlerin birinden diğerine yükselmiş olacaktır.

Hazret-i Peygamber miraç etmiş ve miracın keyfiyetini bize namazla bildirmiştir. Biz de beş vakit namazla miracımızı tamamlayabilirsek mesele kalmaz.

Dinimiz kemalâtın son noktası olduğu için, diğer tüm dinlerin aksine, "Allah'tan başka ilah yoktur" dan sonra "Muhammed Allah'ın resûlüdür"ü de içermektedir. Muhammeden Resûlullah, kemalâtın son noktasının Muhammed'te görülmüş olması demektir. Bu nedenle Muhammed'e inanan, Allah'a inanmış, O'nun ahlakıyla ahlaklanan, selamete çıkmış olur. Selamete çıkan ise, Müslüman olur ve her tarafa, "Esselâmün aleyküm ve rahmetullah" diyerek selam vermeye başlar. Bu selam verişte de, yaratan kendisi olmadığı için, iyi ve kötü ayırımı

yapmaz.

Bugüne kadar gelmiş geçmiş tüm peygamber ve kutuplar, hangi dinden olurlarsa olsunlar, müslim diye anılırlar. Bunun nedeni, onlara gelen suhufların ve furkanın Kur'an'dan gayrı olmamasıdır.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra "Nedir gerçek Müslümanlık?" diye bir soru sorup, buna, "Selamete çıkmaktır" diye cevap verebiliriz. Selamete çıkmak, bir mürşide teslim olup onun elinde ölmek, mürşit cenazeyi teneşirde evire çevire yıkarken sağa, sola döndürdüğünde hiç itiraz etmemek, böylece adamakıllı temizlenip paklanmak demektir. İşte bu yapıldığında gerçek müslüman olunur ve o zaman mim başa konur, yani insan, başı mim, sonu nun olur ve nura kavuşur. Müslüman kelimesindeki sin, bu iki harfi birleştirir. Sin de vav gibi, zuhur âleminde çıkacak olan bir bağlantı harfidir. Aradaki lâm, yani istidad-ı külli, akl-ı külle kadar uzanır. İkinci mim, nun'un elif'te tecellisini sağlar. İşte Müslüman bu demektir. Çünkü, kâinat harflerden meydana gelmiştir ve bu nedenle harfleri bilip içinde yaşamak gerekir.

MÜSLÜMANLIĞIN ÖZELLİKLERİ

İslamiyette zorlama olmadığı Kur'an'da, *"Dinde ikrah, zorlama yoktur"* <2-256> denerek belirtilmektedir. Onun için yapılan her şey severek ve bilerek yapılırsa, yani samimi olunursa makbuldür.

Bilmenin de çeşitleri vardır. Bilerek işlenen günah affedilmez. Çünkü, o günah kişinin hafızasına kaydedilmiştir. Kişi kendini affedip o kaydı silemediği sürece, Allah da onu affetmez.

İnsan, kendisine akıl verilmiş olduğu için, kötü bir iş yaptığında, pişmanlık duyar. Buna rağmen çok defa aynı hareketi tekrar yapar. Bunun nedeni, o kişide tabiattan getirdiği hayvansal bir ruhun etkisi olmasıdır.

İslamiyetin esası yardımlaşmadır. Kur'an'da, *"Birbirinize faizsiz para verin"* <2-245> denmesinin nedeni budur. Bir insanın eli ne kadar açıksa, Allah da ona o kadar fazla yardım

eder. Peygamberimizin sağlığında, zekât kırkta bir olarak belirlenmiş ve fakire verilmesi kuralı konmuştu. Ayrıca ganimetin beşte biri de Peygambere verilirdi. Buna Ehl-i Beyt hakkı denir ve sistem bu şekilde yürütülürdü. Bu aynı zamanda benlikten kurtulmanın da bir yoluydu.

Dinin temeli gönül kırmamak, gönülden ayrılmamak, çalışkan, güler yüzlü ve iyi niyetli olmaktır. Gerisi laf ü güzaftır...

Kur'an şeriatı da, hakikati de cami olduğundan (içerdiğinden), Tevrat'tan da, İncil'den de alıntılar yapmıştır. Kadınlarla ilgili kısımlar, kısas, vs. gibi kurallar Tevrat'tan yapılan alıntılardandır. Esrâ Sûresi de İncil'den alıntılarına örnek verilebilir, çünkü o sûre hakikate aittir. Hakikate ait kısımları kimse anlamadığı için, din uleması daha ziyade şeriata dönük kısımlar üzerinde durur.

İslamiyette ibadet için Hıristiyanlık ve Musevilikte olduğu gibi yer ve sayı zorunluğu yoktur. Bir ibadet pozisyonu da gösterilmemiştir. İnsan yatarak dahi namaz kılabilir.

Dinimizde Hazret-i Peygambere inananlara "mümin", iman edip kendi kitabını okuyarak fark ü temyiz âlemine girenlere de "müslüman" denmiştir. Müslüman, selamete çıkmış anlamındadır, ama kimse mümin olmadan Müslüman olup selamete çıkamaz. Bu konuyu ileride iman bahsinde çok daha teferruatlı olarak anlatacağız.

Hindular, ellerindeki ekmeğe bir Müslümanın eli değse, mundar oldu diye düşünür ve yemeyip yere atarlar. Fakat Müslümanlar, Yaratan'ı bildikleri için, böyle bir davranışın ayrılık olduğunu düşünüp onların yaptığını yapmazlar. Çünkü, ayrılık, Allah'tan dûr (uzak) olanlara mahsustur.

İslam inanışına göre Allah, her an kullarına yakındır. Kuldaki ayrılık düşüncesi, kulun kendini ayrı görmesinden kaynaklanır. Allah'tan ayrılan, temizden ayrılmış olduğu için kirlenmiş kabul edilir. *"O'na yalnız pâk olanlar temas edebilirler"* <56-79> denmesinin nedeni budur. Pis olan yıkanıp pisliğini gidermedikçe temize yapışamaz. Hocalar Kur'an ile Mushaf'ı karıştırdıkları için, bu âyete dayanarak "Pisken elinize Kur'an almayın" derler. Bu anlayış hatalıdır. Çünkü, Mushaf bir kitap-

tan ibarettir ve bunu çok kere ecnebi matbaacılar basmakta, kağıtlarını da herkes elleyip durmaktadır. Gerçi âyette, *"Bu mükerrem Kur'an'dır"* <56-77> denmektedir, ama orada kastedilen, canlı Kur'an, yani insan-ı kâmil, Hazret-i Peygamberdir. O temiz olduğu için, ancak temiz olanlar O'na yaklaşabilmiş ve iman da, ancak onlara nasip olmuştur.

Burada bahsedilen temizlik iç âlemin temizliğidir. İç âlemi temiz olmadığı halde, taklit olarak yaklaşanlara "münâfikûn" denmiştir. Münâfikûn Sûre'si (Sûre 63) bu hususdadır.

Peygamberimizin sağlığında, münafıklar bir mescit yapıp dışını boyamış, süslemiş ve açılışını yapmak üzere Hazret-i Peygamberi davet etmişlerdir. Peygamberimiz gittiğinde, dışı temiz olmasına rağmen, içinin pisliğini görünce "İçi temiz olmadıkça namaz kılınmaz" demiş ve namaz kılmadan dönmüştür. Bu hareketiyle anlatmak istediği de, binadan ziyade, çağıranların içinin temiz olmadığı, yani dıştan müslüman görünmelerine rağmen, içlerinin kâfir olduğudur. Çünkü bir insanın namaz kılabilmesi için, içinin de, dışının da müslüman olması gerekir.

Bir insanın içiyle dışının bir olması, özüyle, sözünün bir olması demektir. Bir kimse sözle müslüman gibi görünse bile, davranışları bu söylediklerine uymuyorsa, o zaman, ona müslüman demek ve kendisini makbul saymak mümkün değildir. Çünkü bir kişiye müslüman diyebilmek için, onun içinin de, dışının da Müslüman olması gerekir. Böyle olabilmek için de, yapılan her işin güzel, faydalı, gönül alıcı olması ve kimsenin onu kerih görmemesi lazımdır. İçi ile dışı farklı olanlar, bir süre için karşısındakini aldatsa bile, bir gün foyaları mutlaka meydana çıkar ve gözden düşerler. Allah, hepimizi içte de, dışta da güzel yapsın! Çünkü, dünya bizim için bir imtihan yeridir.

İslamiyet sosyal bir dindir. Her ferdin bir tutulmasını gerektiren kurallar getirmiştir.

İslamiyet, insanları benlikten kurtarıp iyilikten başka bir şey düşünmeyen canlılar haline getirmeye yönelik olduğu halde, maalesef bugünkü uygulamasıyla bunun tam tersini yapmakta ve kişileri benlik esaretiyle boğmaktadır. Namaz kılan-

ların övünmeleri, hacca gidenlerin döndüklerinde kendilerine paye vermeleri, bu söylediğimizin en bilinen örneklerindendir. Ben de bu yollardan geçtim, ama sonunda işin sadece ibadetten ibaret olmadığını, bu yapılanların altında daha başka bir şeylerin de olması gerektiğini düşünerek, yola girdim.

İslamiyette tespihler doksan dokuzluktur ve her tanesi bir esma-yı hüsnaya karşılıktır. Yüzüncüsü ise imamedir. Doksan dokuzluk olan bu tespih çekilirken üçe ayrılır. İlk otuz üçlük bölümünde "Sübhanallah", ikinci otuz üçlük bölümünde "Elhamdülillah", son otuz üçlük bölümündeyse "Allahüekber" denir.

Sübhanallah, *"Semalar ve arz Allah'ı tespih etmektedir"* <57-1> demektir. Tesbih etmek, yüzmek anlamındadır ki, buradan da "Her zerre Allah'ın ahadiyet denizinde yüzen esmalardır" mânâsı çıkar. Nitekim, biz de "hava" adı verilen denizinde yüzmekteyiz. Hava çekiliverse, hepimiz ölürüz.

Su, havadan daha kesif olan bir vasattır. Biz ona "deniz" diyoruz. Yani su, havanın (oksijenin) kesafet kazanmış şeklidir. Daha da kesifleşirse buz olur. Bu duruma göre biz de aynen balıklar gibi, ama onlarınkinden daha latif olan bir denizde yüzmekteyiz. İşte Sübhanallah'ın anlamı budur. Sübhanallah, iç âlemin malıdır ve görünmeyen âlemi temsil eder. Bu konuda Yazıcızade Mehmet Efendi, "Zehi derya-yı vahdet ki, Muhammed andadır gavvas" demiştir. Burada gavvas, yüzen demektir.

Sonra, ikinci otuz üçte Elhamdülillah denir. Elhamdülillah'taki hamd, zuhur âlemine mahsustur. Allah'ın hüvezzahir esması görüldüğü için "Elhamdülillah" denmektedir. Elhamdülillah, El hükm-ü lillâh, yani "Kün emri ile bu âlemin meydana gelişine hamd ederim" demektir. Böylece, Hazret-i Musa'nın Kur'an'da rumuz olarak bahsedilen iki nalınının asıl manâsı meydana çıkmış olmaktadır. Çünkü, *"Nalınlarını çıkart"* <20-12> ile kastedilenin biri Sübhanallah, diğeri ise Elhamdülillah'tır. Ama bunların ikisi de bizim değildir.

Üçüncü otuz üçlük kısımda ise Allahüekber denir ve Sübhanallah ile Elhamdülillah'ın ekber olan Allah'ta birleştiğine işarettir. Allah'ta birleştiği zaman "Lâ ilâhe illallah" (Allah'tan

başka ilah yoktur) olur ve bu doksan dokuza tamamlandığında, yüzüncü olarak "Muhammed resulallah" (Muhammed Allah'ın resûlüdür) denir ki, bu da tespihin imamesidir. Bu semboller bize tespihin imamesinin Hazret-i Peygamber olduğunu, geri kalanların da O'nun cemaatı olduğunu hatırlatır. İş imamdadır, ama her imama da bir cemaat lazımdır...

Biz, Müslüman ana, babadan doğmakla baştan şanslıyız, ama bu şansımızın kıymetini bilmiyoruz. Allah'ın en büyük vasıflarından biri, merhametli olmasıdır. Zaten kendisi de, "Allah'ın rahmeti gazabını geçti" diyerek bunu belirtmektedir. Dikkat edilirse, Müslümanlardaki merhametin de, gayrı müslimlerdekine göre çok daha fazla olduğu fark edilir. Hiçbir Müslüman, kolay kolay çocuğunu, anasını veya babasını dışlamaz, sokağa atmaz.

İslamiyet, okumaya çok önem verir. Aynı şekilde, safiyete ve temizliğe de önem verdiği için zinayı yasaklamıştır.

Dinimiz dilenmeyi hoş görmez. Ancak, üç gün aç kalan bir kimsenin böyle bir şey yapmasına izin verir ve o iznin süresi de, karnını doyuruncaya kadardır. Karın doyduktan sonra dilenmeye izin yoktur.

İslamiyette, atılacak hiçbir şey yoktur. Şeriatı da, hakikati de, tarikatı da çok güzeldir. Aradaki fark, biz gördüğümüz halde, onların göremiyor ve görmeden bir şeyler yapmaya çalışıyor olmasıdır.

Kendini bilen insandır. Bilmeyen ise, suretten ibarettir. Dinimizde suretperestliğin, dolayısıyla resim ve heykelin yasaklanmasının nedeni suretin cansız oluşudur. Canlıya tapılır, çünkü içinde Allah vardır. Tapılan da, o içteki Allah'tır.

MÜSLÜMANLIĞIN OLUŞUMU VE GELİŞMESİ

Hazret-i Âdem'e otuz, Şit'e elli suhuf (sayfalar) gelmiştir. Kur'an bu suhuflarla birlikte Tevrat, Zebur ve İncil'i de kendinde toplamıştır. Ancak, Kur'an bunları toplamış olmasına rağmen, hepsini nesh edip (değerini silip) kendini açığa çıkarmıştır.

Bizim diğer peygamberlere de inanmamızın nedeni budur.

Çünkü onlar olmasaydı, toplamları olan İslamiyet de olamazdı. İşte, "Dinin İslamiyette tekmillenmesi" denen olay budur.

Peygamberimiz, ilk zamanlarda İslamiyetin kuvvet kazanması için, "İki Ömer'den birini nasip et" talebinde bulunmuşlardı. Bunun nedeni, o iki Ömer'in bölgede gücü, kuvveti ve diğer özellikleriyle tanınması ve etkili olmasıydı. Sonunda bu isteklerinin gerçekleştiğini evvelce anlatmıştık. Ömer, kırkıncı Müslümandır. Onun Müslüman oluşundan sonra Müslümanlık gizlilikten çıkmış ve aleniyete dönmüştür.

Bazı mutasavvıflar, Ömer'i pek benimsemezler, ama bizim için böyle bir şey bahis konusu değildir. Zira biz, "Madem ki, o da Peygamberimize hizmet etmiş ve kendileri tarafından reddedilmemiştir, o halde bizce de makbul olmalıdır" diye düşünürüz. Biz, Peygamberimizin reddettiklerini reddederiz. Örneğin Muaviye... Onun reddedilme nedeni de, Âli İmrân suresi nazil olduğunda, surenin adını Âli Mervan olarak yazmaya kalkmasıdır. Bu nedenle Hazret-i Peygamber tarafından sır kâtipliğinden uzaklaştırılmıştır. Hattâ kendisine "Senin zürriyetinden hasıl olan bir kimse benim evladıma kastedecek" dendiği için, Muaviye'nin, "O halde ben de evlenmem" dediği; ama sonra çaresi evlenmek olan bir derde yakalandığı, çocuğu olmasın diye yaşlı bir kadınla evlendiği, buna rağmen Yezid'in dünyaya geldiği rivayet olunmuştur. Yezid'in Hazret-i Hüseyin'i Kerbelâ'da şehit ettiği ve böylece de Muaviye'ye söylenen sözün doğru çıktığı bilinmektedir.

Bu olaylar birer ilahi kanun olduğu için bozulmaz. Böyle olmasında da bir hikmet vardır. Bu hususta biz, "Neden, niçin?" diyemeyiz, ama Allah, böyleleri için Kur'an'da, *"Allah hainleri sevmez"* <8-58>, *"Allah fasık kavimlere hidayet etmez"* <61-5>, demekte ve onları sevmediğini belirtmektedir. Bu durumda Müslüman olarak bize düşen, hainliğimizi, fasıklığımızı ve münafıklığımızı giderip kendimizi düzeltmektir. İnsan kendini düzeltirse, herkesi düzelmiş görür. Başkaları onu ilgilendirmez olur. Kişi "Ben"i, yani sahibini bilirse, karşısındakinin de bildiğini düşünür. Çünkü kesrette herkes bir "Ben" olduğu halde, vahdette bir tane "Ben" vardır.

Peygamberimiz önceleri sabahlara kadar namaz kılardı. Ne zaman ki *"Bununla Allah geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlayacak"* <48-2> ayeti geldi, ondan sonra beş vakte indirdi. Bu uygulaması, Âdem'in çamurunda mevcut olan bir peygamberin diğer insanları eğitmek amacına yöneliktir. Eğer böyle yapıp şeriatını koymasaydı, diğer insanlar nasıl eğitilir ve gelişebilirdi?

Hazret-i Peygamber, ruhsal yönden "Kevser Şarabı dağıtımı" diye nitelendirilen eğitimi ise, Hazret-i Ali kanalıyla yapmıştır. Onun için kâinat, yani ilmin şehri Hazret-i Peygamberin bedeni, Kevser adı verilen şarabın dağıtım kapısı da Hazret-i Ali olmuştur.

Dinimizde önceleri alkol yasağı yokken, birinin sarhoş olarak camiye gelip orada istifra etmesi üzerine, *"Ey iman edenler, sarhoşken ta ki söylediklerinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın"* <4-43> ayetinin gelmesiyle ilk alkol kısıtlaması başlamıştır. Daha sonra, olaylarla bağlantılı olarak üç ayet daha gelmiş ve sonuncusunda *"Tüm sarhoşluk vericiler haramdır"* <5-90, 91> denerek tamamen yasaklanmıştır. Bunun gelmesinin nedeni, insanların alkol almayı bilmemeleridir.

Peygamberimizin zamanında, insan zekâsının gelişmişlik düzeyi az olduğu için, şeriata önem verilmiştir. Ancak, O'nun sözlerinin anlamını düşünüp ne demek istediğini tam olarak anlayamayanların gidip kendilerine sorma ve düğümlerini çözme şansları vardı.

Peygamberimizin vefatından sonra bu işi sahabeler üstlendi. Daha sonraları mezhep kurucuları bu işe soyundu, ama alınan cevaplar farklı olduğu için, zaman zaman icma-yı ümmete başvurmak zorunluğu doğdu. Zamanla bu da yetersiz kaldığı için tarikatlar ortaya çıktı.

Tarikatlar, dinin fikri planını işlemeye ve bu yolla insanları tatmine başladılar ki, buna da tasavvuf dendi.

Sakal-ı Şerif'i kırk tane bohça içinde saklamaktadırlar. Bunun nedeni Mim-i Muhammedî'nin ebced değerinin kırk olmasıdır. Bu, aynı zamanda kâinatın özünün mertebe mertebe ifadesidir. Muhammediyet, bu âlemleri açıklaya açıklaya zu-

hura gelmiştir. Önceki peygamberlerin her birinin birer mertebeyi açıklamış olmaları ve sonunda Hazret-i Peygamberin gelip *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> demesi de bunu göstermektedir.

Durum böyle olduğu için, Hazret-i Muhammed'in varlığının, tüm Benî İsrâil peygamberlerinin varlığından daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Kendisinin "Benim ümmetimin âlimleri İsrailoğullarının peygamberleri ayarındadır" demiş olması da bu savı desteklemektedir.

ASR-I SAADET NEDİR?

Asr-ı saadet, insanların kendini ve Hakk'ı bilip mutlu, müreffeh, her türlü çekişmeden uzak bir yaşam sürmesidir. İslamiyetin hedefi de bunu gerçekleştirmektir. Önceleri, Hazret-i Peygamberin çevresinde böyle bir toplum oluşmuştur. Ama, daha sonra dinimizin şekilciliğe dönüştürülmesiyle bugünkü duruma gelinmiştir.

Böyle bir toplumun oluşabilmesi için, fikri gelişmiş bir kimsenin kesrette de çoğalıp cemiyeti aynı fikre sahip olanlarla doldurması gerekir. Böyle bir cemiyette her gün bayramdır.

İslamiyetin ilk devirlerinde, yani dine hurafelerin karıştırılmadığı çağlarda yaşam böyle olduğu için, erbab-ı şeriat o devre "asr-ı saadet" adını vermiştir. Onlar, bu anlatılanları sadece o devre inhisar ettirirler. Fakat bu arada dine sonradan eklenen hurafeleri de benimser, hattâ üstüne bir şeyler daha eklerler.

Asr-ı saadet cehaletle değil, ilimle, irfanla olur. İnsanın mesut olabilmesi için ilim ve irfan sahibi olması lazımdır. İlimle mesut olmak ise, hem akıl, hem de gen nurunu idrak etmek demektir. Bu idrake varmak isteyenler bu kitapta Muhammed hakkında yazılanları çok iyi incelemelidirler.

Asr-ı saadetin oluşabilmesi için iki şeyin gerçekleşmesi şarttır. Bunlardan biri, yalanın ortadan kalkması, ikincisiyse hizmetin artmasıdır. Bu ikisi gerçekleşirse asr-ı saadet kendiliğinden ortaya çıkar. İnsanlar, hile-i şer'iye ile birbirini aldattığı sürece asr-ı saadet beklemek bir hayalden ileriye gidemez.

İnsanın saate benzerliği de bundandır. Nasıl saatin çalışan ve doğru gideni makbulse, insanın da makbulü, doğru olan ve iyi çalışanıdır. Beşeriyet gün gelir bu kuralları uygulayacak kadar tekamül ederse, asr-ı saadet kendiliğinden gerçekleşmiş olur. Bu da, insanların Hazret-i Peygamberin huylarıyla huylanması ile mümkündür.

MÜSLÜMANLIKTAN AMAÇ NEDİR?

İslamiyetin amacı, insana Allah'ı, Allah-insan ve kâinat-insan ilişkilerini, kâinatın insan, insanın ise Allah için yaratıldığını idrak ettirip ona göre hareketlerini bu esasa göre ayarlaması gerektiğini öğretmektir. Allah da, kâinatta her şeyi insan için yarattığını söyledikten sonra, bize de, *"Yiyin, için, israf etmeyin"*<7-31>, *"O semalardaki ve arzdakilerin tümünü size musahhar kıldı"* <45-13> diyerek, her şeyi teshir edip komutamız altına alabileceğimizi söylemektedir. Buna karşılık bizden istediği, kendimizi bilmemizdir.

Bu iş nasıl olacaktır? Önce, öyle zâhir ulemasının söylediği veya yazdığı gibi, kitaptan okumakla olmayacağını bilmemiz gerekir. Bu öğrenim ancak manevi bir yolculuğa çıkmakla mümkün olur. Nasıl bin dört yüz küsur yıl önce insanlar Hazret-i Peygambere biat edip O'nun telkin ve tedrisiyle (dersleriyle) huzur beldesine kavuşmuşlarsa, bugün de nasibi olup O'nun varislerine biat edenler aynı sonuca ulaşacak ve Allah'ı öğreneceklerdir. Bunu daha değişik bir tabirle, "Kendini, kendileri, kendiliksiz bileceklerdir" diyerek de ifade edebiliriz. Bunu yapabildikleri zaman, ruhları, *"Onun için hazırlanmış olan rahat, güzel çiçeklerle dolu bolluk cenneti"*ne <56-89> ulaşıp huzur bulacaktır.

Müslümanlıktan gaye, insanın ruhunun temizlenmesidir. Bu temizliğin gerçekleştirilmesi o insanın kazanılması demektir. Bir insan kazanmak, bir kâinat kazanmak demektir. Bunu yapacak olan en yüksek varlığa, her millet kendi dilinde bir isim koymuştur. Biz, "Allah" diyoruz ve O'na ibadet ediyoruz.

Müslümanlığın bir amacı da, insanları kardeş edip birbirlerine yardım etmelerini sağlamak, kısaca "Hepimiz birimiz,

birimiz hepimiz için" prensibini hayata geçirtmektir. Ama bugün bu prensibin ne hale getirildiğini görüyoruz...

Bu amaçlar gerçekleştiğinde insan, olgun insan haline gelecektir. Olgun insan haline gelmenin ilk adımı, huyları güzelleştirmekten geçer. Müslüman olan kişinin huyları o kadar güzel olmalıdır ki, girdiği her mecliste güller açılsın, karanlıklar aydınlığa dönüşsün.

Olgun insan, yerine göre açılıp yerine göre kapanmasını bilen ve hayat namazını istikamet üzere kılan kimsedir. Böyle kimseler adeta aydınlıkta açıp karanlıkta kapanan çiçekler gibidir. Karanlık bir ortama, yani kötülük ortamına girdiklerinde içlerine kapanıverirler. Pertev Paşa'nın

Güller göz açar gül yüzünü görmeye mecbur
Cûlar sürünür pâyine yüz sürmeye mecbur

beyitiyle anlatmak istediği budur.

Ama bu amacı insanlara anlatmak ve her ferdi ayrı ayrı bu şekilde eğitmek çok zor olduğu için, rumuzlu bir erkân konarak amaca ulaşılmaya çalışılmıştır. Örneğin namazda dik durma, "Başın dik olsun", rükû, "Karşındakine saygı duy" anlamlarına gelir ki, bunları daha sonra "İbadetler" bahsinde teferruatlı olarak anlatacağız.

Bunları anlatıp yörenin zenginlerini İslamiyete kazandırabilmek amacıyla zenginlere biraz daha fazla itibar ettiği ve bu arada gözü görmeyen birini ihmal ettiği için Peygamberimize, *"Kör yanına geldi diye yüzünü ekşitip öteye döndü"* <80-1, 2> ayeti gelmiştir. O halde iş körlükte, gözlülükte veya zenginlikte, fakirlikte değil, gönüldedir. Müslümanlığın en güzel tarafı budur ve insanı cennette yaşatacak olan da gönül yapmaktır.

İlim felsefesi, insan felsefesi demektir. Bu felsefe Hazret-i Muhammed ile tamamlanmış, kemâlini bulmuştur. Yani, zuhur âlemi ve insanlığın kemâli Muhammed'le tamamlanmıştır. Muhammed'ten sonra, bu kemâlin kendini göstermesi devrine girilmiştir. Buna, "kemâlin zuhuru" dendiğini belirtmiştik. Biz, şimdi bunu yaşıyor ve müşahede ediyoruz.

Bazı mutasavvıflar, çocukların, ebeveyninin ruhunu tes-

lim alacağını veya onların dinsel gelişimini engelleyeceğini düşünerek, evlenmemeyi prensip edinmiş ve buna "mücerredlik" demişlerdir. Bu düşünce bizde Bektaşilerde kabul görmüştür. Hıristiyanlık tasavvufunda da aynı düşünce vardır. Onun için bu yola girip Aynaroz'a kapanan rahipler, oraya hiçbir dişi canlıyı almazlar. Fakat Hazret-i Peygamber, bu düşüncenin doğru olmadığını, "Evleniniz, nesliniz çoğalsın, ben sizin çokluğunuzla iftihar ederim" diyerek bildirmiştir.

MÜSLÜMANLIĞIN ŞARTLARI

Müslümanlığın ilk şartının, Kelime-i Şahadet getirmek, yani "Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın resulüdür" demek olduğu söylenir. Bu doğrudur, ama söylenenlerin lafta kalmayıp hayata geçirilmesi şartıyla...

Söylenenin hayata geçirilmesi ise, ileride "Fenâ Mertebeleri" bahsinde anlatılacak olanların uygulamaya sokulması demektir. Bunlar yapıldığı takdirde, Müslüman sevdiğiyle sevmediğini bir tutup sevmediğinin de O'ndan olduğunu bilerek, onu da sever hale gelecektir ki, buna "Şeytanını Müslüman etmek" dendiğini, evvelki bahislerden biliyoruz.

İnsanda maddi şeylerin hazım yeri mide, manevi şeylerin hazım yeri ise yürektir. Kötü diye nitelendirilen şeylerin dahi aslında iyi olduğunu düşünmek Müslümanın şiarı olmalıdır. Zira, yaratılmış olan her şey dünyada halk olarak bilinse bile, aslında tek varlık olan Hakk'tan gayrı değildir. Halkta kötülük diye vasıflandırılan huylar bir elbiseden başka bir şey olmadığı için, aslında tek olan mayanın bu âlemde iki görünmesinin sonucudur. Bunun ne demek olduğunu evvelce Cemal ve Celâl bahsinde anlatmıştık. Görünen bu ikiliğe verilen değişik isimlere de esma dendiğini, "Esma" bahsinden biliyoruz.

Kelime-i Şahadet getirirken, "Muhammed Allah'ın resûlüdür" denmeden Müslüman olunamaz. Çünkü, insanı selamete çıkaracak olan O'dur. Şefaat edecek olan da O'dur. Bir şiirimde, *Şefi oldur dü âlemde, yolu rah-ı selamettir* deyişim, bu gerçeği anlatmak içindir.

"Allah insanı, iman-ı kâmilden ayırmasın" denmesinin ne-

deni de yukarıda anlattıklarımızdır. Zira, kâmile iman etmeden doğru yolu bulup Müslüman olmak mümkün değildir. Kitaplarda pek çok şey yazılmıştır. Ama, yazılanların uygulamaya geçirilebilmesi için bir örneğe, bir açıklayıcı veya öğreticiye ihtiyaç vardır. İşte, o öğretici insan-ı kâmildir.

Camiye giden bir insan, Müslüman mezarlığına gömülür. Ağzından bir kere Kelime-i Tevhid çıkmış olanın Müslüman olduğuna şahadet edilir. Cenaze namazı kılınırken, "Bu kimseyi nasıl tanırdınız?" diye sorulduğunda kimse "Kötüydü" demez, çünkü kötülük insanın kendindedir. Allah, çirkin bir şey yaratmamıştır. O, daima güzeldir, rahmet ve merhamet sahibidir. Çirkinliği yaratan biziz ve bu da, "Ben" dememizden, yani enaniyetimizden kaynaklanır.

Ehl-i şeriata göre Müslümanlığın beş şartı, Kelime-i Şahadet getirmek, namaz, oruç, hac ve zekâttır. Ama gerçek Müslümanlık şartları, bunlara ilaveten bu bahiste yazdığımız doğruluk, insana saygı, çalışkanlık, diğerkâmlık (başkalarını düşünmek), bilgi sahibi olmak vs. gibi tüm okunanların uygulanması, yani Peygamberimizin huylarıyla huylanmaktır. Bunun yöntemi de, Kelime-i Şahadet'i yaşamaktır.

MÜSLÜMAN KİME DENİR?

Müslüman, Allah'ını ve Peygamberini bilen, düşüncelerinin güzelliği ile Allah'a yaklaşabilen, şeytandan kaçan, kemâlât ehli, irfaniyet sahibi kimseye denir. Yoksa sadece yatıp kalkana değil... Çünkü yatıp kalkma, yukarıdaki tarife uyum sağlamak üzere atılan ilk adımlardan biridir. İnsan ahlakını düzeltip ahlaken Müslüman olamamış, yani Peygamberin huylarıyla huylanamamışsa, yatıp kalkmasının hiçbir faydası yoktur. Allah insanı namaz-ı hakikiden, yani *"Daimi namazda kalanlar"* <70-23> zümresinden ayırmasın. Aşkla yapılan her ibadet namazdır, ama içten olduğu takdirde... Zerreden devrana kadar her şeyde bu kural geçerlidir.

Bir insan hangi peygamberin huylarıyla huylanmışsa, onun dinine mensuptur. Onun için Müslüman, teşbih (Her dindenim çünkü onların özetini aldım) ile tenzih (Özetini aldım

ama o dinden değilim) arasındadır. İşte, İslamiyetin beynetteşbih vettenzih oluşu, özet olarak budur.

Allah'ın kulunu eğitmesi tenzir (korkutma) ve tebşir (sevindirme) ile, kulun eğitildiğini belirtmesi ise tenzih ve teşbih ile olur. Bu ikişer kelimelik ifadelerden birincilerin sonu ra, ikincilerin sonu ise he ile biter. Bu harflerin ne demek olduğunu ileride "Hurufat" bahsinde anlatacağız.

Müslüman, selamete çıkmış, kurtulmuş, demektir. Selamete çıkmak, kendini bağlayan düşünce bağlarını koparıp hürriyete kavuşmak, O'nu vicdanında bulmak demektir. "Ben Müslümanım" deyip azap içinde yaşayan, hastalandığında öleceğini düşünüp korkanlar, gerçek anlamda Müslüman değildir. Gerçek Müslüman, iki âlemi bir bilen ve karşısındaki için yaşayandır. Bunu yapamayan ve "Hep bana, hep bana" deyip duranların "Ben Müslümanım" diyerek Müslümanlık taslamaya hakları yoktur...

Kişinin yaşantısında nasibi gereği, dünyevi veya uhrevi çekim güçlerinden biri, diğerine hakim olabilir, ama insan, sonunda mutlaka uhrevi çekim gücünün galip geleceğini bilmelidir. Çünkü, *"Allah emrinde galiptir"* <12-21> denmiş, "mahluk galiptir" denmemiştir. Eğer, "Mahluk galiptir" denmiş olsaydı, o zaman başında mim olduğu için Hazret-i Peygamberin bu âlemden gitmemesi ve burada kalması gerekirdi. Halbuki, O buraya kâinatı kendinde toplayan bir özet, bir nokta-yı kübra olarak teşrif etmiş, kendinden başkası olmadığı için kendinden kendine miraç etmiş ve kâinatta nur-u Muhammedî olarak kapsamını devam ettirmiştir. Biz de o nurun içinde yaşıyoruz. Bu gerçeği gören basîr, görmeyen kördür. Bir şiirimde

Zahidler mihrabı kuru duvardır
Âşıklar mihrabı vech-i dildardır

demekle, anlatmaya çalıştığım gerçek budur.

Her insanı farklı gösteren yüzü Allah yaratmış ve ona Seb-al Mesâni demiştir. Bu, aynı zamanda Allah'ın kitabının da başıdır. Her kitap gibi, O'nun kitabı da baştan başlanarak okunur. "Seb-al Mesâni" denen Sure-i Fâtiha, hem Mekke'de, hem de Medine'de nazil olmuştur. Dikkat edilirse bunların ikisi de

mim ile başlayan beldelerdir.

Seb-al Mesâni'nin insanda toplanması ve "Müminin kalbi Allah'ın evidir" hadis-i şerifi, Kâbe'nin, bilmeyenler için Mekke'de, bilenler için ise kalpte olması demektir. Bu duruma göre herkesin tavaf edilecek bir Kâbe'si vardır ve Fâtiha yedi ayetten oluştuğu için, bu tavafın yedi kez tekrarlanması gerekmektedir. Fâtiha okunmadan kitabın diğer bölümleri okunamayacaktır. Çünkü kitap, Fâtiha ile açılacak ve onunla fetholunacaktır.

İnsan kitabı da böyledir ve Seb-al Mesâni olan yüzden okunmaya başlanır. Nasıl kafası kesilmiş bir cesedin, herkesçe bilinen bariz başka bedensel özellikleri olmadıkça kimliğini tespit çok zor olursa, insanın da yüzünü görmeden kim olduğunu tanımak kolay değildir. Bazı insanlar, bilinen farklı özellikleri dolayısıyla karşısındakini, yüzünü görmeden de tanıyabilir, ama bunu herkesin yapması beklenemez. Bunu becerebilenler, her tarafı göz olmuş kimselerdir ki, böylelerini Hilmi Dede Baba Divanında, "Her tarafım göz oldu" mısraı ile anlatmaktadır.

"Didar" denen o yüz herkeste vardır. Zira her yüz, asıl olan o manevi yüzün yansımasından meydana gelmiştir. Dünya âleminde herkesin yüzünün farklı oluşu bu manevi yüzün farklı ayna veya yüzeylere yansımasından kaynaklanmaktadır. Bunun ne demek olduğunu daha önce İzmir Fuarı'ndaki kahkaha aynalarını misal göstererek anlatmıştık. Böyle olmasının sebebi, herkesin anne ve babasından, yani beden kılıfını meydana getiren kâinatından aldığı farklı genlerdir. Bu durumu, aynı yüze farklı maskeler takılması şeklinde algılamak da mümkündür. Aranan o maskeler değil, onların altındaki gerçek yüzdür. Maske altındaki gerçek yüz güneş gibi olduğu için, nasıl güneşe bakılamıyorsa, o yüze de bakılamamaktadır. O yüze bakan Kerrûbiyûn ve Hâsiyûn meleklerinin dünya durdukça duracağı söylenmektedir. Bu sözü iyi düşünmek gerekir... "İlahi âleme beşer aklı ermez" denen yer de burasıdır.

Bu anlatılanlardan sonra bize düşen, sahibimiz olan o büyük Varlık'ı bilerek, kendi hiçliğimizin idrakine varmak ve zu-

huruyla, bütûnuyla her şeyin O olduğunu anlayabilmeye çalışmaktır. Bunu yapabilmek için de, o varlığı bir ağaç gibi düşünmek, görünen (Hüvezzahir yahut dal, budak, çiçek, meyve, yaprak) ve görünmeyen (hüvelbâtın yahut kök) kısımlarının bir bütün olduğunu kavramak gerekir. Nasıl bir ağacın kökü, yani görünmeyen kısmı kuruduğunda ağaç da kurursa, hüvelbâtını olmayan bir kâinat da varlığını koruyamaz. Kâinat ağacının kökünün kuruması mümkün olmadığına göre, bu ağaç da ilelebet o kökle birlikte yaşayacaktır.

İşte, İslami inanç, bunun böyle bilinmesini gerektirir. Burada insanın aklına "Kıyamet kopmayacak mıdır?" sorusu gelir ki, bunun cevabını evvelce "Kıyamet" bahsinde vermiştik.

Tam Müslüman, insanı kâinatın özü olarak algılayan insan-ı kâmildir. Kemâl insanı ve insanlık zincirini anlamış, böylece tüm peygamberleri benimseyip hepsini Hazret-i Peygamberde topladıktan sonra ahadiyete ulaşmış olmak demektir. Sonuçta kişi, Hazret-i Muhammed'in ortaya koyup açıkladığı felsefenin insanlığın doruk noktası olduğunu öğrenmiş olur. Lakin, gerçek bir Müslüman olabilmek için bunu sadece öğrenmiş olmak yeterli değildir. Öğrenilen insanlık gereklerini bizzat yaşama geçirmiş olmak da lazımdır ki, buna yapana "insan" denir. Geri kalanlar noksandır.

Müslüman, selamete çıkmış, fırka-yı naci olmuş anlamına da gelir. Fırka-yı naci Müslümanlık demekken, biz bunu Nakşi, Mevlevi, Bektaşi vs. diye ayırmış durumdayız. Bu ayrılmış olanların her biri de kendini fırka-yı naci olarak görmeye başlayınca, tevhid dini, tefrika dini halini almıştır. Halbuki dinimize göre, kim Allah'ını ve insanlığını bilip tam Müslüman olmuş, yani şeksiz kitap haline gelmişse, o, naci olup paçasını kurtarmış, necat bulmuş olur. İşte fırka-yı naci olmanın aslı budur. Geri kalanlar, kendini bilmediği için dalalettedir.

Biz Müslüman olarak iyi yetişir, çocuklarımızı da iyi yetiştirirsek, dünya bize gıpta edecektir. Çünkü, Müslüman olan bir kişi, hiçbir şeyi veya hiçbir kimseyi gayrı görmez. Gayrı görmeyince de çalıp çırpmaz, mala zarar vermez, yalan söylemez, hile yapmaz, kötülük yapmaz, daima iyiliğe, güzelliğe yönelik işler

yapar ve gönül kazanmaya çalışır. Geçimli ve çalışkan olur. Fertleri böyle olan bir toplumu kim tutabilir, kim tenkit edebilir? Böyle bir toplumun fertleri, cennete değil, cennetin sahibine, hazineye değil, haznedara âşık olmuş demektir.

"Müslüman" dendiğinde, ayrı bir dine mensup olanlardan bahsedildiği zannedilmektedir. Halbuki Müslüman, tam insan olmuş kimse demektir. Böyle olanlara havra da, kilise de, cami de, herhangi bir tapınak da aynıdır. Bunlar her gittiği yeri kendi malı saymış, sadece insanı bulup insanla insan olmuş kimselerdir. Muhammediyet, hüvezzahir esmasına mazhar düşüp selamete çıkmış, yaşamayı öğrenmiş ve gerçek İslamiyete ulaşmış olmak demektir. Böyle olanların kalbinde korkuya, kedere ve hüzüne yer yoktur. Kur'an da böyleleri için, *"Bilin ki, Allah'ın velileri için asla korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar"* <10-62> demektedir. O halde "Ben Müslümanım" iddiasında bulunanların böyle olması gerekir.

Bu gerçeğe karşılık biz ne yapıyoruz? Korkularımızdan kurtulamadığımız gibi, bir de inanmak ve gerçek anlamda Müslüman olmak isteyenleri korkutup ödlerini patlatmaya çalışıyoruz.

Müslüman, her türlü düzenden kılı kırk yararak geçmiş, durulmuş, karanlıktan aydınlığa çıkmış, selamete ermiş insandır. Gerçek Müslüman hiç kimseyi hor görmeden, iyiyi, kötüyü tefrik edebilen insandır. Bu ayrımı yaparken, adeta pirinç tanesinin üstündeki kabukları ayırır gibi olmak, ama o kabukları da hor görmemek gerekir. Aksine hareket, o küçümsenen kabukları da bir yiyen bulunduğunu, o yiyenin kendinden gayrı olmadığını ve onu küçümsemenin aslında kendini küçümsemek anlamına geldiği bilincine varamamak demektir. Bunun anlamı ise, o küçümsenen kabuğun, şimdiki mertebeye gelmezden önceki kendi gıdası olduğunu idrak edememek demektir. Kendisi, evvelce hayvan mertebesindeyken yediklerini bırakıp o meyvelerin özünü yemeye başladı diye, şimdi o kabukları yiyenleri küçümsemek, doğru bir şey değildir. İşte, Rahmetli Osman Dede'nin bana, ikide birde, "Bunu insan yiyecek" deyişinin nedeni budur. Kendisi arı duru hale geldiği için, her

şeyin özünü yemeye hak kazanmıştı.

İnsan, bu ilme sahip olabilmek için canını vermiştir. Canını veren bir insana da Allah her halde kepek yedirecek değildir. Öze inen öz yer, dışta kalan ise kabuk yer, saman yer, kepek yer...

Müslüman, tevhide varmış insandır. Tevhid ise kişinin, iyisiyle, kötüsüyle kâinatı kendinde toplamış yahut avucunun içine almış olması demektir. Bu duruma gelmiş olanlar hiçbir şeyi inkâr etmeksizin, her şeyi kabul eden ve kötü taraflarını dumura uğratmaya çalışan insanlardır. Öyleleri, kendinden başka bir varlık olmadığını bildikleri için, kendilerinden başka kızılacak, ayıplanacak, suçlanacak kimse görmezler. Davranışlarının kendilerine rücu edeceğini bildikleri için de, daima kötü davranışlardan kaçınırlar.

Bir Müslümanın dört kitaba da inanması gerekir. Onun için de o kitapları okuması faydalıdır. Tevrat'ı okuyanlar, Hazret-i Davut'un santurla nasıl ibadet ettiğini öğrenir ve tamburdan, neyden ve bunlarla ibadetten korkulmaması gerektiğini kavrar. Sonuçta da "İbadette çalgıya yer yoktur" demekten kurtulur.

NASIL MÜSLÜMAN OLUNUR?

Maye-i Muhammedî her insanda vardır. Bu maya, üstü örtülü olduğu için, kâfir diye nitelendirilenlerde belli olmamaktadır. İslamiyeti kabul edip ümmet-i icabet durumuna gelenlerde örtü açılıverdiği için kâfirlik kalkar. Ama, burası işin başlangıcıdır. Bundan sonra Müslüman olabilmek için Muhammed'in huylarıyla huylanmak gerekir. Bunu yapamayanların Müslümanlığı, sadece lafta ve görünüşte kalır. Bunun gerçekleşmesi bir sıra dahilinde olur ve bir şehrin kurulmasına benzer. Bir memleket kurulurken, önce evler yapılır. Bu evlerin bir arada toplanmaya başlamasıyla mahalle oluşur. O mahalleye bir mescit yapılır ve halk orada toplanmaya başlar. Zamanla mahalle büyür ve kasaba halini alırsa, o zaman, kasabaya mescit kâfi gelmeyeceği için bir cami yapılır. Kasaba büyür, il halini alır, o da iyice büyüyüp başkent halini alır ve padişah orada

oturmaya başlarsa, o zaman cami de büyütülür ve adı Salâtin cami olur. Dinin gelişmesinde de aynı sıra takip edilmiştir.

Ehl-i şeriat, dinin koruyucusudur. Onlar, bu fonksiyonlarının bilincinde olsalar da, olmasalar da, bu görevi gerçekten iyi yapmaktadırlar.

Ehl-i hakikat, işin aslını bildiğinden böyle bir görevi yoktur. Allah, koruma işini, kendi görevlendirdiklerine yaptırır. İnsanın irfaniyette marifet kesbettikten, yani gerçek Müslüman olduktan sonra her şeyi yerli yerine oturtup, hiç bir şeye karşı çıkmaması bundan dolayıdır. Nasıl bir tamir atölyesinde, aletler kendi yerlerine konmayıp karmakarışık bir yerlere atılmış olduğunda işler bir türlü zamanında bitirilemez ve her şey birbirine karışırsa yahut tamir için parçalanmış bir saat veya motor parçaları, tamir işlemi bittikten sonra yerli yerine konmadığında o saat veya motorun, ta ki tüm parçaları yerli yerine konuncaya kadar çalışması mümkün olmazsa, bu iş de böyledir. İnsanın gelişme düzeyi de, düşüncelerinin, yiyip içmesinin, giyinmesinin ve her türlü davranışlarının düzelmesiyle, intizama girmesiyle belli olur. Her şeyi yerli yerine konan insan makinesi, çalışmaya başlar. Bu makine bir kere çalıştı mı, artık o tezgâhta ne halılar dokunur, ne eserler yaratılır... İnsan denen bu makine çalışmıyorsa, ya noksan parçaları vardır veya montajda bir hata yapılmış ve parçalar yerli yerine konmamıştır. Her şey yerli yerine konunca makine çalışmaya başlayacaktır. Bu savın doğruluğu, anne karnındaki çocukta bile bellidir. Bebeğin kalbinin dördüncü aya kadar çalışmamasının nedeni, o zamana kadar tüm organların gelişip yerini almamış olmasıdır. İlk bedensel faaliyet nasıl böyle başlıyorsa, tekâmül safhasındaki fonksiyonlar da öyle gelişir. İnsan makinesinin çalışabilmesi için, insana aktarılan füyuzat-ı ilahinin yerini bulması gerekir. Kulun her şeyinin yerli yerinde olması, her şeyini Hakk'a vermesi demektir. İnsanın ufkî genişlemesi teslimiyetten doğar. İnsan, Allah'a ne kadar teslim olursa, O'nun nazarında o kadar makbul olur. Zaten İslam, teslim olmuş demek değil midir?

Hakk da, adil olduğu için her şeyi yerli yerince yapar. Kul,

"O pek zalim, pek cahildir" <33-72> ayetiyle belirtildiği gibi zalim olduğu için müdahalecidir, her şeye karışmaya kalkar. Ama, bu zalim ve cahilliğinin bilincinde olan kulun sonu nurdur. Nur haline geldiği zaman varlığı yerine verir ve kendi makinesi çalışmaya başlar. İşte, yokluğun sonundaki varlık budur. *Bir müjde gelir, zulmet-i leylin seherinden* dediğim yer de burasıdır. Bu mısra da tıpkı *"Kullarıma haber ver ben merhametli ve affediciyim"* <15-49 > ayetindeki gibi bir müjde ifade etmektedir.

Müslümanlık insanlığın en üstün tabakasıdır. Gerisi dinine, mezhebine, milliyetine göre ayrılmış kitlelerden ibarettir. Böyle olmazsa dünyanın tadı olmaz. Nasıl bir sazı ele alıp devamlı olarak aynı tele vurmak insana hiçbir zevk vermez, ama değişik perde ve tellere vurulduğunda ortaya, hoşa giden veya gitmeyen bir melodi çıkarsa, insanlar arasındaki bu farklılık da dünya hayatının çeşnisini oluşturur.

Allah birdir ama değişik mertebelerden görünmektedir. Bizim bu değişik mertebeler arasında gezinmemiz zevkli veya zevksiz olabilir. Zevk alıp almamamız Nasreddin Hoca'nın ifadesiyle, "Fincancı katırlarını ürkütüp ürkütmememize" bağlıdır. Dolaşırken, çıkmaz sokaklara girenler de olur. Allah, bizi öyle çıkmaz sokaklara girmekten korusun!..

Çıkmaz sokakların basit bir örneği cam labirentlerdir. İnsan, içine girip yolunu kaybettiği zaman dışarıyı gördüğü halde, birisi elinden tutup gösterinceye kadar nasıl yolu bulup dışarı çıkamıyorsa, çıkmaz sokağa girenlerin durumu da böyledir. Böylelerine, bazen birisi acır ve elinden tutup o labirentten çıkarır ki, bu kişi, o yolu bilen mürşittir. Yaptığı işe de "Doğru yolu buldurma" denir. Bu doğru yolu buldurma işini, bazen mürşit yerine en büyük mürşit olan Allah da yapabilir. Nasıl mı? Tıpkı peygamberlere yaptığı gibi... Onların mürşitleri mi vardı?.. Peygamber, "Allah'a yol, canlıların soluğu kadardır" Kur'an da, *"Yürür hiçbir hayvan yoktur ki, O onun nâsiyesinden tutmasın"* <11-56> ve *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14> denilmesi buna işarettir.

İslamiyetin aslı insanlıktır. Bu yüzden beşerin insan olabilmesi için pek çok katı kural konması gerekmiştir. Eğer Peygamber doğrudan doğruya hakikati anlatsaydı, O'nu kaç kişi anlayabilirdi? Onun için, bu yolu Hazret-i Ali'ye bırakmıştır. Nitekim, kendisinin vefatından üç asır sonra, bu işin sadece Kelime-i Tevhid'i tekrarlamakla bitmeyeceği anlaşılmış ve hakikat yolu açılmıştır.

Dinde terakki hiçbir zaman durmaz. Bu durum tıpkı üniversiteyi bitirmekle ilmin sonunun gelmemesi gibidir. Gerek dinde, gerekse ilimde hiç bir zaman geriye dönüş yoktur ve her ikisinde de daimi bir gelişim ve ilerleme vardır. Terakkinin de sonu yoktur. Üniversiteyi bitiren bir kimsenin doktora yapıp doçent ve profesör olması da ilmin sonunun geldiğini göstermez. Ancak, alınan ünvan kişinin itibarını arttırır. Bu itibar artışı kul indinde de, Allah indinde de aynıdır.

Her zaman "Zâtta bir şey yoktur, iş sıfattadır" diyoruz. Çünkü, sıfat olan ilim ne kadar artarsa, kişinin değeri de o kadar yükselir. Nasıl pek çok elbisesi olan bir insanın, her gün onlardan birini giyip dolaşmaya çıkması o kişinin zenginliğini gösterirse, ilim de böyledir. Kişinin değişik ilimlere vâkıf olması, o kimsenin bilimsel zenginliğini gösterir. Her ilim, değişik bir elbise gibidir. Bunların çokluğu da, Allah denen sevgili nazarında kişisel itibarı arttırır. Bizim nazarımızda sevgili, kul değil Allah'tır.

Tuttu dostum elimden aldı beni
Yerde iken göğe ağdırdı beni

derken kastettiğimiz tutuş, elsiz, ayaksız, manevi bir tutuştur. Ayrıca, "sema" dediğimiz de gökyüzü değil, sema-yı dindir. Sema-yı din ise, insanın beynidir. Beynin içindekiler manevi olgulardır ve bunların dışarıdan bakmakla bilinip görülmesi mümkün değildir. Bunlar, ancak kişinin bildiklerini dışarı çıkartması, açıklaması, söylemesi veya uygulamaya koyup hareketleriyle göstermesiyle görülüp bilinebilir ki, buna halk arasında "İçindekini dışına vurmak" denir.

Tasavvufta da her şey rumuzlarla ifade edilmiştir. Örneğin gül, mürşittir, bülbül, mürittir, zülüf, Esma'dır vs... Pekiyi,

"Dördüncü semanın güneşi" ifadesindeki dördüncü sema, hangi dördüncü semadır? Bunu insan kendinde bulmak zorundadır. Çünkü, her şey insanın kendindedir. Tasavvuf erbabı sema dediğinde, kafanın içini, yer dediğindeyse bedeninin en alt kısmını, yani ayak tabanını anlar. Bunun nedeni, insanın kâinatın özeti, kâinatınsa insanın dışa yansıması oluşudur. İşte sık sık tekrarladığımız "Kalbin aksi kâinat" sözüyle anlatılmak istenen de budur. İşin aslı bu olduğu halde, maalesef, insanlar bu aslı bırakıp onun yansımasından ibaret olan şeylerden medet ummaktadırlar.

Zâhir uleması, Besmele ile başlayıp "Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın resûlüdür" diyenin Müslüman olduğunu söyler. Buna, dense dense "Laf Müslümanlığı" denebilir. Zira, gerçek Müslümanlıkla ilgisi yoktur. Gerçek Müslümanlık insanın içindedir, yani yukarda söylenenlerin ne demek olduğunu bilmek ve uygulamaktır.

İnsanlar, bu konuda çok sathi düşünmektedirler. Ben böylelerini, bizim Tire'deki Arnavut'un Bektaşi olmasına benzetirim. Arnavut heveslenir ve Bektaşi babasına, "Baba beni de Bektaşi yap" diye tutturur. Birkaç kere tekrarladıktan sonra baba, "Pekiyi, bir koyun al gel de seni Bektaşi yapayım" der. Arnavut koyunu getirir. Keserler, yiyip içerler, merasimi tamamlarlar ve Arnavut'a artık Bektaşi olduğunu söylerler. Bundan sonra Arnavut kendisini tanıyanlara, "Baba beni Bektaşi yaptı" demeye başlar. Ama, Bektaşilik hakkında hiçbir bilgisi olmadığı için, kendisine "Bektaşilik nedir?" diye sorulsa verebileceği bir cevabı yoktur. Onun nazarında merasim tamamlanmış ve kendisi Bektaşi olmuştur.

İşte, Besmele ve Kelime-i Tevhid'in tekrarlanmasıyla olunan Müslümanlık da buna benzer. Önemli olan o formalitenin tamamlanması değil, işin derinliğine nüfuz edip Müslümanlığın insanda yapacağı dünyevi ve uhrevi değişiklikleri gerçekleştirebilmektir.

İnsanlar marifet için yaratılmıştır. Şeriat ve tarikat, bu amaca ulaşmak için birer vasıtadır. Hakikat, elması ele geçirmek, marifet ise o elmasın değerini bilmektir. İnsanın, bir şim-

şek çakımı kadar kısa olan ömrünü ziyan etmeyip, en azından, kendini kurtaracak kadar bir şeyler öğrenmesinde fayda vardır.

Bir şiirimde *"Kuru bir söz ile gitmek reva mıdır hiç ukbaya"* mısraıyla, sadece "Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın resûlüdür" demenin, bunu bizzat yaşama geçirmedikçe bir işe yaramayacağını belirtmeye çalışmıştım. Söylemenin bile Allah nazarında, söyleyenin çocukluğuna, iptidailiğine yahut gelişmemişliğine verilerek kabul görmesi mümkündür. Ancak burada, çocukların yaptıklarını bilmeden yaptıklarını, ama kendini bilenlerin, yüzlerini mânâya çevirmesi gerektiğini de söylemek icap eder.

İnsanlar Kendi'ni bilen birini bulur ve ona inanırlarsa, aradıklarını yine kendilerinde bulacak, böylece Nuh'un gemisine binip kurtulacaklardır. Nuh'a inanıp gemisine binmeyenlerse, telef olup gidecektir. Kur'an'da Nuh'un, Lut'un ve karısının durumlarının anlatılması, masal anlatmış olmak için değil, her çağdaki insanlara yardım ve yol göstermek içindir.

Müslümanlığın şartlarından biri kalp ile tasdik, dil ile ikrar etmektir. Kalp ile tasdik, önce Elestü Bezmi'nde olmuş ve orada *"Ben sizin rabbiniz değil miyim?"* <7-172> sorusuna *"Evet öylesin"* <7-172> cevabı verilmiştir. Bunun bu âlemdeki uygulaması, her şeyi bir noktada toplamış olan Kâmil'e biat etmektir.

Ezel-i Âzal'de "Evet Rabbimizsin" diyenler, bu âlemde de kendilerine esma-yı külleha'yı öğreten mürşitlerine Beli (evet) derlerse, o zaman secde-i sehv yapmış, yani ahirette gördüğü Âdem'i bu âlemde de görmüş, tanımış ve Müslüman olarak selamete çıkmış olurlar. Geri kalanlar ne olur? Onlar da hayal âleminde kalıp bin dört yüz yıl önce yaşamış ve göçmüş olan Peygambere inandıklarını farz ederler. Halbuki o Peygamber, ilk yaratılan olmakla, el ân kemakândır (ruhaniyeti hali hazırda aramızdadır). Onun için buraları çok iyi anlamak gerekir.

Hazret-i Musa şeriatın, Hazret-i Davut tarikatın, Hazret-i İsa hakikatin, Hazret-i Peygamber de tümünü toplayıp kavsi tamamlamak ve bunu, *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3>

diyerek, ilan etmek suretiyle, marifetin temsilcisi olmuştur. Bu sebeple Müslüman olabilmek için bilgi gerekir. Bilinmeden yapılan şeyler, taklitten ibaret olduğu için insanı Müslüman etmeye kâfi gelmez.

Namaz Uhut Harbi'nden ve miraçtan sonra teklif edilmiştir. Bu erkânı, Peygamberimiz koymuştur. Evet, ama kime?..

Kur'an'da bile zikredildiğini evvelce yazdığımız, evin kapısı dururken pencereden girmeye kalkan, kapı çalmasını bilmeyen, O'nun yanındayken Peygamberden daha yüksek sesle konuşan, su varken bile temizlenmesini bilmeyen çöl Araplarına... Bu şekilde hareket edebilen kimselerin zekâ kapasitesi, namazın hakikatini inceden inceye düşünüp anlamaya müsait miydi?

O devirlerde halk, yer, içer, ellerini sağa, sola sürerek yağdan arındırmaya çalışırdı. Böyle insanlara günde beş kere suyla temizlenmeyi öğretmek bile çok büyük bir şeydir ki, buna "abdest" denmiştir. O devirde abdest, *"Ey iman edenler! Namaza duracağınız zaman yüzünüzü, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın başlarınızı sığayın, topuklarınıza kadar ayaklarınızı da yıkayın"*dan <5-6> ibaretti. Hattâ çokları, başla ayağı birleştirdikleri için ayaklarını yıkamazlardı. Böyle iptidai bir kitleye ahiret hazırlığı yaptırılmaya çalışılırken öğretilenler, aynı zamanda onların dünya yaşamlarında da bedenlerine faydalı oluyordu. Bu kurallar şeriat açısından geçerlidir. Amennâ, ama şeriat âlemi, hüvezzahir âlemi olduğu için, yapılanlar burada kalmaya mahkûmdur. Bu yolla iç âleme geçmek zordur. İç âleme geçiş, hakikatle olur.

İleride iman bahsinde daha teferruatlı olarak göreceğimiz gibi, Mümin olabilmek için Allah'a inanmak, Allah'a inanmak için de, O'nu bilmek gerekir? Allah'ı bilmeyen, O'na nasıl inanabilir? Nitekim, Allah gözle görülmediği için bazılarınca inkâr edilmektedir. Gerçi bugün bilim, gözle görülmeyen şeylerin (yani ultrason, radyasyon, lazer ışınları vs.) varlığını ispat ederek, onların, "Biz gözümüzle görmediğimiz şeye inanmayız" tezini çürütmektedir, ama Allah'ı anlamak için bunların çok daha ilerisine geçmek lazımdır. Zira, bilimsel verilerin göster-

diğinin dışında daha pek çok manevi âlemler vardır. İlahi âlem ise, hepsinden daha latif olduğu için, bilimin tespit ve ispat ettiği görünmezler bile O'nun yanında kesif kalır.

İnsanın Müslüman olabilmesi için önce iman edip kendini emniyete alması, sonra da o imanla teslim olup Müslüman olması ve selamete çıkması gerekir.

Bir insanın, sadece davranışlarıyla dini ahlâkını göstermesi yeterli değildir. Kişinin, o ahlâka sahip olması da gereklidir. Hepimiz Müslüman olduğumuz için, birisine "Sen gâvursun" dersek, kızar. Ama, diğer taraftan baktığımızda, bir kesimin, söylediklerini yapmadığı için sözde Müslüman olduğunu, bir başka kesimin ise, gerçek Müslümanlığın gerektirdiği ahlakı benimsemeksizin, bazı basit şeyleri yapmak suretiyle fiilen Müslüman olduğunu zannettiğini, görüyoruz. Halbuki, gerçek Müslüman olabilmek için selamete çıkmış, yani nefsin esaretinden kurtulup azat olmuş, hürriyete kavuşmuş olmak gerekir. Bunun için de insanın, nefsinden kaynaklanan tüm kötü huylarından arınmış olması şarttır. Kötü huylar insanın nefsinden kaynaklanır. Müslümanlara orucun farz edilmesinin sebebi, onları, nefsani kötü ahlaktan kurtarmaktır.

Maarif-i ilahiyi kazanmak kolay iş değildir. Çünkü, daha önce marifet-ün nefis ve marifetullah vardır. Marifet-ün nefiste, kendinden bilmemek ve bedenin bir emanet-i ilahi olduğunu idrak edip onu iyi muhafaza etmek, emanete hıyanet etmemek gerekir. İnsan, bu dünyaya kendi isteğiyle gelmediğine ve bir fabrikalar silsilesine benzeyen bu bedenini de kendisi yapmadığına göre, o bedenin Allah'ın bir lütfu olduğunu kabul etmelidir. Allah da, ona verdiği önemi belirtmek için, *"Biz semaları arzı ve arasındakileri altı günde yarattık"* <50-38> dedikten sonra *"Âdem'in hamurunu kırk gün yoğurdum"* buyurmaktadır.

Maalesef, günümüzde zâhir ulemasının çoğu, bin dört yüz küsur sene öncesini vehmederek, durumu idare etmeye çalışmaktadır. Bu sebeple Peygamberimizin adını duyduklarında, "Sallallahü aleyhi ve sellem" diyerek ellerini göğüslerine koymakta, fakat bu hareketin neden yapıldığını bilmemektedirler.

Yaptıkları hareket doğrudur, zira Muhammed kalp âlemindedir. Onlar, ismini duyduklarında ellerini kalplerinin üstüne getirerek bunu ima etmektedirler, ama bilmeden...

Kalp bir mertebedir ve "Kalb-i mümin beytullah" olduğu için, o mertebe herkeste vardır. Bu gerçeği, yani *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayetinin anlamını idrak edenler, Allah'ı ve Muhammed'i yakına getirip kendilerinde bulmuşlardır. Zaten, önemli olan da O'na ulaşabilmektir. Tabii bu da Allah'ın yardımıyla olur. Onun için, bulamayanlara da bir şey söylenemez. Çünkü, herkes padişah veya herkes zengin olsa, o zaman hizmet edecek kimse bulunmazdı. Dengenin kurulması gerekir ve kurulmuştur. Aynı dengeyi tabiatta da görüyoruz. Bir asma dahi, bir salkım üzümü güneşten koruyabilmek için bir sürü yaprak vermiyor mu?

Hal böyle olduğu içindir ki, kâinat da kendi meyvesi olan insan-ı kâmili yetiştirip rahatını sağlamak için bu kadar kişiyi yaratıp beslemektedir.

Bir bilim adamı, ilminin son mertebesine geldiği zaman Kur'an'ı okursa, tetkik ve araştırmalarla vardığı sonucun, bin dört yüz sene önce yazılmış olduğunu görüp müslümanlığı kabul etmektedir. Buna "Bilim yoluyla müslüman olmak" denir. O güne kadar öğrenilenler Kur'an'da görülünce, bin dört yüz sene evvel söylenen ve yazılanların doğruluğu tasdik edilmiş olur.

İslam mutasavvıflarıysa, hiç ölçüp biçmeden, aşk yoluyla aynı gerçeklere ulaştıklarından, ayrıca araştırma zorunluğu duymazlar.

Zâhir ilminden bâtın ilmine geçmek zordur. Ama zâhirde samimi olanlara (samimi olan şeriat erbabına) Allah'tan yardım ulaştığını ben kendimden biliyorum ve yeri geldikçe, hayatımdan pasajlar anlatarak sizlere de naklediyorum. Bu değişim konusunda, Tire'den tanıdığım bir başka örnek verebilirim. Tire'de bir hoca vardı. Kendi anlattığına göre, bir gece rüyasında yine orada mukim (oturan) bir Mevlevi dedesini iki ağızlı olarak görmüş. Buna bir mânâ veremediği için, ertesi gün Dede'ye gidip, rüyasını anlattığında, Dede, "Hocam doğru

görmüşsün. Bizim iki ağzımız vardır. Biriyle herkese, ötekiyle sevdiklerimize hitap ederiz" demiş. Bunun üzerine hoca el tutup Mevlevi olmuş, nazari bilgisi de çok olduğu için büyük bir aşama göstermişti.

Ben de çok sıkıntı çektiğim için, şeriattan hakikate geçmenin ne demek olduğunu çok iyi bilirim.

Bir gayrı müslim, kâmil bir zâta bağlanırsa, hakikat açısından Müslüman olmuş demektir.

Günümüzde din, sadece Türkiye'de değil, maalesef, tüm İslam âleminde dilde Müslümanlıkta kalmıştır. Onun için havas (özü bilen, öze giren) azdır. Havassın azlığının bir nedeni de, bu sınıfa girmenin zorluğu ve fedakârlık istemesidir.

AVAM, HAVAS, AHASS-ÜL HAVAS NE DEMEKTİR?

Kur'an'da, Peygamberimiz için, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> denmektedir. Bu ayet gereğince bütün kâinat O'nun ümmetidir. O'nun davetine uymayanlar da buna dahildir, ama inabe etmedikleri (bağlanmadıkları) için özel ders alamamış, gelişemeyip olduğu yerde kalmış, bu sebeple de "ümmet-i davet" diye anılır olmuşlardır. Davetine uyanlar ise: "ümmet-i icabet" diye bilinirler.

Bunlardan birinci gruba "avam", ikinci gruba ise "havas" denmektedir. Avama dahil olanlar, havassın yaşantısını anlayamadıkları için, bu yaşantı onlara ters gelir. Çünkü onlar, *"Onlara, Allah'ın indirdiğine tabi olun dendiğinde, biz babalarımızı neyin üstünde bulduksa ona tabi oluruz derler. Şeytan onları alevli bir azaba çağırsa da mı tabi olacaklar"* <31-21> ayetinin ifadesindeki gibi düşünürler.

Havassa girenler, yani hususiler ise bütün bu eski alışkanlık, davranış ve bilgilerini terk edip bağlandıkları yerden aldıkları dersin gereğini yapar ve böylece mekteb-i irfana girmiş olurlar. Şems-i Tebrizî'nin Mevlâna'ya bütün kitaplarını attırıp, okumamasını tembih etmesinin nedeni, onun, esas kaynaktan okuyacak oluşudur.

Bir de ahass-ül havas denen grup vardır ki, bunlar; havassa, yani hususilere ders verenlerdir. Bu anlattıklarımızı özetle-

mek gerekirse mekteb-i irfana girmemiş olanlara "avam", giren ve "mekteb-i irfana girip ayet-i Kur'an okuruz" mısraına uyanlara "havas", bu irfan mektebinde hocalık edenlere de "ahass-ül havas" denir diyebiliriz. Hepsi O'nun ümmeti olduğu halde, aralarındaki mertebe farklılığı bu ayırımı zorunlu kılmaktadır.

Ümmetin içinde her cins insan vardır. Bunların arasında tavus kuşu gibi olanlar da vardır. Tavus kuşu güzelliğinden dolayı kibirli ve azametlidir. Ama, Allah, onun bu kibrini kırmak için ayaklarını çirkin ve kapkara yaratmıştır. O da ayağının çirkinliğinin farkında olduğu için çirkin sesiyle bağırıp durur.

ULEMA

Kur'an'da değişik insanlık vasıflarına, ayrı şekillerde hitap edilmektedir. "Ey nâs, Ey iman edenler vs." gibi... Avrupalılarda da, kont, dük, lord vs. gibi bir sürü ünvanla insanların bir kısmını diğerlerinden üstün tutma gayreti vardır.

Dinimizde böyle bir ayırım ve asalet unvanı yoktur. İslamiyetin ilk yıllarında tam demokrasi vardır. Peygamberimizin ne sarayı, ne köşkü, ne de benzer bir yeri olmuştur. Yani, kendisi bir saltanat kurmamıştır. Ama, daha sonra bazı tarikatlarda hilafet, Avrupalılardaki gibi sülaleye, yani babadan oğula intikal eder hale getirilmiştir.

Hazret-i İbrahim, önce yıldızın, sonra ayın, daha sonra da güneşin battığını görüp *"Ben batanları sevmem"* <6-76> dedikten sonra *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> dediği için tevhidin babası olarak kabul edilmiştir. Daha sonra, Musa ve İsa zamanında tevhid daha iyi anlaşılır olmuş, ama her ikisi de, "Benden sonra bir tekmilleyici gelecek" diyerek gitmiştir. Nihayet, Hazret-i Peygamber gelip tekmillemiştir. Aradan bin dört yüz küsur yıl geçmiş olduğu halde biz, Musa zamanındaki şeriatta kalmakta direniyoruz. Bugün olmamız gereken yer şeriat değil, şeriatı, tarikatı, hakikati kendinde toplamış olan marifettir. Dinimiz marifet dini olduğu halde, bulunduğumuz yere bakın...

Müteşabihat (asıl olana benzetme) Osmanlı devrinde padişahlar için kullanılmıştır. Onlara "Zıllullahi fil'ard" (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi) denir ve gölge kelimesi benzer anlamını içermediğinden, bu tabirin şirk olmadığı kabul edilirdi. Çünkü, hocalar nazarında şirk sadece puta tapmaktan ibarettir. Onlara göre, put ve ona benzeyen resim, bir suret gösterdiği için dinen şirke yol açar, bu nedenle de yasaktır.

MÜSLÜMANLIKTA DEJENERASYON

İslamiyetin, Emeviler devrinde dejenere edildiğini herkes kabul etmektedir. Emeviler devrinde Ehl-i Beyt düşmanlığı aleni hale getirilmiş ve Elh-i Beyt hor görülür olmuştur. Bu durum, adil bir kimse olan Ömer ibn-ül Abdülaziz halife oluncaya kadar devam etmiş, onun halifeliğinde asgari seviyeye inmiştir.

Kadirûn vakasında Hazret-i Peygamber, Hazret-i Ali'nin elini kaldırıp "Ben kimin Mevlâsı isem, bu da onun Mevlâsı'dır" dediği halde, beşer, bu yüce makamın sözüne itibar etmeyip O'nun dinin kurucusu olduğunu dikkate almaksızın, emre karşı gelmiş ve Ehl-i Beyt ile savaşarak, onları öldürmüştür. Alevi, Sünni çatışması o zamandanberi devam edegelmektedir.

İslamiyeti iki grup mahvetmiştir. Bunlardan birincisi Endülüsler, ikincisi de Moğollardır (Abbasi kütüphanelerini yok ederek).

Endülüs devrinde çok ehlullah yetişmiştir. Bunun nedeni o devirde çok kitap yazılmış ve okunmuş olması, eski Mısır eserlerinin bulunup tercüme edilmesi ve sonunda, her şeyin dönüp dolaşıp insana dayandığının anlaşılmasıdır. Ama, aynı devirde çok fazla kitap yakılmış olması da, dine fayda yerine zarar vermiştir.

İslamiyette cuma hutbesinin ve cuma namazının özelliği vardır. Cuma namazı diğer namazlar gibi her yerde kılınmaz. Sadece camide ve toplu halde kılınır. Cuma hutbesinin özelliği, hafta içinde olup bitenlerin halka anlatılmasıdır. Bu, televizyondaki icraatın içinden programına benzer ve İslam âleminde olup, bitenleri halka anlatan bir konuşma şeklindedir.

Cuma namazları, önceleri, namazdan önce millet meclisinin toplanmasına benzer bir toplantı olarak kabul edilir ve harp keyfiyetleri bile burada cemaatle birlikte kararlaştırılırken, daha sonraları sadece bir toplu ibadet haline dönüştürülmüştür. Osmanlı devrinde Arapça hutbe okumak âdet haline getirilmiştir. Daha sonraları Türkçe hutbe okunmaya başlanmış, dili yine ağdalı bile olsa, en azından Türkçe olduğu için biraz anlaşılır olmuştur. Halen, hutbe okunurken kiminin uyukladığı, kiminin dinler gibi yaptığı, kiminin de gerçekten dinlediğini görüyoruz. Kısacası, hutbe de zaman içinde amacından uzaklaştırılıp bir âdet haline getirilmiştir.

Cuma hutbelerinin esas özelliği, Emeviler devrinde halka unutturulmuştur. Şimdi de, formaliteden ibaret hutbeyi bitiren imam "Allah'ın emriyle..... " diyerek, inip mihraba doğru yönelince cemaat ona yol açar. Yerini alır, iki rekât namazı kıldırır ve cuma biter.

Milletler ya zulüm yüzünden veya sefahat sebebiyle batar ve gerilerler. Müslüman milletlerin batışı ve gerileyişi de bundan olmuştur. Avrupalılar bizden aldıkları kitaplardan istifade edip çalışarak bugünkü seviyeye gelmişler, bizse bizden öğrendiklerini bize versinler diye onlara hoş görünmeye çalışıp arkalarından koşan bir toplum durumuna düşmüşüz.

Matbaanın, ülkeye üç asır sonra girmesi nedeniyle okumanın engellenmesi de, kitlenin cahil bırakılmasına yol açmış ve böylece hurafelerin dini istila etmesine göz yumulmuştur. Bir taraftan hurafe dininin kurallarının hakimiyeti, diğer taraftan da teknolojik ilerlemenin durması hattâ takip bile edilememesi, koca imparatorluğun çökmesine neden olmuştur.

Tarihsel bu dejenerasyon süreci içinde bazı hocalar da boş durmamış ve Hıristiyanlardaki günah çıkarma ve bu yolla gelir sağlama yönteminin bir benzerini, hatim indirme, dua etme, muska yazma vs. gibi yöntemlerle dinimize yerleştirmiştir.

İÇTİHAD NEDİR?

Peygamberimiz'in sağlığında O'nunla birlikte olup O'nun sohbetine ermiş olanlara "ashab", ashabı ile düşüp kalkmış ve

onları tanımış olanlara "tabiûn" denmiştir. Tabiûnu tanıyanlara da yine "teb-i tabiyûn" denmiştir. Bu ilk tabiûnların hayattan göçmelerinden sonra din konusunda söz söyleme yetkisinde olan üç tür müfessir çıkmıştır. Bunlar; kıyas-ı fukaha, icmayı ümmet ve içtihad ile dini vecibeleri günün ihtiyaçlarına göre ayarlamaya kalkmış ve isimlerine "müçtehidîn" denmiştir.

Müçtehidînin ortaya çıkma nedeni, zamana göre oluşan değişikliklerin Kur'an'a uyumunu sağlamak, yani Kur'an'daki yerini bulmaktır. Aynı durum bugün için de geçerlidir ve bu durum birkaç kez dile getirildiği halde itiraz edilmiştir.

İtiraz edenler, Kur'an'ın Allah'ın yaptığı anayasa olduğunu, onun yorumunun Hazret-i Peygamber tarafından yapıldığını ve değiştirilmesinin mümkün olmadığını söylemektedirler.

Evet, Kur'an değişmez, değişmez ama, zaman şartları değiştirdikçe, yorumu değişir. Nasıl mı?

O devirlerde savaşlar okla yapılırken, bugün füzelerle yapılmaktadır. Bu şartlarda, Peygamberimizin, "Çocuklarınıza ok atmasını öğretin" yorumu değişmesin diye, füzeye karşı okla mı savaşılacaktır? Sırf o söz değişmesin diye pisi pisine ölüme mi gidilecektir?

Önemli olan Hazret-i Peygamberin cismine değil, aklına uyum sağlamaktır. Çünkü, kâinata düzen veren akıldır. Cismi ne olacak? Fani idi, gelmiş ve geçmiştir. Altmış üç yaşına kadar yaşamış, görevini yapmış, Hacc-ül Veda'da tekrar tekrar "Vazifemi yaptım mı, şahit olun" demiş ve göçmüştür.

Daha evvel yapılan içtihatlarda ortaya çıkan tezatların fark edilmesiyle de Alevilikle birlikte, on iki imam meselesi ortaya atılmış, ve şecere-i Peygamberî takip edilerek günümüze kadar gelinmiştir.

"İçtihad aynı vahiydir" diye bir kural vardır. Bu da gösteriyor ki, din bilginlerinin müştereken alacakları karar, aynen Kur'an hükmünde olacaktır. Çünkü, Allah herkeste vardır.

Bu kapının kapatılmış olması, bugün değişik mezhep mensuplarının farklı uygulamalarda ısrar etmesine ve birbirine düşmesine sebep olduğu gibi, dinimizde de pek çok çelişkili gö-

rüş ve uygulamalara neden olmaktadır

Bugün içtihad kapılarının açılmasında fayda vardır. Çünkü, devir bin dört yüz sene öncekine göre çok farklıdır. Günümüz insanı uzay ve bilgisayar çağına girmiştir. Kur'an'ın bugünkü çağın gereklerine uygun olarak anlaşılmasını sağlamak gerekir ki, bu da ancak içtihad kapılarının tekrar açılmasıyla mümkün olur.

Demokrasi denen sistem, bir nevi icma-yı ümmet uygulamasıdır. Yani, "Toplumun fikri ne ise o uygulanır" demektir. Bu uygulama partiler, hükümetler, yani seçimler sonucu oluşan kurullarca yapılmaktadır. İcma-yı ümmet, vahdetin aynası kesrettir" esasına dayandığından, çoğunluğun bilgisi, fikri olarak algılanır. Bunun sistem olarak benimsenmesindeki amaç ise, dinin günün şartlarına göre anlamı değişen gerçeklerini, yeni anlamıyla halka anlatmak ve yerine oturtmaktır.

"Vahdetin aynası kesrettir" demek, "Allah'ın varlığı kullarla bilindi" demektir. Kesretin aynası vahdettir demekse, "Kullar ancak Allah'ın varlığıyla var oldu" demektir. Bu konuları başka türlü anlatmak mümkün değildir.

TAKLİT MÜSLÜMANLIK

Kur'an "Oku" diye başlamışken, okumayı bir yana bırakıp hattâ okumanın karşısında olup hayali bir cennet peşinde koşmak, yahut zihinde yaratılan bir ilah-ı mec'ule tapmak Müslümanlık değildir. Keza, belirli bir kıyafete girmek, sakal bırakmak vs. de, hele bir de insanın içinde kötülük varsa, Müslümanlık değildir. Çünkü, Allah dışa değil, kalbe nazırdır ve insanları, niyetine uygun ef'aliyle değerlendirir.

Bunu şuna benzetmek mümkündür. Bıçak, mutfakta pek çok işe yaradığı için, bir evin vazgeçilmez, faydalı aletlerinden biridir. Ama aynı bıçak kötü niyetle kullanıldığında, bir insan öldürme aracı da olabilir Böyle bir durumda nasıl alete bakılmaksızın, kullanana yıllarca hapis cezası veriliyorsa, Allah da kulunun kötü niyetle işlediği fiilin karşılığını verecektir.

Ancak, fiiliyata geçmeyen düşünceler (ki bunlara "misafiri gaybi" dendiğini biliyoruz) bir rüya gibi olduğu için, Allah in-

sanları böyle düşüncelerden dolayı suçlamaz, affeder. Fiiliyata geçmeyen kötü düşüncelerin affa uğraması, tıpkı rüyasında adam öldüren bir kişinin kapısına ertesi gün polisin dayanmaması gibidir. Allah da böyle düşüncelerden ötürü kulunu cezalandırmaz.

Hazret-i Peygamberin ne olduğunu bilenler, hiçbir zaman taklit dine ve dindarlığa itibar etmezler. Çünkü taklitçilik, insanların değil, maymunların tipik özelliğidir. Örneğin, bir maymun, dişini fırçalayan bir insan görse, derhal eline bir fırça alıp dişlerini fırçalamaya başlar, ama bu işi neden yaptığını bilmez. Sadece gördüğünü yapar. Maalesef, bizim dindarlığımız da böyle taklitte kalmış, veya bırakılmıştır. Namaz kılanların yatıp kalktığını görünce biz de "Namaz kılıyoruz" diyerek yatıp kalkıyoruz, ama bu yatıp kalkma zorunluluğunun neden getirildiğini, niçin arada oturup sağa, sola selam verildiğini bilmiyoruz. Bu yaptığımız, aynen radyodan dinlediğimiz bir şarkıyı, notasını, makamını bestecisini, güftecisini vs. bilmeden öğrenip tekrarlamamıza benzer. Namazı ve diğer ibadetleri neden yaptığımızı bilmeden yapıyoruz. Tabii, işin esasına bakıldığında Allah'ı da bilmediğimiz meydana çıkıyor. O'nun görünmez tarafı hakkında herkesin kafasında bir kavram oluşmuştur, ama görünür yanı, yani hüvezzahiri hakkında bir şey biliyor muyuz? O'nun, hüvezzahiriyle, Hâlik değil, mahlûk olarak karşımıza çıktığını bilmiyor, bunu bilmediğimiz için de, gördüğümüz halde tanıyamıyoruz. Allah, mahlûkun Hâlik'ten ayrı olmadığını Kur'an'da *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilah yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22> diyerek anlattığı halde anlayamıyoruz. Çünkü şahadet âlemi de Allah'ındır, Allah'tan gayrı değildir. Ama O'nu görebilmek için insanda ilim, irfan, feraset ve akıl nuru olması gerekir. İşte "basiret " (kalp gözü) denen budur. Allah, ancak bilgi gözü ile görülebilir.

Halk arasında "Çatal kazık yere batmaz" diye bir söz vardır. Suret ikilik âlemidir. Makbul olan ve bakılması gereken siret, yani iç âlemdir.

Surette nem var benim / Sirettedir madenim

denmesinin nedeni budur. Suretsiz olmaz, zira suret giyilmeden siret belli olmaz. Ama suret geçicidir.

Eskiden hutbeler, sevap olduğu düşünülerek Arapça okunurdu. Ama, anlaşılmayan bir şeyin ne sevabı olacağı, nedense hiç düşünülmezdi...

İşte bu kafa yüzünden bizim Müslümanlığımız taklitte kalmış ve biz anlamadan dindar, bilmeden Müslüman olmuşuzdur. Tabii bunun sonucu zamanla şekilciliğin yerleşmesi olmuştur. İbadetten gaye hulk-i azîm'i yaşama geçirmek iken, biz onu bırakıp sadece gösteriş yapıyoruz.

Müslümanlık insanları birleştirmek için gelmiş ve camiler bu birliği sağlayıp göstermek için kurulmuşken, günümüzde camiye gidenler bile Türkçü, milliyetçi, şeriatçı, dinci, aydıncı, bilmem neci diye fırkalara ayrılıp menfaatleri için birbirinin ayağını kaydırma ve arabasına taş koyma gayreti içine girmişlerdir. İnşallah Allah düzeltir!..

Bir işe başlarken biz, "Rabbim işimi kolaylaştır, zorlaştırma, hayrınla tamamlat" diye dua eder, Peygamberimiz de "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın" diye tembih ederken, maalesef, dinimizi zorlaştırmak için elden ne geldiyse yapılmıştır. Bu durumu en iyi bilenler, iç âleme girmiş olanlardır. Onun için Allah, günümüzde bazı şeyleri kaldırmıştır.

Burada yüsur, kolaylık, usür ise, zorluk demektir. Allah kolaylığı sağ, zorluğu da sol tarafa yüklemiş olduğu için, insanlar ekseriya sağ ellerini kullanırlar. Günümüzde Müslümanlığın erkânına Müslümanlık denmekte ve insanlara şöyle namaz kılınacak, böyle abdest alınacak, şu dualar böyle okunacak, böyle örtünülecek gibi şeyler dışında fazla bir şey öğretilmemektedir. Allah, her an insanın kalbini okuyup dururken, şöyle veya böyle dua okunacak demenin bir anlamı var mıdır?

Dinimiz marifet dinidir. Bu nedenle o marifete ulaşmamız gerekir. Bu durum aynen, üniversiteye gidebilmek için ilkokulu, ortaokulu ve liseyi bitirme mecburiyeti oluşuna benzer. Üniversite bitirmenin amacı ise öğrenilenleri uygulayıp hayatı güzelleştirmektir. Bu kural dünyevi hayat için olduğu gibi, uhrevi hayat için de geçerlidir.

Günümüzde Müslümanların şeriata yönelmiş olması, insanın kendi iç âlemini, düşüncelerini değiştirmesinin zorluğundan dolayıdır. Düşünceleri değiştirerek iyiliğe yönelip Allah'ın istediği ve O'na lâyık bir insan olmanın zorluğunu görenler, birkaç şey ezberleyip şeriat kurallarına uymayı daha kolay bulmakta ve bu yüzden oraya yönelip orada kalmaktadırlar.

Bugün insanlar okuyup öğrenip aya çıkarken, biz Müslümanlar hâlâ saçla, sakalla, giyimle uğraşıyor, esas arananın insanlık, uyanıklık, feraset sahibi olmak ve "bî lafz ü savt ol padişah"a erişmek suretiyle hiç konuşmadan birbirini anlar hale gelebilmek olduğunu anlayamıyoruz. Bu hale gelebilmek için insanın o kadar hassaslaşması lazımdır ki, karşısındakiyle aynı anda aynı hisleri paylaşabilsin. Bunun için de ayrılıktan kurtulmak lazımdır.

Hepsi Müslüman olduğu halde, Aleviler, Sünnileri Yezid'in tayfası olarak görür ve onları aralarına almazlar. Sünniler de Alevileri beğenip onlarla bir arada olmak istemezler. Her iki tarafın karşılıklı olarak birbirlerine gösterdiği bu tavırları da, tevhid ehlinin kabul edip benimsemesi beklenemez.

Alevilerin Ehl-i Beyt için kendilerine eza ettiklerini görüyoruz. Acaba bunu yaparken kendi ehl-i beytlerini düşünüp onları iyi idare ediyor, ihtiyaçlarını karşılıyorlar mı? Ehl-i beyt, bir ailenin, aile reisi etrafında toplanmış bireyleridir. Aile reisi iyi idare ederse o fertler huzurlu ve rahat olur. Aile reisi evin direği, ehl-i beytin başıdır. Onun için bir Müslümanın önce bunu düşünüp kendini düzeltme mecburiyeti vardır. İnsana farz olan da budur. Bu farzı yerine getirmeden sünnetle uğraşmak anlamsızdır. Namaz da bunu gerektirir. Farz kılınmadan, sünneti kılınmaz.

Biz maalesef, en mükemmel dine sahip olmamıza rağmen, cehaletimizden dolayı bu dinin efsanevi, esatirî kısmında kalmış ve özü olan insanlık kısmına geçememiş durumdayız.

Eski devirlerde vergi yoktu. İnsanlar, kazançlarının yüzde yirmisini devlete verirlerdi. Ganimetler de gaziler arasında pay edilirdi. Savaşta esir olanlara önce Müslüman olmaları teklif edilir, kabul edip Kelime-i Şahadet getirene dokunul-

mazdı. Aman dileyenin malı alınır, canı bağışlanırdı. Hazret-i Peygamber on kişiye okuma yazma öğreten esirleri azat ederdi.

Eskiden ramazanda oruç tutmayanları hapse atarlar ve bayram geçinceye kadar hapiste tutarlardı. Şimdi böyle şeyler yapılmaz oldu. Bunu kim kaldırdı? Allah kaldırdı tabii... Çünkü fikirler genişledi ve bu genişlemenin sonucu olarak insanlar da, dinimizin esası marifet olduğu için, ister istemez marifette toplanmaya yöneldi. Maarif-i ilahi insanda tecelli ettiği zaman, insan akıl nuruyla her şeyi bilir hale gelir. Öyle olunca da, ahlak-ı hamide içinde yaşamaya başlar.

Bir Müslüman kilisede görünmekle, Hıristiyan olmaz. Tüm dinler insan için olduğuna, Müslümanlık da her dini kapsadığına göre bu böyledir. Eğer öyle olmasaydı, bizim diğer dinleri ve peygamberleri inkâr etmemiz gerekirdi. Biz bunları inkâr etmiyoruz, çünkü hepsi aynı İnsan'dır, hepsi biziz. Lakin, bu gerçeği bilmeyen ve öğrenmemekte inat edenler, maalesef başında örtü bulunmayanlara kâfir deyip durmaktadırlar. Bu zihniyeti anlamak gerçekten zordur.

Eskiden insanlar camiye gider, imamın söylediklerini dinler, yaptıklarını tekrarlar ve böylece kendinin Müslüman olduğunu farz ederdi. Ama artık bugün devir değişmiştir. Herkes, imam da, cemaat da kendisi olmak durumundadır ki, bu da bilgiyle, ilimle olur.

İRTİCA NEDİR?

İrtica, rücudan (geriye dönmek) gelir ve geriye dönüş, eskiyi isteme demektir. Allah'ta irtica olmaz. Ama, maalesef, günümüzde Allah yolunda olduğunu söyleyenlerden bazıları, Allah'a ters yolda gittiklerinin bile farkında değildirler. Öyleleri cehalete doğru ilerlediklerini anlamaktan aciz durumdadırlar. Böyle oldukları için de mürteci diye vasıflandırılırlar.

Eskiden insanlara, "Ekmekçilik yapma, peynircilik yapma, şunu yapma, bunu yapma günahtır" deyip dururlar ve insanların çalışmasını engellerlerdi. Hâlâ o düşüncede olanlar vardır, ama artık sayıları epeyce azalmıştır. Allah'ın yardımıyla fen o kadar ilerledi ki bu tip düşüncelere rağbet son derece

azaldı. Sonuçta da, böyle düşünenlerin mürteci oldukları anlaşıldı.

İnsanın geriye dönmesine eskiler "ricat-i kahharî" derler ve böylelerinin Allah nazarında da makbul olmadığını söylerlerdi.

Tasavvufi eğitimdeki asıl olana kavuşma çabası bir geri gidiş olarak düşünülemez, çünkü onlar asıl olan nura doğru ilerlerler. Allah insanı o nurdan bu karanlık âleme atmıştır. Yapılan karanlıktan kurtulup aydınlığa veya nur olan asla doğru ilerlemekten ibarettir. Bulunulan yer mir'at-ı adem (yokluk aynası), hedef ise, kıdem aynasıdır, yani insanın kendidir. Çünkü Allah insanda görünmüştür. Kâinatta görünen hurufudur. Bu konuya daha önce de temas edildiği için, burada fazla teferruata girmiyoruz.

İSLAMİYETTE EĞİTİM MERTEBELERİ

İslami eğitim, aynen modern eğitim gibi değişik seviyedeki okullarda yapılmaktadır. Bunlar, ilk, orta, lise ve üniversiteye karşılık olacak şekilde şeriat, tarikat, hakikat ve marifet eğitimi olarak sınıflandırılabilir.

İslamiyet gerçek anlamıyla marifet dini olmasına rağmen, nasıl ilkokul, ortaokul ve lise bitirilmeden üniversiteye girilemiyorsa, bu yollardan geçmeden de gerçek İslamiyete ulaşmak mümkün değildir.

Şimdi sırasıyla bunların ne olduğunu görelim.

ŞERİAT

ŞERİAT NEDİR?

Şeriat kelimesinin lügatlardaki anlamı, doğru yol, Tanrı buyruğu, ayetler, hadisler, icma-yı ümmet, imamların içtihadı ile kurulmuş temel, yol, su kanalı, ark, develerin su içmek için tuttukları yol, zâhiri hükümler, fıkıh kaideleri, hukuki kurallar, insanın bedeni ve dünyası ile ilgili dinî hususlar, peygamberler aracılığıyla Allah tarafından konmuş kanunlar, mükellefin dünya ve ahiret hayatını düzene koyması için konmuş cüzî hükümlerdir. Buna kısaca, "İlahi düzendir" demek de mümkündür, "âdetullahtır, sünnetullahtır" demek de... Şeriat, sır âlemindeki düşüncelerin anlatılabilmesi için rumuzlarla ifade edilmiştir.

Şeriat, beşeriyetin doğru yolda ilerlemesi, yoldan sapmaması ve birbirine, özellikle de hakikat ehline zarar vermemesi

için, adeta, ağıza takılan bir yular olarak düşünülmüş kurallar manzumesidir.

Şeriat hareketle uygulanır. Bu hareketler bilinmeden yapılırsa, o zaman âdet halini alır. Onun için, iç âlemi düzeltmeden yapılan ibadetler âdet olmaktan öte bir şey değildir. Çünkü böyle yapanlar ne huzuru, ne de Hızır'ı bulabilirler. Zaten huzuru bulabilmek için önce Hızır'ı bulmak gerekir. Hızır ise, hâzırdadır. Hâzırdakini bulmadan Hızır bulunmaz.

Hızır, Hâdî esmasına mazhar düşmüştür. Hâdî esması, esma-yı Hüsna'dan olduğu için ölümsüzdür. Hızır, her esmadan, her suretten görünür.

Şeriat Hazret-i Musa'ya verilmiştir. Bu nedenle Museviler şeriat âleminin malıdır. Hazret-i Musa'ya verilen asa da, gittikleri yeri yoklasınlar ve sağlam yere bassınlar diye verilmiştir. Tıpkı körlere verildiği gibi...

Aslında Hazret-i Muhammed'in nurundan mahrum hiçbir yer yoktur ve o nur her basılan yeri sağlamlaştırır. Hazret-i Musa bile ancak Hazret-i Peygambere itikat ettikten sonra, "Asla göremezsin" hitabının "İleride göreceksin"e döndüğünü idrak etmiştir. (Hazret-i Musa bahsine bakılması)

Aslı hakikat olan şeriatın makamı kesret âlemidir. Kesret âlemi en aşağı alemdir. Çünkü Âdem, mânâ âleminden madde âlemine indirilmiştir. Bu âlemde karışıklık olmaması için de şeriat düzeni konmuştur. Onun için şeriatta düzen vardır. Kesret âlemi denen bu görünür âlemin vahdeti ise Kendi'sidir. O'nun kendi içinde de kesret ve vahdet vardır.

Esas şeriat, bekadan rücuda görülür. Fark-ı evveldeki şeriat, çocukların evcilik oynamasına benzer. Onun adı da şeriattır, ama o, gerçek şeriatın taklidinden ibarettir. Taklit şeriatta da oruç tutulur, namaz kılınır, hacca gidilir ama bunların ne olduğu bilinmez. İşin gerçeği, hazret-ül cem mertebesinde öğrenilir. Ondan sonra yapılanlar bilinçli ibadetlerdir.

Makamı kesret olduğu için şeriat tefrikacılıktır. Her şeyi ayrı görür ve her konuda şöyle yapılacak, böyle yapılacak diye vaaz vermeyi gerektirir. Ancak, içinde yaşanmadığı için, olması gerektiği gibi uygulanmaz.

Şeriat kuralları aynı zamanda dini koruyan ejderhalardır. O ejderhalar olmasa hazine-i ilahi korunamaz. Korumadığında da, yağma ediliverir.

Allah insanları birbirini koruyacak şekilde yaratmıştır. Bu durum tabiatta da böyledir. Örneğin, bir salkım üzümün güneşten korunabilmesi için yüzlerce yaprak çıkmıştır. Keza, bir kabak için yüzlerce çiçeğin açılması da böyledir.

Şeriatın iki yönü vardır. Bunlardan biri ibadet, diğeri ise Allah yönüdür. Şeriat, mezâhir yani zuhur âlemi demek olduğu için erkânlar konmuştur. Ama, daima aranan temiz kalptir.

Bir insan bir şey yapar, yaptığı amelle Allah'tan sevap kazanır, ama bir başkası aynı şeyi yaptığında günaha girebilir. Bir üçüncü kişinin aynı şeyi yapması ise, ona hiçbir şey kazandırıp kaybettirmeyebilir. Bunu, anlatılan şu hikâyede daha iyi anlamak mümkündür.

Eskiden çöllerde deve veya atlarla seyahat edilirmiş. Çölde, vahada bir kuyu varmış. Bir gün oraya gelen bir adam, su içerken atını bağlayacak yer bulamadığı için sıkıntı çekmiş ve başkaları da aynı sıkıntıyı çekmesin diye kuyunun yanına bir kazık çakmış. Ondan sonra gelenler de kazığı görüp birer kazık çakmayı âdet haline getirince, zamanla kazıklardan kuyuya yaklaşılmaz olmuş. Daha sonra gelen celalli bir kişi, durumu görüp kılıcını çekmiş ve o kazıkların hepsini dibinden doğrayıp kuyunun çevresini temizlemiş. Sonuçta, ilk kazığı çakan kişi, kazığı çakmasına sebep olan düşüncesi nedeniyle, o kazıkların hepsini kesen de, kuyuyu meydana çıkarttığı için, yaptıkları iş birbirine ters olmasına rağmen sevap kazanmış, buna karşılık arada gelip kazık çakanlar, yine aynı işi yaptıkları halde, hiçbir kazanç elde edememiştir. Bunun nedeni, aradakilerin hayal âleminde kalmış ve bu yaptıklarını bilinçsizce yapmış olmasıdır.

Bu hikâyeyi şeriata uygulayacak olursak, dinimizde kuyu mesabesinde olan bu bedene bir tane şeriat kazığı çakılmıştır. Ancak, sonradan gelip o kazığı görenler, şunun şöyle, bunun böyle olması gerektiği düşüncesine kapılıp birer kazık daha çakınca, bu kez kuyu görünmez olmuştur. Sonuç, bir sürü mez-

heplerin ortaya çıkması ve ortada duruyor olmasıdır... İnsan bu kazıkların hepsini koparıp gönlünden atmadıkça, yani mahviyete varmadıkça, kayıtlardan kurtulup ıtlaka varamaz.

Azâdeseriz kayd-ı alâik bizce abestir
Taat diyerek zerk-i riya bizde abestir

beytiyle anlatılmak istenen bu gerçektir.

Bu nedenle insan, ibadetini bilerek yapmalı ve taklitten, hele hele riyakârlıktan kesinlikle kaçınmalıdır.

İnsan, şeriattaki bir rumuzu veya bilmeceyi çözüp onun hakikatini anladığı zaman hür, yani azâdeser olur ve taklitten kurtulur. İbadetin ne olduğunu bilen insan, gerçek anlamda ibadet edeceği için, taklitten kurtulur. Ancak, burada taklit deyip tamamen reddetmek de doğru değildir. Çünkü, her şey taklitle başlar. Taklitle başlayıp taklitle devam edenler arasında esması temiz ve saf olanlar, Allah isterse, taklitten tahkike geçiverir. İşte "Mecaz hakikatin köprüsüdür" denmesinin nedeni budur.

Şeriatta namazdan gaye, Allah'ı görmek, Allah'la konuşmaktır. Yoksa, uygulanageldiği gibi sadece yatıp kalkmak ve ezberlenmiş bazı sözleri bilmeden tekrarlamak değildir. Allah, bu yakınlaşmayı, "Velilerimden birine düşmanlık edene ben harp ilan ederim. Kulumu bana en çok yaklaştıran şey, farz kıldığım ibadetleri yapmasıdır. Kulum bana nafilelerle o kadar yaklaşır ki, nihayet ben onu severim. Sevince de, onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar; gören gözü olurum, o benimle görür, eli olurum, o benimle dokunur, ayağı olurum, o benimle yürür, kalbi olurum, o benimle anlar, söyleyen dili olurum, o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim" diyerek anlatmaktadır.

İlahi bir emir olan namazı hakkıyla kılabilmek, sadece surette kalanlar için, ne büyük bir saadettir. Sadece sureten kılınması bile insanda: "Oh, namaz kıldım" diye bir ferahlık yaratırken... Tabii, yapılan iş bilinçli olursa çok daha makbul olacaktır.

Peygamberimizin "Kim sarmısak veya soğan yerse bizden

uzak dursun veya mescidimizden uzak dursun" deyişinin nedeni, her ne kadar sarmısak kokusundan tiksinenler olabileceği düşüncesine dayanıyorsa da, aslında bu ifadede kastedilen sarmısak kokusu; insanlar arasındaki nifak, uyuşmazlık, işlenen suçlar ve kavgaları da içine almaktadır. Çünkü, o suçların da er veya geç kokusu çıkacak, o koku toplumun huzurunu kaçıracaktır. Burada sarmısak bir misal olarak ortaya atılmıştır.

Dikkat edilirse, hadiste de beğenilmeyen sarmısak değil, kokusudur. Böyle olduğu için, bunu insanların çirkin huyları olarak algılamak lazım gelir. Çirkin huylar, kişilerin birbirine iğneleyici veya hakaret derecesine varan sözler söylemesine ve sonuçta kavgalara sebep olabilir ki, o zaman ne abdest kalır, ne de kılınan namaz namaz olur.

İnsan sevgiden yaratılmıştır. Bu sebeple, şeriatta, insanlar arasındaki dargınlıkların, bir tülbentin yaz güneşi altında kuruması için geçecek zamandan daha uzun sürmemesi gerektiği kuralı getirilmiştir. Bu kural, insanı bilenler için geçerlidir. Çünkü, bilen bir insan, suretten geçip Allah'ın, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> sözüne inanmış olduğu için, hüvezzâhirde de O'nu görür.

Buna karşılık ehl-i şeriat, insanları Allah'tan o kadar korkutmuştur ki, "Allah" deyince herkesin ödü patlar. Halbuki, Allah, sevgilidir ve O'ndan başka sevilecek bir şey yoktur. Bu Sevgili öcü haline getirilince, insanlar, "Çarpılıveririm, ölüverirm" düşüncesiyle Allah'tan kaçar hale gelmişlerdir.

Her şeyin ifradı zararlıdır. Sevginin bile... Onun için, her şeyi kararında bırakmak lazımdır. Şeriatın amacı da, bu kararın hudutlarını tayin etmektir.

ŞERİAT NEDEN KONMUŞTUR?

İster ilahi olsun, ister zuhuri, tüm kanunlar insanların rahatı içindir. Cezalarsa, ki buna cehennem de dahildir, insanları koruyabilmek amacıyla konmuştur.

Şeriat, esas olarak ecnebiler içindir. Ecnebiler, Allah'a karşı yabancı kalıp cünüp olmuşlardır. İsimlerinin ecnebi olması da bu nedenledir. Allah'a inananlar ise, yabancılıktan

kurtulup O'nunla halvet olmuşlardır. "Mümin müminin aynası" olduğuna göre, karşısındakini yabancı gören bir mümin, aslında kendini yabancı görüyor demektir. Zira, aynaya bakan, aynada kendini görür.

Şeriatın konmasındaki amaç, insanların rahat ve huzur içinde yaşamalarını sağlamak, toplumun nizam ve intizamını korumaktır. Bu hususta konmuş pek çok kural vardır ve bunlardan biri de kısas, yani yapılanın karşılığının aynen verilmesi prensibidir.

Şeriat, düzen demek olduğuna göre, bu düzen önce kişide ferdi düzeni sağlayıp onun iç huzurunu ve rahatlığını temin ederek, kendi davranışlarından zevk almasına yol açacaktır.

Kendini sevmesini öğrenen insanlar, öğrendiklerini belirli kurallar içinde uyguladıklarında birbirleriyle yakınlaşıp ünsiyet peyda ederler. Bunun için onlara bir toplanma yeri lazımdır ki, bu da şeriata göre camilerdir. Nasıl cemiyet hayatında derneklerin birer lokali var ve o dernek veya cemiyete mensup olanlar o lokalde bir araya gelip, konuşuyorlarsa, Müslümanların lokali de camilerdir. Peygamberimiz'in sağlığında orada toplanılırdı. O zaman züht ve takva vardı. Kur'an ne buyurmuş, Peygamber ne söylemişse o şekilde hareket edilirdi. Daha sonraki çağlarda fikirlerin gelişmesiyle, tasavvuf ilmi ortaya çıkmıştır.

Şeriat halkıyet âlemidir. Bu âlemde mahremiyet, namahremiyet, erkeklik, dişilik gibi ayırımlar bulunduğu için, şeriat zamanın şartlarına göre, insanlar arasındaki ilişkilerde denge ve düzeni sağlayacak kurallar getirmiştir. Bu kuralların dışına çıkıp süfli şartlara dönmeye, "şekavet" denir. Şekavet, itaatin ters yönüne gitmek demektir. Ters yönde hareket edenleri kul sevmez. Kulun sevmediğini Allah da sevmez...

ŞERİATIN BAZI ÖZELLİKLERİ

Şeriat âleminde erkân, yani rüsumat çoktur. İşin derinliğine inilip idrak açılmadığı için rüsumat esas alınmış ve kurallar aynen uygulanmaya başlanmıştır. Bu sebeple, şeriatta ibadet esastır ve erbab-ı şeriat, insanları namaz kılıp kılmamasına,

oruç tutup tutmamasına göre değerlendirir.

Şeriat, dünyaya dönük olduğu için ehl-i şeriat erken kalkar, namazını kılar, her şeyi sistem dahilinde uygular ve beden sağlığına önem verir. Beden sağlam olmazsa düşünce düzgün olmaz diye düşünür. Ayrıca çok çalışkandırlar. Bu çalışkanlıklarının nedeni de görememeleridir. Görebilselerdi, o kadar çalışmalarına gerek kalmazdı...

Nasıl bir bahçenin güzel olabilmesi için bahçıvan tutmak gerekiyorsa, Allah da bu âlemin intizama girip güzelleşmesi için peygamberler göndermiş ve onlar vasıtasıyla kurallar koymuş, bir intizam getirmiştir. Bu sebeple, dikkat edilirse şeriata tam anlamıyla uyan kimselerin sağlıkları yerindedir. Günde kırk kez eklemlerini çalıştıran, erken yatıp erken kalkan, günde beş kez temizlenen insanlarda kolay kolay hastalık olur mu?

Büyüklere gösterilen saygı, onlardaki rübubiyet esmasına gösterilmektedir. Zaten Müslümanlığın esası da, halka ve halk yoluyla Hakk'a saygı ve itaattir. Büyüklerin küçükleri sevmesi de rübubiyetin gereğidir.

Şeriata göre kesilip yenecek hayvanların hem çatal tırnaklı, hem de geviş getirir olması şarttır. Ama bunun üç istisnası vardır. Deve, domuz ve at... Deve geviş getirdiği halde çatal tırnaklı değildir, ama yenmesine müsaade edilmiştir. Buna karşılık domuz çatal tırnaklı olduğu halde geviş getirmez. Hıristiyanlar yer, fakat Müslümanlar domuz yemez. At geviş getirmediği ve çatal tırnaklı olmadığı halde, hayvan âleminin kâmili olması nedeniyle insana yakındır ve bu sebeple eti yenen hayvanlar arasındadır.

Şeriatta çok değişik kurallar vardır. Örneğin, yürüyüşle on sekiz saatlik yol demek olan seferilikte ve misafirliklerde farklı uygulamalar yapılmasına cevaz vardır. Abdest alıp ayağına mest giyen bir kimse, yirmi dört saat boyunca mestini hiç çıkartmadan, onun üstünü sıvazlamak suretiyle abdestini tazeleyebilir. Bu süre misafirlikte, mestini ayağından çıkartmaması şartıyla, üç güne kadar uzar.

Aynı şekilde, misafirlikte olan bir kişi dört rekâtlık farz namazlarını iki rekât olarak kılabilir. Bu iki rekâtın biri kendisi,

biri de zât ve sıfat içindir. Şer'an misafirlik süresi on beş gündür. Daha sonrasında kişi mukim sayılır ve namazları tekrar dört rekâta çıkartmak zorundadır.

İslami kuralların bilimselliği vardır. Örneğin bir hadiste, "Acıkmadan sofraya oturmayın ve sofradan tam olarak doymadan kalkın" denmiştir. Bu prensip hazım fonksiyonlarının çok iyi bilindiğini göstermektedir.

ŞERİATIN İSLAMİYETTEKİ YERİ

Şeriat dinin zarfıdır. Mazruf olansa hakikattir. Zarf, içtekini saklayıp gizlemeye yarar. Hakikat ehli kendi arasında açık olduğu ve birbirinden gizlisi saklısı olmadığından şeriatı hakikatte bulur. Ama, bazı durumlarda harice karşı şeriata bürünerek, zarfa girmesi, hattâ bir de zarfın üstüne "Zâta mahsus" olduğu için, "Gizlidir" damgasını vurması gerekebilir. Böyle zarfları katipler veya rastgele memurlar açamaz. Onları, kime gönderildiyse o açabilir.

Şeriat âlemi, hüvezzâhirin halkıyet kısmı olduğu için, tasavvuftaki mertebesi, "Hazret-ül cem" veya "El fark-ı vel cem" dir. Bu mertebe şeyh-i mercû makamıdır vel ba'süba'del mevt' ten, yani gidip gelindikten sonraki makamdır. Çünkü, şeriat ve namaz Peygamberimize miraçtan sonra verilmiştir. Bu da, şeriat sırrına ancak, "Ölmeden evvel ölme"nin gerçekleşmesinden sonra erilebileceğini gösterir.

Şeriat ehli arasında çok temiz olanlar vardır ve böyleleri, kimseye zarar vermedikleri için, makbul kimselerdir. Bu nedenle de, hakikate ermemelerine rağmen, cennetliktirler.

Öyle insanlar vardır ki, dinlere ve Allah'a inanmadıkları halde, insanlığa yaptıkları hizmetlerden ötürü, Allah nazarında makbuldür. Öyleleri, tabiatıyla cennetliktir ve cennete gidecektir, ama cennete gittiğinin farkında olmayacak ve Hakk'ı müşahede edemeyecektir.

Şeriatın icraatı teşbihte, düşüncesiyse tenzihtedir. Şeriattan hakikate geçişteki zorluk da buradan kaynaklanmaktadır. Çünkü, hakikate geçerken düşünceyi değiştirmek gerekmektedir.

Erbab-ı şeriat, Allah'ı sadece gaipte aramakla hataya düşmektedir. Tenzih, şeriat âlemine verildiği için, şeriat tıpkı cevizde, özü muhafazaya yarayan yeşil kabuk gibidir. Nasıl o yeşil kabuk olmasa, cevizin içi korunamaz ve kurtlar tarafından yenip yok edilirse, şeriatın olmadığı bir ortamda da hakikat korunup gelişemez.

Allah, her şeyi yerli yerince yaratmış olduğu için ben, hiçbir şeyi dışlamadığım gibi, şeriatın da kılına dokundurtmam. Ancak burada şeriat ile erkânı birbirinden ayırmak lazımdır.

Şeriat, mezahir âlemi demektir. Bunun bütûnu ise hakikattir. Bunların Kur'an'daki ifadesi, hüvezzâhir ve hüvelbâtın' dır. Maalesef, çok kere şeriat ile erkân birbirine karıştırılmaktadır.

Erkân, şeriat değildir. Erkân bir düzendir. Bu düzenin konuş amacı, şeriatın anlaşılmasını sağlamaktır. Örneğin, Namaz kılmaktan gaye Allah'a yaklaşmak, O'nu bilmek ve anlamaktır. Ancak, görüyoruz ki, insanlar namazın bu gayesini göz ardı edip erkândan ibaret olan hareketleri, yasak savarcasına tekrarlamakta ve namaz kılıyorum diye kendilerini kandırmaktadırlar. Hal böyle olunca, erkâna tam olarak uyulsa bile amaç gerçekleşememektedir.

Erkân bir vasıtadır, bir alettir. Aranan ise alet değil, sonuca ulaşmaktır. Bir cerrahın ameliyat yapıp hastayı sağlığına kavuşturabilmesi için pek çok alete ihtiyacı vardır. Bu aletlerin, kullanılmadan önce sterilize edilmeleri gerekir. Cerrah, ameliyat yapmadığı takdirde, aletlerinin olması veya olmaması veya sterilize edilip edilmemesi bir şeyi değiştirmez. Ameliyat yapmayan bir cerrahın her gün aletlerini sterilize etmesinin ne faydası olur? İşte, namaz kılmak da böyledir. Amaca ulaşmadıktan sonra sadece yatıp kalkmak ve çok kere anlamı bilinmeyen bazı sözleri tekrarlamak, aynen ameliyat yapmayan cerrahın her gün, hattâ günde beş kere, aletlerini sterilize etmesine benzer. Maalesef, halkın büyük bir ekseriyetinin yaptığı budur.

Şeriat, insanın okula gitmesine benzer. İnsan istediği kadar okula gidip gelsin, bir şey öğrenmedikten sonra o gidip gel-

melerin bir anlamı olur mu?

Şeriat okulunda kurallar öğretilir, uygulatılır, ama bu yapılanlar insanın kafasının içine bir şey sokmazsa, hiçbir işe yaramaz. İnsan sadece yatıp kalkmakla bir şey kazanamaz. Önemli olan, o kişinin kafasının içini doldurabilmesidir ki, bu da kendini bilmekle mümkündür.

Hazret-i Şah-ı Velâyet, bu durumu, "Sen kendini basit bir cism-i sagir mi sanıyorsun? Âlem-i ekber sende dürülüdür." demekle çok güzel açıklamıştır. Bu bilince varabilmenin yolu da, "Allah'tan başka ilah yoktur" demekten geçer. Tabii, sözle değil, yaşayarak...

Ezel-i âzal'de Hakk'la yoldaş olmayan bir nesne yoktur. Bu âleme gelinirken bu birliktelik unutulmuştur. Allah, bunu hatırlatmak için peygamberler göndermiştir. İşte, Kelime-i Tevhid'deki, "Allah'tan başka ilah yoktur"dan sonra gelen "Muhammed Allah'ın resûlüdür" sözü bunu anlatır.

Şeriat, İslamiyetin ilkokuludur. Bu okulda, yapılacak ve yapılamayacak şeylerin neden yapılıp neden yapılamayacağını düşünerek terfi etmek, yani sınıf geçmek gerekir, ki okul bitirilebilsin.

Şeriat âlemi, ilkokul mesabesinde olduğu için dini ilimlerin çocukluk âlemi olarak kabul edilir. Onun için, nasıl bir çocuk ilkokuldayken üniversitede okutulan dersleri anlayamaz, ama yavaş yavaş büyüyüp geliştikçe kavramaya başlarsa, şeriat ehlinin de, o mertebede kaldığı sürece dinin tüm gerçeklerini anlaması mümkün değildir. Eğer kişi samimi olursa, yaşıyla beraber aklı da artacağı ve böylece mıknatısın çekim alanına gireceği için, niyeti ve nasibi de varsa, tahsiline devam edip dini ilimler üniversitesine girebilir.

Şeriatın, dinde çocukluk devresi olduğunu söylüyoruz. Bunun nedeni, şeriat erbabının aynen çocuklar gibi ne yaptıklarını bilmemeleri, bilmedikleri halde aynı şeyleri yapmaya devam etmeleridir. Bu yaptıklarında samimi olanlar, aynen çocuklar gibi masumdur.

Şeriat erbabı, daha olgunlaşamamış olduğu için, yaptıklarında mazurdur. Onların yaptıkları, "Ekin ektik" dedikten son-

ra, tarlada çıkan buğdayın saplarını yemek gibi bir şeydir. Gelişip insan haline gelmiş olanlarsa, o saplarda tanelerin oluşmasını bekler. Olgunlaştığını gördükten sonra, taneleri samandan ayırır, eler ve insana lâyık olan kısmını yer. Çünkü, buğdayın tanesi insan, sap ve samanı diğer canlılar içindir. Buraları iyi düşünmek lazımdır.

ŞERİATIN HUDUDU

Şeriat, beşeriyetin bu âlemde zararsız hale gelmesi için konmuş kurallardan ibarettir. Bunları teferruatlı olarak öğrenmek isteyenler Büyük İlmihal veya Mızraklı İlmihal gibi kitaplara bakabilirler. Ancak, bu kuralların insana Allah'ı öğretmeyeceğini bilmek gerekir. Bunlar, sadece birer vasıta olabilir. Allah isterse, kişiyi bir insan-ı kâmil'le karşılaştırır ve içten kendi inayeti, dıştan da mürşit yardımıyla o kulunun öğrenmesini sağlar. Yani, kişiyi kemâle erdirir.

İnsan olmak, havada uçmak, denizde yürümek vs. değil, Allah'ı bilmektir. İnsanın aslı, bildiğimiz gibi beden değil, ruhtur. Ruh, latif olduğu için uçar. Eğer beden de ruh haline gelebilirse, o da uçar...

Ehl-i şeriat, dış âlemden iç âleme geçemediği için rumuzları çözemez, onlara kılıf uydurarak işi idare etmeye çalışır. İşin aslını öğrenebilmek, o rumuzları çözebilmek, ancak iç âleme geçmekle mümkün olur.

Gerek Kur'an'da, gerekse şer'î kitaplarda yazılı olan, güneşin batıdan doğması, İsa'nın Akminare'den inmesi, dabbet-ül arz, haşir neşir, Ye'cüc Me'cüc, gece gündüz, İsrafil'in Sûr üfürmesi, zulmet diyarı, ab-ı hayat çeşmesi, Mehdi vs. gibi kavramlar, tamamen birer rumuzdan ibarettir. Bunların hepsini kendinde toplayamamış olan bir kimsenin, bunların gerçeğini anlaması ve anlatması mümkün değildir. Anlatabileceği, sadece bu rumuzların kendi hayalinde oluşturdukları olabilir.

Erbab-ı şeriat Hakk'ı tanıyamaz. Bunun nedeni, Hakk'ın kendini halk esmasında göstermiş olmasıdır. O yegâne mevcut, halk olarak görününce, Kendi'sini bilenler dışında kimse O'nu tanıyamamaktadır. Bu tanıyamayışın nedeni ise, tanıya-

mayanların benliklerinden geçemeyişleridir.

Allah'ın, *"Üç kişi gizli konuşmaz ki, dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> dediği nokta gayb âlemiyle ilgilidir. Yani, O'nun tenzihidir. Zâhir uleması da O görünmeyeni benimser ve Allah'ı hep uzaklarda arayıp görünmezliğiyle anlatmaya çalışır. Onlar da ahadiyete girerler, ama ahadiyet hakkında bilgileri olmadığı için orayı zevk edemezler. Bu durum ağaç görmemiş bir insanın ağacın köklerini anlamaya çalışmasına benzer. Kökler görülmediği için hiç bir zaman tam olarak anlaşılamaz. Hocalar, "Bizim imanımız iman-ı gaybîdir" derler. Bu tabir Kur'an'da da vardır. Ama, bunu söyledikleri zaman kendilerine, *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"*<17-72> ayetine ne diyecekleri sorulduğunda, cevap veremezler. Ayrıca, orada görülecek olanın ne olduğu hakkında da bir şey söyleyemezler. Çünkü, Allah, "Ben sizdeyim" demiş olduğu halde, kendilerine baktıklarında sadece nefislerini görür ve bu sözü inkâra yönelirler.

Evet, Allah görülmez. Bir hüviyet var, ama O'nu görmek için, hazırda olması gerekir. Görme, yani rüyet iki türlüdür. Biri, basar-ı şühudî (hüvezzâhir, dış âlemindeki görüş), diğeri ise, rüyet-i kalbîdir (hüvelbâtın, iç âlemindeki görüş). Hüvelbâtını bilmeyen neyi rüyet edecektir?

Kalbe gelenin, "Kalbin secde etti mi?" meselesi olduğunu Hazret-i Peygamber söylüyor. Onlar, kalplerinde kendilerini görünce şeytan diye kaçacaklardır. Çünkü, gerçekte de görecekleri, kendi şeytanlıkları olacaktır. Oysa o, misafir-i gaybidir.

Hazret-i Peygamber, "Aklına hiçbir şey getirmeden iki rekât namaz kılana şu iki deveden birini vereceğim" deyince, Hazret-i Ali hemen namaza durur. Birinci rekâtı kılar, ikinci rekâtta acaba şu kırmızı deveyi mi yoksa diğerini mi verecek sorusu aklına takılır. Namazı bitirir ve durumu Peygamberimize anlatır. Bunun üzerine Peygamberimiz, "Kalbin secde etti mi?" diye sorar. Hazret-i Ali "Evet etti" deyince, "O halde namazın

olmuştur, doğrudur" buyurur.

Burada da düşünülecek noktalar vardır. Tahattur (hatıra gelme) neden birinci rekâtta değil de, ikinci rekâtta olmuştur? Neden Peygamber "Kalbin secde etti mi?" diye sormuştur?

ŞERİATIN UYGULANMASINDAKİ ZORLUKLAR

Şeriatın kuralları çok katı olduğu için, uygulanması çok zordur. Şeriat âleminde yaşayıp o âleme gönül vermiş olanların, kendilerinden isteneni tam olarak vermeye çalışmaları halinde, adeta bir meczup durumuna düşmeleri kaçınılmazdır. Çünkü bazı yerlerde ve durumlarda bazı noktaları unutmak insanı son derece huzursuz eder. Buna örnek olarak, namazda bir sureyi unutmayı yahut namaz kılarken akla takılan bir şeyi akıldan çıkaramamayı, ya da bir ayetin bir harfini yanlış telaffuz etmeyi gösterebiliriz. Bunlar insanın aklını zorlayıp akli dengesini bile kaybettirebilir. Tabii bu, şeriatı samimi olarak uygulamaya çalışanlar için geçerlidir.

Şeriatın amacı, insanları rahat ve huzur içinde kaynaştırmak olduğundan, bilgi ve tam teslimiyet esastır. Bunun anlamı, ya bilip kaptan olmak ya da gemiye binip "Kaptan nereye götürürse götürsün" diyebilmektir. Nuh'un Gemisi bu prensibin uygulanmasını gösterir. Nuh, kaptan olarak kendisi kurtulduğu gibi, gemisindekileri de kurtarmış, selamete çıkarmıştır.

Erbab-ı şeriat, mânâda görülecek olan Anka, Simurg, Kaf dağı gibi mefhumları kavramakta da zorluk çeker.

Örneğin, Kaf Dağı insandır ama hangi mertebedeki insan?.. "İnsan her şeydir, Kur'an her şeydir" demek kolaydır ama o her şey olan Kur'an'daki tüm ayetlerin hakkını verebilmek zordur. İşte, mesele de buradadır. Çok kimse, burada şaşırmıştır. Şaşırmamak için tevhide ulaşmak ve her şeyin hakkını verip hepsini yerli yerine oturtmuş olmak gerekir.

Ehl-i şeriat, tevhid ehlinin namazın içinde olduğunu anlayamaz. Onlar için geçerli olan, "Salât-ı mefruze" dedikleri beş vakit namazın, bedensel hareketlerle kılınmasıdır. Bundan amaç, tekrarlata tekrarlata avamı nâmaza alıştırmak, Allah

korkusuyla cemiyette huzur ve düzeni sağlamak, insanların kendilerini ve birbirlerini berbat etmelerini engellemek, onlara kâinattan ve kendilerinden zevk almasını, yani manevi zevki tatmayı öğretmektir.

Ehl-i şeriat Allah'ı şuur altında tahayyül eder, Peygamberin O'nu bildiğini kabul eder.

İnsan, yaşamını zamanın ahkâmına göre güzelleştirirse, huzur içinde yaşar ve hududu tecavüz etmediği sürece de gönül kapıları açılır, gider.

Şeriata tüm samimiyetiyle, tam olarak uyan ve uygulayan bir insana mutlaka feyz-i akdesten bir yardım ulaşır.

Zamanımız zekâ devri olduğu için, günümüz insanlarını sadece şeriat tatmin etmiyor. İnsanlar, "Miraç nasıl oldu? Yaratılış nasıl oldu?" ve daha buna benzer pek çok sorular soruyor ve sorduklarına akla uygun cevaplar almak istiyorlar. Alamadıkları zaman, kendilerine anlatılanlardan tatmin olmadıkları için, şüpheden kurtulup *"İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır"* <2-1, 2> olamıyorlar. Anlatılanlardan tatmin olduklarında sorular da bitiyor.

ŞERİAT ERBABININ ÇELİŞKİLERİ

Ehl-i şeriat, mecazları olduğu gibi kabul ettiği için çelişkilerden kurtulamaz. Hakikat ehli olanlar ise, mecazları çözerek çelişkileri ortadan kaldırır. Zâhir ulemasının çelişkilerinin örneklerinden biri, evvelce de anlattığımız, bir taraftan Allah mekândan münezzehtir derken, diğer taraftan Kâbe'yi Allah'ın evi olarak göstermeleridir. Bu hususta anlattıkları şeyler, kavga etmesinler diye bir yere toplanan çocuklara anlatılan masallara benzer. Çünkü, kendini bilenler, Allah'ın, kendi yaptığı Kabe'de, yani Kâbe-i Ulyâ olan Cenab-ı Hâkk'ta olduğunu bilir ve *"Zahidler mihrabı kuru duvardır / Âşıklar mihrabı vech-i didardır"* derler.

Zâhir uleması, Allah'ı mekânından, yani insandan ayırdığı için, insanları hayal âleminde yaratılan bir ilâh-ı mec'ule tapar hale getirmiştir. Put denen şey, onların söylediği gibi sadece ağaçtan veya madenden yapılmış nesneler değildir. Hayalde

yaratılıp tapılan şeyler de birer puttur, birer ilâhtır. Bunun örneğini de Hazret-i İbrahim'de bulmak mümkündür. Çünkü o, hem kırdığı putların, hem de önceleri Allah zannettiği yıldız, ay ve güneşin aslında birer ilah yahut put olduğunu anlatmıştır. (Hazret-i İbrahim bahsine bakınız.)

Hocalar, "Allah her yerde hazır ve nazırdır" meselesini sıfata atfederler ve sıfatı, zâttan ayrı olarak düşünürler. Bu mümkün değildir. Öyle olsaydı, sıfatın hareketsiz kalması, ef'alin olmaması gerekirdi. Bu nedenle, biz olayı bu şekilde görmeyiz ve mertebelerle izah ederiz ki, gerçeği de budur.

Erbab-ı şeriat, Kur'an'da yazdığı için Hazret-i Musa'ya, *"Ben senin Rabb'inim, nalınlarını çıkart, sen mukaddes Tuvâ Vadisindesin"* <20-12> hitabının ağaçtan geldiğini kabul eder ve buna itiraz etmez, ama ağaçtan tecelli edebilen Allah'ın, aynı şekilde insandan da tecelli edebileceği söylendiğinde, yaygarayı koparırlar. Hele bu sözü söyleyen bir de "Tecelligâh benim" derse, o zaman hiç tereddüt etmeden bu sözü edenin başını vururlar. İşte, bu çelişkilerini de anlamak mümkün değildir.

Allah, insanı en üstün yaratık olarak yaratmıştır. İnsan varlığından tamamen soyunup varlığı tevhid ve kendini ifna edebilirse, ağaçtan konuşabilen Allah, bu mükerrem yaratığının ağzından da konuşmaya başlar. Böyle olunca da, Hallac-ı Mansur ve daha pek çok zâttan çıkan "Enel Hakk" sözünü söyleyen O olur. Bu sözün sesli olarak çıkması halinde, sözü söyleyenin akıbeti, işitenlerin durumu anlayıp anlayamamasına bağlıdır. Eğer yanında bulunanlar anlayamayanlardansa, akıbeti Hallac-ı Mansur'unkinin aynı olur. Nitekim olmuştur da... Katletme işlemini gerçekleştirirken kendilerini haklı görmelerinin nedeni, bu sözü eden kişinin şirk koştuğunu zannetmeleridir.

Bu mertebeye gelip sesini duyurmayan ve o sözü içinden söyleyenler için mesele yoktur. Böylelerinin en mükemmel örneği, Hazret-i Peygamberdir. Kendileri, hocalar nazarında ümmî olduğu halde, ağzından Kur'an çıkmıştır. Diğer ashab-ı kirâm'ın eserleri, şiirleri, divanları ve sözleri de kendilerini terk ettiklerinde, Hakk'ın onların ağzından söylemesi sonucu

ortaya çıkmıştır.

Ehl-i şeriat, peygamberler konusundaki gibi, miraç konusunda da çelişkiler içindedir. Âdem'in anasız babasız, Havva'nın anasız, İsa'nın babasız dünyaya gelişine makul bir izah bulamadıkları gibi, miraç olayını da akla yatacak şekilde izah edemezler. Çünkü, miracın bedenen mi, yoksa ruhen mi gerçekleştiği konusunda çelişkidedirler.

Ehl-i şeriatın mevcut pek çok çelişkisinden biri de, köpek beslemenin karşısında olmalarıdır. Bir taraftan, "Köpek giren eve melâike girmez" diyerek köpek beslemeyi yasaklarken, diğer taraftan, Ashab-ı Kehf'in köpeği olduğunu söylerler.

Bu çelişkide hocaların haklı olduğu taraf, köpeklerde bulunan bir parazittir (köpek tenyası). Bu parazit, insanda, içinde binlerce yumurta taşıyan bir kist meydana getirir. Yani, bir hastalık yapar. Kistin patlayıp yumurtalarının etrafa dağılması, insanın hayatına mal olabilir. Kist ameliyatı gerektirir. Eğer patlamış olursa, hastalık tekrarlayacağı için mükerrer ameliyatlar sonucu hastanın ölümüne bile yol açabilir. Ancak, aşıları muntazam yapılan ve veteriner kontrolünde tutulan köpekler için böyle bir tehlike yoktur.

Aynı şekilde kediler de mikrop taşır. Tırmaladıkları yere bulaştırdıkları mikroplar hastalık oluşturabilir. Onun için bu tür yasaklamaların tek nedeni sağlığın korunmasıdır. Yasaklama, bir tedbirdir. Önce tedbir alınması gerektiği için yasaklama yoluna gidilmiştir. Ufak tefek şeylere önem vermeyip ihmal etmek, örneğin, küçücük bir sivilceyi ciddiye almamak, ileride insanın başına çok büyük bir problem çıkarabilir. Onun için insanlara, "Önce deveni sağlam kazığa bağla, sonra Allah'a emanet et" denmiştir. Aynı şey manevi sıhhat bakımından da geçerlidir. Ufacık bir kırgınlık var ve bu, en kısa zamanda özür dilenerek giderilmezse, ileride ciddi küskünlüklere yol açabilir. İşte dinimizde küskünlüğe, yaz aylarında bir tülbent kuruyuncaya kadar süre verilmiş olmasının nedeni budur. Çünkü, kırgınlık giderilmezse zamanla kinlenmeye neden olabilir. Uşşâkilerin rüyalarında deve veya manda görenlerin derslerini değiştirmelerinin nedeni de budur.

Kendilerini şeriatı korumakla görevli zanneden zâhir uleması için, bir insanı değerlendirmekte geçerli tek ölçü olması gerektiği gibi onun iç âleminin güzelliği değil, sadece ibadet edip etmediği hususudur. Namaz kılmayana "Buğz-u fillâh yapmalıdır" deyip selam vermenin bile caiz olmadığını söyler, böylece kişiyi bir nevi afaroz etmiş olurlar. Çünkü, onlara göre selam, selamete çıkmışlara, müminlere verilir. Hocalar nazarındaysa, şer'î namaz kılmayan mümin olamaz, selamete çıkamaz. Böyle davranmalarının sebebi, evvelce de söylediğimiz gibi, denizle dalgayı birbirinden ayırmaları, ayrı görmeleridir. Bunu yaparken kendilerinin kim olup da, Hakk'ın yarattığını reddetme hakkını kendilerinde bulabildiklerini hiç düşünmez ve resmi kötülemenin, ressamı kötüleme anlamına geleceğini anlayamazlar. Ehl-i hakikat ise, böyle bir ayrılık görmediği için herkese selam verir.

ŞERİAT TAKLİTÇİLİĞİ NEDİR?

Şeriat Allah'ın koyduğu düzeni harfiyyen uygulamaktır. İnsan bunu bilerek, hakkıyla yapabilirse hakikati uygulamış olur. Ama, ne yaptığını bilmeden, taklit olarak yaparsa, o zaman yaptıkları, bir alışkanlığın yerine getirilmesinden ibaret olur. Yani, ibadetini yerine getirdiğinde, içinde yaşamadığı için ibadet etmemiş, sadece ibadet ettiğini zannetmiş olur. Gerçek ibadet, bilerek yapılandır. Pekiyi, gerçek ibadet nedir? Gerçek ibadet, kuldan kula hizmettir.

Şeriatın iç yüzü, hemen hemen hakikat gibidir. Ama, biz onun dış yüzünde kaldığımız için sadece namaz, oruç, örtü meseleleriyle uğraşıyoruz.

Kurallarına tam uymadan, sadece şekil olarak namaz kılmak bile, insana bir huzur verebilir, ama bu gerçek namaz değil, taklit namazdır. Bunu anlatabilmek için bir hikâye anlatılır.

Vaktiyle bir evde birkaç kelime söyleyebilen bir saksağan varmış. O devirde odun, merkep sırtına yüklenip mahalle aralarında dolaşarak satıldığı için, oduncunun biri o evin önünden geçerken "Oduncu" diye bağırdığında, evden "Oduncu, odun

kaç para?" diye bir ses duymuş ve daha odun fiyatını söylemeye fırsat bulamadan, evden "Yık" diye bir ses gelmiş. Adam evin kadınının söylediğini zannederek odunları yıkmaya hazırlanırken, aynı konuşma bir kere daha geçmiş. Adam odunları boşaltıp parasının verilmesini beklemeye başlamış. Bir süre beklemiş, kimse kapıya çıkmayınca, kapıyı çalmış. Evden tekrar aynı ses "Oduncu, odun kaç para?" diye sormuş, adam fiatı söylerken, yine "Yık" denmiş. Bu konuşma birkaç kere daha tekrarlanıp, oduncu, "Yıktım ya daha ne söylenip duruyorsun" diyerek sinirlenmeye başladığını belli edince, çevreden durumu görenler, adama kendisiyle konuşanın saksağan olduğunu anlatmışlar. Bunun üzerine adamcağız odunlarını tekrar merkebine bindirip oradan uzaklaşmış.

İşte, bilinçsizce yapılan işler ve tevhid konuşmaları, bu hikâyedeki saksağanın konuşmasına benzer. İnsanı şaşırtabilir. Bu arada, bilinçli olanların sözlerinin de, örtülü olması nedeniyle zor anlaşılabileceğini unutmamak ve iki durumu birbirine karıştırmamak lazımdır.

Bugün üzülerek söylüyorum ki, şeriat, erkândan ibaret kalmıştır. Ehl-i şeriat geçinenler de, bu nedenle erkâna uymayanı dinsiz ilan etmektedirler. Hattâ aralarında, erkânı bile dejenere edip saça, sakala, cüppeye ve sarığa indirgeyenler olduğunu görüyoruz. Bunlarla bir yere varılamayacağını Nasreddin Hoca, "Keramet sarıktaysa sen oku" diyerek anlatmıştır. Tabii, anlayana...

Rüsumat ehli hakikati bilmez, hakikate yönelenlere, yoldan çıktı nazarıyla bakar. Ama, çok şükür günümüz gençliği, Kur'an, din, namaz, ibadet dahil her şeyin aslını öğrenmek istiyor ki, bu iyiye gidiş işaretidir.

Şeriat dışa dönüktür, ama Allah kalbe nazır olduğundan erbab-ı şeriatın da kalbine bakmaktadır. Kişinin kalbi temizse mükâfatını görür, ama temiz değilse, yaptıklarının hiçbir faydası yoktur.

Ehl-i şeriatın inançlarındaki samimiyetsizliği ispatlayan bir olayı bizim Osman Dede anlatmıştı. Bir gün, bir hoca ile konuşurken, hoca "Her şey Allah'ındır, kulun hiçbir şeyi yoktur"

deyince, Osman Dede hocanın elindeki parayı göstererek: "Bu da Allah'ın mı?" diye sormuş. Hoca "Evet" deyince, Osman Dede onun elindeki parayı alıp uzaklaşmaya başlamış. Hoca hemen arkasından seğirtip "Ne yapıyorsun yahu" deyince, Osman Dede "Hani Allah'ındı. Niye sahipleniyorsun? Eğer sesini çıkartmasaydın, o zaman söylediğin söze inandığını ispatlamış olacaktın. Ben de paranı ve cüzdanını iade ederken senin gerçekten iman sahibi bir insan olduğunu kabul edecektim." deyivermiş.

Ehl-i şeriat geçinenlerin bir kısmı, Alevîlerin Müslüman olmadığını iddia ederek cehaletlerinin derecesini meydana çıkarmaktadır. Bunlar sanki kendileri Müslümanlığın ne olduğunu bilip onun gereklerini yerine getiriyormuş gibi bir havaya girerken, bu sözleriyle Kur'an'ı inkâr ettiklerinin dahi farkında olmayacak kadar cahil kimselerdir. Neden mi? Çünkü Kur'an'da *"Allah'ın indinde din İslâmdır"* <3-19> diye yazar da ondan...

Ehl-i şeriat, Kur'an gerçeklerini anlayamadığı için, tercümesini okuyup her şeyi âfakta aramaktadır. Örneğin "sema" dendiğinde onlar gökyüzüne bakarlar, biz ise ruhu anlarız. Keza "ay" veya "yıldız" dendiğinde de yine gökyüzüne bakarlar, ama biz ayı saygı, yıldızı ise his âlemi olarak algılarız. Her his bir yıldız gibidir. Bizim nazarımızda insan, kâinatı kapsayan bir varlıktır ve bunların hepsi insanda toplanmıştır. Niyazi-i Mısrî Hazretleri'nin, "Bin güneşim var" deyiş nedeni budur. Her insan bir yıldız misalidir.

Şeriat, dinin maketi gibi olduğundan, işin gerçeği hakikattir. Bunları anlayamayanlar, aslı bir örtü ile örtmekte ve kelimenin tam anlamıyla, bilmeden örtücü, yani kâfir olmaktadırlar. Bunun nedeni, kelimede kalıp onun ifade ettiği anlamı kavrayamamalarıdır.

Burada anlattığımız gerçekler şeriat erbabına bu şekilde anlatılmadığı, onlara sadece cehennem, azap, eza ile korku aşılandığı için, hepsi evhamda kalmıştır. Evhamdan kurtulamadıkları için de, bir türlü işin doğrusunu öğrenip kabullenemezler. Sonuçta, bu dünyalarını ziyan ettikleri gibi, öbür dünyala-

rını da ziyan etmiş olurlar.

Allah, Kur'an'da, nazarındaki geçerli dinin İslamiyet olduğunu söylemekle, O'na dönüşün de öyle temiz, yaratıldığı vasıfta, yani bu âleme gelinceye kadarki şeytani vasıf ve huylardan kurtulup ilk saflığına dönmüş şekilde olmasını istemektedir. Bu bulaşıklıkların hangisi bizde kalırsa, dönüşümüz o suret üzere olacaktır. İnsan suretinde dönmek isteyen, burada insan olmak zorundadır. Eğer bunu böyle anlar ve uygularsak, o zaman Müslüman oluruz. Aksi halde, ne yaparsak yapalım, taklitte kalır ve insan olamayız. İşte,

Eylesen tûtiye talim-i edâ-yı kelimat
Sözü insan olur amma özü insan olamaz
(Fuzulî)

beyiti ile anlatılmak istenen bu gerçektir. Buradaki haliyle kalanlar, hiçbir zaman gerçek insan olamazlar.

Eğer bir cemiyet hakikat üzere yetiştirilirse, o cemiyette ne yobaz, ne de tembel, sahtekâr ve rüşvetçi bulamazsınız. Böyle bir milletin karşısında da kimse duramaz. Burada insanın aklına "Böyle bir halk yetiştirilebilir mi?" sorusu takılır. Bu soruya verilecek cevap maalesef, "Hayır"dır. Çünkü, nasıl dünyanın bir yarısı aydınlıkken diğer yarısı karanlık oluyor veya bir pozitifin karşısında daima bir negatif bulunuyor, yani sadece pozitiflik veya sadece aydınlık olması mümkün olmuyorsa, bu da mümkün değildir. Zira, dünyanın devamlılığı için her ikisine de ihtiyaç vardır. Burada öğretimin faydası, insanlardaki *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek"* <99-7> tarafının biraz daha ağır basması, buna karşılık *"Ve kim zerre kadar şer işlemişse onu görecek"* <99-8> tarafının biraz daha hafiflemesi olabilir. Ama, bunun bile büyük bir nimet olduğunu kabullenmek gerekir. Bunun yolu, insanları tenperest olarak değil, ruhperest olarak yetiştirmekten geçer. Bunun için de şeriat denen erkânı günün şartlarına adapte etme samimiyetini göstermek gerekir. Örneğin, şer'i kitaplarda, "On sekiz saatlik yol yürüyen insan seferidir" diye yazar. Bu yol, saatte beş kilometrelik bir yürüyüş hızıyla doksan kilometre eder. Ama günümüzde bu mesafe bir saatlik, hattâ daha az zamanda gidilen bir

yol olduğu halde, hâlâ eski şekliyle kabul görmektedir. Samimi olunduğunda bunun değişmesi gerekmez mi?.. O halde, önce samimi olmak ve bilinmeyen konularda fetva vermekten vazgeçmek gerekir. Bunun bir örneği de şudur:

Zâhir uleması, genelde "vuslat" dendiğinde, onu "şehvet" denen hayvani duygu olarak algılarlar. Bu duygu da bu âlemdekiler için bir nurdur. Çünkü, hüvezzâhir âleminin zuhuru ve idamesi bununla olmaktadır. Allah'ın hüvezzâhir esmasının devamı ve kemâlâtı için böyle bir duygu yaratılmıştır. Allah isteseydi Âdem'i anasız babasız, İsa'yı babasız yarattığı gibi, daha farklı bir düzen kurup herkesi Âdem gibi kokar balçık içinde oluşturabilirdi.

Onlar da ilahi vuslatı duymuş ve olabileceğini hayal etmişlerdir. Ama, "Lâ"yı bilip gerçekleştiremediklerinden, bu hayallerinin hakikat olması mümkün değildir.

Ehl-i şeriat, ebul-vakt olmayı bekler. Halbuki insan, ibn-ül vakt, yani ayna olmaya çalışmalıdır. Çünkü, insan ilmin sahibi olamaz, ancak ilme tecelligâh olabilir.

Ehl-i şeriatın içinde de o âleme tecelligâh olanlar vardır, ama kendileri bu durumun farkında olmadıkları için, ilme sahip çıkmaya, o ilmi kendilerine hasretmeye kalkarlar. Zira, Ben'in ne demek olduğunu idrak edememişlerdir. Benliği sahibine verenler, O'nun tecellisiyle kâinatı kapsayıverirler ki, bunların kimler olduğunu biliyoruz.

Keza, "Tevhid" dendiği zaman hocaların aklına, ele birer tespih alıp zikir halkası kurmak ve hep beraber doksan dokuz kere "Allah'tan başka ilah yoktur" dedikten sonra yüzüncüde, "Muhammed Allah'ın resûlüdür" deyip tekrar doksan dokuz kere "Allah'tan başka ilah yoktur"a dönmek ve bu işi saatlerce tekrarlamak gelir. Bu yapılan, insanlara aslı ve gerçeği yaşatabilmek için, onları eğitme amacı güden sözler ve hareketlerden başka bir şey değildir.

Bunları da inkâr etmemek lazımdır, ama amaç bu sözleri söyleyip sallanmak değildir. Bu yapılan sadece bir eğitim yönteminin uygulanmasıdır. Fertler bu eğitimden istifade etmezse, o zaman evvelce anlattığımız saksağan hikâyesindeki sak-

sağanın oduncuya, "Odun kaç para, yık" deyişine benzer bir tablo oluşur. Çünkü, o zaman, bu işi yapanlar, o saksağan gibi, bilinçsiz söz söyleyenler sınıfına girmiş olurlar.

Ehl-i şeriatın "softa" olarak nitelendirilen bir kısmı, bugünü yaşamak yerine, bin dört yüz yıl önceki yaşama rücu etme çabasına girmektedir. Bunun neticesinde sakal bırakıp sarık ve cüppe ile sokaklarda dolaşıyorlar. Böylelerinin anlayamadıkları şey, düşünce temelinde o gün ile bu gün arasında hiç bir fark olmadığı ve işin esasının her devirde aynı olduğu gerçeğidir. Farklılık, teferruat olan yaşam biçimindedir. Düşünce esas alınacağına teferruatın esas alınması, onları bu sonuca götürmektedir ki, bu da bilmeyenin, bilmediği işi yapmaya kalkmasından kaynaklanmaktadır. Eğer, fes, entari ve sakalla cennete gidilebilseydi, bu kadar sıkıntı çekip bu kadar kafa yormaya gerek kalır mıydı?

Şeriata, "hile-i şer'iye" diye bir kavram yerleştirilmiştir. Bu, büyük bir ihtimalle, sadece iyi niyetle kullanılmak üzere Kur'an öğretisinden (Bkz. Yûnus Suresi) alınmıştır. Oradaki kullanımı, insanın bir anda düşünmeden ağzından kaçırıverdiği bir sözü, karşısındakine zarar vermeden yerine getirme amacı güder. Hatır için çiğ tavuk yiyeceğini söyleyen bir kişinin, "Bunun içinde de tavuk vardır" diyerek yumurta yemesi, basit ve zararsız bir hile-i şer'iyedir. Keza, kendisinden borç para istenen bir kişinin, karşısındakini kırmadan reddetmek için, cebinde parası olduğu halde "Elimde yok, olsaydı verirdim" demesi, yine masum bir hile-i şer'iyedir. Maalesef, iyi niyetle ortaya konmuş bu yöntemin, asırlarca ve sıklıkla gayesinden uzaklaşmış olarak kullanıldığı da bir gerçektir. Halen de aynı şekilde kullanılmaktadır.

EHL-İ ŞERİATIN GÖREVİ

Yabani atlar sürü halinde dolaşırlar. Onlardan yakalananların başına bir yular geçirilir ve sırtına eyer vurulur. Bu duruma alışmaları için zaman zaman dövülür, zaman zaman da şeker verilerek mükâfatlandırılır. Bir süre sonra sahibine alışınca, yuları çıkarılsa bile hayvan kaçmaz.

Şeriat da yabani olan beşeri ehlileştirmek için takılan bir yular gibidir. Beşeri zora sokup o yulara alıştırdıktan ve eğitip ehlileştirdikten sonra, yularının çıkarılmasında bir mahzur yoktur.

Ehl-i şeriatın görevi de bu terbiye işini gerçekleştirmektir. Ama bu işi, maalesef, rumuzları gerçekmiş gibi kabul ederek yapmaya çalışmaktadırlar. İnsanlara, mevhum bir Allah'ın, bir tarafa cennet köşkleri, diğer tarafa cehennem alevlerinin meydana getirdiği alev dağları, ortaya da "Sırat Köprüsü" adı verilen ince, keskin bir köprü yapmış olduğunu telkine çalışırlar. Bunlar, kendi hayallerinin mahsulü olan tarif ve anlatımlardır. Anlattıkları vardır, vardır ama, rumuzla ifade edilmiştir. Bu rumuzlar, başka türlü anlatım mümkün olmadığından konmuştur. İşin aslını bilmeyenler, bu rumuzları gerçekmiş gibi anlatmaya kalkınca işler karışmaktadır.

Bu mefhumların hepsi insanda, insan düşüncesinde vardır. İnsanın düşüncesi, yaşantısını belirleyecek ve bu yaşantı da ahiretini şekillendirecektir. Bunları daha önce "Cennet" ve "Cehennem" bahsinde tefferruatlı olarak anlatmıştık.

EHL-İ ŞERİATIN PROBLEMLERİ

Hocalar, yani erbab-ı şeriat da insanlığa ulaşmak amacında olduğu halde, onlar tenzir, yani korkutma yöntemini benimsemişler ve insanları, kendinden korkar hale getirmişlerdir. Bu doğru bir yöntem değildir. Kur'an'daki tenzir de bir terbiye yoludur, ama bu, onların anladığı anlamda bir korkutma değildir. Kur'an'daki tenzir, bir babanın çocuğunu korkutması gibidir. Baba, gerektiğinde çocuğunu tekdir edip korkutur, ama hiçbir zaman çocuğuna karşı kin beslemez. Onu tekdir ettiğinin hemen akabinde, çocuğun başına bir kötülük veya kaza gelse yahut çocuk düşüp bir yerini acıtsa, hemen kucağına alıp "Ne oldu yavrum" diyerek onu bağrına basıverir. Allah *"Merhametlilerin en merhametlisi"* <7-151> dir. Kullarına bu kadar rahmet verip merhamet ederken, onlara insaf etmez mi?

Allah, kâinatı sevgiden yaratmıştır. Erbab-ı şeriat, bunu bildiği için, söylediklerinden kendileri de şüphededir. Bu şüp-

helerinin nedeni de Allah'ın, "Müminin kalbi" olan mekânını inkâr edip O'nu insandan ayırmalarıdır. Bu sebeple, hayallerinde bir ilâh-ı mec'ul yaratmışlardır. Bu mec'ul ilâh, bir nevi yapmacık Allah veya puttur.

Şeriat erbabının anlayamayıp şüphede kaldığı ayetleri, ileriye veya geriye atma alışkanlıkları vardır. Halbuki, her şey aynen hava gibidir. Hava nasıl bin yıl önce nasıl ise, bin yıl sonra da öyle olacaksa, ayetler de öyledir. Bin dört yüz yıl önce nasıl cari ise, bugün de aynı şekilde geçerlidir. Hakikat erbabının "Dem bu demdir" deyişinin nedeni de budur.

Kur'anda *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72>, *"İyi bil ki, O her şeyi ihatası altına almıştır"* <41-54>, *"Üç kişi gizli konuşmaz ki, dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> yazdığına ve Hazret-i Şah-ı Velâyet de, "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" buyurduğuna göre, görülecek bir şey var demektir. Bu noktada ehl-i şeriat, "Görüyor gibi" tabirini kullanır. Bu da, onların göremediklerini itiraf etmeleri anlamına gelir. Görme konusunda ehlullahın gerçekçi olduğu muhakkaktır. Çünkü Allah yukarıdaki sözlerine ek olarak, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> demekle, âfakta da, enfüste de bizimle olduğunu anlatmaktadır. Bu hususta daha ne demesi beklenebilir ki?

Zâhir uleması, Hazret-i Ali'nin, "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" sözünü, "Namazda O'nu görüyor gibi durmak gerekir, çünkü sen O'nu görmesen bile O seni görüyordur" şeklinde izah ederler. Ama, Ehlullahın çoğu, Şah-ı Velayet'in, "Görmeden ibadet etmem" dediği noktaya ulaşmıştır. Çünkü, Allah, *"Her şeyi ihatası altına almış"* <41-54> olduğundan, kendilerini bu kapsamın dışında değil, olması gerektiği şekilde, içinde görürler. Zaten Allah, yukarıdaki sözleriyle bizi dıştan ve içten ihata-yı külliyesine aldığını, itiraza imkân bırakmayacak şekilde anlatmış olmaktadır.

Bu bilgiler ışığında insanın Hakk için yaratıldığı ve Hakk'ın da gayrı olmadığı aşikârdır. Ancak erbab-ı şeriata bunu, o de-

virlerde anlatmak mümkün olmadığından, bu görüşleri ileri süren Seyyit Nesîmî, Hallac-ı Mansur, İsmail Mâşûkî gibi pek çok zevat türlü işkenceler ve zulümlerle öldürülmüştür. Bunlardan Nesîmî'nin derisi yüzülerek, Hallac-ı Mansur asılarak, İsmail Mâşûkî müridleriyle birlikte Sultanahmet civarında başları kesilip Sarayburnu'ndan denize atılarak katledilmiştir.

Bu olayların tümü cehalet sonucu meydana gelmiştir. Çünkü, şeriat erbabı, Allah'ı mevhum bir varlık olarak kabul ettiği için, O'nu koruma gayretine girmektedir. Ama, O'nu koruyayım derken, O'nun, elleriyle özene bezene yapıp içinde bulunduğu binasını yıkarak, Hakk'ı şehit ettiklerinin farkına bile varmamaktadırlar. İnsanın vehimden kurtulabilmesi için kendini bilip marifete ulaşması şarttır.

Erbab-ı şeriatın, resmi yasaklamasının nedeni de, irfaniyet noksanlığı sonucu asıl ile sureti ayırt edemeyip surete, yani resme vücut vermesidir. Bir devirde sofu kimseler, kibrit kutularının üzerindeki resimleri yırtıp kibritleri öyle kullanırlardı. Aralarında, Cumhuriyetin ilanından sonra yeni tedavüle çıkan paralardaki Atatürk resimlerini kazımaya kalkanlar dahi olmuş, fakat, bunu yaptıklarında paranın geçersiz olacağını anlayınca yapamamış, "Günahı varsa, o günah o resmi oraya koyanlarındır" diyerek resme alışmaya başlamışlardır. Resmi asılla karıştırdıklarının bir başka delili de, resim çektirenlere "Canını nasıl vereceksin?" diye sormalarıydı.

Şeriat erbabının resme karşı olması ve hayvan veya insan resmi olan yerde namaz kılınamayacağını söylemesi, bilgisizliklerinden veya hatalı bilgilendirilmiş olmalarından kaynaklanır. Çünkü, önemli olan, namaz kılınan yerde hayvan veya insan, hattâ şeytan resmi değil, o resimlere ait vasıfların, yani şeytanlığın, insanın içinde bulunmamasıdır. Kişi kendisi arı duru olduktan sonra, dışarıda şeytan resmi değil, şeytanın kendisi bile olsa onu etkileyemez. Onun için bizim tüm çabamız, Peygamberimizin yaptığını yapıp içimizdeki düşmanı, yani şeytanımızı Müslüman etmeye çalışmak olmalıdır.

Erbab-ı şeriat içinde de çok temiz, çok iyi kalpli kimseler

vardır. Böyleleriyle erbab-ı hakikat ve erbab-ı marifet arasındaki fark, görüp görmeme meselesidir. Şeriat erbabı görüp bilemediği için, denizdeki balıklar gibi bu âlemde yüzüp, gider. Onlar da sonuçta, hayatları boyunca doldurdukları film bobinlerini seyredecektir. Tıpkı her insan gibi... Ama, bu iş hocaların söylediği gibi olmayacaktır.

ŞERİAT - HAKİKAT İLİŞKİLERİ

İnsanlar bazı hakikatleri göremedikleri zaman, o hakikatin kendi kafalarında oluşturduğu suretlere inanır ve o inançla yaşarlar ki, buna "ilmel yakîn" dendiğini biliyoruz. Allah'ta her şey olduğu için O, "Allahü Teâla diyor ki; Ben kulumun hakkımdaki zannı gibiyim" diyerek, kullarının kalbinde hoş bir âlem yaratır. Hakikate vasıl olmadan amellerini işleyenler de bu âleme dahildirler. Çünkü, karanlık, onlar için aydınlıktır. Tıpkı, yarasanın cennetinin karanlıkta olması gibi...

Çok şükür, şimdi her şey açılmaya başladı. İnsanlar her şeyi alenen görüyor. Dünya daha da güzelleşecek ve zamanla iç ile dış bir olacak, hakikat aşikâr olacak, yalan ortadan kalkacak.

İnsanları berbat eden yalandır. Yalan, siyahı beyaz, beyazı siyah gösterir. Onun ortadan kalkmasıyla esmalar ortaya dökülecek. Şimdilik bu kadarına da şükür... Görünen bir terakki var, ama her terakki için tılsım denen mertebeler vardır. Bu durum eski masallarda, hazinenin etrafındaki ejderhalar veya başka manialar şeklinde anlatılmıştır. Bu engebeler amaca ulaşma arzusunu kamçılayan faktörlerdir ve kemâlât ifadesidir. Çünkü, sıkıntıyı çekmeyen ferahın, hasta olmayan sağlığın kıymetini bilemez. Allah, her şeyi yerli yerince yaratmıştır ve yarattığı her şey güzeldir. O'nun yarattıklarında ve verdiklerinde çirkin bir şey yoktur. Allah bu güzelliklerden ayırmasın...

Ehl-i şeriat, zuhurda kalıp bütûnu anlayamadığı için dış âlem gibi saltanata çok düşkündür. Ehl-i hakikatse, saltanata değer vermeksizin amaca yönelmiştir. Bu nedenle, şeriat ehlinin karşısına hakikat gerçekleriyle çıkılacağı zaman, o gerçekler tüm çıplaklığıyla anlatılmaz. Mutlaka üstüne bir örtü örtmek gerekir.

Şeriatta, bir sürü kavram hayalde canlandırılır. Hakikatteyse hayale yer yoktur. Her şey hakikatiyle bilinir ve görülür. Allah, *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların Hakk olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz"* <41-53> dediğine göre, gözü açık olanların bunları görüp anlaması mümkündür. Bu durumda "Gözü açık olanlar kimlerdir" sorusu akla takılır. Onlar, kemâl sahipleridir.

Şeriat erbabının gözü açık değildir. Onlar, iç âlemi görmezler. Allah Kur'an'da, *"İlk yaratıştan yorulduk muydu ki yeni bir elbiseyle halk olunuştan kuşkudadırlar"* <50-15> dediği ve bu sözle her gün yeni bir elbisede olduğunu anlatmak istediği halde, ehl-i şeriat göremediği için, hâlâ Hazret-i Peygamberin, "Çocuklarınıza yazı yazmayı, yüzmeyi ve ok atmayı öğretiniz" sözünü tutmaya ve çocuklarına ok talimi yaptırmaya çalışırlar. Bu yüzden de, günümüz şartlarına uyum sağlamakta zorlanırlar. Çünkü, gördüklerini tanıyamamakta ve gayrı görmektedirler.

Erbab-ı şeriat, işin sadece dış yüzüyle ilgilendiği için, iç yüzü, "Allah sonunu hayır etsin, Allah akıbetimizi güzel etsin, Allah son nefeste iman-i kâmil nasip etsin" gibi sözlerle Allah'a havale eder. Cenneti ve cehennemi de Allah'a bırakmalarının nedeni budur. Halbuki, ehl-i hakikat, ef'alle başlayarak, cem, Hazret-ül cem ve cem-ül cem'e kadar ahiret âlemini, yani bekayı, dünyada görüp öğrenmektedir.

Mecazdan kurtulup hakikate varmak kolay iş değildir. Çok fedakârlık ister. Onun için

Vasıl olamaz kimse Hakk'a cümleden dûr olmadan
Kenz açılmaz bir gönülde, tâ ki pürnûr olmadan

denmiştir. Burada, birinci mısrada, Allah'tan başka her var zannedilenin atılması gerektiği, ikinci mısradaysa, insanın içi temiz olmadıkça yapılan hiçbir ibadetten fayda gelmeyeceği anlatılmaktadır. Çünkü, Allah bu şekilde namaz kılanların durumunu Kur'an'da, *"Vay haline o namaz kılanların ki"* <107-4> diyerek ima ettikten sonra *"Kıldıkları namazlar yağlı bir paçavra gibi suratlarına fırlatılacaktır"* diyerek anlatmaktadır. Bu durum çocukluk devresinde olup da yatıp kalkanlar için

değil, kendisi için "Ben oldum" dedikten sonra, aynı şeyi yapanlar için söylenmiştir. Böylelerinin durumu da, sayı saymayı bilmeden, hesap hocası olduğunu iddia edenlere benzer. Onun için insana "Elif'i öğrenmek kâfidir" denir...

Şeriatın katı kuralları olduğu için, bu kurallara alışanların hakikate geçmesi çok zordur. İnsanın, hakikatte her öğrendiğini korkmadan kabullenebilmesi için, bir sürü tevillere başvurması gerekir ve bu hususta çok sıkıntı çeker. Ama, bir kere hakikate erdi mi, artık *"Onlar için korku yoktur ve mahzun da olmazlar"* <2-112> hükmüne girip korkularından kurtulur. Ancak, hakikate eren kişinin, şeriatı red veya inkâr etmemesi gerekir.

Ben şeriatta yetiştiğim için hakikate geçmekte çok zorluk çektim. Ben de yukarıda söylediğim gibi bir sürü tevile başvurdum. Ama, sonunda yukarıdaki ayetin tecellisiyle korkudan kurtuldum.

Şeriatı hiçbir zaman reddetmem, çünkü oradan yetiştim. Şeriata tabiyken, namaz kıla kıla neredeyse alnım delinecek hale gelmişti. Devamlı kılıyordum, ama ben de diğerleri gibi, ne olduğunu bilmeden kılıyordum. Şimdi namazın ne olduğunu biliyorum. *"Rabbine ibadet et, ta ki, yâkîne ulaşıncaya kadar"* <15-99> ayeti gereği dışarıda yaptığım hareketler içe geçti ve Aziz Dede'nin

Huzur-u Hakk'ı bildinse salât oldu bütün âdat
Eğer gafil isen heyhat salâtın oldu hep âdat

beyiti tahakkuk etti. Bunun anlamı, Allah'ı bilenlerin her hareketlerinin namaz olduğu, bilmeyenlerin ise, yatıp kalkmakla namaz kıldıklarını zannettikleri ve yaptıklarının sadece bir alışkanlık olduğudur. Bu işi bir âdet olarak bilmeden yapanlar, "Allah emretmiş, ben de yapıp borcumu ödüyorum" diyerek kendilerini teselli ederler.

Peygamberimizin koyduğu bu âdeti tahkir etmekten Allah korusun!.. Ama, avamın namazı ile havassın namazı farklıdır. Avam bu bilgilerden yoksun olduğu için, onların o şekilde hareket etmelerini de yadırgamamak ve küçümsememek lazımdır. Kısaca anlatmak gerekirse, "Hakikat saliklerin son durağıdır"

demek yeterlidir. Bu konularda ileride İbadet, Hakikat ve Sülûk bahislerinde çok daha geniş malumat verileceği için burada bu kısa bilgi ile iktifa ediyoruz.

Burada kısaca zikrettiğimiz hucübat-ı erbaayı (dört unsur perdelerini) terk edip nefsini tasfiye edenler daima temizlik âlemindedirler. Dört makamı tahsil edenler de, daima salât üzeredir. Onun için Hazret-i Mevlâna, "Aşikâr râ fiy salâtihum dâimûn", Kur'an da *"Daimi namazda kalanlar başka"* <70-23> demektedir. Bunlar da anlattıklarımızı doğrulamaktadır. İşte, zirve-i hakiki ve namaz-ı hakiki budur.

Burada şeriat, gerçekten de hakikatin merdivenidir. Hakikate o merdivenle çıkılır. Ama, çıkıldıktan sonra ancak inmek için merdivene ihtiyaç duyulur.

Tarikat da böyledir. Çünkü evinin yolunu bulup, eve ulaşanın artık yola ihtiyacı yoktur. Yol, evi bulup, oraya ulaşabilmek için gereklidir. İnsan eve ulaştıktan sonra artık yolda yatıp, uyuyacak değildir ki, yola ihtiyaç duysun. Onun için kemale erenler, hem her tarikattandır, hem de hiç bir tarikattan değildir. Onun için onlar: "Allah'a yol canlıların soluğu kadardır"ı idrak etmişlerdir.

Şeriat Allah'ın insanlar için kurduğu bir dünya düzenidir. Allah isterse bu düzene uyan bir kimseyi, şeriattan hakikate çeviriverir. Nasıl çevirir? O kişiye, evvelce "ak" dediğine "kara" dedirterek...

Ehl-i şeriat, bilgileri dolayısıyla kıyasta olduklarından, ehl-i hakikate inanmaz. Çünkü onların nazarında Hakk tenzihte, yani gaybtadır. Bu sebeple, gaybı hazıra getirme düşüncesinden bile ödleri patlar. Onların kafasındaki Allah, Arş-ür Rahman üzerine oturup her tarafa kumanda eden bir padişah gibidir.

Ehl-i hakikat ve ehl-i marifet nazarındaysa, Allah, tüm mertebelerde, mertebenin gerektirdiği şekilde mevcut olan bir varlıktır. Onun için, "Yedi kat yerin dibine bir ip sarkıtsan Allah'ın başına değer" derler. Bu düşüncenin doğruluğunu, *"Üç kişi gizli konuşmaz ki, dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsun-*

lar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir" <58-7> ayetleri ve "Müminin kalbi Allah'ın evidir" hadisi teyit etmektedir. Ancak bütün bu açıklamalara rağmen şeriat ehli, "Allah mekândan münezzehtir" düşüncesine dayanarak, bir yandan Âdem-i mânâya secde etmeyi reddederken, diğer yandan, "Allah'ın evidir" diye Kâbe'ye gider ve böylece, farkında olmadan çelişkilerini ortaya çıkarırlar.

Şeriat erbabı, secdeyi, secde-i mutavaat, secde-i tilâvet, secde-i ilm diye tasnife tabi tutmuşlardır. Ama, onlar ne yapmış olurlarsa olsunlar, secdenin esası, küçüğün, büyüğe itaatidir. Gerisi teferruattır.

Ehl-i şeriatın hakikat hakkındaki düşünceleri, kuruntu ve hayalden ibarettir. Onlar, her mefhumu hayallerinde canlandırır, ama içine girip yaşayamadıkları için, ne olduğunu bilemezler. Tıpkı, sonunda gideceklerini bilip de, nereye gideceklerini bilemedikleri gibi...

Ehl-i şeriat, sözünden dönmesin diye karşısındakine yemin ettirir, ehl-i hakikat arasındaysa yemin bahis konusu bile edilmez, çünkü hakikat ehli, ashab-ı meymeneden olduğu için kendisi yemin olmuştur.

Burada anlatılanlardan hiçbiri, gerçek şeriata aykırı değildir. Ama, çok kimse, anlatılanları anlayamayacağı için aksi bir kanaate varır. Bunun sebebi, Müslümanın, insan demek olması, yatıp kalkan demek olmaması ve bu kavramı yatıp kalkmak olarak anlayanlara insanı anlatmanın hemen hemen imkânsız olmasıdır..

TARİKAT

TARİKAT NEDİR?

Tarikat kelimesinin lügatlardaki karşılığı, yol, meslek, Tanrı'ya ulaşmak isteyen bir ulunun tuttuğu yol, Hakk'a ermek için tutulan, birtakım kuralları ve âyinleri bulunan yoldur.

Kısaca tarif etmek gerekirse tarikat, "Halkıyetten hakkıyete yahut karanlıktan aydınlığa geçiş yoludur" denebilir.

Her devirde, kâmillerin insanları eğitmede uyguladığı yöntemler farklılık arz etmiştir. Bu yöntemlerin silsilesine, "erkân", bunları uygulayan ekollere de "tarikat" denmiştir.

Ancak, gerçekte zannedildiği şekilde, tarikat diye bir şey yoktur. Gerçek tarikat, tarik-i müstakim, yani Allah'ın bizi bu âleme gönderdiği ve lütfederse geri döndüreceği doğru yoldur ve kendisi bunu, "Allah'a yol tüm canlıların nefesi kadardır" diyerek bildirmektedir. Her canlı O'ndan gelmiş ve yine O'na dönecektir. Bu gidişte bir vasıta vardır ki, o da insandır. İnsan olmasaydı, ekini kim ekecek, ekin olmasaydı beşeriyet nasıl beslenecekti? İşte, her şey böyle birbirine dayanarak gider.

Tarikat, Allah'ı ve Peygamberi bilmenin yolu demek olduğuna göre, bu yol, önce kendini bilmekten geçecektir. Kendini bilmek ise, "Nefsini bilen rabbini bilir" demektir. Kendini bilmeyen bir insan neyi bilebilir?

Kendini bilmek isteyen kimse, bunu mutlaka bir bilenden öğrenmek zorundadır. Öğrenecek ve sonra da başkalarına öğretecektir. Öğretim işi, baştan, yani Hakk'tan öğrenen ve "Şüphesiz bilirim, bildiririm" diyen Hazret-i Muhammed'ten başladığı için, takip edilecek yol, O'nun yoludur.

TARİKATLARIN OLUŞUMU VE GELİŞİMİ

Dinlerin gelişiminde tarikat Davut Aleyhhisselam'a verilmiştir. Zebur'un sadece ilâhilerden ibaret olmasının sebebi budur.

Kur'an umuma gelmiştir. Onun için İslamiyetin ilk devirlerinde "Allah'tan başka ilah yoktur. Muhammed Allah'ın resûlüdür" diyen Müslüman olarak kabul edilmiştir. Bunlar arasından zekâ kapıları açılanlar, Kur'an'daki rumuzları anlamış, açılmamış olanlarsa eşkalde (şekillerde, görünüşte) kalmıştır. Bu grubun içinden de bilmek isteyenler, o rumuzları öğrenmek zorunda olduğundan, bunu Peygamberimiz Uhut Harbi dönüşünde, "Küçük cihattan döndük, büyük cihada yöneldik" demiş ve bu sözün ne demek olduğunu sorup öğrenmek is-

teyenleri Hazret-i Ali'ye havale etmiştir. Hazret-i Ali de "En büyük harp kendi nefsimizle yapacağımız harptir" diyerek bu harbin nasıl gerçekleştireceğini öğretmiştir. İşte, İslamiyette tarikatların başlangıcı bu olaya dayanır.

Burada akla "Bunları niye Hazret-i Peygamber kendisi öğretmedi?" sorusu takılır. Bu sorunun cevabı "İmkânsızdı da ondan" denerek verilebilir. Çünkü, evvelce de anlattığımız gibi, o devirde Kur'an öğretmeye çalıştığı Araplardan bile çekmediği kalmamıştır. Kimi bağıra çağıra konuşan, kimi eve arka kapıdan girmeye kalkan, kimi kervan geldi diye namazı bırakıp gitmeye kalkan insanlara işin inceliklerini anlatmak mümkün değildir.

Hazret-i Peygamberin sağlığında herkes müşküllerini ona sorup hallediyordu. Kendileri, kendinden sonra müşküllerin halledilebilmesi için iki şey bırakmışlardır. Biri mushaf, diğeri de ehl-i beyt'i... Vefatından iki veya üç asır sonra bazı sorulara farklı cevaplar verilmeye başlanması tasavvufun ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Tasavvuf akıl nurudur. Yapılan bazı şeylerin ne olduğu bu nurla anlaşılabilir. Örneğin, namazın keyfiyeti akıl nuruyla anlaşılır. Anlayan da kendinde uygulamaya başlarsa o zaman taklitçilikten kurtulmuş olur. Böyle yapmayan, surette kalır.

Peygamberimizin zamanında birbiriyle adeta verasetle intikale varacak kadar iyi kaynaşmış olan sahabeler, zaman geçip bu birlikten uzaklaşmaya başlayınca fikir âleminde de bazı gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler Muhiddin-i Arabî ile çok hızlanmıştır. Bunun sonucu cami ikileşmiştir. Zâhire nazar kılanlar yine toplantılarını camilerde yapmaya devam etmiş, fakat bâtın ilmiyle haşir neşir olanlar tekkelerde toplanmaya başlamışlardır. Bu durum asırlarca devam etmiştir.

Allah'ı bulma yolunu öğretmek için pek çok mektep açılmış ve bunların her birine birer isim konmuştur. Tüm okullar Allah'la kul arasındaki keyfiyeti öğretir. Lakin farklı yöntemlerle öğrettikleri için değişik düzen ve nizamlar konmuştur. Bu düzen ve nizam farklılıkları da onların Rüfai, Kadirî, Mevlevî vs. diye isimlendirilmesine yol açmıştır. Ben bunları ekol farklılığı

olarak görüyorum.

Davet devri, Hazret-i Peygamberle bitmiştir. Daha sonra ortaya çıkan tarikatlar çeşitli uygulamalarla insanları cezbetmeye çalışmışlardır. Bu durum, günümüz insanlarının, "Ben şu kolej veya şu okulluyum" demesine benzemektedir.

Pirân zamanında böyle övünme ve rekabet etme durumları yokmuş. Örneğin, Mevlâna sema edermiş, ama sema eski Türklerde, şamanizm devrinden kalma bir âdetmiş. Daha sonraları Mevlâna döndüğü için, sema Mevlevilerde bir âdet olarak kalmış.

Sema, bir nevi rakstır ve coşkunluk ifadesidir. Semada sağ el ayasının yukarı, sol el ayasının aşağı bakmasının nedeni, Hakk'tan alıp halka vermeyi sembolize etmektir. Semanın geçmişi Hazret-i Peygamber zamanına kadar uzanır. Bu raksın adına kimi tarikatlarda "Sema", kiminde "Semah", kiminde ise "Devran" denmektedir.

Her ehlullah, yaşadığı devrin icabına göre bir çığır açmış ve bir düzen ortaya koymuştur. Konulan bu düzene, onu koyan Pir'in adının verilmesiyle de tarikatlar ortaya çıkmıştır. Tüm bu farklı gibi görülen düzenlerin tek amacı vardır, o da Allah'ı ve Hazret-i Muhammed'i öğretmektir.

Bunu anlatan mürşit, anlamaya çalışan da mürit olduğu için, Allah'la kul arasındaki bütün bu keyfiyetler tarikatlarda mürşitle mürit arasında geçmektedir.

Her devrin rüsumu, her devrin zekâ seviyesi ve her devrin cemiyetinin gerekleri tarikatlar arasında farklı erkânlar, farklı düzenler, farklı rumuzlar konmasına neden olmuştur. Burada önemli olan kişinin aldığı derstir, erkân teferruattır.

Tasavvuf ehlinin bir kısmı hakikati, bir kısmı ise marifeti öne alıp diğerini bir sonraki aşama olarak mütalaa eder. Aynı şekilde hazret-ül cem ve cem-ül cem mertebelerinin sıralarını da değiştirenler vardır. Bu, bir zevk meselesidir...

Her şeyde olduğu gibi, tasavvuf tarihinde de belirli devreler müşahede edilmektedir. Örneğin, bundan sekiz asır kadar önce, aynı çağ içinde Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Feridüddin-i Attar gibi pek çok ünlü zât yaşamıştır. Daha son-

ra, maneviyatın içeri çekildiği bir devre görüyoruz. Bu kez sahneye maddiyat hakim olmuştur. Madde de, mânâ da O'nun olduğuna göre, bu durum O'nun bazen maddeyi, bazen de mânâyı ön plana çıkardığını göstermektedir. Ancak, her hal ü kârda mânânın maddeye hakim olduğunu unutmamak lazımdır.

Çağımızda madde doyuma ulaştığı için, ağırlığın yavaş yavaş mânâya kaydığı görülmektedir. Ama, işin tuhafı, yabancılar Kur'an'ı bizden daha fazla okuyup anlamaktadır. Bunun nedeni, bize Kur'an'ın ölüye okunmak için gelmiş bir kitap olarak anlatılmış olmasıdır.

TARİKATLARIN AMACI

Tasavvuf, "Allah'ın seni senden öldürüp kendisiyle diriltmesidir" diye tarif edilebilir. Bu da, kötü huylardan kurtulup iyi huylarla huylanmak, yani Allah'ın ahlakıyla ahlaklanmak demektir. Bunu

Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır
Gül ü gülzar olup har olmamaktır

diyerek ifade etmişlerdir. Onun için tüm tarikatların amacı, insanları maddeden mânâya doğru yürütmektir.

Her yol Kâbe'ye gider. Önemli olan yolda kalmayıp Kâbe'ye ulaşabilmektir. Yol, yatmak için yapılmamıştır. Yola düşenin amacı, meskenine kavuşmaktır. Onun için marifet, yolda ölmek değil, eve varabilmektir.

Tüm tarikatların amacı, insana, ufacık bir şey olmayıp kâinatı kapsayan bir varlık olduğunu anlatmaktır. Bunu bilenler uruc etmiş, miracını yapmış demektir. Miraçta Allah'la görüşülür. Namazın gayesi de aynı olduğu için, "Namaz müminin miracıdır" denmiştir. Namazdaki, *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> ayeti Allah'la görüşme yeri ve bu görüşmenin ifadesidir.

Dinin de, tarikatların da amacı, insanı hulk-i Muhammedî sahibi yapabilmektir. Bunun için kişinin, Şâfi, Hambeli, Maliki, Hanefi gibi şu veya bu mezhepten olması gerekmez. Zaten tarikatlardaki farklılık da, onların tevhidi farklı yönlerden ele almasından kaynaklanmaktadır.

Her tarikata ayrı bir isim konduğu için, bir sürü tarikat olmuştur. Esasında tarikatlar kulu Allah'a yaklaştıran birer ekolden başka bir şey değildir. Bundan dolayı, tarikatın adı değil, hepsinin müşterek hedefi olan insan yetiştirme amacı önemlidir. İnsan bir kere yetiştikten sonra, onu yetiştiren okulun fazla önemi kalmaz. Çünkü, burada önemli olan, okul veya o okulun eğitim yöntemi değil, insandır. Bu sebeple de yol diye diretmenin hiçbir anlamı yoktur.

Tarikat denen bu okulların tümünün müfredatı aynı, fakat o müfredatı uygulama yöntemleri farklıdır. Onun için aranan gösteriş değil, müşterek amaç olan insanlıktır. Neyzen Tevfik için, "Meyde Bektaşi, neyde Mevlevidir" denmesinin nedeni budur. Çünkü burada, erkânın farklı olması, cüppelerinin, kavuklarının şöyle veya böyle olması önemli değildir. Önemli olan, oradan feyiz alanların zevk içinde, tertemiz birer insan olarak hayat sürebilmesidir. Bizim de yapmaya çalıştığımız budur.

Ne kadar değişik yöntem uygulanırsa uygulansın, ne kadar farklı usul konmuş olursa olsun, tümünün amacı, kulu ve Allah'ı öğretmektir. Bunlar öğrenilince ne olacaktır? Allah'taki güzellikler kulda görülmeye başlandıkça, kulun içinde bir genişleme, bir rahatlama, bir ferahlama olacak ve bunlar hoşgörü, tolerans ve yumuşaklık olarak dışa da yansıyacaktır. Yoksa, kul Allah olacak değildir...

Hazret-i Muhammed'in, "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısıdır" hadisinden de anlaşılacağı gibi, ilim, Muhammed Mustafa'dır. Buraya ulaşmak için ıstıfa etmek (saflaşmak) gerekir, zira Mustafa'sız (ıstıfa etmiş olmadan) Muhammed olmadığı gibi, ıstıfa etmeden ilmin tahakkuku da mümkün olmamaktadır. Onun için biz, tüm yola girenler için "Allah'ım kolaylaştır. Amin ey yardımcı" diye Allah'a dua ederiz.

TARİKATLARIN DİNDEKİ YERİ

Tarikat, şeriattan hakikate geçiş yoludur ve katı olan dış kabuğun kırılma safhasıdır. Kişi şeriattayken kibirliyse kibrinden, hasetse hasetliğinden, mağrur ise gururundan geçe-

cektir. Evvelce de anlattığımız gibi, şeriat, bir cevizin yeşil kabuğu, tarikatsa, sert kabuğu durumundadır. Cevizin yenecek iç kısmı ise hakikattir. Nasıl cevizi yemek için önce yeşil kabuğu, sonra sert kabuğunu kırmak gerekiyorsa, hakikate ermek için de bu iki kabuğu kırmak, şarttır. Bu iş tarikatta yapılır ve cevizin içi, o sert kabuk kırıldıktan sonra yenir.

Bu durumu şeriata ait bir örnekle açıklayalım. Büyük abdest (boy abdesti) alınırken, "Vücudun ıslanmadık bir kılı bile kalmayacaktır, aksi halde kişi cünüp sayılır" denir. İç âleme girebilmek için de, kişide benlikten eser kalmaması gerekir. İnsan, evini, işini, çoluk ve çocuğunu kendinin farzettiği ve onlar için "Benim" dediği sürece benlikten kurtulamamış, kabuğunu kıramamış demektir. Halbuki, aslında bunların hiçbiri kendisinin değildir, hepsi Allah'ındır. İşte, bu idrake varıncaya kadarki safha, tarikat âlemine aittir ve tarikatın da amacı bunu gerçekleştirmektir.

Allah'ın yolu, "Allah'a yol canlıların soluğu kadardır" denerek belirtilmiştir. Bunun anlamı, her canlı bu âleme gelir ve buradaki işini bitirdikten sonra tekrar geldiği yere, aslına döner demektir. Bu ifade, yolun kişisel olduğunu anlatmaktadır. İşin aslına bakılırsa, her nefes Allah'a bir yoldur. Bunu bazıları bilir, ama çok kimse bilmez. Hava alıp verdiğimiz yol bile bizi Allah'a ulaştırmaktadır.

Tasavvuf insanlardaki zihinsel gelişim sonucu ortaya çıkmıştır. Mutasavvıflar arasında, gerçek mutasavvıflar olduğu gibi, sahte mutasavvıflar da vardır. Sahte mutasavvıfların olması da yine Allah'tandır, çünkü onlar sayesinde gerçek olanların saklanması mümkün olmaktadır.

Allah'ın görülmesi meselesi, evvelce de anlattığımız gibi, maddi gözle ilgili bir hadise değildir. Görüş, basiret veya ilim gözüyle olur. Bu da Allah'ın alîm esmasıyla iç âleme verdiği ilim nuruyla gerçekleşir.

İnsanın dış gözü de Allah'ın bir nurudur, ama o nur sadece, O'nun hüvezzâhir esmasının görülmesinde işe yarar.

Görme, alâ meratibihim cereyan eden bir olaydır. Bu şuna benzer: Tüm okullarda eğitim verilir, ama ilk, orta, lise ve üni-

versitedeki eğitim birbirinden farklıdır. Hattâ üniversite eğitimi bile Amerikan, Fransız, Alman vs. ekollerine göre bazı değişiklikler gösterir. Aynı durum tasavvuf eğitiminde de vardır ve değişik isimlerle ortaya çıkmaktadır.

Ehlullahın kimi âfakı, kimi aşkı, kimi erkânı zevk etmiş ve hepsi kendi zevklerine uygun bir yolla hedefe ulaşmış ya da ulaştırılmıştır. Bu yollardan en kestirmesi aşk yoludur. Bu yolda giden bilir fakat söylemez.

Âfakı zevk edenler, dünyevi ilimlerde derinleştikten sonra Allah'ı bulanlardır. Bu yol uzun ve meşakkatlidir. Yol, mekanik ve maddi âlemi takip eder. Bu yolda aşk olabilir veya olmayabilir.

Tarikatlardan Nakşilik, Mevlevilik ve Bektaşilik Türk tarikatlarıdır. Bunlardan Mevleviliğin ve Bektaşiliğin gösterişi, saltanatı ve erkânı çok fazladır. Biraz sonra bunlar hakkında biraz daha geniş malumat verilecektir.

TARİKATTA MÜRŞİDİN VE SALİKİN YERİ

Tarikatlar ve mürşitler adeta bir şadırvanın etrafında bulunan musluklar gibidir. Bu muslukların her birinden su akmakta ve insanlar bunların birinden su içip, hayatlarını devam ettirmektedirler.

Susuz yaşamak mümkün değildir. Kişinin su içtiği musluk bir gün kırılıverse, o kişi susuz mu kalacaktır? Tabiatıyla hayır! O kırılan musluğun yerine bir başka musluktan su içip ihtiyacını giderecektir. O başka musluk denen de, zaten bir suretten ibarettir. Önemli olan musluk değil, sudur. O halde akan her musluktan su içmek mubahtır.

İnsanın mürşidinin göçmesi de bunun gibidir. Nasıl şadırvanın tüm musluklarından aynı su akıyorsa, tüm mürşitlerden de aynı ilim, aynı bilgi akmaktadır. Hangi okul veya hangi tarikat olursa olsun, verilen dersler aynıdır, aynı konuları içerir ve hepsi, Allah'la kul arasındaki keyfiyeti anlatır. Fark, musluğun şeklinde, tarikatın eğitim, öğretim yönteminde ve okulun üniformasındadır. Her hocanın da bir ders veriş üslubu vardır. Tüm tarikatlardaki eğitimin amacı, Allah'ı ve kendini bilmek,

yani "Nefsini bilen rabbini bilir"i gerçekleştirmektir.

Eskiden tarikatlar çok fazla olduğundan, mensuplarının birbirinden ayırt edilebilmesi için değişik kıyafetler, değişik erkânlar konmuş ve bunlar mensuplarına benimsetilmiştir. Ancak, biz bunların hiçbirine itibar etmeksizin, her şeyi saliğe (öğrenene) bırakmayı tercih ediyoruz. Ortada sadece salikle Allah vardır ve her şey ikisi arasında cereyan edecektir. Salik, isterse çalışır ve yükselir. Çalışıp yükselmezse de kendisi bilir.

Tarikat eğitiminde mürşit ve müridin rolü ileride ayrı bahislerde, ayrı ayrı inceleneceği için burada fazla üzerinde durmayacağız.

FIRKA-YI NACİ NEDİR?

Fırka-yı naci, kendini kurtaranlar fırkası demektir. Gerisi tamamen laftan ibarettir.

Ehl-i tarikin bazıları, "Hatemennebi Hazret-i Muhammed, hatemüttarik de bizim tarikatımızdır" gibi bir zehaba kapılmıştır. Bunların hepsi, "Fırka-yı naci biziz" derler ve kendilerinin kurtulmuş olduğunu iddia ederler. Bunun nedeni Ben'in her zerreye yansıyışını görüp gördüklerine "Biziz" demeleridir. Bunu gerçekten söylemeye hak kazananlar, Ben'i Hakk'a verip, necat bulanlardır. Çünkü, necat bulan Hakk'ın muvahhididir (birliğe inananlardır). Vehimde kalıp diğerlerini ayrı görenlerin bu sözü söyleme hakkı yoktur.

Bu sebeple, kurtuluş gerçek olursa mesele yoktur, ama lafta kalırsa bu sözü söyleyen sadece kendini aldatmış olur ve ufacık bir sıkıntı karşısında, vücuduna dövme yaptırmak için dövmeciye gidip aslan figürünü beğenen, ama dövmeci işe başladığında canı yandıkça "Aman kuyruğu olmayıversin, kulaksız olsun, yelesi de olmayıversin" diyen adamın durumuna düşer.

Herkesin esması farklı olduğu için, herkes fırka-yı naci'nin, yani doğru yolun kendi yolu olduğunu söyleyebilir. Allah da, "Allahü Teâla diyor ki: Ben kulunun hakkımdaki zannı gibiyim" dediğine göre, hepsinin söylediği doğrudur, ama bu doğruluk, kişi gerçekten fikren, kalben ve ruhen gelişip kendini kurtarmış ise, "Gemisini kurtaran kaptandır" atasözüne uy-

gun olarak kendisi için geçerlidir, yani fırka-ı naci kendisi olmuştur. Bu duruma gelen bir kimse, dinin amacı olan, "Allah'ın ve resulullah'ın huylarıyla huylandırma"yı gerçekleştirmiş olacağı için, artık kimseyi tenkit edemez duruma gelmiş, yani ehl-i tevhid olmuştur. Bunun anlamı, kişinin gerek beşeriyet, gerekse de hayvanat, nebatat ve cemadat âlemlerinde bulunan hiçbir şeyi ayrı görmemesi, her baktığı yerde Hakk'ı görmesi ve her şeye Hakk gözüyle müşahit olması demektir. İşte kurtulanlar bunlardır ve zaten İslam da, teslim olmuş, selamet bulmuş, kurtulmuş demektir.

TARİKAT EĞİTİMİ

Biz belli sayıda tarikat biliyoruz. Halbuki Allah'ın yarattığı insan sayısınca tarikat vardır ve böyle olduğunu da kendisi, "Allah'a yol canlıların soluğu kadardır" diyerek söylemektedir.

Öyle tarikatlar vardır ki, zikirlerinde Allah'ın adı geçmez. Sadece "Sallu aleyhi ve alih" diyerek salavat getirirler. Ama tüm tarikatlarda olduğu gibi, bunlarda da amaç, insana kendini bildirmektir.

Bazı tarikatlarda ise (Vahabilik gibi), Allah'a bağlı olunduğu iddiasıyla, Peygamberin eklediği sünnetler nazar-ı itibare alınmaz. Onlar, "Allah'tan başka mevcut yoktur. Peygamber, görevini yapıp gitmiştir. Geri kalanlarınsa zaten önemi yoktur" düşüncesinde oldukları için, Hazret-i Hamza'nınki de dahil, tüm türbeleri yıkmışlardır. Peygamberin mezarına dokunmamışlardır

Son zamanlarda İran'da Müslümanlık ve Hıristiyanlık karışımı ortaya çıkmış, Bahailik diye bir tarikattan bahsedilmektedir. Bir de kitapları olduğu için Avrupalılar, bunu daha ziyade din olarak kabul ederler. Dikkatle incelendiğinde bunu, "Esperanda" denen ve her dilden alınan kelimelerden oluşan beynelmilel dile benzetmek mümkündür. Çünkü içinde hemen her dinden alıntılar vardır. Örneğin, namaz da vardır, diğer dinlere ait ibadet yöntemleri de...

Bazı tarikatlar, sonradan pek çok dallara ayrılmıştır. Bunlar arasında Halvetiliği söyleyebiliriz. Halvetilik, Ruşenî, Eş-

refiye, Şabaniye, Mısriye vs. gibi pek çok isimlerle anılır olmuştur.

Her tarikatın bir erkânı vardır ve bu erkân, adeta o tarikatın şeriatı gibidir. Maalesef, günümüzde pek çok tarikat mensubu hakikati unutup sadece erkâna sarılmıştır.

Tarikatların kimi letaif, kimi makamat, kimi etvar (örneğin, Ekberiye tarikatı gibi...Muhiddin-i Arabi hazretlerinin Lübb-ül lüb adlı eserinde bu hususta geniş malumat verilmiştir. Müritler tavır tavır ilerler ve eğitimi çok zordur), kimi enfas-ı seb'a (Yedi nefis), kimiyse rüya üzerinedir. İlk dört gruptaki tarikatlarda "Allah'tan başka ilah yoktur" emmare mertebesinde verilir. Mevlevî ve Şazeliler doğrudan zikirle eğitirler. Kadirî ve Rüfaîlerin eğitimi yedi esma üzerinedir. Uşşakîlerin rüya ile eğitimi on iki esma üzerinedir. Gülşenîler ise bunu yirmi dört esmaya çıkarmışlardır.

Yedi esmayı benimsemiş olan tarikatların amacı yedi rengi karıştırıp, beyaz elde etmektir. Yedi rengin karıştırılmasıyla beyaz olur, ama bu yedi rengin belli oranlarda konması şartıyla.. Aksi halde beyazı bulmak mümkün olmaz.

İnsan nasıl toprak, bitki, hayvan safhalarından geçip tekâmülünü tamamladıktan sonra insan haline geldiyse, eğitimini esma üzerine kurmuş olan tarikatlar da, esmalar arasındaki geçiş noktalarını (atlama noktalarını) esas almışlar ve "Lâ ilâhe illallah", Allah", "Hû", "Hakk", "Hayy", "Kayyum", "Kahhar" diye devam edip gitmişlerdir. Bu isimlerin de üstte ve altta olanları vardır. Bu yolla ism-i Azâm'a ulaşmaya çalışılır. Bu çalışmayı yapanlar, ism-i âzam'ın kendinde olduğu bilincine varamayanlardır. Ne zaman kendilerini bilirlerse, o zaman Allah'ın da, Peygamberinin de, kâinatın da, tüm ehlullah'ın da kendilerinde olduğunu, ve kendilerinin, kıdem aynası olup *"Âdem'e tüm esmaları öğretti"* <2-31> ayetini tahakkuk ettiğini idrak ederler.

Bazı tarikatlar eğitimlerinde insanı parselledikleri gibi, bir de gizlemişlerdir. Bunlar O'nu, "Hannan ve Mennan diye iki direk üzerinde durur" diye tarife kalkınca, müritler iyice şaşırmış ve ne olduğunu anlayıncaya kadar otuz veya kırk yıl uğraş-

mak zorunda kalmışlardır.

Eski devirlerde adamın biri, tuzlasından elde ettiği tuzları eşeğine yükler ve pazara götürüp satarmış. Pazara gidiş yolu üzerinde bir dere varmış. Bir gün buradan geçerken, eşeğin ayağı takılmış ve derenin içine düşmüş. Tabii, adam uğraşıp çıkarıncaya kadar, tuzların büyük bir kısmı suda erimiş. Eşek, sudan çıktıktan sonra yükünün hafiflediğini fark edince, tıpkı bazı futbolcuların hakem penaltı versin diye ikide birde kendini yere atması gibi, dereden her geçişinde düşmeye başlamış. Tabii, eşeğin sahibi bunu anlamış ve bir gün eşeğinin sırtına tuz yerine sünger sarıp öyle yola koyulmuş. Eşek yine derede kendini suya atmış, ama bu kez suyu çeken süngerler, yükün ağırlığını kat kat arttırıverince, açıkgözlüğünün cezasını o ağırlaşan yükü taşıyarak çekmek zorunda kalmış.

Bazı tarikatlarda da saliklere aşırı yük vurulmasının sebebi, onların kolaya kaçmasını engellemektir. Bu yükleme işi, salikler eski huylarından kurtuluncaya kadar devam eder.

Bu hususta Kur'an'da , *"Kitap taşıyan eşek gibidirler"* <62-5> tabiri geçmektedir. İnsan, insan olmadıktan sonra istediği kadar kitap okusun, öğrendikleri sadece onun yükünü artırmaya yarayacaktır.

Eski tarikatlarda, insanları maddeden mânâya yöneltebilmek için, seyahat, çile, riyazat gibi yöntemlere başvurulurdu ve bu o devirler için bir zorunluluk olarak kabul edilirdi. O devirlerde insanların okuma yazma dahi bilmedikleri dikkate alınırsa, bu zorunluk yadırganmaz. Böyle kimselerin gözlerinin açılması için seyahat verilir ve bu süre genelde yedi yıl olarak belirlenirdi. Yedi yıl içinde tüm ülke dolaşıldığı için kişinin gözü epeyce açılmış olurdu.

Günümüz zekâ devri olduğu için siz bu çileleri çekmiyorsunuz. Tekmil-i meratib ettiğiniz halde, ilmel yakîndesiniz. Bundan sonra gayret edenleriniz, aynel yakîne ve Hakkel yakîne geçip, tahakkukunu gerçekleştirecektir.

Kâinat devamlı olarak Allah'ı tesbih etmektedir. Tesbih, yüzme demek olduğuna göre, kâinat, içindekilerle beraber vahdet deryasında yüzüyor demektir. *"Semalar ve arz Allah'ı tes-*

pih etmektedir" <57-1> ayetinin anlamı budur. Lakin, maalesef, insanların çoğu boncuk dizisine tespih adını vermiş ve devamlı olarak onu çekmeye yönelmiştir. Bu şekilde tespih çekmekle bir yere varılamaz. İnsan, vecde gelip kendinden geçecekse, eline tespih almadan da geçer.

Tespih çekmenin amacı konsantre olmaktır ama konsantre olabilmek için tespihe gerek yoktur. Konsantre olan kişi kendinden geçer, ancak, bu geçiş bedensel değil, zihinsel bir haldir. Onun için her tarikat farklı bir konsantre olma yöntemi belirlemiştir.

Tarikatlardaki erkân, insanlarda bir çekim alanı oluşturur. Mevleviler sema, Rüfailer burhanla insanları cezbederler.

Bazı tarikatlarda el öperken, elin dışı öpüldükten sonra, bir de avucun içi öptürülür. Bunun anlamı, "Dışta şeriatta kalma, içe, hakikate gel" demektir.

Eski devirlerde tekke hayatı, madde ve mânânın birleşimini temsil ederdi. Oradakiler, daima birbirine hizmet edip birbirlerine itibar etmekle kendilerini yok saymayı öğrenir, yani Ene'den kurtulup kendilerini Ente'de görürlerdi. Bu da karşılıklı olduğundan, herkes karşısındakini beslerken kendini beslemiş olurdu. Müritler arasındaki alışveriş böyle olurdu.

Alışverişin mürşitle mürit arasında olanında ise müritler; çalışarak, maddeten mürşitlerini beslerken, mürşitler de manen, sohbetle müritlerini beslerdi. Böylece mânâ ve madde, ruhla ten birleşmiş olurdu.

Eskiden, tarikatlara bir rehberin tavsiyesi ile girilirdi. Rehber, birini takdim ettiğinde onu hemen kabul etmezler, istihareye yatarlar ve nasibi varsa kabul ederlerdi. Daha sonra da rehber o kişiye, huzura kabul edilinceye kadar tekke adabını öğretir, gerekli bilgileri verir ve dersi ne ise, o dersinde yardımcı olurdu. Huzura böyle varılır, şurada oturulur, şöyle oturulup, kalkılır, şöyle konuşulur diye her şeyi öğretirdi.

Tekkelerde zikirde mürşidin karşısı boş bırakılırdı. Bunun nedeni, oranın Lâ (yok) yeri olmasıydı. Bir yerde iki İllâ (var) olamayacağı için, ayna olan Lâ'nın yeri boş bırakılırdı. Tabii, bu bir rumuzdu.

Genelde ehl-i tarik, eşiğe basmamayı prensip edinmişti. Buna en çok dikkat edenler, Bektaşiler ve Rüfailerdi. Hâlâ da öyledirler. Çünkü, bunlar eşiği en alt mertebenin duracağı yer olarak kabul ederler.

Rüfai evradında, bahr-ı ahadiyetike (ahadiyetin tuzlu suyu), yemm-i vahdetike (vahidiyetin tatlı suyu) ve arûs-u memleketüke (memleketin gelini) ve imam-ı hazretike (Hazretin imamı) tabirleri geçer. Onlara göre dünya hayatı tatlı su, insanın iç âlemi, yani ahadiyeti ise tuzlu sudur. İhata-yı külliyesi dolayısıyla susuz yer olmaz. Yemekte bile tuz lezzet verdiği için insanın iç âlemi daha lezzetlidir.

Rüfai evradında da arûs, "Arûs-u memleketüke ve imam-ı hazretike" diye geçer ki bu ifade ile kastedilen insan-ı kâmildir. İçiyle, dışıyla süslenip nurla bezenmiş, ilâhi saltanatın güzelliğini gönlüne sığdırmış ve Allah'ın her türlü ziynetini takınmış olan, sadece insan-ı kâmildir. Bunun imam-ı hazretike oluşu, cemaatin önüne geçişinden ve öndeki imamın, arkadaki cemaatin tüm sorumluluğunu üstlenmiş oluşundandır.

Rüfailer, "Entel hâdi, entel hâk, leysel hâdi illâ hû"yu çok kullanırlar. Cem dualarında da, "İmam-ı hazretike (Hazret-ül cem'i ima eder) arûs-u memleketike" tabirleri geçer ki, bu da mürşidin memleketin gelini ve hazretin imamı olduğunu anlatır. Arûs, gelin, Allah'ın gelini yahut Ayalullah demektir.

Rüfailerin ateş yalamaları ve ateşi tutmaları, ateşin Hazret-i İbrahim'i yakmamasına benzer bir olaydır. Çünkü, nur-u İlâhi tecelli ettiği anda Nemrut'un ateşi söner. *"Biz de; yâ ateş soğuk ol ve İbrahim'i selâmete çıkart dedik"* <21-69> ayeti manen de geçerlidir, maddeten de... Çünkü, iç de vardır, dış da... Bir şey iç âlemde varsa, dış âlemde de vardır. Böyle olduğunu da günümüz teknolojisi ispatlamaya başlamıştır. Bu teknoloji zamanla daha da geliştikçe, bugün anlayamadığımız pek çok şeyi daha iyi anlaşılır hale getirecektir.

Tarikatlardaki tüm erkân birer gerçeği sembolize eder. Örneğin, Uşşakilerin devranı... Kâinatta da, pozitifin dönüşü ile negatifin dönüşü birbirine zıt istikamettedir. Bu dönüşler esnasında pozitif ile negatifin karşı karşıya geldikleri yerler var-

dır, çakıştığı yerler vardır. Çakıştığı yerlerde ayrılık gayrılık kalmaz. Ayrılık karşı karşıya geldiklerinde vardır.

Bizde, O (Allah) noktası ile insan noktasında ayrılık vardır, ama Hakk noktasıyla insan noktası arasında ayrılık yoktur. Çünkü, Hakk noktası insan noktasının içindedir. Bu sebeple bazı tarikatlarda, özellikle Mevlevilerde mürşidin tam karşısına isabet eden yere "Feyiz Noktası" denir ve oraya kimse oturmaz. Hattâ oradan geçerken bacaklar açılarak, o noktaya basmadan geçilir. Ama, ben yedi yaşındayken Allah beni oraya oturttu. Bu da şöyle oldu:

Mahallemizde bir Rüfai dergâhı vardı. Çok kimse onların ateş yalamasını, kendilerine şiş batırmalarını seyretmek için oraya giderdi. Dergâhın şeyhi celalli bir zâttı ve herkes ondan çekinirdi. Dergâhın önünde de çok güzel topraklık bir oyun alanı vardı. Biz çocuklar orada oynamaktan hoşlanırdık, ama şeyhi gördüğümüz zaman hemen kaçardık.

Bir gün onların ayininde dergâha gittim. Mürşidin iki yanında iki şamdan yanıyor, müritleri de oturmuş Lafza-yı celal çekiyorlardı. Ben cümle kapısından girip yavaş yavaş yaklaşarak o zikir halkasının yanına kadar geldim ve halkanın ortasında tam mürşidin karşısında bırakılmış olan boş yere oturup onlarla beraber sallanmaya başladım. Tabii çocuk olduğum için o anda kimse bir şey söylememişti...

Tarikatların pek çok olduğu dikkate alınırsa her biri hakkında uzun uzun malumat vermenin anlamı olmadığı görülür. Çünkü amaçları birdir. Ancak günümüzde çok yaygın olan bazı tarikatlar hakkında kısaca birkaç şey söylemek faydalı olur sanırım. Onun için konunun sonunda ayrı başlıklarla, günümüzde hâlâ yaşayan birkaç tarikat hakkında fikir vereceğim.

TARİKATLARIN FAYDA VE ZARARLARI

Tarikatların bir zamanlar cemiyete çok büyük faydaları olmuştur. Ama zaman içinde mensuplarının tembelleşip "Bir lokma, bir hırka" prensibini benimsemeleri ve işi bir ticari istismar kapısı haline getirmeleri sonucu, ilim ve irfan kaybedilmiş, şeyhlik babadan oğula miras bırakılır olmuş, hattâ tari-

katlar isyanlarda bile rol almaya başlamıştır. Bunların sonucu bizde, Cumhuriyet döneminde kapatılmışlardır.

Osmanlı padişahlarının çoğu ehl-i tariktir. Örneğin Abdülhamid'in, İmam Zafir ve Şeyh Mürisi'ye bağlı Şazeli olduğu, bu nedenle de hükümdarlığı süresince kimseyi astırmamış olduğu söylenir. Aynı şekilde Sultan Reşat, Mevleviydi ve Mevleviler, hünkâr olduğu için ona kılıç kuşandırmışlardı.

Günümüzde Mevlâna dergâhı müze olarak faaliyet göstermektedir. Çünkü, Mevlâna eserleriyle dünyada tanınan, bilinen ve anılan bir zâttır. Bu sebeple ihtifaller (dini törenler) düzenlenmektedir.

Bunlar da gösteriyor ki, devlet faydalı bir şeyi yasaklamamaktadır. Tekkelerin evvelce kapatılmış olması, fonksiyonlarını yitirip faydasız hale gelmesinden ötürüdür. Yoksa Allah ne camileri seddeder, ne de tekkeleri...

Bu anlattıklarımız olayın âfaktaki yönüdür.

"Her ne ki var âlemde / Örneği var âdemde" kuralı gereği işin enfüsi tarafını da inceleyecek olursak, şunu görürüz: Vücuttaki her organın bir faydası vardır. Ancak, bu organ hastalık nedeniyle vücuda zararlı olmaya başlarsa, köklenip atılır. Bademciklerin, apandisitin ameliyatla alınması bunun örnekleridir. İşte, tarikatların veya dervişlerin yarattığı, Vahdetî isyanı (Hasan Paşa tarafından bastırılmıştır) Çırağan Sarayı olayı, Kubilây Olayı, Dersim ayaklanması, hep zararlı faaliyetlerdir ve sonuçta tarikatların kapatılmasına yol açmıştır.

Tüm yasaklanan şeyler, Allah tarafından yasaklanmışlarsa mutlaka zararlı şeylerdir. Bu zararın insan vücudunu veya kâinat vücudunu etkilemesi, sonucu değiştirmez. Zaten, enfüs ile âfak birbirinden gayrı olmadığına göre, hepsi birdir... Ancak, insanlar bu bilince varmadıkları için ayrı görürler.

TÜRBELER

Türbe, halk arasında "ermiş" veya "yatır" diye adlandırılan kimselerin kabrinin bulunduğu kapalı ziyaret mekânlarıdır.

Her türbenin kendine göre bir özelliği vardır. Örneğin, Ti-

re'de Beni ayıran Türbesi vardır. Yöre halkının inanışına göre, bu türbeden toprak alınıp karı koca arasına serpilirse eşler ayrılırmış. Halk oradan toprak ala ala sonunda türbenin içinde koskocaman bir kuyu açılmış ve mezar taşları türbenin duvarına dayanmıştı. Bu görünüm daha benim çocukluğumda böyleydi ve türbeye girerken bu çukurun üstünden atlamak gerekirdi. Şimdi iyice yıkık durumda...

Bunların bir başka türünü ben ikinci askerliğimi yaparken Gelibolu Bolayır'daki Süleyman Şah türbesinde gördüm. O zamanlar, türbenin önünde askerler nöbet tutardı. Askerler, pazar günü türbe nöbeti tutmaya can atardı. Halk arasında o türbenin toprağını biraz suyla içen kadının çocuğu olacağına inanıldığı için, gelenler biraz toprak alır ve yerine para bırakırdı. Askerler de o paraları topladıkları için istekle nöbet tutarlardı.

Böyle durumlarda halkın yaptığını Hakk'tan bilmek lazımdır. Halkın buralardan toprak alması, Hakk'ın onların gönüllerine bir ihsanda bulunmasına vesile olmaktadır. Gerçi türbedeki de gayrı değildir ya... Ama, böyle şeyleri taştan, topraktan, türbeden değil, Hakk'tan bilmek lazımdır. Çünkü, insan, iman edip saneme (puta) de tapsa, imanı daima Samed' edir. Onun için, böyle durumlarda niyete bakmak lazımdır.

TARİKATLARIN DEJENERASYONU

Dergâhlar, esas olarak birer irfan yuvası olarak kurulmuştur. Ama, zaman içinde dejenerasyona uğradığı için, günümüze kadar pek çok defa yasaklanıp tekrar serbest bırakılmıştır. İnsanlık ölmeyeceği için, belki bir gün gelip yine değişik bir isim altında faaliyete başlayacaktır. Bugün derviş, şeyh, tekke gibi sözler bile insanları korkutup ürkütür halde ise, bunun suçlusu dejenerasyona neden olanlardır.

Zaman ilerledikçe tekkeler ilk zamanki safiyetini koruyamadığı için dejenere olmaya başlamıştır. Nasıl bozulan tohumlar tohum ıslah istasyonlarında ıslah ediliyorsa, bu kurumlardaki bozuklukların da ıslah edilmesi gerekmiştir.

Dikkat edilirse, Cumhuriyetin ilk yıllarında zahire (dış âleme) nazır olan camiler kapatılmamış, bâtına (iç âleme) yö-

nelik olan tekke ve medreseler kapatılmıştır. Çünkü, dinin zâhirini herkes bilebilir, ama bâtınını bilebilmek için ölmek, yani "Ölmeden evvel ölmeyi" gerçekleştirmek gerekir ki, bu ölüm herkesin bildiği teneşirde yıkanıp mezara götürülmeyi gerektirir ölüm değil, cehaletten ve her türlü ters düşüncelerden ölümdür. Bu şekildeki ölümü takiben o ölüye bekâ ilmi, ahiret ilmi, sonsuzluk ilmi de denen, ilm-i cavidânî verilir. Bu ilme sahip olanlar, karşılarındakileri davranışlarından değerlendirebilir ve dıştan içi okuyabilirler. Bu özelliklerini gizleyebilmek için de halka karşı, halkın sevmediği bazı davranışlar içine girerler. İşte, "Avamın sevabı yakîn ehlinin hafif günahıdır" denmesinin gerekçesi budur. Çünkü, böyle kimselerin gizlenmeleri gerekir. Aksi halde, Ziya Paşa'nın, "Meydana çıkan kurtulamaz seng-i kazadan" mısraıyla anlattığı kaza taşının darbesine maruz kalınır. Bu sebeple, bu özelliklere sahip olanların "Sakla kulum beni saklayayım seni" kuralına uymaları gerekir. Bu durum, kitapların da rumuzlu ifadelerle yazılmasına neden olmuştur. İşin aslına ulaşabilmek için ise:

Mürşit gerek müşkül için / Desen Kur'an vardır niçin
Sırr-ı Kur'an bil mürşittir / Zâhir oldu irşad için

kıtasının uygulamaya konması gerekir. Burada mutlaka bir açıklayıcı gerekir. Nasıl sadece kitap okumakla kimyager, doktor vs. olunmaz ve bu meslekleri öğrenmek için mutlaka bir hocaya ihtiyaç duyulursa, bu konu da aynıdır.

Hakikate ait bilgilerin yanlış kullanılması ve ele geçmiş olan elmasın satışa sunulması tekkelerin kapatılmasıyla sonuçlanmıştır. Çünkü amaç saptırılmış ve dünya malı, şan, şöhret kazanma arzuları, hakim duruma dönüştürülmüştür. Allah, bu yapılanlara razı gelmediği için verdiklerini geri alıvermiştir. Bu geri alış, hem zâhir ulemasını (medreseleri), hem de bâtın ulemasını (tekkeleri) ilgilendirmiş ve sonuçta medreseler de, tekkeler de kapatılmıştır.

Bunun nedeni medreselerin de, tekkelerin de tevhidi tam anlayamaz hale gelmiş olmasıdır. Bunlardan bir kısmı dünyadan kopup öbür âlemde bir şeyler aramaya başlamış, bir kısmıysa oldum zannıyla menfaat sağlamaya yönelmiştir.

Bu hususta ben müritleri değil mürşitleri suçlarım. Çünkü mürit, mürşidinin idaresi altındadır ve onun gösterdiği yoldan gitmek zorundadır.

Aleviler, Hazret-i Ali'yi severler. Kendilerinin canib-i Hakk'tan olduğunu, kendilerinden olmayanların uzak düştüğünü, dolayısıyla cünüp sayılacağını iddia ederler. Bu sözleri bir mertebeden bakıldığında doğrudur, ama alt mertebelere inildiğinde doğru olarak kabul edilemez. Çünkü, alt mertebelere inildiğinde gruplaşmalar olması gerekir ve bu gruplaşmalar kemâlât için şarttır. Herkes aynı grupta toplanırsa, rekabet ortadan kalkar ve ses çıkmaz, iş yapılamaz olur. Neticede de kemâlât durur.

Tarikatların kapatılmasında bazılarının nefsaniyetle, "Ben O'yum" demeye başlamaları, çocuklarını kendi varisleri olarak göstermeleri ve *"Akitleri sonucu malik oldukları"* <23-6> ayetini ters uygulamaya kalkıp cemiyete ters düşmeleri gibi pek çok faktörün rolü olmuştur.

BEKTAŞİLİK

Bektaşiler, genelde halk adamıdırlar. Eski devirlerde sırtlarında cüppeleri ve başlarında on iki dilimli taçlarıyla çok şatafatlı bir görüntüleri vardı.

Genelde hoş sohbet insanlardır. Tire'de bir Bektaşi babası Şevki Dede vardı. Bir gün Şevki Dede berberde traş olurken dışardan birisi geldi ve oruç tutmadığını bildiği için "Bugün arife, yarın ramazan" diyerek ona taş atınca, Şevki Dede "Oğlum ramazan arsızdır. Her sene on bir gün önce gelir, ama Şevki Deden bir kere giderse bir daha gelmez" deyivermişti.

Bektaşiler, her devirde Türkçeyi en iyi kullanan ve muhafaza eden tarikat erbabı olmuşlardır. Kelimeler de insanlar gibi doğduğu, büyüdüğü ve öldüğü için Yunus Emre'nin şiirleri Türkçe olmasına rağmen, bugün zor anlaşılmaktadır. Bunun nedeni, o şiirlerdeki kelimelerin bazılarının bugün ölmüş ol-

masıdır.

Tüm tarikatlarda olduğu gibi, Bektaşilerden de kâmil zâtlar yetişmiştir. Bunlardan biri de İstanbul'daki Merdivenköy Dergâhı'nın şeyhi ve divan sahibi olan Mehmet Hilmi Dede Baba'dır. Kemâlâtı eserinden de belli olduğu için, bir nefesinden bir kıt'ayı buraya almakta fayda görürüm. Bektaşi ilahilerine nefes dendiğini biliyoruzdur, herhalde...

Her eşya bir harf olmuş / Hem zarf hem mazruf olmuş
Aceb ilim sarf olmuş / Bir nokta bin söz olmuş

Bektaşiler, rüsumata çok önem verirler. Onun için Bektaşileri "Tarikatın şeriatçıları" olarak nitelendirenler de vardır.

Bektaşilerde, mânâları rumuzlarla ifade eden masalvari konuşmalar oldukça fazladır. Örneğin "Bir duvarın üstüne çıkıp güvercin donunu giydim, uçtum, gittim" gibi sözlerle sohbete başladıklarında, anlattıkları bir masal gibi görünse bile, gerçekte, anlatanın kendisini kâinat olarak gördüğünü ve fikir âleminde her tür nesnenin kendisi olduğunu ifade etmektedir. Böyle olunca da, gördüğü her kalıbı bir don olarak nitelendirip her donu giyebildiğini anlatır.

Bu anlatış tarzı genel anlamda doğru olsa bile, halkın bunu anlaması zordur. Dinleyen ehl-i tasarruf bir kimse ise anlar, ama kitle, anlayamayacağı için reddeder.

Anlatılanların doğruluğunu kitleye kabul ettirebilmek için, söylenenleri yapabilmek lazımdır. Kişi, velev ki ehl-i tasarruf bir kimse bile olsa, Allah istemedikçe böyle bir şeyi yapıp göstermesi mümkün değildir. Hiçbir peygamber de, Allah istemedikçe mucize gösterememiştir. Allah isterse, insanın simasını bile değiştirip karşısındakine başka gösterebilir. Gerçeğin Hazret-i Peygamber için bile böyle olduğunu, Allah, *"Attığın zaman sen atmadın"* <8-17> diyerek anlatmıştır.

Bu nedenle, her kelamı mertebesine göre söylemek, mecliste bulunanları da düşünerek onların anlayacağı bir dille ve seviyelerini göz önüne alarak anlatmak gerekir. Aksi halde, orada bulunanlar ya inkâra yönelir veya soğuyup uzaklaşırlar.

Bektaşiler, toplumca çok itham edilmişlerdir. Ama, bunların pek çoğu doğru değildir. Böyle töhmet altında kalışlarının

nedeni, şeriat erkânından kopmuş olmalarıdır. Burada dikkat edilirse, "Şeriattan kopmalarıdır" demiyorum, "Erkânından kopmalarıdır" diyorum. Maalesef, bizde şeriat sadece erkânda kaldığı için, erkâna uymayanları dinsiz ilan etmek âdet haline gelmiştir.

Bektaşilerin inancına göre, dünyaya gelen, burada insanlığı bulamazsa, hayvaniyet âlemine geri dönecek ve insanlığı buluncaya kadar dünyaya gelip gitmeye devam edecektir. Bu geliş gidişler insan olunduktan sonra duracaktır. Bu şekildeki geliş gidişlere, "devraniyetçilik" adını verirler.

Onlara göre, bir kişi bu dünyadan hangi huylarla (sıfatla) giderse, tekrar gelişinde o huylar hangi canlının karakteristik vasfı ise, o canlının suretinde görünecektir. Ta ki, insan oluncaya kadar...

Bektaşi inanışlarında kırklar meclisi diye bir şey vardır. Bu inanış, kırkının bir olduğunu anlatır. Hattâ bir rivayete göre, bu meclistekilerden birinin bir yeri kanamış ve kırkından birden kan akmıştır. Bu, hepsinin ayrılığı yok edip bir noktada birleşmiş olduklarını ifade eder.

Bektaşilerde, makamlar çok iyi belirlenmiştir. Herkesin, terfi ettikçe oturacağı post bellidir. Kimse, bir başkasının postuna oturamaz. Herkes kendi postuna oturmak zorundadır. Böyle bir hata yapanı derhal uyarırlar. İkinci kez tekrarladığında kişiyi düşkün durumuna getirirler ki, bu Hıristiyanlıktaki aforoza tekabül eden bir cezadır. Böylelerini, Hakk nazarından düşmüş olarak kabul eder ve dergâhlarına almazlar. Tabii, bu eski devirlerde, tekkelerin açık olduğu zaman böyleydi. Bugün tekkeler kapalı olduğu için bunları biraz kitaplardan okuduklarımız, biraz da ihsan-ı İlâhi ile biliyoruz.

Bektaşilerde yeni dervişin yeri kapı arkasıdır. Zamanla, terfi ettikçe posta oturmaya başlar.

Bu kurallar kendi aralarında geçerlidir. Dışarıdan gelen birinin kuralları çiğneyip istediği yere oturmasını, bir çocuğun gelip, padişah tahtına oturması olarak kabul eder ve seslerini çıkarmazlar. Ama, kendileri asla kurallarını bozmazlar.

Dışarıdan geleni de önce sıkı bir imtihandan geçirir ve bu-

nun için en azından bir türbeye sokarlar. Bektaşilerin türbe niyazları farklıdır. Avamdan veya dışarıdan biri bir türbeye gittiğinde elini kaldırır, bir dua okur ve içeri girer. Ama Bektaşiler, eşiğe basmadan, boyun keserek gelir, kapanır, belirli formalitelerle niyazlarını tamamlarlar. Çünkü, erkânları gereği, teşbihen, türbede kapı Ali'dir. Kapının sağ kanadı Hasan, sol kanadı Hüseyin'dir diye kabul edilir.

Bektaşiler için eşiğin ayrı bir anlamı vardır. Onlar nazarında eşik, Besmele-i Şerifin bâ'sının noktasıdır ve dünya ile ahiret arasında vasıta olan mürşidin makamını temsil eder. Bu yüzden asla eşiği çiğnemezler ve ona altı şudur, üstü budur diye farklı anlamlar verirler.

Aynı şekilde, mürşidin tam karşısını da feyiz kapısı olarak nitelendirip cem makamında ayna olunan yer olarak gördüklerinden, asla çiğnemezler ve oraya oturmazlar. Gerek feyiz kapısından, gerekse eşikten geçerken, boyun keser ve oralara basmadan geçerler.

Buralar hakikatin rumuzla anlatılışına işarettir. Bu işaretler karşılarındakinin ehl-i irfan olup olmadığını kontrolde de kullanılır. Kurallara uyanlara "ehl-i irfan", uymayanlara ise "nadan" derler. Yabancıları nadan gördükleri için, onların yaptıkları erkân hatalarına ses çıkartmazlar.

Geleni türbeye götürmekle, onun kurallara uyup uymadığını, yani Bektaşi olup olmadığını araştırırlar. Yabancıları cem ayinlerine almazlar. Kendileri de bu formaliteleri her zaman ve her yerde uyguladıkları için, birbirlerini tanımakta zorluk çekmezler. Bu durum aynen ehl-i sünnetin namazlarının değişmemesi gibidir.

Yabancı biri gelip "Ben babayım" dese, oradaki babalar yeni geleni hemen imtihana alıp babalık erkânını bilip bilmediğini araştırırlar. Çünkü, Bektaşilerde her makamın erkânı birbirinden farklıdır. Babalar, dervişler, muhipler, ayrı erkâna tabidirler. Babalıktan sonra halifelik ve dede babalık mertebeleri vardır ve onların erkânı da birbirinden farklıdır.

Bektaşiler, kendilerine göre çok mükemmel bir erkân koymuşlardır. Belli bir mertebeye ulaşamayanlar cem ayinine işti-

rak edemezler. Cem ayinine her dervişi de almazlar. Çünkü, cem ayininde sır noktalara ait sorulara cevaplar verilir, sohbet edilir, dem çekilir, semah yapılır. Ayine iştirak etmeyenler gözcülük yapar ve nadanlardan (yabancılardan) birinin gelip ayinin tadını kaçırmasını engellemek için nöbet tutarlar. Cem ayinleri haricinde, aralarına gelenleri reddetmezler, hattâ herkese açık tuttukları Ali sofrasına oturturlar. Erkâna çok düşkün oluşları nedeniyle, yanlarına gelen bir kişinin ne olduğunu anlamak için bir çok hikâyeler anlatıp karşılarındakinin o anlatılanlardan anlam çıkarmasını beklerler.

Bektaşilerdeki bu erkân (kurallar) herkesin durumunu bilip, haddini tecavüz etmemesi için konmuştur.

Bektaşilikte mertebelerin aşağıdan yukarıya doğru sıralanışı şöyledir: Muhip, âşık, derviş, baba, halife, dedebaba. Bu arada bir de sır katipleri vardır ki, bunlar gerçekten kimseye sır vermezler. Bu mertebeler arasında, askerlikteki emir komuta zincirindekine benzeyen bir saygı ve itaat ilişkisi vardır. Örneğin, bir âşık, yolda giderken hiçbir zaman bir babanın önüne geçmemeye çalışır. Onun üç adım arkasından, elleri bağlı olarak yürür. Tabii buraları zevk meselesidir.

Bektaşilerde mertebeler seçimle verilir. Örneğin bir baba, bir talibi derviş yapabilir ama halife yapamaz. Halife, bir dervişi baba yapabilir ama dede, baba yapamaz. Dede, baba olabilmek için yedi halifenin kendi aralarında oturup, karar vermesi, yani seçim yapması gerekir. Halife olabilmek için de yedi babanın bir araya gelip, karar vermesi lazımdır. Bunun nedeni, mânâyı maddede görmeleridir. Bu uygulamaları aynen, şeriat erbabının imam tayin etmesine benzer.

Halife olabilmek için önce baba olmak lazımdır. Baba olabilmek için ise, nasip Allah'tan olduğu halde, bir halifenin ağzından, "Biz ona babalığı nasip ettik" sözünün çıkması gerekir. Çünkü, sevenler de, sevmeyenler de ona tabi olacaktır.

Bu seçimlerde sonuç alabilmek ve halife olabilmek için, kendi ülkelerindeki babalar kendisini sevmediği için, ülkesini terk edip, başka ülkelere gidenler ve orada bu unvanı aldıktan sonra geri dönenler bile vardır. Bektaşiler, bu konularda kural-

lara son derece bağlıdırlar.

Bektaşiler, fena mertebesinde günde yarım ilâ bir saat süreyle boyunlarına ip geçirip ölüm murakabesi yaparlar.

Bektaşilerde, Balım Sultan'a kadar nezahat vardır. Dejenerasyon, erkâna aşırı sarılma, herkesin postlarının ayrılması ve içki düşkünlüğü, Balım Sultan'dan sonra başlamıştır. Kırklar meydanının merkezinde şeyhleri oturur. Buna, "göze" denir. Gözeden alınan bir çerağ (mum) ile kırk adet budak şamdanı tutuşturulur. Merasim bu minval üzere devam eder.

Osmanlı İmparatorluğunun ilk devrelerinde yeniçeriler Bektaşi olduğu için, Bektaşilik rağbet görmüştür. Fakat, davranışları şeriata ters düştüğü, daha sonraları da isyana kalkıştıkları için gözden düşmüş, hattâ zaman zaman tekkeleri bile kapatılmıştır.

Eskiden, Bektaşilerde yüz görümlüğü diye bir âdet vardı. Bu cem mertebesinde uygulanırdı. Bugün yüz görümlüğüne ilaveten Bektaşi babaları zaman zaman köy gezilerine de çıkmaktadır.

Günümüzde Bektaşilik bir merasim haline dönüştürülmüştür. Başa ip geçirip dâra çekilmek... Bunu iç âlemde gerçekleştirip manen ölmedikten sonra, ölümü sembolize yahut taklit etmenin ne anlamı vardır? Önemli olan insanın iç âleminin temizliğidir.

MELÂMİLİK

Tevhid-i makamat esasına göre eğitim veren Melâmilik, Hamdun Kassâr ile Nişabur'da ortaya çıkmış, bir süre kaybolduktan sonra Somuncu Baba ve Hacı Bayram Veli ile ikinci dönem Melâmiliği olarak tekrar parlamış, bilahare tekrar bir inkıta devresine girmiş ve son devrede, bundan yüz elli yıl kadar önce Hacı Maksut Efendi ve Muhammed Nur-ül Arabî Hazretleriyle Usturunca taraflarında yeniden yayılmış ve günümüze kadar gelmiştir.

Melâmilerin ikinci jenerasyon olarak ortaya çıkışları ve popülarite kazanmaları Hacı Bayram Veli'nin mürşidi olan Somuncu Baba ve Hacı Bayram Veli'nin kendisiyledir. Onun bir halifesinden Akşemsettin, diğer halifesinden Ömer Sekini (Fiddîni) yetişmiştir. Bu zâta Bıçakçı Ömer de denmektedir ve Bursa civarında yerleşip Melâmiliği orada yaymıştır. Sunullah Gaybî Hazretleri ve Gelibolulu Mehmet Efendi de yine Hacı Bayram Veli'nin yetiştirdiklerinden, ikinci jenerasyondandır. Bunlar hizmet ehli olarak yetiştirilmişlerdir. Allah için buğday yetiştirdikleri söylenir.

Fatih'in hocası Akşemsettin, Bıçakçı Ömer'den taç, hırka vs. gibi emanetleri almak istemiş, kendisi ile temasa geçmiş ve ondan "Gelirsen alırsın" cevabını aldıktan sonra Bursa'ya gittiğinde, Bıçakçı Ömer büyük bir ateş yaktırmış, o ateşin içine girmiş ve birkaç dakika sonra çıktığında üzerindeki taç ve hırkanın yanmış olduğu görülmüş, bunun üzerine Bıçakçı Ömer, "Emanetler benim değildi. Sahibi alıverdi" demiştir, diye rivayet olunur. Bu olay bir keramettir, ama gerçekleştiren kul değil, Allah'tır. Böyle bir şey zuhur ettiğinde, kul bunu kendinden bilirse, Allah'tan çok büyük bir tokat yer. Çünkü, en büyük şirk budur.

Kelime-i Tevhidin içinde yaşama öğretisi Feridüddin-i Attar'la başlamıştır. Sonra bir süre unutulmuş ve bu süre içinde esma üzerine eğitim veren ekoller ağırlık kazanmıştır.

Melâmilik, okunan derslerin tamamen Allah'la kul arasında olması sebebiyle, en kestirme eğitim yöntemlerinden biri olarak kabul edilir.

Melâmilik, Kelime-i Tevhidin içinde yaşanarak öğrenilir. Buna göre "Lâ" dendiğinde, kişi ve kâinat yok olacaktır. Kâinat, İlâhe ve İlâhlar, kişi, enfüste olandır. Kul, mümkün-ül vücud olduğundan varlığı yoktur. Yani, Allah olmasaydı kul olamazdı. Allah ise, vacib-ül vücudtur. Bu nedenle de Lâ, yani fert ve kâinat yok, sadece İllâ, yani Allah vardır. İşte kısaca "Allah'tan başka ilah yoktur" budur.

Allah, kâinat yokken de vardı, her zaman var olmuş ve olacaktır. Ama, bir öğretici olmadıkça bilinemeyeceğinden, bir

yerde öğretici ile birleşmektedir. Çünkü, Âdem Safiyyullah, Nuh Neciyyullah ve nihayet Muhammed Resûlullah'tır ve bunlarla bir birleşme vardır. Burada, Musa Kelimullah, Davut Halifetullah, İsa Ruhullah olarak zikredilir. Muhammed ise hem Resûlullah, hem de Habibullah'tır.

Melâmiler, "Hakk'a vasıl olmak ister, halka menfur olmadan" diyerek Hakk'a yaklaşabilmek için halktan uzaklaşmak gerektiğini kabul eder ve bunu bir kemâl olarak benimserler. Onun için de yola giren kişinin halkın gözünden düşmesini sağlayacak şeyler yaptırırlar. Üftade Hazretleri'nin, Bursa kadısı olan Aziz Mahmut Hüdâi Hazretlerine sırtında kadı cüppesiyle Bursa sokaklarında üç gün süreyle ciğer mancası sattırmasının nedeni budur. Buradaki amaç çok iyi ve temiz olduğu halde, halka ters gelir. Buraları işin ince noktaları olduğu için çok iyi zevk edilmelidir.

Melamilik en kolay anlaşılan ve çabuk terfi edilen bir yoldur.

MEVLEVİLİK

Bilindiği gibi, Mevleviliğin kurucusu Mevlâna Celaleddin Rumî'dir. Onu Mevlâna haline getiren, aynaları olmuştur.

Mevlâna, Sultan-ül Ulema'nın oğluydu ve babasının yetiştirdiği Burhaneddin Tırmizî tarafından çok iyi eğitilmiş ve aldığı bilgilerle kendini kabul ettirmişti. Ama, dış âlemden iç âleme geçmesini sağlayan Şems-i Tebrizî olmuştur. Şems ile tanıştıktan sonra bütün kitaplarını atmış olması bunu gösterir.

Mevlâna, kendisini günümüze getiren ve cihanşümulleştiren eserlerini iç âleme döndükten sonra vermiştir. Divan-ı Kebir, Fîhi mâfih ve Mesnevi bu devrin mahsulleridir. Mesnevi'nin günümüze kadar gelmesi, Hüsameddin Çelebi sayesinde olmuştur. O, söylenenleri kaydetmeseydi, bugün Mesnevi elimizde olamazdı.

Tarikat mensupları içinde en kibar, birbirine saygılı dav-

ranan, nezaketi benimsemiş, kadına en çok değer ve rol veren grup Mevlevilerdir. Bunu adeta ibadet edercesine yaparlar. Ben beşeri ilişkilerin samimiyetle sürdürülmesine taraftar olduğum ve bunun için de büyüklerin küçülmesi, küçüklerin büyümesi gereğine inandığım için, Mevlevilerin ilişkilerini çok beğenirim. Aralarından pek çok kimse ince sanatlarda ve musikide başarılı olmuş, klasik eserler vermiştir.

Mevlevilerde eğitimin esası zikre dayanır. Ama kişinin eğitilebilmesi için çile ve riyazat da uygulanır.

Mevlevilikte bin bir gün çile çıkarılmasının amacı, insanı, Mevlevilik erkân ve vazifelerini yapan, nefsine hakim olmasını öğrenen, hayrünnâs bir kimse haline getirmektir.

Eskiden bu bin bir günlük çile süresinde kişiye on sekiz ayrı görev yaptırılır ve işe âbrizden (tuvalet temizliği) başlatılırdı. O işin kuralları bile en ince teferruatına kadar öğretilir ve uygulanması istenirdi. Böyle yapılmasının nedeni, kişinin benliğini kırmak ve onu hoşgörü ortamına sokmaktı. Böylece kişi, Allah'ın yaptığı her şeye hoşgörü ile bakmanın ve O'na rıza göstermenin ne demek olduğunu öğrenmiş olurdu.

Eski yazıda "Rıza" kelimesinin ebced değeri bin bir (Râ, Dat ve Elif = 200+800+1=1001) olduğu için, çile süresi bin bir gün olarak tespit edilmişti. Rıza bulunduğunda, raziye olunur ve bunun karşılığı da merziye olduğundan, bu ikisinin birleşmesiyle safiye ortaya çıkardı. Bunları nefis bahsinde anlatmıştık.

Mevlevilerin bin bir gün çile çıkartmalarının bir amacı da, çile çıkartanlara kesrette vahdeti, yani binde biri buldurmaktı.

Bin bir günlük çilenin bininci gününde vazgeçilip çileden çıkılması halinde dahi, çileye yeniden başlanır ve o bin bir günün kesintisiz doldurulması istenirdi. Herhangi bir şekilde inkıta, "çile kırılması" olarak nitelendirilirdi.

Bu çile süresinde her iş, adeta bir ibadet şeklinde, hiç hatasız yapılırdı. Âbrizden sonraki işler arasında, tekke temizliği, yemek vs. dahil, on sekiz ayrı iş vardı ve bunların hepsini hatasız tamamlayıp bin bir günü doldurmadan dede olunamazdı. Çile esnasında son görev, maddi ve manevi sofra hizmetleriydi.

Bu da yapıldıktan sonra dede olunur, ayrı bir hücreye geçilir ve yemeği ayağına getirilmeye başlanırdı.

Sema, mevlevilikte yapılan ayinlerde vecde gelişin ifadesidir. Semada şeyhin karşısına kimse oturtulmaz ve oraya gelindiğinde, üstüvagâh olan o noktaya basmadan atlanıp geçilir.

Aslında üstüvagâh olan insandır. İnsanın ne olduğunu bilmeyenler, onun üstüne basıp geçmekte tereddüt etmezler...

Semadaki devran, insanın kendi devranıdır. O devranın içinde bir devran daha vardır ki, bu da bir nokta etrafında, ama ters istikamette olur. Bazı tarikatlar (örneğin Uşşakiler) kendi semalarına bunu da yansıtmışlardır. Zaten bu gösterilerin esas amacı, insanın ne olduğunu sembollerle anlatabilmektir.

NAKŞİBENDİLİK

Şeriata çok sıkı bağlı, letafetten kesafete doğru inen, eğitimi çok meşakkatli bir tarikattır. Böyle olduğunu ben babamdan biliyorum. Kendisi, sabah gün doğmadan bir saat önce kalkar, sabah namazına gidip geldikten sonra oturur, delâil okurdu. Delâil-i hayrat bittikten sonra Muhiddin-i Arabi'nin Evrat ı İsbuiye'sini okur, esma çeker, sonra işrak namazı kılardı.

Geceleri ise geç saatlere kadar zikreder, murakabede bulunurdu. O devirlerdeki yaşam şartları belki bunları kaldırıyordu. Ama, bugün böyle bir eğitime tahammül etmek herhalde pek kolay olmasa gerektir...

Nakşilerin bunları yaptırmaları, *"Bilinsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> ve *"Başarmam ancak Allah'ın yardımıyladır"* <11-88> âyetlerine dayanmaktadır. Amaç, kişiyi çalıştırmaktır. Bu arada, insanın insan olabilmesi için, *"Başarmam ancak Allah'ın yardımıyladır"* <11-88> âyeti gereğince Allah'ın muvafakati olması gerektiğini de unutmamak lazımdır. Çünkü, O vermedikçe hiçbir şey olmaz.

Rahmetli Aziz Dede, kendisi bu yolda, bu derslerle yetişmiş

olduğu halde (aynı zamanda Rüfai, Kadirî ve Şazeli'ydi), bize bu dersleri vermemiş, sadece zikir ve rabıta vermişti. Hattâ bir kısmımıza sadece rabıta verdiğini biliyorum. Böyle yapışının iki nedeni vardı. Birincisi, tarikatların kapanmış olması, ikincisi de, bu eğitimin günün şartlarına uymamasıydı...

Bu yola giren salik, şeyhinin gönlünü derya, kendi kalbini bir havuz olarak görüp denizden havuzuna feyiz suyu akıtmaya çalışmak zorundadır. Bu işi yaparken de bekayı kendi kalbinde nurdan yazılmış bir lafza-yı Celal olarak düşünecektir.

Nakşiler, işe dünya âleminden değil, letafet âleminden başlarlar. Latif âlem, yokluk âlemi demektir ve bu âlemden aşağı indirirler. Letaif, kesif âlemde bir faraziyeden ibarettir. Nakşilerin O'na yaklaşımı bu yolla olduğu için, müritlere kolaylık olsun ve mertebeleri belli olsun diye, vücudu parsellemek zorunluğunu duymuşlardır.

Buna göre, işe sol memenin altından başlanır ve buraya kalp adı verilir. Bunun üstüne sır, sağ memenin altına ruh, üstüne hafi, göğsün ortasına ihfâ, iki kaşın arasına nefis, göbek hizasına nefy ü isbat gibi isimler verilmiş ve buralar birer merkez olarak tasavvur edilmiştir. Göbeğin üstünün nefy ü isbat oluşu, lâmelife benzemesinden ötürüdür. Zikirlerini, bu parsellerden aldıkları ders noktasını odaklaştırarak yaparlar ve sonunda tüm bedenlerinin zikre iştirakla "Allah" demesini beklerler. Bu derslerin her biri, bir peygamberin mertebesine karşılıktır diye kabul edilir. Örneğin, kalp Âdemiyettir. Diğerleri de İbrahimiyet vs. diye devam eder. Bu arada sır'rın nübüvvet, nur'un velayet mertebeleri olduğunu da ilave etmek gerekir.

Bu parselasyonun ortasında kalan ruhtur ve o, terazinin orta noktasını teşkil eder. Ruhun sağında kalanlar, yani beden, nefis ve kalp, dünyayı, sır, hafi ve ihfâ ise; ahireti temsil eder diye kabul edilir. Ruh, bir terazi ibresi gibi olduğu için iki tarafa da eğilebilir. İnsana, "Ne ararsan kendinde ara dendiğine göre, herkes bunları kendinde bulmalıdır" derler.

Nakşilere göre akıl, ruhun solunda yer alır. Bu akıl, ruh tarafına meylederse, insanda ferahlık, nefis tarafına meylederse, önce ferahlık, ama sonunda sıkıntı doğar. Akıl ile kalp arasında

bir ilişki kurulmuştur. Bazıları yansımanın kalpten akla olduğunu, bazılarıysa kalbin akıldan etkilendiğini iddia ederler, ki buralarda işin içine nokta-yı süveyda girmektedir.

Nakşi eğitiminde haps-ı nefs etmek ve nefes içerdeyken, dili damağa yapıştırarak zikr-i hafi şeklinde yirmi bir kez "Allah Allah" diyerek kalben zikretmek ve bu esnada kalpte Allah yazılı olduğunu düşünmek, bir yöntem olarak benimsenmiştir. Saliklerden bunu meleke haline getirmeleri istenir. Onlar bu zikre, kalpte parlak bir renk görünceye kadar devam ederler. Çünkü, tüm renklerin insanda özetlenmiş olduğu ve zikrin odağına göre, Allah'ın o rengi kişinin kalbine aksettireceği kabul edilmiştir. Bunu başarabilenlerin melekûtiyete yükseldiği kabul edilir. Onlar beka meselesini buna bağlarlar.

Letafetin her mertebesinin bir rengi olduğu için, salik vecde geldiğinde o rengi (örneğin kalpte kırmızı, ruhta sarı) görmeye başladığında dersi değiştirilir.

Ancak, letafetten kesafete inişlerinde, ortada görünür bir şey olmadığı için daima evhamdadırlar. Çünkü, bu yol Allah'ı bildirmez. Öyle olduğu için de aralarından, akli dengesini kaybedenler, karılarını veya çocuklarını öldürmeye kalkanlar, Mehdi olduğunu iddia edenler, suç işleyip mahkemelerle uğraşanlar, hattâ Şeyh Sait, Dersim İsyanı, Kubilay Hadisesi gibi sosyal olaylara karışanlar çok çıkar. Bunun nedeni, Hazret-ül cem'e gelmeden şeriatın anlaşılamayacağı bilinmesine rağmen, letafeti şeriatla birlikte götürmeye çalışmalarıdır.

Nakşilerde, halkıyet yoktur. Onların nazarında Hakk vardır ve her şey Hakk'tandır. Vücudu parselleyişlerinin nedeni de budur. Nakşi eğitiminin zorluğu da buradan, yani Hakk'ı bilmeyene O'nu anlatmaktaki zorluktan gelmektedir. Eğitime, letaiften başladıktan sonra, saliki "letaif-i sitte" dedikleri altı mertebe üzerinde hiç enfüse inmeden Allah'a vasıl etmeye çalışırlar. Bu nedenle de tüm ibadetleri yapar, ama enfüsü hiç karıştırmazlar. Buna "Hakk'tan halka iniş" denir ve anlaşılması çok zordur.

Nakşilerde fenâ mertebeleri bulunmadığı için, bu mertebeleri ölüm murakabesi ile işlemeye çalışırlar. Ölüm murakabe-

sinden sonra, vücut muhasebesi yapılır ve günlük icraat gözden geçirilir.

Ölüm murakabesinde, fenâ mertebesinin tahakkuku için, kendini ölmüş farz edip bir ölü nasıl olursa onu taklit etmeye çalışırlar. Bunun için, "Ben öldüm, çenemi bağladılar, soydular, ayaklarımı bağladılar, teneşire yatırdılar, yıkadılar, kefenlediler, tabuta koydular, götürdüler, gömdüler" diye hayal eder ve bu şekilde yaşamaya çalışırlar.

Ölüm murakabesinin amacı, kişilere, kendilerinde füyuzât-ı İlahi doğup doğmadığını ve idrak kapılarının açılıp açılmadığını değerlendirtmektir. Bunu yaptırmaktan bir başka gaye de, kişinin kendisini yok farz etmesini kolaylaştırmak ve Hakk'ın varlığını ispata çalışmaktır.

Nakşiler, murakabeyi müritlerine ders olarak verirler. Murakabede, mürit kendinin tamamen yok olduğunu (ki bu bizim zât mertebesine karşılıktır) hayal etmeye başlar. Bunu yaparken bazen tamamen ruhsal yaşama geçip, bazı fevkaladelikler fark edebilir. Bunu fark edenler, ruh âlemine geçtiklerini bilemediklerinden "Aman bana bir şeyler oluyor" diyerek evhama kapılabilirler. Hattâ kendilerinde bazı şeylerin zuhur ettiğini bile zannedebilirler. Bunlar genelde riyazata girip yemeden, içmeden kesilenlerde görülür. Riyazata sokan Allah olduğu için, kişiler bu esnada bazı harikulade müşahedelerde bulunabilirler, ama bunları insanın kendisinin yapması mümkün değildir. İsterse, Allah yaptırır. Bunların cereyan ettiği anlarda, Allah o kadar yaklaşmıştır ki, kul bunu fark edemediği için, olanları kendisinin yaptığı vehmine kapılır. Ama olanlar *"Allah'ın eli onların elinin üstündedir"* <48-10> hükmünce Allah tarafından yapılmaktadır. Bazı durumlarda kişiden olmadık bilgi ve sezgilerin doğması da bunlardandır ve keramet diye bilinir.

Kişi murakabeyi yaptığı halde, içinde bir ferahlama, genişleme ve füyuzat belirtisi olmaz, hattâ mürşidine rabıta edip "Allah'ım maksadım sensin, talebime rıza göster" diye yalvarmasına rağmen mağmumiyeti (sıkıntısı) dağılmazsa, o zaman kendini muhasebeye çekip sabah uyandığı andan seccadeye

oturuncaya kadar neler yaptığını bir bir gözünün önünden geçirmek, bir kusur edip etmediğini araştırmak, gönül kırdıysa gönlünü kırdığı kişiden özür dileyip onun gönlünü almak ve onunla barışmak zorundadır. Bunları tamamen düşünüp kendinde bir kusur bulamazsa, o zaman tecellinin Allah'tan geldiğini kabul eder.

Bu yola girenler, gelene "Hayır" dememeyi, istemese ve sevmese de her verileni kabul etmeyi öğrenmek durumundadır. Çünkü, veren Hakk'tır ve O'nun nimetini reddetmemek lazımdır. Onun için her verileni almak ve bir tadına bakmak icap eder.

Bazı insanlar, belirli yiyecekleri sevmedikleri için yıllarca ağızlarına koymamış veya çok az yemiş olabilirler. Ama, vücuda faydalı olduğunu öğrendikten sonra çok kere bu huylarından vazgeçip yemeğe başlarlar. Zaten tevhidin amacı da, insanın görüş ve huylarının değişmesi, evvelce kötü diye baktığı şeylere, Allah'ta kötü birşey olmayacağı için, iyi diye bakar hale gelmesidir.

Bir şeye kötü diye nazar etmek, fenâ âlemine ait bir görüş tarzıdır. Bekada, kötülük diye bir şey yoktur. Lâ, fenâ'nın, İllâ ise, bekanın ifadesidir. Ancak, bunlar o kadar birbiri içine girmiştir ki, ikisi arasında bir ayırım yapmak mümkün değildir. Böyle bir ayırım ikilik, yani şirktir. Bundan kurtulmak için Lâ'dan geçip İllâ'ya ulaşmak lazımdır. İşte, bu ikiliğin birleştirilmesine, "Tevhid" adı verilir ve şirkten ancak buraya ulaşmakla kurtulunabilir. Allah, şirkten hoşlanmaz. Şirki koşan insanlardır. Bunu yapanlar, yaptıklarının sonucunda doğacak sıkıntılara da katlanmak zorundadır.

Nakşilerin eğitimleri çok zor ve eğitim kuralları çok katıdır. İşe şeriatla başlayıp saliki öyle uyandırırlar. Onlara, gece, gündüz tesbih ve ibadet verirler.

Şunu kabul etmek gerekir ki, Nakşiler bu zor eğitimle bazı kimseleri eğitip kemâle erdirmişlerdir. Erenler arasında büyük zâtlar da yetişmiştir. Nakşiler, iç âlemdeki sırların dışa vurulmaması konusunda çok hassas davranırlar.

UŞŞAKİLİK

Eğitimlerini on iki esma üzerine bina etmiş olan Uşşakiler, kapıların açılması için, Ya Ahad, Yâ Samed'ten sonra Yâ Fettah zikri verirler. "Ağızdan devamlı olarak "Yâ Fettah" demekle kapılar açılır mı?" diye sorulabilir. Bu soruya verilecek cevap, "Allah'ın kulağı vardır, duyar. Kişinin dileğinin gerçekleşebilmesi ise, onun samimiyetine bağlıdır" şeklinde olacaktır. Nasıl hiçbir şey bilmeyen bir çırak, zaman içinde göre göre ustasından bir şeyler öğreniyor ve sırasıyla kalfa, usta, ustabaşı, hattâ gelişip icat sahibi bile olabiliyorsa, buradaki sülûki gelişim de kişisel arzu ve istidada tabi olarak aynı yolu izleyebilir.

Uşşaki devranlarında, bir grup dışta büyük bir daire oluşturup, dönerken, ikinci bir grup da bunun içinde ikinci bir daire oluşturup, bunun aksi istikamette devreder. Tam merkezde, bu gidiş, gelişlerin amacı olan noktaya tekabül eden ve "Bedevi Topu" adı verilen bir kutup noktası vardır ki, hepsinin gayesi o noktada toplanabilmektir.

Bu görüntü, kâinatın ve hayatın rumuzla ifadesinden başka bir şey değildir. Nitekim, bu devirler insanın kendisinde de mevcuttur. İnsan, zuhur âlemine gelip görünmüştür, ama sonunda ruh olarak yine görünmezlik âlemine, yani bütûna dönecektir. Biz insan olarak görünür âlemde de, görünmez âlemde de yine aynı insanız ve bizden başkası olmayacaktır. Zaten ölmek, ahirette doğmak demektir ve bu, aynen güneşin, dünyanın bir yarı küresinde batarken, diğer yarı küresinde doğmasına benzer bir olaydır. Bu doğumlarda, buranın ebeliğini doktor, ahiretin ebeliğini ise Azrail yapmaktadır. Bu doğup ölme olayını ben, "Zulmetten öldük biz nura doğduk" mısraı ile anlatmaya çalışmıştım. Nura doğduktan sonra karanlık kalmayacağı için, artık o konu kapanır. İşte, dünyanın kazanç yeri oluşu ve ne kazanılırsa burada kazanılacağı meselesi budur. Buradaki kazancımız kendimizi bilmek olacaktır ki, Hazret-i Ali'nin, "Bana bir kelime öğretenin ölünceye kadar kulu kölesi olurum" deyişinin nedeni budur. Burada harf insandır, öğreten de insandır. Âdem'e tekabül ettiği bildirilen harf elif'tir ki, o da vücu-

dumuzun timsalidir.

Uşşakiler, rüyaya çok önem verirler. Onlar, gece gördükleri rüyayı kimseye anlatmadan, ertesi gün öğleye kadar mürşitlerine anlatmak zorundadırlar. Mürşitler de, gördükleri rüyalara göre müritlerinin derslerini değiştirirler.

Uşşakilere göre rüya, kişinin halet-i ruhiyesinin suret giymesidir. Kişinin kendi yaşadığı halet-i tabiiyesi olan ruhunun suret giymesine rüya derler ve bunu zuhurat olarak kabul eder, hemen efendilerine anlatırlar. Efendi de, rüyasında mesela, ağzı köpüren bir deve veya camız gördüğünü söyleyen müridine istiğfar verir. Çünkü, bunlar kindar mahluklardır ve insan kinlenmedikçe bunları görmez diye düşünür. Saliklerin terfileri de rüyalarına göre verilir. Örneğin, rüyasında bir gök yılan öldürdüğünü söyleyen saliğin nefs-i emmaresini öldürdüğü düşünülerek, dersi değiştirilir. Keza, rüyada güvercin görmek, nefs-i mutmainne'ye ulaşıldığının ifadesi olarak kabul edilir. Aynı şekilde rüyada köpek ve eşek görülmesi de makbuldür, çünkü bunlar Kur'an'da ismi geçen hayvanlardır ve köpek sadakati, eşek ise teslimiyeti temsil eder. Bu iki huy da beğenilen huylardır.

Eskiden Uşşaki tekkelerinde, kapıdan girilince, önce, "Esselâmün aleyküm yâ ehl-i şeriat" denip secdeye varılır, sonra bir adım daha atılıp "Esselâmün aleyküm yâ ehl-i tarikat" denir, tekrar secdeye varılır, sonra bir adım daha atılıp "Esselâmün aleyküm yâ ehl-i hakikat" denir, tekrar secdeye varılır ve nihayet, "Esselâmün aleyküm yâ ehl-i marifet" denip gelinir ve şeyhin ayağına kapanılır, sağ dizine, sol dizine, sağ omuzuna, sol omuzuna, sağ elinin iç ve dışına, sol elinin iç ve dışına yüz sürülür, bu merasim tamamlandıktan sonra kalkılır, üç adım geri gidilir, ayakta efendi işaret verinceye kadar beklenirdi. Efendi işaret verdikten sonra gidilip yerine oturulur, boyun bükülür ve kafa hiç kaldırılmadan durulurdu. Sohbet açılır, bu sohbet kalpten kalbe yol olduğu için, o kişinin sohbeti olurdu. Böylece gelen kimse nasibini alır ve giderdi.

HAKİKAT

HAKİKAT NEDİR?

Hakikat, şeriat düzeninin neden gerektiğini ve amacının ne olduğunu öğrenip o amacı gerçekleştirmektir. Yani, şeriatın iç yüzü, iç âlem veya gönül âlemidir.

Her şeyin içi, iç tabakaları, iç âlemi daha latif, daha tatlıdır. Marul, enginar, lahana bile böyle değil midir? Öyledir, çünkü derinliğine inilmektedir. Hıristiyanlık da bu âleme dayandığı için, Hıristiyanlar yalandan çok korkar, yalanı ve yalancılığı ahlaksızlık olarak kabul ederler.

Hazret-i İsa, "Yediğiniz ekmek benim etim, içtiğiniz şarap benim kanımdır" demiştir. Hazret-i İsa'nın konumu dikkate alındığında, bu söz doğrudur. Çünkü, yenip içilenler, insanda et, yağ ve kan haline gelmektedir. İsa da Ruh-ül Kudüs olduğundan, bunlar O'ndan çıkmaktadır. Çünkü, her şeyin aslı O'dur. Bunu böyle anlayan kaç Hıristiyan vardır acaba?..

Hakikatte halk değil, Hakk vardır. Hakk'ta da ayrılık değil, birlik olduğu için cinsiyet ayırımı, dolayısıyla mahremiyet ve namahremiyet gibi kavramlara yer yoktur. Hakikat erbabının Hakk'la Hakk olmaya çalışmasındaki başarısı, halkıyete ait keyfiyetleri ortadan kaldırabilmesiyle ölçülür. Çünkü, hakikat görünmeyen bir nurdur.

Şeriat, Allah'la nişanlanma, hakikat ise evlenme devresidir. Mevlâna'nın Mesnevi'sinde, evlendiği gece mektup okuyan genç hikayesi, hakikate geçtikten sonra şeriat kurallarını uygulamak isteyenlere bir uyarı mahiyetindedir.

"Ölüden diri çıkartırsın, diriden ölü çıkartırsın" <30-19> âyeti Allah'a ait bir keyfiyettir, ama Hazret-i İbrahim ve Hazret-i İsa gibi bazı peygamberlerden ve bazı veliyyullahtan da, O'nun tecellisi ile görülmüştür. Bu tecelliye, "Ruh-ül Kudüs tecellisi" denir. Hazret-i İsa'nın babası Ruh-ül Kudüs olduğu için, İsa "Allah'ın izniyle kalk" diyerek mezardaki ölüyü diriltmiştir. O'nun, körlerin gözlerini açışı, cüzzamlıları iyileştirmesi, sakat ve felçlileri yürütmesi de bu tecellinin sonucudur. Ama, İsa bedensel bakımdan elbisesini Meryem'den almış olduğu

için, dıştan bakıldığında o da insandı ve bizim gibi yiyip içmişti.

Allah her istediğini yapar. Dilerse istediklerini, seçtiği herhangi bir kulunda tecelli ederek, o kulu vasıtasıyla da yapabilir. Öyle olduğu için insan, insan suretinde yaratılmış olduğuna şükredip, insanlığının değerini bilmelidir.

HAKİKATİN FAYDALARI

Son zamanlarda hakikate yöneliş vardır. Bu iyiye alamettir. Çünkü, el tutan bir insan Allah ile ahd ü peyman etmiş olduğu için, yalan söyleyip hile yapamaz, kimseye zarar veremez.

Şeriat, çocukluk veya cahillik devresi olarak kabul edildiğinden, ehl-i şeriatın her şeyi söylemesi mazur görülebilir. Ancak, hakikat ehli, ilm-el yakînde de kalmış olsa, işin hakikatini öğrendiği için, başkalarını tenkit edici söz söylemez. En azından dilini tutmasını öğrenmiştir. Bu nedenle hakikat ilmini hiçbir mertebede küçümsememek lazımdır. Çünkü, her mertebesine yakîn denmektedir. Şeriat, yakîn ilmi değil, rüsum ilmi olduğu için bu ilmi bilenlere "Ulema-yı Rüsum" denir. Şeriatta yakîn olmadığı için, onlar hakikate ait sözleri söyleyemezler. "Allah'ı yakında arayın" kuralı ehl-i hakikat için geçerlidir.

Dûr olmak, uzaklaşmak, soğumak demektir. Yakînde, aşk ateşinden kaynaklanan sıcaklık, ısınma vardır. İnsan ateşten ne kadar uzak durursa, onun sıcaklığından o kadar az istifade eder. Hocaların, "Cennette en az ayda bir didara müşahit olmak için huzura girerler" sözü, soğukluk olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sözün hakikate talip olanlar tarafından uygulanması ise, en az ayda bir kez mürşidi ziyaret etmek şeklinde olur. Amaç, ateşin sönmesini engellemektir.

Ben nasıl olsa hatm-i meratib ettim (öğrenimimi tamamladım) düşüncesiyle mürşitlerinden kopanlar, hiçbir şey alamazlar. Onun için herkes yakîni kendinde buluncaya kadar bu gidiş gelişlere devam etmelidir. Hattâ yakîni bulanlar için dahi, "Yüz yüze bakmakta başka sefa vardır" kuralı geçerlidir.

Hakikatte, kıtal ve kısas yoktur. Bunlar şeriatta vardır ve nedeni, tevhidin bilinmeyişidir. Kısasın gayesi çürük bir dişi, iltihabı yayıp diğer dişleri de çürütmesine meydan vermeden

çekmektir. Böylece, sağlam dişler çürük dişin yayacağı iltihaptan korunmuş olur ve uzun yıllar sağlığını koruyabilir.

İÇ ÂLEME NASIL ULAŞILIR?

İç âleme, ancak hakikatle nüfuz edilebilir. Bunun için de, Hakk ile Hakk olmak, namazı bu âlemdeyken bile bile, göre göre kılmak gerekir. Şah-ı Velâyet, "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" buyurmuştur. Burada tekrar "Allah görünür mü" konusuna dönmek gerekir. Çünkü, bu konu iyice anlaşılmadan hakikati ve marifeti idrak edebilmek mümkün değildir.

Allah görünmez, çünkü tenzih âlemindedir. Teşbih âleminde kâinat, Allah'ın sun'u ve sanatı, insan da bu sanatın şaheseridir. O, insanı imrenerek yaratmıştır. İnsan, gördüğümüz beşer değil, beşer suretinde görünen insan-ı kâmildir. İnsan-ı kâmil, mir'at-ı Huda'dır. Böyle olduğu içindir ki, halifelik devrinde padişahlara, "Zıllullahi fiyl'ard" (Allah'ın yeryüzündeki gölgesi) denmiştir. Tabii, bunlar birer isimdir, ama kişi bunları tahakkuk ettirirse, dünyadayken sırra vâkıf olur. Sırra vâkıf olmak içinse, mutlaka bir el tutup bir üstattan ders almak ve işi öğrenmek gerekir. Kişi kendisi Lâ olup İllâ'ya varmadıkça, bunlar öğrenilmez ve "Allah'tan başka ilah yoktur"a ulaşılmaz. Defalarca ağızla "Allah'tan başka ilah yoktur" demek papağanlıktan öte bir şey değildir. Çünkü, gerçek anlamda "Allah'tan başka ilah yoktur" diyebilmek için, amaca ulaşıp Allah'a vasıl olmak gerekir. Bundan sonra cümle âlem onundur. Kendi attıkları tekrar kendine dönecektir. Ama, o kendiliksizdir, yani kendi benliğinden eser kalmamış, ondaki benlik Hakk benliği olmuştur.

Yitirdim benliğimi bana benlik Hakk benliğindendir
Tekellümde hitap aynının kârhânesiyem

beyitiyle anlatılmak istenen mânâ, "Bende bir benlik görüyorum, ama o benlik benim değil, Hakk'ın benliğidir" cümlesiyle ifade edilenin aynıdır.

Bu yazılanlar, bizim hakiki benliğimiz ve hakikate meraklı olan tasavvuf âşıkları için çok güzel sözlerdir. Bu özel âleme de, böyle güzel sözlerle girilir. Ancak, bu sözleri herkesin anla-

masını beklemek hata olur.

İsmail Maşûki, vecd halinde kendinden geçip, "Allah'ım, Allah'ım" derken, işin aslını bilmeksizin dışarıdan duyanların, "Bak kâfire kendini Allah yapmış, Allah'ım deyip duruyor" ithamı üzerine katledilmiştir.

Halep'te derisi yüzülerek öldürülen Nesîmî Hazretleri ise, Divan'ında, son derece açık bir ifade ile, insanın kaşını gözünü Kur'an âyetleri olarak nitelendirmek suretiyle ulûhiyeti insana hasretmiştir. Tabii, bunları herkesin anlaması ve hazmetmesi mümkün değildir.

Allah'ı insandan başkasının, örneğin bir hayvanın bilmesi mümkün olmadığına göre, insanın O'nu bilmesi günah olamaz. Fakat, ehl-i şeriat, Kur'an'da, *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> diye yazılı olmasına rağmen sadece Allah'ı gaipte aradığı ve şühudta adeta inkâr ettiği için, Nesîmî'nin söylediklerini kabul edememiştir. Bu âyetteki "veşşehade", görünür âlem, şühud âlemi demektir. Ancak, onlar bunu göremedikleri ve Allah'ı sadece gayb âleminde aradıkları için bir gözleri kördür. Onlar sadece tenzihe yönelmiş, teşbihi inkâr etmiş durumdadır. Bir taraftan "Allah her yerde hazır ve nazırdır", diğer taraftan "Allah mekândan münezzehtir" derken, kendilerinin ve halkın, Kâbe ve camiler için bile, "Allah'ın evi" tabirini kullandığını görmezlikten gelerek, çelişkiye düştüklerini fark etmemektedirler. Halbuki yapmaları gereken şey; işin aslını araştırıp, şüpheye mahal bırakmayacak şekilde gerçeği bulmak ve o gerçeğe iman etmek olmalıdır.

Kâbe inkâr edilemez. Orası avam, yani umum için yapılmıştır. Oranın kutsanmasının nedeni, dünyada tüm Müslüman olduğunu söyleyenlerin toplanma yeri olmasıdır. Ama yetişkinlerin yahut havassın toplanma yeri, mürşidin kalp Kâbesidir. Kalp Kâbesi, nasibi olanlar dışında, her isteyenin girebileceği bir tapınak değildir. Oraya ancak nasibi olanlar girebilir. İleride seyr-i sülûk bahsinde de anlatacağımız gibi, başlangıçta neymiş diye bakanların bir kısmının sonradan zoru görüp kaçmaları da, bu işte nasibin rolünü ispatlamaktadır.

Evvelce kelam bahsinde anlattığımız gibi, söz canlıdır ve bir tohum gibidir. Avamın sözünün gerçekleşmeyiş nedeni, onun olgunlaşmamış bir tohum gibi olması ve toprağa düştüğünde çürümesidir. Kâmillerin sözleriyse, olgun tohum olduğundan, hele bir de ekilirse, mutlaka filizlenecek ve içindeki ağacı meydana çıkaracaktır. Tıpkı bir erik veya şeftali çekirdeği gibi... Çekirdeğin içindeki ağaç görülmez, ama ekildikten bir süre sonra çıkan filizi ve nihayet oluşan ağacı herkes görür. İşte kâinat ağacı da böyledir. Onun çekirdeği insandır ve o çekirdekten oluşan meyve de yine insan olacaktır. Sunullah Gaybî Hazretleri bu anlattıklarımızı

Bir ağaçtır bu âlem, meyvesi olmuş Âdem
Meyvedir matlub olan, sanma ki ağaç ola

beyiti ile çok güzel özetlemiştir.

Hazret-i Peygamberin, "Rabb'im bana sual sordu. Ben O'na cevap veremedim. Keyfiyetsiz bir tarzda elini iki omuzumun arasına koydu. Ben o elin serinliğini kalbimde hissettim. Böylece beni geçmiş ve geleceklerin ilmine vâris kıldı. Ayrıca bana çeşitli ilimleri de öğretti. Rabb'im bir kısım ilmi gizli tutacağıma dair benden söz aldı. Çünkü benden başka hiç kimsenin onu taşıyamayacağını biliyordu. Başka bir ilimde beni muhayyer kıldı, "İstersen başkalarına söyler, istersen söylemezsin" dedi. Kur'an'ı bana öğretti. Cibril devamlı olarak bana hatırlatıyordu. Ve daha başka bir ilim var ki, onu herkese söylemeye beni memur etti" ve "Öyle ilim var ki, gizlenmiş mücevherat gibidir. Onu ancak arif-i billah olanlar bilirler. Bu ilimden konuştukları vakit, Allah'tan gafil olan kimseler anlamazlar. Bu yüzden Allah-ü Teâlâ'nın kendi fazlından ilim ihsan ettiği âlimleri sakın küçük görüp tahkir etmeyin. Çünkü, aziz ve celil olan Allah onlara o ilmi verirken tahkir etmemiştir" hadis-i şeriflerine ve bu hadislere istinaden Hazret-i Ali'nin, "Eğer ben Hazret-i Peygamberin ağzından duyduğum sırları size söylesem, siz "Ali, yalancıdır. Bunu kim duydu ki" dersiniz", torunu Zeynelâbidin' in

Ey Rabb'im, eğer ilmin özünü açıklasaydım
Elbette bana sen puta tapanlardansın derlerdi

Ve hem Müslüman yiğitler de kanımı dökmeyi helal görürlerdi
Ki onlar kendilerine gelen güzeli çirkin görürler
Öyleyse ben ilmin hakikatini gizlemeliyim
Cahil olanlar Hakk'ı görünceye dek

mealindeki şiiri ve nihayet Ebu Hüreyre'nin, "Ben Resûlullah' tan iki kap ilim aldım. Birini yaydım. Eğer ötekini de yaysam bu boğaz kesilir" sözlerine dayanmaktadır. Onun için reddetmeden önce çok iyi düşünüp gerçeği kabule çalışmakta fayda görürüm.

HAKİKAT NEDEN GİZLENİR?

Tarihte, bildiklerini açıklayan, sırrı açığa vuranların, yukarıda anlattığımız nedenlerden ötürü, bilmeyenlerin verdikleri fetvalarla öldürüldükleri yazılıdır.

Burada da incelikler vardır. Yapan, çatan, yani açıklatan da, açıklayan da Hakk olduğuna göre, niçin böyle yapmıştır? Açıklatmasının nedeni insanları karanlıktan aydınlığa çıkartmaktır. Devamlı aydınlıkta bıraksaydı olmaz mıydı? Olmazdı, çünkü karanlık olmazsa aydınlık bilinemez ve cazibesini kaybeder. Aynı şekilde herkes güzel olsa güzelliğin kıymeti kalmaz. Güzeli güzel yapan, çirkinlerin mevcudiyetidir. İşin aslına bakılırsa çirkinlik diye bir şey yoktur. Çirkin gösteren, güzelliğin üstündeki örtüdür.

Hakikati bilenler açıklamazlar. Çünkü, umuma açıkladıklarında cemiyet rayından çıkar. Açıkladıkları kimseler, edep dairesine girmiş olanlar olduğu için, böyleleri dejenerasyona sebep olmaz.

Şerait düzeni halktır. "Enel Hakk" deyip Hakk olduğunu söyleyenler, Hakk'ta halkıyet olmadığı için, halk arasına karışmamalıdır. Hem halkın içine karışıp hem de: "Ben Hakk'ım" diyenlerin başına gelenler, bu sözümüzün doğruluğunu anlatır.

Hakkıyette halkıyet, halkıyette ise hakkıyet bütûnda kalmıştır. Bu nedenle size dersleri verirken cem mertebesinde çok az tutup hemen hazret-ül cem mertebesine geçirdim. Çünkü, burada halk zâhirde, Hakk butûndadır. Bu mertebede Hakk bi-

ze doğruyu içimizden söyler. İyilik ve doğruluk dışa çıktığında, halk bunları yadırgamaz, hattâ beğenir.

Hakk'da ve Allah'ta ayıp diye bir şey yoktur. Ayıp, kulda vardır. Bu nedenle halk arasında ayıp yerleri örtmek gerekir. Hakk'taysa ayıp yoktur. Orası nur âlemidir. "Cennette zeytin gözlü huri kızları vardır" derler. Evet, ama acaba oraya gidenler onları bizim burada tahayyül ettiğimiz şekilde görüp bizim gibi mi düşüneceklerdir? Bu soruya kimse cevap aramıyor. Onun için de vuslat konusunda şaşırmalar oluyor.

Her zerre vuslattadır, çünkü her zerrede hem pozitiflik, hem de negatiflik vardır. Böyle olduğunu atom yapısı bile ispatlamaktadır. Bir atomda da proton erkek, elektron dişidir ve her ikisi bir yerde bulunur. Kulların Hakk'ın etrafında tavaf edişi gibi, elektronlar da proton etrafında dönüp dururlar.

Dünyevi hayatı ilgilendiren şeriat âlemi, Âlem-i Furkan, yani fark âlemidir. Bu âlemde aykırı davranışlar mazur görülmediği için, hakikat âleminde yaşayanların dillerini tutmaları lazımdır. Onun için Mevlâna, "Kime ki esrar-ı Hakk'ı bildirdiler, onun ağzını diktiler, mühürlediler" demiştir.

HİCAB-I KİBRİYA NEDİR?

Ehl-i hakikat nazarında kabirde olan şey, Allah'ın yaptığı binanın içinde bulunan tüm âlemlerdir. O "beden" denen kabirde neler gizlidir neler... Bu gizliliğin nedeni ise, "hicab-ı kibriya" adı verilen örtüdür. Hicab-ı kibriya sebebiyle insanlar karşılarındakinin gönlünden neler geçtiğini bilemezler. Fakat örtü veya perde, bütün mertebeleri hatmedişi dolayısıyla basiret gözü verilmiş olan insan-ı kâmilden kalkmış olduğu için, o diğer insanlardan farklıdır. Bu farkı ilerde insan-ı kâmil bahsinde anlatacağız.

Gaflet örtüsü ve güzellik örtüsü olmak üzere iki çeşit örtü vardır. Gaflet örtüsüne beden, güzellik örtüsüne ise hicab-ı kibriya denir.

Hicab-ı kibriya, azamet-i İlâhidir ve bu örtüyü Kendi'nden başkası açamaz. O mertebeye yetişmeye de kimsenin gücü yetmez. Orası, Kendi'ne mahsus bir yerdir. Oradan vaki sızıntılar

hatm-ül kelam olup taayyün-ü evvel ve taayyün-ü sani isimleriyle bilinir. Bunların zuhura gelmesi, adeta bir saatin akrep ve yelkovanının dönmesi gibidir. Her birinin o anda bulunduğu yere bir isim verilmiştir. Örneğin, bir, biri on geçiyor, bir buçuk vs... Saat altıya geldiğinde, Allah'a kul karşı karşıyadır. İşte "huzur" budur, yani Allah'la karşı karşıya gelmektir. Buraya gelindiğinde boyun eğme mecburiyeti vardır.

Bu durumu temsilen, sema yapılırken şeyhin karşısına gelindiğinde, semazenler o noktaya basmadan geçerler. Çünkü, orası üstüvagâhtır ve oraya basılmaz.

Pekiyi, buluşma nerede olur? Tam on ikide, yani akreple yelkovanın üst üste geldiği, birleştiği noktada... Bu birleşme, bu âlemde olursa adına "miraç" dendiğini anlatmıştık.

EHL-İ HAKİKAT VE ÖZELLİKLERİ

Ehl-i hakikat arasında Hazret-i Ali kanalından ilk yetişen erkek Hasan Basri, kadın ise Rabia-yı Adeviye olmuştur. Bu yol onlardan sonra devam edip gitmektedir ve varisleri kaldığı sürece de kıyamet kopmayacaktır. Bunun böyle olduğu "Allah diyen oldukça kıyamet kopmaz" denerek anlatılmaktadır.

Güzel, iç âlemdir. İnsan güzel için, güzellik için çalışırsa, Allah tarafından da kul tarafından da sevilir. Çünkü, güzel olmayan, güzel için çalışıp güzel iş yapmaz. Güzel iş yapanların hiçbir davranışı, onlarda pişmanlık duygusu yaratmaz. Bu nedenle daima içleri ferah ve geniş olur.

Hakikate adım atan bir kimse, şeriattan ölüp hakikate doğmuş demektir. Başlangıçta, bir bebek gibi hiçbir şeyden haberi olmaz. Ama, zaman içinde yavaş yavaş öğrenir ve ayrılığı, gayrılığı ortadan kaldırmaya başlar. Bu nedenle ehl-i şeriatı da gayrı görmez, onları da makbul sayar. Hakikat, "Tahakkuk ettin mi yâ veli" tabiriyle anlatılan su ile şekeri karıştırıp eritme ve tadına bakma noktasıdır. Bu sebeple ehl-i hakikat, kimseyi hor görmez, kimseyi gayrı görüp kimseye karşı gelmez.

Hakikat erbabı olanlar baktıkları yerde Hakk'ı gördükleri için, tüm alışverişleri ve hitapları O'nadır. "Ne güzel gözlerin varmış" veya "Saçların ne güzelmiş" dedikleri zaman kastet-

tikleri, Ayşe veya Fatma'nın gözleri veya saçları değil, Hakk'ın hiç bozulmayacak gözleri, saçları veya yüzüdür. Onlar nazarında, diğerlerine güzel demenin bir anlamı yoktur, zira beşerdeki güzellikler geçicidir ve er ya da geç yok olmaya mahkûmdur. Çok güzel gözlü bir insanı ölümünden birkaç yıl sonra kabrinden çıkarıp baktığımızda, iskeletindeki göz oyukları insanı ürkütmekten, hattâ korkutmaktan başka ne işe yarayacak, ne güzellik gösterecektir? Ama, Hakk'ın hiç solmayan gözleri ve yüzü öyle midir ya?..

Ehl-i hakikat, burada şeriat ehlinden farklı olarak yaşadığından, söylenen veya Kur'an'da yazılı olanlardan çoğunu içinde yaşayarak öğrenmiş, şüphe ve zandan kurtulmuştur.

Mürşit gerek müşkül için
Desen Kur'an vardır niçin
Sırr-ı Kur'an bil mürşittir
Zâhir oldu irşat için

kıtasıyla anlatmak istediğim gerçek budur. Çünkü, mushaf söylemez, Kur'an ise gerçeği mürşidin dilinden açıklar.

Ahireti unutup dünya dertlerine saplananlar, hakikati bilmedikleri için, hakikat ehlini dışlarlar, ama ehl-i hakikat olanlar, her şeyi kabullenip hiçbir şeyi dışlamazlar. Bunun nedeni, ehl-i hakikat nazarında çirkin diye bir mefhum kalmamış olmasıdır. Hakikat ehli dışa değil, içe baktıkları için çirkinlik göremezler. Onların nazarında avama dahil olanlardan da çekirdeği, hattâ meyve olarak kendisi çok tatlı olanlar vardır. Bunların bir kısmını havasla bile değişmemek gerekebilir. Çünkü, avamdan iyi niyetli kişiler, bazen derviş geçinenlerin birbirlerini kandırmalarını yahut birbirlerine reva gördükleri kötülükleri hayatları boyunca kimseye yapmamış olabilirler.

Erbab-ı hakikat sadece kendinden korkar, başka hiçbir şeyden korkmaz. Kendinden korkuyor oluşu, onu kötü bir şey yapmaktan korur. İşte Hakk'ın sevdiği kulunu kötülüklerden muhafaza etmesi denen şey budur. İç âleme dalmış olanlar ipin ucunu birazcık kaçıracak olsa, hemen dışardan müdahaleler başlar. Çünkü, Allah kalpten geçeni bilir ve onu bir esma ile takaza eder (uyarır). Buna bir örnek benim başımdan geçti.

Ben saatçilik yaparken, müşterilerime daima doğru söylemeyi âdet edinmiştim. Saatlerini tamir edemediğim zaman "Yapamadım" derdim. Bu sözüm üzerine bazı müşteriler saatini alıp giderdi. Bir gün dükkânıma sakallı bir adam geldi. Bu durumu görünce bana "Sen terzi misin, yoksa saatçi misin?" diye sordu. "Saatçiyim" deyince, bu yaptığımın doğru olmadığını ve soranlara "Saatin yapıldı, ama ayar için birkaç gün daha kalması lazım" demem gerektiğini söyledi. "Böyle söylersem yalan olmayacak mı?" diye sorduğumda da "Önemli olan gönül kırmamaktır. Gönül kırmamak için söylenecek ufak yalanları Allah da mazur görür. Ayar için kalması lazım dediğinde müşteri özel bir ilgi gösterildiğini düşünerek, işi yapılmamasına rağmen, memnun ayrılacaktır. İkinci kez geldiğinde saati yapılmış olacağı için, ilk anda söylenen yalan bile olsa, hakikatte doğru sayılacaktır. Önemli olan da gönül almak, gönül yapmaktır. Doğru söyleyip gönül kırmaktansa, gönül kırmadan işi halletmek daha iyi değil mi?" dedi. O gittikten sonra ben bu yöntemi uyguladığımda, saat sahiplerinin "Olur usta, üç gün değil, bir hafta kalsın ama iyi olsun" dediğini duymaya başladım.

Bu olayı Osman Dede'ye anlattığımda, kendisi "Oğlum zaten dünyanın kendisi yalandır. Böyle yapmakla sen yalanı yalanla karşılamış olursun" demişti. Bu doğruydu, çünkü fenâ âlemi esasında yalandan ibarettir. Esas ve doğru olan bekâ âlemidir. Fâni olan şey ne kadar sağlam olabilir? Ne kadar sağlam olursa olsun, ne kadar yaşayabilir? Olsun olsun, bin veya iki bin yıl... Sonra yine yıkılıp gidecek değil midir?

Hakikat ehlinin, zaman zaman bildiklerini gizlemesi normal sayılır ve yalan söylemek olarak nitelendirilemez. Bunu "Orak eğridir, ama yaptığı iş doğrudur" sözüyle açıklamak mümkündür. Çünkü, anlayışı kıt olabilecek kimselere gerçeklerin söylenmesi, onları yanlış yola sevk edebilir. Bu yüzden herkese anlayabileceği kadarının anlatılmasında fayda vardır.

Ehl-i hakikat, her işin başının şeriat olduğunu bildiği için, şeriatın kılına bile dokundurtmaz. Çünkü bilir ki, dinî ilimlerde şeriat çıraklık, tarikat kalfalık, hakikat ise ustalık devresi-

dir. Nihayetinde marifetle ustabaşılık, hattâ mucitlik devresine ulaşılacaktır.

Ehl-i hakikat nazarında şeriat çocukluk mertebesidir. Yol oradan başlar. Eski devirlerde şeriat günlük yaşamda çok etkin iken, ehl-i hakikat, arada bir onlarla görüşüp geçerdi. Ancak, o devirlerde tahsil Arapça olduğu ve okullarda dinî eğitim yapıldığı için, tüm mürşitlerin fıkıh dahil, tüm dinî ilimleri bilmesi ve hafız olmaları beklenir, imamet de onlara verilirdi. Bu bilgiler hakikate ermenin kanıtı olarak kabul edilirdi.

Bugün de hakikati öğrenenlerin, şeriatı bilmesi gerekir. Ehl-i hakikat şeriatın aslını bildiği gibi, görünüşünü de bilmek zorundadır.

Ehl-i hakikat, asla abdestsiz ve namazsız değildir. Bunu anlatabilmek için bir şiirimde

İman abdestini aşk ile aldım
Didar namazını şevk ile kıldım

demiştim. İşin aslını, hakikatini bilmeyenler dış görünüşe bakıp karşısındakini namaz kılıyor veya kılmıyor diye değerlendirirler. Bu değerlendirme, bir üniversite hocasından ilkokul diplomasını isteyip bulamayınca onun kariyerini yok saymak gibi bir şeydir. Suret ehli, tıpkı ilkokul öğrencisi veya mezunu gibidir. Kendi gibi davranmayanı okullu ve tahsilli olarak görmez. Ama yüksek tahsillinin durumu böyle değildir. Çünkü, ilkokul tahsili yapıp okuma, yazmayı öğrenmeyenlerin hiçbir zaman üniversiteye giremeyeceğini bilir.

Hakikat erbabı için oruç, namaz, zekât ve haccın amacı Hakk'ı bulmaktır. O'nu bulduktan sonra yapılan ibadetlerin hakikati öğrenilmiş olur.

Erbab-ı hakikat her şeyi, gerçeği ifade ettiği şekliyle görüp anlamalıdır. Örneğin şu minareyi ele alalım. Dümdüz yükseliyor. İçinde merdiveni vardır. Bu merdivenin basamakları mertebelere tekabül eder. İçine giren, yani bu yola giren bir kimsenin de minare gibi dümdüz olması ve tüm mertebeleri kat etmesi lazımdır. Mertebeleri tamamlayan insanlara da, minaredeki gibi bir şerefe konur, yani öyleleri şerefeye layık görülür. Bu liyakatinden ötürü şerefeye çıkıp diğer insanlara ezan okuya-

rak, onları namaza davet etmeye başlar. Ezanda, "Şüphesiz bilirim bildiririm Allah'tan başka tapacak yoktur. Şüphesiz bilirim, bildiririm Muhammed O'nun elçisidir. Haydin namaza" diye bağırmaya başlar.

İnsan o minarenin içindeki merdivenin tüm basamaklarını çıkmadan, yani tüm mertebeleri aşmadan şerefeye çıkıp ezan okuyamaz. Tüm şerefelerin kapısı kıbleye doğrudur. Kıbleye ters şerefe kapısı olmaz. Her ehlullahın da kendine has bir kıblesi vardır.

Bazı minarelerde iki veya üç şerefe olması insana "El elden üstündür, ta arşa kadar" olduğunu hatırlatır. İşte ben hakikat erbabıyım diyen bir kimsenin minareye baktığında neler algılaması gerektiğini kısaca size özetledim.

MARİFET

MARİFET NEDİR?

İslamiyeti anlatırken, onun marifet dini olduğunu ve marifetin de şeriatı, tarikatı, hakikati kendinde topladığını söylemiş, bunları bir cevize benzetmiştik. Marifeti tam olarak anlayabilmek için bu ceviz misalini bir kere daha tekrarlamakta fayda vardır.

Cevizin yeşil dış kabuğu şeriat, sert kabuğu tarikat, içi hakikat ve tümü marifettir.

Şeriat dış kabuktur. Nasıl o acı dış kabuk olmaksızın ceviz yetişemez ve dış etkenlerden korunamazsa, şeriat olmadan da hakikat ve marifetin gelişip, korunması mümkün değildir.

Ceviz olgunlaştığında o yeşil kabuk çatlar, kurur ve dökülür. Altından yine koruyucu olan sert kabuk meydana çıkar ki bu da tarikattır. Yeşil kabuğun olmaması cevizi cevizlikten çıkartmaz, hattâ cevizin kemale geldiğini gösterir.

Cevizin içi, yani yenecek kısmı ise hakikattir. Cevizin esas korunması gereken kısmı da budur. Çünkü, o iç olmazsa ceviz, yeşil kabuğuyla kumaş boyamaya, sert kabuğuyla da soba yak-

maya yarar. Başka bir işe yaramaz.

Ancak, ceviz sadece iç de değildir. O sevilerek yenen ceviz içinin tonlarcası, ister iç olarak, ister yağı veya usaresi çıkarılarak ekilsin, yeni bir ceviz ağacı meydana getiremez. Yeni bir ağaç yetiştirmek isteyen, o cevizin olgunlaşmış olanlarından birini, tüm ceviz olarak ekmek zorundadır. İşte marifet budur. Yani marifet, cevizi tüm tabakalarıyla, bütünüyle kapsar. Tabii, dinde de durumun böyle olduğunu söylemeye herhalde hacet yoktur.

Marifet, maarif-i İlâhi'ye sahip olmak demektir. Bu da peygamberlerden sadece Hazret-i Muhammed'e nasip olmuştur. Diğer peygamberlerin kimi sıfât âleminde (Musa), kimiyse ruhaniyet âleminde (İsa) kalmıştır. Âdem'in bildiği tüm esmalar dahil, diğerlerinin kaldığı tüm mertebeleri kendinde toplayan Hazret-i Muhammed olduğu için, her şey O'nda tecelli etmiştir. O da, *"Âdem'e tüm esmaları öğretti"* <2-31> olan Âdem'in hamurunda mevcut olduğundan, insanlığın odak noktası durumundadır.

Yaratılıştan amaç insanlıktır. Herkesin Allah'ı bilmesi mümkün olmadığına göre, bilene itibar etmekte fayda vardır.

Dinimiz, marifet dinidir. Marifetse, irfaniyet demektir ve marifetini kullanmayı gerektirir.

Marifet nasıl kullanılacaktır? Karşıdakini değerlendirip tartarak... Eğer cezaya müstahak ise, cezasını vererek, değilse, bağışlayarak... Burada marifet bir nevi hakimlik edip hüküm vermek gibidir.

Eskiden hakimlere kadı derlerdi. Kadıların kadısına da kadıyy-ül guzat denirdi. Şimdi bu tabirler değişti ve kadının adı hakim, baş kadının adı da yargıtay başkanı oldu.

Marifet, dinî ilimlerdeki ustabaşılık devresidir. Çünkü, din tamamlanmış ve Hazret-i Muhammed'in dediği *"Bugün dininizi tamamladım"* <5-3> ahkâmı gerçekleşmiştir.

Onun için, marifete ulaşmak, dinde ustabaşı olmak demektir. Bunun yolu da çıraklıktan geçer. Kimse birden bire kalfa, usta ve ustabaşı olamaz.

Marifet uzmanlıktır ve herkesin, meziyetine göre temayüz

edebileceği yerdir. Kimi konuşmasıyla, kimi yazmasıyla, kimi şairliğiyle meziyetini gösterir.

Her dinde zâhirde kalanlar vardır. Böylelerinin Hıristiyanlıktaki temsilcileri, kendilerini, kendi kötülüklerini yakacaklarına, mum yakıp kilise kovuklarına koymalarıyla belli olur. Eski Mısırlılarda kişiyi ziynet eşyalarıyla birlikte gömenler ve Musevilerden ölünün içini, dışını yıkamaya kalkanlar da zahirde kaldıklarını belli edenlerdir. Halbuki, Allah'ın istediği şey, iç temizliği, kalp temizliği yahut insanın iç ziynetinin değerli olmasıdır. Bu nedenle İslamiyette de, marifete geçilmedikçe Müslüman olunamaz.

Hıristiyanlar "öz" der, ama özün ne olduğunu bilmez, ehl-i şeriat "göz" der, sadece gözüyle gördüğünü kabul eder. Bu sebeple de sıfatta kalır. Bunlar, öz hakkında bir fikre sahip olsalar bile, aslını bilemediklerinden, gördüklerine tapar ve putperest olurlar.

Öz Zât'tır, Öz'den uzak olmak, cennetten kovulmuş olmak demektir. Çünkü, özden uzak olan, sıfatta (surette) kalır.

Aynı durum salik (mürit), mürşit ilişkisinde de geçerlidir. Mürşidin cismini öz kabul etmek doğru değildir. Marifet, onun cismi ile, özünü birleştirebilmektedir.

Ehl-i marifet daima huzurdadır. Mürşitlik görevi verildiği için en aşağı âlemde, hattâ hasta bile olsalar, daima huzur-u İlâhide'dirler. Onlar, en yüksek âlemi zevk etmiş oldukları için, kendilerine bağlananları da o âlemlerde yaşatmaya çalışırlar. Ama, bu iş bir nasip meselesidir.

Onun için marifet, Efendi'yi (mürşidi) suretsiz görebilmektir. O'nu suretsiz görebilenler, her suretin O olduğunu müşahede ederler ki, buna *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetinin tahakkuku denir.

Suret, bir puttan ibaret olduğu için, surette kalanlara "putperest" denir. Marifetten gaye, suretler içinde suretsizi bulup putperestlikten kurtulabilmektir. Çünkü, Allah *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> demekle, her suretten göründüğünü bildirmektedir.

Suretler, lâ'dır ve gidicidir. O suretin içindeki suretsizlik

İllâ'dır ve kalıcı olan O'dur. İllâ'da gelme, gitme, doğma, ölme, doğurma yoktur. Orası bahr-ı ahadiyettir. İllâ'ya ulaşanın da, bilinmek için bir surete, bir esmaya ihtiyacı vardır. Aksi halde bilinemez. İşte, irfaniyet burada işe yarar. Ehl-i irfan, aslı, yani müsemmayı bildiği için, esmalardan etkilenmez. Her esmada müsemmayı gördüğü için de şaşırmaz. Bilmeyenlerse, esmalara takıldıkları için müsemmayı göremezler.

Şeriat, tarikat ve hakikat adeta bir kitabın sayfaları gibidir. Bu kitap okunurken, okunan sayfa haricindeki sayfalar dikkate alınmaz. Eğer sadece bir sayfası dikkate alınırsa, yalnız o sayfa okunmuş ve o sayfada kalınmış olur ki, bu durumda kitap bitmez. Kitap bitirilmişse, o zaman tüm sayfaları okunmuş, içindekilerin tümü öğrenilmiş ve her şey yerli yerine oturmuş olur. İşte, "marifet" denen budur. "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir" sözü de, kitabın tamamının hatmedilmiş olduğu, marifete delalet eder.

MARİFET TÜRLERİ

Marifet, marifet-ün nefis ve marifetullah olmak üzere ikiye ayrılır. Bunlardan marifet-ün nefis, kulun kendini bilmesi, marifetullah ise Allah'ı bilmesidir.

İnsan, nefsini bilmeden, yani marifet-ün nefse gelip kendi başını kaşımayı öğrenmeden, marifetullaha geçip başkalarının başını kaşımaya kalkarsa olmaz. Onun için, kişi önce kendine bakmak zorundadır. Daha sonrası Allah'la kul arasındadır.

Allah iki yolla bilinir. Bunlardan biri marifetullah, diğeri de muhabbetullah yoludur. Marifetullaha ilimle, muhabbetullaha ise aşkla, sevgiyle ulaşılır.

MARİFETE NASIL ULAŞILIR?

Maddi çalışma dünyevi, manevi çalışma ise ruhsal yahut uhrevî rahatlık ve huzur sağlar. Bu iki tür çalışmayı birlikte götürmekse, marifet olarak bilinir.

Akıl, maddede olduğu gibi, mânâda da çalışacak ve kendine verilen görevi yerine getirecektir. Manevi faaliyette ilk yapılacak iş, yokluğa doğru gidip, lâ'nın karşılığı olan İllâ'yı, yani

varlığın in'ikâsatını (yansımasını) kalpte görmeye çalışmak, ikinci iş ise varlığı vücutta toplamaktır. Bunların ikisi de insanda gerçekleşecek ve ondan sonra gerçek Müslümanlık olan marifete ulaşılacaktır.

Matematikte "Üç bilinen, bir bilinmeyeni buldurur" diye bir orantı kuralı vardır. Bu kural, tevhid bilmecesinin çözümünde de geçerlidir. Tevhid denklemindeki üç bilinen, enfüs, âfak ve düşüncelerimizdir. Düşüncelerimiz, enfüsü de, âfakı da ilgilendirir, yani her ikisinin de mânâ tarafını teşkil eder. Bizim elimizdeki üç bilinen, enfüsteki madde, enfüsteki mânâ ve âfaktaki maddedir. Bilinmeyen ise, âfaktaki mânâdır. Bu bilinmeyen, diğer üç bilinen yardımıyla öğrenilecektir. Âfaktaki mânâ a'yan-ı sabitedir. Çünkü, âfak onun in'ikasatıdır.

Biz, enfüsteki madde ve mânâyı kendimizde olduğu, âfaktaki maddeyi de gördüğümüz için biliyoruz. Buna karşılık âfaktaki mânâyı, O'nu ihata edemediğimiz için bilemiyor, ancak orantı ile çözebiliyoruz. Tabii, burada enfüsün maddesinin beden, mânâsının ise akıl olduğunu herhalde herkes anlamıştır.

Bu üç bilinenle, bilinmeyeni bulduğumuz zaman, dördü birleştirip, adına "marifet" diyoruz.

Buradaki bilinen üçün birleştirilmesine "teslis", bilinen ikinin birleştirilmesine ise "tesniye" dendiğini evvelce öğrenmiştik.

Tesniyede, bilinen ikiden biri halkıyet, diğeri Hakkıyettir. Tesliste birleştirilen üç bilinen ise: halkıyet, Hakkıyet ve ervahdır (akıl). Eğer bilinmeyeni de bulur ve bu dördü kendimizde birleştirebilirsek, o zaman rub-u meskûn oluşturulmuş olur. Bu dördü beşe çıkarmakla da Hazerat-ı Hamse-i İlâhi'ye geçilir.

İşte, tasavvufta keşif ve icat denen keyfiyetler böyle meydana gelmektedir. "Ehlullah keşfetmiş" denen yerler buralarıdır. Yoksa, Allah'ı görmek mümkün değildir. Çıplak gözle, yarattığı güneşe bile bakılamazken, Allah'a bakılabilir mi?

Güneşe bakılamaz ama aya bakılır. Muhammed'in de yüzüne bakılabilir. Çünkü, nasıl ay güneşin yansıtıcısı ise, Mu-

hammed de Allah'ın yani güneşin yansıtıcısıdır. Ay, ışığını güneşten, Muhammed de nurunu Allah'tan alır, ama kâinata yansıtarak verdiği için, o yansıyan ışığa veya nura bakmak mümkündür. Beşer, bu yansıyan ışığa bakabilir, ama esas nura dayanamaz.

Allah'ın ceryanı alternatif akım gibi olduğundan insanı yakıp atıverir. Bu nedenle O'na "Celle Celaleh" denmiştir. Hazret-i Peygamberin nuru ise, manyetik akım gibi olduğu için kimseyi yakmaz. Allah'ın celalinde cemal gizlidir. Onun için, mümin olan Peygamberin şefaatinden istifade edebilir.

Şeriatta yapılanlar ef'al-ı İlâhidir. O mertebede öğrenilenler de ef'ale ait bilgilerdir. Marifette ise, Zât'ın bilinmesi gerekir. Hiç kimse Allah olamaz. Zaten Allah da Allah'lığını kimseye vermez. O'nu zâtıyla bilebilmek için ölmek lazımdır ki, bizim de yapmaya çalıştığımız budur.

İnsan, iki şekilde ölebilir. Biri gerçekten gitmek, diğeri ise gitmiş gibi olmak, yani dünya ile ilişkiyi kesmektir. Dünya ile ilişki kesildiğinde, yani mal, mülk, çoluk, çocuk ne varsa hepsi sahibine verildiğinde, insanın ölüden ne farkı kalır? Hiç!... İşte, "Ölmeden evvel ölmek" bu duruma gelmek demektir. Bunu gerçekleştiren insan, Allah'a kavuşup O'nunla yaşayabilir. Bekâ yaşantısı denen de budur.

Bu da ancak çalışmakla gerçekleştirilebilir. Önce nazari olarak öğrenilir ki, buna "ilm-el yakîn" diyoruz. Sonra, çalışa çalışa öğrenilenler, tıpkı araba kullanmak gibi, insanda meleke haline gelir. Buna da "tahakkuk etmek" denir. Tahakkuktan sonra her işi O yapmaya başlar. Benim bu sohbetlerim de böyledir. Ben anlattıklarımı evvelden hazırlayıp size okumuyorum. Bir anda ağzımdan çıkıveriyor. Sonradan dinlediğimde, bazen "Bunları ben mi söylemişim" diyerek, kendim bile hayret ediyorum.

Şeriat denen dış kabukla, hakikat denen öz arasında, insanın kötü huylarından oluşan ve mutlaka kırılması gereken sert bir kabuk daha vardır. Bu kabuk kırılmadan içe, yani öze ulaşılamaz. Marifet ise, bunların tümüdür. Çünkü, hiçbiri ekildiğinde ağaç meydana getiremez. Marifet, yani tümüyle bütün

olan tohum hariç... Tohum veya çekirdek, acı olan dış kabuğu, sert kabuğu ve özüyle bir bütündür. Yani, cenneti, cehennemi, tatlısı ve acısıyla...

İlaçlar da böyle değil midir? Zehirli olanları, zehirlilik derecesine göre ayrı dolaplarda muhafaza edilir. Marifet sahibi olan eczacı, o zehirlerden de şifa veren ilaçlar yapmasını bilir.

Bir insanın, Hakk'ı bilmeden marifete ermesi, yani tahakkuk etmesi mümkün değildir. Onun için biz, marifeti hakikatten sonraki aşama olarak kabul ederiz.

Hakk'ı bilmeden tahakkuk, fark-ı evvelde, aklen yapılmış ve gerçeğe uygunluğu şüpheli bir tahakkuktur. Cem'e ulaşılıp Hakk'la Hakk olunduktan sonra, kendinden başkası olmadığı bilinerek tahakkuk etmede ise, yanılmaya ve şüpheye yer yoktur. Onun için biz marifeti sona alıyoruz. Böyle yapmakla da, ağacı meydana getiren tohum ile ağaçtaki tohumun aynı olduğunu ve ağaçtaki tohumun oluşabilmesi için ağacın tümüne gerek duyulduğunu, ağacın hiç bir bölümünün atılamayacağını anlatmış oluyoruz.

Ağaçtaki tohum da tek değildir. Ağacın bir sürü meyvesi ve her meyvenin içinde de tohumları vardır. Meyvelerinden kimi bol güneş görüp çabuk olgunlaşır, kimi de zamanı gelip olgunlaştığı halde yapraklar arasında kaldığı için, görünmeyebilir. İşte, bu sonuncular "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" hadis-i kutsisi ile anlatılanlardır.

ERBAB-I MARİFET

Erbab-ı marifet her şeyin Allah'tan olduğunun bilincinde ve inancında olduğundan kimsede kusur bulmaz. Çünkü, resmi kötülemenin, ressamı kötülemek demek olduğunu öğrenmiştir.

Marifet erbabı, önce kendini düzeltmiş kişidir. Sonra, düzelmeyi aile çevresine yaymış ve çocuklarını, olması gerektiği gibi yetiştirmiştir. Daha sonra da bunu yakın çevresine, yani müritlerine aşılamaya ve onları yetiştirmeye başlamıştır. Kendisi berbat olan bir kimsenin ne çoluk çocuğundan, ne de eğittiği diğer insanlardan hayır gelir.

Marifete ulaşanlar vehimden kurtulup mertebeleri öğrendiğinden, Hakk ve halk dahil, her şeyi yerli yerine oturtmuşlardır. Böylece insanın kâinattaki yerinin, dünyadaki bir sineğin ayak izi kadar bile olmadığını, insanı yüceltenin aklı olduğunu ve o aklı ne kadar tasfiyeye uğrarsa, kişinin o kadar gelişmiş sayılacağını bilirler.

Ehl-i hakikat ve ehl-i marifet, şekli ve onun güzelliğini inkâr etmemekle birlikte, şekilden kurtulup öze inmiş olduğu için, şekilciliğe fazla değer vermezler. Onların nazarında, nasıl yukardaki ceviz misalinde yeşil kabuğu kaybolmuş ceviz cevizlikten çıkmış olarak kabul edilemezse, ibadetini farklı şekilde yapan bir Hıristiyan ve Museviye de insanlıktan çıkmış nazarıyla bakılamaz. Çünkü, burada "örf-ü belde" denen eski alışkanlıkların ve göreneklerin rolü vardır. Ayrıca, insanlar esmaları iktizasıyla da gruplaşmaktadırlar.

Marifet cevizin tümü olduğuna göre, ehl-i marifet bu cevizin hiçbir unsurunu, yani ne şeriatını, ne tarikatını, ne de hakikatini reddetme yoluna sapabilir. Bunları inkâra sapmadığı gibi, yerine göre davranmasını da bilir ve icap edeni yerine getirir.

Marifet erbabı bir şey söylediği zaman şeriatı, tarikatı, hakikati kendinde toplamış olduğundan, sözleri kimse tarafından reddedilmez. Yani, şeriat erbabı da, tarikat erbabı da, hakikat erbabı da, onun sözlerini tasdik eder. Böylece, diğerleri arasında çelişkili gibi görünen ifadeler, onun ağzından çıktığında bu görünümünü kaybetmiş olur.

Ehl-i marifet olanlar, kendinden ibaret olan halk içinde çok çeşitli esma ve sıfat olduğunu, bunların kiminin en alt, kiminin orta, kimininse en üstte olmasına rağmen, hepsinin kendi sureti olduğunu bilir ve tümünü idare eder. Tıpkı Allah'ın yaptığı gibi... Allah, nasıl kendinden olan her şeyi idare ediyor, bu kirli diye pisliğe güneşini göndermemezlik etmiyor ya da bu temiz diye bir şeye fazla güneş göndermiyorsa, ehl-i marifet de aynı şeyi yapar. Allah'ın idaresi, güneşin ışık vermesi gibidir. Güneş ışığı her yere aynı şekilde ulaşır ve nüfuz eder. Bu Yahudi, bu Hıristiyan, bu Müslüman diye ayırım yapmaz. Allah da böyle

yapar. Ayırım yapan, Hakk'tan başka mevcut olmadığını bir türlü anlayamayan biziz. Allah, sadece mertebelerini ayırmıştır. Böyle olduğu için de, Allah nazarında bir din vardır, o da İslam dinidir. Allah'ın *"Allah'ın indinde din İslamdır"* <3-19> deyişinin nedeni budur. Diğer dinlerin hepsi o tek olan dinin değişik mertebelerde aldığı isimlerden ibarettir.

Oruç ve namazın marifette çile olmaktan çıkıp zevke dönüştüğünü söylemiştik. Bu sözümüz, marifette hiç çile olmadığı anlamına gelmez. Marifetin çilesi kesretle alakalıdır. Aziz Dede'nin vefatında "Mihrabım birdi gizlendi gözden, bin oldu şimdi" deyişimin nedeni budur. Çünkü, eskiden bir ile uğraşırken, şimdi O'nu her yerde gördüğüm için binlerle uğraşıyorum. Yani ben, Efendi'yi her yerde görüyorum. Sizi birer elmas olarak görüşümün nedeni de budur. Ben, her birinizi O diye gördüğüm için "Eskiden bilirdi, şimdi neden gaflet örtüsüne büründü" diye kendime soruyor ve o örtüyü çıkarıp resmî küşadınızı yapmaya çalışıyorum.

Hakikatte O'ndan başka bir şey olmadığı için ehl-i marifet nazarında siva, yobaz vs. yoktur. Yobazlık, şeriatın en alt tabakalarına ait bir keyfiyettir. Hal böyle olunca, ehl-i marifet nazarında şikâyet edecek kimse kalmaz. Hepsi O olunca, kim kime şikâyet edilebilir?

Mertebe denen şey, insanın kâh başını, kâh ayağını kaşımasıdır. Hepsi bir vücut olduğuna ve O'ndan başka bir şey bulunmadığına göre, imamı da, papazı da, yobazı da, âlimi de aynı olur. Biz, bilinçsizliğimizden dolayı bunları bütünden ayırdığımız için, birine "yobaz", birine "papaz" diye bakıp kendi kendimizle kavga ediyoruz. İşe tevhid açısından bakabilenler, onların hepsinin kendilerine dost olduğunu görür ve yobaz olmasaydı âlimin değeri anlaşılamazdı diye düşünürler. Yani birinin, diğerinin anlaşılmasına yardım ettiğini kabul ederler.

Her mertebenin (şeriat, tarikat, hakikat ve marifet) namazı ve orucu farklıdır. Bunların nasıl olduğunu ilerde ibadetler bahsinde göreceğiz. Biz marifet dininin kurucusu olan Hazret-i Peygambere bağlıyız. Musa'ya bağlı değiliz ki şeriata, Davut'a bağlı değiliz ki tarikat, İsa'ya bağlı değiliz ki hakikate tabi olup,

onun gereklerini yerine getirelim. Biz onlara inanıyoruz, ama onların birer vasıta olduğunu ve onlar olmasaydı, dinin tekâmül edip marifet dini haline gelemeyeceğini de biliyoruz.

Biz, o vasıtalardan geçip Peygamberimizin ümmeti olmak ve O'na tabi olmak zorundayız. Peygamberimiz, dinî tekâmülü sağlayabilmek için diğer dinleri de reddetmemiş ve kitabında, hem ilkokula tekabül eden şeriata, hem de liseye tekabül eden hakikate yer vermiştir. Çünkü, bunları bitirmeden üniversite olan marifete geçilemez. Üniversiteye gelmiş birinin de, tekrar ilkokul veya liseye gidip ders dinlemesi beklenemez.

Üniversiteye gidenler, meslek ve branşlarını seçmişlerdir. Mühendislik bile makine, kimya, elektrik, ziraat vs. gibi fakültelere ayrıldığına göre, bir ziraat hocasının gidip bilgisayar mühendisliği fakültesinde ders vermesi beklenemez.

Mürşitler de böyledir. Allah bana böyle vermiş, ben de O'nun verdiklerini size aktarıyorum.

Allah'ı bilen bir insan *"Namazlarından bihaberdirler onlar"* <107-5> değil, *"Daimi namazda kalanlar başka"* <70-23> ayetine tâbi, yani devamlı namazdadır. Böyle olanlardan ne kötü bir fiil çıkar, ne de kötü bir söz... Öyleleri, talep edenlere, en ufak bir karşılık beklemeksizin ilmini saçar ve insan yetiştirmeye çalışır.

Erbab-ı marifet, her şeyi kendinde toplamış olduğu için, şeriatçıların yanında şeriatçı, hakikat erbabının yanında hakikatçi tarikatçıların yanında da tarikatçı olmasını bilir. Zira, onlar için Allah'ın atılacak hiçbir mertebesi ve hiçbir mertebesinin de atılabilecek bir zerresi yoktur. İnsan, böyle olabilmek için Allah'ı ve mertebeleri çok iyi bilmek zorundadır ki, bu hale "İdrak güneşinin doğması" denir.

Şimdi doğdu şems-i idrak âleme
Ey melâik secde edin Adem'e

beyti bunu anlatmak için söylenmiştir.

Şeriat âfak, hakikat enfüstür. Marifetse, bu ikisinin tevhididir. Bu sebeple gerçek ehl-i marifet, camiden çıkmayıp şeriatı uygularken, içinden işin hakikatini bilip aynalarına bildiren, ikisini de kendinde tevhid etmiş olandır.

Dinin amacı, insana Allah'ı öğretmektir. Marifete, yani üniversiteye gelmiş olanlar bunu öğrenmişlerdir. Burada insanın aklına, "Şeriatta, tarikatta ve hakikatte olanlar Allah'ı bilmiyorlar mı?" sorusu takılır. Bunun cevabı "Onlar da kendi mertebelerinden biliyorlar ve hayallerinde bir Allah canlandırıyorlar" denerek verilebilir.

Nasıl ilkokul, ortaokul ve lise bitirilmeden üniversiteye girilmezse, diğer mertebelerden geçmeden de marifete gelinemez. Diğer okullarda çalışıp başarılı olanlar, öğrendiklerini iyi ef'alleriyle de kanıtlarlarsa, bunun karşılığını mutlaka görürler. Bu durum maddi çalışmayla maddi âlemde de böyledir, manevi çalışmayla manevi âlemde de... Çünkü, Allah adildir ve kendisi için gösterilen gayretin karşılığını mutlaka verir.

Erbab-ı marifet, Mekke'yi kalp, Medine'yi de şehir olarak anlar. Kâbe'nin neden Kudüs'ten (şehir) Mekke'ye döndüğünü, böylece de kıblenin neden Mescid-i Aksa'dan Mescid-ül Haram'a çevrildiğini anlamak kolaylaşır. Onun için buraları ince ince düşünmek lazımdır. Ben, sizde de bu dönüşün işaretlerini görmek istiyorum.

Biz nasıl bir Müslüman olarak her dini kabul edip o dinlerin ibadethanelerinde namaz kılabiliyorsak, ehl-i marifet olanlar da hiçbir mertebeyi inkâr etmeden, herkesle o kişinin seviyesinden konuşabilir, halleşebilir.

İSLAMİYETTE TEMEL KAVRAMLAR

Kelimeler, bir mânâyı anlatmaya yarayan araçlardır. Sadece kelimeyi söyleyip anlamını düşünmemek papağanlıktan ileri geçilemediğini gösterir. Anlam, farklı dillerde farklı kelimelerle ifade edilebildiği için, anlamın bilinmesi halinde, farklı kelimeleri o mânâ noktasında birleştirmek mümkün olabilir. Örneğin, Allah, her dilde farklı kelimelerle ifade edilmiş olmasına rağmen, tümünde aynı Allah'tır.

Bazı mânâların, özellikle dinsel kavramların, elle tutulup gözle görülür bir eseri olmadığı için, ifade edilmesi çok zordur. Herkes o mânâyı farklı tabirlerle ifade etmeye çalışır, ama her zaman başarılı olamayabilir. Bu nedenle de bazı kavram karışıklıkları ortaya çıkar. Bunları ayrı bir başlık altında incelemekte fayda vardır.

TASAVVUF TERMİNOLOJİSİ

Tasavvuf tarihi bin yıldan daha eskiye uzandığı için, terimleri de genelde eski kelimelerden oluşmaktadır. Bu kelimelerin çoğu Arapçadır. Bir kısmının karşılığı günümüz Türkçesinde de olduğu için problem çıkmasa bile, büyük bir bölümünün tam karşılığının bulunmaması, o eski kelimeleri de öğrenmeyi gerektirmektedir.

Kelime, mânâya giydirilen bir kılıftan ibarettir. Bu konuda maalesef Türkçemiz çok fakirdir. Dilimizdeki, Arapça, Farsça ve Türkçe karışımından oluşan Osmanlıca kelimeler ayıklanırken, yerlerine Türkçeleri konamadığı için, oluşan boşluk Avrupa dillerinden alınan kelimelerle doldurulmaya çalışılmış, böylece dilimiz iyice karışıp, arapsaçına dönmüştür.

Örneğin, eskiden aşçı dükkânı denirken, zaman içinde önce lokanta, daha sonra da restoran kelimelerinin eklenmesi gibi...

Karışıklığın nedeni, bir kelimenin oluşabilmesi için bir köke ihtiyaç duyulmasıdır. Eğer kök yoksa, o zaman kelimeler boşlukta kalır. İnsanların bilim dağarcıklarının genişlemesi, devamlı olarak yeni kelimelerin ilave edilmesini gerektirir. Bir dilde bu kelimelerin kökü olmazsa, o zaman mecburen yabancı kelimeler olduğu gibi girecektir. Türkçemizde de böyle olmuştur. Bu yabancı sözcükler arasında tasavvufun anlatılmasını kolaylaştıranlar da olmuştur. Örneğin, günümüz teknolojisinin bize kazandırdığı elektrik, endüksiyon, ark akımı, konsantrasyon vs. gibi kelime ve tabirler tevhidin anlatımında çok büyük kolaylık sağlamıştır. Eski tasavvufi tabirler insanları hayal âlemine götürdüğü için konuların anlaşılmasını zorlaştırırdı. Günümüz teknolojisinin olmadığı devirlerde insanlara elle tutulup gözle görülür misaller vermek imkânı olmadığı için çok zorluk çekilir ve kullanılan kelimelerin mânâsını anlatmak çok zor olurdu. Buna rağmen o şartlarda da gerçeği anlayıp, yetişenler olmuştur. Ama dinimizde, "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın" kuralı olduğu için, biz bugün, insanları zora sokmak istemiyoruz.

Bir şeyin anlatılmasında önemli olan kelime değil, o kelimenin ifade ettiği mânâdır. Çünkü, insan o mânânın içinde yaşamaktadır. Kelime, o mânâ için bir elbisedir. Aynı mânâ Arapça, Farsça, Türkçe, İngilizce veya Çincede farklı elbiseler giymiş olabilir. Ama, önemli olan elbiseler değil o elbiselerin içindekidir. Onun için en cihanşümul dil dilsizliktir. Çünkü, dilsizler her milletin dilini bilir ve her milletle rahatça anlaşabilir.

Kelimelerde çok iş vardır. Bir kelimenin mânâsını bilmeden, o kelime ile ne anlatılmak istendiğini tam olarak anlamak mümkün değildir. Kelime mânânın suret giymiş hali olduğuna göre, sureti bilmeden sireti anlamak olanaksızdır. Örneğin, Peygamberimizin "Allah'ı şab-ı emred suretinde gördüm" deyişi de bu esasa, yani mânâya suret giydirmeye dayanır.

Suret hâdistir (sonradan olmadır). Her hâdis olan şey de mahluktur. Ama, Hâlik ancak mahlukla bilinebildiğinden, Al-

lah da ancak insanla bilinebilmektedir.

Bu sebeple biz, daima, "Kelimelere değil, o kelimelerin anlamına bakmak, o anlamların üzerinde durmak ve o anlamı kavramak gerekir" deriz. Nuh'un Gemisi tabirini ele aldığımızda, bunun tek olmadığını, birçok Nuh Gemisi olduğunu görürüz ve bunlara kelimeleri örnek gösteririz. Her kelime bir Nuh Gemisi'dir. Çünkü, her biri, içinde bir mânâ yükü taşımaktadır. Aynı şekilde mürşitler de sorumluluğunu üstlendikleri mürit yükünü, madde âleminden mânâ âlemine taşıyan birer gemi değil midir?

Eski kelimeler, zaman içinde bazı değişikliklere uğrar. Bunun sonucu olarak aynı mânâ birden çok kelime ile ifade edilmeye başlanır. Bu da, mânâyı bilmeyen, yani konuyu hazmetmemiş olanların şaşırmasına ve duyduklarına yahut okuduklarına farklı şeylermiş nazarıyla bakmasına sebep olarak, bir kavram kargaşası yaratır. Halk arasında kullanılan, "Cümlenin maksudu bir amma rivayet muhtelif" tabiri bu durumu ifade eder.

Buna misal olarak, insanın karnını doyurmak için yemek yemesini gösterebiliriz. İnsan sadece ekmekle de karnını doyurabilir, çok çeşitli yemekler yiyerek de... Nasıl farklı şeyler yemek karnı farklı şekilde doyurmuyorsa, tasavvufta da amaca ulaşmakta kullanılan yol ve anlamı ifade etmekte kullanılan kelimelerin farklı olması, sonuçta bir değişiklik yaratmaz. Tasavvufta karın doyurmanın karşılığı, itminan-ı kulûb (kalbin emin olması) veya "kalbin secde etmesi"dir. Deryadil kelimesi ise, katrasını denize atmış kimsenin sözleri anlamını ifade eder. Çünkü, böylelerinden konuşan deryanın sahibidir. Burada insanın aklına, "Diğerlerinden konuşan kimdir?" sorusu gelir. Bu sorunun cevabı, anlayabilenler için farklıdır. Diğerleri, her ne kadar kendilerinin konuştuğunu zannetse de, işin aslı öyle değildir. Çünkü insan, bilsin veya bilmesin, bir aletten başka bir şey değildir. O aletin bir iş yapabilmesi için onu bir kullanan olması gerekir. Kimsenin kullanmadığı bir aletin iş yapması beklenemez.

Tasavvufta kullanılan bazı kelimelerin zâhiri karşılığı

yoktur. Örneğin, basiret veya kalp gözü tabirinin, bildiğimiz gözle bir ilgisi yoktur. Bu göz iç âleme yönelik bir gözdür. Keza, Semender, Anka da böyledir ve tabiatta örneği yoktur. Ama adları olduğuna göre bunlar manen var olmak zorundadır. Fazilet kelimesi de böyledir. Nedir fazilet?. Cismi olmayan bir mefhum... Ama, fazilet sahibi insan dendiğinde, o kişide o mefhumun bulunduğu ve o kişinin o mefhum için bir örnek teşkil ettiği anlaşılır. Ye'cüc, Me'cüc tabiri de böyledir ve insanların kafalarındaki kötü düşüncelerini, vesvese ve evhamlarını ifade eder. Bunların dış ve iç âleme ait olanları bu iki kelime ile anlatılmıştır.

Bazı kelimeler ise mertebeleri ifade ettiği için olduğu gibi kullanılmak zorundadır. Bunlara misal olarak da, İlallah Allah'a, Alallah Allah üzerine, Billâh Allah ile, Anillah Allah'tan, Fillâh Allah'ta, Maallah Allah'la beraber, Lillâh Allah için, kelimelerini gösterebiliriz.

Bazı kelimeler zaman içinde modernize edilmeye çalışılmıştır. Eskiden gayb âlemi denen âlemlere bugün romantizm, şahadet âlemi denenlereyse realizm deniyor. Ama, bunlar gayb âlemi ve şahadet âlemi kelimelerinin tam karşılığı olmadığı için, biz yine eski tabirleri kullanmayı tercih ediyoruz.

Bazı kelime veya tabirlerin tam karşılığı yoktur. Bunları Türkçeye çevirmek için uzun izahlara girmek gerekir. Bu bakımdan anlamını verdikten sonra eski halini kullanmak bize daha kolay gelmektedir. Bunlara misal olarak da, Aşı ve Veled-i kalp kelimelerini gösterebiliriz.

Aşı, ikinin bir olması demektir. Veled-i kalp ise, öğretmenin sözlerinin öğrencinin beyninde yer etmesi ve onun faaliyetlerine yansıması demektir. Bu kelimelerin her ikisi de bir nevi bütünleşme, kaynaşma anlamını içerir ve iç âlemde olan keyfiyetlerdir.

Bu durum karşısında biz, yeni karışıklıklara sebep olmamak, okuyan veya dinleyenin aklını iyice karıştırmamak için, kullanılagelen tabirleri doğru ve yerinde kullanıp yeri geldikçe, eski terimlerin yeni karşılıklarını da vermeye çalışıyoruz.

Konuya girerken de söylediğimiz gibi, tasavvufi terimlerin çoğu Arapçadır ve ekseriyetinin de Türkçede tam karşılığı yoktur. Biz mümkün olduğu kadar bu kelimelerin, varsa Türkçesini vererek herkesin anlamasını kolaylaştırmaya çalışıyoruz. Türkçede tam karşılığı olmayan kelimeleri olduğu gibi kullanmak zorundayız.

Dünya dilleri içinde kelime hazinesi en geniş dillerden biri Arapçadır. Farsça da zengindir. Osmanlıca bu ikisinin karışımından oluşmasına rağmen, cümle yapısı, Türkçeden alındığı için, bu iki dildekinin tam tersidir. Yani Osmanlıcada da, Türkçedeki gibi, yüklem sona alınmıştır. Bu sebeple eskiden, "Arabî lafzest (lafi çok), Farisî şekerest (çok tatlı ve akıcı), Türkî hünerest (kullanmak maharet ister)" diye bir tekerleme kullanılırdı.

ARAPÇANIN ÖZELLİKLERİ

Dünyadaki zengin dillerin başındadır. Kur'an'ın Arapça gelmesinin nedeni de budur. Arapçada, hemen her mânâya bir elbise giydirilmiştir. Örneğin, Türkçede tek karşılığı olmasına rağmen, Arapçada on altı veya on yedi tane deve karşılığı kelime vardır. Bunlar yerinde kullanıldığında devenin cinsiyetinden, tüy rengine, hamile olup, olmamasından, yaşına kadar tüm özelliklerini tek kelime ile anlatıverir.

Aynı şekilde Arapçada her harfin bir ebced değeri vardır ki, bu değerleri bir başka dilin alfabesine uygulamak mümkün değildir.

Süryanice, bazı yönleriyle kısaltılmış Arapçaya benzer. Özet bir dildir. Kelimeler kısadır. Tıpkı steno ile yazı yazmaya benzer. İbranice de Arapça gibi sağdan sola doğru yazılır. Zaten bu iki milletin, Âdem'in oğulları olan Âbir ve Ârib'ten türedikleri, Âbir'in çocuklarından İbranilerin, Ârib'in çocuklarından da Arapların meydana çıktığı söylenir. İsrail kelimesi de, Allah'la seyreden (gezen) anlamındadır.

Arapçayı sadece öğretildiği şekilde ezberlemek yeterli değildir. Kelimelerin derinliğine de nüfuz etmek gerekir. Çocukken, bize okulda Arapça öğretirlerdi. Ben de diğer çocuklar

gibi ezberleyip aldığım notlarla sınıfımı geçerdim. Ama, öğretilen dilbilgisinin anlamını ilk kez on iki yaşımda kavramaya başladım. Şimdi tasavvuf bilgimle birleştirince, harfleri yerine koymayı ve bu şekilde oluşan anlam değişikliklerini tam olarak anlamaya başladım. Onun için zaman zaman, "Keşke medresede bir yıl değil, beş yıl okuyabilseydim de Arapçayı iyice öğrenseydim" diyorum. Okuyamayışımın nedeni, benim ikinci sınıfa geçtiğim yıl medreselerin kapatılmasıydı. Bu durumda yapabileceğim bir şey yoktu.

Arapça öğretmeye ketebe'den başlatmışlardı. Lem yektüb, lemma yektüb miktebün..... diye ezberlerdik. Kelimeler, ketebe yazdı, yektübü yazar (fiil-i müzari), ketben yazmak (mastar), katibün yazıcı (ism-i fail), mektubün yazılmış (ism-i mef'ul), kettab abartılmış yazıcı vs. diye giderdi...

Bunları öğrenmiş olmamın bana çok faydası dokundu. Arapçanın tekil ve çoğulları da Türkçedekinden farklıdır. Şöyle ki: Ketebe yazdı, Keteba iki kişi yazdı, Ketebu çok kimse yazdı demektir. Ama, bu ifadeler yazanların erkek olduğunu gösterir. Eğer yazanlar kadınsa, o zaman kelimeler sırasıyla Keteba, ketebeta ve ketepne olur.

Talebeyken sadece ezberlemiştim. Şimdi de bu öğrendiklerimi tasavvufa uyguluyorum. Kâle dedi demektir. Yekûlü söyler, kavlen söylemek, kaaliyen söyleyici...

Aslı kavele'ymiş ve vav harfi illetmiş... Burada illet, esnek harf, hem yukarı, hem aşağı çekebilen yahut eski tabiriyle malûl harf demektir. Vav, aynı zamanda velâyet makamını sembolize eder. Çekişinin nedeni de budur. Çünkü, her nebinin bir velisi vardır. Vav, makabli meftuh, yani üst tarafı açık olduğu için hasta olur ve elif'in yanında hükmü kalmaz, kelime de kâle olur. Bu izahat, bana okutulanların müşahhasat-ı ilmiyeye uygulanmasıdır. Bunun böyle olduğunu, tasavvuf bilgileri olmadığı için, bana öğreten hocalar da bilmezdi. Çünkü, elifin ve vav'ın tasavvufi anlamları bilinmezse bu açıklama yapılamaz. Yapılmaya kalkılırsa, o zaman da yapılan açıklamadan kimse bir şey anlamaz, inceliğine ve zevkine varamaz.

Arapçada ekber, alâ ve âzam kelimeleri aynı anlamı ifade

eder ve ululuk, büyüklük demektir. Ama keyfiyetleri ve kullanılma yerleri birbirinden farklıdır. Örneğin, Allahü ekber denir ama Allahü Alâ denmez. Sübhane rabbiyel alâ denir, ama sübhane rabbiyel âzam denmez, Çünkü, burada bizi terbiye eden âlem bahis konusudur.

Arapçada, okunuşu aynı olduğu halde, yazılışı ve anlamı farklı kelimeler de vardır. Bunları Türk alfabesiyle yazmaya kalktığımız zaman, bu farkı ilk anda görmek mümkün değildir. Örneğin, hal kelimesi... Elifle yazıldığında durum, vaziyet anlamına geldiği halde, ayınla yazıldığında padişahı tahttan indirme demek olur.

Aynı şekilde, Arapçada üç tane "s" okunan harf vardır. Bunlar se, sin ve sad harfleridir. Bu sebeple de Osmanlıcada her kelimenin yazılışını kafaya yerleştirmek gerekirdi. Örneğin, sena ve saniye kelimeleri se harfiyle, saat kelimesi sin harfiyle, safir ve sefa ise sad harfiyle yazılırdı. Bunları bilmeden yazı yazmak mümkün değildi.

İnsan bir kelimeyi bilmiyorsa, o kelimenin ifade ettiği mânâyı anlayamaz. Ne zaman kelimeyi öğrenirse, o zaman mânâsını da anlayıp o mânânın teviline giderek, zevkine varabilir. Buna bir misal olarak mücahit kelimesini ele alalım. Mücahit, harp eden demektir. Harbin, bir zâhiri olanı, yani düşmanla yapılanı vardır, bir de bâtınî olanı, yani insanın kendi nefsiyle yaptığı türü vardır. Ayrıca alışverişteki mücadele de savaş olarak algılanabilir ki, bu mânâlar mücahit kelimesinin teviline girmektedir.

Tevil, bir şeyin evvelini, başını bilmek yahut sonda başı görmek demektir. Örneğin, suyun tevili, onun kaynağını bulup o kaynaktaki terkip, sıcaklık vs. gibi özelliklerini meydana çıkartmaktır. Derede akan da aynı sudur, ama içine pek çok şey karışmış olduğu için bize doğru bilgi verip aslını tanıtmaz.

İnsanların fikirleri de, Kur'an'da yazılanlar da, böyle tevile girer. Büyüklerin bazı sözlerini anlayabilmek için de bazı zorluklarla karşılaşılır ve tevile gerek duyulur. Örneğin, "Pîr Sultan Abdal bir kaz bulmuş. Bunu kırk gün kaynatmış, sonra bir de bakmış ki, kaz yine kafasını kaldırıp bakmış" diye bir

Bektaşi hikâyesi vardır. Bunda Kaz diye bahsedilen, tabii iki ayaklı kümes hayvanı değil, kaz kafalı bir insandır. Kazın kırk gün kaynatılması, ona çok fazla emek verilmesi, kırk gün sonra kafasını kaldırıp bakması ise, eski kötü düşüncelerinin ölmemesi, yani verilen tüm emeklerin boşa gitmesi demektir.

Lügata bakıp bir kelimenin mânâsını öğrenmeden, o kelimenin ne ifade ettiğini anlamak mümkün değildir. Kelimenin anlamını öğrenmek, kelime elbisesinin içindeki mânâya ulaşmak demektir. Esas olan o mânâdır. Ama, mânâ başka türlü anlaşılamadığı için, biz onu ancak elbisesi ile tanıyabiliyoruz. İnsan da böyle değil midir? Aslı bir mânâ olduğu halde, o mânâ adeta bir kelimeye tekabül eden beden içine girmiş olduğundan biz bedene bakıp, o elbiseye de insan diyoruz.

KUR'AN

KUR'AN NEDİR?

Kur'an, okunan, kıraat edilen demektir. Vahiy ile gelene, "okunan", yani "Kur'an" denmiş ve ilk ayeti de *"Oku"* <96-1> diye başlamıştır.

Kur'an, baştan başa bizi anlatan tevhid ilmidir. Onu anlayabilmek için gerekli akıl nurunu da Allah ihsan eder.

Diğer bir tabirle Kur'an, akl-ı küll'den akl-ı cüz'e intikal eden kelamdır. Sözlerinin her biri birer kelime-i İlâhidir ve canlıdır.

Bu sebeple Kur'an, yaşayan ve yürüyen bir kitaptır. O, yazı adı verilen suretten ibaret değildir. Bu durum şuna benzer: Bu okuduğunuz kitapta benim konuşmalarımdan zapt edilebilen sözler vardır ve hepsi benden çıkmıştır. Şimdi size, "Bu kitap mı kıymetlidir, yoksa ben mi daha kıymetliyim?" diye sorsam ne cevap verirsiniz?

İşte, Kur'an da böyledir. Çünkü iş, o kitapta yazılanlarda değil, onu okuyanlardadır. Bunun böyle olduğunu anlayamadıkları için matbaa ülkemize üç asır geç girmiştir.

Kur'an'ı okuyan, orada yazılanların kendindeki tecellisini görebilse, o zaman kendini kendinde okuyor demektir ki, bu durumda Mushaf'taki yazıya bakmaya ihtiyaç duymadan da kendi kitabını (Kur'an'ını) okumaya devam edebilir.

Fatiha'yı okuyup kendinde bulan, kendi özetini açıklayacak hale gelmiş demektir. Çünkü Fatiha, açıklama demektir. Bunu kim yapabilir? Tabii, hatm-i meratib etmiş olan mürşitler...

Kur'an iç âlem demektir. Onun için, "İçinde Sübhan'ı görenin dili Kur'an, gördüğü de Sultan olur" denir. Öyleleri nereye baksa, baktığını da Sultan görür. Sultan ise kalp âlemi demektir.

Kur'an insan, furkan ise âlemdir. Ben "Kur'an ile Furkan'ı oku" derken, hem kendini, hem de âlemi okumayı kastediyordum.

Kur'an dışındaki tüm kitaplara (ki, bunlara suhuflar da dahildir) furkan adı verilir. Furkan, fark âlemi, dış âlem demektir. Dünya âlemi, iyi ile kötünün tefrik edileceği âlem olduğu için, furkan adını almıştır. Bu âlemde her insan, değişik bir esma tahtında olduğundan farklı görülür. Ama, tümü iç âlemde birleştiği için, Kur'an'da farklılık ortadan kalkar.

Diğer kitap ve suhufların furkan diye adlandırılmalarının sebebi de budur. Kur'an, Hazret-i Peygamberden önceki peygamberlerde de vardı, ama içteydi. Bunun içten dışa çıkışı Hazret-i Peygamberle olmuş ve böylece de Müslümanlık, içle dışın, yani Kur'an'la furkanın birleştiği nokta olmuştur. İşte "Hazret-i Âdem'in çamurunda Muhammed vardı" cümlesinin anlamı budur. Âdem'de de Kur'an vardı, ama gizliydi. Zaman içinde tekmillenip Muhammed'te birleşti ve tekmillenmiş Kur'an, yahut nur-ün alâ nur olarak ortaya çıktı.

Diğer kitapların her biri günün ahkâmına göre gelmiş olduğu için birbirinden farklıdır. Bunların hepsini kendinde toplayıp tekmilleyen tek kitap Kur'an'dır ve o da Hazret-i Peygambere verilmiştir.

Kur'an, kitab-ı kâinattır. Biz, kâinatın, Kur'an'ın tafsilinden başka bir şey olmadığını esasından biliyoruz, çünkü onu

yazan bize böyle öğretmiştir. Allah'ı kimileri ilim yoluyla, kimileri de aşk yoluyla bulur. Önemli olan O'nu bulmak olduğu için, burada yolun önemi yoktur.

AYET NEDİR?

Kâinat Kur'an'dır. Onu okumasını bilenler, orada gördüklerinin birer ayet olduğunu anlar ve kâinatı okumakla, Kur'anı okumanın aynı şey olduğunu idrak ederler. Bu nedenle, Kur'an'ı açıklarken misal getirmekte hiç zorluk çekmezler.

Aslını bilmeyenler, Mushaf'ta yazılı olanlara ayet derler. Doğrudur, onlar da ayet adını alır, ama gerçek ayetlerin yazısından ibarettir. Gerçek ayetlerse daima inmektedir ve canlıdır. Bunların etkilerini her an görmek mümkündür. Allah'ta faaliyet hiç durmadığı, yani O, bisükûn olduğu için, ayetleri de devamlı olarak gelmektedir. Allah'ta zeval yoktur. Bir an faaliyetten kalacak olsa, her şey alt üst olur ve kıyamet kopar.

Kur'an'da muhkemat ve müteşabihat olmak üzere iki nevi ayet vardır. Bunlardan muhkemat olanlar âfakta, müteşabihat olanlar ise enfüstedir. Bu sebeple de insan âyat-ı müteşabihat olarak nitelendirilir.

Muhkemat olanlar, görünen âleme ait hükümleri içerdiğinden, ağacın gövdesi gibidir, değişmez, sabittir. Tıpkı güneşin batıdan doğmayışı gibi...

Müteşabihat olanlarsa, dallar, dalcıklar, gibi olduğu için, bunlar da aslen değişmese bile, anlam yönünden zamana, okuyanın bakış açısına ve çağ insanının gelişmişlik düzeyine göre değişik şekillerde yorumlanabilir. Zaten müteşabihat, teşbih olunan, benzetilen demektir. Böyle olduğu için de, her çağda benzer ayetler halinde gelmeye devam etmektedir. Hazret-i Peygamber zamanında gelmiş olan müteşabih ayetler, anayasa mahiyetinde olduğu için son kitaba yazılmıştır. Şimdikiler ise, o anayasanın zeyli yahut açıklaması gibi olduklarından, bir nevi şerh olarak algılanır. Nitekim, bazı açıklamalarımızda verdiğimiz elektrik, radyo, faks, televizyon vs. gibi örnekler de böyle olduğunu göstermektedir.

KUR'AN NASIL NAZİL OLMUŞTUR?

Kur'an için nazil oldu tabiri kullanılır. Çünkü, nazil olmak bilmeyerek inmek demektir. Buna karşılık bir de bilerek inmek anlamına gelen hubut kelimesi vardır ki, o da Âdem için kullanılır. Çünkü, o bilerek bu âleme inmiştir. Nüzulün zıddının suûd, hubutun zıddının ise uruc olduğunu evvelce yazmıştık.

Kur'an, en alt mertebelerde dahi ilâhi âlemin malıdır. Onu getiren Hazret-i Peygamber ise, ilâhi âlemin en üst mertebelerine aittir. Hazret-i Peygamber, Muhammed olarak Ahmediyetin en aşağı mertebedeki zuhuru olduğu için, Kur'an, evvelce de söylediğimiz gibi, en üst mertebesinden en alt mertebesine, yani kendinden kendine nazil olmuştur. Bu bakımdan Kur'an, Hazret-i Peygamberin aynasıdır ve içiyle, dışıyla kâinatı kapsadığı için Hazret-i Peygamberden başkasına da nazil olmamıştır.

İnsan da böyledir, ama insanın durumu, O'nun şuasının (ışınının) zuhuru (meydana çıkması), yani nur-u Muhammedî' nin zuhurudur. Kendi'nin zuhuru değildir. Buraya misal olarak evvelce, güneşe de, güneşin ışığına da güneş denmesini göstermiştik. Bu noktayı çok iyi anlamak gerekir.

Peygamberimizin peygamberlik yaptığı yirmi üç yıl zarfında, gerek Mekke, gerekse Medine'de gelen ayetler zamanın ahvaline cevap verecek şekilde gelmiştir. Bunlardan Mekke'de gelenlerin ekseriyeti ahiret âlemine, Medine'de nazil olanların çoğuysa dünya âlemine müteallikti. Örneğin, Bakara Suresinin büyük bir kısmı dünya hayatıyla ilgilidir.

Kur'an'daki, maddisiyle, manevisiyle tüm kurallar, insanlara fa'ydalı olsun diye konmuştur. Yasaklanan şeylerin tümü insanlara zararlıdır. Bu faydalılık ve zararlılık kavramları, Kur'an'da helal ve haram kelimeleriyle ifade edilmiştir. Bu nedenle onun hükümlerine karşı gelmek doğru değildir. Ancak, O'nun değiştirdiği hükümler varsa, onlara karşı gelmek de doğru değildir. Çünkü, önemli olan insanın, fertlerin bozulmamasıdır. Onlar bozulursa her şey bozulur. Maalesef, bugünkü durum da budur. Biz fert olarak bozulduğumuz için hiç bir kural işlememektedir. Örneğin, tek kadınla evli gibi görünenlerin

bir kısmının kaç kadınla düşüp kalktığından tutun, hırsızlıklar, dolandırıcılıklar, rüşvet temayülleri, terör, trafik kargaşası, cinayetler ve aklınıza gelen her türlü kötülükler, fertlerin bozulmasının ve insanın dejenere olmasının sonuçlarıdır.

KUR'AN'IN ÖZELLİKLERİ

Kur'an'ın ilk özelliği devamlılığıdır. Hazret-i Peygamber, ümmetine, "Ben size iki emanet bırakıyorum. Bunlardan biri Ehl-i Beyt'im, diğeri Kur'an'dır" demiştir. Kur'an sâmittir (cansızdır, konuşamaz), yüz yıl yerinde dursa hiçbir şey söylemez. Söyleyecek olan insandır, Elh-i Beyt'idir. Zira, natık olan, yani duymuş ve bilmiş olan odur. Bunlar, Allah tarafından öğretilmiş olarak dünyaya gelmişlerdir. Ehl-i Beyt'in bir kısmı sulben, bir kısmı ise manen o sülaleye dahil olmuştur. Sulben mensup olanların ellerinde şecereleri vardır. Manen mensup olanlarsa, Hazret-i Peygambere dayanan mürşitlerdir ve bunlar, "Allah önce nuru yaratmıştır" vasıtası ile Hazret-i Peygambere bağlıdırlar.

Ayetler daima inmektedir ve el'an kemakândır (şu anda da eskiden olduğu gibi yürürlüktedir). Allah insana, "Daima sesini çıkart, korkma" demektedir, ama bu iç âleme olan bir hitaptır. Onun için, insan cesur olmalıdır. Cesaretin en büyük işareti, kendini yok bilmektir. Çünkü, insanı korkutan, kendine varlık vermesidir.

Kur'an'da ceza da vardır, mükâfat da... Yola girmeyenler için, *"Ataları uyarılmamış olduğu için gafil olan bir kavmi uyarmak üzere gönderildin"* <36-6> denmekle, böylelerinin gaflette olduğu bildirilmektedir. Allah'tan korkanlar ise, muhabbet içinde olanlardır ve Allah bunlar için, *"Bilin ki, Allah'ın velileri için asla korku yoktur ve onlar mahzun da olmazlar"*<10-62> demekte ve korkusuzluklarının, Allah korkusundan kaynaklandığını ima etmektedir. Allah'tan korkan kötü bir iş yapamayacağı için korkusuzdur. O halde korkana korku yoktur. Korku, korkmayana vardır.

İnsan gördüğünden değil, görmediğinden korkar. Her an yolda bir polisle karşılaşabiliriz, ama onların eline düşecek bir

iş yapmadığımız sürece onlardan korkmamıza gerek yoktur. Allah'tan korkuşumuzun nedeni ise, O'nu göremeyişimiz ve göremediğimiz için de, her an hata yapmamızın mümkün oluşudur. Ancak, O'nu bilen ve her yerde görebilenler, hata yapmamaya çalışacakları için, korkmalarına de gerek kalmaz.

Ehl-i zâhir, Mushaf'taki yazılara ayet dediği için, ayet nüzulünün bin dört yüz sene önce bittiğini iddia eder. Halbuki, insan-ı kâmil nazarında "Küntü kenz" denen ilâhi hazineden her an harfler, kelimeler ve ayetler nazil olmakta ve cemiyete yön vermektedir. Örneğin, Mevlâna'nın, Efendilerimiz'in yazdıkları arasında yıllar, asırlar olmasına rağmen, hakikatler açısından hiç bir fark yoktur. Değişen, zamana göre kelimelerdir. Kur'an, İncil, Tevrat dahil, bütün İlahi kitaplarda anlatılanlar, bizim anlattıklarımızdan başka bir şey değildir ve tümü, bir Allah ile bir insan arasındaki keyfiyetlerdir. Ehl-i tevhidin anlattıklarını dinleyen bilim adamları, branşları ne olursa olsun, "Ha, bu benim mevzuum" demektedir: Çünkü, tevhid ehli demek, bölünmek değil, her tarafı ihata etmek, kâinatı bir noktada toplamak demektir ki, buna nokta-yı kübra dendiğini biliyoruz.

Nokta-yı kübra / Göremez âmâ
Gizlidir zira / Cümleden zâtı

diyen Niyazi-i Mısrî Hazretleri bu noktayı anlatmaktadır.

Yukarıdaki izahat, aynı zamanda, düşünmesini bilenler için insanla Kur'an'ın ikiz kardeş olmasının ne demek olduğunu da anlatmaktadır. Burada velilerin yaptığı şey, Allah'ın verdiği ifade gücü ile Nokta-yı Kübra'yı açıklamaktan ibarettir.

Zaman dehr'in içindedir, yani dehr O'dur. Allah, "Dehre sövmeyin dehr O'dur" dediğine göre, âyât-ı ilâhi her an nazil oluyor demektir. Dehr içinde mazi, hâl ve istikbal tümüyle mevcuttur, o halde her an yeni bir şey meydana çıkmakta ve bunlar da huruf-u âliyat ve huruf-u safilâttan, yani ilâhi harflerden oluşmaktadır. Bu durum da, Kur'an'ın sonsuza kadar nazil olmaya devam edeceğini göstermektedir. Kur'an her an, zamanın ahkâmına göre nazil olmaktadır. Allah, daimi bir varlık olduğuna göre, O'nun, bundan bin dört yüz küsur sene önce

işini bitirdiğini söylemek mümkün değildir.

Kur'an, Allah'ın yaptığı anayasadır. Bunu kullar değiştiremez. Diğer tüm kul yapısı anayasalar değişir, ama bu değişmez. Buna dayanarak Kur'an'ın bir yönetim sistemi olduğunu söyleyenler vardır. Bu iddia, bir açıdan bakıldığında doğrudur, çünkü Kur'an bir yönüyle manevi kuralları, diğer bazı sureleriyle de (Bakara, Maide, Nisa vs.) dünyevi yaşam kurallarını belirtmiştir. Mecelle hukuku da Kur'an'dan alınmıştır.

Kur'an ahkâmı (hükümleri) her ne kadar o devrin şartlarına göre konmuşsa da, el'an kemakân, yani daima yürürlüktedir. Ancak, günümüzdeki yaşam şartları, gerek ülkemizde, gerekse diğer ülkelerde bazı hükümlerin uygulanma şeklini kısmen değiştirmiş veya asgari seviyeye indirmiştir. Onun için böyle ayetlere mensuh (hükümsüz bırakılmış) ayet denir ve bunların yerine günün şartlarına göre yenileri getirilir. Bu değişikliği kullar yapamaz. Yaparsa, Allah yapar ve bunu da liderlik veya idarecilikle görevlendirdiği kulunu alet ederek yapar. İşin aslını bilmeyenler, bu değişikliklerden kişileri sorumlu tutarlar. Bu yanlıştır. Çünkü, bu değişimleri yapan ve yaptıran Allah'tır. "Neden böyle oldu?" diye sorulması, Allah'a, "Sen bunu neden böyle yaptın?" diye sormak anlamına gelir. Allah'la kavga edilemeyeceğine veya bir ressama "Bu resmi neden böyle yaptın?" diye sorulamayacağına göre, durumu kabul etmek gerekir. Kur'an, daima iyiliğe davet ettiğine göre, iyinin de, kötünün de mevcudiyeti onun kemalâtının zuhurudur. Zira, bir şeyin zıddı olmazsa, onun değeri anlaşılamaz. Bu sebeple de, her inişin bir yokuşu olacağını kabul edip Allah'la kavgaya kalkmamak lazım gelir.

Biz, Kur'an'ın ilelebet baki olduğunu ve Hakk'ın, onun koruyuculuğunu üstlendiğini bildiğimiz için, bugün yürürlükte olan kanunları da Hakk'tan başkasının çıkarmış olamayacağını düşünüyor ve bugünü reddetmiyoruz. Hakk, o gün öyle demişse, bugün de böyle diyor diye kabul ediyoruz. Buna delil olarak da Hazret-i Ali'nin mushaf için, "O Kur'an-ı sâmittir. Bir şey söylemez: Kur'an-ı natık benim" sözünü gösteriyoruz.

Bu anlattıklarımızı tarihi örnekleriyle açıklayacak olur-

sak, Bilal-ı Habeşi'yi Ebubekir'in kölelikten kurtardığı bilinmektedir. Kölelik, eski padişahlık devrinde de vardı. Filmlerde gösterildiği gibi, bugün en modern ülke olarak kabul edilen ABD'de Afrika'dan köle getirildiği bir gerçekti. Ama, şimdi bu ülkelerde köle kaldı mı? Kalmadı... Tabii, bu hususta köleliğin vasıf değiştirip iktisadi karakter aldığını söylemek de mümkündür. Ama, ne olursa olsun, bir değişime uğramıştır.

Kur'an'da dörde kadar evlilik, kölelik ve cariyelik kavramları vardır ve bunu, *"Akitleri sonucu sahip olduklarınızı"* <23-6> yani, mülkî eminlerinizi hoşça, adaletle alın diye belirtir. Ama, bugün kimse esir pazarından para ile köle satın alıp onunla nikâhsız yatamaz. Çünkü, bu kural bugün için Allah tarafından kaldırılmış yahut askıya alınmıştır. Böyle olduğu için, köle azat etmek de mümkün değildir.

Boşanma konusu da aynı durumdadır. Kur'an'da, boşanmadan sonrası için dört aylık bir iddet (boşanan bir kadının başka bir kimse ile evlenmeden önce beklemesi gereken süre) devresi vardır ve bu, gizli bir hamileliğin ortaya çıkması için gerekli bir süre olup doğacak çocuğun sefil olmaması amacına yöneliktir.

Kur'an, mânâ olarak değişmez, ama zamana göre cemiyet hayatında bazı değişimler olabilir. Örneğin Fil vakası, Ebu Leheb meselesi gibi... Ayrıca, teknolojik bazı gelişmeler Kur'anda bizim bildiğimiz ismiyle yazılı olmayabilir. Örneğin, kalp transplantasyonu, uzaya gidilmesi vs. gibi... Bunlar Kur'an'da mânâ olarak vardır, ama madde olarak zikredilmemiştir.

Kalp değişimi, anlam olarak Peygamberimiz ve mürşitler tarafından o zamandan beri yapılagelmektedir. Öyle ya, insan eğitimi bir nevi manevi kalp değişimi değil midir? O zamanlar manen yapılan bu değişiklik, günümüzde maddeten de yapılmıştır. Aynı şekilde insanda manevi olan beyin fonksiyonları, günümüzde maddeye yüklenmiş ve adına da bilgisayar denmiştir. Onun için Kur'an'ı sadece okumak değil, anlaşılması gerektiği gibi anlamak da icap eder.

Kur'an'da, önceden yasak olmayıp sonradan yasaklanmış bazı şeyler de vardır ve bunlar, bu yasakların kişiden kişiye

farklı uygulanabileceğini göstermektedir.

Kur'an'ın en önemli özelliklerinden biri de, pek çok şeyin mecazlarla, rumuzlarla anlatılmış olmasıdır. Böyle olmasının nedeni, her insanın yeterince gelişmemiş oluşudur. Öyle olmasaydı kemâle ermemiş kişiler, kâmilleri görüp "Ben de onun gibiyim" diyerek, işin içinden sıyrılabilir ve saçma sapan fetvalarla her şeyi alt üst edebilirdi. Bu kaosu önlemek ve bilenlerle bilmeyenlerin ayırt edilmesini sağlamak için, mecaz ve rumuzlar kullanılmıştır. Bunlar çocuk mesabesinde olup elinden oyuncağı alındığında bağıracak durumda olanlar içindir.

Allah, kâinatı bir rumuz olarak yaratmış olduğu için, kitab-ı kâinat olan Kur'an da rumuzludur. İrfaniyetten amaç, bu rumuzları çözerek kitabı okumaktır. Arada bazı anlaşılır nasihatler de vardır, ama genelde Kur'an'daki kavramları anlayabilmek için, onları alt mertebelere indirip elle tutulur, gözle görülür hale getirmek gerekir. Başka türlü anlamak ve anlatmak mümkün değildir.

Kur'an'da bazı şeyler misallerle anlatılmıştır. Örneğin, *"Bahçeye gitmeye karar vermişler, gidip bir de bakmışlar ki, bahçe kurumuş"* <18-33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42> ayetlerindeki bahçe, insanın gönül bahçesidir. Çünkü Kur'an'da bahsedilen dünyevi olaylar bedenimizle, manevi olaylarsa ruhumuzla alakalıdır. Ruhumuzla alakalı olanlarda bizim his dünyamız, korkularımız, vehimlerimiz ve neşelerimiz anlatılmaktadır. Bunu böyle bilenler evhama kapılmaz ve keyiflerine bakarlar. Onun için Kur'an'da ne varsa hepsi ya olmuştur ya da olacaktır. Saba Melikesi'nin Süleyman'a gelişi de gerçekleşecektir, devenin iğne deliğinden geçişi de... Kur'an'ın ilk ayeti ve ilk emri *"Oku"* <96-1> diye başlamaktadır. Ikra, oku; kurra, okuyanlar; Kur'an, okunan; kari, okuyucu demektir. Kur'an okuyan, kendisi Kur'an olmuşsa, kendi kendini okuyor demektir. Kendi kendini okuyabilmek için de, mutlaka önce baştaki elifi okumak gerekir. Kâinat insanın yansımasından ibaret olduğundan, kendi kitabını okuyan insan kâinatı da okumuş olacaktır. Kendi kitabını okumayanın kâinatı okuması imkânsızdır.

Ikra kelimesinde, biri başta, diğeri sonda olmak üzere iki tane elif vardır. Sondaki elif hemzelidir. Baştaki elif zuhurdaki vücuda işarettir ve uzun eliftir. Bu, noktanın hareketinden meydana gelmiş ve Allah tarafından oluşturulmuştur. Bedenimize tekabül eder, ama bir robot değildir. Ikra, oku demek olduğuna göre, bu ilk elif henüz okumamıştır. Okuduğu zaman Kaf hazinesinden inayet gelecek, halkıyet ve Hakkıyet evrelerine terfi ederek, önce kef olup, kevnuniyet kazanacak, sonra da incelip râ olacaktır. Bu, ba'nın önce yirmi (kef), sonra da iki yüz (râ) olması demektir. Bundan sonra ondan ikinci bir elif daha çıkacaktır ki, bu da onun ahiret çocuğudur. Hemze denen kıvrık elif budur ve kalpte bulunur. Bu durumda, baştaki elif olarak çalışılıp kevnuniyet kazanılarak bâ olunacak, kaf'tan alınan feyizle terfi etmek suretiyle de, önce kef, sonra râ olunacak ve nihayet, vücud-u manevi (hemzeli elif) meydana getirilecektir. Bu da, okunan şeylerin bizim ahiret elbisemizi meydana getirmesi demektir.

Ahiret elbisesinin meydana getirilmesi, menabir-üş şühud'a erilmesi, yani minbere çıkılıp şahit olunması demektir ki, bunun anlamı öğretici vasfının kazanılmasıdır.

Bu duruma gelmek, sadece okumayı değil, aynı zamanda görünmeyi de gerektirir. Nasıl minbere çıkan imam hem okuyor, hem de kendini gösteriyorsa, bu da öyledir. Minbere çıkanın yüzünü gösterip içindekini okuması, "menabir-üş şühud" dur. İşte, ahiret elbisesini giyme denen şey budur. Sonra iki rekât namaz kılınır. Bu iki rekâtın biri Allah'tan kula, diğeri kuldan Allah'adır, yani biri Allah'tan Peygambere, diğeri Peygamberden Allah'adır. Allah'tan kula kılınana "farz", kuldan Allah'a olanına ise "nafile" namazı denir.

Allah namaz kılar mı? Kıldığını kendisi *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> diyerek bildirmektedir.

İlk ayet olan Ikra'nın ilk elifi, mezahir-ül vücud olan, Hazret-i Peygamber, ikinci elifi ise, O'ndan öğrendikleriyle uyanıp ruhu kıyam eden ve böylece kalp aynasında O'nu gören insandır ki, bu insan menabir-üş şühud olmuş ve böylece minberden

kâinatı okumaya başlamıştır. Okuduklarıysa, Kur'an'da anlatılanlardır. Necm Suresi'ndeki, *"O bir yıldız dır ki süzülüp akar"* <53-1>, *"Kendiliğinden söz söylemez"* <53-3>, *"O sadece kendine vahiyle vahyedileni anlatır"* <53-4> ayetleri o tekâmül etmiş insan için söylenmiştir.

Onun için, işin başı eliftir. Elif olmak için de, birer nokta olan bizim, yedi mertebeyi aşarak, yedi noktayı üst üste koymamız gerekir. Zaten zuhurumuz da mikroskobik bir hücrenin (nokta) yedi erbain (7x40) çıkararak gözle görünür bir çocuk haline gelmesinden ibaret değil midir? Bedenen oluşan bu gelişmeyi dünyaya geldikten sonra ruhen de gerçekleştirebilenler, tam anlamıyla insan halini alır ve o isimle anılmaya hak kazanırlar.

Bu izahattan da anlaşılacağı gibi, Kur'an, rastgele yazılmış bir kitap değildir. Ondaki her harf ve kelime matematiksel bazı gerçeklerle oluşmuştur. Kur'an'ı okuyup anlamasını bilenler onu böyle okuyup ondaki gizli sırları çözmekte ve onu gereği gibi anlamaktadırlar. Bu bilgilere sahip olmayanlarsa, Kur'an'ı okusalar bile, ne yazdığını tam olarak anlayıp, anlatamamaktadırlar. Zaten Kur'an'ın taklit edilemeyişinin nedeni de budur.

Kur'an'daki tüm olayların fiilen gerçekleşmiş olduğuna da, tevillerine de inanmak lazımdır. Çünkü, Kur'an'da tevile açık yerler vardır. Bu sebeple her Kur'an okuyan onu aynı şekilde anlayıp anlatamaz. Onu tevil edebilmek için, insanın, Allah'ın yardımıyla kaynağına ulaşmış olması lazımdır. Bu kaynak veya ana damara, peygamber soyundan gelmekle ulaşılabileceği gibi, hayat boyu alınan eğitim ve terbiyeyle de vasıl olunabilir. Örneğin Mevlâna, eğitimi almıştır, ama onu kaynağa ulaştıran, Şems'in çaktığı çakmağın ateşlemesi olmuştur. Müritlerde de durum böyledir. Yıllarını verirler, sonunda Allah isterse, bir anda kaynağa ulaşıverirler.

Günümüzde, insanların, Allah'ın kendilerine bahşettiği cüzi akılla neler yapabildiğini görüyoruz. O'ndan alınan cüzi akılla bunlar yapılabildiğine göre, herhalde külli akla sahip olanın bunlardan çok daha fazlasını yapabileceğini kabul et-

mek ve yaptığına inanmak lazım gelir.

Kur'an'daki, Ankebut, Nuh ve Yunus gibi sureler, hem ayrı ayrı yazılıp kendi içinde birer daire oluşturmuş olduğu için kendini ayrı gibi gösterir, hem de aynı noktanın, yani Kur'an'ın malıdır. Yani, Mushaf'ta hem Kur'an, hem de furkan vardır. Bu özelliği dolayısıyla da insana benzer. Çünkü, insan da böyledir. O da hem kâinatın özetidir, hem de milyonlarcası kâinata dağılmış haldedir. Kâinattaki dağılmaya neşir, kâinatın insanda toplanmasına ise haşir yahut başka tabirle kesret ve vahdet diyoruz. İşte, "Haşri, neşri burda gördük nefha-yı Sûr olmadan" dediğimiz durum budur.

Burada nefha-yi Sûr, bir cihetten devamlı üfürülmekte, bir cihetten ise hiç üfürülmemektedir. Yani iki cihetten de hâlî değildir. Durmak ve akmak... Bunlardan durmak, nokta, akmaksa, hat, yani çizgidir. Çizgi denen, noktanın akmasıdır. O nokta akınca elif, elif yatınca ba, kıvrılınca cim vs. gibi harfleri meydana getirmektedir.

Bu nedenle her insan bir noktadır, ama akınca harfler ve kelimelerden ibaret bir eser meydana getirmektedir. İşte, *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"*<17-14 > ayetindeki okunacak kitap budur ve bunun okunması da insana kâfi gelir.

Bu kitap bir anda okunmaz. Allah ne zaman arzu ederse o zaman okunur. O arzu etmediği zaman okunmaz. Bu da aynen bizim canımızın istediği zaman bir işi yapıp istemediği zaman yapmamamıza benzer bir durumdur. Nitekim görüyorsunuz, sohbet her zaman doğmuyor. Allah isterse doğuyor, istemezse doğmuyor. Doğmayınca da bir şey söyleyemiyoruz. Çünkü bu hâl, âlâdan esfele kadar her mertebede kendini gösterir. Allah'ın mertebesi çok yüksek olduğu için oraya Nokta-yı Kübra denir ki, bu nokta insan-ı kâmil noktasıdır. O noktayı coşturan sevgidir. Bu sevgide cinsiyet farkı yoktur. Sevgiyi kim kazanırsa, kaynama da ondan olur. Burada, kaynamanın olduğu nokta kıskanılmamalı, gıpta edilmelidir ki onun gibi olunmaya çalışılabilsin.

Ben gezmeyi severim, Allah da sever. Eğer sevmeseydi

noktayı akıtıp harfleri meydana getirmez, yani *"Gölgeyi uzatmıştır"*ı <25-45> gerçekleştirmezdi. O zaman da ne Kur'an meydana çıkabilirdi, ne de kitap... Onun için, bu ilmi böyle bilmek lazımdır. Gerisi boş laftır.

Sakal ile kâmil olsa bir kişi
Keçiye sorarlardı her bir işi

diye bir tekerleme vardır. Bu söz bugün sakalla Müslümanlık taslayanlara tıpatıp uymuyor mu?

Kur'an'da her şey, yani, iyilikten bahseden, kötülüklerden bahseden, rüyalardan bahseden, şifa veren ayetler olduğuna göre, Rahman da vardır, şeytan da... Çünkü, bunlar Kur'an'da tekmildir (kemâle ermiş, bütünleşmiş, tamamlanmıştır). Hakk'ı bilen, doğru ile eğriyi ayırmasını da bildiği için, bu ikisini birbirine karıştırmaz. Bu konuda iyi yetişmiş olanlar karşıdan gelenin, daha gelişinden ne mal olduğunu anlayıverirler ki, buna "Önde sonu görmek" denir.

Kur'an'da tenzir ve teşbih de vardır. Tenzir kısmı, tıpkı bir babanın çocuğunu azarlamasına benzer. Azarlama etkisini gösterdikten sonra baba yine çocuğunu bağrına basıp onun gönlünü alarak sevgisini gösterir. Bu da onun merhametinin göstergesidir.

Allah da, bir kuluna bir sıkıntı vermişse, onun, mutlaka bir başka taraftan menfaatini sağlamıştır. Çünkü O, "Ben, benden ötürü kalbi kırık olanların yanındayım" demektedir ki, bu da O'nun müjdesidir. Her sıkıntının ardından bir ferahlık gelmesi, bu söylediklerimizi doğrular.

Kur'an'dan başka hiçbir din kitabında, *"De ki: O Allah birdir"* <112-1> ifadesi yoktur. İncil'de, bizdeki ef'al, sıfat, ve zât'a tekabül eden, İsa, Meryem, Ruh-ül Kudüs üçlemesi vardır. Yani, İncil'de bu üçü bir Allah iken, Kur'an'da ahadiyet, yani Allah'ın tek olduğu anlatılmaktadır. Ahadiyet kavramı, Hazret-i Muhammed ile ortaya çıkmıştır. Kur'an'da Hıristiyanlık için, *"Allah üçten biridir diyenler kâfir olmuşlardır"* <5-73>, yani "Sen üçünü Allah mı yaptın?" diye yazılıdır.

İncil'deki teslis, yani İsa, Meryem, Ruh-ül Kudüs'ün anlatmak istediği şey, bizim öğretimizdeki ef'al, sıfat ve zâtın bir

noktada (cem noktası) birleşmesidir. Onlar, bu noktaya vâkıf olamadıkları için tesliste kalmışlardır. Bizdeyse teşbih vardır. Ancak teşbihi anlayamayanlar, bunu ilimde uygulamaya kalkmış ve Kur'an ayetlerini âyât-ı muhkemat ve âyât-ı müteşabihat olarak ikiye ayırmışlardır. Kur'an ayetlerinin âfaktaki aksinde de, muhkemat ve müteşabihat olanları vardır ki, artık bunları biliyorsunuz...

Kur'an'da yirmi sekiz peygamberin adı geçer. Bunların her biri birer harfe tekabül ettiği gibi, aynı zamanda kemâlâtın da birer mertebesine işarettir. Yani, her peygamberin, bir mertebeyi gösteren müşahhas bir harf olduğunun ifadesidir. O halde, din bir hilal gibi doğup gelişe gelişe Peygamberimizde dolunay halini almış, yani kemâlâtını bulmuş demektir. Kendilerinin, *"Bugün dininizi kemale erdirdim, tamamladım"* <5-3> demesi de bunu ifade etmektedir.

Peygamber bu âlemden göçmüştür, ama Kur'an'daki olaylar aynen devam etmektedir. Ancak, isimleri değişmiş olduğu için biz tanıyamıyoruz.

Başka din gelmeyecektir veya yoktur demek, "İnsan içte ve dışta tam kemâlât noktasına ermiştir" demektir. Bu noktayı kendinde bulan, İslam olup selamete çıkmış, kurtulmuş olur.

Kur'an cömertliği teşvik edip israfı ve dağınıklığı men eder. Bu tutumuyla bir yandan itidali teşvik ederken, diğer taraftan da Allah'ın malını Allah'a vermeyi, yani O'nun malına karşı gâsıp durumuna düşmemeyi telkin eder. Bu nasıl olacaktır? İnsanın dağlar kadar altını olsa, bunun bir teki için bile "Bu benimdir" demeyecek, hattâ "Bu benimdir" diye düşünmeyecektir.

Kur'an'da hikâye edilip anlatılan olaylar insanların kıssadan hisse almaları içindir.

İslamiyette, birbiriyle çelişkili gibi görünen yerler de vardır. Örneğin, Amentü'de "Hayır ve şer Allah'tandır" derken, Kur'an'ın bir başka yerinde, *"Size bir iyilik gelirse Allah'tandır ve bir kötülük isabet ederse o nefsindendir"* <4-79> denmesi bunun bir örneğini teşkil eder. Aynı şekilde bir taraftan *"De ki: o Allah birdir. Allah samedtir. Doğmamıştır, doğurmamıştır.*

Ve O'nun hiç bir eşi de yoktur" <112-1,2,3,4> derken, bir başka yerde "Allah'a iman ettik" diye başlayıp sonunu "Hayır ve şer yüce Allah'tandır" diye bitirmesi de böyledir.

Bu çelişkiliymiş intibaını veren ifadeler, aynı gerçeğin, değişik mertebelerden ifade edilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. *"De ki O Allah birdir "* <112-1> dediği mertebe, kendini kendinden başkasının bilmediği mertebedir. Burada gölge yoktur. "Allah'a iman ettik" dediği mertebeler ise kesret, yani zuhur âlemindeki imanıdır. Çünkü, orada gölgesi dahil, her şeyiyle imanı anlatmıştır.

Keza, Kur'an'da Allah'ın bir günü için bir yerde *"Sizin bin senenizdir"* <22-47>, bir başka yerde ise *"Elli bin senenizdir"* <70-4> diye iki ayrı rakam veriliyor olması da bir tutarsızlık gibi görünebilir, ama değildir. Çünkü bu fark merkezden olan uzaklıkla ilgilidir ve farklı mertebelere işarettir. Bu durum aynen Kâbe'yi tavaf ederken, yakında olanların turu on beş dakikada tamamlarken, uzaktakilerin bir saatte bile tamamlayamaması gibi bir durumdur.

Kur'an'da Tevbe (Berat) suresi hariç diğer tüm sureler Besmele ile başlar. Berat suresinde, beratın, insanın kendinde aklanması oluşudur. Aklandıktan sonra artık Besmeleye gerek kalmayacağı için, bu surenin başında Besmele yoktur.

KUR'AN NİÇİN GÖNDERİLMİŞTİR?

Kur'an, okunup rafa konsun diye değil, insanlar okusun, uygulasın, yaşama geçirsin ve kendileri Kur'an olsun diye gelmiştir. Onun için, Kur'an okumanın amacı bunları gerçekleştirmek olmalıdır. Hazret-i Ali, "O Kur'an söylemez, söyleyen Kur'an benim" demesine rağmen, çok kimse ona inanmamış ve İslamiyet'te tefrika çıkmıştır. Bu ayrılıklar halen de devam etmektedir.

Hazret-i Ali'ye ve O'nun sözüne inanmayanlar, Kelime-i Tevhidi söylemekle İslam olduklarını zannederek, konuşmayan kitaba inanıp Kerbelâ'yı gerçekleştirmişlerdir.

Onun için Kur'an okunmalı, öğrenilmeli ve tatbik edilmelidir. Böyle yapılmadığı takdirde sadece, "Şöyle yazıyor, böyle

yazıyor" diye laf etmeye yarar ve günün birinde kitap olarak eskir, yıpranır, çürür ve atılır. Çünkü Mushaf bir kağıt tomarından ibarettir. Ama, Kur'an gerçek mânâsıyla ele alınır, Peygamberimizin ağzından çıkanların gerçekleri düşünülürse, onları insanın kendinde araması ve bulması gerekir. Bunu, Yunus Emre "İlim kendin bilmektir" diyerek özetlemiştir. Kendini bilmeyenin yaptığı şey kuru bir emek harcamaktan ibarettir.

İnsanın insan olabilmesi için bir emek sarf etmesi gerekir. Allah da bunu istemekte ve bu isteğini, *"İnsan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur"* <53-39> diyerek belirtmektedir. Çalışan kimsenin "Kuvvet ve kudret sadece Allah'tandır" demesi gerektiğini evvelce anlatmıştık. Çünkü, O güç vermedikten sonra insan hiçbir şey yapamaz. O, daima vericidir. Öyle olduğu için de, her zaman kuldan hata, Hakk'tan atâ olur.

Allah'ın gönderdiği dört kitabın da amacı, insanı insan haline getirmektir. Allah'ın ne sadakaya, ne ibadete, ne kurbana, ne de bir başka şeye ihtiyacı vardır. Bu kitapları göndermesindeki tek amaç, insan olma istidadında yaratılan beşerin, insan olup diğer insanlara faydalı olabilmesini sağlamaktır. Yani, insanın insanla ilişkilerini düzeltmek ve onları, aralarında yardımlaşır, kendilerine ve birbirlerine iyi ve faydalı şeyler yapar hale getirmektir.

Mutlakiyet geneldir. Kur'an da o âlemin malı olduğu için umuma nazil olmuştur. Her okuyan, ondan kendi seviye ve anlayışına göre nasibini alır. Surette kalanlardan, nasibini artırıp Kur'an'ın hakikatini öğrenmek isteyenlerin Peygamberimiz tarafından cihad-ı ekbere sevk edilmesi ve Hazret-i Ali'ye gönderilmesi, nasip artırma yöntemlerini öğrenmeleri içindir. Kur'an'da anlatılmış olan hikâyeler bize ders vermek içindir. Örneğin Hazret-i Eyüp hikâyesinden, sabrı verenin Allah olduğunu ve onu kendimizden bilmememiz gerektiğini öğreniyoruz. Aynı şekilde, gördüğümüz rüyadan bile çarpıntıyla uyandığımız, yani ona bile tahammül edemediğimize göre, Allah'ın celali tecellisine hiç dayanılamayacağını, yine oradan öğreniyoruz.

Aynı şekilde Hazret-i İbrahim'in kırdığı putlar ve baltayı koca putun boynuna asıp soranlara, "O yaptı" deyişi de, cem-ül cem mertebesine gelmiş olanlar için bir ders mahiyetindedir. Hazret-i İbrahim, bu hareketiyle insanları suretten, sirete sevk etmektedir. Çünkü, cem-ül cemde kâinat kendinde cem edildiği halde, kişi kendi suretsizliğini kâinat suretinde görüp kendi yaptığına kendi tapıyor durumuna düşmemek için, o koca put mesabesindeki kâinatı kendinin aynası olarak görmek ve o aynada görüneni de kendinde bulmak durumundadır. İşte, cem-ül cem dediğimiz mertebe budur.

Geçmiş masal, gelecek ise meçhul olduğu için dem bu demdir. Kur'an'da yazılı olan geçmişe ait olaylar insanlara ders vermek içindir. Örneğin Ebû Leheb. Kendisi Peygamberimizin amcasıdır. Onun için gelen ayet, şimdi o yaşamadığına göre bize ne ifade edecektir? Bugün Ebû Leheb tıynetinde olanların durumunu. Çünkü, o tıynette olanlar, o devirde olduğu gibi, bugün de vardır ve her devirde de olacaktır. Keza, *"Kör yanına geldi diye yüzünü ekşitip öteye döndü"* <80-1, 2> ayetleri bugün bizim davranışlarımızda geçerliliğini korumuyor mu?

MUSHAF NEDİR VE İÇİNDEKİLER

Kur'an Allah'ındır. Onu, kulu olan Hazret-i Peygambere bildiren ve O'nun ağzından söylettiren Allah'tır. Onun için Hazret-i Peygamber gerçek Kur'an'dır.

O da, ağzından çıkanları hafızalardan silinmesin diye vahiy kâtiplerine yazdırmış, böylece Mushaf, Kur'an'ın sureti olarak meydana çıkmıştır. Mushaf'ta yazılı olanlar söylendiği anda kayda alınmış olduğu için, sonradan, Musevilik ve Hıristiyanlıktaki gibi, münakaşalara ve ayrılmalara sebep olmamıştır.

Ama maalesef hadislerde durum böyle değildir. Bir kısmının söylendiğinden daha farklı şekilde kayda geçtiği bilinmekte, bu sebeple de sarahati şüpheli diye nitelendirilmektedir. Tıpkı Tevrat ve farklı İncil'ler gibi.

Kur'an'ın ne olduğunu bilmeyenlerin konuşurken "Kur'an şöyle diyor, Kur'an böyle diyor" deyip durdukları şey, sayfalan-

dırılmış, sayfalar halinde toplanmış ve yazılmış olan Mushaf'tır. Mushaf'la Kur'an arasındaki fark, Mushaf'ın, bir kâğıt tomarından ibaret olması sebebiyle ıslanıp tozlanabilmesi, hattâ yanabilmesi ve insana bir şey söylememesi, buna mukabil Kur'an'ın canlı olup söylemesidir. Bu neye benzer?

Siz benim söylediklerimi kaydedip kitap haline topluyorsunuz. Bu topladıklarınız bir kitap haline gelip basıldığında, benim sözlerimi orada bulacaksınız, ama o kitap, okuyanların soracakları sorulara cevap verebilecek, takıldığı yerleri açıklayabilecek midir? Fakat, bu soruları bana sorarsanız, Allah size benim ağzımdan cevap verecektir. O halde, ben canlı bir kitabım. İşte Kur'an ile Mushaf arasındaki fark da bunun gibidir. Kur'an canlıdır ve söyler. Böyle olduğu için de Kur'an'daki bilgiler çok kıymetlidir. *"Ayetlerimi az paha ile satmayın"* <5-44> ayetinin gelmesinin nedeni de budur.

Mushaf, vahyin geliş sırasına göre değil, mevzulara ve zevkî tercihe göre tasnif edilerek yazılmıştır. İlk sureler beşeriyet ve dünyevi nizamla ilgilidir, tafsil âleminden bahseder. Bu nedenle de uzun surelerdir. Örneğin Bakara Suresi, yirmi sayfadan fazladır ve cim seviyesindeki insanların durumunu gösterir. Bunlar yeme, içme, barınma ve üreme dışında bir şey düşünemeyen kimselerdir. Beden tabiattan gelmiş olduğu için tabiata daha yakındır.

Beşer seviyesindeki insan, tasavvufi anlamda sığırdır. Bu nedenle yemeden, duramaz. Adeta bir sığır gibi, sabah, akşam doymak bilmeden yer, içer ve yediklerini dışarı çıkarır. Tabiatta da sığır böyledir ve hiçbir şeyden haberi yoktur. İnsanın yaşama amacı sadece bu anlatılanlar olursa, o zaman sığırdan ne farkı kalır?

Bakara Suresi bu dünyevi keyfiyetleri anlattıktan sonra, nihayetine doğru insana, *"Bizi affet, bize mağfiret et, bize merhamet et, sen bizim Mevlâmızsın, bize kâfir kavme karşı yardım et"* <2-286 > dedirterek, Allah'a yalvartmaya başlar.

Zât âleminden bahseden, yani ahadiyeti ilgilendiren sureler ise, en kısa olanlarıdır ve her şeyi birkaç satırda toplayıp özetleyivermiştir. *"De ki: O Allah birdir, Allah samedtir, doğ-*

mamıştır, doğurmamıştır ve O'nun hiçbir eşi de yoktur " <112-1, 2, 3, 4> suresinde olduğu gibi.

Allah, Mushaf'ta yazılanları anlayabilmesi için insanlara akıl nuru ihsan etmiştir. O halde asıl Kur'an akıldır. Akıl, Akl-ı küll'den, akl-ı cüz'e intikal eden kelamlardır. Her kelam birer kelime-i ilâhidir ve canlıdır. Öyle olduğu için de devamlı olarak gelmektedir. Kur'an, bunların icmalidir.

Kur'an'ın yarısı masal gibidir. Yunus, Nuh, Yusuf, Hûd, Lokman Sureleri, Âd, Semud, Eyke vs. gibi kavimleri anlatan kısımları, keza, Firavun ve Musa olayları, Âdem'e meleklerin secde etmesi gibi konular da, hep masal gibidir. Bunların yazılış ve nazil oluş amacı masal anlatmak değil, o anlatılanlardan gerekli dersin alınmasını sağlamaktır. Yani, bu surelerin geliş amacı bizim geçmişten ders ve ibret almamızdır. Okuyanlar, kendilerini adam edemezse, o zaman sadece masal okumuş olurlar ki, Araplar bunu, "Kellim kellim lâ yenfa" (söyle söyle faydası yok) diyerek ifade ederler.

Kur'an'da, pek çok peygamber kıssası da vardır. Allah, bu kıssalarla kullarına yol göstermektedir. Örneğin Hazret-i Eyüb'ün hastalığında, karısının yaptıklarına kızıp "İyileşince sana yüz sopa vuracağım" dedikten sonra sözünde durması için ona, yüz buğday başağını birleştirip onunla bir kere vurmakla sözünü yerine getirebileceğinin söylenmesi bir yol gösterme değil midir?

Müzzemmil ve Müddessir Sureleri, Hazret-i Peygamberin aşkının dorukta olduğu devrelerdeki keyfiyetlerdir. Kendini kendinde bildiği halde, kendini kendine daha fazla yaklaştırmaya çalıştığı, yani, *"De ki: Rabbim ilmimi artır"* <20-114> dediği devrelere aittir.

MUSHAFIN YAZILIŞ AMACI

İnsanların çoğu Kur'anı okuduğunda, "Ben anladım, öğrendim" deyip kitabı kapatıverir. Ancak, Mushaf'ın yazılış amacı, onun anlaşılmadan okunması ve kişiyi avutması değil, okuyanların okuduklarını kendinde tatbik etmesidir. Okuyan kimse okuduklarını kendinde tatbik edip yani kendi mezarın-

da okuyup ruhunu diriltmedikçe, başkalarının mezarında istediği kadar okusun, kendine bir faydası dokunmayacaktır. Onun zevki, ilahi âlemin her tarafına yayılmış olduğu için, okuyana da biraz zevk verir ve onun ferahlamasına, vazife yapmış olmanın vereceği mutluluğa kavuşmasına sebep olur, ama esas zevki yukarda anlattığımız şekilde okunup uygulandığında ortaya çıkacaktır ki, bu da Allah'ın, insana mutlakiyet ihsan etmesi demektir.

KUR'AN OKUMANIN FAYDALARI

Kur'an ölülere okunur, ama yaşayan ölülere. Bunun böyle olduğunu hocalar hiç söylemezler. Neden yaşayan ölülere okunur? Çünkü, ancak onlar istifade edebilir, onun emirlerine uyup gösterdiği yoldan gidebilir de ondan. Yaşayan ölü nedir? Ruhen uyanmamış, ruhu kıyam etmemiş, hiçbir şeyden haberi olmayanlar, yani bizim hareketli görüp diri zannettiklerimizdir. Bunlara okunacaktır ki, uyansınlar ve ruhları kıyam etsin.

Bir cenin nasıl ana rahminde dört ayda canlanırsa, bir insan da ancak üçüncü annesi veya ahiret annesi olan mürşidinde, ondan el tutmakla canlanır ve onun okuduğu Kur'an'la büyüyüp gelişir. Gerisi taklitten başka bir şey değildir.

Buna rağmen, Kur'an okumak, okuduğunu anlamasa bile insana bir rahatlık verir. Çünkü, Kur'an'da mevcut olan mânâ, anlamasa bile, okuyanın içini etkileyip ona bir huzur verir. Bu huzur bir başkası okurken dinlemekle de sağlanabilir ki, bunu rahmetli Aziz Dede bir kıtasında

Ruha tesir eden elhak yüce Kur'an sesidir
Çünkü Kur'an'daki ses sevgili canan sesidir
Sen anı sanma beşer nutk ediyor surette
Zahiri Âdem ise, batını Sübhan sesidir

diyerek anlatmaktadır.

Kur'an, diğer kitaplar gibi değildir. O, Kitabullah'tır. Okunup bitirildiğinde yani hatmedildiğinde, onda yazılı olanları insan kendinde bulursa, o zaman onunla birlikte hatmetmiş, kitab-ı sâmit, kitab-ı natıkla birleştirilmiş, yani ikiz kardeş haline getirilmiş olur ki, bu aynı zamanda insanın kendi kitabını

okuyup hatmetmesi demektir. Hatmetmiş olanlar için, bundan sonra okunanın sâmit veya natık Kur'an olması fark etmez. Ama, natık olan her zaman tercih edilir, zira okunup anlaşılamayan yerlere ancak o cevap verebilir.

Mushaf okunduğunda insanın bazı şeyleri anlaması ve her tekrarında da daha başka şeyleri anlar hale gelmesi mümkündür. Buna "nim saadet" (yarım saadet) denir. Saadetin tam hale gelebilmesi için, insanın okuduğu şeyi kendinde bularak, kendini hatmetmesi lazımdır. İnsana ancak bundan sonra Fatiha verilir. Çünkü Fatiha, kapıları açmak demektir.

Hazineye sahip olmayandan o hazinenin kapısını açması istenemez. Açılacak olan kapı ise, ilim, irfan ve zekâ kapıları başta olmak üzere tüm kapılardır.

Kur'an yedi şekilde okunur. Bizim okuyuş tarzımız asım kurrası olarak bilinir. Ama, Kur'an'ı Arapça ve anlamadan okumanın insana bir faydası olmaz. Öyle hafızlar vardır ki, okuya okuya tamamını ezberlemişlerdir, ama içinde ne yazdığını bilmezler. Öyleleri, "Allah" deyip Allah'ı, "Kur'an" deyip Kur'an'ı, "İnsan" deyip insanı bilmediklerinden, "Hakk" deyip haksızlık yapmaya devam ederler. Onun için, Kur'an'ı anlayarak okumak ve "Yap" dediklerini yapıp "Yapma" dediklerini yapmayarak kendini Kur'an haline getirmek gerekir ki, Kur'an okunmuş olsun.

KUR'AN NASIL ÖĞRENİLİR

Kur'an'dan, Kur'an okumaktan maksat huzur ve mutluluk içinde yaşamaktır. İnsan istediği kadar. *"De ki: Sığınırım, nâsın Rabbine, nâsın melikine, nâsın ilâhına, hannâsın verdiği vesvesenin şerrinden"* <114-1, 2, 3, 4> diyerek bu ayetleri ve surenin tamamını tekrarlayıp dursun, bunları yaşayıp kendinde bulmadıktan sonra huzur bulup mutlu olabilir mi?

Bu surede geçen hannâs da, nâs da insandır. İnsan, ünsiyet ederse insan olur. Ünsiyet etmekse, öğrenilenleri uygulamak demektir. Bu uygulamayı yapmayanların durumu "saatçiyim, saatçiyim" deyip duran, ama kendisine getirilen saati tamir edemeyen bir kimsenin durumuna benzer. İş uygulamadadır.

Gerisi, yani diplomalar, soyda sopta büyüklerin bulunması vs. hep boş laftır. Bunu Mevlâna, Mesnevi'sinde, evli bir erkeğin devamlı olarak eşine babasını methetmesi hikâyesinde anlatmaktadır. Sonunda dayanamayan kadın, "Ben senin babanla değil, seninle evlendim. Sen kendini göster" demiştir. Onun için kimse soyuyla, sopuyla, dostları ve tanıdıklarıyla değil, bir şeyi varsa, onu gösterebilmesiyle övünmelidir.

Bizim problemimiz, Kur'an'ı anlayamayıp hayali kavramlar yaratmamızdır. Kur'an'ı bir türlü yakına getiremiyor ve Allah'ın her zerrede mevcut olduğunu bir türlü kavrayamıyoruz.

Kur'an şüphesiz kitaptır, ama esrar-ı ilâhi olduğundan o esrara vâkıf olmayanlar, ne kadar zorlanırlarsa zorlansınlar, onu gereği gibi anlayamazlar.

Mukattaat harflerini anlayamayanların Kur'an'ı tam olarak anlaması ve bilmesi mümkün değildir. Allah, bu esrarı açtıklarının dahi hepsine tüm harfleri vermemektedir. Bunların hepsini bilen Hazret-i Peygamberdir ki, O bile, öyle olduğu halde, *"Rabb'im ilmimi artır"* <20-114> demekteydi.

Meçhul, karanlık, cehalet demektir. Allah, karanlığı gidermek için her devirde peygamberler göndermiştir. En son Hazret-i Peygamber gelmiş ve insanları aydınlatmak için de Kur'an'ı getirmiştir.

Kur'an'ı okuyan, orada yazılanları anlayıp kendinde bulacaktır ki, Kur'an'ı öğrenmiş olsun. Bunu yapabilmek için de insanın onu okuyup okuduğunu anlayabilecek ve kendinde bulabilecek kemâlâta erişmiş olması lazımdır. İşte buna, "İnsan ve Kur'an'ın ikiz kardeş" olması denir.

Kur'an, insan için, insanın okuması için gelmiştir. Kendisi tekemmül etmemiş bir kimse Mushaf'ı ne kadar okursa okusun, o okuduklarını kendinde bulamayacağı için anlayamayacaktır. Anlayamayınca da, idrakine ve zevkine varıp onunla ikiz kardeş olamayacaktır.

Kur'an'ın tümü Hazret-i Peygambere verilmiştir. Biz onun ancak bir harfi kadarını anlamaya, bir harfi olabilmeye çalışıyoruz ki, bir araya geldiğimizde bir veya birkaç ayetini oluşturabilelim.

İnsan, Mushaf'ı okuyup orada yazılanları kendinde bulduktan ve tüm öğrendiklerini uyguladıktan sonra, Kur'an'dakilerin tümünü sahibine verir ve aradan çekilirse, o zaman insan olur. Bunları yaparken de, hiç şaşırmadan mertebelerin hakkını vermesi lazımdır.

Bugün biz, bir Allah olduğunu ve Kur'an'ın O'nun sözü olduğunu düşünüp okuyor ve böylece sevap kazandığımızı zannederek ferahlıyoruz. Ancak, okuduğumuzu anlayıp irfaniyet kesbetmediğimiz, yani öğrenmediğimiz için, sadece bu ferahlama ile iktifa ediyor, Kur'an okumanın esas amacı olan cennet-i irfana giremiyoruz.

İnsan, Kur'an'dakileri kendinde bulmadıkça, yani kendisi Kur'an olmadıkça, Kur'an okumuş ve öğrenmiş sayılmaz. Kur'an'ı okumak ve anlamak için Arapça bilmek de yetmez, çünkü Araplar da okuduklarını anlayamamaktadır.

Kur'an'ın yedi batın olduğunu, yedinci batınının Hazret-i Peygambere ait olduğunu, altısını bilenler söylemektedir. Ama çok kimse bu söylediklerimizin ne demek olduğunu anlamak için bile en ufak bir çaba harcamadan, sadece namaz kılarak işi geçiştirmeye çalışmaktadır. Bunu yapanlar arasında da çok temiz yürekli kimseler vardır ve Allah isterse, bunların arasından bazılarına, tıpkı Peygamberine öğrettiği gibi öğretiverir, ama bunlar pek nadirdir.

Kur'an'ı sadece akılla çözmek ve anlamak mümkün değildir. İnsan anlayabilse bile şüpheden kurtulamaz. Emin olabilmek için mutlaka bir el tutarak, Allah'tan feyiz almak şarttır. Bu da belirli bir çalışmayı gerektirir.

Kur'an'ı kitaptan öğrenmek imkânsız olduğuna göre, insanın kendinden bir kaynak bulması lazımdır. Bir insanın, başkasına ait dağ gibi altın yığınına bekçilik etmek yerine, kendi harcayabileceği kadar altına sahip olması yeğdir. Satırdan alınan bilgi unutulmaya mahkûmdur, ama Allah'ın sadırdan verdikleri unutulmaz. Bu kuralı hiçbir zaman akıldan çıkarmamak lazımdır.

Sadırdan gelen bilgi, tahakkuk sonucu olan Allah vergisidir ve bir kaynak gibidir. Hadiste, "Bir insan kırk gün takva

üzere bulunursa onun kalbinden hikmet pınarları fışkırır" buyurulmaktadır. Buradaki takva üzere bulunma tabiri, benliksiz çalışma anlamındadır. Benlik yok olunca, geriye O kalır ki O, *"Bilmezi bilgin eden / Yoksulu zengin eden"*dir.

Kur'an'da mevcut olan her şey insanda da mevcuttur. İnsan, Kur'an'ı tam olarak anlayabilirse, kendini de tanımış ve anlamış olur. Aynı şekilde kendini tam olarak okuyup anlamış ve öğrenmiş olanlar da Kur'an'ı gerçek anlamıyla okuyup öğrenmiş olurlar. Bunun en bilinen örneği Hazret-i Peygamberdir. Kur'an kendisinde mevcuttu ve bunu O'na Allah vermişti.

Kur'an'ın yatarak, oturur durumda ve her pozisyonda okunacağına dair *"Namazı bitirdiğinizde ayakta, otururken ve yan yatarken Allah'ı zikredin"* <4-103> ayeti varken, bugün hâlâ, "Kur'an şöyle okunur, böyle okunur" diye fetva verenler ve bu fetvalara uyanlar olduğunu görüyoruz. Ne diyelim? Bazılarının nazarında kul sözü Allah sözünden daha üstün sayılıyor.

Kur'an meallerinin bazılarında görülen parantez içindeki ibareler, hakikate ait bazı sözleri şeriata uydurma çabasından başka bir şey değildir. Bunun bir tek anlamı vardır ki, o da, vahyi küçümsemektir. Böyle yapıldığında, Allah ne söylediğini bilmemiş de, tercüme edenler onu düzeltmiş gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. İnsan bunları görünce, yapanların çocukluğuna vermektedir.

Kur'an okumak, seyr-i sülûk dairelerini tamamlamak demektir. Yoksa Mushaf'ı okumak değildir. İnsan gelişmedikten sonra istediği kadar Mushaf okusun, ve tekrarlasın, hatmetsin, ona ne faydası olacaktır?

KUR'AN'I NASIL ANLAMALIDIR?

Kur'an Arabistan'da ve Araplara geldiği için Arapçadır. Allah her dilden anladığı için, her insanın kendi diliyle söylediğini de anlayacaktır. Ama insan böyle değildir. Sadece bildiği dilden söylenenleri anlayabilir. Bu durumda bizim Kur'an'ı anlayabilmemiz için iki şık kalıyor. Ya Arapça öğreneceğiz veya onu Türkçeye çevirip öyle anlayacağız. Bu çevirme de iki şekil-

de olabilir. Tercüme ve tefsir (açıklama). Tefsir de, ancak tevil (yorumlama) ile anlaşılır hale gelebilir. Çünkü, her kelime ile neyin kastedilip nelere işaret edildiği bilinmezse, o kelimenin anlaşılması mümkün değildir. Örneğin *"İyi gece"* <92-1>, <93-2> kelimesini ele alalım. Pekiyi, bu kelime ile kastedilen nedir? Bedenimizdeki karanlık âlemimizdir, uyanamamış oluşumuzdur. İnsanın ne zaman güneşi doğarsa, o zaman aydınlanır.

Kur'an'ı tevil edebilmek için de önce hurufat-ı müşahhasatı bilmek gerekir. Müşahhas harfleri bilmeyen bir kimse Kur'an'ı tevil edemez. Kur'an'daki her harf bir insana (bir peygambere) tekabül eder. Onların her birinin ayrı durakları, ayrı makamları vardır. Bunlardan Âdemiyet, İbrahimiyet, Museviyet, İseviyet, Muhammediyet seyr-i sülûkte görülen makamlardır.

Bu makamlar yaratılış itibariyle insanda vardır, ama insan bunun farkında değildir. Sülûk bu varlığı yaşatarak, hazmettirir ve insana öğretir. Böyle olduğunu da Kur'an, *"Kızgınlığınızı yenip nâsın suçlarını bağışlayın"* <3-134> ayetiyle anlatmaktadır. Buradaki kâzım, hazmetmek anlamındadır. İnsanın bir şeyi hazmetmesi, sivrilikleri yok etmesi demektir. Yuvarlaklaşan, sivriliği kaybolan şeylerden, batması beklenemez. Çünkü, batacak sivri kısımları yok olmuştur. Keza, yıldız kelimesi, aynı zamanda fikir anlamını da ifade eder. Her fikir insanın düşünce âleminde bir yıldız gibidir. Telvin, gezinerek seyretmek, temkin ise, durarak seyretmek demektir.

Aynı şekilde, dabbet-ül arz, kâinatta dört ayak üzerinde yürüyenler demektir. Biz de çocukken öyle değil miydik? Bilimsel açıdan emekleyenler de bu sınıfa girmez mi? Ye'cüc, Me'cüc ise, Allah'ı tanımayanlar, Allah'tan haberi olmayanlardır. Daha başka bir tabirle insanın vesveseleri veya avamın âfaki düşünce ve davranışlarıdır. Gece hayatı, sefahat, alkolizm, uyuşturucu iptilaları olanlar, bunların en bilinen örnekleridir.

Kur'an, çok değişik mânâlar ifade eden kelimelerden meydana gelmiş olduğu için, tevile açıktır. Burada, hocalar korkularından hiç tevile taraftar olmaz, hattâ tefsire dahi yeltenmeksizin, sadece tercüme ile yetinirler. Tercümede bile, işleri-

ne gelmeyen ifadeleri parantez içine alarak, kendi düşüncelerine göre yönlendirmeye kalkarlar. Bunun mahzurlarını ve anlamını yazmıştık.

Kur'an'da her korkutucu ayetin arkasından bir müjde ayeti gelir. Bunu bilmelerine rağmen, nedense hocalar daima korkutma yönünü kullanırlar. Bu konuda da Hazret-i Peygamberin, *"Babaları uyarılmamış/korkutulmamış olduğu için gafil bir kavmi uyarmak/korkutmak üzere gönderildin"* <36-6> ayeti hükmünce gönderilmiş olduğunu belirten ayete dayanırlar.

Kur'an'da tenzir, yani korkutma olmasaydı, o devirde yaşamış cahil Bedeviler yola getirilebilir miydi? *"Babaları uyarılmamış/korkutulmamış olduğu için gafil bir kavmi uyarmak/korkutmak üzere gönderildin"* <36-6> ayetindeki korkutma, daha ziyade yol gösterme amacına yöneliktir. Burada hakikat ve marifet meseleleri vardır.

Bazıları hakikati, bazıları ise marifeti öne aldıkları için, tarikatlarda bu ikisi birbirine girmiş durumdadır. Bunlardan birinci grupta "Marifet sahibi olduğum için hakikati görüyorum", diğerinde ise "Hakikati müdrik olduğum için marifet sahibi oluyorum" düşüncesi hakimdir. Aslında ikisinin de sonu aynı yere varır ki, orası "Enel Hakk" denen yerdir. Her yere, "Ene" dendiğinde Hakk zâhir olur. Fakat orada devamlı kalınmaz ve halkıyete inilir. O zaman da Peygamberimizin *"De ki: ben de sizin gibi bir beşerim"* <41-6> deyişinin sebebi açıklanmış olur. Nitekim kendisi de miraçta devamlı kalmayıp avdet etmiştir. Avdet ettiği zaman da "Nasıl gördün?" diye sorulduğunda "Kıvırcık saçlı genç bir erkek suretinde gördüm" buyurmuştur. Burada görülen, insaniyetin ruhu olan kendi ruhudur.

Tasavvufta, Allah ayrı bir yerde aranmaz. Aksi halde yapılan iş vehimden başka bir şey olmaz. Hocalar, burada bir Hüve (O), yani gaip zamiri tutturup Allah'ı kaybettirmişlerdir. Allah'ı gaipte de, hazırda da bulamadıktan sonra vahdete ermek mümkün değildir. Dinimiz için "beynetteşbihvettenzih"tir, yani "ne sadece teşbih, ne de sadece tenzihtir, hem teşbih hem tenzihtir" denmesi de tevhide, yani ikisinin vahdetine işaret-

tir.

İslamiyette biz, Yahudiler gibi vehmederek Allah'ı namütenahi bir âlemde, bir yere oturtmuş değiliz. Yani, bizim Allah anlayışımız, onlarınki gibi mevhum bir Allah anlayışı değildir. Bize göre, Allah mevcuttur ve kul olarak kulluk mertebesinde, O'nu künhüyle bilmek mümkün değildir. Allah'ı ancak Allah bilir. "Allah'ı Allah'tan başka bilen yoktur" bunun ifadesidir. Ama Allah, bize bildirici göndermiştir. O bildiriciye inandığımız takdirde Allah'ı bilmemiz mümkündür. Peygamberimizin, "Beni gören O'nu gördü" deyişi de bunu anlatmaktadır.

Kur'an'daki *"Allah size emanetleri ehline vermenizi emrediyor"* <4-58> ve *"Evlere arka taraflarından girmeniz iyilik değildir, iyilik sakınmadadır, evlere kapılarından giriniz"* <2-189> ayetleri de diğer Kur'an hükümleri gibi, sadece tek yönlü olarak tefsir edilmektedir ki, bu bakış açısı doğru değildir. Zira Kur'an ayetleri birer tabiat kanunu niteliğinde olduğu için her konuya açıklık getirir. Bunları at gözlüğü takmış gibi tek yönlü açıklamak bir şey ifade etmez. Olaya geniş bir açıdan bakıldığında, yukardaki ayetlerin dünya ve cemiyet nizamına belirli prensipler getirdiğini görmek gerekir. Keza, "Her doğan çocuk ölümü tadacaktır" kuralı da böyledir. Buradaki ölüm kavramı hem ihtiyari, hem de ıztırari ölümü içermektedir.

Aynı şekilde, Kur'an ayetleri sadece hüvezzahiri değil, hüvelbâtını da ilgilendirmektedir. Nasıl insanın dış yüzü olduğu gibi, bir de iç yüzü varsa, bunlar da öyledir ve nazil oluş nedeni batıni ve zâhiri her şeyde nizamı ve intizamı sağlamaktır. Çünkü, intizam olmazsa ortaya sapıklıklar çıkar.

Kur'an'ın tercümesi bir tanedir, ama teviline gelince iş değişir. Kur'an yedi şekilde okunur ve yedi şekilde tefsir edilir. Her ayetini yedi yönden zevk etmek gerekir. Bilenler, yedi tefsirin altısını anlatırlar, ama yedincisini anlatmazlar. Allah insana ne kadarını bildirirse, insan da o kadarını bilebilir.

Kur'an'ı, velev ki Türkçesi dahi olsa, Mushaf'tan okuyup anlamak imkânsızdır. Onu anlayabilmek için, mutlaka, Kur'an-ı natıktan dinlemek, bunun için de el tutmuş olmak lazımdır.

Bırakın Kur'an'ı, başka kitapları bile sadece kitaptan okuyup öğrenmek ve anlamak mümkün değildir. İşte, Füsus-ül Hikem. Alın, okuyun, anlayın ve anlatın bakayım. Hal böyleyken, Kur'an'ı Mushaf'tan okuyup anlamak kolay değildir. Her okunuşunda ayrı ve yeni mânâlar verilen Allah kelamını, ancak kendisi Kur'an olup kendi kitabını okumuş olanlar okuyup anlatabilirler. Bunun için de şüphesiz kitabı, şüphe duymadan okumuş olmak gerekir. Aynı şey Füsus için de geçerlidir. Kendisi Füsus olmayan, Füsus'u okuyup anlatamaz.

Biz, sözde Müslümanız. Hiçbir şeyin aslını bilmeden, o konuda bir sürü laf edip duruyoruz. Siz şimdiye kadar hiç, pek çok surenin başındaki Elif, Lâm, Mim'i açıklayan bir hocaya, hattâ bırakın hocayı bir müfessire rastlayıp bunları açıklayan bir tefsir okudunuz mu? Hepsi buralar için "Rumuzdur" deyip geçiyorlar, ama rumuzu çözmeden nasıl müfessir olunacağını düşünmüyorlar. Bu neden böyle oluyor? Kur'an diye Mushaf'ı bilmelerinden veya Mushaf'ı Kur'an zannetmelerinden.

Mushaf, sahifelenmiş demektir. Kur'an, yani kitabın kendisi ise canlıdır.

Kur'an, her şeyi adeta, özetin özeti olarak vermiş ve daha fazlasını ulûlebsar, yani ilimde ilerlemiş olanların bileceğini bildirmiştir.

Yaratılış yirmi sekiz harf üzerine olduğu için ebcedte de bunlar vardır. Zaten, ebced kelimesi, baba ve ata anlamlarına gelen Eb ve ced kelimelerinin birleştirilmesinden oluşmuştur. Onun için Kur'an'dan amaç insandır. İnsan, Kur'an-ı natıktır. Bizim Kur'an diyerek sakladığımız, Kur'an-ı sâmittir.

Kâinatta bir Allah ile bir insandan başka bir şey yoktur. Gerisi süsten ibarettir. Daima Allah insanda, insan Allah'tadır. "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir" denerek anlatılmak istenen bu gerçektir. Çünkü, Kur'an Allah'ın zâtından gelen bir kitaptır. O, kitabı canlı olarak yaratıp adını "insan" koyduğu için ikisi ikiz kardeş olmuştur.

Kur'an'ın ilk suresi Fatiha'dır. Bu sure yedi ayetten oluşmuş ve insanın yüzüne yedi delik olarak işlenmiştir. Ama, kaç kişi bunun idrakine varabilmiştir? Bu idrake varanlara kâmil

denir. Lakin, onu da dışardan görerek tanımak mümkün değildir. Çünkü, kimse karşısındakinin içini bilemez. Allah da böyle olduğunu, "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" kutsi hadisi ile bildirmektedir.

Fatiha, insan denen kitabın başıdır. Onun için, *"Âlemlerin rabbine hamd ederiz"* <40-65> deniyor. Biz Kur'an'ı canlı olarak bilip O'na, "Kur'an-ı natık" diyoruz. Kur'an-ı sâmit'te (suskun Kur'an) bir şey yoktur. Susan Kur'an, hatırlatıcı bir bellek olarak, yani hatırımızdan çıkmasın diye yazılmıştır. Tıpkı tüm eserlerin yazılması gibi. Bu sohbetler ve şiirler de unutulmasın diye yazılıyor. Çünkü, on sene sonra aynı sohbeti bir daha yapmak mümkün değildir. O su gibi akıp gitmiştir. Akarken tutulan kısmı kalır, gerisi unutulup gider.

Kur'an, sure olarak, Elham'la başlar Nâs ile biter. Başı seb-al-mesanidir. Buradaki mesani, tesniye olmuş (ikileşmiş) demektir. Kur'an'ın özeti Fatiha'dır. Fatiha okuyan Kur'an okumuş sayılır. Kur'an okuyan ise, Fatiha'yı bilir ve kitabını hatmeder.

Elham'daki yedi ayetin bir kısmı Mekke'de, bir kısmı Medine'de, yani hem mürşitte, hem müritte nazil olmuştur. Bunu, hem Allah'tan, hem kuldan veya hem hocadan, hem talebeden doğmuştur diye ifade etmek de mümkündür. Çünkü, hepsi bir noktadır (nokta-yı tahtel ba). İşin içine ikilik girdi mi, bu ister Allah'la peygamber, ister mürşitle mürit, ister hocayla talebe veya koca ile karı olsun sonuç değişmez, daima biri müessir, diğeri müteessir olur. Biri söyler, diğeri dinler. Fatiha'daki, *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> ayeti de biri söyleyene, diğeri ise dinleyene karşılıktır ve kendindekinden istenenin kendine söylenmesidir. Ama bunun olabilmesi için *"Bizi dosdoğru yolda ilerlet"*in <1-5> gerçekleşmesi lazımdır. *"Emrolunduğun gibi istikamet üzere dur"* <11-112> hitabı da Allah'ın Peygamberimize ve dolayısıyla hepimize hitabıdır ve özümüzle sözümüzün bir olması emridir. Böyle olunursa mesele yoktur. Aksi halde içimiz dışa çıktığında, o güne kadar sakladığımız tüm kirli çamaşırlar ortaya dökülüverir ve mahcup oluruz.

Allah, "Bizi dosdoğru yolda ilerlet" diyerek perişanlıktan hoşlanmadığını göstermiştir. Buna karşılık çok şefkatli olduğunu belirtmek için, "Ben benden ötürü kalbi kırık olanların yanındayım" buyurmuştur. Bu iki ifade arasında bir çelişki yoktur, çünkü kırık kalplerde bulunmasının nedeni de oradaki perişanlığı düzeltmek amacını güder. *"Emrolunduğun gibi istikamet üzere dur"* <11-112 > ayeti de bunu ifade etmekte ve Peygambere hitap etmektedir. Peygamberin ne olduğunu bilmeyenler, bunu bir ikaz veya azarlama olarak algılarlar ki, bu doğru değildir.

Ölülerin arkasından okunan Fatiha o ölüye nasıl ulaşır? Aynen insanın yediklerinin tüm vücut hücrelerine ulaşması gibi. Gıdalardan alınan enerji nasıl damarlar vasıtasıyla vücudun en ücra köşelerine kadar ulaşıyorsa, Fatiha da, görünmeyen uhrevi damarlarla, ruhlar âlemindeki en uzak noktaya kadar ulaşır.

Sadece Fatiha'yı anlatmaya kalksak, senelerce süren ve bitmeyen bir sohbet olur. Fatiha açılış demektir ve öyle olduğu için de Kur'an'ın başına yerleştirilmiştir. *"Biz sana gerçek bir fetih verdik"* <48-1> Mekke'nin fethi için gelen bir ayettir. Mekke de fetholunmuştur. İnsanın kapalı yerleri de Allah'ın miftahıyla açılır. Fatiha, cahili âlim yapan yerlerdir. Gizli olan kapılar açılır, karanlık alanlar nurlanır, aydınlanır. Onun için Fatiha Kur'an'ın özetidir. Bu özün özü ise Besmele'dir. Besmele, yani "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla" ifadesi ihtiva ettiği rahmaniyet ve rahimiyet kavramları nedeniyle enfüsi ve âfaki ilimlerin birleşmesiyle meydana çıkmıştır. Bunun da özü bâ'nın altındaki noktadır.

Beden gibi, ruhun da gıdaya ihtiyacı vardır. Ruhun gıdası, sohbettir, Kur'an'dır. Bunlar, insanın ruhsal gıdalarıdır. Bir insanın ruhen beslenebilmesi için akl-ı meada geçmesi ve nereye gideceğini bilmesi gerekir. Allah, "Tevbe kapısı kapandıktan sonra fayda yok" demektedir. Bu kapıların kapanması ise, gözün görmez, kulağın işitmez olması, yani ölüm demektir. Bunu hocalar, "Kıyamet kopacağı zaman" tabiriyle anlatırlar.

Bakara Suresi, *"Elif, lâm, mîm. İşte sana o kitap, onda*

şüphe yoktur" <2-1, 2> ayetiyle başlar. Bugün Kur'an'ı tefsir ettiğini söyleyenlerin çoğu, huruf-u mukattaat denen bu harflerin ne ifade ettiğini bilmemektedir. Örneğin elif ne demektir? Bunu anlatacak müfessirin, önce kendisinin elif'i yaşamış olması gerekir ki, sonra yaşadığını anlatabilsin. Aynı kural lâm ve mim için de geçerlidir. Bunu yapamamış, yaşayamamış olanların, bu harfleri anlatmaları ve açıklamaları mümkün değildir.

Kur'an, *"Elif, lâm, mîm, İşte sana o kitap, onda şüphe yoktur"* <2-1, 2> diye başlar. Bunu okuyanların kanaati, o kitapta yazılanların şüpheden âri olduğudur. Halbuki işin esası, o Kur'an'dakileri yaşayanların şüpheden âri oluşudur. Kim ki, o yazılanları yaşamışsa, onun şeki, şüphesi kalmamıştır. O kitaptaki yazı da onu yaşayanların yazısıdır.

Mushaf'ta yazılı olan harfler gerçek harflerin suretidir. Bu, tıpkı benim anlattıklarımın yazıya dökülmesine benzer. Ben söylerken, anlatırken müşahhasım ve canlıyım, ama benim söylediklerimden oluşan yazılar canlı değildir. Ben, söylediklerimi yaşadığım için, bu sözleri söylüyorum. Yaşamasaydım söyleyemezdim. Bir öğretmen kendi bilmediği bir konuyu öğrencilerine anlatabilir mi? Öğretmen önce kendisi o konuyu öğrenecektir ki, ağzından çıkanlar öğrencileri etkilesin. Tabii, bu arada bildiklerinin deneylerini de yapması gerekir. Yapılan bu deneyler, aynı zamanda birer imtihandır ve öğrenenin, öğrendiğini uygulayıp uygulayamayacağını gösterir.

Burada, "Allah neden elif, lâm mim rumuzunu kullanmış da, İnsan şüphesiz kitaptır dememiştir" sorusu akla takılır. Bunun nedeni, görünüş olarak herkesin insan suretinde olmasıdır. Onun kastettiği insan "Şüphesiz kitap olan insan-ı kâmil"dir. Başka ayetlerde insan tabirini kullanıyor, hattâ onu çok güzel surette yarattığını, sonra en aşağı âleme attığını da söylüyor, ama aradaki mertebe farkı dolayısıyla Kur'an'a başlarken, bunu rumuzla belirtiyor ki, bu mânâyı o mertebeye ulaşabilenler anlasın. Böyle yapmayıp insan diye yazmış olsaydı, sureten insan olanlar bunu okuyunca neler yapmazdı neler. Öyle değil mi?

"Elif, lâm, mîm. İşte sana o kitap, onda şüphe yoktur" <2-1, 2> ayeti "Elif ve lâm'dan oluşan ve mim ile bu âleme irsal olunan beden kitabı, Allah'ın yazmış olduğu şüphesiz kitaptır" anlamındadır. *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14 > ayeti ise, "Bu kitabı güzelce okuyun" demektir. Bunu güzel okuyanlar da, *"İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır, itikadı tam olanlara bir rehberdir. O müminler ki gayba inanırlar ve namazı ikame ederler ve kendilerine infak ettiklerimizden başkalarını da rızıklandırırlar"* <2-2, 3> olurlar. Burada, hocalar, bu kitabın Mushaf olduğunu söylerler. Mushaf bu kitabın yazılmış halidir. Bu neye benzer? Birisi bir kağıda veya beze benim ismimi yazsa, ben, o adım yazılı kağıt veya bez mi olacağım? Hayır, ben canlıyım. O yazı ise, canlı olan benim, ismimden ibarettir. İşte Mushaf da böyledir. Kur'an canlıdır. Mushaf'ta ise, onun ismi ve vasıfları yazılmıştır. Onun için biz, "Kur'an-ı natık insandır" diyoruz. Ama, hangi insan? Yukarıda söylediğimiz "hüden lilmüttekıyn" olan, yani kendini bilen insandır. Her insan suretinde görünen değil... Eğer her o surette olan o bilgiye sahip olsaydı, o zaman herkes kendini bilir, herkes âlim olur ve cahil bulunmazdı.

Cahil de, lazım olduğu için vardır ve herkes kendi gideceği yeri, yine kendisi, O'nun verdiği kuvvet ve kudretle hazırlamaktadır. Bu neye benzer? Su var, toprak var bahçıvan var. Pekiyi bahçeyi bunların hangisi yetiştirmektedir? Esas yetiştiren sudur, çünkü hayat sudan kaynaklanır. Toprak da lazımdır, ama su kadar değil. Nitekim böyle olduğunu, son yıllarda, topraktan gerekli hassaları alıp çakıl taşları üzerinde bitki yetiştirmekle ispat etmişlerdir. Ama, su olmazsa kesinlikle bitki yetiştirilemez. Onun için *"Her canlı şeye sudan hayat verdik"* <21-30> denmiştir.

Vahyin geldiği söyleniyor, ama bunu söyleyenler vahyin ne olduğunu ve Hazret-i Peygambere nasıl geldiğini tam olarak bilemiyorlar. Çünkü, Cebrail'i bilmeden ve bahsedilen mertebeleri bizzat yaşamadıktan sonra, bu konuyu tam olarak anlamaları mümkün değildir.

Cebrail, düşünceleri sema-yı dinden bedene getiren akıl-

dır. Cebrail'in insana getirdikleri Kur'an'dır. Böylece insan, Kur'an'ın icmali, kâinat ise tafsili olmaktadır.

Kâinatta okunan tafsil de ikiye ayrılır. Bunun kâinatta okunanına Furkan, Furkan'ın özetine de Kur'an denir. Kur'an ile Furkan'ın vahdeti ise Sübhan'dır. Bu sebeple her şey Sübhan'dan nazil olur. O'ndan nazil olmazsa ne Kur'an, ne de Furkan meydana çıkamaz. O halde, Sübhan ahadiyet deryasının aslı, orada yüzen şeylerdir. Yani aşk denizidir ve hizmettir.

Gel can gezelim gel kendimizde
Seyyah olalım bedenimizde
Gel can yüzelim aşk denizinde
Dalgıç olalım düşüncemizde

diyerek anlatmak istediğim budur.

Kur'an'daki *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14 > ve ayeti başta olmak üzere "Çocuk babanın sırrıdır" hadisini ve Yakup Aleyhisselam'ın tüm çocuk ve torunlarının Esbat-ı Beniy İsrâil olarak peygamber oluşlarını delil getirerek, Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in de peygamber olduğunu söyleyen Niyazi-i Mısrî Hazretleri, bu sözleri dolayısıyla Limni'ye sürülmüştür.

Yakup Aleyhisselâm'ın oğullarından her birinin peygamber olduğu, Benî İsrail Tih sahrasına sürüldüğünde suları olmadığı için, Allah'ın emriyle Hazret-i Musa'nın kayaya vurmak suretiyle on iki ayrı yerden su fışkırttığı ve her kaynaktan bir lidere bağlı olanların su içtiği, her grubun kendi kaynağından başka bir kaynaktan içmediği, böylece birbirlerine karışmadıkları, *"Onları on iki torun kabileye ayırdık. Cemaati kendisinden su istediğinde Musa'ya asanı taşa vur diye vahyettik. Taştan on iki pınar fışkırdı. Her kabile su içeceği yeri belledi. Üzerlerine bulutu gölgelik yaptık. Kendilerine kudret helvası ve selva kuşu indirip verdiğimiz rızıklardan temizlerini yemelerini söyledik. Onlar bize zulmetmediler, lakin kendi nefislerine zulmediyorlardı"* <7-160> ayetiyle Kur'an'da yazılıdır. Kur'an'da ayrıca, her insanın bir kitap sahibi olduğu kaydını da görürüz. Herkesin sahip olduğu bu kitap, o kimsenin gönlünde yazılıdır.

Son yıllarda Türkçe Kur'an mealleri (tercümeleri) çıktığı halde okuyanların çoğu ne mânâya geldiğini anlayamıyor. Tıpkı, Arapların da aslını tümüyle anlayamadığı gibi... Buna bir örnek vermek gerekirse, Hazret-i Musa hikâyesinde, Tur Dağı'nda Allah ağaçtan tecelli ettiği zaman, *"Ben senin Rabbinim, nalınlarını çıkart, sen mukaddes Tuvâ Vadisi'ndesin"* <20-12> demesi hususu ele alınabilir. İşte Arapçası da yazılı, Türkçesi de... Ne anladınız bundan? Allah'ın maksadı Musa'ya nalınlarını çıkarttırmak mıydı?

Biz de camiye, Tuvâ vadisine girer gibi ayakkabılarımızı çıkararak giriyoruz. Nalın iki ayağa birden takılır, tek ayakta olursa insan yürürken sendeler. O halde iki ayaktan maksat nedir?

Keza, bir başka hadis-i kutside, "Ben onun hamurunu kırk gün iki elimle yoğurdum" diyor. Allah'ın elleri mi var?

Buralar yalnızca şeriat düşüncesi ile çözülecek yerler değildir. Onun için, metnin Türkçe veya Arapça olması bir şeyi değiştirmez. Bir başka yerde, "Muhakkak ki kalpler Rahman'ın iki parmağı arasındadır" şeklinde geçen ısbeayn kelimesi, iki parmak demektir. O halde, burada geçen iki parmak nedir? Bunları anlamadan, yani Kur'an'ın rumuzlarını çözmeden, onu anlamak mümkün değildir.

Bu ayetlerde iki ayak veya iki parmak diye geçen rumuz, dünya ve ahirettir. Musa'ya, "Bunların ikisi de senin değildir. Bunları kafandan çıkart, çünkü ikisi de benimdir" demek istemektedir. Musa şeriat üzerineydi. Şeriat ise, ikilik âlemidir. Hakikatte birlik vardır. Şeriatta bir Hak, bir de halk vardır. Hakikatte ise, bu ikisi birleşmiştir ve tek görülür. Şeriata göre, bir Allah, bir de kul vardır ve kul Allah'ına dua edecek, Allah da duasını kabul edecektir. Hakikatte ise, Allah'la, kul birbirinden ayrı değil, yani su, bardağın rengine göredir. Bu durumda bardak yahut zarf, yani kap olan biziz, mazruf olup bizde gizlenmiş olansa O'dur. Böyle olunca hakikat bedene bağlı olmakta ve o beden ne fikirdeyse, O da öyle işlemektedir. İşte, *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> bu anlamdadır. Bunu bir misalle anlatmak gerekirse, elektrik mazruf, lamba ise zarftır.

Lamba görünür ve ışık verir, ama aynı zamanda da elektriği gizler. Lambayı, yani ampulü çıkarırsan elektrik aydınlatmaz olur. İşte insan bedeni de böyledir.

Allah, *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> derken, "Arapça dua edin" demekte, her dili bildiğini ve her dilden anladığını belirtmiş olmaktadır. Kur'an Arapça bir metin olarak Mushaf'a kaydedilmiştir. Mushaf'ın tüm nüshalarında bir nokta bile farklı değildir. Metnin değişmeden muhafazası esastır. Onu sadece bilenler ne demek istediğini anlarlar.

Kur'an ayetleri maddi olarak da, manevi olarak da tefsir edilebilir. Örneğin, *"O gün bacaklar açılır ve onlar secdeye davet olunurlar. Fakat gözleri kararır, kendilerini zillet bürür bir halde secdeye güçleri yetmeyecek. Halbuki onlar selametteyken de secdeye davet olunmuşlardı"* <68-42, 43> ayetleri gibi.

Aynı şekilde, Kur'an'daki Musa kıssalarından birinde: Musa'nın Harun'un sakalına yapışıp: "Sen bu milleti neden kontrol altında tutup, onların halktan topladığı paralarla Sâmiri adlı altın buzağıyı yapmalarını ve Musa'nın Tûr Dağı'nda aradığı Allah budur' diyerek ona tapmalarını engellemedin" diye sorduğu anlatılmaktadır. Bu olay maddi açıdan bir vakıa olmakla beraber, manen de doğrudur ve rumuzları çözüldüğünde: Altın buzağının insanın doymak bilmeyen nefsi olduğu anlaşılır ki, bunu da Mevlâna, Mesnevi'sinde yazmıştır.

Kur'an, pek çok yerinde âfaktan misaller vermiştir. Ama, Ehl-i hakikat olanlar, onları enfüsten alırlar. Örneğin "Yeryüzünde Kâbe, semada beyt-i mamur" deniyor. Burada semadan kasıt, sema-yı dindir. Pekiyi sema-yı din ne demektir? Beyt-i mamurdan kasıt nedir?

Sema, bilinen gökyüzü değildir. Gökyüzüne feza denir ve feza da insan-ı kâmilin yansıması olan ademdir (yokluktur). Böyle olduğu için de "adem aynası" adını alır. Kıdem aynası ise, enfüste insan-ı kâmildir.

Enfüs ile âfakı fikren birleştirene "arif", zevken birleştirene de "kâmil" denir. Zevken birleştirmek, onun içinde yaşamak, yani onun tahakkukuna ermek demektir.

Muhiddin-i Arabî Hazretleri, Necm Suresi'nin Allah'ı çok

iyi bildirdiğini söylemiştir. Bu Sure'deki *"Sonra iyice yaklaştı. sarktı. Araları iki yay kadar veya daha az"*<53-8, 9> ayetlerindeki "İyice yaklaştı, sarktı ve araları iki yay kadar veya daha az" üç ayrı beka mertebesidir. "Veya daha yakın" ise bahr-ı ahadiyettir. Çünkü, Niyazi Hazretleri,

Kavseyn'e uğrayınca varır gelir gemiler
Ev ednâ'nın bahrine kimse gemi salamaz

demektedir.

Burada, "iyice yaklaştı" cem, "sarktı" hazret-ül cem, "araları iki yay kadar veya daha az", cem-ül cem makamına delalet eder. "Veya daha yakın" ise ahadiyettir. Buradaki iki kavisten biri nüzulî, diğeri ise urucîdir ve bu iki kavis Hazret-i Peygamberde birleşmiştir. Bu kavisleri tamamlamış olanlar Kur'an'ı hatmedip devrini tamamlamış olurlar. Onun için Fatiha'yı da ancak onlar bilir.

Kavs-i nüzulî iki kere olur. Birincisinde, bilmeden, kendimizi atılmış olarak esfel-i safiliyn denen bu âlemde bulmuşuzdur. İkincisindeyse, cem, hazret-ül cem ve cem-ül cem'e bilerek geliriz. Onun için birinciye "fark-ı evvel", ikinciye de "fark-ı sanî" denir. İkinci inişini tamamlayanlara da "şeyh-i mercû" denir ki, bunlar görevlendirilmiş olanlardır.

O halde "sarktı" kavs-ı nüzulîde hazret-ül cem'e, yani şeriat makamına delalet etmektedir. "Araları iki yay kadar veya daha az" ise, çıkış ve iniş kavislerinin birleşme yeri, birleşme noktasıdır. Hiç kadın peygamber gelmediği için de bu noktanın recül'e, yani erkeklere mahsus olduğu kabul edilmiştir.

Kaâbe kavseyn sonrası ahadiyet makamı olduğundan, orayı mürşitler talim etmezler. Bazılarına, Hazret-i Peygamberin talim ettirdiği söylenmektedir.

Aynı surede *"O yıldız ki süzülüp akıyor"* <53-1>, *"O sadece kendine vahiyle vahyedileni anlatır"* <53-4>, *"Sahibiniz ne dalalete düştü ne de azdı"* <53-2> da doğrudan doğruya tevhidi anlatmaktadır.

Kur'an ayetleri her zerreye nazil olmaktadır. Örneğin *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi, aralarında birleşmelerini engelleyen bir berzah vardır"* <55-19, 20> ayet-

lerini ister enfüsle âfak, ister tatlı ve tuzlu deniz, ister ruhla beden olarak anlayalım, sonuç değişmez. İşte, enfüsle âfakın durumu da böyledir. İkisi de aynı deniz olduğu halde, birbirine karışmadığı için, bilmeyenler ikisini ayrı görmektedir.

Kur'an ayetlerinin birer tabiat kanunu ve her yerde cari olduğunu söylüyoruz. İşte size bunun basit bir ispatı: Şu elimde gördükleriniz lavantindir. Lavanta esansı bunlardan elde edilir. Bunların kokusunu dışarı vermesi için mutlaka ovalanması yahut ezilmesi ve böylece usaresinin (özsuyunun) çıkarılması gerekir. Aksi halde kokusu çıkmaz. İşte size Nur Suresi'ndeki *"Ne iki doğuda ve ne de iki batıda"* <24-35> ibaresinin basit bir uygulama örneği. Burada, "iki doğu" dediği doğular, iç âlem ve "iki batı" dediği batılar da kabuk olarak algılanırsa, bunların her ikisinin de yarım olduğu, bu iki yarımın birleşmesi halinde (ki, bunu örneğimizde ezerek yapıyoruz) aynı ayetteki "Mübarek bir zeytin ağacı" matlubunun hasıl olacağı anlaşılır. Bu örnekteki matlup, zeyt, yani yağ, usare veya esanstır. Aynı durum zeytinden yağ çıkarılmasında, yani zeytinin usaresinin alınmasında da geçerlidir.

Kur'an ayetleri genel prensipler olduğu için, hemen her konuda uygulanabilirliği vardır. Bunun örneğini yukarıdaki misalde gördük. Oradaki "iki doğu" içe, öze, "iki batı" ise dışa tekabül eder. Bu da marifet, yani iç ve dışın birleşmesinin sonucu olan keyfiyeti gösterir. İşte yanan kısmı, etkili kısmı budur.

Nur Suresi'nde, *"Allah semaların ve arzın nurudur, O'nun nuru, içinde çerağ bulunan bir kandile benzer, kandil bir sırça içindedir, sırça inciden bir yıldız gibidir, ne şarkta, ne de garpta bulunmayan mübarek bir zeytin ağacından yakılır, ağacın yağı ona ateş dokunmasa bile ışık verecek gibidir, nur üzerinde nurdur, "nurun nurudur", Allah istediğini nuruyle hidayete erdirir ve nâsa hidayeti sezmeleri için misaller getirir"* <24-35> ayetinde "kandilleriniz" diye ifade edilen bölüm, insan-ı kâmili anlatmaktadır ve onun kalbindeki sırçanın (fenerin) nurunun, şarkta ve garpta bitmeyen zeytin ağacının mübarek yağıyla yandığı söylenmekte, böylece bu nurun insan nuru olduğu ve bir kere yandı mı, sadece içi değil, dışı da aydınlatmaya başladı-

ğı anlatılmaktadır. Bu durum tıpkı küp içindeki balın dışarı da sızması gibi bir olaydır.

Kâmilin içi de nur, dışı da nurdur. Böyle olunca, görüş değişir. Burada nur diye kastedilen, ilim nuru ve bu nurla aydınlanmış olanlardır. Böyle kimselerin karanlığı da nurdur ve nur-u esved diye bilinir. Zaten karanlık diye nitelendiriliş nedeni de, o nurun çok şiddetli olması ve bakanın gözünü karartmasıdır. Nasıl güneşe bakıldığında bir an için her taraf kararır ve hiç bir şey görülmez olursa, bu da öyledir. Çünkü, o karanlıktan nur doğacaktır.

Ab-ı hayat pınarının karanlıklar diyarında olduğu, Hızır'ın karanlıklar deryasından geçip bu pınara vardığı ve ondan içtiği su ile ölümsüzleştiği söylenmektedir ki, bu ifade ile anlatılanlar bizim anlattıklarımıza tıpa tıp uymaktadır. Eğer karanlık diyara girmeseydi, Ab-ı Hayatı bulamazdı.

Mushaf'ta yazılı olanlar Allah kelamıdır, ama onlar o günün şartlarına göre nazil olmuştur. Örneğin Fil vak'ası vardır ve ona göre ayet inmiştir. *"Görmedin mi Rabb'in fil ashabına ne yaptı"* <105-1> , ayrıca Ebû Leheb'le ilgili *"Ebu Leheb'in elleri kurusun, kurudu ya."* <111-1> *"Ne malı ne de kazandığı onu kurtaramayacak"* <111-2>, *"Odun taşıyan karısı da aynı"* <111-4>, *"Boynunda hurma lifinden yapılmış sağlam bir ip olacaktır"* <111-5> ayetleri bunların en tipik örnekleridir. Ancak, bu ayetlerde bu güne hitap eden imalar da vardır.

Kur'an'da *"Her şeyi çift yaratan O'dur"* <43-12>, *"Dağları kazık yapmadık mı. Sizi çift yarattık"* <78-7, 8> ve *"Dağlar yürütülüp serap haline gelecek"* <78-20> ayetinde dağların gezdiğini yazıyor. Biz dağların ne olduğunu gerektiği gibi anlayamaz ve görünen dağların gezdiğini zannedersek, o zaman bakıp, onları yerinde durur görünce şüpheye düşeriz.

Kur'an her şeyi açıklar, ama bu açıklamalarını ancak içinde yaşayanlar anlayabilir. Kısacası Kur'an, açık olanlara açıktır. Kişinin Kur'an'da yaşaması da cirmi kadardır.

Hâkka Suresi'nin *"O gün bunların üstünde arşı sekiz melek yüklenir"* <69-17> ayeti ve Meâric Suresi'nin dördüncü ayeti, zaman ve ân kavramlarıyla büyük devrâna işarettir.

Şöyle ki, *"Melekler ve ruh O 'na müddeti elli bin sene olan bir günde çıkarlar"*<70-4> denmektedir. Bu şu demektir: Allah insana biri dünyaya, diğeri ahirete ait olan iki ayak vermiştir. Bu iki ayak bir pergel olarak düşünülürse bunlardan biri sabit bir noktada kalırken, diğeri açılabildiği kadar açılır. Bu açılışta elli bin senelik bir çap meydana gelebilir. Allah ise sonsuzdur. Bu elli bin yıl, aynı zamanda insan ruhunun devresini ifade eder. Elli bin yılda kemâlât-ı ilâhinin zuhuru, basılan toprağın yine insan olmasını sağlamaktadır. Yani, insanda kemâlât-ı ilahinin zuhurunun toplanabilmesi için en az elli bin yıl gerekmektedir.

İnsan bedeni toprağa karıştıktan sonra, kemâlâtın tekrar bir insan olarak toplanabilmesi için gerekli süre elli bin yıldır. Bu neye benzer? Bir fabrikaya hurda demirleri atıp onlardan yeni demir elde etmeye. İşte bizim evvelce büyük devran diye anlattığımız da bundan başka bir şey değildir.

Allah'ın *"Gündüzden alır geceye veririz, geceden alıp gündüze veririz"* <3-27>, deyişi, sadece günlerin uzayıp kısalmasına değil, aynı zamanda zenginden fakire mal, mülk transferi yapılabileceğine de işarettir.

Hocalar, *"O'na yalnız pâk olanlar temas edebilirler"* <56-79> ayetini Mushaf'a temas şeklinde anlayıp, anlatıyorlar ki, bu yanlıştır. Onu temiz veya kirli tutmanın ya da tutmamanın hiç bir önemi yoktur. Zaten ayet de tutmayın değil, yapışmayın anlamını içermektedir. Buna göre yapışılmaması gereken yer, iç âlem ve o iç âlemdeki namus-u ekber denen noktadır. Bu noktanın bir adı akl-ı külldür, diğer adı ise Cebrail'dir. Hayâ denen şey de, insana bu namus-u ekber'den gelmektedir.

Kur'an'daki Necm Suresi, tamamen tevhide aittir. Lokman Suresi ise, nasihatten ibarettir ve mürşit olan Lokman'ın müridi olan çocuğuna ettiği nasihatlerden oluşmuştur.

İnfitar Suresi'ndeki *"Ebrar zümresinden olanlar muhakkak nimette ve günahkârlar muhakkak yakıcı ateş içinde olacaklardır"* <82-13-14> ayetinde bahsedilen iki tayfa da insanın içinde mevcuttur. Bunlar pozitif ve negatifliklerle izah edilebileceği gibi zararlı mikroplar ve akyuvarlarla da izah edile-

bilir, daha başka örneklerle de.

Asr Suresi de insanlık içindir.

Allah'ta doğmak, doğurmak, ölmek olmadığını bize İhlâs Sûresi <112> anlatmaktadır. Bunun başı da sonu da "ahad"tir. Ama, bunu ancak bu mertebeye, yani ahadiyete ulaşanlar anlayıp, iman edebilir. Bunun umuma ait olanı ise, evvelce de söylediğimiz gibi "İman ederiz Allah'a, meleklerine, kitaplarına" diye devam eden iman prensipleridir.

Kur'an'ın sonundaki surelere muavezeteyn denir ve bunlar insanları kurtarmak için gönderilmiştir. *"De ki: Nâsın Rabbine sığınırım"* <114-1>, *"Nâsın melikinden de"* <114-2>, *"Nâsın İlâhından da"* <114-3> *"Hannâsın verdiği vesvesenin şerrinden"* <114-4>, *"Nâsın göğüslerine o kuşkuları sokan"* <114-5> , *"O cinlerden de nâstan da olur"* <114-6> suresi bu nedenle gelmiştir.

Bizler ayet ve sûreleri okuyup arkasından bir de tekbir getirince işin bittiğini zannediyoruz. Halbuki, "Nâsın Rabbi", "Nâsın meliki", "Nâsın İlâhı"nın ne demek olduğunu anlayabilmek için bunların içinde yaşamak lazımdır. Ayrıca bilmeyenler için "Onları vesvese sahibi yapan şeytan nedir?", "Onları", "Vesvese ettiren", "Sadırları içinde" bulunanın ne demek olduğunu anlamak ve kalplerinin vesvese içinde olduğunu bilmek gerekir. Burada hannas, şeytanın çocuğu demektir. Bunlar ve benzerleri, tevhitte insan için söylenmiş olan sözlerdir.

Bir açıklamanın en cahil birine bile hitap edebilmesi için, çok basitmiş gibi görünen misallerle anlatılması o konuyu herkesin anlamasını sağlar.

İMAN

İMAN NEDİR?

İman, lügat mânâsı olarak, inanma, inanç, İslamlığı kabul etme, doğmak, tulû anlamlarına gelir.

İman etmek, şüpheye mahal kalmayacak şekilde inanmak, "Bu, budur" demektir. Bu durum Kur'anda, *"İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır, itikadı tam olanlara bir rehberdir. O müminler ki gayba inanırlar ve namazı ikame ederler ve kendilerine infak ettiklerimizden başkalarını da rızıklandırırlar"* <2-1, 2, 3> ayetiyle ifadesini bulmuştur.

Bunun zıddı ise küfürdür ki, o da, örtmek, kapatmak, demektir. Bu örtüş, güneş ışıklarının kaybolması, gece olması gibidir. Bunların ikisi de lazımdır, tıpkı gece ve gündüz gibi...

Küfürde, örtü altına girilmiş, sığınılacak yer kalmamıştır. İmanda ise, sığınılmış, her taraf açılmış ve her şey meydana çıkmıştır. Zâhir uleması, bazı konuları anlamakta, ve anlayamadığı için de anlatmakta zorluk çeker. İman bahsi de bunlardan biridir. Tıpkı daha önce anlattığımız konularda olduğu gibi...

Hazret-i Peygamberin, ruhen ve nuren ilk yaratılan olduğu halde, dünyaya son gelen peygamber oluşu gibi, insanlar da, manevi yaratılış bakımından ilk, bu âleme geliş sırası itibariyle ise, kâinat ve diğer tüm canlılardan sonradır. Aradan geçen süre içinde beşeriyet, asli âlemini unutmuş ve bu dünya âleminde nefsaniyete kapılmıştır. Bu duruma gaflet denir.

İnsanın asli vatanına olan özlem ve sevgisine "iman" denir. "Vatan sevgisi imandandır" sözündeki vatanın, Allah'ın yanı olduğu belli olduğuna göre, insanın orayı özlemesi de

doğaldır. Bu nedenledir ki, tüm dinler ve o dinlere mensup olanlar Allah'a bağlıdır ve Allah deyip dururlar. Bu, Hıristiyanlar için de, Museviler için de, Mecusiler için de geçerlidir. Aradaki fark, gelen peygamberlerin kendi kavimlerinin iktizasına göre erkân, yani şeriat düzeni koymuş olmasıdır.

Müslümanlık, dinin tekmillenmesi demek olduğuna göre, Müslüman da, bilen, bilerek iman eden kimse demektir. Bilmeden inanmak, taklit iman veya eski tabiriyle "iman-ı zanni" sahibi olmak demektir.

İmanın tam olması, kişinin bu ilmi yaşamasıyla mümkündür. Bunun en güzel izahını Nasreddin Hoca, damdan düştüğünde, kendisine "Nasılsın, neren ağrıyor?" diye soranlara, "İçinizde damdan düşen var mı? Varsa benim halimi ancak o anlar" diyerek yapmıştır.

İman ruhların birleşmesi demektir. Bir şeye inanmak, ilm-el yakîn, iman etmek ise ayn-el yakîn olmak demektir. Bunun anlamıysa, onun içinde yaşamak yahut endüksiyon alanına girmektir.

İnanç veya iman letafet âlemine ait bir keyfiyettir. Önce letafet âleminde var olan bir varlığa inanılacaktır ki, o varlık yardım edip insanı selamete çıkartsın. İnanç her dinde vardır. Müslümanlıkta ise bu inanç, Hazret-i Âdem'den beri mevcut olan imanın bilgiyle doruğa çıktığı noktadadır.

Allah lâmekândır. Kâbe'nin O'nun evi diye nitelendirilmesi bir semboldür. O'nun esas evi mü'min kulunun kalbidir, ama böyle olabilmesi için o kulun önce kendini bilmesi şarttır. Kendini bilmeyen insan, içi boş çekirdek gibi olduğu için işe yaramaz. Zira, içi boş bir insanda gerçek Kâbe inşa edilmesi düşünülemez.

Bu nedenle, Allah'a iman, önce içi O'nunla dolu olan Peygambere imanla başlar. Peygambere iman ise, O'nun özü olan Allah'a imandır. Allah'a bağlanmak (iman) asıl olarak Zât'ına bağlanmak, Zât'ını sevmektir. Zât'ını sevmekse, o Zât'ın ef'al ve sıfatını da sevmeyi gerektirir. Bu nedenle "Ben bağlıyım" diyenlerin ağızları kapanır. O'nun hiçbir şeyini çirkin bulup tenkit edemez olurlar. Bu durum, zuhuru açısın-

dan da, bütûnu açısından da böyledir.

Peygambere sureten bağlananlar, O'nun yaşadığı çağda yaşayıp O'na inanmayanların durumuna düşerler. Onun için insanın içinin, dışının bir olması gerekir. Böyle olmayana insan değil, "mahlûk-u Huda" denir. Bunu daha başka bir tabirle "Kendini bilen insandır, bilmeyen mahlûk-u Huda'dır" diye anlatmak da mümkündür.

Bu sebeple, gerçek iman, havassa ait bir keyfiyettir. Çünkü, Kâmil'e iman etmeyenin imanı kâmil olamaz. Kur'an'da birçok yerde, "Ey iman edenler" diye hitap edilen kitle, bu zümreye dahil olanlardır.

İnsan dil ile ikrar, kalp ile tasdik ettiği takdirde iman etmiş olur. Dil ile ikrar edebilmek için önce el tutup söylenenlere inanmak gerekir. Bundan sonra, inanılanların fiilen uygulamaya sokulması ise, kalp ile tasdiktir.

İnsanı yaşatan ve ona güç veren imanıdır, inancıdır. İnsan, imanla kanseri bile yenebilir. Bunun örnekleri vardır, hattâ batılılar arasında bunu nasıl yaptığını kitaba dökenler bile çıkmıştır.

En büyük doktor inançtır, çünkü o bizatihi şifadır.

KAÇ ÇEŞİT İMAN VARDIR?

İman, iman-ı gaybi (iman-ı tenzihî) ve iman-ı şühudi (iman-ı teşbihî) olmak üzere iki türlüdür. İman-ı gaybi, görünmeyene, yani Allah'a imandır. Bunda, "Allah hiçbir yerde görünmez, O görünmekten münezzehtir" kuralı geçerlidir.

İman-ı şühudi ise, "Allah her yerde hazır ve nazırdır" prensibine dayanır ve görünene, yani Hazret-i Peygambere imandır. Bu iman şekillerinin her ikisi de İslamiyette birleştirilmiş ve böylece iman tamamlanmıştır. Yani "Ben Müslümanım" diyen kişi, hem gördüğünü, hem de görmediğini tanımış olur ki, bu durumda ne kimseye kötülük edebilir ne de kimseyi inkâr edebilir.

Bu iki çeşit imandan biri, Allah'ın kullarına verdiği imandır ki, buna "iman-ı tevhidî" veya "iman-ı icmali" de denir. Diğeri ise kulların Allah'a imanıdır ve buna da "iman-ı

tafsilî" veya "iman-ı taklidi" adları verilir.

Allah'ın kullarına verdiği, gerçek imanın Kur'an'daki karşılığı *"De ki: o Allah birdir. Allah samedtir. Doğmamıştır, doğurmamıştır. Ve O'nun hiç bir eşi de yoktur"* <112-1, 2, 3, 4> suresidir. Bu, kullara Allah kapılarının açılmasındaki ilk etaptır. Hiçbir dinde böyle bir iman olmadığı için, diğer dinlerde buna işaret olan İhlâs Suresi de yoktur.

İkincisi, yani kulların fark veya kesret âlemindeki imanı ise Amentü ile belirlenmiş ve özetlenmiştir. "Allah'a ve meleklerine ve kitaplarına ve peygamberlerine, ve ahiret gününe ve halk için hayır ve şer olabilen kaderin Allah'tan olduğuna iman ettik" cümlesiyle ifade edilmiştir. Bu ifadedeki çoğulluklar sıfatı gösterdiğinden, sıfat olmazsa Allah'ın bilinemeyeceğini de anlatmaktadır. Sıfat âlemi, bildiğimiz gibi zuhur âlemi veya gözle görünür âlem demektir.

O halde, Allah'ın bilinmesi, ancak, gözle görülenlerin ve peygamberlerin yardımıyla olabilecektir. Bunun için de ilim, yani bilgi gerekir. Bu bilgiyi insanlara başta peygamberler olmak üzere, onlardan öğrenenler verebilirler. Bir başka ifadeyle, ikilik veya çoğulluktan bir olanı bulmak, ancak bilenlerin öğretmesiyle mümkün olabilir ki, bunun yolu da tasavvuftan geçer. Zaten tasavvufun amacı da Allah'ı ikiliğe veya çoğulluğa sokmadan, sonsuz sayıda görünse bile, birde toplamak ve bu toplamanın yolunu öğretmektir. "Vahidi, ahad gördüm" derken bunu özetlemiştim. İnsan, bu zevke varmadan ne Allah'ı, ne de kâinatı doğru dürüst bilemez. Bu durumda, kapılar kapalı olacağı için insandan doğuşat beklemek mümkün değildir. İnsanda doğuşat olabilmesi için, Allah'tan kapılarının açılmasını istemek gerekir ki, bu da içtenlikle "Ey kapıları açan, benim kapılarımı da hayırlısıyla aç" diye dua etmekle sağlanabilir.

Ehl-i şeriat, Allah'ı sadece tenzihte gösterir ve öyle öğretir. Teşbih tarafına hiç yanaşmaz. Bu sebeple hiçbir zaman şüpheden kurtulamazlar.

Burada insanın aklına "Hazret-i Peygamber yaşıyor mu ki, görüp iman edelim?" sorusu takılır. Bu sorunun cevabı

"Evet"tir. Çünkü, O, "Allah önce ruhu yaratmıştır" diyerek, ilk yaratılanın ruh-u Muhammedî olduğunu belirtmiş, Hazret-i Peygamber de: "Ben Âdem'in hamurunda vardım" buyurarak, kendisinin, Muhammed olarak dünyaya teşrif etmeden önce de, ruhen Âdem'le birlikte geldiğini ifade etmiştir. İnsan ruhunun ruh-u Muhammedî'den oluştuğunu ve ebedi olduğunu bildiğimize göre, yukarıdaki bilgiler ışığında düşündüğümüzde, halen bedeni görünmese bile, ruh-u Muhammedî'nin bizimle beraber olduğunu kavramakta zorluk çekmeyiz.

Bazıları şecere-i Muhammedî'yi on iki imamda bırakmış olsalar bile, bunun böyle olamayacağını biliyoruz. Halen Seyyit Hüsameddin Hazretlerinin ahfadından hayatta olan Seyyitlerimiz mevcuttur. Bunları beden gözüyle görmüş olmak şart değildir. Veysel Karanî Hazretleri'nin, Hazret-i Muhammed'i göremediği bilindiği halde, İslam büyükleri arasında sayılması bunun delilidir. Demek ki, bu iş kalben, yani içten tecelli ile de olabiliyor. Fakat, Allah insana bir mürşit nasip eder, o kimse de nasibine sarılıp ona iman ederse, işler çok daha kolay ve çabuk olur. Bu hususta Hazret-i Mevlâna, "Hiçbir hançer kendi kendine keskin hale gelmemiştir. Mutlaka bir biley taşına muhtaçtır" demektedir.

Allah, bir insanın kalbine, Veysel Karanî örneğine benzer şekilde zâti olarak tecelli edebileceği gibi, mürşitlikle görevlendirdiği kulları kanalıyla sıfati olarak da tecelli edebilir. İnsan için önemli olan, eline geçen fırsatı iyi değerlendirip treni kaçırmamaktır.

İnsana tecelli üç nedenle vaki olur. Bunlar, taksirat, terfi ve imtihandır. Her insan değişik tecellilere maruz kalır. Bir tecelliye sabredip ağlar ve Allah'a yalvarırsa, Allah da merhametinden o kulunun ahvalini değiştirir ve dileğini verir. Bir anne bile, Allah'ın kendisine bahşettiği merhamet kırıntısıyla çocuğunun ağlamasına tahammül edemezken, merhamet deryası olan Allah, kulunun gözyaşına dayanabilir mi? Tabii dayanamaz. Böyle olduğu için, bir şiirimde "Yıkılan yapılır hem de ne yapı" diyerek, Allah'ın merhametinin

sonsuzluğuna işaret etmiştim. Böyle bir tecelli ile karşılaşıldığında, fırsatı kaçırmamak gerekir. Çünkü Allah, insana bir şekilde, bir tecellide bulunur.

Zâhir uleması da, *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim"* <7-172> sorusuna *"Evet"* <7-172> diyenlerden bahseder. Ama, onların yapamadığı şey, Elestü Bezmi'ni yakına getirmektir. Bu, işin aslını bilenler için kolaydır, çünkü ruhlar âlemi denen âlem zaten kalbimizde ve bizimle beraberdir. "İman, kalp ile tasdik, dil ile ikrardır" sözünü bilmeden tekrarlayanlar bile, ruhlar âleminin merkezinin kalp olduğunu ve tasdikin orada yapıldığını söylemekte, lakin bu merkezin, hangi kalp olduğunu söyleyememektedirler.

Bu merkez mürşidin kalbidir, çünkü gerçeği bilen odur. Merkez mürşit kalbi olunca, Elestü Bezmi de mürşit huzuru olur. Bunları şeriat erbabı gibi çok uzakta aramak, tekâmül çarkını kâinatta devrettirmek olur ki, bu insan ömrünün yetmeyeceği çok çok uzun bir süreci gerektirir. Halbuki, aynı çark insan kalbinde kısa devre yapmaktadır. Dünyaya gelmemizin amacı budur. İnsan için "Matlub-u cihandır", yani "Kâinat ona taliptir" deniyor. Bunun anlamı kâinatın onu istemesidir. Yoksa, insanın kâinatı istemesi değil... Kâinatın ne olduğu bilindiği takdirde, insanı kendine çekenin ne olduğunu anlamak da pek zor olmasa gerektir.

Onun için "Gayba iman kolay, hazıra iman zordur" denir. Gayba iman neden kolaydır? Çünkü, iman ettiğini, kişi kendisi hayalinde yaratmıştır da ondan. Hazırda gördüğü ise, o kişinin hayalinde yarattığına uymaz. Onun için görünene iman zordur.

Hazret-i Peygamber, "Mümin müminin aynasıdır", "Müminler kardeştirler" hadisleriyle, insanlar arasında olması gereken sevgi bağını anlatmıştır. Dikkat edilirse, bu hadislerde "müslim" değil, "mümin" denmektedir. Bunun nedeni, müslim olabilmek için önce mümin olmak gerekmesidir.

Müslim, selamete çıkmış demektir. İman etmeyen selamete çıkamaz ki, müslim olsun. O halde, önce iman etmek gerekir. Nasıl iman edilecektir?

Allah *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahmanürrahimdir"* <59-22> demesine rağmen, nedense insanlar gayba iman edip O'nun hüvezzahir esması olan şahadet âlemine iman etmekten kaçınmaktadırlar. Gayb âlemindeki Allah, insanın kendi zihninde tahayyül ettiği ve hayaline nakşettiği hayali bir varlıktır. Allah, zâtı itibariyle, her şeyden, bu arada görünmekten de münezzehtir. O'nu görebilmek için bir sıfat giydirmek lazımdır. Allah'ın ilk yarattığı akıl, ruh, nur ve kalemi dahi göremezken, insan Allah'ı görebilir mi? Tabii ki hayır. Bu ilk yaratılanlardan nur, nur-u Muhammedî, ruh ise ruh-u Muhammedî'dir. Bu nedenledir ki Peygamberimiz "Ben Âdem'in hamurunda vardım" buyurmaktadır. İlk yaratılan Muhammed olduğu halde, dünyaya son gelen peygamber de yine O olmuştur.

İMAN NASIL OLMALIDIR?

Ümmet, daha önce de bahsettiğimiz gibi, ümmet-i icabet ve ümmet-i davet diye ikiye ayrılır. Bunlardan ikinci grup, iman etmeyenlerden oluşur. İcabet edenlerde iman, sevgi ve aşk vardır. Bu aşk, bizi buraya çekip bir araya getirmektedir. Bu birlik, Allah'a karşı sevgi birliği olduğu ve Allah da, *"Bağışlayıcı ve merhametli"* <6-145> olduğu için, ufak tefek suçlarımızı, bize biraz zararı dokunsa bile, sonunda affedip sıkıntılarımızı dağıtmaktadır.

İmanı tam olanların vehmi, korkusu olmaz. Çünkü, iman sahibi kimse kendini Allah'a vermiş olduğu için, Allah'tan başka bir şey kalmamıştır. O ise, daima vardır. "Denize düşen yağmurdan korkmaz" cümlesiyle anlatılmak istenen budur. Islanabileceği kadar ıslanmış olan bir kimsenin yağmurdan korkusu kalır mı? İşte, mürebbilik görevi verilenler de böyledir.

İmanı tam olmayıp kendini veremeyenlerde ise korku olacağı için, böyleleri sık sık "aman" demek mecburiyetini duyar ve her zaman aşağıdaki soru ve cevaplarla boğuşurlar:

-İman, emniyetten gelir. Onun için inanalım.

-Kime?

-Allah'a...

-Allah nerede?

-Görünmez...

-Görünmez olan bir şeye nasıl inanalım?

-Peygamber'e inanarak...

-Peygamber nerede?

-On dört asır önce öldü...

-İyi de ben görmediğim peygambere nasıl inanayım?

-İşte kitap yazmış, yol göstermiş, onun söylediklerini yap yeter...

-Acaba?...

Bu durumda yapılması gereken şey, o ilme sahip olanlara inanmak ve onların yolundan gitmektir. Onlar, bunu yapanları okutup anlayamadıklarını öğretirler.

Ezanda, "Şüphesiz bilirim, bildiririm", Kur'an'ın başında da *"Elif, Lâm, Mim. İşte o şüpheye yer olmayan kitaptır, itikadı tam olanlara bir rehberdir. O müminler ki gayba inanırlar ve namazı ikame ederler ve kendilerine infak ettiklerimizden başkalarını da rızıklandırırlar"* <2-1, 2, 3> deniyor. Bu şüphesizlik, imanın en önemli vasfıdır.

Şüphesiz kitap, bildiğimiz gibi Kur'an'ın nazil olduğu Peygamberdir. Önceki peygamberlere furkaniyet (dış âlemler) verildiği halde, Hazret-i Peygambere Kur'an (iç âlem) verilmiştir. Kur'an, furkaniyet âleminden zuhur eden vahiydir. Nasıl bir küpün dışına sızan içindekinden başkası değilse, Kur'an zuhur eden (sızdıran) bir insan da, kendisi Kur'an olmuş demektir.

Peygamberimizin gölgesiz oluşu da bundan dolayıdır. O'nun içi de, dışı da nur olduğu, yani kendisi nûrun alâ nûr (nurun nuru) olduğu için gölgesi yoktur. İnsanların da o nurla nurlanması ve O'nun gibi, yani "Allah'ın ve Resûlullah'ın huylarıyla huylanmış" olması için Kur'an nüzul etmiştir.

Allah, Kâbe'yi, insanları buluşturup kavuşturmak için bir mekân olarak göstermiştir. Camiler de böyledir ve bu nedenle camiler için de, Kabe'de olduğu gibi, "Allah"ın evi" ni-

telemesi yapılır. Kâbe yıkılıverse Allah evsiz mi kalacaktır? Nitekim yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Aklı olanlar bu hususta kafa yorup bu işte bir iş var diye düşünmeye başlarlar. Akli kapasitesi yetersiz olanlarsa, "Allah bize böyle emretmiş" diyerek sadece kendilerine söylenenleri uygular ve tekrarlarlar. Bu esnada bir taraftan "Lâmekândır" derken, diğer taraftan nasıl olur da evi olabilir diye hiç düşünmezler.

Allah'a yakın olanlar, yine Allah tarafından bu çelişkilerin açıklanmasına ve yapılanların nedenlerinin araştırılmasına yönelirler. Benim namaz konusunu araştırmaya başlamam da böyle olmuştur. Namaza sadece öğretildiği şekliyle devam edilmesi, adeta küçük bir çocuğun namaz kılma taklidi yapması gibidir. Namaz kılarken, niçin dikilip bir kere rükûya, buna karşılık iki kere secdeye varıldığını düşünmeye başlamak, Allah'ın verdiği bir dürtünün sonucudur. Bu dürtü sonucu Allah, insanın karşısına bir mürşit çıkarıp ona karşı bir sevgi oluşmasını sağlar ve sonuçta kulunun merakını giderip onu tatmin eder. Yani, imanını sağlamlaştırır. Bundan sonra da hiç kimse o kulu yoldan çeviremez. İmanı böyle tam olmayanlardaysa pek çok çelişkili ve şüpheli durumlar ortaya çıkar. Bu çelişkileri tevil edeyim derken, bu kez kendi kendilerine "Acaba söylediklerim doğru mu?" diye sormaya, hattâ kendi söylediklerine kendileri inanmamaya başlarlar ki, bu soruların neler olduğunu, cevaplarıyla birlikte konunun başında vermiştik. Lâmekânın mekânı konusu da bunlardan bir diğeridir.

İnsan görünmeyen varlığa iman edecektir, ama bu iman, görünür varlık vasıtasıyla kendisine kazandırılacaktır. Peygamberler olmaksızın Allah'a imanın mümkün olmayış nedeni budur. Şimdi de peygamberlerin yerini bildiricilikle görevlendirilmiş mürşitler almıştır. Mürşide iman etmeyenin imanı, ancak muhayyel bir Allah'a yönelik olur ki, buna ilâh-ı mec'ul dendiğini biliyoruz.

Her insan, hayalindeki mec'ul ilâha iman eder. Ama, gerçek iman "Ben Hakk'ı mürşidimde gördüm" diyerek, göre göre ulaşılan imandır. Allah her yerde var olduğuna göre,

böyle bir imana varabilmek için, önce, mürşidin bir suret olmadığını bilmek gerekir.

Bir eser lazım vücut ispatına, yoksa kişi
Kuş değildir, uçsa da balâlara Anka gibi

beyiti ile anlatılmak istenen de budur.

Bir insanın, ruhen gerçek anlamda yaşayabilmesi için, gönle girmesi lazımdır. Gönle girmek, canana bağlanmak demektir. Camide namaz kılanlar bile, imama bağlanmış olur ve onun görünmeze doğru yaptıklarını aynen tekrarlarlar. Namaz bitince imam cemaate döner ve yüzünü gösterir. Bunu her imam yapar, ama neden yaptığını bilen imam nadirdir.

İman gaybi, itminan ise şühudîdir. Bir insanda itminan-ı kalp gerçekleşebilmesi için onun miraç etmiş olması şarttır. Çünkü, miraç etmeyen göremez. Cem mertebesinde ilmel yakîn olarak gördüğünüz halde, hepinizde hâlâ şüphe olmasının nedeni de budur.

Bazı insanlar ellerinde çıkan siğillerin okununca ve dokunulduğu zaman geçtiğini söylerler. Onu geçiren okuyan değildir. Şifayı, okuyandan işleyen sağlamaktadır. Onun için, daima, "Mânâ maddeye hakimdir" diyoruz. Güç mânâdadır. Madde, o mânânın bir aletinden başka bir şey değildir. Bu durum aynen elektriğin mânâ, soba, buzdolabı, fırın, vantilatör vs.nin onun aleti olması gibidir. Elektrik olmasa bu aletler çalışmaz, ama aletler olmadığında da elektriğin varlığı anlaşılmaz. Elektriğin kendini gösterebilmesi için bu aletlere, yani maddeye bağlanmasına ihtiyaç vardır. Onun için "Allah olmasaydı insan bulunmazdı, insan olmasaydı Allah bilinmezdi" sözünü bu şekilde anlamak lazımdır.

Peygamberimiz, "Mümin müminin aynasıdır" ve "Müminler kardeştirler" buyurmuştur. Bunlardan birincisini, ilerde insan-ı kâmil bahsinde çok daha teferruatlı olarak anlatacağız.

İkincisine, yani kardeşlik meselesine gelince kardeş kardeşten kaçınır mı? Kaçınmaz. Neden? Çünkü, ikisi de aynı anne ve babadan dünyaya gelmiştir. Burada sema veya ruh

baba, toprak veya beden ise annedir. O toprak anne olmasa biz nasıl besleniriz? Hal böyle olduğuna göre, müminlerin birbirinden kaçmasına gerek yoktur ve biz de kaçmayız. Fakat, imanından şüphe edenler istedikleri kadar kaçabilirler.

İMAN NASIL GERÇEKLEŞİR?

İman Allah'a inanmak demektir. Allah, her şeyi bildiği ve gördüğü halde, kendisi elle tutulur, gözle görülür ve beş duyu ile algılanır bir şey olmadığına göre, hayal âlemimizde bir Allah yaratıp O'na mı inanacağız? Tabiatıyla hayır!.. O halde Allah'a inanabilmek için önce O'nu bildirene, yani Peygamberine inanmak gerekir. Çünkü, böyle olmasaydı peygamber göndermesine gerek kalmazdı.

Hazret-i Peygamber bundan bin dört yüz küsur sene önce gelmiş ve altmış üç yıl yaşayıp geldiği âleme dönmüştür. Kur'an vardır, ama o da ne kadar anlatırsa anlatsın, anlattıklarını ancak zekâ kapıları açık olanlar anlayabilir. O halde Allah'ı anlayabilmenin yolu Hazret-i Peygamberin, ledün ve tasavvuf ilmini öğretmekle görevlendirdiklerinden (Hazret-i Ali ve Ebubekir) bu ilimleri tevarüs eden birini bulup onun yolunu takipten geçecektir. Bunlar gerçeği birbirlerine öğrete öğrete, malumatı günümüze kadar taşımışlardır. Özellikle de Hazret-i Ali kanalından gelenler...

Peygamberimizdeki bu nur, tasavvuf ilim ve eğitimi sayesinde ilelebet devam edecek ve ona nail olan mürşitlerce ümmete ışık saçmaya devam edecektir. "Amentü bimürşidihi" (mürşide iman ederim) meselesi buradan kaynaklanmaktadır.

Allah, görülmekten münezzeh olduğu halde Kur'an'da, *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> ve *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> buyurmaktadır. Ayrıca "Allah çok yakındır. O'nu yakında arayın", *"Üç kişi gizli konuşmaz ki, dördüncüleri Allah kendisi olmasın, beş kişi gizli konuşmaz ki altıncıları O olmasın, daha az olsunlar, daha çok olsunlar, nerede olurlarsa olsunlar Allah onlarla beraberdir"* <58-7> ayet ve hadisleri Allah'ın bi-

ze ne kadar yakın olduğunu, "Kalb-i mü'min beytullah", "Kalb-i mü'min arşullah", "Kalb-i mü'min hazâinullah" hadisleri de, O'nun kalbimizde bulunduğunu gösterdiğine göre (bu hadisler inananlar için geçerlidir), bu gerçekleri kendisinde tahakkuk ettirip görmüş olan mürşide şüphesiz olarak iman etmek, yani iman-ı kat'i ile bağlanmak ve onu rabıta ile içinde yaşatmak gerekir. Çünkü, iman, inanılanın kanatları altına girmek demektir. Mürşit ise, bir ayna gibi O'nu yansıtan kişidir.

Müslüman olabilmenin ilk şartı iman etmek, yani inanmaktır. Bir insan veya salik karşısındakine, yani mürşidine inanıp ona gelmese el alabilir mi? Saliğin bu inanışı, surette mürşidine olsa bile, sirette Allah'a inanıştır. Bu nedenle insan-ı kâmile, "Âdem-i mânâ" denir. Yoksa dışarıdan bakıldığında onun da diğer insanlardan bir farkı yoktur. Bu durumu Hazret-i Peygamber, *"Ben de sizin gibi beşerim"* <41-6> diyerek belirtmiştir. Nitekim yaşantısında da herkes gibi yemiş, içmiş, uyumuş, evlenmiş, çocuk sahibi olmuştur. Bu beşeri vasıflarının dışında öyle bir ruhu vardır ki, o yüceliğe hiç kimse ulaşamadığı için O'nu diğer insanlarla mukayese etmek olanaksızdır. Bu özelliğini belirtmek için de yukarıdaki sözüne, *"Ama bana ilâhımızın tek ilâh olduğu vahyolunuyor"* <41-6> diye ilave etmiştir. Bu nedenle herkes kendi durumunu bilip haddini tecavüz etmemelidir.

Mürşide inanabilmek için de onu "Bu beni aldatmaz, bana hakikati ifşa eder, din-i Muhammedî'nin iç yüzünü anlatır" diye kabul etmek gerekir. Bu inançtan sonra, inanılanın ağzından çıkanlar, inananın kalp tarlasına füyuzat tohumları ekmeye başlar. Bu tohumların kişide gelişmesiyle birlikte, o füyuzatın kalp ve ruh âlemindeki semeresi görülmeye başlanır. Artık kişi hayatını idame ettirecek bir manevi zevke sahip olur ve bu zevkten kopamaz. Yani, kişi şüphelerden arınıp, selamete çıkar ve İslam olur. Bundan sonra her tarafa "Esselâmün aleyküm ve rahmetullah" (Allah'ın rahmeti ve esenliği üzerinize olsun) diye selam vermeye başlar. Bu selam, sağı da, solu da Allah'ın olduğu için

Ne sağım var, ne solum / Şahıma ben bir kulum
mısraıyla anlatılmak istendiği gibi, her tarafa verilir. Çünkü, artık kişi teslim olmak ve her varlığı sahibine vermek suretiyle o güne kadar, bilmeksizin "Benim" dediği benliğin, kendinin olmadığını idrak etmiştir.

Vârisler de, cehri ve hafi diye ikiye ayrılırlar. Aslında ikisi de aynı kapıya çıkar, çünkü öğreti kaynakları aynıdır. Örneğin, ben Efendim'den, O, Efendisi olan Hafız Halil Develioğlu Hazretleri'nden derken, işin kökü Hazret-i Ali'ye kadar uzanan bir iman halkası oluşturur. Bu da gösteriyor ki, bu ilim kulaktan kulağa tevarüs yoluyla el tutanlara nakledilmektedir. El tutmayanlarsa suret-i zâhirde saflar teşkil edip kurallar uygulayarak, gerçek inananların koruyuculuğunu yaparlar. İşin iç yüzüne vâkıf olmadıkları için de çok kere şüphede kalırlar. Ben de öyleydim ve çok şükür Allah bana bir mürşit nasip edip şüphelerimden arındırdı. Bunun nasıl olduğunu ilerde anlatacağım için burada tekrarlamıyorum.

Tam anlamıyla iman edebilmek için bir şeyi algılamak gerekir. Gayba iman laftır. İnsanın kafasının içindekiler gayb âlemine aittir. "Ben gayba, gaybdakine iman ettim" demek, "Kafamda yarattığım ilâh-ı mec'ule inandım, ona tapıyorum" demektir.

Allah, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayetiyle "Size sizden daha yakınım" demektedir. O halde kişinin kendindekini bulup O'na iman etmesi lazımdır ki, gerçek anlamda iman etmiş olsun. Zaten Allah'ın bu sözü, O'nun, gaybıyla, hazırıyla insanda olduğunu bildirmektedir.

Avam, gayba iman eder, ama şahadete inemez. Şahadette O'nu bilebilmek için mutlaka el tutmak ve canlı kitaptan istifade etmek gerekir. İnsan ne zaman tam iman edip, ilmi öğrenir ve dağıtacak hale gelirse, artık suyunu kendi kaynağından çıkarıyor demektir ki, bundan sonra tekrar el tutmasına gerek kalmaz.

Bir imamın namazın kurallarını tam mânâsıyla bilip bilmemesi, duaları doğru okuyup okuyamaması, hattâ imamın

kendi namazının kabul olunup olmayacak olması, camiye gidip, imamın arkasında namaza duran bir insanı ilgilendirmez. Eğer o kişi kendisi iyi niyetle namaza durmuşsa, imamın namazı kabul olunmasa bile, o imama safiyetle uymuş olanınki kabul olunur. Çünkü, uyanın niyeti iyidir ve Allah da onun niyetine bakacaktır.

Aynı durum müritler için de geçerlidir. Bir mürşide "Nasibim buymuş" diyerek hulûs-ü kalp (kalp safiyeti) ile bağlanılırsa, bu bağ o müridi yerine ulaştırır. Onun için mürşitten ziyade müridin iman ve itikadı önemlidir. Mürşit vazifesini yapıp dersini verir, ondan sonra iş müritte dir. Bu konuyu izah eden bir hikâye vardır.

Hikâyeye göre, bir ülkede eşkıyaların başı bir dergâh açmaya karar vermiş. Dediğini yapmış, dergâhı açmış ve kendisi de mürşit diye geçip posta oturmuş. Diğer avenesi de müritleri olmuş. Zamanla müritleri çoğalmış ve füyuzat artmış. Bir gün Dicle'nin karşı tarafında bir piknik yapmaya karar vermişler. Hazırlıklar yapılmış, sıra nehrin karşı tarafına geçmeye gelmiş. Müritler teker teker "Destur Efendi" deyip, suyun üstünden yürüyerek nehrin karşısına geçmişler. Sıra Efendi'ye gelince o bir türlü geçememiş. Adımını attıkça suya batıyormuş. O zaman kafasına dank etmiş ki, kendisi eşkıya ve hiçbir şeyden haberi yok. Bunun üzerine durumunu itiraf edip "Müritlerimin yanında beni utandırma, ben de iman ettim" demiş ve diğerleri gibi karşıya geçmiş. Tabii, bu bir masal, ama içinde bir gerçek var. O da, iyi niyetin Allah nazarında makbul olması...

Onun için biz her zaman "Allah sevgiden, birlikten, inançtan ayırmasın, Rahmet-i İlâhisini kalbimizde tecelli ettirsin" diye dua ediyoruz. Bu duamızın gerçekleşmesi için de gereken şartın "Kendine merhameti olmayanın başkalarına da merhameti olmaz" kuralından geçtiğini unutmuyoruz.

Burada, işin müritte bittiğini anlattıktan sonra, imanın zor tarafının, görünmeyene nasıl iman edileceği olduğunu söylemek gerekir. Bunun çözümü, görünmeyene, görünen ve bilgi vasıtasıyla inanmaktan geçer. Aksi halde peygamber

veya bildirici gönderilmesine hacet olmazdı.

Esas bildirici Hazret-i Peygamberdir. O gelmiş, bildirmiş ve kuralları koymuştur. Koyduğu kurallardan biri de namazdır. Namazda her rekâtta bir rükû, iki secde vardır. Secde, bağlanmak demektir. Bunun iki kere tekrarlanmasının sebebi, birincide, kaâlû belâ'da yani görünmez âlemde, *"Ben sizin rabbiniz değil miyim"* <7-172> diye sorduğunda verilen *"Evet öyledir"* <7-172> cevabından sonra edilen secdeyi hatırlamak, ikincide ise, görünür âlemde idrak edildiğinde o idraki ispat etmek, yani bağlılığı zikretmek ve tekrarlamaktır. Kur'an'da bu gerçek *"Allah'a itaat Resul'e itaattir"* <5-92>, <4-59> denerek anlatılmıştır. Çünkü, Peygamber, Allah'a aynadır ve Allah ancak o ayna vasıtasıyla görülebilir. O görüntüye iman etmek, Allah'a iman etmek demektir.

Allah'a akılla değil, gönülle erişilir. Bu nedenle Allah'a ulaşmanın yolu temiz olmaktan, gönül yapmaktan geçer. İnsan herkese karşı iyi olmalıdır. Mümin müminin aynası olduğuna göre, herkese yapılan iyilik, aslında, Onlar yapanın aynası olduğundan, kişinin kendine iyilik etmesi anlamına gelir. İşte vahdet-i vücut meselesi de buradan doğar.

Allah terazinin ortasındadır. Onun için daima "Az verip üzdürmesin, çok verip azdırmasın" diye dua ediyoruz. Orta, adalet timsalidir ve insanda da göbekle belirlenmiştir. Cenin anne karnında o göbek bağıyla beslenip, gelişir ve yedi erbain çıkardıktan sonra gelişmesi tamamlanmış olarak dünyaya gelir. Ama ceninin kalp atımlarının başlaması, yani bizzat canlanması üçüncü erbainin sonunda, yüz yirminci günde olur. Bu durum ebced değeri yetmiş olan ayın harfinin ilk otuzluk yarısının bitimine tekabül eden, 3x40=120'nci güne uyar. Böyle oluş nedeni, Allah'ın merhametinin, gazabının önüne geçmiş olması, yani yetmişin 35+35 olarak değil, 30+40 olarak ikiye ayrılmasıdır. Yetmişin otuzluk yanı karanlık âleme, kırklık bölümü ise aydınlık âleme aittir. İnsanın karanlıktan aydınlığa geçmesi, yani *"Ve izniyle karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <5-16> hükmüne uyması böyle gerçekleşir. Ceninde üç erbain çıkardıktan sonra canlanma

şeklinde gerçekleşen aydınlığa çıkış, erişkinde otuz olan lâm'a Muhammed'ten destek gelmesi, yani on eklenmesiyle olmaktadır.

Ayın harfi gibi olan insanın otuzluk alt kısmı zulmani, üstte kalan kırklık kısmıysa nuranidir. Zulmani olandan ancak el tutmakla kurtulunabilir ki, bu da İsa'nın Şam'daki Akminare'den inip namaz kılması, yahut kıyametin başlaması diye anlatılmıştır. Bu olay insanın ruhunun kıyam etmesi demektir ki, ancak bundan sonra Müslüman olunup aydınlığa çıkılabilir. İnsanın kıyameti kopmadan Müslüman olması mümkün değildir. Çünkü, Müslüman olabilmek için sağ gözü kör olan Deccal'i kovmak gerekir. Deccal, Rahman'ın zıddı olan şeytan demektir. Sağ göz ahirete, sol göz ise dünyaya aittir. Onun için sağ gözü kör olan Deccal ahireti göremez ve bu yönüyle şeriata daha yakındır. O kovulmadıkça da ahiret görülemez.

Bir insanın feraha erebilmesi, suyu başından tutup kabını oradan doldurmasıyla mümkün olur. Kur'an'da *"Rableri onlara tahir şarap sunacak"* <76-21> ayetini örnek alarak söylediğim şiirlerin birinde

Baştan düzelince bu hal-i tebahım hiç kalmadı âhım
Mahvoldu günahım

dediğim nokta budur.

Suyu başından tutmak, bilgi hazinesini, kendini bilen bir kaynaktan öğrenerek doldurmak ve kendinin ne olduğunu öğrenip o öğrendiklerine lâyık olmaya çalışmak demektir.

İnsanlar bayramda hediye verilmiş çocuklara benzerler. Nasıl çocuk verilen hediyenin pahalı veya ucuz oluşuna bakmadan memnun olursa, insanlar da böyledir. Hediyenin fiyatı, onu vereni ilgilendirir. Veren, pahası arttığı oranda kendini tatmin eder.

Zâhiri imanda nelere inanmamız gerektiği belirtilmiştir. Buraya kadar bu listedekilerden Allah'ın, kitapların, peygamberlerin, ahiretin ne olduğunu anlattık. Şimdi de sırasıyla meleklerin, kaderin, hayır ve şerrin ne olduğunu inceleyelim.

MELEK

MELEK NEDİR?

Fizikte enerji, konuşma dilinde kuva veya kuvvet denen gücün iyiliğe yönelik olanının tasavvufi adı "melek"tir. Onun için iyilikleri meleklerin yaptığı kabul edilir.

Biz "melek" dendiğinde kanatlı, şeffaf şeyler düşünürüz. Halbuki melek bir kuvvettir, bir çekimdir. "Allah her yağmur tanesinin inmesi için bir melek görevlendirir" ifadesini de, beyinden çıkan her emri bir melek yerine ulaştırır meselesini de bu şekilde düşünmek, anlamak ve değerlendirmek gerekir.

Manevi varlıkların anlaşılır hale gelebilmesi için, insanlar, onlara hayali birer elbise giydirmek zorunda kalmıştır. Bunu Hıristiyanlar resimlerle anlatmak istemiş ve kiliselerinin duvarlarını böyle temsili resimlerle süslemişlerdir. Melekleri kanatlı, şeffaf yaratıklar olarak resmetmişlerdir. Bir melek olmasına rağmen, Azrail, elinde orak olan bir iskelet şeklinde tahayyül edilmiş ve o şekilde resmedilmiştir.

Melek, genel anlamda güzel huy demektir. Meleke kesbetmek de, güzel huylarla huylanmaktır.

Kur'an okumanın amacı melekleri çoğaltmaktır. Tüm iyilikler Kur'an'dadır, ama biz Kur'an'ı bırakıp şeytana yönelmeyi marifet ve meziyet sayıyoruz.

Kur'an, düşünülerek okunursa insanın içinde melekler oluşur. Bizim kitap olarak Kur'an okunmasını tavsiye edişimizin sebebi budur. Hocaların anlattığı kanatlı melekler birer hayal ürünüdür. Onların anlattıkları şekilde bile olsalar, bu, görünmeyenin görünür hale gelebilmesi için hayali bir elbise giydirilmesi gerektiği için öyledir. Allah, kendisi bile, şekilden müberra olduğu halde, nasıl hayale bürünmeden görünmeyecek ise, melekler de böyledir.

Melek bir ism-i kuva olmasına rağmen, görünebilmesi için, hayali de olsa bir şekle bürünmek zorundadır. Örneğin, bir ilme sahip olan kimse, nasıl iki veya üç ilim sahibinden farklı ise, melekler için de aynı durum geçerlidir. Onun için

tek kanatlı, iki kanatlı, üç kanatlı diye nitelendirilirler.

"En büyük melek kimdir" sorusuna cevap olarak kitaplarda "melâike-i âzam'ın başında bihad kıllar vardır" diye başlayan cevaplar verilmiş olduğu görülür ki, bu tarif edilen, insanın kendisidir. Lakin, kendini bildikten, kemale erdikten sonra...

Onun için en büyük melek, insan-ı kâmildir (Hazret-i Muhammed). İnsan, "Ben de insanım" derse, büyük bir yanılgıya düşer. Çünkü, insana "insan" denebilmesi için, onun Allah'la ünsiyet etmesi lazımdır.

İnsan gelişip melek seviyesine geldiğinde melekûtiyet âlemine geçer. Bu âleme geçmiş olanlar, şeriatta kalırsa tek kanatlı, bir mürşit bulup ona bağlanırsa iki kanatlı, o mürşit sayesinde hakikate vâkıf olursa üç kanatlı, marifete ulaşırsa da dört kanatlı melek olur. Bu izahattan da anlaşılacağı üzere, burada kanat tabirinden kastedilen şey, bildiğimiz kanat değil, yan veya yöndür. O halde tek kanatlı dendiğinde dünya âleminde, yani şeriatta kalanlardan, iki kanatlı dendiğinde dünyayla birlikte ruhani âleme de girip çıkanlardan, üç kanatlı ifadesiyle dünya, ruh ve mânâ âlemlerine girip çıkabilenlerden, nihayet dört kanatlı tabiriyle de diğerlerine ilaveten ilahi âleme girip çıkabilenlerden bahsedilmektedir.

MELEKLER NASIL OLUŞUR?

Maddi âlemde, nasıl, bir hücrenin çoğalmasıyla milyarlarca hücreden oluşan bir insan meydana geliyorsa, manevi âlemde de durum böyledir. Mânâdaki görülmeyen hücrelere "melek" adı veriliyor. Melekleri biz görmüyoruz, ama onların da kendilerine göre bir görüntüsü vardır. Öyle olmasaydı, mevcut olmazlardı. Mevcut olan, bir vücuda bağlı olmak zorundadır. Onun için "Mevcutta eşya aynı vücuttur" denmiştir.

İnsanda, biri bağış yoluyla Allah'tan verilen, diğeriyse çalışılarak kazanılan iki tür melek vardır. Birinci yolla sahip olunan meleklere "mevhube kuvvet", ikinci yolla sahip olunanlaraysa, "müktesibe kuvvet" denir.

Hazret-i Ali'nin Hayber Kalesi'nin kapısını tutup kopartması, kendisindeki mevhube kuvvetin sonucudur. Bir halterci-nin kendi ağırlığının üç misli ağırlıktaki halteri kaldırması ise hem mevhube, hem müktesibe kuvvetin birlikte faaliyet göstermesine bağlıdır. Çünkü, her halter sporuyla uğraşan aynı derecede başarılı olamamaktadır. Bu duruma göre başarılı olanın kırdığı rekorda, müktesibe kuvvetle birlikte, kendisi farkında olmasa bile, mevhube kuvvetin de yardımı dokunmuştur. Halter çalışan her insanın, çalışmayanların kaldıramadığı ağırlıkları kaldırabilmesi ise, müktesibe kuvvetin göstergesidir.

MELEKLERİN GÖREVLERİ

Meleklerin görevi, kendilerine verilmiş emirleri, yerine ulaştırmaktır. Bunların her birinin tek fonksiyonu vardır ve sadece o işi yaparlar. Lâyuad (sayısız) ve lâyuhsa (hesabı bilinmez) melekler insanın tasarrufundadır. Bunlar muhayyeldir. Allah, *"Yeryüzüne bir halife yaratacağım"* <2-30> demiş ve insanı yaratmıştır. Tabii, çalışacak olan Kendisi değil, halifesidir. O halifeye de çalışmak için gerekli kuvvet ve kudreti yine Allah verecek ve ne yapacağını O tayin edecektir. Her şey Allah'tan, amelelik kuldan olacaktır. Çalışıp meleklerini çoğaltan insanların sonunda amelleri de iyileşir. Kur'an'da *"İyi iş yapanlar"* <2-277>, <4-173> denişinin nedeni budur.

"El hükmi lillâh" (hüküm Allah'ındır), her şeyin Allah'ın emriyle olduğunu anlatan bir ifadedir. Allah, emrini meleklere verir, onlar da gereğini yerine getirirler: Bir çiçeğin açması için bile melekler görevlendirilir. Çiçek tohumunun kök salması için arzi melekler, yapraklarının solunum yapması için semavi melekler, çiçeklerinin açması, koku vermesi, hattâ tohumunun olgunlaşması için ayrı ayrı melekler görevlendirilir.

Her zerrenin bir sırat-ı müstakîmi vardır ve bunu yapan da meleklerdir. Örneğin bir çiçeğin sırat-ı müstakîmi, onun, tohumdan yetişip tekrar tohum verinceye kadar geçirdiği safahat, yani miracıdır. Bu miraç gerçekleşinceye kadar yüz-

lerce melek o çiçeğe hizmet eder. İş insana geldiğinde, bu melek sayısı sonsuza yükselir. Eğer insan, sonunda gerçek anlamda insan olabilirse, o zaman kendisi en büyük melek olur.

MELEKÛTİYET VE MELEKE NE DEMEKTİR?

Allah her işe, her emre, her fiile bir melek halk etmektedir. Bu melekler insanlarda da vardır.

İnsanlar yaptıkları işleri meleklere yaptırdığı için o âleme melekûtiyet âlemi adı verilir. "Aşktan meşk, meşkten melek doğar" diye bir söz vardır. Bunun anlamı, insanın bir işi düşünmeden yapabilir hale gelmesidir. Bu hale gelebilmek için kişinin, o işi, eli ve ayağı, göz veya akıl oluncaya kadar tekrarlaması lazımdır.

Melekûtiyet insanın değil, Allah'ındır. Melekler, kendilerine verilen emirle o görevi tamamlarlar. "Her damla yağmur için bir melek görevlendirilmiştir" denmektedir. Damla yere indiğinde meleğin görevi biter ve ona kıyamete kadar başka bir görev verilmez. Bu da meleğin, ism-i kuva, yani bir kuvvet olduğunu gösterir. Bu ezeli bir kuvvettir.

Biz de meleklerimizi emirle faaliyete geçiririz. Çok çalışıp aynı işi defalarca tekrarlayacak olursak, o işi düşünüp duraksamadan yapar hale geliriz ki, buna "meleke kesbetmek" denir. Bunun anlamı, "Artık o işi melekler yapıyor"dur.

Fazilet, Allah'ın ihsanının fazlalığı, fazl-ı melekûti ise, insan yerine meleklerin çalışır, yapar, olması demektir. Bu aynen tecrübeli şoförlerin hiç düşünmeden, hatasız araba kullanması gibidir. Bu tecrübe kazanılınca insanın eli, ayağı ve her uzvu, göz ve beyin halini alır.

Melekûtiyet kazanabilmek için aşk ve meşk (çalışma) şarttır. Melekûtiyet, daha sonra kendiliğinden gelir. Bu, Allah'ın, aşkla çalışana meleklerini ihsan etmesi demektir. "Şu kadar esma çekerse hâdim gelecek ve dile benden ne dilersen diyecek" diyenler, bu hâdimin kendilerinden çıktığından ve çalışmayla kazanılan meleklerden başka bir şey olmadığından habersiz olanlardır. Onun için, insan aradığını kendinde

aramalıdır. Dışarıda arayanlar, hayalde kalmış olanlardır.

İnsanlar bir işi defalarca yaptıktan sonra, artık o işi nasıl yaptıklarının farkına varmaz olurlar. Çünkü, artık işi melekler yapmaya başlamıştır. Bunun en güzel misali otomobil kullanmak veya bisiklete binmektir. Önceleri her hareket kontrol edilir ve tüm dikkat yapılan işe verilirken, bir süre sonra bir taraftan o işi yapılırken, diğer taraftan başka şeyler düşünülmeye başlanır ve o işin nasıl yapıldığı akla bile getirilmez olur. Aynı şekilde gece evine gelen bir kimsenin, elektrik kesik bile olsa, kapısının kilidini kolayca bulup anahtarı sokarak kapıyı açması, bir el alışkanlığı veya bir nevi refleks kazanmış olmaktır ki, buna, "meleke kazanmak" denir. Bu işi yapan, kişinin vücud-u kisbîsindeki meleklerdir. Bunlar, aynı işin defalarca tekrarlanması, yani hizmet sonucu kazanılmış meleklerdir. Hizmet olmadan bu tip meleklerin kazanılması, yani halk tabiriyle "Meleke kazanılması" mümkün değildir. Kâmil sohbetlerinde de sohbetin kaynağı budur.

MELEK - İRADE BAĞLANTISI

Meleklerin Allah'ın emrinde olduklarını belirtmiştik. Bunların insandan emir alır hale gelişi yine Allah'ın emriyle olmuştur. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılmaktadır:

Allah, meleklere, *"Ve Rabbin meleklerine "Ben arzda kendime bir halife yaratacağım"* <2-30> dediğinde, onlar, sadece kendi esmalarını bildikleri için, *"Orada fesat çıkarıp kan dökecek birini mi yaratacaksın. Bizler seni hamd ile tesbih ediyor ve kutsuyoruz"* <2-30> diyerek, şaşırdıklarını belirttiklerinde, Allah *"Ben sizin bilmediklerinizi de bilirim"* <2-30> cevabını vermiş, bunun üzerine melekler de *"Sübhanımız, senin bize öğrettiklerinden gayrı ilmimiz yoktur, bilen ve hikmetli olan sensin"* <2-32> diyerek, tüm esmaların sahibinin Âdem olduğunu öğrenip, ona itaat etmişlerdir.

İnsandaki melekler dört gruba ayrılır. Bunlardan, birinci grupta olanlar tamamen Allah'ın emrindedir. Mide, karaciğer, kalp, böbrek vs. gibi organların fonksiyonlarını bunlar

idame ettirir. İnsanın bunlar üzerinde etkisi yoktur.

Ancak, Hint fakirlerinin çok uzun süreli çalışma sonucu kalp atımlarını da geçici olarak kontrol altına alabildikleri bilinmektedir. Bu, o görevi yapan meleklerin çok fazla çalışma sonucu, kısa bir süre için bir alt gruba indirgenmesinin mümkün olabildiğini göstermektedir.

İkinci gruptaki melekler, yine Allah'ın emrinde olmakla beraber, bizim, kısa süreli de olsa, etkimiz altına alabildiğimiz meleklerdir. Etkimiz geçtiğinde yine işlerini bildikleri gibi yapmaya devam ederler. Bunun en güzel örneği akciğerlerimizi çalıştıranlardır. Herkes nefesini kısa bir süre için tutabilir ki, buna "haps-i nefes etmek" denir ve Nakşiler bunu eğitimde kullanırlar. Ancak, kimse devamlı olarak nefesini tutamaz.

Üçüncü gruptaki melekler, tamamen bizim kontrolümüz altında olanlardır. Bunlar el, kol, bacak gibi çizgili adalelerimize bizim emirlerimizi götüren melek grubunu teşkil ederler. Biz bunlar vasıtasıyla kollarımızı ve bacaklarımızı istediğimiz şekilde hareket ettiririz.

Dördüncü gruptaki melekler ise, devamlı aynı şeyi yapa yapa, insiyatifi ellerine alan ve bizim irademize gerek kalmadan aynı işi tekrarlayabilen meleklerdir. Bunlara misal olarak da kapı açmak, bisiklete binmek, yüzmek, araba kullanmak gibi işlerin yapılmasını sağlayan melekleri gösterebiliriz. Buna meleke kesbetme denir ve bu durumda, kişi aradan çıkmış, onun adına işi melekler yapar hale gelmiştir.

Tasavvufi eğitimin amacı da, tevhitte meleke kesbettirebilmektir. Bu gerçekleştiğinde, kişi aradan çekilecek ve işini melekler yapar hale gelecektir. Kurb-i nevafil, yani, Allah'ın "Kulum bana devamlı olarak nafile ibadetlerle de yaklaşır, sonunda sevgime erer" dediği budur. Burada nafile denişinin sebebi, kişinin hiç olması, içindekinin çalışır hale gelmesidir. İşte

Sen çıkarsan aradan / Kalır şeksiz Yaratan

demekten kasıt budur. Bu durum, düşünce, fikir bazında da böyledir. İnsan kendi düşüncelerini yok ederse, kendi düşün-

celerinin yerini ilâhi düşünceler alır. Mertebe-i fenâ'da aradan çıkan kişinin işini, mertebe-i Beka'da O'nun yapmaya başlaması meselesinin de aslı budur. Bu duruma gelindiğinde, benim Tire lehçesiyle söylediğim gibi *"Allah bilir işine / Karışmaz dervişine"* gerçekleşir. Artık kişi yoktur, onun işini melekler görmektedir. Böyle olunca kişinin hiç bir şeyden korkusu kalmaz. Çünkü, artık kendisinden eser kalmamış, geriye sadece Allah kalmıştır.

Bu duruma göre, meleklerin bir kısmı irade-i külliyenin, bir kısmıysa irade-i cüziyenin, yani bir kısmı Allah'ın, bir kısmı ise kulun emrindedir. İradenin bir kısmının kula veriliş nedeni, kulun, Kendi'nin zuhur âlemindeki en büyük kemâlâtı oluşudur. İnsan hem hayaldir, hem hayal sultandır. Bu sebeple konuşma, eli, ayağı, başı hareket ettirme gibi işlerde irade kula verilmiştir.

Zaman içinde kazanılmış bazı melekelerin, devamlı olarak sevdiğini rabıtaya alarak ve bu rabıtayı meleke haline getirerek, başka merkezlerin iradesiyle idare edilir hale getirilmesi mümkündür. Bunun için beyinde o işi yapan merkezin, bir başka merkezle yer değiştirmesi, yani görevi bir başka merkeze devretmesi gerekir. Bu durumda iradenin el değiştirmesi ve kişinin kontrolünün dışına çıkması bahis konusudur. Tıpkı insanın kalp atımlarında kendi iradesinin rolü olmaması gibi... Kalbi de melekler çalıştırır, ama bu melekleri idare eden irade, yani merkez, ferdin kendi kontrolünde değildir. Bu merkez irade-i külliyeye bağlıdır ve Hayy esmasının tecellisi ile devam edip her atımında O'nu zikretmektedir.

CİN NEDİR?

Cin de melek gibi görünmez bir kuvvet, görünmez bir yaratıktır, ama farklı ve küçük bir kuvvettir.

İnsandaki iyi düşüncelere "melek", çirkin düşüncelere ise "cin" adı verilir. İnsanda bunların her ikisi de vardır. Cin insana zarar verebilecek olan fikirlerdir ve bunlar, birer elbise giydirilerek hayalde canlandırılmıştır. Nasıl insanın be-

den denen elbisesi olmaksızın onu tanımak mümkün olmazsa, düşüncelere de kendine göre birer elbise giydirilmelidir ki, onları tanımak mümkün olsun.

Bunlar latif âlemin malıdırlar. İnsanda hepsi vardır, ahlakı güzelleşen melekleşir, kötüleşen de cinleşir veya çok çok kötüleşmiş olursa şeytanlaşır.

Cinler şeytana yakın, insandan uzaktır. Meleklerse insana yakın, cin ve şeytandan uzak letaiftendir. İnsan, bunların tümünü cami olduğundan, çok mükerrem olarak vasıflandırılmıştır. Çünkü insan, insani tarafından melek, şeytani tarafından cin üretebilecek yapıdadır.

MELEK TÜRLERİ

Her iş için bir melek yaratılmış olduğuna göre, melekler çok değişik ve farklı vasıflardadır. Bunları gruplandırmak gerektiğinde, semavi, arzi, arşi, kerrubiyûn, kuddisiyûn, muheyminûn, aliyyûn, melâike-i rüsûl, iki kanatlı, üç kanatlı, vs. gibi türler ortaya çıkar. İnsan bunların tümünü kapsar. Ancak, bu kapsamın farkına varılabilmesi için gerekli ilk şart, teslimiyettir.

Bu meleklerin hepsi kuvvet, kudret adı altında bizim ef'alimize hizmet etmektedir. Olmasalar kuvvet, kudretten düşeriz ve ef'alimiz, yani hareketlerimiz yok olur. Bu nedenle, bütün melekler hâdimdir, hepsi hizmet ederler.

Bir yağmur damlasını bile bir meleğin indirdiğini söylemiştik. Biz yerçekimi diyoruz, ama yerçekimini de meleklerin meydana getirdiğini, yani o çekimin de bir kuvvet olduğunu hiç düşünmüyoruz. Bu nasıl oluyor? Meleğin kuvvet veya enerji demek olmasıyla...

Düşüncenin yoğunlaşmasına "tohum" denir. Tohum, Allah'ın kendi düşüncelerinin rahmet yağmurlarıyla indirilmesi neticesinde oluşmuştur. Yani, a'yan-ı sabite'deki ilm-i ilâhinin (taayyün-ü sani'deki düşüncenin) rahmet olarak kâinata yağmasından meydana gelmiştir.

Tohumun gelişmesi bir defada olmaz. Oluşabilmesi için müteaddit defalar inip çıkması gerekir. Arza gelen, yine se-

maya çıkacak, rahmetle tekrar yağıp yine çıkacak ve bu iş Allah'ın istediği kadar tekrarlandıktan sonra sonuç verecektir. Arza gelen, melekler tarafından rüzgârla bir yere nakledilir, sonra tekrar semaya çıkar ve yine rahmetle indiğinde melekler bu kez başka bir yere taşır. Sonuçta bir tohum oluşur. Bu hususta Ahmed Hüsameddin Hazretleri, bir çiçeğin meydana gelebilmesi için bile, yedi yüzden fazla meleğin görevlendirildiğinden bahsetmektedir. Bir çiçek için bu kadar melek görevlendiriliyorsa, insanın meydana gelebilmesi için sonsuz sayıda melek görevlendirilmesi gerektiğini söylemek icap eder.

Bir çiçeğin rengini, kokusunu, şeklini veren melekler birbirinden farklıdır. Meleklerin de bir ömrü vardır ve ömürleri bittiğinde bizim gibi ölürler. Buraları çok ince düşünmek gerekir.

İnsanın oluşumunda ve neslinin devamında rol oynayan melekler, melâike-i arziye, melâike-i ferşiye, melâike-i semaviye, melâike-i kerrubiyûn vs. olmak üzere kâinattaki melekler kadardır. Bunların bir grubu hariç, diğerleri bizim emrimizdedir. Bizim emrimizde olmayan, yani emri beyinden almayanlar, omurilik soğanından alırlar. Görme, duyma, ve diğer duyularımızla ilgili melekler de, diğer motor sinir sistemine tabi melekler gibi bizim emrimizdedir. Bizim emrimizde olmayanlar, vücudun otonom sinir sistemi ve endokrin sistem fonksiyonlarının yürütülmesiyle görevli olanlardır. Eğer onlar da bizim emrimizde olsaydı, hiç midemizde ülser, safra kesemizde veya böbreğimizde taş yaptırır mıydık? Bunlar Allah'ın emrine tabi oldukları için zaman zaman O'nun emriyle hastalık yapmakta, sonra da yine O'nun emriyle o hastalıkları tedavi etmektedirler.

Kırılıp yapıştırılan sırça eşyada yapıştırma yeri nasıl belli olursa, insanların da, geçirdikleri zatürre, zatülcemb, siyatik vs. gibi ağır hastalıkları unutması mümkün değildir. Böyle hastalıkların sağda ve soldaki Kirâmen Kâtibin melekleri tarafından yazıldığı söylenmektedir.

Âfakta (kâinatta) olduğu gibi enfüste (insanda) de me-

lekler vardır. Bu enfüsi meleklerin de, semavi ve arzi olanları vardır. Semavi olanları belden yukarda, arzi olanlarıysa belden aşağıdadır. Bunların iradeye tabi olanları olduğu gibi, iradeye tabi olmayanları da vardır. Kâinatın seması olduğuna göre insanın da seması olması tabiidir ve bu sema insanın başıdır. Kâinattaki arş-ür Rahman'ın insandaki karşılığı zekâdır. İnsanda zekâ kapılarını açıp, kapatan meleklerdir. Çünkü, her işin, her zerrenin ayrı melekleri vardır ve bunların sayısını ancak Allah bilir.

Sevgi ve muhabbet melekleri bile vardır ki, bunlar melek-i mukarreb olarak bilinirler. Kur'an'da da iki, üç, dört kanatlı meleklerin mevcudiyetinden bahsedildiğini söylemiştik.

Öyle ilâhi âlemler vardır ki, oradaki melekler Allah'ı görüp kendilerinden geçmişlerdir. Bunlara "melâike-i âliyyûn" denir. Bunların ne secdeden haberleri vardır, ne de Allah'ı bilmekten... Hepsi sarhoş gibidir. Öyle olduğu içindir ki, şeytan secde etmeyince, ona *"Yâ iblis seni iki elimle yarattığıma secde etmekten men eden, kibirlenmen mi, yoksa âliyyûndan oluşun mudur"* <38-75> diye sorulmuştur.

Âliyyûn melekleri, esmaları gereği cemal-i İlâhide müstağrak olup kendilerinden geçmiş durumdadırlar. Bunların ne yaratılıştan, ne Hakk'ın varlığından, ne de emirden haberleri vardır. Bunlar meczuplar gibidirler. Her şeyle ilişkilerini kesip sadece Allah'a dönmüşlerdir. Başka hiçbir şeyi görüp duymazlar.

Âliyyûn melekleri, meleklerin en üstünü, iç yüze vâkıf olanıdır. Bunlar secde etmez, âlem bunlara secde eder. Kur'an'da yazdığı halde, kimse bu meleklerin de Âdem'e secde etmediğinden bahsetmemekte, herkes sadece şeytanın secde etmediğini anlatmaktadır. Şeytan secde etmediğinde Allah'ın yukarıdaki soruyu soruşu, durumun bizim anlattığımız gibi olmasından ötürüdür. Yani, böyleleri kendileri secdegâhtırlar. Bunlar hiç vazifelerinden ayrılmamış oldukları için, Âdem'i filan görmezler. Tıpkı insanın kalbine benzerler ve hiç aksatmadan devamlı olarak "Allah Allah" diye

diye zikredip görevlerini yapmaya devam ederler. Onun için insanın kalbi de âliyyûndandır.

Kerrubiyûn'lar da böyledir. Onlar da kendinden bihaber, nazargâh-ı İlâhiye yönelik duran meleklerdir. Onlar da Allah'ın azameti karşısında kendilerinden geçmişlerdir.

İki kanatlı melekler suret-i zahirede, dört kanatlı olanları ise iç âlemde irfaniyet kesbetmiş olanlardır. Bunlar hayali şeyler değildir.

Tefekkür, akıl ve feraset melekleri birbirinden farklıdır ve birbirlerinden ileri giderler. Melekler, bilgileri uçurup miraç ettirirler.

Miraç, bildiğimiz gibi, ruhun uruc etmesi (yükselmesi) demektir. Bu da çalışmadan olmaz. Ders değişir, fikir değişmez. İnsan ne kadar çok Allah'ı anarsa, Allah da ona o kadar çok yardım ederek, onu melekûtiyet âlemine vasıl eder. Hazret-i İsa "Bir insan iki defa doğmadıktan sonra melekûtiyete vasıl olamaz" demektedir. İkinci doğumun mürşitten olduğunu tekrarlamaya herhalde gerek yoktur.

İnsan bir şeyi hakkettiyse, o şey zehir olsa, Allah onu bal yapar. Münkir (inkâr edici) ve nekir (örtünüp kendini saklamış) meleklerinden ve bunların mezarda gelip soru soracağından bahsederler. İsimlerinin anlamı parantez içinde yazıldığı gibidir. Bunun karşılığı ise nefy ü ispattır.

Bu ikisinin birlikte zikredilmesi, ikisinin de aslının aynı olduğunu gösterir. İkisinin çarpışmasından vahdet doğar. "Müsademe-i efkârdan bârika-yı hakikat doğar" sözü bunun anlatmaktadır. Çünkü, müspet ve menfi olmasa, elektrikler yanmazdı. Her şeyin oluşması da, bilindiği gibi bu müspet ve menfilikten kaynaklanmaktadır.

Cehennemin baş meleği mâlik, cennetinkiyse Rıdvan'dır. Rıdvan'ın ismi rıza kelimesinden gelir. Rıza evvelce de anlattığımız gibi, binin Bir'de görünmesidir ve ebced değeri 1001 dir.

Meleklerin Rahmani, yani yüksek düşüncelerde belirenleri olduğu gibi, düşük seviyeli düşüncelerde belirenleri de vardır. Bu ikinci gruba girenlere hannas (Şeytan'ın çocukla-

rı) adı verilir. Gerek rahmani, gerekse şeytani meleklerin hepsi kuvvettir ve hem insanda, hem de kâinatta bulunur.

Bu sebeple en büyük melek insandır. İnsan, âfakla enfüsü birleştirebildiği zaman insan-ı kâmil olur. "İnsanı arş-ür Rahman'a dört melek taşır" denmektedir. Bu dört melek, Cebrail, Mikâil, İsrafil ve Azrail'dir. "İnsan öldüğünde bu dört, öbür âlemde sekize çıkacaktır" diyorlar. Bu, o âlemin buranın, bu âlemin de oranın aynası olmasından dolayıdır. Yani, aslı dörtken aynadaki görüntüsüyle birlikte sekize çıkmaktadır. Tıpkı ayna görüntüsüyle birlikte, birin ikiye çıkması gibi...Tabii, bu durumda görünenlerden biri asıl, diğeri o aslın gölgesi veya hayali durumundadır. Melekler için de durum böyledir.

Bir, aynada da bir görünür, ama aynadaki görüntüsünde sağ solda, sol ise sağdadır. Müspet ve menfilikler buradan çıkar. Bu sağ sol meselesinin yarattığı zıtlıkların, erkeklik ve dişilik gibi kavramları da meydana getirdiğini evvelce anlatmıştık.

CEBRAİL

Akıl âleminin elçisidir. Akl-ı Küll, Nefha-yı ılâhi, Ruh-ül Kudüs ve Namus-u Ekber isimleriyle de bilinir. Çünkü, namus akılla bağlantılıdır. Aklı olmayanlarda ve çocuklarda namus kavramı gelişmemiştir.

Cebrail ilk yaratılan melektir. Ve yaratılışı "Ben önce aklı yarattım" denerek ilan edilmiştir. Bu da onun akl-ı Peygamberî olarak yaratılmış olduğunu gösterir.

MİKÂİL

Rızk âleminin meleğidir ve yaratılış itibariyle Cebrail'den sonra gelir.

İSRAFİL

Nefha-yı İlâhi'nin elçisidir. Solunumu sağlamakla görevlidir. İnsan nefes alıp veremese veya verip alamasa yaşayamaz.

Solunum o kadar hayati bir fonksiyondur ki bunun sağlanması için insanlarda iki burun deliğine ilaveten, ağız ve cilt te yardımcı organlar olarak görev yapmaktadır. Onun için İsrafil yaratılış itibariyle üçüncü sıradadır.

AZRAİL

Âdem'in toprağını Azrail'in getirdiği söylenir.

İnsanların iki ebesi vardır. Biri; dünyaya getiren ebe, ki buna doktor da denir, diğeri ise bu dünyadan öbür dünyaya götüren ebedir ve adı Azrail'dir. İnsanlar nedense, kendilerini öbür dünyada doğurtan ebelerinden korkarlar. Oysa Azrail, İlya, yani Allah"ın elçisidir.

Azrail, İsrafiliyetten sonra gelip gitmemizi sağlamak üzere yaratılmış dört büyük meleğin dördüncüsüdür.

Bunların hepsinin kökü insandadır. Hepimiz, bir noktanın noktacıklarıyız ve her şey Kendi'nden intişar etmiştir. Nasıl atılan taşın havuzda meydana getirdiği dalgalar kenara kadar yayıldıktan sonra tekrar geri dönüp toplanıyorsa, biz de öyle olacağız. Bu nedenle Azrail korkusu boşunadır.

KADER-KISMET-NASİP

KADER NEDİR?

Lügat karşılığı olarak kader: Tanrı'nın bütün yaratıkları için ezelde buyurduğu şeyler, alınyazısı, kısmet: Tanrı takdiri olan şey, kader, bölme, pay etme, nasip ise Tanrı'nın kısmet ettiği şey, bir kimsenin elde edebildiği şey, pay, anlamlarına gelmektedir.

Allah, insanı kendi gibi yaratmış ve iradesini eline verip "İstediğin gibi yaşa" demiştir. Biz irademizi O'nun istediği yönde kullanırsak, O'nun istediği insan, aksi yönde kullanırsak da, tard ettiği şeytan oluruz. Böyleleri, "sağ tarafa gidenler" ve "sol tarafa gidenler" diye ayrılmıştır.

Bu iki hal, yani sağa ve sola gidebilme kabiliyeti her insanda vardır. Hemen her konuda hepimizin zihninde bir "evet", bir de "hayır" diyen iki zıt düşünce belirir. Bu iki zıtlığın arasında kalmak "kararsızlık" diye bilinir ve insanı çok rahatsız eder. İnsan, iradesini kullanıp seçimini yaptığında huzursuzluğu kaybolur.

Kişi, vereceği karardan ve neyin doğru, neyin yanlış olduğundan emin olmak istiyorsa, bir bildiriciye veya mürşide başvurmak zorundadır. İnsandaki bu zıt düşünceler, dünyevi veya bedensel şartlardan etkilendiği için, alternatif akım gibidir. Mürşidin uyarısı ise, doğru akımdır ve asla sapma yapmaz. Onun için de "sırat-ı müstakîm" diye bilinir.

Bireysel olarak kader veya alınyazısı dediğimiz şey, o kişinin, dünyaya gelirken, yedi göbek öteden genetik olarak getirdiği fiziksel ve metafiziksel karakterlerdir. Bu karakterler ovum ve spermin ana rahminde birleşmesiyle ortaya çıkan zigotta yazılıdır. Zigotun gelişmesiyle doğmuş olan fert bu karakterlere sahip olur. Onun için kimi çocuk uslu, kimileriyse yaramaz, kuvvetli, cılız, bencil, değişken karakterli vs. olur ve genetik yapısının ana hatlarını ortaya çıkarır.

NAHNÜ KASEMNA'DAKİ TAKSİM

Bazı veliler için "Allah'ın seçilmiş kullarındandır" cümlesinden başka bir şey söyleyemiyoruz. Böylelerine dağıtımda isabet eden miktar fazla olmuştur. Nedeni de ismetiyet, masumiyet üzere olmalarıdır. Peygamberler, ehl-i beyt, büyük pîran böyledir. Bu zâtlar, maye-i Muhammedî'den fazla pay alarak gelmişlerdir. Bizim burada birbirimizi bulmamız bile gelişimizin iktizasıdır. Bir şeylerin kafamızı kurcalaması, buluşmamızı sağlamıştır. Nasip almayanların gelip sohbet dinlemesi, birlikte olmaktan zevk alması ve bir şeyler öğrenmeye gayret etmesi mümkün değildir.

Nasibin alındığı veya verildiği noktaya "kaâlû belâ", oradan alınan nasibi buraya taşıyan unsura da "gen" veya "kalıtım" veya eski tabiriyle "irsiyet" denmektedir. Bu da esas itibariyle, "Ben önce nuru yarattım"a, yani Nur-u Muhamme-

di'ye dayanmaktadır. Güneş, O'dur. Bir Kâmil'in etrafında toplanmak tesadüf değildir.

Bir de mel'abe-i vahdet vardır ve burada işin içine geliş meselesi girer. Çünkü, oradaki Allah ile, buradaki Allah birbirinden ayrı değildir. İnsan, kaâlû belâ'yı buraya getirirse, orada olanların burada da olduğunu görür.

Aşk, esma-yı hüsnanın toplamıdır. O aşk ve sevgi herkese dağılmıştır.

İnsanların tümü, ister Musevi, ister Hıristiyan, hattâ isterse Mecusi olsun, Hakk'ı aramakta ve bulmadıkça da tatmin olamamaktadır. Aynı şey erbab-ı şeriat için de geçerlidir. Tatmin olmadıkları için, biraz derine gidildiğinde, hemen "İleri gitme kâfir olursun" deyip konuyu kapatıverirler.

İnsanın tatmin olabilmesi için gerekli olan ilk şey, teslim olmaktır. Teslim olmayan tatmin olamaz. Bazı insanlar daha çocukluklarından itibaren bir şeyler hissedip Kâmil'e saygı duymaya, onunla diz dize oturmaya, önünden geçerken saygı ile eğilmeye başlarlar. Yedi yaşındaki bir çocuğa bunları kimse öğretmediğine göre, bu davranışları göstermesine neden olan bir iç dürtü var demektir. Böyle bir çocuğun insan-ı kâmile ayna hediye etmesini bir rumuz olarak ele almak ve çocuğun, kendini ayna yapma arzusunu dile getirdiğini düşünmek gerekir. Tabii, böyle bir durumda Kâmil'e düşen görev de, onu tekâmül ve tekemmül ettirmeye çalışmak olacaktır.

Her insan nasibi kadarını alır. Bir insan, nasibi yoksa, karşısında Hızır'ı görse tanıyamaz. Bunu bir hikâye ile evvelce anlatmıştık. Bunu anlatan bir atasözümüz ve onun da bir hikâyesi vardır. Atasözü, "Vermeyince Mabut, n'eylesin Sultan Mahmut"tur. Bunun hikâyesinde ise:

Sultan Mahmut, tebdil-i kıyafetle fakir mahalleleri dolaşırken susamış. Evlerden birinin kapısını çalıp su istemiş. Vermişler, içmiş. Ayrıldıktan sonra evin adresini tespit ettirip, onlara yardım etmeye karar vermiş. Besili bir kazın içini altınla doldurtup, o eve göndermiş. Getiren kimse kazı teslim ederken "Sultan sizin evden su içmiş. Onun için bu kazı

size hediye gönderdi" demiş. Fakir adamın Yahudi bir komşusu varmış. Bu konuşmayı duyunca, bu işte bir iş vardır diye düşünüp fakir adamın yanına gelmiş ve ona "Sen fakir bir adamsın. Sana on kaz parası vereyim, sen o kazı bana ver" demiş ve kazı almış. Aradan biraz zaman geçince Padişah adamın durumunu merak etmiş ve yine bir gün dolaşırken uğramış, ama adamı aynı durumda görmüş. Bu işte bir aksilik var diye düşünmüş ve bu kez altı ve içi altın dolu bir tepsi baklava göndermiş. Gelen baklavayı da yine aynı yolla Yahudi komşu almış. Padişah üçüncü kez gelip aynı fakirlikte görünce, adamı huzuruna getirtip ne olduğunu öğrenmiş. Bunun üzerine eline bir kürek verip hazine dairesine indirtmiş ve orada gördüklerinden hangisini istiyorsa bir kürek almasını emretmiş. Adam elindeki küreği ters tutup hiç bir şey alamayınca, Sultan Mahmut, yukardaki sözü söylemiş ve adamı göndermiş.

Onun için, her şey nasip meselesidir. İnsanın nasibi yoksa, ne yapılırsa yapılsın faydası olmaz.

Nasıl ki, Allah güzelliğini kâinata serpmiş, her şey ve herkes ondan nasibi kadarını almışsa, aynı durum akıl açısından da böyledir. Bu hususta Kur'an'da, *"Onların dünya hayatındaki maişetlerini biz taksim ettik ve onların kiminin derecesini diğerinden üstün tuttuk ki, biri diğerinin işini görsün"* <43-32> demektedir. Bu ifade aynı zamanda, çalışmaya ve terakkiye teşvik anlamını da içerir. Eğer her şey insanlara eşit olarak verilmiş olsaydı, çalışmak için bir sebep kalmazdı.

Herkesin aklına takılan "Niçin bana bu kadar da başkasına daha fazla?" sorusunun cevabını, Allah "Ben serptim" diyerek vermiştir. Bu serpişte kimine az, kimine çok düşmüştür.

Bu serpme olayını, eski kitaplarda şöyle bir masalla anlatırlar. Herkes bir meydana toplanmıştır ve Kambur Felek'in gelip kendilerine nasiplerini vermesini beklemektedir. Nihayet Felek uzaktan görünür ve yanında getirdiklerini rastgele atmaya, savurmaya başlar. Bu savurma sonucunda

kiminin suratına domates çarpar ve patlar, kimininkine yumurta, kimininkine altın, kimine de daha başka şeyler. Herkes bir şeyler alır, ama çok kimse kendine isabet edenden memnun olmaz. Bu arada suratına domates çarpıp parçalanan, yumurta bulaşanın yanına gider ve ona kendindeki domatesle, ondaki yumurtayı karıştırıp, menemen yapmayı teklif eder. Böylece onlar, bu iki unsurdan da istifade etmiş olurlar.

Eğer herkes bunu yapabilse o zaman kimse sıkıntı çekmez. Fakat, kimse fedakârlık edip elindekini paylaşmak istemediği için herkes huzursuz olmaktadır.

Taksim konusunda Allah'ın işine karışılmaz. Lakin "Bana az düşmüş, yapabileceğim bir şey yok" diyerek suçu Allah'a atmak da doğru değildir. Çünkü, Allah bildirici olarak peygamberleri göndermiştir.

Peygamberlerin niçin gönderildiğini idrak edemeyen mezhepler de çıkmıştır. Bunlar arasında "Allah böyle yarattıysa benim bunda ne kabahatim olabilir" diye düşünen Cebriyeciler ile, "Suç kulun fiillerindedir. Dolayısıyla kul tamamen suçludur" diyen kaderiyeciler de vardır.

Bunların her ikisinin de kısmen haklı olduğu noktalar olduğu gibi, tamamen haksız olduğu noktalar da vardır. Onun için bu iki zıt kutup arasında bir orta yol bulmak gerekir ki, bu da mertebeleri bilmekle mümkündür. Mertebelerin bilinmesiyse insan vücudunda ayağın baştan ayrılamayacağını, ama ayağın ayak, başın ise baş olduğunu idrak etmek demektir.

İslamiyet teslim olmak demektir. Teslim olana Allah nasibini mutlaka verir. Çalışmanın nasibi arttırıcı bir etkisi vardır. İnsan ne kadar fazla çalışırsa, Allah da ona çalışmasının karşılığını mutlaka ihsan eder.

NASİP NEDİR, NASIL VERİLİR?

Nasip veya nasibimiz dediğimiz şey, maddeten yediklerimiz, manen de işittiklerimiz, duyduklarımızdır. Geri kalan mal, mülk vs. bizim değil, başkalarınındır. Onları başkaları

yiyecektir. Böyle olmasına rağmen, insanın bir türlü hırstan kurtulamayışını anlamak mümkün değildir.

Nasip meselesi çok önemlidir. Bu hususta garabetin de önemi vardır. Tâhâ Suresi, yeni nazil olduğunda, Ömer'in kız kardeşi onu okurken, yolda birisi onu Ömer'e gammazlar ve "Sen Peygamberi bırak da, kız kardeşine sahip ol" der. Bunu duyan Ömer doğru eve gider ve kardeşini Kur'an dinlerken görünce ona öyle bir tokat vurur ki, kızın ağzı, burnu, yüzü kan içinde kalır. Bu halini görünce, aralarındaki kan bağı nedeniyle üzülür, pişman olur ve onun gönlünü almak için yanına gidip "O okunan hoşuma gitti, neydi o?" diye sorar ve sonunda O da Müslüman olmaya karar verip Peygamberin evine yollanır. Onu görenler, korkar ve Peygambere "Ömer geldi" diye haber verirler. Hazreti Muhammed de "Bırakın gelsin" der. Geldiğinde Kelime-i şahadet getirip Müslüman olur. Tüm Müslümanların kaç kişi olduğunu sorduğunda, kendisine "Seninle birlikte kırk olduk" cevabı verilir. Bunun üzerine beraberce Kâbe'ye gitmeyi teklif eder. Yolda onları görenler "Aferin Ömer'e hepsini önüne katmış getiriyor" diye düşünürken, Ebû Cehil, "Ben bu gelişi beğenmedim. Galiba Ömer de onlara dahil oldu" der ve dediği çıkar. Ömer'in katılmasını takiben İslamiyet gizlilikten aleniyete döner. İşte, bunlar hep Allah'ın lütf u keremidir. Biz de Musevi, Hıristiyan veya daha başka bir dine mensup ana ve babadan dünyaya gelmiş olsaydık, o dinden olacaktık.

Allah isterse dünyadaki pek çok örnekte olduğu gibi, daha sonra kulunu çevirir. Bu dönüşümün en eski örneklerinden biri Selman Farisî'dir. Farisî, aslen Zerdüştken, o dinden tatmin olmayıp önce Hıristiyan olmuş, ondan da tatmin olmayınca Mekke'ye gelip İslam olmuştur. Müslümanlıkta da o kadar ilerlemiştir ki, sonunda Salman-ı Minnî hitabına muhatap olmuştur. Hocalar, "Onu çok koyu dindar oluşu bu duruma getirmiştir" deseler bile, bu doğru değildir. Çünkü, din, sevgi ve aşk demektir. Salman'ı bu duruma getiren ise, onun aşkının şiddetidir.

Nasibin de Allah'ın küfüvvüyle, yani dengi dengine ol-

ması istenir, Örneğin, Lügat-ı Naci'de kadın şairlerimizden Fitnat Hanım'ın, Şeyh-ül İslam Esad Efendi'nin kızı olduğu, çok iyi bir terbiye ve eğitim aldığı, fakat çok gabi (kaba) bir adam olan Derviş Efendi ile evlendiği yazılıdır. Tabii, nasibi oymuş... Daha bunun gibi pek çok örnekler vardır.

Her şey, hattâ bu sohbetler bile nasip meselesidir. Nasibi olmayana Allah bildirmez. Nasibi olmayanlar, dinleseler bile bir şey anlamazlar.

Kaâlû belâ'da, "beli" yani "evet" demiş, yani ezel-i âzal'de nasip almış olanlar, burada da nasiplenirler. Bu nasiplenme nasıl olur? Bazısı içtenlikle ibadet ede ede, bazısı doğrudan bir mürşitle karşılaşıp ona biat ederek (bağlanarak) nasibini alır.

Bir insana nasibi iki şekilde verilebilir. Bunlardan biri bizatihi, diğeri ise bisıfâtihi veriliş diye bilinir.

Nasibi bizatihi verilenlerde, o nasibi almak için kişinin en ufak bir çaba harcaması gerekmez. Böyle bir nasip, o kimseyi kovalar ve bulur. Böylelerine halk arasında "Tuttuğu altın oluyor" benzetmesi yapılır, ama bunlar nadirdir.

Nasibi bisıfâtihi verilecek olanların ise, nasiplerine kavuşabilmek için biraz çaba harcamaları lazımdır. Bu çaba en azından bir öksürme şeklinde olmalıdır.

Bu iki nasip şeklinin iyi anlaşılabilmesi için anlatılan iki hikâye vardır.

Birinci hikâyenin kahramanı "Allah'ım, benim ağzıma kaşığı sokmadığın sürece hiçbir şey yemeyeceğim" der ve yola düşer. Aç, biilaç bir köye gelip köy camiindeki misafirhanede bir kandil yakar, oturur. Camiin karşısındaki evde oturan köy ağasının çocuğu hastadır ve tüm ısrarlara rağmen hiçbir şey yememektedir. Tabii aile perişandır. Sonunda çocuk, ailenin ısrarına karşılık, cami misafirhanesinde yemek yiyebileceğini söyleyince, aile çocuğu kaptığı gibi, yemeklerle birlikte misafirhaneye getirir. Çocuk orada adamı görür ve "Bu amca yemezse ben de yemem" diye tutturur. Bunun üzerine, adamı davet ederler, ama o kararlı olduğu için daveti kabul etmez. Kendisine durum anlatılmasına rağmen teklifi

reddedince, çocuğu çok kıymetli olan ağanın tepesi atar ve yanındaki adamlarına "Şu adamın ağzını açın ve yemeği zorla yedirin" emrini verir. Adamları da zorla yedirirler. Bunun üzerine çocuk da yemeğini yer.

İkinci hikâyenin kahramanı da aynı şekilde aç biilaç kırlarda dolaşırken piknik yapan bir gruba rastlar ve o civardaki bir ağacın arkasına saklanıp oturur. Piknik yapanların yemek kokuları burnuna geldikçe açlığı şiddetlenir, ama onlardan bir şey istemez. Bekler ki, onlar görüp davet etsinler. Lakin, hepsi kendi âleminde olduğu için hiç biri onun mevcudiyetini fark etmez. Yerler, içerler, derken akşam olur. Artan yemeklerini götürmek istemezler ve kendi aralarında "Bu kalanları da kurtlar, kuşlar yesin" diye konuşurlarken, kahramanımız oturduğu yerden "öhö" diye bir kez öksürüp varlığını duyurur. Bu sesi duyunca onun mevcudiyetinin farkına varıp "Yahu burada birisi varmış" derler ve onun açlıktan kadide dönmüş halini görünce de, tüm artan yiyecekleri onun önüne getirirler. Onları yiyip karnını doyuran adam da "Allahım verirsin ama öksürtmeden vermezsin" der.

Genelde insanlar bu ikinci gruba dahildirler ve nasip kapılarının açılması için, öksürmek kadar dahi olsa, çalışmaları gerekir. Çünkü, Allah, genelde nasip kapılarını açmak için hizmet, yani çalışma ister. Bunu bildiği için Rahmetli Aziz Dede, "Oğlum, kısmete sıçramak lazımdır" derdi.

Bu iki hikâye veya masal, tasavvufta "Naz Ehli" diye bilinen kimselerin durumunu da anlatmaktadır.

İnsanların, ihtiyaçlarını giderecek kadar varlığa sahip olmaları yeterlidir. Her şeyde olduğu gibi, bu konuda da aşırı hırs, sadece, kişiyi huzursuz etmeye yarar. Halk arasında "Allah çok verip azdırmasın, az verip üzdürmesin" diye bir söz vardır. Bu da tüm atasözleri gibi doğrudur. Her şeyin çoğu tuğyan olur, azgınlığa, yorgunluğa, günaya ve bıkkınlığa sebep olur. Böyle olduğu Kur'an'da da, *"Allah kullarının rızkını genişletseydi arzda azgınlaşırlardı, lakin o dilediğince ölçülü olarak indirir, O kullarından haberdardır ve onları görür"* <42-27> ayetiyle anlatılmıştır. Bu nedenle, dışarıdan

bakıldığında çok kimsenin imrenmesine sebep oldukları halde, zenginlerin çoğu zevksizdir ve altın tabak içinde dahi olsa, yedikleri yemekten zevk almazlar. Çoklukta kıymet yoktur. Kıymet azlıktadır ve bu nedenle insan-ı kâmilin değeri çok fazladır. Adım başına insan-ı kâmille karşılaşılsaydı, ona bu kadar değer verilir miydi?

Herkes, bilsin veya bilmesin Allah'a âşıktır, ama bu aşkın sonunu yine Allah bilir. Allah *"Her şeyi ihatası altına almış"* <41-54> olduğundan herkeste hazır ve nazırdır. Bu nedenle yapılması gereken şey, ivazsız, garazsız O'na sığınmaktır. Ondan sonrası nasip meselesidir. Herkes okula gönderilir ve gider, ama bir kısmı ilkokulda, bir kısmı ortaokulda, bir kısmı lisede tahsili terk ederken, bir kısmı da sonuna kadar devam edip üniversiteyi bitirir, hattâ akademik kariyer sahibi olur.

Tasavvufta da durum böyledir. Allah daima kullarını korur ve onların hazım kapasitelerine göre nasiplerini verir.

Nasibi olanlar, mutlaka bir mürşide ulaşacaktır. Bundan sonra, verilenleri hazmedemeyeceğini anlayan kul, sofrada otursa bile, daha fazla yiyemez.

Her müridin arzusu farklıdır. Kimi, "Ben gemiye binip paçamı kurtardım, kaptan olmaya niyetim yok" der. Bu da doğru bir düşüncedir. Çünkü, herkes kaptan olacak diye bir kural yoktur. Ayrıca, kaptan olmak da kolay değildir. O kadar insanı gezdirmek, onların neşeleriyle neşelenip dertleriyle dertlenmek, sorumluluklarını yüklenmek, maddi ve manevi hastalıklarıyla uğraşmak kolay mıdır?

A'mak-ı Hayal'deki Aynalı Baba, her şeyi kendi içinde bulup, kendi iç âleminde yaşayan ve zuhura çıkmayan bir zattır. Dönüş zamanı gelince Allah ona Raci'yi göndermiştir. Nasıl göndermiştir? Her gün önünden geçtiği halde hiç dikkatini çekmeyen mezarlığın, bir gün kapısını açık görünce içeri girmesini ve orada Aynalı Baba ile karşılaşmasını sağlayarak...

Sonuçta Aynalı Baba, Raci'de yaşamaya başlamış ve kendisi göçmüş, nasip de Raci'ye verilmiş, böylece o da nasi-

bini tanımıştır.

Ama, insanlar arasında öyleleri de vardır ki, parmağını gösteren Hızır'ı bile tanıyamaz, yahut ayıcı diye baktığı için, gördüğünün Hızır olduğunu anlayamaz.

Zenci Ata'ya iki kişi gelip "Biz insan-ı kâmil arıyoruz" derler. O bir sağa, bir sola, bir öne, bir de arkasına bakıp koklar ve "Aradığınız yok" der. Bu sözü üzerine, gelenlerden biri "Pekiyi" der ve arkasını dönüp gider. İkincisiyse, "Madem ki dört cihette yoktur, o zaman aradığım budur" diye düşünür ve "Sensin" deyip eline yapışır. İşte, görülüyor ki, bu da bir nasip meselesidir.

KADER BİLİNİR Mİ?

Nahnü Kasemnâ'da herkesin ne olacağı belirlenmiştir. Onun için Allah, bizim ne olduğumuzu ve ne olacağımızı bilir. Biz bilemeyiz, ancak zamanı gelince öğrenebiliriz. Çünkü, biz ânda değil, zamandayız.

Hiçkimse ileride ne olacağını önceden bilemez. Bugün, cumhurbaşkanlığı yapanların anneleri, çocuklarının cumhurbaşkanı olacağını biliyor muydu? Biz yarın ne olacağını biliyor muyuz? Bilmiyoruz. Tahminde bulunuyoruz, ama bu tahminimizin doğru çıkıp çıkmayacağından emin olamıyoruz. "Evdeki hesap çarşıya uymaz" diye bir atasözümüz vardır. Bu doğru bir sözdür, çünkü bilinmeyen bir şey için tedbir alınamaz. Eskiler, *Her kim ki yakar perde-i hayalinde şem-i tedbiri / Eşkal zuhurunda kader handeler eyler* diyerek, kim ne kadar tedbir alırsa alsın, gerçekle karşılaştığında kaderin o alınan tedbirlere güldüğünü anlatmaya çalışırlardı. Bu durumda yapılması gereken şey, yapıp çatanın Hakk olduğunu bilip O'ndan daima iyilik istemek olmalıdır. Çünkü, O, *"Duyan, bilen ve gören"*dir <40-56>, <40-20>, <42-11>.

Allah bir kulunu yetiştirecekse, onu baştan alıp yetiştirir. Belli yerlere ve belli mertebelere gelmek, kulun elinde değildir. Örneğin, burada oturup "Ben cumhurbaşkanı olacağım" demek, boş laftır. Gerçi herkes Allah'ın kuludur ve o makama da yine O'nun kullarından biri oturacaktır, ama ki-

min oturacağına O karar verecektir. O, kararını vermişse, işler kendiliğinden yürür ve kişi hiç farkına varmadan kendini o makamda buluverir.

Bir çiçek nasıl açacağını, güneş nasıl doğacağını bilemediği gibi, insan da ne olacağını bilemez. Bir çiçeğin açışını kamera ile safha safha tespit edebilmek için kamerayı bir veya bir kaç gün kullanmak gerekir. Açış safhaları tespit edildikten sonra, değişik fazları tespit etmiş olan fotoğraflar, bir sinema makinesi ile birbiri ardınca ve süratle göz önünden geçiriliverirse, seyredenler sanki çiçek birden açıveriyormuş zanneder. İşte, insanın yetişip bir makama gelmesi de böyle olur.

O makama oturacak kişi belki yıllar, belki de asırlar boyunca yetiştirilmiştir. Biz bunu bilmediğimiz için kişiyi o makama oturmuş görünce, iş birden oluverdi zannediyoruz.

Allah kâinatı boş bırakmaz. Nasıl bir saatin çalışabilmesi için tüm çarklarının görevlerini iyi yapması gerekiyorsa, bir insanın yetişmesi için de tüm faktörler istendiği gibi fonksiyonlarını yapmalı ve şartlar kişiyi oraya getirecek şekilde oluşmalıdır. Bunları da Allah ayarlar. Nasıl bir saatteki zemberek, çarklar, taşlar, yaylar bir yelkovanla, bir akrebi hareket ettirmeye yarıyorsa, kâinattaki her şey de bir Hakk ile bir halk için faaliyetlerini sürdürmektedir.

Saatte esasın, akrep olduğunu evvelce anlatmıştık. Burada da akrep Hakk'a, yelkovan ise halka karşılıktır. Saat on iki olduğunda bunların her ikisi de üst üste geldiği için, uzaktan bakıldığında görünenin akrep mi, yelkovan mı olduğu tefrik edilemez. Bu hususu ilerde Cem Mertebesini anlatırken daha geniş bir şekilde izah edeceğiz.

KADER VE NASİP DEĞİŞİR Mİ?

Kader, bir hedefe nişan alıp o hedefi on ikiden vurmak üzere atılmış bir ok gibidir. Bir kere yaydan çıktı mı, geri çevirmek mümkün değildir. Ama, Allah isterse, o ok hedefe isabet etmez. Bu nasıl olur?

Ok geri çekilemeyeceğine ve yönü değiştirilemeyeceğine

göre, hedefe yer değiştirtmek, onu biraz sağa, sola, aşağıya veya yukarıya çekivermek suretiyle... Bu gerçekleştirildiğinde, ok yine atıldığı istikamette hedefine doğru gider, ama hedef yer değiştirdiği için isabet etmez...

Nasip denen şey Allah'tan hibedir. Nasip dağıtılmış, herkes ne kadarını alabildiyse, o aldıklarıyla bu âleme gelmiştir. Burada çalışırsa nasibini artırabilir ki buna "kapıların açılması" denir. Bu olay müzikteki makamlara benzer. Örneğin, Hicaz, Uşşak, Hüseyni, Karcığar, hepsi lâ sesinde karar kıldıkları halde seyirleri faklıdır. İnsanlar da böyledir. Kardeşlerin hepsi bir ana ve bir babadan dünyaya geldiği halde, her birinin seyri, bir diğerininkinden farklıdır. Kim daha çok çalışırsa, genelde onun kazancı daha fazla olur.

Bazen, bazı kimselerin süratle yükseldiği ve o seviyeyi koruduğu görülür. Buna halk arasında talihi yaver gitti denir. "Talih nedir?" diye sorulduğunda da şu hikâye ile cevap verilir. Hikâyeye göre, talihin tek gözü vardır ve başının üstündedir, sadece yukarıyı görür. Onun için kör talih diye bilinir. Talih, aşağıyı göremediğinden elini sallar ve birini tutup gözünün önüne gelinceye kadar yükseltir. Bu yükseliş sırasında kişinin her işi rast gitmeye başlar. Talih, kişiyi göreceği seviyeye getirdiğinde, orada tutar. Eğer, kişi bu tutuş esnasında doğru dürüst durur ve konumunu hazmederse mesele yoktur, orada kalır. Ama, hazmedemeyip, şımarıklık etmeye, rahat durmamaya başlarsa, talih, onu bir süre daha tuttuktan sonra, rahat durmayacağına kanaat getirirse aşağı atıverir. Bundan sonra aksilikler birbirini takip eder ve kişi tekrar eski süfli haline döner. Onu atan talih, bu kez bir başkasını yakalayıp yükseltir. Bu olay Kur'an'da *"De ki: mülkün sahibi olan Allah'ım, mülkü dilediğine verir, dilediğinden alırsın, dilediğine izzet verir, dilediğini zelil edersin, hayır senin elindedir"* <3-26> ayetiyle anlatılmaktadır. Bu ayetin dünya hayatındaki işleyişine de halk arasında "kör talih" denir.

Bir kimse, bir şey için gayret gösterir ve o şey istenen hızda gerçekleşmezse, sabretmek lazımdır. Allah, ihmal et-

mez. Gecikmesinde mutlaka bir sebep vardır. Buna karşılık, bir istek tüm gayretlere rağmen gerçekleşmiyorsa, o zaman, Allah o kapıyı kapatmış demektir. Bu durumda, mutlaka daha güzel bir kapı açacaktır. Karşılaşılan bazı terslikler, insanı daha kötü bir durumdan kurtarmak amacını da güdüyor olabilir. Eğer, kişi kendinde bir kusur bulamıyorsa, bu şekilde düşünmelidir. Çünkü, Allah kötü bir şey yapmaz.

İnsan acüldür. Bir çocuğun dokuz ay on günde dünyaya geldiğini düşünmeksizin, istediğinin hemen gerçekleşivermesini ister. "Acele şeytandan, teenni Rahman'dandır" diye bir söz vardır.

KADER VE NASİP BELİRTİLERİ

İnsanın dinden nasibi olup olmadığı, herkeste farklı delillerle kendini gösterir.

Nasibi olanlar, bir sohbetin üzerine gelirler, oturup dinlerler ve o sohbetten bir şeyler alırlar. Nasibi olmayanlarsa ya hiç gelmez veya gelse bile duydukları bir kulaklarından girer, diğer kulaklarından çıkar. Kazara dinlemiş, bazı şeyler duymuş, hattâ dışarı çıktıklarında duyduklarını başkalarına anlatabilecek kadar anlamış olsalar bile, bu sözler onlarda bir etki yapmaz. Tıpkı Arnavut'un aşağıdaki askerlik hikâyesinde olduğu gibi...

Eski devirlerde harp esirleri öldürülürdü. Ama, öldürmeden önce kendilerine Müslüman olmaları teklif edilir, bu teklifi kabul edip Müslüman olanlar kurtulurdu. Askerler de, Yeniçeri Ocağı'na devşirme usulüyle alınırdı. Bu şekilde Ocağa alınan bir Arnavut'u sünnet edip yetiştirdikten ve güya Müslüman ettikten sonra harbe yollarlar. Harpte, eline bir esir düşer. Esiri yatırıp kesmek içinden gelmediği için, aklına kendisine öğretilen Müslümanlığı teklif etme yöntemi gelir ve esire Müslüman olmasını teklif eder. Esir de kabul eder ve nasıl Müslüman olunacağını sorunca, Arnavut "Vallahi onu ben de bilmiyorum" deyiverir. Onun için, bir sohbeti dinlemiş olan nasipsizler, dışarı çıktıklarında "Efendi neler söyledi, neler..." diye söze başlarlar, ama söyleyebildikleri sa-

dece bunlar olur. Çünkü, dinlemiş olmalarına rağmen, gerçekte bir şey anlamamışlardır.

ESMALARIN KADERE ETKİSİ

Allah'ta noksanlık yoktur. O'nun nefhası olan ruh da, tekmillerin tekmilidir. Ancak, dünyaya her gelen, bir esmanın etkisi altında ve bir amaçla gelmiş olduğu için, amaca yönelik genetik yapı özelliklerin farklılığı sebebiyle, ferdi ayrılıklar ve nasip meseleleri ortaya çıkmaktadır. Nasıl güneş her zaman aynı şekilde doğmasına ve yükselmesine rağmen, bir bölgeyi yakıp kavururken, bir başka bölgeyi hafifçe ısıtıyorsa, ruhlar da böyledir ve bazı esmaların etkisiyle kişisel farklılıklar ortaya çıkarır. Örneğin, bir sınıfta elli öğrenci bulunduğunu düşünelim. Öğretmen ders anlattığı zaman, bunların bir kısmı anlatılanları o anda kapar ve öğrenirken, bir kısmı bir veya birkaç kere daha okumak mecburiyetinde kalır. Bir kısmıysa ne yaparsa yapsın, öğrenemez. Zekâ düzeyleri gibi, insanların maddi ve manevi algılama ve kazanma yetenekleri de farklıdır. Bu farklılığın sonuçlarına da onların kısmeti veya nasibi denir.

KADERE RIZA

İster maddi, ister manevi olsun, bir isteğin olabilmesi, sadece kişinin isteğine ve o yönde harcayacağı çabaya bağlı değildir. Bu hususta Allah'ın da istekli olması gerekir. Bunun nedeni, isteklerimizin, bizim için hayırlı olup olmadığını bilemeyişimizdir. Bu hususta Kur'an'da da örnekler verilmiştir. Bunlardan biri, Musa ile Hızır hikâyesinde anlatılan, Hızır'ın çocuğu öldürme hadisesi, bir diğeri de Yunus Aleyhisselam olayıdır.

Yunus, Babil taraflarında bir ülkenin peygamberidir. Halkla uğraşmak canına tak dediği için oradan kaçıp bir gemiye biner. Bindiği gemi bir türlü hareket etmeyince, o devrin inancına göre gemide bir günahkâr olduğuna kanaat getirilir ve çekilen kura sonucu günahkârın Yunus olduğuna karar verilir. Bunun üzerine Yunus gemide bulunanlar tara-

fından denize atılır. Allah'ın himmetiyle onu bir balık yutar ve bir süre karnında sakladıktan sonra, bir gün pelte halinde karaya kusar. Böylece sahile çıkan Yunus, çocukların neşe içinde oynadıklarını, fakat kör bir çocuğun kenarda mahzun bir şekilde durduğunu görür. Bunun üzerine "Allah'ım ne olurdu şu çocuğun da gözleri görseydi, o da diğerleri gibi neşe içinde oynasaydı" diye dua edince, çocuğun gözleri açılır. Görmeye başlayan çocuğun dikkati kenarda pelte gibi duran Yunus'a takılır ve diğer çocuklara onu göstererek "Gelin, burada bir şey var, onu taşlayalım" der. Çocuklar hep beraber Yunus'u taşlamaya başlayınca, Yunus hatasını anlayıp "Allah'ım senin işine bir daha karışmam, sen bildiğini yap" der.

Allah'ın işine karışmasının sonucunda ve bu olay üzerine gerçeği öğrenmiştir. Onun için bizim de bir isteğimiz gerçekleşmiyorsa, bu olmayışta Allah'ın bir bildiği ve sonucun bizim için hayır olduğunu düşünmemiz lazımdır.

İnsan, Allah'ın kendisine nasip ettiğini ister iş, ister para, ister hayat şartları, ister gıda, ne olursa olsun, asla hor görmemelidir. Çünkü, nasibi ne ise o olacaktır.

Çok kimseye bolluk nedeniyle gına gelir. Aynı durum bugünkü cemiyet yaşantısında görülmektedir. Gınanın sonuçu sevgi ve muhabbetin azalması ve kişinin yoldan çıkması olmaktadır.

İnsanların evvelden tayin edilmiş kısmet ve nasipleri hususunda "Neden ve niçin" denemez. Çünkü, dünya işlerinin yürümesi için bu farklılığa ihtiyaç vardır. Birisi âlim olacak ki, cahilleri eğitsin, bir diğeri zengin olacak ki, fakirlere yardım etsin, bir başkası da fakir olacak ki, zengin olanın işlerini görsün. Bu durum *"Razı ol kısmetine her ne isen ruz-i ezel / Elem-i cevr-i keşide olma, gam yeme gel"* beyiti ile anlatılmak istenmiştir.

Nasip meselesinde "Neden, niçin" demek, sahibini bilmemekten kaynaklanır. Kendini bilmeyen gölge mesabesindedir. Bu durumda olanın nasibi varsa, kendini bilenin davetine icabet edip el tutar. Ama, nasibi yoksa, o zaman Ebû Cehil gibi olur ve kendini kimsenin çıkaramadığı kuyudan çıka-

ran Hazret-i Peygambere "Amma sihirbazmışsın ha" deyip geçer.

Bilgi konusu da böyledir. Bu konuda da asla "Oldum" demek gerekir, zira "El elden üstündür tâ arşa kadar" diye doğru bir söz vardır.

İnsan, nasibine razı olduğu takdirde mutlu olur. Aksi halde, sarayda bile yaşasa yine mutsuzdur. Bir insan için sarayda yaşayıp mutsuz olmaktansa, gecekonduda yaşayıp mutlu olmak çok daha iyidir.

KAZA NEDİR?

Kader insanı bir yere sürüklediğinde, o kişide akıl körleşir ve fert ileriyi, hattâ o anı bile göremez olur. Bu durumda oluşan hadiseye de "kaza" denir.

HAYIR - ŞER

HAYIR VE ŞER NEDİR?

Lügatlara göre hayır, iyi, iyilik, güzellik, fayda, faydalılık, yarar, yararlılık, var olan her şey, bütün mevcudat, şer (şerr) ise kötülük, kötü adam, kavga, gürültü, şeriata uymayan şey anlamlarına gelmektedir.

Hayır (iyi işler veya hasene), herkese sevgi ve muhabbet aşılayan, onlara yardım eden ve yapan için "Allah ondan razı olsun" dedirten işlerdir.

Şer (kötü işler veya seyyiat) ise, karşısındakini maddeten ve manen karmakarışık edip zarara sokan işlerdir.

İşte iyi ile kötü arasındaki fark budur. İyilik, "Allah razı olsun" dedirtirken, kötülük, "Allah cezasını versin" dedirtir. Bunların her ikisi de sözdür, ama birisi kişiyi okşayan, ikincisiyse adeta tokat yemiş hale sokan bir sözdür.

Tasavvufta kötülük tarafına "şeytan", iyilik tarafına ise "rahman" dendiğini söylemiştik. Bunlar celal ve cemalin, yani rahmaniyet ve rahimiyetin yansıması olduğundan, "Bis-

millâhirrahiym" değil, "Bismillâhirrahmânirrahiym" denmiştir. Çünkü, âfak ve enfüs (dış ve iç) birbirinden ayrı değildir. Her ikisi de *"Allah semaların ve arzın nurudur"* <24-35> ayetine tabidir, yani sema da arz da merhametlilerin merhametlisidir, bu yüzden insanları yedirip içirmektedir. İnsanlar da, "ashâbüssâlihât" (salih kullar) olur ve iyi işler işlerlerse rahmet-i Rahman'dan nasiplerini alır, haddini bilmezlik edip hududu tecavüz ederlerse da gazab-ı İlâhi'yi davet ederler.

Allah, kulunu daima hayır tarafına çeker. *"Size bir iyilik gelirse Allah'tandır ve bir kötülük isabet ederse o nefsinizdendir"* <4-79> ayeti bunu anlatmaktadır.

İnsanın, tasavvuftaki bazı incelikleri anlayıp kavrayabilmesi için, düşüncelerinin maddeden ayrılıp mânâ tarafına geçmesi ve mânâ, yani *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek"* <99-7> tarafının ağır basması gerekir. Çünkü Allah baştan başa hayırdır. *"Kim zerre kadar şer işlemişse onu görecek"* <99-8> ayeti ise işin madde tarafıdır.

Tasavvufta "Emirsiz yapılan sevap günahtır, emirle yapılan günah sevaptır" diye bir söz vardır. Bu sözle anlatılmak istenen şeyin en güzel örneği, Hızır ile Musa'nın gezintiye çıkmaları hikâyesidir. Yolculuk esnasında Hızır'ın gemiyi delmesi, çocuğu boğazlaması, yıkık duvarı tamir edip sağlamlaştırması emirle yapılmış işler olduğu için sevaptır. Fakat, Musa emri duymadığı için, günah zannederek bu hareketlere karşı çıkmıştır. Zaten "Vasat insanların iyi olanlarının yaptıkları iyilikler, Allah'a yakın olanlar için kötülük yerine geçer" konusu da buradan çıkmaktadır.

Burada ebrar, daha ziyade maddi yöne, mukarrebûn ise mânâ âlemine dönüktür. Evvelce anlattığımız padişaha hediye olarak su götüren adama, padişahın, hiçbir işine yaramayacağını bildiği halde, ihsanda bulunması, onun, etrafındakilere hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını anlatma amacını gütmektedir. Padişah getirilen suyu döktürmüş, ama getirenin iyi niyeti dolayısıyla da onu ödüllendirmiştir.

Mukarreb olanlarsa, padişaha verilecek, O'na lâyık bir

hediye bulamazlar. Çünkü, bilirler ki, verebilecekleri en büyük hediye bile, O'nun sahip olduklarının yanında hiç mesabesinde kalacaktır. Bu durumda mukarreblerin yapabileceği tek şey, O'na içten bağlanmak ve şükretmektir.

Ebrarın yaptığı işler ve kıldığı namazlar, ileride kirli bir paçavra gibi suratlarına fırlatılacaktır diye söylenmektedir. Ayrıca bu hususta *"Vay haline o namaz kılanların ki"* <107-4>, *"Namazlarından bihaberdirler onlar"* <107-5>, *"Onlar ki riyakârlık ederler"* <107-6> ayetleri de vardır ve bunlarla, Allah'ı aldatmak amacıyla namaz kılanlar, yani namazı, sadece şekilden ibaret zannedenler kastedilmektedir.

HAYIR VE ŞER BİLİNİR Mİ?

İnsanın her konuda "Allah isterse yapar" demesi şarttır. Çünkü, bazen insanın "iyidir" dediği bir şey o kimse için iyi olmayabilir. Bazen de "kötüdür" denen şeyler o kimse için iyi olabilir. Bu durum da Kur'an'da *"Zor gördüğünüz ve ikrah ettiğiniz bir şey bazen sizin için hayır olabilir, sevdiğiniz bir şey de bazen sizin için kötü olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz"* <2-216> ayetiyle anlatılmıştır. Buna misal olarak da şu olay rivayet edilir. Bir gün Musa Tur'a giderken yolda yarısına kadar kuma gömülü bir adam görür. Adam Musa'ya, "Sen Allah'la görüşmeye gidiyorsun. O'na hiç olmazsa kuma gömülü alt kısmımı örtecek bir şey vermesini söyleyiver" der. Tur'a varınca Musa, Allah'a, "Yolda filanca kulunu gördüm. Soymuşlar, hiçbir şeyini bırakmamışlar, örtünecek bir şeyi kalmadığı için belden aşağısını kuma gömmüş. Gömülü kısımlarını örtecek bir şey istiyor" demiş. Allah "Haline şükretsin" diye cevap vermiş. Musa dönüşte adama Allah'ın cevabını bildirince, adam "Nasıl şükredeyim yahu, üzerimde bir şey mi var" demeye kalmadan bir fırtına çıkmış ve o örttüğü kısımlardaki kumları da savuruvermiş. Böylece çırılçıplak kalmış. Fırtınanın sebebi, o adamın şükretmemekte direnmesidir. Eğer teslim olup O'nun dediğini yapmış olsaydı, kim bilir, Allah ona neler ihsan ederdi. O her şeye kâdirdir.

Ölümden korkuluş nedeni, insanın işlediği hataların gö-

zünün önüne gelmesidir. Bu nedenle insan, aslında ölümden değil, kendinden, kendi yaptıklarından korkmaktadır. Hiç günahı olmayan bir insan korkar mı?

Korku meselesi dünya hayatında da böyledir. İnsan bir başkasına zarar vermezse cezalandırılmayacağına göre, korkması için bir neden yoktur. Fakat, bunun bir istisnası vardır. O da iftiraya uğramaktır. Hoş, onun da mutlaka bir hikmeti vardır ya...

Suçsuz yere mahkûm olanlar yok mudur? Vardır, ama Allah adil olduğu için bu haksızlığı, mutlaka karşılığını vererek telafi eder ve kişiye mükâfatını verir.

İftira, bazen olmayan bir şeyin görülmesinin, bazen kişinin atak ve göze batan davranışlarının, bazen de evvelce gönül kırmış olmasının sonucu olabildiği gibi, Allah'ın kişiyi terbiye etmek istemesine de bağlı olabilir.

Bu nedenlerle, bir şeyin hayır mı, şer mi veya sevap mı, günah mı olduğunu anlamak için insanın, ya fark ü temyiz âlemine gelmesi veya içine danışması gerekir. Yapılan bir hareket veya söylenen bir söz insana zevk veriyorsa, hayır ve sevaptır. Aksine sıkıntı veriyor veya pişmanlık duygusu yaratıyorsa, o zaman şer veya günahtır. Bunu böyle bilmek ve yapılan her hareketi ve söylenen her sözü bu esasa göre değerlendirmek gerekir.

HAYIR VE ŞER KİMDE VARDIR?

Varlıkta sırf iyi olan Allah, sırf kötü olansa şeytandır. İnsan bu ikisinin toplandığı yerdir. Allah *"Âdem'e tüm esmaları öğretti"* <2-31> diyerek, iyisiyle, kötüsüyle her şeyi insana aktarıp onu tercihinde serbest bırakmış, iyilik ve kötülük arasında seçimini yapmaya zorlamıştır. Ama iyiliği tercih etmesini tavsiye ederek...

Bu yapısıyla insan, biri iyilik, diğeri kötülük olan iki kefeye sahip bir terazi gibidir. İsterse Rahman, isterse şeytan tarafına ağırlık verebilir. Bir kefeye ağırlık verirse diğer kefesi hafifler.

Hayır ve şerri, insanda birer rütbe olarak düşünmek ge-

rekir. Hayır terfi, şer ise tenzil-i rütbe olarak algılanmalıdır. Yoksa insan, iyisiyle, kötüsüyle insandır ve Allah'ın kuludur. Hayır ve şer arasında seçim yapmak kulun elinde olduğu için de, kimsenin Allah'ı suçlamaya hakkı yoktur.

İyilik ve kötülük denen kavramlar, kulluk mertebesinin icabıdır. İyiliğe ruh, kötülüğe ise nefis denir. İnsan bu ikisinin karışımından oluşmuştur. Kötülük veya şer, sıfat-ı selbiyedir, iğretidir, uçup gider. Has boya Allah boyasıdır ki, buna "esma-yı has" veya Türkçe tabiriyle, "ana huy, esas yapı" denir. Bunları evvelce anlatmıştık.

İnsan kötülükten tamamen sıyrılırsa, nefsi ruhlaşmış, yani nefse ait olan her türlü olumsuzluklardan kurtulmuş veya yok olmuş olur ki, bu durumda adeta sırf ruh durumunu alır. Artık onda mevcut olan nefes-i Rahman'dır. Tecelli denen olay da, bunun belirginleşip kendini hissettirmesidir.

Allah'ta şer yoktur. Şer, O'ndan uzaklaşınca ortaya çıkar. Bu durumu kaynaktan çıkan bir suya benzetebiliriz. İlk anda arı, duru çıkan su, kaynaktan uzaklaştıkça kirlenmeye başlar ve denize dökülme yerine yaklaştığında kirliliği iyice artmış, yani adamakıllı şerre bulaşmış olur. Bu suyu tekrar ilk, saf ve duru haline getirebilmek için filtre etmek gerekir.

İnsana filtreyi buldurtan, içindeki dürtü, yani kendinde mevcut olan Allah'tır. O'nun yardımıyla bulunan filtreye "mürşit" denir. Onun eli tutulur ve filtrasyonuna tahammül edilirse, tekrar eski safiyete kavuşulur.

Allah'tan hayırdan başka bir şey gelmez. Velev ki insana önce şer gibi görünse bile... Örneğin, bazı hastalıklar insana Allah'ın lütfudur. Boğazına sahip olamayan bir insanın perhiz gerektiren bir hastalığa yakalanması, ona zoraki perhiz yaptırıp ermesini kolaylaştırır ki, bu da o kişi için bir hayırdır.

Zaman zaman insanın karşılaştığı diğer sıkıntılar da böyledir ve sonu mutlaka ferahtır. Bu sebeple insan hastalıkta bile sıkılmamalı ve Allah'tan gelene her zaman rıza göstermelidir. Çünkü, hastalığın da sonu mutlaka iyi olacak ve insan, sıhhatinin değerini daha iyi anlayacaktır.

İnsanın daima, hayrı Allah'tan, şerri kendisinden bilmesi gerekir. Bu nedenle Bektaşiler, "Hayrihi ve hayrihi minallahi Teâlâ" derler. Lakin bunu herkesin yanında söylemek doğru değildir. Zira, umumun düşüncesine aykırı olduğu için, dikkatleri çeker ve söyleyeni deşifre eder.

Bu, kendini bilenlere has bir ifadedir. Kendini bilmekse tüm nefsani duygu ve isteklerden kurtulup, kendini ifna etmiş olmak demektir. Bu yapıldığında geriye Allah kalır ki, onda da kötülükten, yani şeytandan eser yoktur.

"Hayrihi ve hayrihi" diyenler, bulundukları mertebe icabı olayları böyle değerlendirirler. Bu değerlendirme her mertebe için doğru olsaydı, o zaman bizim melekûtiyet âleminde kalmış olmamız gerekirdi. Biz, bu âleme insan olarak geldiğimize göre, işin doğrusu, "hayır ve şer yüce Allah'tandır"dır. Çünkü, insanda şeytan da vardır, Rahman da ve insan bu ikisi arasında istediği tarafa yönelebilir.

Bu bilinçte olununca, ilk anda şer gibi görünen bazı şeylerin, aslında hayır olduğunu anlamak kolaylaşır. "Zedelenen meyve çabuk olgunlaşır" diye bir söz vardır. Tabiatta her şeyin bir örneği olduğu için, bir ağaca bakıp, meyveler ham iken içlerinden birinin olgunlaştığı fark edilirse, bunun mutlaka zedelenmiş veya kurtlu olduğu görülür. Ayrıca, ağaçların bir başka özelliği de, kuruyacaklarına yakın fazla meyve vermeye başlamalarıdır.

Bazen insanlara isabet eden ve ilk anda şer gibi görünen bir arıza veya hastalık, onun düşüncelerini inceltip manevi yönden gelişmesini hızlandırabilir. Bu durumda, Allah'tan gelen bu şer görünümlü tecellinin de aslında hayır, hattâ bir lütuf olduğu idrak edilir.

ŞER NASIL MEYDANA GELİR?

Bir taraftan "lâ faile illallah" (Allah'tan başka fail yoktur) ve "Allah'ta kötülük yoktur" denirken, diğer taraftan "Hayır ve şer yüce Allah'tandır" deniyor. Bu durumda insanın aklına "Kötü fiil nasıl oluşuyor" sorusu takılır. Bu sorunun cevabı şudur: Allah'ta kötülük yoktur. Kötülük, sadece

bizim düşüncemizde vardır ve bu sebeple de Allah'a değil, bize, yani alt mertebelere ait bir değerlendirmeden ibarettir.

Şer kemâlât-ı İlâhi'nin meydana çıkması için gereklidir. Çünkü, şeytan olmazsa Rahman, gece olmazsa gündüz, çirkin olmazsa güzel bilinemez. Asıl olan O'dur ve O, hayr-ı mahzdır, aydınlıktır. Karanlık ise, sıfat-ı selbiye, yani bir elbiseden ibarettir. Onun için, kötülük diye nitelendirilen olay ve vasıflar kullardan kaynaklanır. İyilik de kullarla gerçekleştirildiği için, kötülüklere "zulmani veya nefsani vasıf ve fiiller", iyiliklere de "nurani veya ruhani vasıf ve fiiller" denir. Nurda veya aydınlıkta olmak, karanlıkta olmaya tercih edileceği için, insanlar eğitilmek ve bu yolla aydınlığa kavuşmak isterler. Ayrıca Allah da, "Nura gelin" dediği için, insanların iyiliğe yönelmelerinde fayda vardır. Zaten kötülük ve iyilik, celal ve cemal tecellilerinin dünyaya yansımasıdır.

Asılda şer yoktur. Şer, alt mertebelere inildikçe ortaya çıkar. Çünkü müspet, menfi, iyi, kötü, siyah, beyaz gibi zıtlıklar kemâlâtın meydana çıkması için gereklidir. Bu, tıpkı tek elin ses vermemesine, sesin meydana gelebilmesi için iki ele ihtiyaç duyulmasına benzer bir olaydır. Onun için bizim şer diye nitelendirdiklerimiz, aslında kötü değil, iyinin yansıması ve onun tamamlayıcısıdır. Onun için Allah *"Rabb'in boş bir şey yaratmamıştır"* <3-191> demektedir. Bu da gösteriyor ki, şeytan dahil, kötü bir şey yoktur. Hepsi iyidir. Öyle ya, şeytan olmasaydı Rahman'ı bulabilir miydik?

Allah hayr-ı mahzdır. O'nda şer yoktur. Şer, en aşağı mertebe olan kulluk mertebesinde vardır, ama o da Allah'tan gayrı değildir. Nasıl bir ağacın dalları, yaprakları, gövdesi, kökü, hattâ meyveleri var ve bunlar mertebe olarak farklı olduğu için değişik isimler alıyor, ama ağaçtan ayrılmıyorsa, bu da öyledir. Mertebeleri dikkate almaksızın "Meyve de ağaçtır, gövdenin kabuğu da ağaçtır" denirse, o zaman insana "Buğday yerine neden saman yemiyorsun?" diye sormak gerekir. Onun için, her şeyin mertebesini ve o mertebesine göre değerini yerli yerince bilmek ve bilginin ışığında hareket edip konuşmak gerekir.

Kötülük veya şer dediğimiz düşünceler, insanların nefsaniyetle araya karışıp parazit yapmasından veya kendi karartılarını düşüncelerine aksettirmelerinden kaynaklanır. Bu gerçeği bazıları, özellikle Bektaşiler, "Hayrihi ve hayrihi minallahi teâlâ" diyerek ifade eder ve şer tarafının, tamamen insanların kötü düşünce ve amellerinden kaynaklandığını söylerler. Tüm insanların akl-ı selim sahibi olup, kötü düşüncelerden uzaklaşması halinde şer diye bir şeyin kalmayacağını kabul ederler.

Buna karşılık "Hayır ve şer yüce Allah'tandır" diye düşünenlerse, insanların hayrı da şerri de cami, yani kendinde toplamış oluşu yönünden, olayı yazıldığı gibi kabullendiklerini ifade eder ve "Bir şeyin aslı varsa, mutlaka bir de gölgesi olacaktır" derler.

İnsan suretine bürünüp hata yapmamak, peygamberler için dahi olanaksızdır. Masum oldukları halde, onlardan da zelle sadır olduğu için, istiğfar etmişlerdir.

İnsan her şeydir. İçinde yaşayanlar için kuyu da, minare de aynıdır. Arada mertebe farkı vardır. Zıtlık dediğimiz şey bu mertebe farklılıklarından kaynaklanır. Bir sarayda gül bahçeleri olduğu gibi, adaletin işleyebilmesi için yapılmış hapishaneler de olacak, bahçıvan bulunduğu gibi, cellat da bulunacaktır. Cellat vardır, ama o hiçbir zaman doğru bir insanın boynunu vurmaz. Zaptiye de gelip suçsuz bir kimseyi yakalamaz. İş, kişinin ef'alindedir. Ef'alde de Allah'ın settarüluyub (ayıpları örten) esması faaldir. Onun için, bir hırsız bile, çok kere ilk yaptığı hırsızlıkta yakalanmaz. Allah, ona da "Belki vazgeçer ve bir daha yapmaz" diyerek şans tanır ve mühlet verir.

Allah ihmal etmez, imhal eder, yani mühlet verir. Mühlet verişi, O'nun ihmalkârlığından değil, bağışlayıcı esmasının faal olmasındandır. Verilen mühlet içinde kişi, o kötü huyundan vazgeçer ve yaptıklarını kimseye söylemezse, Allah'ın settarüluyub esması bu hataları örtüverir. Bu konuda Allah tek şahide bile itimat etmeyip dışarıdan iki şahit gösterilmesini istemektedir.

İnsandaki iyi düşüncelerin yerini kötü düşünceler alırsa, o zaman fiiliyat (ef'al) da kötü olur. Sonuç, kişinin berbat olmasıdır. Bunu, insanlar "Şeytana uydum" veya "Şeytan dürttü" diye anlatırlar, ama aslında kendilerine, kendi kötü düşüncelerine uymuşlardır. Şeytana uymak, ya şeytan suretinde görünen insanlara uyup onlarla dostluk etmek ve iç yapı itibariyle anotla katot gibi hemen onlarla birleşivermek veya kendi içindeki kötülükleri fiiliyata geçirmektir. "Evvel refik, sümmettarik" (önce arkadaş, sonra yol) sözü birinci duruma işarettir. Kişinin iç âleminde iyi huyları galip geliyorsa, o kişi dostlarını iyi huylulardan seçecek ve kötü huylulardan uzak duracaktır. Camiye alışmış bir kimse kalkıp kendisine meyhane arkadaşı, meyhaneye alışmış bir kimse de kendine cami arkadaşı aramayacaktır. Herkes kendine benzeyenle dostluk kurar. Âlimler âlimlerle, cahiller cahillerle görüşür. Cahiller, âlimlere yaklaşıp onlardan istifade etmeye çalışırlar. Nadiren cahillerin esiri olmuş âlimlere de rastlanır. Bu durumu anlatan bir hikâye vardır. Şöyle:

Son derece cahil bir çiftlik sahibi varmış. Adam o kadar cahilmiş ki, deve sırtında götürülen yünü görünce "Bu sene mahsul bol" diyenlere, "Gelecek yıl bundan daha fazla ekelim" cevabını verirmiş. Bir gün fakir, fakat bilgili bir kişiye, yanında muhasip ve planlamacı olarak çalışmasını teklif etmiş. O bilgili kişi de "Olur, çalışırım, ama haftada bir gün, cuma günü ayrılırım ve o günümü kendi istediğim gibi geçiririm" diye şart koşmuş. Şartı kabul edilmiş ve adam çalışmaya başlamış. Bir süre çalışıp işleri yoluna koyduktan sonra, bir gün çiftlik sahibi, "Bu cuma ben de seninle gelip senin arkadaşlarınla tanışabilir miyim?" diye sormuş. Muhasip de, "Olur, gel" demiş. Birlikte çiftlikten çıkıp şehre inmişler. Muhasip arkadaşlarıyla buluşmuş, hep beraber camiye gidip, namazlarını kılmışlar ve sonra da oturup sohbete dalmışlar. Bir ara söz peygamberlere gelmiş. Biri, Âdem'i, biri Nuh'u, biri Musa'yı anlatırken, çiftlik sahibi onların yanında konuşamamanın ezikliğini duymaya başlamış. Bir süre sonra, bir şeyler söyleyebilmek için kıpırdanmaya başlamış ve

nihayet bir fırsatını bulup "Köroğlu Hazretleri" diye lafa dalıvermiş. Muhasebeci kendisini uyarıp "Ne yapıyorsun" deyince, sözü eksik söylediğini zannedip "sallahü aleyhi ve sellem"i de ekleyivermiş. Tabii, bu söz üzerine herkes kahkahayı basmış. Çiftliğe geri dönerlerken, muhasebecisine "Ben senin arkadaşlarını hiç beğenmedim. Sen uyarınca, hatamı düzelttiğim halde bana güldüler" diyerek cehaletini iyice meydana çıkartmış. Muhasebecisi, "Onlar peygamberlerden, sense eşkıyadan bahsediyordun" diyerek hatasını anlatmaya çalışınca da "Ne olacak yani, onlar da insan, benim bahsettiğim de..." deyivermiş.

Bu hikâye her şeyin dengi dengine olması gerektiğini anlatması bakımından güzel bir örnektir.

HAYIR VE ŞER DEVAMLI MIDIR?

"Arayan Mevlâ'sını da bulur, belâsını da" diye bir söz vardır. Belâ aynı velâ olduğu için, bu ikisini birbirinden ayırmamak lazımdır. Çünkü, her sıkıntının arkasında bir ferahlık, her eziyetin arkasında bir merhamet vardır. Tıpkı, her gecenin arkasında bir gündüz olduğu gibi...

Yukarıdakine benzer bir de "Gün doğmadan meşime-i şebden neler doğar" sözü vardır.

Kötülük iyiliğe nazaran daha saridir (bulaşıcıdır), ama hiçbir şeye kötü nazarla bakmamak gerekir, çünkü her kötülüğün altında mutlaka bir iyilik gizlidir. Örneğin akrep... Zehirli olduğu için kötüdür, ama aynı akrebin zehiri, akrep sokmasına karşı serum üretilmesini sağladığı için, faydalıdır... Bu durumda, dışta kötü olan şeyin içinde mevcut olan hayır ortaya çıkmaktadır. Onun için "Her şeye iyi nazarla bakmak lazımdır" diyoruz.

Hayat devamlı olarak kötülüklerle seyretmez. Mutlaka her kötülüğün arkasından bir iyilik, her iyiliğin arkasından da bir kötülük gelecektir.

HAYIR VE ŞERRİN İNSANDAKİ TEZAHÜRLERİ

İnsan bir iyilik yaptığında veya kendisine bir iyilik ya-

pıldığında, yani hayırla karşılaştığında mutlu, buna karşılık bir şerle karşılaştığında mutsuz olur. Mutluluğun veya mutsuzluğun tezahürüyse gülmek ve ağlamaktır.

Gülmek huzur ifadesidir. Ama, aşırıya kaçması kalbi köreltip Allah'ın akıldan çıkmasına yol açacağı için doğru bulunmamış ve hudutlandırılmıştır. Bu hususta Peygamberimiz örnek alınmış ve kendisinin sadece tebessüm etmiş oluşu dolayısıyla insanlara o kadarı hoş görülmüştür. İnsani ilişkilerdeki en güzel davranışlardan biri, insanın karşısındaki kimseye içtenlikle gülümsemesidir. Bazıları, içleri berbat olduğu halde, zâhiren güler gibi görünürler ki, buna gülmek veya gülümsemek değil, sırıtmak denir. Bu aynen bir cesedin sırıtmasına benzer. Ama, bu bile, bir insanın hem içinin berbat, hem de suratının asık olmasından daha iyidir.

Peygamberimiz bir gün ashabıyla bir yere giderken, yolda bir köpek leşinin yanından geçmek zorunda kalmış. Herkes koku nedeniyle burnunu tıkamaya çalışırken, kendisi "Ne güzel dişleri varmış" diyerek, en çirkin şeyde bile, istendiğinde bir güzellik bulunabileceğini, o leşin dahi, kokuşmuşluğunu telafi edip kendini güzel gösterebilmek için sırıttığını anlatmak istemiştir. Bu durum, bir pisliğin yaldızla boyanmasına benzer. Lakin, kişi gülümser veya gülerken, içi de gülüyorsa, o zaman o gülüş bir yaldız değil, gerçek mutluluk ifadesidir.

İnsanlar genelde neşelendiklerinde gülerler. Ama, neşe de iki türlüdür. Biri gerçek, diğeri ise mecazi neşedir. Bunların her ikisi de insanı güldürür, ama mecazi olanı kahkaha attırırken, diğeri, bir de buna ek olarak coşkunluk verir. Mecazi neşe için Peygamberimiz, "Kahkaha ile gülenin kalbi katılaşır" buyurmaktadır. Ama bu kural gerçek neşe için geçerli değildir, çünkü onda kişi Allah'tan ayrılmadığı ve gülme nedeni O'na yakınlığı olduğu için, kalbinin katılaşması mümkün değildir. Böyle bir neşeye kavuşanların kahkaha bir yana, kalkıp göbek atmaları bile mubah sayılır. Allah herkese nasip etsin!..

Mesut olmak, sıkıntıdayken bile gülebilmek demektir.

İnsanın bu duruma gelebilmesi ise, ancak ehl-i tevhit olmasıyla mümkündür.

Ağlamak ise, genel olarak huzursuzluk ifadesidir. Onun için bu dünyaya ağlayarak gelenlerin edecekleri tek dua, gülerek gitmeyi istemek olmalıdır.

Esasında dünyaya gelişteki ağlama, ağlama değil, bir zikirdir ve o zikrin, solunum yollarını açıcı ve ciğerleri genişletici bir etkisi vardır. Doğumda ağlamayan çocuğu ağlatmak için poposuna vurmalarının nedeni budur. Biz genelde ağlamayı kötü bir şey olarak kabul ettiğimiz ve ağlama sesinden rahatsız olduğumuz için, çocuklarımızı, biraz da keyfimiz bozulmasın diye, susturmaya çalışırız. Halbuki, ciğerlerinin gelişebilmesi için çocuğun ağlaması şarttır. Çocuklarımızla aramızdaki mertebe farkı bizim sinirimize dokunduğu için, onların ağlamasına karşı çıkarız. Ama, bu arada iyilik edelim derken, çocuğumuza kötülük ettiğimizi düşünmeyiz. Onun için her şeyde olduğu gibi, ağlamada da bir fayda ve güzellik vardır.

Ayrıca, dışarıdan bir hüzün belirtisi olarak algılanmasına rağmen, ağlama insanı ferahlatıcı bir davranıştır. Bu sebeple biz "Her şeyin mutlaka bir iyi yanı vardır" diyoruz ya...

Gülmek gibi ağlamanın da iki türü vardır. Dünyevi veya nefsani arzularla olan ağlama ile, Allah için gözyaşı dökme arasında çok fark vardır. Allah için nasıl ağlandığını ilerideki bahislerde göreceğiz. Ama, şu kadarını söylemekte fayda vardır ki, Allah gözyaşına dayanamaz. Onun için ağlamaktan korkmamalıdır.

Gülmek de, ağlamak da saridir. Bir insan üzüntülü bir yere girdiğinde gayrı ihtiyari o havanın etkisi altında kalır ve hüzünlenir, buna karşılık eğlenceli bir ortamda da sıkıntısının azaldığını fark eder.

İnsanlar zaman zaman kötü düşünceleri nedeniyle evhama kapılırlar. Vehim, insanın, kendi yarattığı hayal âleminde yaşamasıdır. Genelde kötü düşüncelerden kaynaklandığı için, insanı huzursuz ve rahatsız eder. Hattâ bazen o derece derin bir hayal âleminde yaşatır ki, insan kendi ya-

rattığı hayalle konuşmaya bile başlayabilir. Bu durumda o kişiye, normal yaşam koşullarından uzaklaşmış olması nedeniyle "deli" denir.

Kötü düşünceler, genelde insanların suç niteliğindeki fiillerinden kaynaklanır. Bu fiilleri, insanın kalbinde yer eder ve adeta orada bir düğüm oluşturur. Bundan kurtulmanın yolu, müşkülünü halletmesi veya birisiyle dargınlığı varsa, gidip onunla barışması ve ona kendini affettirmesidir. Daha doğrusu, insanın kendi kendini affetmesidir. Kendini affeden insanın problemi biter ve rahata kavuşur. Ama, bazı günahlar vardır ki, tamir kabul etmez ve insanı uzun süre, hattâ ilelebet rahatsız etmeye devam eder. Bu tip hataların affı için, her din değişik kurallar getirmiştir. Hıristiyanların bu hususta günah çıkartma yöntemini benimsediklerinden bahsetmiş ve bunun bazı durumlar için yeterli olmadığını söylemiştik.

"Acele şeytandan, teenni Rahman'dandır" diye bir söz vardır. Allah kullarının hatalarını hemen cezalandırmaz. Kulunu takibe alır ve aynı hatayı yapmakta ısrarlı olduğunu görürse, o zaman cezasını verip yakalatıverir. Ama kul, hatasını fark eder ve tövbe edip o hatayı bir daha tekrarlamazsa, o zaman Allah da onun suçunu setreder (örter). Allah insanı iki şeyden ötürü cezalandırır. Zulüm ve sefahat...

HAYIR VE ŞERRİN İNSANA GERİ DÖNÜŞÜ

İnsan, tıpkı radar gibidir. Kendinden çıkan bir şey bir yere kadar gider ve tekrar kendisine döner. Bunu bir havuza taş atılmasıyla oluşan dalgacıklara benzetmek mümkündür. Bu dalgacıklar taşın değdiği noktadan çıkıp havuzun kenarına kadar yayılır ve kenara çarptıktan sonra, ilk çıktığı noktaya geri gelir. Bu gidiş, dönüşün süresi, taşın havuza, gölete, göle veya denize atılmış olmasına bağlı olarak uzar veya kısalır. Göl veya denizde bir süre sonra o dalgacık gözle görülmez olsa bile, yine gidip dönecektir. Yapılan iyilik ve kötülükler de bunun gibidir. Aradaki fark, bir kötülüğe misliyle karşılık alınmasına mukabil, iyiliğin karşılığının on kat

fazlasıyla verilmesidir. Bu da Kur'an'da, *"Her kim iyilikle gelirse ona on katı verilir ve her kim kötülükle gelirse ona yaptığı kadarının karşılığı verilir ve onlar zulme uğramazlar"* <6-160> ayetiyle belirtilmiştir. Çünkü, Allah, daima iyiliğe yüksek puan vermektedir. Bu sebeple bilen kimselerin, yani yola giren ve bu yola gönül verenlerin hareket ve davranışlarında çok dikkatli olmaları gerekir.

İnsan, iyilik yaparsa iyilik, kötülük yaparsa da kötülük görür ve kendi kazdığı kuyuya kendisi düşer. Bu şaşmaz bir kuraldır ve aynen, aynaya bakan insanın aynadaki görüntüsünün, onun yaptıklarını aynen tekrarlamasına benzer bir durumdur. Bakan dilini çıkarırsa, görüntüsü de dilini çıkarır, gülerse, görüntüsü de ona güler. İşte, "Eden ettiğini bulur" sözünün açıklaması...

Bir insana zarar verilmesi veya onun gönlünün kırılması, mutlaka döner, dolaşır ve zarar verip gönül kırana yansır. Eğer kendisine yansımazsa, çocuğuna, hattâ yedi göbek sonraki torununa yansır. "Büyükler koruk yer, çocuklarının dişi kamaşır" sözü bu nedenle söylenmiştir.

Her şeyde mutlaka bir hayır vardır ve dünyada mutlak iyi veya mutlak kötü olan bir şey yoktur. Bir insanın her tarafı kötü gibi görünse bile, mutlaka bir iyi tarafı vardır ki, o da, ona Allah'ın vermiş olduğu nefha-yı İlâhi'dir. Kişi bu nefhayla Allah'a döneceği için, doksan dokuz günahı olsa bile, Allah kendi nefhasının hatırı için o kişiyi affedip hidayet edebilir ki, böyle bir durumda kişide o kötü huylardan eser kalmaz.

Allah, insana basiret verip doğru yolu buldurmazsa, insan şeytana uyup yoldan çıkıverir. Böyle olduğunu gösteren pek çok misal herkesin etrafında vardır. Elinde çok geniş imkân ve yetkileri olan kimseler vardır. Bunların doğru yolda olanları, bu imkân ve yetkilerini görevlerinin gerektirdiği şekilde doğruluk ve dürüstlükle kullanır. Bazıları ise bu olanakları kendi çıkarları için kullanmaya kalkar. Bu yola tevessül edenler, kış mevsiminin başında açan çiçeklere benzer. Erken açtıkları için, kışın geri dönmesiyle kuruyup, gi-

derler. Haram para kazanmak da böyledir. Önce tatlı gibi görünür ama sonra zehirlediği meydana çıkar.

İnsanların her yaptıkları iyilik veya kötülük, havuza atılan taş misali tekrar dönüp ilk değdiği noktaya gelecek ve atanı bulacaktır. Çünkü, kâinat insandan zahir olmuştur ve sonunda yine bize gelecektir. Bu, "Ben önce ruhu yarattım" hükmünün sonucudur. Öncesi ruh veya gönül olduğuna ve *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> hükmünce her şey aslına rücu edeceğine göre, bu böyledir. Yukarıda anlattıklarımız Türkçede, "Ne ekersen onu biçersin" atasözüyle özetlenmiştir.

Aslına dönen, tekâmül çarkına girer. Tekâmül çarkı, insanın mânâ âleminden dünyaya gelmesiyle başlar. Nasıl ağaçtan kopan her yaprak toprağa düşüp çürüyerek toprak oluyor ve ağaca gıda olduktan sonra, yine ağaçta kendini buluyorsa, aynı kural insan için de geçerlidir. Bu çarkın bir de kısa devre yapanı vardır ki, onu ancak mürşitler sağlayabilir. Bunun nasıl olduğunu ileride anlatacağız.

SEVAP VE GÜNAH NEDİR?

İnsanın, kendine yapıldığında onu sıkan ve rahatsız eden bir şeyi, başkasına yapması günah, kendini memnun eden bir hareketi başkasına yapmasıysa sevaptır.

Sevap ve günah, aydınlıkla karanlık gibidir. Allah'ın nurunun vurduğu yerde karanlıktan eser kalır mı? Tabii kalmaz. Onun için günah ve sevap, kesrette, yani bizim birbirimize karşı ışımalarımızda olan bir keyfiyettir. Birimiz, diğerine göre daha karanlık (günahkâr) veya daha aydınlık olabiliriz.

Allah her şeyi cami ve kendi birliğinde olduğu için, adeta bir yumurta gibidir. İçinde tavuk vardır ama daha meydana çıkmamıştır. Ne zaman tavuk meydana çıkarsa, o zaman diğer hemcinsleriyle didişmeye, rekabet ve kavga etmeye başlar. Allah, bu durumu bildiği ve kullarını korumak istediği için, bize "Siz bana dönün, benim yaptığım hayallere ve resimlere kanmayın" mesajını iletmektedir.

Bir şey iyi niyetle yapılırsa sevap, kötü niyetle yapılırsa günahtır. Örneğin "Müzik ruhun gıdasıdır" denir. Doğrudur. Eğer yüksek âlemlerden icra edilirse ibadet sayılır. Çünkü, musikî insanları Allah'a yaklaştıran en güzel şeylerden biridir. Tüm şeriat bilgisine rağmen Mevlâna'nın, musikiyi teşvik etmesinin ve o musikî ile sema etmesinin nedeni budur. Ama, aynı müzik ile çok süfli alemlere de yönelinebilinir.

Raks da böyledir. Örneğin Sema... İlâhi bir rakstır ve ruhun coşkunluğunu ifade eder. Musikî ile birlikte ruhu Allah'a yaklaştıran bir ilâhi vuslat yoludur ve vecde gelişin ifadesidir. Eğer kişi o kadar galeyana gelmese, saatlerce döndüğü halde, sema bitiminde başı dönmeden ayakta durabilir mi? Tabii duramaz. Durabildiğine göre, onu Allah tutmakta ve düşmesine izin vermemektedir. Peygamberimizin de bir gün coşup sema ettiği, dönerken omuzlarından ridâsının savrulduğu ve bu durumu hayret nazarlarıyla seyreden ashabına hitaben "Bu bir oyun değildir. Allah'ın insanlara bahşettiği bir cezbe, bir gaşy halidir" dediği rivayet edilmiştir. Burada, akıl ile ruh âleminin düşünceleri birbirine zıt düşmektedir. Bu zıtlığın akıl âleminin üst tabakalarıyla, alt tabakaları arasında olduğunu evvelce, "Akıl" bahsinde anlatmıştık.

Her şey böyledir. İnsanlara zarar verecek şekilde kullanıldığında kötüdür, şerdir, günahtır, şeytandır, cehennem habercisidir. Buna karşılık, insanlara fayda sağlayabilecek şekilde kullanıldığında, o kötü denen şeylerin tümü iyidir, hayırdır, sevaptır, rahmandır ve cennet habercisidir. Aslında, bir mertebeden bakıldığında günah diye de bir şey yoktur ya...

Nasıl orak, eğri olduğu halde, yaptığı iş doğru olduğu için, makbul sayılıyorsa, insan da böyledir. Kendisi noksan, yani eğri bile olsa, doğru iş yaparsa, Allah onun hatasını affeder. Hattâ insan için, hiçbir günah işlemeyip gurur sahibi olmaktansa, bir günah işleyip Allah'ın huzurunda boynu bükük durmak daha makbuldür.

Hiçbir günah, Allah'ın mağfiret esmasından daha büyük

olamaz. Onun için, kebâirden dahi olsa, Allah'ın, istediğinde affetmeyeceği, setretmeyeceği hiçbir günah yoktur. Bunu rahmetli Aziz Dede şu kıtasıyla çok güzel ifade etmiştir:

Tîg-ı isyanım ile yarelidir kalbgehim
Nice bin cürm ile ben, bende-i rûy-i siyehim
Canib-i afvına ma'tuftur İlâhi nigehim
Bihudud mağfiretinden de büyük mü günehim

Günah-ı kebâirde adam öldürmek başta gelir. Çünkü, bir daha diriltmek mümkün değildir.

Semender denen ve ateşte yaşayan bir mahluktan bahsedilir ve "Bir padişaha bunun tüyünden yapılmış bir mendil hediye etmişler. Kirlendiğinde ateşe atılarak temizleneceğini söylemişler" diye bir masal anlatılır. Bu insanın iç âlemini anlatan bir masaldır. İnsan, ateş içinde kalan bir semender olarak düşünülmüştür. Onun, günah adı verilen kirlerinin ateşte yakılıp arıtılmasından sonra, pir ü pak olacağı anlatılmıştır.

Sevap ve günahları eşit olan kimselerde de adalet tecelli eder. Böylelerine "a'rafta kalmış" denir. Bunlar cennete bakıp orada olmadığı için üzülecek, cehenneme bakıp orada olmadığı için sevinecektir. Teraziyi azıcık cennet tarafına ağdırıveren, cennete girecektir. Burada suyu taşıran, son damla olacaktır. Nasıl bir bardak yavaş yavaş dolar ve son bir damla daha ilave edildiğinde taşarsa, sevap ve günah da böyledir. Dengelenir, ama son bir damlası teraziyi ağdırıverir. Allah, settarüluyub olduğu için, kabahatleri birden bire meydana çıkartmaz. Bu son damlaya kadar örter. Bardağı taşıran son damla eklendiğinde bütûn zuhura çıkar, yani içteki dışarı dökülür. O zaman hırsızsa yakalanır, zenginse iflas eder vs.

Diğer taraftan, devamlı hayır işleyenlerin hayır tarafı dolar ve kendinde mahfuz kalır ki, bu durumda "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" hükmüne tabi olur.

İşte, Allah'a yaklaşan kişilerin, bütün hatalarını ortaya döküp özür dilemelerinin nedeni budur.

İnsanların kimi içki içer sevap kazanır, kimi aklınca hayır yapar, günaha girer. Birincinin gönlünde daima Hakk olur, diğeriyse, hayır diye yaptığı şeyle karşısındakini gocundurur, incitir veya onun gönlünü kırar. Buraları pek akılla halledilecek şeyler değildir.

Bir günahtan nasıl kurtulunur? Yapılan amel şeriat denen halkiyet kurallarına uydurulursa, günah olmaktan çıkar. Bunun ne demek olduğunu, evvelce, katillikle kahramanlık arasındaki farkları izah ederken anlatmıştık.

ŞERDEN KURTULMAK İÇİN NE YAPMALIDIR?

Madde âleminde yaşadığımıza göre, bu âlem için iyilik kadar, kötülüğün de gerekli olduğunu kabul etmemiz gerekir. Bu gerekliliğe kendimizden bir örnek olarak, yiyip, içtikten sonra necaset çıkarışımızı gösterebiliriz. Çıkarttığımız güzel bir şey midir? Yediklerimizle, çıkarttığımız birbirine benziyor mu? Tabii ki hayır, ama yaşadığımız sürece bunun böyle olması şarttır. Bundan ancak öldüğümüzde kurtulabiliriz.

Kur'an'da, *"Hakk geldi batıl yok oldu"*<17-81> diye yazılıdır. Bu kural tabii ki doğrudur, ama biz, herkesi Hakk görmeyi tercih ederiz. Kural, Allah'ı bilenler için geçerlidir. Bilmeyenlerin batıl olduğunu da unutmamak gerekir. Allah, bu ikisini ayırabilmek için bize akıl vermiştir

İnsan daima iyi düşünmeye ve karşısındakini iyi görmeye çalışmalıdır. Çünkü, Allah'tan kötü bir şey sâdır olmaz. Kötü gibi görünen şey de aslında iyidir. Bu durumu A'mak-ı Hayal'de Aynalı Baba, zirve-i hîçîde bir acuze ile anlatmaktadır. Bazı masallarda, sihirbazın yılan şekline soktuğu dünya güzelleri vardır. Sihrin bozulmasıyla, o yılan kılıfından sıyrılır ve dünya güzeli oluverir.

Bunlar, esasında, dünya âlemini açıklamak için anlatılagelmektedir. Kötülük, fenalık ve çirkinlik dünyevi kavramlardır. Allah nazarında kötülük diye bir şey yoktur. *"Hakk geldi batıl yok oldu"* <17-81> ve *"Allah semaların ve arzın nurudur"* <24-35> ayetleri bu durumu ifade etmektedir.

Çünkü, kötü görüşler alt mertebelerdeki insanlara mahsustur. Peygamberimizin, "Dünya cifedir, talibi köpeklerdir" hadisi de bu mertebedekilere hitaben söylenmiştir.

Zâhir uleması, bu hadisi sık sık tekrarlar. Onlara göre, dünya malı bir cife ve ona talip olanlar da köpektir. Aslında ise bu dünya bir aynadır ve ona bakan kendini görmektedir. Bu gerçeği idrak edemeyenler, daha doğrusu mertebesi bunu gerektirenler için, durum öyledir. Nitekim, Hazret-i Musa da öyle gördüğü için, en kötü şey budur diye köpek leşinin boynuna tasma takıp götürmek isterken "O zinciri çıkart, kendi boynuna tak. Kendinden başkasını kötü görme, aksi halde peygamberlikten düşersin" dendiğinde, söyleneni uygulayınca, her taraf kendisine güzel görünmüş ve o zaman kendisinden başka çirkin olmadığı gerçeğini idrak etmiştir. "İnsana aklının yettiği yerden konuşun" sözü de bunu anlatmaktadır. Allah'tan, hayır ve güzellikten başka bir şey gelmeyeceğini bilip, Allah'ı sevenleri ve O'nun nurunu nâr haline çevirmeyenleri, Allah hiç ateşe atar mı?

Mürşitlerin hiçbir şeyi kötü görmeyip her geleni, gayrı görmeksizin kabullenişlerinin nedeni budur. Onlar herkesi iç âlemden gördükleri için, nazarlarında kötü bir şey yoktur.

Her renk ile baş gösterüben kevn ü mekânda
Âlimleri hayrette kodu, halkı gümanda

beyitiyle anlatmaya çalışılan da budur. Bu duruma göre, her renkten görünen O'dur. Özde ayrılık, gayrılık yoktur. Ayrılık ve gayrılık bizim görüşümüzdedir. Özde birlik, gözde ayrılık olduğunu bilerek, gözü de ayrı görmekten kurtuluverirsek, o zaman "Bak iki göz bir görüyor" gerçeğine ulaşmış oluruz.

Allah iki göz yaratmıştır, ama bu iki göz bir görmektedir. Şaşı olanlar çift görür. Lakin, şaşılığın tedavisi vardır. Dıştaki şaşılığı doktorlar, içteki şaşılığı da mürşitler tedavi eder ve tedavisi tamamlananlar ikilikten kurtulup bir görmeye başlarlar. Yeter ki, kişi tedaviyi kabul etsin...

Hakk'tan başka bir şey yoktur. Hakk, şeytan veya öcü olmadığına göre, ortada korkulacak bir şey de yoktur. Her gecenin mutlaka bir gündüzü olacağı gibi, her sıkıntının da

sonu mutlaka ferah ve hayır olacaktır. Bunu asla unutmamak gerekir. Nasıl gündüz çalışıp yorulduktan sonra gece geliyor ve bizi dinlendiriyorsa, hayatta da böyle dalgalanmalar olması tabii karşılanmalıdır. Çünkü, kimse dinlenmeksizin çalışmaya devam edemez. Bu nedenle geceye de ihtiyaç vardır. Önemli olan durumu bilip ona göre hareket edebilmek ve huzurlu olmaktır.

Tasavvufi eğitimin amacı, eğitilenlerin siyahtan beyaza, karanlıktan aydınlığa, nefsani âlemden ruhani âleme geçmelerini sağlamaktır. Bu gerçekleştiğinde, nefisle ruh bir olur, bir görünür. Tıpkı iki gözün bir görmesi gibi...

Bir insanın bir gözü normal, diğeri bozuk olsa, bozuk gözüyle baktığında iyi göremez, ama iki gözüyle baktığında görüşü düzelir. Çünkü, iyi taraf daima galebe çalar. İnsan da, *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek"* <99-7> tarafını biraz ağdırıverirse, o taraf ağır basacağından günahları siliniverir. Onun için, bundan emin olmak ve buna göre hareket etmek lazımdır.

Aynı durum şer tarafı için de geçerlidir. Çünkü, bu kez iyi gören taraf şer gözüdür ve o iyi görünce de hayırlar silinir.

O halde bize düşen, iyi tarafa, yani gönül âlemine ağırlık kazandırmaktır ki, bu da gönül yapmakla başlar.

Şerden kurtulmak için yapılacak şey, fark ü temyiz âlemine girip gölgeye aldanmadan, aslı bulmaktır. Asıl bulunduktan sonra kötülük yok olur.

Ancak herkesin aslı bulmuş olması düşünülemeyeceğine göre "Dünya âleminde iyisi de vardır, kötüsü de" demek doğru olur.

TÖVBE VE İSTİĞFAR NEDİR?

İşlenen bir günahın, Allah tarafından affedilebilmesi için, önce onu işleyen kulun kendini affetmesi gerekir. İnsan kendini affedebilirse, Allah da onu affeder. Çünkü bir insan, hatasını herkesten saklasa bile, kendinden asla saklayamaz. İnsan da, öbür âleme kalbindekilerle gideceği ve orada için-

dekiler dışına çıkacağı için, unutamadığı günahlarının cezasını çekecektir. Bunu şeriat erbabı hiçbir zaman söylemezler. İşlenen büyük bir günah ise, işleyenin onu aklından çıkartması zordur. Çıkaramadığı sürece de, af gerçekleşmez. Allah'ın affetmesi için günah işleyen bir kimsenin tövbe etmesi icap eder.

Tövbe, insanın hata yaptığını idrak edip o hatayı bir daha yapmamaya azmetmesi, bu kararında sebat edebilmek için Allah'tan yardım istemesi ve bir daha yapmamasıdır. Bu şartlar gerçekleştiğinde tövbesi kabul edilir ve günahı affolur. Kişi aynı hatayı bir daha yaparsa, bu kez içinde çok daha fazla bir acı hissedecektir.

Bu hususta Mevlâna, "Yüz kere tövbeni bozmuş olsan da yine gel" buyurmaktadır. Bizim inancımız da bu doğrultudadır. Bu anlayış bizim gerek günahkârlara, gerekse dinli, dinsiz tüm topluma ve fertlere gösterdiğimiz hoşgörüdür.

Kişi, kusurlarını bilip "Allah'ım sana inandım, sana geldim ve seni bildirene inandım" diyerek, el tutar ve teslim olursa, yeniden doğmuş olur. Yeni doğanınsa günahı yoktur. Eski günahları tamamen silinmiş olur.

Bu dünyada iyi işler yapıp gönül almış olanlar için "Allah ömrünü uzatıp varlığını artırsın" diye dua etmek gerekir. Okul yaptırmış olan pek çok zengin ister benlikle ister benliksiz yapmış olsun mutlaka bunun mükâfatını görecektir. Aksine hareket edenler, kaçak ihracat yapanlar, haram yiyenler de mutlaka yaptıklarının karşılığını görecek ve cezalarını çekeceklerdir.

Bu dünyada Hakk'tan başka fail olmadığı bilindiğinde yapılması gereken şey; başkalarını tenkit değil, kendini düzeltmeye çalışmak olmalıdır.

İstiğfar ise, ben bu hatayı yaptım, bir daha yapmayacağım demektir. Yoksa lafla, "Tövbe, tövbe" demek değildir. Gerçek anlamda istiğfar, kurşundan korunmak için başa miğfer takmaya benzer. Nasıl sadece, "Ekmek, ekmek" demekle karın doymuyorsa, sadece "Tövbe, tövbe" demekle de istiğfar edilmiş olunmaz.

YAŞAMIN AMACI NEDİR, NASIL OLMALIDIR?

Yaşamın amacı, hayra, iyiliğe, yani nura gelmektir. Nâra gitmeye, "şeytana uymak" denir. Fakat o uyulan şeytan kişiyi kurtaramadığı için, ahirette fert günahıyla karşı karşıya kalır, uyduğu şeytan da karşısına geçip güler.

İnsanın, bu dünyada çalışıp kazanması, bedenini onarıp mamur durumda tutması içindir. Bu yüzden dünya kazançları beden kumbarasını doldurmaya yarar.

Ahiret kumbarası ise kalptir. Onu mamur hale getirmek için gönül yapmak, hayır, hasenatta bulunmak ve kalbi daima temiz tutmak gerekir. Ahiret kumbarasına, bu nedenden ötürü gözle görülüp elle tutulamayan paralar atılır ki, bunlar da güzel düşünceler ve bu güzel düşüncelerin ürünü olan hayırlı ve faydalı işlerdir.

Dünyada çalışıp çabalayıp insanlığa faydalı cami, çeşme, okul, hastane vs. gibi bir eser bırakmak, "hayrat-ı cari" diye isimlendirilir. Bu, aynı zamanda ahiret kumbarasına para atmak anlamına da gelir. Ancak, dünyada meydana getirilebilecek en büyük eser, insana arkasından hayır dua okutacak, iyi yetişmiş, hayırlı bir çocuktur. Buna da, "hasenat-ı cariye" denir.

Bunları yapamayanların yapabileceği en güzel şeyse, babamın dediği gibi, gönül kandilini yakıp önünü görebilmektir ki, buna da "hasenat-ı sabite" denir.

Arkadan yakılacak kandil, insanın gölgesini önüne düşüreceği için, kişinin önünü pek iyi aydınlatmaz. Ön, yine karanlıkta kalır. Türbelere mum yakma âdeti bunu sembolize eder. Keza, çaput bağlamak da böyledir ve rabıta kurma amacını ifade eder. Böyle yapanlara, "Ölüsüyle rabıta kurmaya çalışacağına, dirisiyle kursana" demek lazımdır. Çünkü, ölmüş demek "Kuyusunun ipi kopmuş, kovası dibine düşmüş" demektir. Oradan su çıkartılamaz. Kuyuda su vardır, ama çıkarılamaz. Tıpkı, aynı su bizim kuyumuzda da olduğu halde çıkaramayışımız gibi... Su bilgidir, ilimdir. Onu, ancak ipi sağlam olan bir kuyudan çekip çıkartmak mümkün olur.

İnsan için önemli olan şey, düşüncelerinin mahsulü olan

ef'alini (davranışlarını) hayırdan şerre çevirmemektir. Örneğin, sütçünün evlere süt getirmesi bir hizmet ve dolayısıyla hayırdır. Ama, getirdiği süte su karıştırması, hayrı şerre çevirmektir.

Peygamberimizin dediği gibi her şeyin orta düzeni hayırlıdır. Aynı durum dinimiz açısından da geçerlidir. Dinimiz de beynetteşbihvettenzih, yani tenzihle teşbih arasındaki orta kararın tutturulmasını gerektirmektedir. Bu nedenle, insanın yaratılışında da göbek, vücudun tam ortasına konmuş, mizan olarak alınmış ve anne karnında çocuğun beslenmesi de oradan sağlanmıştır. Doğumdan sonra beslenme yerinin yukarıya, ağıza alınması, düşünülmeye değer bir olgudur.

Onun için, her şeyin hayırlısı orta düzendir ve Hazret-i Peygamber, "Kenar ateştir, her şeyin hayırlısı orta" buyurmuşlardır. Şehirlerin bile orta mahalleleri daha güzeldir. Şehrin ortasında gecekondu olmaz. Gecekondular, daima kenar mahallelerde bulunur. Gecekondular, genelde fakir insanların yaşadıkları yerlerdir. Ancak bu insanları hiçbir zaman küçümsememek gerekir, zira içlerinde öyle temiz kimseler vardır ki, onlar aynen ham elmas gibidir. İşlendiğinde neler olur neler...

Orta düzenin en güzel örneği sudur. Dondurulursa buz, kaynatılırsa buhar olur. Hiçbir zaman böbürlenip yükselme çabasına girmeden, önünde beliren maniayı, etrafından dolaşarak, alçaktan aşıverir. İlim de böyledir. Bilinmeyeni çözüverir. Her şeyin azı karar, çoğu zarardır. Örneğin yağmur... Rahmet-i İlâhi olduğu halde, fazlasına "gazap yağmuru" adı verilir. Kasırgalar, tayfunlar, ve Nuh Tufanı bu gruptandır. Bu tufanda, Nuh'un Yam isimli oğlu, "Ben yüksek dağa çıkarım ve dalga beni etkilemez" demiş, ama gelen dalga onu da babasının gözü önünde sığındığı yerden alıp götürüvermiştir. Bu olay, Kur'an'da *"Dedi ki: "Ben dağa sığınırım, o beni sudan korur". Nuh ise: "Bugün Allah'ın rahm ettikleri dışında O'nun azap emrinden korunacak kimse yoktur" dedi. Aralarına dalga girdi ve oğlu boğulanlar arasına karıştı"* <11-43> denerek anlatılmıştır ve Allah'ın gazabından kaçılamayaca-

ğını gösteren en güzel örneklerden biridir. Nuh'un diğer üç oğlu, Şam, Ham ve Yafes, babalarının gemisine binerek, kurtulmuşlardır.

Hırsızlıklar, soygunlar, hep Allah'ı bilmemekten olur. Kendini ve Allah'ı bilen bir insan çalışır. "İş yok" lafı, herkesin, daima yukarılara bakıp bedavaya konma arzusundan kaynaklanmaktadır. İş, her zaman vardır ve onu kişi kendisi yaratır. Hamallıkla işe başlayıp çalışarak zengin olan aileler vardır. Çalışan insana mutlaka Allah verecektir.

Bu kitapta yazılanları herkes çok iyi düşünmeli ve Allah'ın emirlerinin dışına çıkmamalıdır. Kim ki, Allah'ın emirlerinden çıkıp kendi düşüncesine göre hareket ederse, şeytan olmuştur. Zaten şeytan, insanın en iptidai olan alt kutbudur. Eğer nasip olur da kişi bir el tutarsa, tuttuğu elin Rahman sıfatının tecellisiyle şeytan ona yaklaşamaz olur. Nadiren yaklaşsa bile, kişi, onu tevhit yoluyla taşlayıp kendinden uzaklaştırır.

HELAL - HARAM

HELAL VE HARAM NE DEMEKTİR?

Helal kelimesinin lügattaki karşılığı, din bakımından günah veya yasak olmayan şey, nikâhlı eş, haram kelimesininkiyse, dinin yasak ettiği şeydir.

Kelimeler tasavvuf açısından ele alındığında helal, vücuda faydalı şeyler, haram ise, vücuda zararlı şeyler demektir. Burada vücut tabiriyle sadece insan bedeninin kastedilmemiş olduğu herhalde anlaşılmıştır.

Allah insana, vücuduna yararlı olacak şeyleri helal, kesinlikle zararlı olacaklarıysa haram kılmıştır, ki bunlar, domuz eti, kan, leş ve Allah'ın adı anılmadan kesilen canlılar olmak üzere dört tanedir. Bunlar da Kur'an'da, *"Bana vahyolunanlar arasında haram dediklerinizden sadece leş, akıtılmış kan, murdar olan domuz eti ve Allah'tan başkasının*

adına boğazlanmışlardan başkasını bulamıyorum" <6-145> denerek bildirilmiştir. Çünkü, Hakk'ı bilmeden kesilen şeylerden nur değil nâr meydana gelir.

Bu duruma göre, Allah'ın, "Yapın" dediği şeylerin tümü helal (hayır), "Yapmayın" dediği, yani nehyettiği şeylerin tümüyse haramdır (şer). Çünkü haram, harim-i ismete girecek şeyi örtmek demektir. Ehram da, bu örtüye verilen isimdir. Kadınların örtündükleri şeye de "mahreme" adı verilir.

Allah zararlı bir şey yaratmamıştır, ama her şeyi kararında bırakmak şartıyla... Karar kaçırılırsa, her şey zararlı hale geleceği için Allah, *"Yiyin, için, israf etmeyin"* <7-31> prensibini getirmiş, buna uymayıp israf etmeyi âdet edinenleri de *"Allah müsrifleri sevmez"* <7-31> diyerek uyarmıştır.

O halde, insan ne müsrif olmalı, ne de cimrilik etmeli, bu ikisi arasında bir orta düzen tutturmalıdır. Zira, sıhhat bile orta düzenle kaimdir. Fazla yiyen şişmanlar, az yiyen zayıflar, ama şişmanlık da, zayıflık da insanı rahatsız eder.

Bu açıdan bakıldığında ekmeğin bile çok yenmesi haramdır. Ona karşı yapılan bir nankörlüktür. Zaten nankör kelimesi de buradan gelmekte ve ekmeğe karşı kör olmak anlamını içermektir.

Çok kimse hiç düşünmeden fazla ekmek alır ve sonra bayatladı veya küflendi diye atar. Atılan boşa gitmez, onu da kuşlar ve diğer hayvanlar yer. Lakin, ekmek insanların yemesi içindir. Onu atmadan önce, bizim önümüze gelinceye kadar ne merhalelerden geçtiğini ve kaç kişinin emek harcadığını düşünmemiz gerekmez mi?

Aynı durum, yıkanırken duşu gereğinde kullanmak suretiyle su tasarrufu yapmakta da geçerlidir. Binada hidrofor var diye boşuna su harcamamak gerekir. Bu hususta babam, "Denizin suyu tükenmez ama sen yine abdest alırken suyu idareli kullan" derdi. Ben de böyle davranılmasını tavsiye ederim.

KISITLAMALARA NEDEN İHTİYAÇ DUYULMUŞTUR?

Farklı mertebelerden bakmakla sevap ve günah kavram-

larının farklı algılandığını söylemiştik. Bu söz, birisi için günah olanın bir başkası için sevap veya bunun tam tersi olabileceğini ifade ediyordu. Aynı durum güzellik ve çirkinlik, helal ve haram konularında da geçerlidir. Bunun nedeni esma âleminde bulunulmasıdır. Ama iş zâta geldiğinde, Allah'ın güzelliklerden de, çirkinliklerden de münezzeh olduğunu görürüz.

İnsanın, hayatının ilk çağlarındaki beslenmesi kendinden kendine, yani anne karnında gelişirken kanla, hayatının ilk yılında da sütle olmaktadır. Bu besleme işini kadınlar yaptığı için kadınların yükü ağırdır ve İslamiyette kadına ayrı bir yer ve değer verilmiştir.

İnsan belirli bir çağa gelip süt dışında gıda almaya başladığı andan itibaren, tasavvufi tabiriyle, Hakk'ı yemeye ve O'nu yiyerek yaşamını sürdürmeye başlar. Ancak günün birinde Hakk'ın da onu yiyeceğini unutmamalıdır.

İnsan kendini bildikten sonra, her şey kendi malı olacağından, her yediği helal olur. Kendini bilmeyenler için böyle bir durum bahis konusu olamayacağına göre, onlara bazı kısıtlamalar getirilmesi gerekmiştir. Bu kısıtlamaların başında, yenen veya içilen şeylerin kararında bırakılması zorunluğu vardır. Buna göre, alkol, hattâ aşırı yemek yemek bile, haram sayılır.

Diğer dinlerde yasak olmamasına ve hemen tüm meyvelerde bulunmasına rağmen, bizim dinimizde alkole yasak konmasının nedeni, alkolün, sık alındığı ve kararında bırakılmadığı takdirde alışkanlık yapması, sonuçta da vücuda zarar vermesidir. Allah, zararlarını bildiği için men etmiştir. Kur'an *"O boş yere söz söylemez"* <53-3>, yani çok yüksek yerin kitabı olduğundan, bu durumları bilerek alkolü yasaklamıştır. Çünkü, nehyedilenleri yapmak, insanın kendine zulmetmesi demektir.

Allah, insanı kendisi, kâinatı da insan için yaratmıştır. Allah'ı ancak insan bilir ve O'nun harim-i ismetine de ancak insan girebilir. Bu nedenledir ki, kendisi için yarattığı insanı, diğer insanların yemesini haram kılmıştır.

Allah'ın zorunlu tuttuğu ibadetler, yapılmasını istediği işler hep kulun menfaatine, yasakladıklarıysa zararına olan şeylerdir. Bunların hepsi kullarının rahata ve huzura, yani cennete kavuşması içindir, çünkü cennet denen şey rahat ve huzur bölgesidir.

İnsanın insanlığına zarar verebilecek şeyler günah ve haram adı altında belirtilmiş olduğu için, bunlardan uzak durmak lazımdır. Günah ve haram konusunda dikkat edilirse, sen, ben, kadın, erkek değil, sadece insan denmektedir. Bu durumda, insan olarak, kendimize zararlı olacak şeylerin başkalarına da aynı zararı vereceğini düşünerek, ona göre hareket etmemiz lazım gelir. Bu düşünceye sahip olanlar arasında gönül birliği oluşması da kaçınılmazdır.

İnsanlar arasında gönül birliği oluşmasında, toplumların örf ve âdetlerinin büyük etkisi vardır. Eskimo görgü ve davranışlarıyla, bizim örf ve âdetlerimizin bağdaşmadığını biliyoruz. Ama, insanlık olarak amaç, bu gönül birliğinde en iyiye, en güzele ulaşmak olmalıdır. Cemiyetlerdeki farklı yaşam tarzları, dinler tarihi (Tarih-i Edyân) isimli kitapta geniş bir şekilde anlatılmıştır.

İSTİSNALARI

Esasında her şeyin olduğu gibi bu kuralların da istisnaları vardır ve insan çok sıkıştığında, domuz da yiyebilir, hattâ açlıktan ölecek duruma düşerse ölü eti bile yiyebilir. Fakat, şartları düzelince yine eski kurallar geçerli olur. Bu durum da Kur'anda, *"Bir mecburiyet halinde zorunluluk sınırını aşmaksızın onlardan da yiyebilirler Rabb'in gafur ve rahimdir"* <6-145> denerek bildirilmiştir.

Bu durum da gösteriyor ki, insan kendisi en aziz varlıktır ve bu varlığın tehlikeye girmesi halinde haram, helal halini almaktadır. İnsan, aslında bir nurdur. Kendimizi karanlık âlem haline getiren, yine kendimiz oluyoruz. Halbuki, gerçek yüzümüzü ortaya çıkarır da gönül yaparsak, o zaman tüm haramların helal, tüm günahların sevap olduğunu görürüz. İş, gönülde ve gönül yapabilmektedir.

SEBEP VE SONUÇLARI

Helal şeyler bereketli, haram şeyler bereketsiz olur. Onun için "Az olsun helal olsun" demek lazımdır. Bir vardır, bine bedeldir, buna karşılık bin vardır, bir bile etmez...

İnsan, haram bin kazanacağına, helal yüz kazanmayı tercih etmelidir. Helal kazanılan yüz, haram kazanılan binden daha bereketlidir. Allah'la oyun oynanmaz. O çok adil, çok merhametli ve çok koruyucu olduğu için "Kullarıma haber ver ben merhametli ve affediciyim" <15-49> demektedir. Bu, ne kadar günah varsa, sünger gibi çeker anlamındadır. Ama, diğer taraftan da *"Rabb'inin tokadı çok şiddetlidir"* <85-12> dediğine göre, daima helale, az ve öz olana yönelmek gerekir.

Hamuru ekmek yapan mayasıdır. Maya bozuk olursa o hamurdan iyi ekmek olmaz. Haram para da bozuk maya gibidir. Onu yiyenden iyi ve sıhhatli olması beklenemez.

İnsan kendini de, çoluğunu, çocuğunu da helal lokma ile beslemelidir. Çünkü, helal lokma insanda nur, haram lokma ise zulmet yaratır. Nur ve zulmet insana genlerle intikal eder. İnsanın, bunu dışarıdan değerlendirmesi mümkün değildir, ama Allah, insanın kalbine nazır olduğu için, onun durumunu önceden bilip genetik yapısını ona ayarlar.

Helal ve haramın neticeleri, çocuklarda bedensel kusurlarla belli olabileceği gibi, manevi kusurlarla, yani kötü huylarla da belli olabilir. Helal kazançla beslenen çocuklar zeki ve hayırlı evlat olur. Haram kazançla beslenen ve yetişen çocukların şımarıklıklarını ve yaptıkları marifetleri görüyoruz. Bu genetik yapı yedi göbek sonraya kadar nakledilebilmekte ve etkisini gösterebilmektedir.

Maddi, yani bedensel genetik kusurlar gibi, manevi huy bozuklukları da çocuklara yansır. Huylardaki bu genetik bozukluklar, peygamberler ve onların vârisleri olan mürşitler vasıtasıyla, aşılanmak suretiyle düzeltilir.

Helal lokmadan menabir-üş şühud (nur), yani gönül âleminin minberlerinde oturan gönlü genişlemişler oluşur. Haram lokmadansa sadece vesilet-ül vücud, yani bedeni ta-

mir eden ve ona enerji sağlayan bir gıda olur. Bunun içindir ki, sofra duasında "Yediklerimiz nur, kalplerimiz sürur, işlerimiz huzur içinde olsun" diyor ve "Allah olmayanlara da versin, cümle muratlarımız hasıl olsun, bu sofrayı hazırlayıp getirenlerin keselerine bereket, pişirip önümüze koyanlara sıhhat ve afiyet versin" diye ilave ediyoruz. Bunların hepsi iyi temennilerdir.

İnsanın tohumu helal lokmadan oluşmuş, yani kişi helalzade ise, bunun etkisi o kişinin yaşamında ve yaşam tarzında da kendini gösterecektir. Aynı durum haramzadeler için de geçerlidir. Bu sebeple ticaret erbabından terazi ile iş yapanların, hele hele gıda maddeleriyle uğraşanların, çok dikkatli olmaları gerekir. Zira kullandıkları terazi Hakk'ın terazisidir. O terazide yapılacak en küçük bir hile, helale haram karıştırılması demektir.

İnsandaki zulmani enerji bedensel isteklerin ve kötülüklerin artmasına, nurani enerji ise ruhsal gelişime ve iyiliklerin artmasına neden olur. İnsan bunu ilk anda fark edemeyebilir ama sonunda, güzel huylarla belli olan nurani veya kötü huylarla belli olan zulmani enerji birikimi, kişinin kendinde veya zürriyetinde kendini belli edecektir. Bu sebeple helal ve haramla ilgili işlerde insanın çok büyük sorumluluğu vardır.

Haram bir şey elde etmek için insanın, mutlaka karşısındakini aldatması gerekir. Bunu yapan, içinden, "Enayiyi aldattım" diye geçirir, ama karşısındakinin Hakk olduğunu bilmediği için, aslında aldanan kendisi olmuştur. Haram kazançla beslenenlerde Hakk celaliyle tecelli edeceğinden, şirar-ı nâs doğar ve sonunda zarar gören yine haram yiyen ya da yediren olur.

Bildiğimiz gibi, melek de, şeytan da ism-i kuvadır. Kuva ise, enerji demektir. İnsandaki enerji, yenip içilenlerden oluşur. Helal şeylerle beslenme halinde melek, haram şeylerle beslenme halindeyse şeytan, yani negatif enerji meydana gelir. "Yediğinize içtiğinize dikkat edin. Daima helal yiyin" denmesinin nedeni budur.

İnsanı insan yapan, boğazı ve o boğazdan giren gıdalardır. Bunlar insandaki hücreleri meydana getirir. Onun için az, öz ve helal yemek lazımdır. Bu arada hücrelerin oluşumunda kalıtımsal iyilik ve aksaklıkları da inkâr mümkün değildir.

Yediklerimiz helalse nur olur ve bize sıkıntı vermez. Aklı açar. Haramsa bunun tam tersi bir etki yapar.

Gıdalardan alınan enerji kişiyi etkilediği gibi onun genlerini de etkileyerek, sonucun çocuklara, hattâ torunlara da intikalini, yani onlarda da iyi veya kötü karakterlerin ortaya çıkmasını sağlar. Bu nedenle, zaman zaman bir âlimden bir zalim dünyaya gelebilmektedir. Aslına bakılırsa bu işleri yine Allah yapıp çatar ya...

İnsan, her şeyin helalini kazanmaya çalışmalıdır. Helal para cennetin, haram paraysa cehennemin kapısını açar. Helal para, ne kadar çok olursa olsun, Allah onu ferdin vüsatine göre vereceği için, insanı şaşırtmaz.

Alınan ve yenilen tüm gıdalarda vitamin, kalori vs. dışında manevi hassalar da vardır. Para, birini kandırarak veya başkasının hakkına tecavüz edilerek kazanılmışsa, parayı kazanan nasıl kazandığını bildiği için, iç âleminde bir karanlık (zulmet) oluşacaktır. Böylece meydana gelen zulmet tecellisi, kişinin davranışlarına da yansıyarak, onda müzayaka (darlık), spazm (kasılma) yahut sıkışmalara sebep olacaktır. Buna karşılık, kazanç helal veya nur olursa, o zaman kişide inkişaf olacak ve *"Senin göğsünü açıp genişletmedik mi"* <94-1> ayeti tecelli edecektir.

İç âlem, işin iç yüzünü bilmeyenlerin anlattığı gibi değildir. İç âlem yürek temizliğini gerektirir. Kalbi temiz olmayan bir insan, ne yaparsa yapsın, isterse Allah için ağzıyla kuş tutsun, isterse binlerce rekât namaz kılıp binlerce kişiye zekât versin boşunadır ve Allah nazarında makbul değildir. Çünkü, bunlar hiçbir işe yaramayacaktır. Allah'ın istediği temiz yürektir. Yüreği temiz olan insan, ne yaparsa yapsın, O'nun nazarında makbul olur. Temiz yürekle yapılan her şey Allah indinde makbuldür. Zaten, ibadetin, yani namazın

amacı da temiz yürekle Allah'a varmak, yani miraç etmektir. Kişinin yüreği temiz değilse, katılıklar âleminde kalmaya mahkûm olduğundan, miraç etmesi imkânsızdır. Onun için *"Temiz yürektir her işin başı / Tevhit aşına bakılmaz şaşı"* denmiştir.

Allah'ın emrinden asla korkulmaz. O'nun emri olduktan sonra insan cellat da olabilir, ateşe de atılabilir, her şeyi de yapabilir. Ama emrin, O'nun emri olduğundan emin olmak şartıyla...

Her şeyin orta düzeni iyidir. Bu kural kazanç için de geçerlidir. "Para gelsin de, nasıl ve nereden gelirse gelsin" değil, "Gelsin, ama helali gelsin" demek lazımdır. Hocaların, "Ticaret yoluyla kazanç sağlamak helaldir" sözü, eğer ticaret haklılıkla, doğru, helal kazanç sağlamışsa doğrudur. Yoksa, ticaret adı altında başkalarını kandırarak sağlanan haram para için geçerliliği yoktur.

İnsan kin gütmemelidir. Çünkü kin, insanın kendini yiyen bir putudur. Kin güdülen kişiye bir şey olmaz. Affedici olmanın faydası da yine insanın kendinedir. Çünkü, affeden insan sıkıntıdan kurtulur.

Kin güdülen veya affedilen kişinin, o işte bir suçu varsa, Allah, o suçun karşılığını mutlaka verecektir.

İSLAMİYETTE KADININ YERİ

KADININ FONKSİYONU VE DEĞERİ

Hazret-i Peygamber, "Bana dünyanızdan üç şey sevdirildi. Namaz, güzel koku ve kadın" buyurmuşlardır. Kadın tabiatıyla sevilecektir, çünkü kadın olmasa kâinatın devamlılığı sağlanamaz. Erkek, çocuk doğuramadığına göre, devamlılığı sağlayan kadındır. Bu hususta Mevlâna, "Ben ona halk, mahluk demeyeceğim, hâlik, halk eden, yaratan diyeceğim" demekte ve İslamiyetin kadına verdiği değeri belirtmektedir.

Kâinatın düzeni zıtlıklar üzerine kurulmuştur. Nasıl sa-

dece müspet veya sadece menfi hat ile elektrikler yanmıyor, yanması için ikisine birlikte ihtiyaç duyuluyorsa, kâinat düzeninde ve düzenin idamesinde de bu zıtlıklara ihtiyaç vardır. Akımın devamlılığı, ancak bu şekilde sağlanabilmektedir.

Necma-ül Âdâb diye bir kitap vardır. Bunda hadislere dayanarak kadınların erkeklere, erkeklerin kadınlara, çocukların ebeveyne ve ebeveynin çocuklara nasıl davranması gerektiği ve birbirlerine karşı olan sorumlulukları anlatılır. Ancak, tevhide vâkıf olanların böyle kitaplara ihtiyacı yoktur. Onlar, bunları kendilerinden çıkarıp uygularlar.

Zaman her şeyde bazı değişiklikler yapmaktadır. Eski insanların yaşam şartları mutlaka günümüz insanınınkinden çok daha çetindi. O devrin eğlenceleri de bugünkünden çok daha farklıydı. Ama, ne o zaman, ne de biz, bir daha geri dönmeyeceğimize göre, "Dem bu demdir" deyip yaşantımızdan memnun olmaya çalışmalıyız.

KADININ ERKEĞE ÜSTÜNLÜĞÜ

Kadınlar ayna olmuştur. Bu, Âdem'in yaratılışından beri böyledir. Mertebe itibariyle, doğdukları için mahluk, doğurdukları için de hâliktirler. Ancak, çocuğun nefhasının erkekten geldiği gerçeğini de unutmamak lazımdır.

Kadınlar, hâlik olduktan, yani doğurduktan sonra, rübubiyet esmasına da mazhar düşer ve bunun sonucu olarak, çocuklarının Rabb'i olup onları terbiye etmeye çalışırlar. Onun için kadınları asla küçümsememek gerekir.

Kadınlar halikiyet sıfatına mazhar oldukları için, Allah, onlara bazı muafiyetler tanımıştır. Ayın belirli zamanlarında namazdan muaf olmaları ve cuma namazı kılma mecburiyetlerinin olmaması bunlardandır.

Kadından üstün mahluk yoktur. Çünkü, kâinatı bezeyen kadındır. Bu nedenle de kadınların mesuliyeti çok fazladır. Erkekler pek çok konuda kadınlardan daha kabiliyetsizdir. Bir ev işi yapmaya veya çocuk bakmaya kalksalar, yüzlerine gözlerine bulaştırır, her tarafı alt üst eder, kirletip dağıtır-

lar. Kadınlar böyle değildir. Her işi usulüne göre yaparlar. Çünkü, Allah, onlara o yeteneği vermiştir.

Kadınlar erkeklerden çok daha çalışkandır. Erkekler, genelde tembeldir, biraz çalışıp sonra, "Ben erkeğim" diyerek istirahate çekilirler. Bu nedenle de onlarda benlik uzun sürer. Kadınlarsa sabahtan akşama kadar hiç dinlenmeden çalışabilirler.

Kadınlar erkeklerden daha tahammüllüdür. Allah kadınlara büyük bir sabır ve gayret vermiştir. Her türlü cefayı kadınlar çeker. Menstrüasyon durumları (adet halleri), hamilelikleri, lohusalıkları ve bu hallerinde bile yemek, çamaşır, bulaşık, temizlik gibi ev işlerini yapmaları, hattâ bir kısmının bunlara ek olarak erkeklerle birlikte iş hayatını devam ettirmeleri, ne kadar çile çektiklerini anlatmak için yeterlidir. Bunların hepsini yapabilmeleri için Allah onlara bir sevgi vermiştir. Bu sevgi sonucu hem yaptıkları işten (cennet-ül ef'al), hem de davranışlarından, yani huylarından hoşnutturlar (cennet-üs sıfât). Bu çilelere katlanabilmeleri için sabrı onlara Allah vermektedir. Onun için

Eyüp gibi sabredelim desek de
Sabır ihsan eylemezsen neylerim

denmiştir. Gerçekten de, Allah sabır vermesin de insan tahammül etsin bakalım.

Kadınlar erkeklerden daha ince, daha latif ve daha naziktirler. Eğer öyle olmasaydı, Havva Âdem'den çıkabilir miydi?

Varlık erkekte olduğu, Allah da kadınlara çok fazla yük vermiş olduğu için ben, ille taraf tutmam gerekirse kadınların tarafını tutarım. Kadın toprak gibidir. Nasıl toprak bizi besliyorsa, kadınlar da gerek çocuklarını, gerek kocalarını öyle beslerler. Bu yönleriyle de Ebû Turab olan Hazret-i Ali'ye benzerler.

Ben kadın, erkek ayırımı yapmam, Çünkü, öyle kadın vardır ki, kırk erkeğe değişilmez. Erkek akl-ı küll'dür. Nefis ondan ayrılmıştır, ama öyle nefis vardır ki, saflaşa saflaşa adeta akıl halini almıştır.

Kadından peygamber gelmemiştir. Bu nedenle şer'an, "Kadından imam olmaz" denir. Böyle olmasının nedeni, kadının müteessir olması, yani çocuğunun hamallığını yapmasıdır. Bu kadar ağır yükü olduğu için kadından peygamber gelmemiş, kadından imam olmamış ve eski devirlerde kadınlara bekâ mertebeleri verilmemiştir.

"Kadından evliya olmaz" sözü laftır. Çünkü, rical-i gayb dairesine girmiş, yani veliliğe yükselmiş pek çok kadın vardır.

Kadın olarak yaratılmak, bir kadının elinde olmadığı gibi, hiçbir kadının da O'na, "Niye beni kadın olarak yarattın?" diye sorma hakkı yoktur. Kadın olarak yaratılanların çilesi ağır olduğu için, Allah onları mükâfatlandırır. Ef'al-i İlâhi O'nun olduğu için, çekilen çileyi bilen, gören, duyan O'dur. Böyle olduğu için de, çekilenin karşılığını mutlaka verecektir. Aksi halde, çile çekene karşı Allah'ın adaveti (kinlenmesi) gibi bir durum ortaya çıkar ki, bu mümkün değildir. Allah, kimseye kin tutmaz, eziyet vermez ve zulmetmez. Allah, kuluna zorluk verip onu zahmete soksa bile, kulunun, verdiği zahmete severek katlanmasını sağlar. Örneğin, bir çocuk doğurup büyütmek kolay iş midir? Ama doğuran, bu sıkıntılara seve seve tahammül etmekte, hattâ çektiği sıkıntılardan memnun bile olmaktadır. Hele bir de, Allah için, iyi yetişirse...

Çocuk, ebeveynin kendisidir. Onun parçasıdır ve onun genetik karakterlerinin göstergesidir. Bir ananın, "Kızım veya oğlum" dediği, onun kendi parçası, aynadaki kendi görüntüsüdür. Her çocuk, anne ve babanın birer parçası olduğuna göre, herkes hem ana, baba, hem de çocuktur.

Çocuğun terbiyesinde ana, baba ancak kendilerinde olanı verebileceklerine göre, ana ve babanın çocukta gördükleri, kendilerindekiler olacaktır. Ana ve baba kendilerinde olanları çocuklarında görüp sevecek, kendilerindekileri beğenmeyenlerse çocuklarını da sevmeyip huysuzlukla, yaramazlıkla vs. ile suçlayacaktır. Aslında çocuklarında görüp sevmedikleri vasıflar kendi vasıfları, kendi huylarıdır. Çocuk hayırlı ol-

duğunda, bunun semeresini de anne ve baba görecektir.

ÇOCUĞUN CİNSİYETİNDE KADININ ROLÜ

Kadın konusunda erbab-ı şeriat da dahil olmak üzere millet o kadar cahildir ki, Allah Kur'an'da, *"İstediğini halkeder, istediğine kız evlat bağışlar, dilediğine erkek evlat bağışlar"* <42-49> ve *"Yahut onları erkekler ve dişiler olarak çifter çifter verir. Dilediğini de kısır yapar, O bilir ve kâdirdir"* <42-50> dediği halde, çocuk doğurmadığı veya kız doğurduğu için karısına hakaret eden, hattâ dövenler vardır.

Kadının dokuz aylık hamileliği ve doğum sırasında çektiği sıkıntıları gözardı ederek, ona doğumdan sonra "Keşke doğurmasaydım" dedirtecek şekilde davranmak, büyük hatadır. Ama, maalesef, bu hatanın çok sık yapıldığını toplumumuzda görüyoruz. Bu tip davranışlar tamamen cehaletten kaynaklanmaktadır ve yapılması gereken şey de, kadınlara değil, kadınlarına hakaret eden kocalara hakaret etmek, hattâ kadın yerine kocalarını dövmek olmalıdır. Çünkü, cinsiyet farklılığı spermlerden kaynaklanmakta ve erkek ne ektiyse kadın onu vermektedir. Erkek tohum, kadın tarladır. Böyle olunca da, erkek ne ektiyse, kadın onu bitirecektir.

Bu gerçek asırlardır bilinip anlatıldığı, bilim de bunların doğruluğunu tespit ve ispat ettiği, hattâ günümüz teknolojisi, asırlardır kabul görmüş olan "Ana karnındaki çocuğun cinsiyeti bilinmez" savını bile çürüttüğü halde, insanların nasıl olup da böyle davranabildiklerini cehaletten başka bir şeyle izah etmek mümkün değildir.

Allah'ta, duraklama ve geri dönüş olmadığı için, bilimin bu ve buna benzer pek çok sırrı açıklamasını da tabii karşılamak gerekir. Teknoloji, zaman içinde çok daha ileri gidecektir.

KADIN ERKEK EŞİTLİĞİ

Erkekle kadın arasındaki fark, erkeğin nefsinin içte, ruhunun dışta, kadınınsa nefsinin dışta, ruhunun içte olmasıdır. Onun için nefis ruhun hizmetindedir. Bu hizmetin bili-

nerek yapılması ve değerlendirilmesi başka, bilinmeden yapılıp değerlendirilmesi daha başkadır.

Nefsin dişilik, ruhun ise erkeklik vasıfları olduğunu daha önce anlattığımız için burada tekrarlamıyoruz. Kadınların içinde kalmış olan erkeklik, menapozdan sonra dışarı çıktığı için, "Menapoz sonrası devredeki kadınların tavuk kesmelerinde mahzur yoktur" denir ve böylece ayırım ortadan kaldırılmış olur. Ancak, bu devreye kadar, kadın daima erkeğin himayesinde olmak durumundadır. Çünkü cinsiyet ayırımı yapılınca, erkeğin bazı özellikleri ortaya çıkar.

Kadının yanında onu himaye edecek bir erkek bulunması gereği, biraz da kadının değerli oluşundandır. Kadınlığın zor olması ve erkeklerin onların hakkını ödeyememeleri de bu sebeptendir.

Allah, kadını çok üstün vasıflarda yaratmıştır. Onun için çok değerlidir. Ama, kadın deneceğine insan dendiği zaman, cinsiyet farkı ortadan kalkmakta ve eşitlik sağlanmaktadır. Benim de sohbetlerimde cinsiyet ayırımı yapmamamın sebebi budur. Çünkü, ben herkesi insan görür ve ona göre konuşurum.

Bugün, "Kadın ve erkek eşittir" diyoruz. İnsan olmaları açısından bu doğrudur. Çünkü, insan dendiğinde, kadın, erkek, genç, ihtiyar, çocuk vs. gibi ayırımlara yer yoktur. Ayırım yapılmaya başlandığında farklılıklar ortaya çıkmaya başlar.

Günümüz kadınlarının İslami şeriata bakıp "Biz ikinci sınıf insan mıyız?" diye isyan etmelerine pek karşı çıkamıyorum. Her millete göre ayrı bir şeriat gelmiş olduğu için, bugünün gelişmiş kadınına, medeni kanunun getirdiği hükümler daha uygun düşmektedir.

HAKİKATTE KADININ YERİ

Kadını, iç âlemde Allah, dış âlemde ise Âdem yaratmıştır. Âdem'i ise, içerde de, dışarda da Allah yaratmıştır. Onun için Cuma erkeklere farz, kadınlara değildir.

Kâinat kadınlarla süslenmiştir. Böyle olduğu için, kadın-

ları küçümsememek lazımdır. Kur'an'da da *"Erkekleri kadınlara dastek olarak gönderdim"* <4-34> denmektedir ki, bu da onların erkeklere emanet edildiğine işarettir.

Hakikat açısından, her kadının zât mertebesine kadar gelmesi gerekir. Buraya gelen kadınlar, vücutlarından münselih (soyunmuş) oldukları için, eşleriyle iyi geçinirler. Erkek, bekâ sıfatlarıyla sıfatlandığında, kadının "Lâ"da kalıp alttan alması, yani kocasını Hakk görüp ona itaate devam etmesi, geçimi çok kolaylaştırır. Her ikisi de beka sıfatlarıyla sıfatlanırsa, geçim biraz daha zorlaşır. Bu nedenle eskiden kadınlara bekâyı vermezlerdi. Burada, biraz da, o devirlerde kadınların, erkeklerden farklı olarak "vuslat" dendiğinde akıllarına hemen maddi vuslatı (cinsel beraberliği) getirmelerinin ya da getireceklerinin düşünülmesinin rolü vardı. Cinsel beraberlik de bir nevi vuslattır, ama vuslat-ı süflâdır.

Ben, zaman icabı, herkesi insan olarak görüp kadınlara da, erkeklere de bekâ derslerini veriyorum. Bu durumda, her ikisi de karşısındakini Hakk göreceği için, pek fazla problem çıkmayacağını düşünüyorum. Bence, ha birisi Hakk'ta fena bulmuş, ha ikisi de birbirini Hakk görmüş, arada büyük bir fark olmayacaktır. Kadının fenâ mertebelerinde kalması halinde, kocasına "Sen varsın, ben yokum" demesi beklenir. Ama her ikisi de birbirine "Sen Hakk'sın" derse, sonuç yine aynı kapıya çıkar ve karşılıklı saygıyla geçim devam edip gider.

MAHREMİYET

MAHREMİYET NEDİR?

Mahrem kelimesinin lügattaki karşılığı, şeriatın yasak ettiği, haram, kendisine nikâh düşmeyen, yakın akrabalık dolayısıyla kadınların kendisinden kaçmadığı kimse, biriyle içli dışlı olan, sırdaş, herkese söylenmemesi gereken gizli şeylerdir. Yani kısaca, içi, dışı, kafası bir olmuş, arada senlik, benlik kalmamış demektir. Böylelerini, Allah harim-i is-

metine alır.

Namahrem ise, şeriat bakımından düşüp kalkılması haram olan, yabancı, yani, el tutmamış, sokulmamış, uzakta, canipte kalıp cünüplükten kurtulamamış demektir. Öyleleri, gönüllerini temiz tutamadıkları için istedikleri kadar suyla yıkansınlar, fark etmeyecektir, çünkü gönül suyla arınmaz...

Bir insanın ecnebiliği bedensel değil, ruhsaldır. Ama zâhir uleması bedensel olarak anladıkları için, işin gerçeğine bir türlü nüfuz edemezler. Böyle olunca da, tesettürü hep bedene yönelik sanırlar.

Bu duruma göre kısaca özetlemek gerekirse, "Hakk'a yakın olan mahrem, O'ndan uzak olan ise namahremdir" demek gerekir.

Burada namahrem, gayrı görüyor, gayrıyette kalmış demektir. Kelimenin başındaki na, eski dilde edad-ı nefy denen olumsuzluk ekidir. Bu duruma göre mahremiyet, Hakk'ı her yerde müşahede edip O'nunla içli dışlı olmak, O'na bağlanmak, O'nunla nikâhlanmak demektir. Namahremiyette ise, bu bağ oluşmamıştır. Onun için mahremiyette baş örtüsü kullanılmamasına karşılık, namahremiyette başın örtülmesi gerekir.

Bu anlattıklarımıza, "Kadınlar namaz kılarken de başlarını örtüyorlar" denerek karşı çıkılabilir. Bunun sebebi, zuhur âleminde olmalarıdır. Bütûnda örtü yoktur. Bu sözler de bütûn âlemine ait olduğu için örtüsüzdür. Örtü dış âlemde vardır. O nedenle umuma açık yerlerde kullanılır. İç âlemdeyse, hususa tabi olunduğu için örtüye gerek duyulmaz. Zaten insanların da, avam, havas ve ahass-ül havas diye üçe ayrılmalarının nedeni budur. Bunları evvelce anlattık, ama bir kere daha hatırlatmakta fayda vardır.

Avam, umuma tabi demektir. Bunlar, Hakk'ı tanımadıkları, O'nunla ilişki kuramadıkları için, başlarına örtü almak durumundadırlar. Zaten bu sınıfa girmelerinin nedeni de budur. Ancak, avam içinde de Allah'a çok yakın kullar vardır. Örtülü olduklarından, dıştan bakıldığında avam gibi görünürler ve biz onları namahrem zannedip, yanlarında örtüye

bürünürüz. Ne zaman ki, o kimselerle tanışıp konuşmaya başlarsak, o zaman, "Ha, bu da avam içindeki havastanmış" der ve karşılıklı olarak sözlerimizdeki örtüleri atarız.

Havas, hususiyeti olan demektir. Böylelerine arada örtüye gerek yoktur, çünkü grup birbiriyle kaynaşmış, birbirinden gizlisi, saklısı kalmamıştır. Yani, na edatı ortadan kalkmıştır. Buradaki na, yani olumsuzluk edatı, kendinizi saklayın, sır edin veya "Sakla kulum beni, saklayayım seni" anlamındadır. Havas arasında sır ortadan kalktığı için örtüye de gerek kalmaz. Havassın avam karşısında örtünmesinin, yani sohbeti kesmesinin sebebi, avamın, konuşulanları ve konuları anlayamama ve o ilahi lokmaları hazmedememe ihtimalidir.

Kadınlar zuhur âleminde de bu esası örnek alarak baş örtüsü takmışlardır. Çünkü, onlar analık sıfatına mazhardır ve bu mazhariyetleri çok değerlidir. Bu, onlara yaratıcılık vasfının verilmiş olması demektir. Bu vasıflarından dolayı çocuk doğurur ve terbiye ederler.

Dış âlemde durum budur, ama iç âleme gelindiğinde, hakikat meclisinde *"Müminler hakikatte kardeştirler"* <49-10> kuralı geçerli olduğu için, örtüler atılır. Çünkü kardeş, kardeşinden kaçmaz.

MAHREMİYETİN DERECELERİ

Mahremiyet de derece derecedir. Bir evin kapısı, girişi, odaları, salonu ve yatak odası vardır ve bunların her birine girebilecek yakınlıkta kimseler vardır. Yani herkesin mahremiyeti farklıdır. Nasıl, tanıdığımız bir bakkal çırağını evin girişine alır ama salona sokmak istemezsek veya bir ahbabımızı, samimiyet derecesine göre, salona veya oturma odasına alabilir ama yatak odamıza almazsak, bu da öyledir.

Mahremiyet kelimesinin başında mim vardır ve bu kelime Hakk'ı her yerde müşahede eden, O'nunla içli dışlı veya evli olan anlamına gelir. Bu sebeple de, böyleleri mahrem yerlerde baş örtüsü almazlar. Çünkü, sen ben, ben sen olmuşlardır.

Manevi yönden mahremiyetin en üstün mertebesi, Allah'la rapt-ı kalp etmek, Allah'ı bilmek, O'nun harim-i ismetine girmektir. Allah'a mahrem olanlar, O'nu ve gideceği yeri bilenlerdir. Bu mahremiyetin de öğrendiğimiz gibi, dereceleri vardır ve harim-i ismete kadar uzanır. Bir insan, oraya kadar uzanamasa bile, hiç olmazsa avludan içeri adım atabilecek kadar mahremiyete girmeye çalışmalıdır. Nasıl, caminin avlusundan içeri girenin namazı kabul ediliyor ama imamın arkasında namaz kılanınki şer'an daha makbul sayılıyorsa, bu da aynen öyledir.

Allah'ı bilmeyenler, manen namahremdir. Bu durum, avam tarafından yanlış anlaşılmaktadır. Şöyle ki, bir irfaniyet meclisinde bilenlerin birbiriyle sohbetinde kimse başını bağlamaz ve her şeyi açık açık konuşurken, dışarıdan biri geliverse, sohbet birden kesilir, yani sohbete bir örtü çekiliverir. Sohbetin kesilmemesi için bağ, yani mahremiyet bağı şarttır. Bu bağın olmaması halinde, zuhur âleminde onu temsilen baş örtüsü kullanılmaktadır.

Yüze namahrem olmaz. Çünkü, yüz Cemalullahtır ve Allah da *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> demektedir. Burada yanlış anlama sonucu, "Şuna bak insanı Allah yapıyor" düşüncesi doğabileceği için, konuyu iyice açıklayıp "Bunu yaratan Allah'tır" anlamına geldiğini belirtmek gerekir.

Dünya hayatında da insana en mahrem olan kimse, manen mürşidi, maddeten de eşidir. Mürşit, kâinatı kapsadığı için, öz olarak herkeste vardır. Bu özü, bu gerçeği kabullenende de, tevhit tecelli etmiş demektir.

Mürşide namahrem olmayış sebebi, mürşidin de, kendisine namahrem olmayan doktor gibi, bir tabib-i hâzık (manevi doktor) olmasıdır. Nasıl, bir doktor, hastası için gerekeni yaparsa mürşitler de gerekeni yapar.

Uzak olana namahrem denir ama tevhitte, gözde uzak olsa bile, özde birlik olduğu bilindiğinden, namahrem olanlara da hor bakılmaması gerekir. Çünkü, Allah insanı namahrem yaratmamıştır.

NAMAHREMİYETTEN MAHREMİYETE GEÇİŞ

Allah'ı bilen, O'nu her yerde görüp tanıyan bir insan namahremlikten kurtulur.

Namahrem bir kimsenin mahremiyete geçebilmesi için kalbini temizleme mecburiyeti vardır. Kalbin temizlenmesi: teharetlenmeyi ve böylece Ehl-i Beyt'e dahil olmayı gerektirir.

Allah temizdir. Suret-i mânâ olan Ehl-i Beyt de temizdir. Biz de temizlendiğimiz zaman, Ehl-i Beyt'e ve Allah'a kavuşacağız.

Beyt, ev demektir. Bunun maddi olanı kendi evimizdir. Ehl-i beytimiz de, kendi ev halkımızdır. O halde, işe kendimizden başlamamız, sonra sorumlu olduğumuz eş ve çocuklarımız, daha sonra da yavaş yavaş hısım, akraba, yakın komşularımız diyerek daireyi genişletmemiz gerekir. Yapacağımız şey, temizlenip maddeden mânâya uruc ederek, ruhani âlemde Hazret-i Muhammed ve Ehl-i Beyt'ine mülâki olmaktır.

TESETTÜR

TESETTÜR NEDİR?

Hayvanlarda mükellefiyet olmadığı için, onların elbise giymelerine gerek yoktur. Ama, insan mükerrem yaratık olduğundan, elbise üzerine elbise giymesi şart olmuştur.

İnsanın ilk elbisesi bedenidir. O beden, ruhun elbisesidir. Ruh çok kıymetli olduğundan, onu ve koruyucusu olan bedeni, soğuk, sıcak ve diğer dış etkenlerden daha iyi koruyabilmek için, o elbisenin üzerine bir elbise daha giymek gerekmiş, böylece de, örtünme, gizlenme anlamına gelen tesettür konusu ortaya çıkmıştır.

Tesettürün amacı, kutsal bölgeleri kötü gözlerden saklamaktır. Allah, kötü bir şey yaratmamıştır. Ancak insanın, oluşum safhasının bir öncesi hayvaniyet olduğundan, meyli de daha ziyade o tarafadır. Bu nedenle üreme organları böl-

gesini kötü görür. Öyle olduğu için de, o kısımların örtülmesi uygun görülmüştür.

Genital organlar gibi, göğüsler de kutsaldır. Göğüsler, Allah'ın şefkat ve merhamet yuvasıdır. Bu yüzden analar çocuklarını sütle besler. Sütte hem nâr, hem de nur olduğu için, çocukların hem maddi, hem manevi gelişmesini sağlar.

Bu organların örtülme nedeni, onların yaratılışı değil, bizim onları hayvanlar gibi kullanmaya kalkmamızdır. Böyle kullanmaya kalktığımız için, onları gözden saklamak gerekmiş ve tesettür konusu ortaya çıkmıştır.

Cennette örtünme yoktur. Örtünme, Âdem'e zelle sâdır olduktan sonra ortaya çıkmış ve edep yerlerini yaprakla örtmek âdet olmuştur. O zamana kadar böyle bir düşünce olmadığı için, örtünmeye de gerek duyulmuyordu. Nitekim, melekler ve melekûtiyet âlemindekilerde bu tip düşünceler olmadığı için, onların da örtünmeye ihtiyacı yoktur. Bu âlemde ise, örtüyü kaldırabilmek için nikâh gerekmektedir.

Tesettür konusu içine mahremiyet de girer. Bunun ne demek olduğunu anlatmıştık. Peygamberimiz zamanında el tutanlar (yani ümmet-i icabet) ve el tutmayanlar (yani ümmet-i davet) diye iki tür ümmet vardı. İcabet edenler, etmeyenlere karşı başlarına örtü alırdı.

Kadınlar neden saçlarını örter? Saçlarının her telinde birer mansur gizli olduğu ve her teli bir insana işaret olduğu için...

Saç, hazret-ül cem'in kökeninin işaretidir. İnsanın maddesi kâinat olduğundan, her saç teli de o kâinattaki bir insana işarettir. Böyle olduğu için de Zât, her insanla bütünleşir. Buraları kimse bilip söylemiyor. Saçın daima taralı olması lazımdır ki, insanlara düzen verebilsin, yoksa kâinat karmakarışık olur. Tabii bu durum kâmil zâtlarla ilgilidir.

Bunlar bütûna ait sözler olduğu için havassın yanında söylenebilir. Avamın yanında veya umuma açık yerlerde söylenmez. Söylenmesi icap ettiğinde, üstünün örtülmesi gerekir. Onun için, esas örtünmesi gereken havastır. Avamın örtünmesiyse bir nevi taklitten ibarettir. İşte örtünme veya te-

settür denen olayın aslı budur. Onun için esas tesettür, ehl-i tevhidin uyguladığı tesettürdür ki, bu da sohbetin mahrem olmayanların yanında yapılmamasıdır.

HAKİKAT AÇISINDAN TESETTÜR NEDİR?

Allah nazarında en makbul şeyin temiz yürek olduğunu ve gerisinin sadece süsten ibaret olduğunu biliyor ve inanıyoruz. Şeriat dinin süsüdür. Nasıl, insanın çıplak gezmesi doğru olmadığı için elbise giymesi gerekiyorsa, din için de bir elbiseye, yani şeriata ihtiyaç vardır. Şeriat, bir nevi dini elbisedir. Bu elbiselerin en güzeli de İslamiyetin giydiğidir. Şeriat erbabı, bu elbise tabirini yanlış anladığı için, insanları baştan ayağa kadar giydirip örtme çabasına girmiştir.

Elbise, esas anlamıyla, huy, ahlak demektir ve amacı da "Allah'ın ve Resûlullah'ın huylarıyla huylanma"yı sağlamak, yani Allah'ın huylarıyla huylanmayı gerçekleştirmektir. İşte, insan olarak bürünülmesi gereken elbise, bu ahlak elbisesidir. Yoksa kumaştan yapılmış zâhiri elbise değildir.

Örtünme veya tesettür dediğimiz olayın aslı kadınların başını, kolunu ya da ayağını gizlemek değil, insanların gerekmediği zaman içindekini dışarı çıkartmasını önlemektir.

Örtünmenin bir başka türü de, yine insanın kendini gizlemesine matuf olarak mahalli kıyafetlere girmesidir. Örneğin, buradaki kıyafetimizle Arabistan'a gittiğimiz takdirde, yabancı olduğumuz hemen belli olur. Ama Arapların giydiği tür bir elbise giyip aralarına karışırsak, bizimle konuşmadıkça kimse yabancı olduğumuzu anlamaz. Bu durumda da tesettür, bizi gözden ve ilk nazarda tanınmaktan koruyan bir araç olur.

Örtünenlerin örtünmekteki amacı, başkalarının kendilerine bakışından kaçmaktır. Bunun yapan bir kimsenin de bir başkasına bakmaması gerekmez mi? Bu gerekliliği idrak edemeyen bir insan, örtünse ne olur, örtünmese ne olur?..

Örtünmediği halde daha içten davranan toplumlar da vardır. Bu toplumlar Müslüman veya Hıristiyan olabilirler. Aralarında hududu aşanlar da bulunabilir ama onlardaki

hududu aşanların aşmayanlara oranı, örtünen toplumlardakinden daha fazla değildir. Nasıl, daima gündüz olması mümkün değilse, hiçbir toplumda da herkesin aynı kararda gitmesi beklenemez. Çünkü, aydınlığın yanında mutlaka karanlık da olacaktır ve bunlara da tahammül edilecektir. Zaten tolerans, rıza âlemidir.

Tesettür konusunda kraldan fazla kralcılık yapılmıştır. Bu konuda, Hazret-i Peygamber zamanında bu kadar yasak yoktu. Hattâ, Mekke'den Medine'ye hicretlerinde, Medinelilerin kendisini dört gözle bekledikleri ve geldiğini haber verebilmek için kadınlı erkekli hurma ağaçlarına çıktıkları, şehre geldiğinde de, aynı şekilde yollara dökülüp teflerle, zillerle karşıladıkları, oyunlar oynadıkları bilinmektedir. Bu oyunlara kadınlar da iştirak etmiştir. Oyun, dans, raks, insanı sevaba soktuğu gibi, kötü nazarla bakıldığında günaha da sokabilir. Bunu anlatmak için *"Dilberi görmek var, ama her yüzden / Sizde bir çeşit, bizde bir çeşit"* diye söylemiştik. Önemli olan, insanın bir olaya bakış açısıdır.

Tesettür, insan-ı kâmil için geçerli ve gereklidir. Çünkü, onun her saçının teli bir insandır. Onların birbirine karışıp birbirine karşı tecessüste bulunmaması için örtülmesi gerekir. "Mürşitlerin göğsü, sırların mezarıdır" keyfiyeti Hazret-i Peygamber içindir.

İnsanın yüzü, hüviyet-i İlahi olduğu ve insan, ancak yüzü ile tanındığı halde, niçin yüz açık bırakılmış da saçlar örtülmüştür? Bunun sebebi saçların baştaki esrara tekabül etmesidir. Örtülen de o sırlardır. Kime karşı örtülüyor? Kendine mahrem olmayanlara, kendine bağlanmayanlara karşı... Onun için baş örtüsü veya tesettür insan-ı kâmile farzdır ve tesettüre tam anlamıyla riayet edip başını örten insan-ı kâmildir.

Mürşitlerin başlarına örtü almaları, önüne gelenle sohbet etmemeleri demektir. Aksine hareket düşmana kılıç vermeye veya kullanmasını bilmeyene koz vermeye benzer. Sonunda, o verilen kılıçla, kılıcı verenin başını vurmaya kalkanlar bile çıkabilir...

EVLİLİK

EVLİLİK NEDİR?

Evlilik, gayet nezih, kibar, Allah'ın şanına lâyık kullar olunabilmesi için küfv (arkadaş) rızaları ve etraf-ı erbaanın (dört bir yandakilerin) şahadetleri ile gerçekleşen bir nizamdır. Önce, "Bu bunundur, kimse dokunmasın" diye nişan yapılır. Sonra, mahrem olmayan iki kişiyi birleştirmek ve onları birbirine mahrem hale getirmek için nikâh kıyılır. Evlenecek olan iki kişi olmasına rağmen, bir şüpheye mahal kalmaması için, evliliğin, etraf-ı erbaanın da bilgisine sunulması gerekir. Şüphesiz kitap olan Kur'an'da *"Gizli şeyleri araştırmayın, birbirinizin arkasından konuşmayın"* <49-12> denmesindeki amaç da şüphelerin ortadan kaldırılmasıdır.

Dünyevi evliliğin amacı, iki yarıyı birleştirip yani vuslatı sağlayıp bir bütün meydana getirmek ve bu yolla dejenere olmaksızın, insan neslinin devamlılığını sağlamaktır.

Vuslatın aslı ise, Allah'a kavuşmadır. Onun gölgesi bu âlemdeki her canlıya yansıdığı için, nesillerin idamesini sağlamaktadır. Allah, bu devamlılığı sağlamak için çok cömert davranmış ve bir hücreyle meydana getirilebilecek bir canlı için milyarlarca hücrenin ziyan olmasını göze almıştır.

İlahi vuslattaki zevk devamlı, zâhiri vuslatın zevki ise bir anlıktır. Bu sebeple çocuk dünyaya geldikten sonra evlilikte bir durulma, bir olgunluk devresi başlar.

Evlilik mevzuundaki şeriat hükümleri Âdem zamanında farklı, Hazret-i Peygamber zamanında farklıdır. Bugünün kurallarının da o günkülerden farklı olması tabiidir.

Evlilik manen, Hakk'ın kendi nefsiyle evlenmesi, birleşmesi anlamına gelir. Hazret-i İsa Ruh-ül-Kudüs olduğu için, İseviyet hakikat dinidir ve bu nedenle de Katoliklerde boşanma yasaktır. Çünkü, boşanma Hakk'tan ayrılma anlamını taşır.

İslamiyette ise, Hakk içtedir ve onun dış yüzü olan esmalar halkı meydana getirmektedir. Durum böyle olunca evlilik içte halkla Hakk, dıştaysa halkla halk arasında olmak-

tadır. Eğer kişi kendisi Hakk olursa o zaman yaptığı evlilik de Hakk'la Hakk arasında olacaktır. Manen geçerli evlilik de bu olduğu için, öyleleri halkla olan evliliğe pek fazla itibar etmezler

EVLİLİĞİN ŞARTLARI

Evliliğin ilk şartı, eşler arasında sevgi olmasıdır. Sevgi, evlilikte esastır. Bu sevgi, Allah sevgisinin dünyaya yansımasıdır.

Karı koca arasındaki sevgi, cinselliğe dayalı geçici bir sevgi değil, Allah sevgisi gibi bir sevgi olmalıdır. Çünkü, nikâh gerçekte Allah ile yapılmaktadır.

Evliliğin ikinci şartı, eşlerin birbirlerine sadık kalması ve Allah'ın kendisine nasip ettiğini hor görmemesidir. Evliliğin kutsiyetini bozmamak lazımdır. Bu erkek için de geçerlidir, kadın için de...

Allah, şer'an, bir masa başında ve iki şahit huzurunda "Bu bunundur" dedirtip o iki kişiyi birbirine nasip etmektedir.

Birden fazla evliliğe izin verilen eski devirlerde de, aynı anda birden fazla kadınla nikâhlanmak şer'an mümkün değildi. Her kadınla ayrı ayrı nikâh kıyılma zorunluluğu vardı.

Dört kadınla evlenme müsaadesi olan devrelerde, bunu yapabilmek için önceki zevcelerin rızasının alınması şarttı. Bu işi, hile-i şer'iyeye kaçıp zorla alanlar da oluyordu. Ama, ehl-i tevhit bu yola hiç müracaat etmemiş, genelde bir eş, bir Allah prensibiyle hareket etmiştir. Hattâ içlerinde hiç evlenmeyenler bile olmuştur.

Yakın akraba evlilikleri doğru değildir. Bunun nedeni, insanların göremedikleri basit genetik bozuklukların güçlenerek ortaya çıkmamasıdır. Bunu daha başka bir tabirle, "Resesif karakterlerin birleşerek dominant karakter haline gelmesini engellemektir" diye de anlatabiliriz. Sonuçta, gizli kalmış bazı kusurlar aşikâr hale gelmemiş olur. Yakın akraba evliliklerinde anomalilerin çok fazla oluşu, bunu göstermektedir.

Hıristiyanların nikâhta, varlıkta ve yoklukta, hastalıkta ve sağlıkta, ecel ayırıncaya kadar birlikte olunacağına dair kavil alması, benim hoşuma gidiyor. Şimdi, bizde de evlenenlere nikâh masasında nasihat verilmeye başlandı. Eskiden böyle bir âdet yoktu.

Ben hiçbir evliliğin yıkılmasına taraftar değilim. Çünkü, Allah her şeyi sevgiden ve sevgi ile yaratmıştır. O'nun Kahhar ismi de vardır, ama bunu insanları korkutmak için değil, onların sevgiyi bulmasına yardım etmek için kullanır. İnsanlar arasındaki anlaşmazlıklar, Hakk'ı bilmemekten kaynaklanır. Hakk'ı öğrenen niza çıkartmaz.

EVLİLİĞİN ZORLUKLARI

Evlilikte ayrı âlemlerden gelen iki kişi bir âlemde buluşurlar ki, bu buluşmada aşk ve sevginin büyük bir rolü vardır.

Farklı terbiyeyle yetişmiş iki insanın birbirine uyum sağlaması başlangıçta biraz zorluklar yaratır. Yeni evli çiftler, tıpkı akordu tutmayan iki müzik aleti gibidir. Onun için, bu devrede anlaşmazlıklar biraz fazla olur. Ama, Allah'ın verdiği sevgi, eşlerin bir takım kusurları görmemesine neden olur ve farklı sesler çıkaran çalgıların akordu zaman içinde yavaş yavaş düzelir, uyum sağlanır. Burada Allah yardım eder. Önemli olan bu sevgiyi hayat boyu muhafaza edebilmektir.

Sevginin yok olduğu evliliklerde eşler birbirinin her hareketinde ve her sözünde kusur arayıp bulmaya başlar. İşin içine bir de cehalet girdi mi, bu kez erkekler, erkekliklerini çevreye de gösterebilmek için, karılarını dövmeye başlarlar. Bu cehalet kadınların çok fazla horlanıp incitilmesine yol açar.

Askerlikte de, tevhitte de, evlilikte de, herkesin yerini bilmesi gerekir. Yani, erkek erkekliğini, kadın da kadınlığını bilip gereğini yapmalıdır. Kadının erkek, erkeğin kadın gibi davranmaya kalkması doğru değildir. Ama bu, kimse kimseye yardım etmeyecek demek değildir. Nasıl gerektiğinde bir

paşa, yaralı bir eri kucağında taşıyor ve harp şartlarında kimse buna bir şey demiyor, hattâ takdir ediyorsa, bir erkeğin de gerektiğinde karısına yardım etmesini kimse yadırgamamalıdır.

Evlilik, insanların dünya bağlantılarını artırdığı için, kendini tamamen yüksek fikirlere verip hürriyetini kazanmış kişilerce istenmeyen bir müessesedir. Ancak, Peygamberimizin de evlendiği düşünülürse, evli kişilerin yükselemeyeceği fikrinin yanlışlığı ortaya çıkar. Evlilik asla manevi yükselme için bir engel olarak görülmemelidir. Tabii, bu bir tercih meselesidir.

"Sen iman tahtanı namahrem yere sürme" denmektedir. Bazı velilerdeki mücerredlik meselesi buradan çıkar. Onlar, bu emre uyarak iman tahtalarını en aşağı âlemdeki varlıklara sürmeksizin, ilâhi âlemdeki gerçek sevgiliye sakladıkları için, mücerredlikte ısrar ederler. Hazret-i İsa'nın ve onu örnek alan bazı Hıristiyan rahiplerin evlenmeyiş nedeni budur. Peygamberimiz, hüvezzâhir esmasının, yani şeriatın da O'ndan gayrı olmadığını bildiği için, bu yola yönelmemiştir.

Mücerredlik, mânâ yönünde daha sıkıntısız ve daha kolay ilerleme sağlayabilir. Çünkü, dedikodu, çocuk ve eş isteklerinin karşılanması gibi dünyevi problemler ortadan kalkmıştır. Kişi, gece kalkıp ibadete yöneldiğinde eşinin, "Nedir bu her gece..." diye başlayan karşı çıkışları ve engellemeleriyle karşılaşmaz.

Mücerredliğin örneklerinden biri rahmetli Osman Dede'ydi. Kendisi, "Üzerime bir sinek konsa zevkimi bozar. Siz nasıl evde çoluk çocuk içinde yaşıyorsunuz" diye hayretini belli ederdi. Ben de kendisine, "Ben Allah'a âşığım. Eğer evlilik bu aşkıma ve senin beni O'na ulaştırmana mani olacaksa, emret derhal boşanayım" demiştim. Bu sözüm üzerine, boşanmamı istemedi, ama dersimi değiştirdi. Bizim zamanımızda kadınların erkeklere saygısı fazlaydı. Allah'ın yardımıyla, eşim, benim bu tür faaliyetime hiç karışmadığı gibi pek çok hali de birlikte yaşadık.

EVLİLİKTE NEDEN DÜĞÜN YAPILIR?

Evlilik Hakk'la olan bir keyfiyettir. Bir kadına mahrem olabilmenin şartı, iki şahit huzurunda onunla nikâhlanmaktır. Gelinin nikâha duvaklı gelmesi ve nikâhtan sonra duvağına çıkartması, bu durumu sembolize etmektedir. Nikâhtan sonra yapılan düğün ise, Hakk evliliğinden doğan bayramın âfaka yansıtılmasıdır.

Nur olan bu zuhur âlemi (gövde) de, karanlık olan alt bölümden meydana gelir. Karanlık kısımlar örtülür ve onu ancak ehli açabilir. Allah'ın şeriat düzeninde, evlilik denen müessesenin düğün, bayramla kurulmasının nedeni, o karanlık alanın açılacak ve vuslat-ı ulâ'nın zuhurdaki görüntüsünden ibaret olan vuslat-ı süflâ'nın gerçekleşecek olmasıdır. Zira, nur o karanlık âlemdeki süfli vuslattan meydana çıkacaktır.

Meşruiyetinin kalktığı düşünülürse, dünyada neler olacağını hayal etmek hiç de zor olmasa gerekir. Cima ile zina arasındaki fark şuna benzer. Ev yaptırdınız ve bu eve elektrik alacaksınız. Bunun normal yolu, belediyeye bir dilekçe verip evin elektrik projesini tasdik ettirmek, o projeye uygun tesisat döşetmek, kontrolünü yaptırdıktan sonra harcını yatırmaktır. Bu işlem tamamlanır ve belediye tarafından elektrik bağlanırsa hem ev aydınlanır, hem de konu komşu tebrike gelir.

Aynı ev yakından geçen bir elektrik hattına saplama yapılarak alınan ceryanla da aydınlatılabilir. Lakin, bu kez komşular tebrike gelmediği gibi, içlerinden bir veya birkaçı "Evinde kaçak elektrik kullanıyor" diye ihbar eder ve insanı yakalatıp ceza ödemesine de sebep olabilir. İşte ev aydınlatmanın iki yolu ve sonuçları...

Nikâh ve zina da bunun gibidir. Onun için, her işi Allah'ın izni, Peygamberin kavli ile yapmak gerekir. Bu yolla yapılan iş meşru, kaçak yapılanı ise gayrı meşrudur. Gayrı meşru yapılan işin de sonucuna katlanmak gerekir.

Evlilikte her şey düzenli yapıldığı için herkes düğün bayram eder. Ama, aynı iş kaçak yapıldığında felaketle sonuçlanabilir. Bu ikisi arasındaki ayırımı yapamayıp "Her şey

Hakk'tandır" demenin bir anlamı yoktur. Çünkü, bu fiili gayrı meşru gerçekleştirmek hayvanlar âlemine mahsustur. İnsanın nasıl yapması gerektiği kurallara bağlanmıştır.

Dünyaya her gelen çocuk hem mânânın, hem de maddenin eseridir. Mânâsının meydana çıkıp çıkmaması nasip meselesidir. Kiminin çocuğu olur ve o çocuk anne ve babasını hayırla yâd ettirir, kiminin de çocuğu olur ve ne kadar terbiye etmeye çalışırsa çalışsın, anne ve babasına "Hay seni dünyaya getirmez olsaydım" dedirtir. Bu durum, çölde su çıksın diye kazılan kuyudan petrol çıkmasına benzer. Bunun o çocuğun esma-yı hassından kaynaklandığını evvelce anlatmış, örnek olarak Ebû Cehil'i vermiş ve onun, Peygamberimizin tüm çabalarına rağmen yola girmediğini anlatmıştık.

ŞİRK

ŞİRK NEDİR?

Şirk, Allah'a ortak koşmak, Allah'tan başka bir varlık kabul etmek, varlık birken, ikinci bir varlık göstermek, kula varlık vermek, ikinci Allah'lık, ikilik, iki varlık olduğunu düşünmek veya aslında olmayana var gözüyle bakmaktır.

Ehl-i şeriatın dediği gibi taşa veya puta tapmak değildir. Taşa veya toprağa tapmak, onların özü de Allah olduğundan, yine bir yolla Allah'a tapmak demektir. İnsan neye taparsa tapsın, Allah'tan başka bir varlık olmadığına göre, her halükârda yine Allah'a tapmış olur. Totemlere tapmak bile, yine dolaylı olarak Allah'a tapmadır.

Şirkin en bariz şekli, insanın kendine varlık vermesi, egosu veya benliğini öne sürmesidir. Çünkü, en büyük put insanın kendine verdiği varlıktır. Bu, kendine varlık vermek de olabilir, bir puta tapmak da... "Kendinde varlık görmen, diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar büyük günahtır" sözü bunu anlatmaktadır.

Var olan sadece Allah'tır. Her halükârda ölen kuldur. Al-

lah'ı bilmek için de ölmek şarttır.

Şirk en büyük günahtır ve şirkten kurtulmayana ebedi azap vardır.

Boy abdesti alınırken, "Bir kıl kadar ıslanmadık", yani "Temizlenip arınmadık yer kalması" tabiriyle kastedilen husus, benlikten eser kalmasıdır. Benlikten eser kalması halinde, bir Allah var, bir de kişinin kendi benliğinden eser var, yani iki varlık var demektir ki, şirk olan da budur. Çünkü, sadece Allah vardır ve O'ndan başka bir varlık yoktur.

Şirk dediğimiz bu ikilik, bir anlamda şaşılıktır. Vahdete, yani tekliğe ulaşabilmek için bu ikiden birinin yok olması gerekir. Allah yok olamayacağına göre, kul yok olacaktır.

Allah kullarına iki göz vermiştir. Kullar bu iki gözle bakmasına rağmen, şaşı olanları hariç, bir görürler. Sadece şaşı olanlar çift görür. Varlığı, ehl-i tevhidin tek, ehl-i tevhit olmayanların çift görmesinin nedeni, ikinci gruptakilerin fikren şaşı olmasıdır.

Ehl-i tevhit olmayanlar, Allah'ı ve kendilerini birbirinden ayırdıkları gibi, mal ve mülkü de "Benim" diyerek ayırırlar. Halbuki, *"Mülkü elinde bulunduran Allah'tır"* <67-1> hükmü gereğince mal ve mülk de Allah'ındır.

İnsan, kendini düzelttiğinde her şeyi doğru görmeye başlar. Böylece ikilik, zıtlıklar ortadan kalkacağı için, kavgalar da yok olur. Her şey kendisi olur. Öyle olunca, kendisiyle kavga etmeyeceği için, sükun içinde yaşamaya başlar.

Çift görüşü engellemek için ikilikten kurtulup iki gözle bir görmeye başlamak lazımdır. Gerçek anlamda şirkten kurtulma budur. Saliklere mertebe-yi fenâyı talim ettirmenin amacı da bu, yani ikiliği ortadan kaldırıp birliği buldurmaktır. Failin, mevsufun ve zâtın birliğine ulaşılmasıyla amaç gerçekleştirilmiş olur. Nasıl olsa sonunda Allah değil, kul öleceğine göre bunu baştan yapıp rahatlamakta fayda vardır.

Tire'de, Ali Dede namında biri vardı. Bu zât, Osman Dede'yi her gördüğünde "Allah" diye bağırırdı. Bir gün Osman Dede ona dönüp "Sus be, ben kaç yıldır ağzıma almıyorum"

demişti. Bunun nedeni, Allah demenin bile şirk oluşudur. Çünkü, Allah'ı, kendinden gayrısı bilmez. Öyle olunca da, bilmeyenin o sözü sarf etmesi şirk olur. Çünkü Allah demek, bir noktada, bir ben varım, bir de O var demek, yani Bir'i iki görmektir ki, bu da şirktir. Onun için buraları çok çok iyi düşünmek ve anlamak gerekir.

Bugün çok şükür rahat bir ortamda olduğumuz için bu sohbetleri açık açık yapabiliyoruz. Eski devirlerde bu şekilde sohbet yapmak çok büyük bir cesaret isterdi ve ancak çok yakın olanlara, o da üstü kapalı ve tevile müsait tabirlerle anlatılırdı.

Mansur ve benzerlerinin kafasını kesenler, onların şirk koştuğunu iddia ederek bu işi yapmışlardır. Ancak, bu işi yapanlar, şirk koşanın Mansur değil, aslında kendileri olduğunun farkında değildiler. Eğer işin aslını bilebilselerdi, asla böyle bir eyleme girişmezlerdi. Allah, kendi kendini keser mi yahu? O kafa uçuranlar, kendi kafalarındaki ikilikten dolayı bu şekilde hareket etmişlerdi. Onun için, şirk koşan Mansur değil, kendileri idi.

İşin aslına bakılırsa muhabbet bile şirktir. Çünkü, muhabbet de iki kişi arasında olan bir keyfiyettir.

Burada, fark-ı saniden sonra kişi, "Ben" dediğinde yine şirk olur mu diye bir soru akla takılabilir. Bu sorunun cevabı, "Olmaz"dır. Çünkü, artık o kişi "Ben" dediğinde, "Ben" diyen kendisi değil, ondan tecelli eden varlıktır.

Bu mertebeye gelmiş kimseler, bir kusur işleyecek veya bir an için kötü bir şey düşünecek olsalar, hemen uyarılırlar ve düşünceyi kuvveden fiile çıkmadan def ederler. Allah da onları affeder.

Ancak, kendilerine gelen uyarıya kulak vermeyip kusurda ısrar ederlerse, düşerler ve hem de öyle bir düşerler ki, hayat-ı ebediyeleri kaybolur, kendilerini fark-ı evvelde buluverirler. Allah, cümleyi böyle düşüşlerden korusun!..

NEDEN ŞİRKE DÜŞÜLÜR?

Şirke düşmenin en büyük nedenlerinden biri cehalettir.

Çünkü cehalet, Allah'ın kullarına ariyet olarak vermiş olduğu akıl, vücut, ilim, irfan, mal, mülk, çoluk, çocuk vs.'yi, insanın kendisine aitmiş gibi benimsemesine ve böylece kendine varlık vererek, Allah'ı ve kendini ayrı varlıklarmış gibi kabul etmesine neden olur. *"O mülkü elinde bulunduran ne bereketlidir"* <67-1>, yani mülkün sahibi Allah'tır ve *"Semaların, arzın ve arasındakilerin mülkü O'nundur"* <43-85> ayetleri, insanın, kendinin zannettiği şeylerin gerçek sahibinin Allah olduğunu anlatmaktadır. Allah, kâinatı saltanatıyla bezemiştir. İnsanlarsa bedenleriyle bu bezenmiş kâinatta oynamaktadırlar.

KAÇ TÜRLÜ ŞİRK VARDIR?

Şirkin, şirk-i celi (aşikâr veya hakiki şirk) ve şirk-i hafi (gizli şirk) olmak üzere iki türü vardır.

Şirk-i hafide, kendiliksiz bir şirk bahis konusudur. Bu tıpkı bir ağacın gövdesinden çıkan karşılıklı iki dal gibidir. O gövdeden iki dal çıkmış olması, ikilik, yani şirk değildir, çünkü dal da aynı ağacın özsuyundan beslenmektedir. Bu durumda, özsuyuna bakmak, o özsu tek olduğu için, insanı şirkten kurtarır. O usare teshik edilmiştir. Dalı, budağı meydana getiren, bu usarenin tortusudur. Zaten, insan bedeninin oluşumu da böyledir. Bedenin ne olduğunu bile bilmeyen, o bedenin, ruhun veya özsuyunun tortusu olduğunu anlayamayanlar; iki görüp şirke düşerler.

Beden topraktan meydana gelmiştir. Topraksa tortudur ve suyun dibine çöker. Burada bedeni görüp şirke düşmek mümkündür. Ama, bedene bakıp usareyi görenler için şirk yoktur. Bizim bütün hatamız, *"İnsanı güzel surette yarattık. Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-4,5> ayetlerinin mânâsını anlayamamamız ve kendimizi sadece bedenden ibaret sanmamızdır.

Beden dibe çöken tortudur. Bizde, yani insanda esas olan, o arı-duru şeydir. Bunların ikisine birden insan adı verilmiştir. Eğer arı-duru olan esas vasfı görmezlikten gelir veya onu reddedersek, o zaman bize "insan" değil, "konuşan

hayvan" anlamına gelen, "beşer" denmesi gerekir. Böylelerine verilen akıl da beşer aklı olduğu için, şaşırması tabiidir.

Şirk-i hafinin en bilinen örneklerinden biri, insanın alışkanlıklarından kurtulamamasıdır. Örneğin, sigara tiryakiliği... Sigaranın, dokunduğu ve zararlı olduğu biline biline içilmesi, bir nevi şirk-i hafidir. Çünkü, kişi, bedeninin sahibi değil, emanetçisidir ve o emaneti korumakla mükelleftir. Alışkanlığı bedenine zarar verdiği halde, emanet olan bedeni kendisine mal ederek, "Alışkanlığımın zararı banadır" demesi, şirk-i hafidir. Zira, bu sözüyle emaneti kendinin zannettiğini belirtmektedir. "Nefsini öldür" tabiri de bu durumu ifade etmektedir.

ŞİRKTEN KURTULMANIN YOLU

Şirkten kurtulmak, "Bir ben varım, bir de O var" demekten vazgeçmek ve O yok olamayacağına göre, kendini ifna etmek demektir.

Bu da, her şeyi sahibine iade etmek ve ikinci varlık düşüncesinden kurtulmakla mümkün olur ve yolu, "Ölmeden evvel ölmek"ten geçer.

Ölmeden evvel ölmek, fikir düzeyinde olan bir hadisedir ve cehaletten kurtulup ilim sahibi olmak veya "Zulmetten öldük biz nura doğduk" mısraını hayata geçirmektir. Allah da, böyleleri için Kur'an'da *"Sizi karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <2-257> demektedir. Ama, tabii bu bir nasip meselesidir.

Kul ölünce geriye Allah kalır. İşte

Sen çıkarsan aradan

Kalır şeksiz Yaratan

demekle kastettiğimiz budur. Kul kendini yok ettiği takdirde, artık korkacak bir şeyi kalmaz. Hiç olanın korkusu olur mu? Korku varlıktan, yani şirkten kaynaklanır. Kişi kendini Hakk'ta yok ederse, artık ondan görünen Hakk'ın vücududur. Kişininki ise vücut değil, o vücudun aynadaki görüntüsü veya aynasıdır. Yani, Hakk kendini, kendi aynasında seyretmektedir. Bu durum peygamberlerde de böyledir. Allah, Hazret-i Peygamberde, yani Muhammed aynasında, kendini

seyretmiştir. Bu durumda ikilik olmadığı, yani aynaya bakan ile, o bakanın hayalinden başka bir şey olmadığı için, şirk bahis konusu olamaz. Zira, sadece kendisi ve aynadaki hayali vardır.

Fikren ölüm, sözle "Ben öldüm" veya "Ben benliğimi verdim" demekle olmaz. Bu sözü söyleyebilmek için kişinin gerekli imtihanları vermiş olması şarttır. Aksi halde söylenen söz laf olmaktan ileri gitmez. Onun için, sözün gerçeğini yaşamak gerekir.

Vermeyen canın sana bulmaz hayat-ı cavidan
Zinde-i cavidana derler ki kurbandır sana

beyiti bunu ifade etmektedir.

En büyük şirk, kuldaki benliktir. Bu benlik, yola giren kişinin kaçınması gereken en büyük tehlikedir. İnsan vehme düşer, yani şüphede kalırsa, Lâ ile İllâ arasında bocalar durur ki, bu çok berbat bir durumdur. Kul, kul olarak bir hiç olduğunu bilmek durumundadır. Bunu bildi mi, rahata erer, çünkü hiçliğe ulaşanın suçu, kabahati olamaz. İnsanı kabahatli veya suçlu duruma düşüren şey, kendine benlik vermesidir. Bu konuda kitaplarda "Şöyle olursa mütezile, böyle olursa kaderiye olur" gibi bir sürü şeyler yazılmıştır ki, bunlar insanın aklını karıştırmaktan başka hiçbir işe yaramaz. Bundan kurtulmanın tek yolu, hayali bir ilah-ı mec'ul yaratıp ona tapmamak ve "Hep sensin" deyip rahata ermektir.

Kul ölmeden vuslata eremez. Ölmenin veya vuslatın yöntemiyse dünyada var ile yoğu bir tutabilmekten ibarettir. Bunu bir menkıbeyle biraz açıklamaya çalışalım.

Bir gün, birisi coşup Muhiddin-i Arabî Hazretleri'ne gelir ve evinin anahtarını vererek "Bu ev senindir" der. Aradan bir saat geçmeden, bir fakir gelir ve kendisinden yardım diler. Muhiddin-i Arabi bakar, elinde bir şey olmadığını görür, o anda aklına gelir ve anahtarı adama verip "Al, bu ev senin olsun" der. İşte, varla yoğu bir tutmak, bu cömertliği gösterip sonradan pişman olmamaktır. Bu duruma gelebilenlere ne mutlu!..

Şirkten kurtulabilmek için kendini kendinde, yani karşı-

sındaki ulûhiyet aynasında görebilmek lazımdır. Allah, Kur'an'da söylemedik bir şey bırakmamıştır. Ehl-i şeriat yüksek mertebeleri bir türlü anlayamadığı için, Allah'ı ayrı ve vehmî bir varlık olarak görür. Böyle görünce de, O'nun söylediklerini anlayamaz. Kendini ayrı görüp kendine ayrı bir varlık verenler şirkten kurtulamaz. Bunun sebebi de, zirve-i hîçîye (hiçliğin zirvesine) çıkamamak, yani kendini yok edip Allah'ın her yerde olduğunu düşünüp, bu sözün gerçek olduğunu, kendinin de o "her yer"e dahil olduğunu kabullenememektir.

İnsanın en büyük günahı, bedenidir. İnsan, "Bu beden de O'nundur" diyebildiği anda "Ölmeden evvel ölünüz"e erer ki, ondan sonrası çorap söküğü gibi kendiliğinden gelir. İnsan, bedenini kendisi yapmadığına, hattâ o bedenin bir kılını yapmaya bile gücü yetmediğine göre, bu düşünceyi kabullenmek zorundadır. Bunu kabullenememek, ancak insanın akl-ı maaş seviyesinde kalmış olması ile mümkündür. Bu seviyedeki bir insanın Allah'ı tanıması da aynen körlerin fili tanımasına benzer. Yani hayalinde tanıyabilir. Gerçi o tanıyabildikleri de Hakk'tan gayrı değildir, ama Hakk da değildir. Bu yüzden, Hakk'ı bilenler, bu âlemden geçip ar ve namus şişelerini taşa çalmış ve tüm dünyevi düşüncelerden soyunmuşlardır.

KUL VE KULLUK KAVRAMI

KUL VE KULLUK NE DEMEKTİR?

Kulluk, hiçlik, yokluk, acziyet, kusurluluk, günahkârlık, hizmetçilik, aletlik mertebesidir diye tarif edilebilir.

Kulluk bir mertebedir ve bu mertebe, Allah'la aradaki perdelerin çok oluşunu ifade eder. Bu yönüyle kul, Allah'ın varlığıyla var olan yok demektir. Bedenimiz de, ruhumuz da O'nun olduğuna göre, geride bize ne kalıyor?

Kulları yaratan Allah olduğu için, O'ndan başka bir şey

yoktur. Kul görünür, Allah görünmez. Bunu böyle bilmek lazımdır. Bu bilince ulaşabilmek için de mertebeleri iyi bilmek lazımdır. Aksi halde her şey birbirine karışır.

Nasıl, bir ağaçta yüzlerce meyve olmasına rağmen, bunlardan bir tanesi gelişip şahdane oluyorsa, insanlarda da durum böyledir. İçlerinden biri gelişir ve şahdane olur. Ama, Allah başka, kul başkadır. Bunu unutmamak lazımdır.

Kul, işçi arı, yani bir bey için ivazsız, garezsiz çalışan demektir. Bu, bir değişik tabirle, iş işleyen kimse, veya memur anlamına gelir. Herkes, amirinin kendisine verdiği işi yapmaktadır. Bu işi temiz ve iyi yapanlar mükâfatlandırılır. İyi yapmadığı takdirde zararını kendisi çeker. İşin yapılması konusunda amirde sorumluluk yoktur. Sorumlu olan işi yapandır. İbadette de durumun böyle olduğunu ilerki bahislerde göreceğiz.

Burada, Allah yardımcı, kul hizmetkârdır. Askerde de, genel kurmay başkanı yardımcı, er hizmetkârdır. Gerçi her ikisi de askerdir, ama genel kurmay başkanı hizmet etmez. Yani, minare aynı minaredir, ama iki ucu arasında pek çok mertebe vardır.

Mertebesi ne olursa olsun, insan her an Allah'ı düşünemez. Nazarını O'ndan ayırdığı anda da günaha bulaşma ihtimali ortaya çıkar.

İnsan, yedinci nefis mertebesine ulaşabilirse, o zaman aynıymış gibi olabilir. Allah kâdir, kul makdurdur. Benliğini yok edenlerde geriye makdurdan etkisini gösteren kâdir kalır ki, bu da, kadehte görünen kırmızılığın, içindeki şaraptan mı, yoksa kadehin camının renginden mi oluşunun anlaşılamayışı gibi bir durum ortaya çıkarır. Bunu kesin olarak anlamanın yolu, kadehi kırmaktan geçer. İşte tasavvufi eğitimdeki, "Kadehi şimdiden kırın" prensibi, gerçeğin ortaya çıkması, yani varlığın Allah'ın olduğunun, kesinlikle anlaşılması için konmuştur.

Biz, gaflette olduğumuz için her şeyi kendimiz yapıyoruz zannediyoruz. Halbuki yapıp çatan daima Hakk'tır. O, bir yandan verici, bir yandan alıcı, bir yandan dükkân sahibi,

bir yandan alışverişe gelmiş müşteri, bir yandan hasta, bir yandan da doktordur. Yani, aslında kendinden başkası olmadığı halde, mertebeleri arasında değişik görüntüler ortaya çıkarmaktadır.

Allah, birlik kul ise altmış dörtlük nota gibidir. Altmış dörtlük olan, a'yan-ı sabitede o birlik notanın içindeyken, birin sonradan bölünmesiyle altmış dörtlük olarak meydana çıkmış ve altmış dördü, birlik notayı oluşturmuştur.

Burada, bilindiği ve kullanıldığı için altmış dörtlük nota denmiştir. Aslında değeri Bir'in sonsuzda biri (1)'dir. Bu sebeple kul, bir hiçtir, bir hayaldir, ama bir yönden bakıldığında da hakikatin aynıdır. Çünkü, "Lâ İlâhe" enfüsü ve âfakı bildiren keyfiyettir. Bunun "Lâ"sı, kişinin benliği, "İlâhe" siyse âfaktır. Hakk nazarında ise, bunların ikisi de gölgedir ve yegâne varlık "İllallah"tır.

Allah, ahadiyet mertebesinde olduğu için, bu mertebe kullara en uzak mertebedir. Ama, hüvezzahir esması meydana çıktığında, bu defa Allah, kullara en yakın mertebe haline gelir. Çünkü, "Müminin kalbi Allah'ın evidir" buyurulmaktadır.

Böyle olduğu için O'nu, ehl-i şeriat uzakta, ehl-i hakikat ise, *"Rabbine ibadet et, ta ki, yakîne ulaşıncaya kadar"* <15-99> dediği için, yakında aramaktadır.

Yakına geldikten sonra ibadet kendinden kendinedir. Çünkü, artık Hakk'tan başka mevcut kalmamıştır ve Hakk bir mertebeden bir mertebeye ibadetini yapmaktadır. Yani, artık namazı kılan Hakk olmaktadır. Bu halde, kulda kudret mi vardır ki namaz kılabilsin?

Kul bir hiçtir, bir alettir. Kulluk mertebesinde Hakk kuvvet, kudretini ihsan ettiği için kul bir şeyler yapabilmekte ve bilinçsiz olduğu için de yapılanı kendisinin yaptığını zannetmektedir. Hakk, ihsan ettiği kuvvet ve kudreti çekiversin de kulun ne yapabileceğini görelim.

Onun için, ibadet de Hakk'tan Hakk'adır. "Kuldan Hakk'adır" denişi mertebe icabıdır. Burada mertebe konuşur.

Melâmiler Osman Dede'ye, "Allah kul, kul Allah olabilir mi?" diye sorduklarında, kendisi "Kul mertebesinde kul, Allah mertebesinde Allah'tır" diye cevap vermiş ve "Çünkü, kulluk ve Allah'lık birer mertebedir. O mertebelerde ne kul Allah, ne de Allah kul olabilir. Kul, kulluğunu atarsa, geriye Allah kalır" diye ilave etmişti. Bu izahat, bizim yukarıda anlattıklarımızın özeti mahiyetindedir. Yani, kul bir alettir. O aletten işleyen Hakk'tır. Biz bir şeye niyet eder ve çalışırsak, Hakk onu bize ihsan eder. Ev için çalışırsak ev, otomobil için çalışırsak otomobil verir.

Kulluk, edep dairesine girip hizmet etmek demektir. Kime hizmet edilecektir? Tabii Allah'a... Allah da görünmediğine göre, yapılacak hizmet kesret âlemine, yani cemiyetteki insanlara, insanlığa yönelik olacaktır. Çünkü, Allah böyle istemiş, böyle yapmış, yani bir taraftan âşık, diğer taraftan maşuk veya bir taraftan baba, diğer taraftan çocuk olarak yaratmıştır. İşte Hıristiyanların, "Muhterem Peder" dedikleri, bu yaratılış gerçeğidir. Ama, onlar ahadiyete ulaşamadıkları için işin iç yüzünün zevkine tam olarak varamazlar.

Ubudiyet (kulluk), fikren veya maddeten olur. Yakınlaşma halinde de yine içte uzak noktalar kalabilir ama bunlar bir noktada toplanmış olduğu için istendiğinde, tıpkı yaşlıların bir anda çocukluklarını gözlerinin önüne getirivermesi gibi, yaklaştırılıverir.

"Kulluk ne demektir?" dendiğinde zâhir uleması bile "Beyn-el havf ver-reca (korku ve ümit arasında) olmaktır" diye cevap verir.

Beyn-el havf ü ver-reca / Kulluğun vasfı budur
Hakk'a eyler iltica / Kalbi sevgi doludur

diye giden şiirimde anlatmak istediğim de budur.

Kulluktan amaç, Allah'ı bulmaktır. Lakin, Allah'ı bulmanın yolu Muhammed'ten geçer. Muhammed bedenen bin dört yüz küsur sene önce göçtüğüne göre, bugün yol, O'nun vârisleri olan mürşitlerden geçmektedir.

"Dünyada mekân, ahirette iman" diye bir söz vardır. Bu söz kullukta acziyet olması dolayısıyla doğrudur. Zira, bu

dünyada herkes, yemek, içmek, barınmak zorundadır. Bunları yapabilmek için de çalışmak gerekir. Çalışılıp kazanılan şeylere, "Benim" demek doğrudur ama bu benim denenlerin ariyet (ödünç alınmış) olduğunun idrakinde olmak şartıyla... Çünkü, giderken hepsi bırakılacak ve aynı şeylere bir başkası, "Benim" demeye başlayacaktır. İşte bizim "Kul demek, kusur demektir" deyişimizin nedeni de budur. Çünkü, en büyük kusur, insanın kendi bedenine veya kazandıklarına "Benim" demesidir.

Bu dünyaya kimlerin gelip kimlerin gittiği şöyle bir düşünülecek olursa, onların bir kısmının yazıp çizdiklerinin veya yaptıklarının birer hatıra olarak kalmış olduğunu görürüz. Adanalı Ziya

Ehl-i cehlin laf-ı davadır bütün âlâyişi
Arifin, âsar-ı fazlın gösterir her bir işi
Şüphesiz kıymet verir elmasa fer-i tâbişi
Bir eser lazım vücut ispatına yoksa kişi
Kuş değildir uçsa da balâlara Anka gibi

diyerek bu gerçeği anlatmaya çalışmaktadır.

KULLUĞUN HAYVANLARDAKİ TEZAHÜRÜ

Kâinattaki gelişimin belirli bir sıra takip ederek insana kadar geldiğini biliyoruz. Onun için kulluğun ne demek olduğunu tam olarak anlayabilmek için hayvanların davranışlarını da gözden geçirmemizde fayda vardır. Yukarıda kulun ne demek olduğunu anlatırken kulu amele arıya benzetmiştik.

Arıların çalışması sonucu meydana gelen eser baldır. Ama, o bal kendisi için değil, beyi, yani Allah için üretilir. Çünkü, arı nazarında beyi, onun Allah'ıdır. Arı beyinin görevi üremeyi sağlamaktır. Bu da bir ana ile bir baba vasıtasıyla olur. Geri kalanların tümü ameledir. Arı beyi kumandandır. Bir kovanda iki tane bey olmaz. Olursa, amele arılar birini öldürür. Yahut da bir kısmı ikinci beye tabi olur ve onunla birlikte ayrılıp başka bir oğul yaparlar. Amele arılar beylerini bilir ve sadece ona hizmet ederler.

Leylekler de yerlerini bilirler ve hava ısınıp geri döndüklerinde önceki yuvalarını bulup oraya yerleşirler.

Karıncalar, tekâmüllerinin son aşamasında kanatlanıp uçarlar. Uçtukları zaman görevleri son bulmuş ve ömürlerinin sonuna yaklaşmışlardır.

İpek böceklerinin yedi istihare devresi vardır. Her devrede isimleri değişir. Kızılca kav, alaca kav, küçük aladı, büyük aladı vs. diye isimler alırlar. Büyük aladı devresine geldiklerinde boyları on santime, kalınlıkları da bir parmağa yaklaşır. Bu devrede dut yaprağı dayanmaz ve yerken çıkarttıkları ses de rahatsız edici seviyeye varır. Soğukta iyi koza yapmadıkları için, bu devrede mangalları yakıp odalarını sıcak tutmak gerekirdi. Kozaları da çeşit çeşittir. Bir kısmı çok sert, adeta taş gibidir.

Bu müşahedeleri laf olsun diye yazmıyoruz. Bunların her biri düşünen insanlar için birer ders-i ibrettir.

KULLUĞUN ÖZELLİKLERİ

Kulluk acziyet mertebesidir. Böyle olduğu içindir ki, Allah "Ben kullarımla iftihar ederim" demiş olduğu halde, kul Allah'a dönüp "Sen benimle iftihar edersin" diyememektedir.

Kul denen bu yaratık nasıl olur da kendini Allah yerine koyabilir?

Ama, kendini Allah yerine koyanlar olduğunu da biliyor ve duyuyoruz. Örneğin, Osman Dede'nin Bektaşiliğe intisabında, babaya soru sorduğu zaman, aldığı "Gördüğün yetmiyor mu, daha ne istiyorsun" cevabı, bu söylediğimizi teyit etmektedir. Bu cevap, bir mertebeden bakıldığında doğru olsa bile, ulûhiyetten haberi olmayan, içe nüfuz edememiş bir saliğe uygun değildir.

Mânâ maddede tecelli eder, ama görünen mânâ değil, hayaldir. Bunu unutmamak lazım gelir.

Acziyeti sebebiyle kulluk, çocukluk mertebesidir. Babalık mertebesiyse ulûhiyet makamıdır. Baba, çocuk ilişkileri, aynen Allah, kul arasındaki ilişkiler gibidir.

Kul hiçtir. Onda kuvvet, kudret, hiçbir şey yoktur. Kuv-

vet ve kudret Allah'ın olduğu için biz, "Yüce ve büyük Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur" diyoruz. Ama sonra da halteri kaldıran sporcuya "Ne kuvvetli adam" demekten kendimizi alamıyoruz...

Daima yapan, çatan Hakk'tır. Kulun fiili muallaktır. Ama, bu muallak oluş, tavanda asılı olan bir avize gibi değil, evvelce de anlattığımız gibi, abdiyet itibariyledir. Yani, ipin bir ucu O'nda, diğer ucu bizdedir. İpin ucunu O'nun çekmesine "kurb-u feraiz", bizim çekmemize ise "kurb-u nevafil" denmektedir. O'nun çekişi kuvvetlidir ve karşı konulması mümkün değildir. Hiç şimdiye kadar O'nun çağırdıklarından, "Gitmem" deyip de, dediğini yapana rastlanmış mıdır?

Aslında, feraiz ve nevafil bir bütündür. Feraiz, bütünün gündüzü, aydınlığı, yani ilim nuru, nevafil ise, karanlığı veya gecesidir. Ama, o gece olmasa gündüzün kıymeti anlaşılamayacağı için, o da lazımdır.

Bunları bilmeyenler, yani kullar, bir şeyler yaptıklarını ve o yapılanları yoktan var ettiklerini zannederler. Ama, işin aslı öyle değildir. Hiçbir şey yoktan var edilemez.

Aslında kul, kendisi yoktur. Ondan işleyen Hakk'tır. Kul, olmadığını bilip, kendini ortadan kaldırıverirse, o zaman geriye Hakk'ın kaldığını ve her yaptığının vardan var olduğunu idrak eder.

Allah'a, Kuvvet-i Ezelî, Nutk-u Ezelî, Aşk, Hüsn-ü Mutlak isimleri de verilir. Allah, muhît (kapsayan), kulsa muhattır (kapsanandır). Allah mutlak, kul mukayyettir. Ama, kul kaydını Allah'a verirse o zaman O'nunla birlikte ve mutlak olur. İşte, "Allah'tan başka ilah yoktur Muhammed O'nun sevgilisidir"in anlamı budur.

Allah, her şeyi hem içten, hem de dıştan görür. Kulsa sadece dıştan görebilir. Onun için, kul kazaya uğrayabilir. "Kaza geldiği zaman gözler kör olur" hadisi bu durumu anlatmaktadır.

Allah, hem dışı, hem de içi gördüğü için kulunun ihtiyaçlarını verir. Allah'ın bu verişi esması vasıtasıyladır. Yani, Allah, her işi kulu vasıtasıyla yapar. O, kulu kendine halife

yaptığı için, ona hürriyet vermiştir. Kul, bu hürriyetini kendisine bahşedilen akılla kullanır. Örneğin, bir gölün karşısına geçmek isteyen ve elinde bir tulumdan başka bir şeyi olmayan bir kişiyi ele alalım. Bu kişi tulumu şişirip ağzını bağlar ve üstüne binip suya açılır. Gölün ortasına geldiğinde tulumun ağzını iyi bağlamadığı için tulum iner ve adam boğulursa, bunun suçlusu kimdir? Tabii, tulumun ağzını iyi bağlamayan kişi... O halde tulumu bağlarken de Allah'tan yardım istemek gerekir. Bu yardım, o kula emniyeti tedbirini aldırtacak ve onu gafletten kurtaracaktır.

Kul, bu hususta ihmalkârlık ederse, suçu Allah'a atmağa hakkı yoktur. Buralarda çok incelikler vardır. Çünkü, tulumu iyi şişirememek veya ağzını iyi bağlayamamak, mertebelerin hakkını vermemek demektir. Tulum da, onu şişiren de, bağlayıp onunla denize dalan da, deniz de, Hakk'tır. Batıp boğulmakla Hakk zuhurdan bütûna çekilmektedir. Dikkatli hareket etmiş olsaydı, bir süre daha zuhurda saltanat sürebilirdi.

Bu sonuçta da hikmetler vardır. Belki bütûna çekilmek onun için daha hayırlıdır, belki de başkalarına ders olsun diye böyle yapmıştır.

Buraları ince ince düşünmektense, hepsine birden "vahdet oyunu" deyip içinden sıyrılmak daha doğrudur. Çünkü, dünya bir sahne ve insanlar da o sahnede rol almış birer oyuncudan ibarettir. Herkes kendisine verilen rolü oynar ve sahneden çekilir. Bunu böyle bilmek gerekir.

Mertebesi ne olursa olsun her kul birbirine muhtaçtır. İnsan, padişah bile olsa, kullarına muhtaç durumdadır. Ona padişah denmesinin sebebi, mertebesinin farklı oluşudur. Padişahlığı alınıverse, diğer kullardan ne farkı kalır?

Öğretmen, öğrenci ilişkileri de böyledir ve her ikisi de bir diğerine muhtaçtır. Biri olmazsa, diğerinin fonksiyonu ortadan kalkar.

Burada, "kul" deyip de geçmemek lazımdır. Çünkü, kul olmasaydı, Allah, a'yan-ı sabitede şey'iyyet-i sübut olarak kalır ve hüvezzâhirde görünmezdi. O'nun hüvezzâhirde zu-

huru kul vasıtasıyla olmuştur. Yunus'un bir ilahisindeki "Kapında kul var sultandan içeri" mısraı bu gerçeğe işaret etmektedir.

KUL NASIL OLMALIDIR?

Allah her şeyi akl-ı küllüyle bir intizam dahilinde yaratmıştır. Kâinatta her şeyin manzumesiyle birlikte dönüp intizamını bozmamasının nedeni budur. Bu sebeple insan da O'na lâyık bir kul olabilmek için aynı şekilde nizam ve intizamlı olmak, pecmürdeliğe düşmemek zorundadır.

İnsandan beklenen, Allah'a bağlanıp ona lâyık bir kul olabilmektir. İbadet, abdiyet, Allah'a lâyıkıyla kulluk etmek demektir. Bir insanın, bir başka insana temiz yürekle bakıp ona iyilikle ve gereği gibi yardım etmesi en büyük ibadettir. Zira, zâhirde Ali'ye, Veli'ye hizmet ediliyor görünse bile, Allah *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyerek insana yakınlığını bildirdiği için, gerçekte O'na hizmet edilmektedir. "Çalışmak ibadettir" sözünün anlamı budur.

Kulun, Allah'a teslim olduktan sonra, O'nun kendisini nasıl hareket ettireceğine karışmaması gerekir. Aksine hareket kulun kendine varlık vermesi ve dolayısıyla şirk olur. Allah şirkten münezzeh olduğu için, bu ikiden birinin yok olması icap eder. Allah yok olamayacağına göre, yok olacak olan kuldur. Kulun yok olması ise, kafasındaki her türlü varlık düşüncesini silmesiyle mümkündür. O zaman kul tertemiz olur ve kalp aynası parlamaya başlar. Bunların ne demek olduğunu ilerideki bahislerde çok daha geniş olarak anlatacağız.

Kula yokluk yakışır. Atâ Allah'a mahsustur. *"Her şey fenâ bulacaktır. Sadece celal ve ikram sahibi Rabb'inin yüzü baki kalacaktır"* <55-26,27> ayetleri buna işarettir. Aslında fenâ da Allah'ındır. Bir şeyin aslı olur da gölgesi olmaz mı? Gölge, o asıldan gayrı değildir. O gölge de aslındır. Yani, bizim can dediğimiz hayat, aslında Bâki'nindir. Gölge olan fanide, kendine ait bir can yoktur. Kulda olan canı sahibi çekiverdiği anda, aynadaki görüntü de kayboluverir. Bu durum-

da da, o kulu "Öldü" diye götürüp mezara koyuverirler. Kul bir hayaldir. Bâki olan Allah'tır. Ama bu Bâki, hayal olmamıza rağmen, hepimizde vardır.

Bu varlığı, O'nun bizde parçalara ayrılması şeklinde algılanmamalıdır. Çünkü, bizde mevcut olan, evvelce de anlattığımız gibi, O'nun nurudur. O nurun esası da insandır, ama mertebesine göre... Bunları, daha önce genel kurmay başkanı ile er arasındaki farkı misal vererek anlatmıştık. Onun için tekrarlamıyoruz.

İnsanın bir kul olarak hiçbir zaman Allah'tan ümit kesmemesi gerektiği *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53> ayetiyle anlatılmıştır. Allah'tan korkulur, ama ümit kesilmez. Onun için, insan sıkışık zamanlarında "aman kapısı"na dayanmalıdır. Aman, en büyük kapıdır çünkü aman, Muhammed demektir. Bunların ikisinin de ebced değeri doksan ikidir. Yukarıda, kulluğun vasfını belirtirken yazdığımız şiirin devamında da

Aman'dan hiç ayrılmaz / Haksız işe sarılmaz
Hoş görür, Hakk'la olur / Gönül kırmaz, darılmaz
Hakk'a teslim olanlar / Kalbi sevgi dolanlar
Lâhavftır, mahzun olmaz / Matlubunu bulanlar

denmekle, hem bu gerçeğe, hem de gerçek sevgilisinin mihrabını bulup orada namaz kılmaya başlayanların, mahbubunu bulmuş olacağı gerçeğine işaret edilmiştir. Bunu yapabilenler *"Onlar için korku yoktur ve mahzun da olmazlar"* <2-277> ayetinin koruması altına girmişler demektir.

Aynı şiirin devamındaki

Gönüle girdin ise / Kendini bildin ise
Sevgi baş tacı olur / Sen seni sevdin ise

bölümünün ne ifade ettiği, evvelce Aşk bahsinde anlatılmıştı.

KUL VE ALLAH İLİŞKİLERİ

Kul ve Hakk ilişkileri elektrikle, elektrikli alet ilişkisine benzer. Hakk elektrik akımı, kullarsa vantilatör, soba, buzdolabı, süpürge vs.dir. O akım geldiği sürece, kul kendisine

verilmiş olan vantilatörlük, sobalık, buz dolaplığı, süpürgelik görevlerini yapar. Akım kesildiğinde, tıpkı elektrikli aletler gibi, o da duruverir.

Ef'al de, sıfat da Allah'ındır ve kullara Allah tarafından verilmiştir. Ama, kullar böyle olduğunun bilincinde olmadığından kendilerinin zannetmektedir. Allah, verdiğini geri alıverse o benim diyenler ne yapabilir?

Kulların güzelliği de böyledir. Allah'ın kendilerine yansıyan güzelliğine sahip çıkıp onu kendilerinin sandıkları için, bir de güzellik müsabakası yapıyorlar.

On beş ilâ yirmi yaşların güzelliği, ayın on dördünün veya taze incirin güzelliğine benzer. Bu dış güzelliktir ve geçicidir. İç güzellikse, kuru incir gibidir. Hem daha tatlıdır, hem de daha uzun zaman dayanır.

Allah kusursuz kulu sevmez. Neden? Çünkü, hiç kusur işlemeyen kul "Ben kusursuzum" düşüncesiyle O'na karşı baş kaldırıp benlik gütmeye başlar da ondan... Onun için, insan, boynunun menekşe gibi bükük olması için dua etmelidir. Allah, "Ben benden ötürü kalbi kırık olanların yanındayım" buyurmaktadır. Kullar günah işledikçe O'nun mağfiret esması da işler. Nasıl, insanın vücudundaki tüm organlar faaliyetini devamlı olarak sürdürmek zorundaysa, faaliyet-i ilâhi de devamlı olmak zorundadır. O'nun faaliyeti bir an duruverse ne dünya kalır, ne kâinat... Tıpkı insandaki gibi...

İnsan, kendini Allah'a rüyet ettirmek için içten dua ederse, bu duası kabul edilir. Çünkü, her şey, içindekilerle birlikte tüm kâinat, sevgiden yaratılmıştır. Bütün canlılara bakın, hepsi nasıl yavrularının üzerine sevgi ile titriyor. O bilinçsiz canlılardaki sevgi böyle olursa, bilinçli olan insandaki sevginin nasıl olacağını ve bir anne, babanın çocuğunun üzerinde titreyip onun isteklerini yerine getirmek için nasıl çabalayacağını siz düşünün. Ya bu sevgi bir de bilinç ve sevginin kaynağına taşınırsa... O kaynak kendisine yaklaşmak isteyeni hiç geri çevirebilir mi?

Bir çocuk anne, baba veya hocasına, bir memur amirine ne kadar yakın olursa onun ihtiyaç ve arzuları da, yakınlığı

oranında daha fazla karşılanır. Aynı durum kul ile Allah ilişkisinde de geçerlidir. Kul, Allah'a ne kadar yakın olursa, Allah da o kulunun arzularını, kendisine yakınlığı oranında daha fazla karşılayacaktır. Çünkü, Allah için, anne ve babadaki yetki kısıtlaması yoktur. Bu sebeple, kulun sevebileceği kadar sevmesi gerekir.

Allah, kendisi için farz olduğundan, her kuluna bir yol bulup *"Biz ona şah damarından daha yakınız"*<50-16> demiş ve gelmiştir. Allah, insana çok yakındır. O'na uzak duran kulları olduğu için, onlar da O'na, O'nun geldiği yoldan, nevafillerle yaklaşmaya çalışır. Bu çalışmayı da yine Allah'ın kendilerine vermiş olduğu güç, kuvvet ve ilhamla yaparlar. Allah, kullarının yaklaşma çabalarında da onlara yardımcı olup "Bana bir karış yaklaşan kimseye ben bir arşın yaklaşırım, bana bir arşın yaklaşan kimseye ben bir kulaç yaklaşırım, bana yürüyerek gelene ben koşarak gelirim" demektedir. Bu durumda bunların hepsi, yolları dahil, mel'abe-i vahdettir (vahdet oyunudur). Onun için ben, bırakın yolu, dini ne olursa olsun, kimseyi ayrı görmem. Çünkü, kulun bir hiç olduğunu ve hepsinden işleyenin Allah olduğunu bilirim.

Allah, pek çok konuda, zaman zaman kullarının ipini gevşetip onların yaptıklarını uzaktan seyreder. Kullar ne zaman zülfüyâre dokunursa, o zaman dizginleri eline alıverir. Çünkü, O, Allah'lığını kimseye vermez.

İBADET

İBADET NEDİR?

İbadet kelimesinin lügattaki karşılığı, tanrı buyruklarını yerine getirme, kulluk etme, tapma, tapınmadır. Ancak, gerçek anlamda ibadet, hizmet etmek, Allah'a hizmet etmek demektir. Allah için yapılan her şey ibadettir. Her şeyin, konuşmanın bile iyisi, kötüsü vardır ama bu kavramlar bizim için geçerlidir. Allah'ta iyilik ve kötülük yoktur. O her şeyden münezzehtir. Bunu, bir şiirimde "Nur ile zulmetten üstündür o sultan şüphesiz" diyerek anlatmış ve O'nun için yapılacak her şeyin makbul olduğunu ima etmiştim.

Nur bile bir mahluktur, çünkü yaratılmıştır. Allah, yaratan olduğu için, Yaratan, mutlaka yarattığından üstün olacaktır.

Hizmet daima karşılıklıdır. Nasıl Allah, Âdem'e tüm esmaları vermiş, Âdem de Allah'a ibadet etmişse, aynı şekilde insan da, karşısındakinde kendini görüp ona, karşısındaki de karşısındakinde kendini görüp ona hizmet eder. Örneğin, bir ziraatçı eğitici olarak çiftçiye hizmet eder ve onun iyi mahsul almasını sağlarken, çiftçi de yetiştirdikleriyle o ziraatçıyı besleyerek ona hizmet eder. Sonuçta karşısındakine gibi görünen hizmet, yine insanın kendisine dönmüş olur. İşte, "Karşısındakine hizmet eden, aslında kendine hizmet etmiştir" denmesinin nedeni budur.

Hazret-i Ali "Çok ibadet edip az çalışmaktansa, çok çalışıp az ibadet etmek Allah nazarında daha makbuldür" demiştir. Bunun sebebi, çok çalışanın, etrafındakilere daha faydalı olmasıdır.

Şeriat, uzak ehlinin, hakikat ise yakîn ehlinin yoludur. Bu sebeple, yakîne gelince zâhirî ibadet bütûna çekilir. *"Rabbine ibadet et, ta ki, yakîne ulaşıncaya kadar"* <15-99>

ayetinin anlamı budur.

Allah'a ibadetin insanların birbirine hizmeti olduğunu herkesin anlamasını bekleyemeyiz. Allah'a ibadet, kulun kula yardımıdır. Onun için en büyük ibadet, güzel iş işlemektir.

İnsanlar birbirine kulluk eder, birbirleri için çalışır, bir şeyler üretir ve birbirlerine faydalı olurlarsa, bu yaptıklarını Allah'a yapmış olurlar. Peygamberimizin camide, gerektiğinde halka su vermiş olması bunun en güzel örneklerinden biri değil midir? Allah, kulundan ayrı olmadığına göre, kuluna hizmet O'na hizmet demektir. Allah, *"Âlemlerin ganisi"* <3-97> olduğu için, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Aciz olduğu için yardıma ihtiyaç duyan kuldur. O aciz yaratığına yardım sağlayan da, yine Allah'tır. Hal böyle olunca, kulun kula yardımı, yani ibadeti şart olur ki, bu sıfatın sıfata ibadeti veya yardım etmesi demektir. Bu yardım yapılmadan, Zât'tan ihsan beklenemez. Onun için, bize düşen, çalışmak, Allah için çalışmaktır.

Yaptıklarımızın hepsi burada kalacaktır, ama burada kalanlar da yine Allah'a kalacaktır. O'nun malı O'nda, kulun malı kulda kalır. Kulun malı olur mu? Olur!.. Çünkü, kulun kafasının içindekiler, gönlüne koydukları, kısacası kul ile gidecek olanlar, kulun kendi topladığı malı gibi sayılır.

Dünyada yapılanlar dünyayı güzelleştirmek içindir. *"Rabbim dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver ve ateş azabından esirge"* <2-201> ayeti insanın hem dünya, hem de ahiret için çalışması gerektiğini gösterir. Sadece dünya için çalışanların ahireti, sadece ahiret için çalışanlarınsa dünyası rezil olur. Allah, bunu istememektedir. Allah bize bedeni hem dünya, hem de ahiret için çalışalım diye vermiştir. Bu çalışmamız da sadece kendimiz için değil, toplum için, daha doğrusu Allah için olacaktır. İşte gerçek ibadet budur. Bu yolla görünür âlemden görünmez âleme ulaşılır.

Onun için, ibadetin hakikati, her şeyi bir noktada toplayıp içteki emri dışta uygulamaktır ki, bunun anlamı da gerçekte Allah'ın kula hizmet ediyor olmasıdır. Çünkü, kâinata kumanda eden Allah'tır ve içteki o emir, yani Allah'ın kulu-

na verdiği güç olmasa, insan parmağını bile oynatamaz. Bu duruma tasavvuf dilinde "Hakikat-ül hakaik" denir. Bu hususta kullar, onun birer aletidir.

İBADETTEN AMAÇ NEDİR?

Her türlü dinî eğitim ve ibadetin amacı, ferdi geliştirip insan haline getirmek, ona kendini öğretmektir. Nasıl, çocuklarımızı okula göndermekle onların okuyup birer meslek edinmelerini ve ilerde o meslekleri sayesinde hem geçimlerini sağlamalarını, hem de ailelerine ve cemiyete faydalı olmalarını bekliyorsak, dinsel eğitim ve ibadetten de bir beklentimiz olması tabiidir.

İbadetlerin tümünün amacı, insana kendini bildirmek ve Allah'ı buldurmak olduğuna göre, kişinin, amacına erdikten sonra amaca ulaştıran yolda kalmakta ısrar etmesi, üniversiteyi bitiren bir kimsenin, "Ben ille ilkokula devam edeceğim" diye tutturmasına benzer.

Okullarını bitirip diplomalarını alan fakat sonra çalışmayıp, aylak aylak gezenlere "Madem bu işi yapmayacaktın, niçin o kadar sıkıntıya girip, o tahsili yaptın?" diye sorulduğu gibi, ibadet edenlerin de kendilerine bu işi neden yaptıklarını sormaları gerekir.

İnsanın çalışması sadece dünyevi veya sadece uhrevi olursa, o kişi tek kanatlıdır. Ama, çalışma hem dünyevi, hem de uhrevi amaçlı olursa, o zaman böyle kimselerin iki kanadı var demektir. Allah *"Ben melekleri iki kanatlı, üç kanatlı, dört kanatlı yarattım"* <35-1> dediğine göre, uhrevi çalışmanın da bir amacı olmalıdır ki, bu da kendini bilmektir. Kişi kendini bilmediği takdirde sadece çektiği sıkıntıyla kalır.

Tüm ibadetlerin amacı Allah'a yaklaşmak olduğu halde, çok kimse ne yaptığını bilmediği için, yaklaşacağına uzaklaşmaktadır. Tıpkı yüzme bilmediği halde denize girenlerin çırpındıkça batması gibi... Bir şiirimde

Girdaba düşen kurtaramaz kendini asla
Kâmil çıkarır hufre-i girdab-ı belâdan

deyişimin nedeni budur.

Şeriat erbabı, "Hiç ölmeyecekmiş gibi çalışın, yarın ölecekmiş gibi ibadet edin" derler, ama: "lâ fâile illallah"tan, yani çalışanın Hakk olduğundan haberdar olmayanlarının, ne çalışmalarından hayır gelir, ne de ibadetlerinden... Onlar, çalışanın ve ibadet edenin kendileri olduğunu zannettikleri için, sadece nefislerini azdırırlar. Bu davranışları da onları yakınlaştıracağına, uzaklaştırır.

İnsanın kendini bilmesinin ilk şartı tefekkürdür (düşünmesidir). Kendini bilmeden yapılan ibadet, Allah'ın lütf u keremine kalmıştır. O isterse, insana doğru yolu, yani kendi yolunu buldurur, isterse buldurmaz. Bunu da Kur'an'da *"Allah isterse doğru yolu buldurtur, isterse buldurtmaz"* <74-31> diyerek belirtmiştir.

Zikirden sonraki en büyük ibadet, tefekkürdür. İnsan düşündükçe, iç âleminden güzel güzel varideler doğmaya başlar. "Bir saatlik tefekkür bin yıllık ibadetten hayırlıdır" denmesinin sebebi budur.

Dinî eğitim için kurallar konmuştur. Buna misal olarak namazı ele alabiliriz. Namazın namaz olabilmesi için, vakitler konmuş ve "Namaz sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazları diye beş vakitte kılınır" denmiştir. Bu beş vakit namaz, tekrarlana tekrarlana insanda yer edecektir. Namazda insana şeytan gelemeyeceği için, namaz kılan bir insanda şeytan bulunmayacak, böylece kişi ahlak-ı hamide sahibi bir insan haline gelip Allah'ın emirlerine aykırı bir iş yapmaz olacaktır. Dinde namaz konusuna bu kadar fazla önem verilmesinin sebebi budur.

Şeriat, tarikat yoldur gidene
Hakikat, marifet, ondan ileri

denmiştir. Bunun anlamı, hakikate erip namazın ne olduğunu öğrenenlerin huyunun değişeceğidir. Çünkü, sonuçta, nefsini bilen Rabb'ini, Rabb'ini bilen de nefsini bilir hale gelecektir.

Kişiye kendini bildiren öğretmenidir. Kendini bilen de öğretmenini, yani Rabb'ini bilir hale gelir ki, bundan sonra kişi, karşısındakini kendi bilmeye başlar ve artık kimseye

kötülük yapamaz, alışverişlerde hileye sapamaz, kimseyi aldatamaz olur. Çünkü, artık iki kutup birleşmiş ve nûrun alâ nûr olmuştur. İşte, "Abdest üzerine abdest almak" denen şey budur.

Namaz, oruç, hac, zekât vs. gibi ibadetleri yapmakla biz Allah'a güç veya kuvvet veriyor değiliz. O, *"Âlemlerin ganisi"* <3-97> olduğu için, hiçbir şeye ve hiç kimseye muhtaç değildir. O'nun emir ve nehyleri, yani "Şunu yapın, bunu yapmayın" şeklindeki uyarıları, insanlara olan merhametinden dolayıdır. Lakin, insanlar, bu emirleri bir borç olarak kabul etmiş ve bilinçsizce, hattâ gösteriş yaparcasına ibadete sarılmışlardır.

İnsan muhtaç durumda olduğuna göre, ibadetlerden kazanç sağlayacak olan da kendisidir ve bu kazancı, kendini bulmak, yani *"Ona kendi ruhundan üfledi"* <38-72> ayeti kerimesiyle anlatılan, canım, ruhum veya öz varlığım diye nitelendirdiği aslına, özüne ulaşmak olacaktır.

Onun için, Allah'ın bizden bir şey beklediği zehabına kapılmamamız lazımdır. Nasıl, biz ne yaparsak yapalım, güneşten istifade ediyorsak, Allah'la olan ilişkimiz de bunun gibidir. Bu durumda insanın aklına "Pek iyi öyleyse bizi neden yarattı" sorusu takılır ki, bunun cevabını evvelce vermiştik.

Dinî ibadetlerin amacı, insanı, ahlak-ı hamide sahibi yapıp güzel bir insan haline getirmek ve rahat ettirmektir. Allah, insanı *"İnsanı güzel surette yarattık"* <95-4> ayeti hükmünce güzel olarak yaratmıştır. Zâhir uleması da bunu bilmesine rağmen, insanları "Kâfir olursunuz" diyerek korkutmaktadır. Bu korkutma işinde de, görevleri gereği bir dereceye kadar mazurdurlar. Çünkü, bu kitapta yazılanlar, kendini bilmeyen, işin gerçeğine vâkıf olmayan insanlara ilk anda anlatılıverse, onları bir daha her yaptıklarının mubah olduğu düşüncesinden kurtarıp yola getirmek mümkün olmayabilir. Nasıl bir toplumda kanun koruyuculuğunu zabıta ve polisler yapıyorsa, ilahi kanunların korunma görevi de şeriat erbabına verilmiştir.

İbadet, çalışmak demek olduğuna göre, insanın çalışabi-

leceği yaşlarda yapılacaktır. İnsan, yaşlanıp çalışamaz hale geldiğinde ibadet edeceğim diye kendini çalışmaya zorlarsa, o zaman kendine zulüm etmiş olur.

ABDEST

TAHARET NE DEMEKTİR, NİÇİN GEREKLİDİR?

Taharet, temizlik, temizlenme demektir. Din uleması tahareti, hadesten taharet ve necasetten taharet diye ikiye ayırmıştır.

Hadesten taharet, hadiselerden, vak'alardan (yaşanılan olaylardan) temizlenmek, yani her şeyin iyisini alıp kötüsünü atmak, necasetten taharet ise, bedensel temizlik anlamına gelir. Yani, biri batınî (iç), diğeri zâhirî (dış) temizlik anlamındadır. Bunu, âfakî ve enfüsî veya tafsilî ve icmalî temizlik veya çok daha basit bir anlatımla iç ve dış temizlik olarak ifade etmek de mümkündür. Zâhirin âfak ve enfüsü, bâtının da Rabb'i ve Rabb-ül erbabı vardır ve bunlar içten içe ilerler.

Zâhir ulemasının dediğine bakarsak namaza durmadan önce taharet gereklidir ve işe necasetten taharetle başlamak icap eder. Onlar necaseti de, necaset-i galize ve necaset-i hafife diye tasnife tabi tutmuşlardır. Buna göre, necaset-i galizede pislik kaç gram olursa, ya da sıvı olur da el ayasından daha büyük yer tutarsa şöyle yapılır, tutmazsa böyle yapılır diye kurallar vardır.

Hayvanlar dahi pisliğinin farkına varıp onu örtme çabasına girmişken (örneğin kediler) insanların, mükerrem ve muhterem yaratılmış bir varlığı bu derece küçümseyip böyle aşırı kurallara boğmasının ne derece doğru olacağını, okurların düşüncesine bırakıyorum.

İnsanoğlu, çok temiz bir yaratıktır. Allah onun için *"Âdem oğullarına mükerremiyet verdik"* <17-70> diyerek bunu belirtip, *"Yeryüzüne bir halife yaratacağım"* <2-30> diye-

rek, kendine halife yapmışken, ona pislik atfetmek nasıl izah edilir bilemiyorum. Tabii, bu düşünce gerçek insan için geçerlidir...

CÜNÜPLÜK NE DEMEKTİR?

Kelimenin lügattaki karşılığı, pislik, dinen yıkanmayı gerektirir durumdur. Halk da cünüplüğü pislik olarak düşünür ve "Öylelerinin bastığı yerde ot bitmez" diye bir söze inanır. Biz ise, aklın bir an için Hakk'tan uzaklaşmasına "cünüplük" dediğimiz için, bu sözü "Hakk'ın olmadığı yerde ot dahi bitmez" şeklinde algılarız.

Şer'an, cünüplükten kurtulmak için yıkanıp temizlenmek icap eder. Yıkanıp temizlenme esnasında bir kıl kadar temizlenmedik yer kalmaması esastır.

Tasavvufi anlamda ise cünüplük, yabancılık, Allah'tan uzakta olmak, bir an için dahi olsa Allah düşüncesinden ayrı kalmaktır. Kadın, erkek birleşmesinin cünüplükle sonlanmasının nedeni de bu, yani bir anlık şuur kaybının Allah'tan uzaklaşmaya neden olmasıdır.

Arapçadaki yazılışı itibariyle, aynı kökten gelen cünüp ile canip kelimeleri arasında bir elif farkı vardır. Canip elif'le yazıldığı halde, cünüpte elif yoktur. Bunun anlamıysa, cünüp olanın, elif'i unutmuş, elif'ten mahrum kalmış olmasıdır. Buradaki elif'in, insanın kendisi olduğunu söylemeye her halde gerek yoktur.

Nasıl, boy abdestinde bir kıl kökü kadar su değmedik yer kaldığında cünüplük gitmiyorsa, insanın iç âleminde de, bir kıl kadar benlik eseri kalsa, o kişinin manevi cünüplüğü gitmeyecektir. Çünkü, ilahi âlemdeki cünüplük, kişide kıl kadar benlik eseri kalması, yani kişinin kendini O'ndan ayrı görmesidir.

Tuzladaki kedi örneğinde kedinin yerine kendimizi koyduğumuzda, Allah'ın nimetine gark olmuş ve O'nun ulûhiyet denizinde yaşıyor olmamıza rağmen, bu durumumuzun farkında olmazsak, o zaman O'ndan uzak düşmüş oluruz ki, cünüplük budur.

Varlık O'nundur ve kimsenin, O'nun olan varlığın kıl kadar bir kısmını bile gasp etmeye hakkı yoktur. O, her şeyin sahibi olduğunu *"Semaların, arzın ve arasındakilerin mülkü O'nundur"* <43-85> diyerek bildirmektedir. Biz, bunu bildiğimiz halde, "Bunların hepsi senindir" deyip her şeyi sahibine vermezsek, o zaman ayrı bir yön tutmuş veya canipte kalmış oluruz ki, buna cünüplük denir. Bundan kurtulabilmek için dışarıda kalmamak, tamamen ilahi deryaya dalmak gerekir. Bu yapıldıktan sonra her şey insana helal olur. Yani, Hakk zâhirdir ve Hakk'tan başka bir şey kalmamıştır. İşte daha evvel verdiğimiz tuzladaki kedi örneği de buna işaret-tir.

Ruh temizliği ateşle yapıldığı ve bu ateş de aşk ateşi olduğu için, insan manevi cünüplükten ancak bu ateşle yanarak kurtulabilir. Bunun sonucu ise, kemâle ermektir. O ateşle yanmayan kimse, güneş görmemiş meyve gibi ham kalmaya ve çürümeye mahkûmdur. Nasıl, meyveyi güneş ve onun verdiği hararet olgunlaştırırsa, insanı da aşk ve onun verdiği hararet olgunlaştırır. O ateşle yanmayan olgunluğa eremez.

Gaflet de bir nevi cünüplüktür. Ama, esmalarının gereği olduğu için, böyle olmasını Allah kendisi istemektedir.

ABDEST NEDİR?

Abdest kelimesi dilimize Farsçadan geçip yerleşmiştir. Ab, su, dest, el demek olduğuna göre, abdest de el suyu demektir. Bunun Kur'an'daki karşılığı, vuzû'dur. Vuzû, vav, dat ve ayın ile yazılır ve yazıldığı gibi okunacak olursa vudu diye okunması gerekir.

Abdest kısaca temizlenmek demektir. "İnsanın dışı suyla, içiyse aşk adı verilen ateşle temizlenir" demiştik. Konumuz abdestin nasıl alınacağı değil, ne ifade ettiği olduğu için, teknik teferruata girmeden, toplumların abdest alışlarının farklı olduğunu ve bir toplumda ayak yıkanırken, bir başka toplumda sadece baş ve ayak üstünün mesh edilmesiyle yetinildiğini, bazı yerlerde üç kere yerine, iki kere yıkanıldığını, hattâ dört azanın yıkanmış olmasının yeterli sayıl-

dığını ve bunların tümünün Kur'an'daki, *"Ey iman edenler! Namaza duracağınız zaman yüzünüzü, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın başlarınızı sığayın, topuklarınıza kadar ayaklarınızı da yıkayın"* <5-6 > ayetine dayandırıldığını belirtmekle yetineceğiz.

Dışı temiz bir insan halk arasında sevilir. Ama, içi temiz olmadığı takdirde Hakk nazarında makbul değildir.

İnsan su ile ne kadar yıkanırsa yıkansın, kalbi temiz olmadıkça, ecnebilikten (cünüplükten) kurtulamaz, yabancılığı gitmez. Bunu evvelki bahislerde anlatmıştık. Ecnebiliğin kalkabilmesi için Allah'la dost olmak gerekir. Bunun için de, *"O'na yalnız pâk olanlar temas edebilirler"* <56-79> hükmünün gerektirdiği temizliğe ulaşabilmek lazım gelir. Kirli bir insan, kendi durumundan utandığı için Kur'an'a, yani o mertebeye ulaşamaz. O'na ulaşabilmek için zorluklarla dolu yolda yılmadan ilerlememiz gerekir.

Güneş ışığının beyaz oluş nedeni kendini meydana getiren yedi rengin ifna olup birleşmiş olmasıdır. Aynı durum insanın temizlenmesinde de geçerlidir. Kendini manen ifna etmeyen nasıl Hakk'a vasıl olamazsa, bunun maddi karşılığı olan boy abdestinde de bir kıl kadar su değmedik yer kalsa, o abdest alınmamış sayılır. Burada kıl veya kıl dibi tabiriyle kastedilen şey kişinin benliğinden eser kalması veya mertebe-i fenâdan eser kalması demektir ve kişinin bekâya geçişine engel teşkil eder.

Gerçek abdest, bozulmayan abdesttir. Diğeri, onun rumuzla anlatımından ibarettir. Nasreddin Hoca'nın "Al abdestini ver pabucumu" hikâyesi bunu anlatmaktadır.

NAMAZ

EZAN NEDİR?

Ezan, Müslümanlar için yapılan namaz çağırısıdır. Dinsel ayırımın ilk nazarda yapılabilmesi için Museviler boru,

Hıristiyanlar çan çalarak kendi mensuplarını havra veya kiliselerine davet ederler. Bu davet işini, Müslümanlar da ezanla yapar.

Bizdeki erkân cüzden başlayıp mescid, cami, salâtin cami ve Kâbe'ye kadar uzanır. Ama, insanın namazına evinde başlayıp evinde bitirmesi de mümkündür.

Ezan okunurken "Haydi felâha" denmesi, insanları ferahlığa, cennete, kurtuluşa davettir. Ama bundan önce, "Haydi namaza" deniyor olması, bu kurtuluşun namaz olmaksızın mümkün olamayacağını göstermektedir. O halde kişi önce kendini bilip terbiye edecek, sonra Allah'ını bilerek kurtuluşa erecektir.

Ezan günde beş defa okunur, ama sadece sabah ezanında "Namaz uykudan hayırlıdır" denir. Bunun nedeni, insanların gaflet uykusundan uyanmasını temindir. Çünkü, gafletten uyananın şafağı sökmüştür. Bu durum, aynen yağmur yağmadan önce yerin nemlenmesine benzer.

Ezanın belirli saatleri olmasına rağmen, sabah ezanı farklı camilerde üçer, beşer dakika kadar aralıklı okunur. Bunun sebebi zamanında uyanamayanların da namaza yetişebilmelerini sağlamaktır.

KIBLE NE DEMEKTİR?

Kıble namaz kılarken yüzün döndürülmesi gereken yöndür. Müslümanlarda kıble, önceleri Kudüs istikameti, yani Beyt-i Mukaddes'ken, sonradan Kâbe'ye, yani Beyt-ül Haram'a çevrilmiştir. Yani, önceleri oradan gelen ilhama nazar edilirken, sonra dikkatler içten gelen ilhama çevrilmiştir ki, bu, "Dinlediklerinizden ilham alacağınıza, ilhamı kalbinizden alın, ilham kaynağını kendinizde bulun" demektir. Bunun tasavvufi karşılığı ise İlham-ı Rabbani veya Varidat'tır.

Hakk'ı görmeyenler Kıble'yi sorar ve yüzlerini o tarafa çevirerek namazlarını kılarlar. Burada insanın aklına gayrı ihtiyar: "Körün kıblesi olur mu?" sorusu gelir.

Ehl-i hakikat ise, Hakk'ı her an karşısında gördüğü için, kıblenin ne tarafta olduğunu sormaz. "Seni kendim sanıyo-

rum" diyen kimsenin cinsiyeti mürşidininkinden farklı olabilir ama bu durum gariplik yaratmaz. Çünkü, bu sözü söyleyen, artık yok olmuştur ve o söz, yok olandan konuşan tarafından söylenmektedir. Buranın cem-ül cem mertebesi olduğunu ve bu mertebede sözü söyleyenin Hakk olduğunu ilerde göreceğiz. Bu anda sözün çıktığı bedense, zaten ölüdür.

HUZUR NE DEMEKTİR?

Huzur, mertebesi yüksek olanın karşısında hazırda durmak, ruhun rahata kavuşması, gönül rahatlığı, zevk, dünyada ve ahirette mesut olmak demektir. Onun için, bu kadar kemiyeti, keyfiyeti geniş bir kelime yoktur.

Kelimeyi birinci anlamıyla ele alırsak, huzur, görülen bir şahsın, yani hazırda olanın karşısında durmaktır. Eğer, hazırda olan imdada yetişirse, adı "Hızır" olur.

Hızır'ın ölmediği söylenir. Doğrudur. Çünkü mürşit de ölmez ve her ikisi de ruh âleminin malıdır.

Hızır'ın işaret parmağında kemik olmadığının söylenmesi, bir rumuzdan ibarettir ve ruh âleminin malı olması dolayısıyla onun etinin, kemiğinin olamayacağını anlatır. İnsanların bu konudaki şaşkınlıklarının sebebi, rumuzları anlayamayıp onları gerçekmiş gibi kabullenmeleridir.

Huzur, hazırda olan bir şeyi görüp ona şahit olmak, onun huzurunda durmak olduğuna göre, gaipte olan, görülmeyen ve şahit olunmayan bir şeyin huzurunda durulmaz. Şahitlik ise, ancak görülen bir şey için geçerlidir. Onun için biz de hazırdakinin huzurunda duruyoruz.

Kur'an'daki *"O öyle bir Allah'tır ki, kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, O rahman ve rahimdir"*<59-22> deki gayb âlemindeki huzur ile, buradaki huzur kendinden kendine olan bir keyfiyettir. Allah'ın kendi kendini görmesi Taayyün-ü Evvel huzurudur ve kendine aittir. Bizi de O yarattığına göre, bizim de huzurda durmamız gerekir. Allah'ı göremediğimiz için O'nu, O'nun yarattığında görebilmemiz lazımdır. Yarattığı en mükemmel varlık da Hazret-i Peygamber olduğuna göre, huzuru onda, ve O'nun bu-

günkü varislerinde bulmamız icap eder. Allah'ını bilen bir insanın huzurunda bulunmak, Allah'ın huzurunda bulunmak demektir. *"Allah'a itaat edin, Resul'üne de itaat edin"* <64-12> bunu anlatmaktadır.

Gaipteki bir şeyin huzurunda durulmaz. Şahit olunanın huzurunda durulur. Gaip, şühudtakinin huzurunda durur... Biz ise huzurun huzurundayız. Yani, Allah'ın, "Biz" derken ifade ettiği ışınlarının huzurunda dururuz ki, toplu kılınan namazlarda bunu imamın sembolize ettiğini ileride anlatacağız. İmam, "Allahüekber" dediğinde, arkasındakiler ona uyup onun huzurunda durmaktadır.

Çok yüksek makamlarda olanların (Allah, Peygamber gibi) huzurunda eller bağlanır ve insan önüne bakar. Makam sahibinin yüzüne bakılmaz, çünkü onun parlaklığı gözleri kamaştırır, hattâ kör eder.

Bir insan güneşe doğru baktığı zaman veya yüzüne güneş vurduğunda karşısındakini göremez. Gözün görebilmesi için ışığın biraz perdelenmesi gerekir. Allah da böyledir. Ehli şeriat, "Ahirette Allah hicab-ı Kibriya'dan görünecek" derler. Hicap, perde, hacip ise, perdedâr demektir ve mürşide karşılıktır. Mürşit olmasa Allah bilinip görülebilir mi?

Pekiyi perde ne demektir? Perde, bedendir, görünendir. Nasıl, ruhun kendini gösterebilmesi için bir bedene girmesi gerekiyorsa, Allah'ın görünebilmesi için de bir perdeye bürünmesi şarttır.

Kelimeyi, gönül rahatlığı, dünya ve ahirette mesut olmak anlamlarıyla ele alacak olursak, o zaman, huzur-u İlâhi denen şeyin insanın kendi kalbinde olduğunu söylememiz gerekir. Çünkü, Allah, "Ben inananın kalbindeyim" buyurmaktadır. Eğer insan kendi iç âleminde huzurlu değilse, ne yaparsa yapsın, yaptıkları onun iç huzurunu sağlayamamış demektir ki, böyle bir kimse Allah nazarında da makbul olmaz. Onun için cenneti de, cehennemi de iç âlemde aramak lazımdır. İç âlemi Gayya kuyusu gibi olanların, öbür âlemde cennet hayali kurmakla vakit harcamayıp iç âlemlerini düzeltmeye çalışmaları gerekir. Çünkü, dünyada da, ahirette

de yaşamlarını devam ettirecek olan kendileridir.

Tahsilin amacı, insanın milletine ve devletine faydalı bir fert olmasını sağlamak ve sağladığı faydanın karşılığını alıp rahat etmektir. İnsan olmanın amacıysa, Allah'ını bilip huzur içinde yaşamaktır. İşte "cennet yaşamı" denen de budur. Ancak bu şekilde yaşayanlar namaz kılabilirler, çünkü "Huzursuz namaz olmaz" denmiştir.

"Huzura varıp namazımızı kıldık" diyenlerin çoğu huzurun ne olduğunu bilmedikleri için kıldıkları namaz, namaz olmaktan uzaktır. Bir insanın huzuru bulabilmesi için, içinde yaşaması ve kimin yanında huzur bulduğunu anlaması lazımdır. Zâhir uleması, "Allah'ın huzurunda duracaksın" der, ama Allah görünmediğine göre, görünmeyen bir şeyin huzurunda nasıl durulacağını söylemez. Huzurunda durulacak olanın, zuhurda, yani görünürde olması gerekir. İşte, *"Allah'a itaat Resul'üne itaattir"* <64-12> ayeti bu anlamdadır.

Bunu biraz daha açıklamak gerekirse şöyle söylemek mümkündür: "Namaz müminin miracıdır" deniyor. Peygamber miraç etmeseydi, Allah'a yaklaşma olayı gerçekleşebilir miydi? Tabii, gerçekleşemezdi... O halde, bu işin yolunu öğrenmek için, önce miracını gerçekleştirenin huzuruna varıp onun huzurunda durmak, yani önce ona miraç etmek, ona yaklaşmak gerekir. İşte, iman denen de budur. Bundan sonra, onun gösterdiği yoldan gidilirse miraç gerçekleşecektir.

"Lâ maksûde illallah"tan da amaç budur. Bunun böyle olduğunu Allah saklıyor. Ne kadar söylenirse söylensin, sadece O'nun istedikleri anlıyor, gerisi anlayamıyor. Bu anlayışın okumakla, tahsille vs. ile bir ilgisi yoktur. Çünkü, anlayış, Allah'ın insana verdiği bir nimettir ve bunu da insanın içinden verir. Böyle olduğu, konuştukları tüm insanların peygamberlere itaat etmeyişinden bellidir. Hazret-i Peygamber, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> olduğu halde, sonunda *"Sizin dininiz size, benim dinim bana"* <109-6> demiş ve bu işin bir nasip meselesi olduğunu anlatmıştır.

İnsanın nasibini elde edebilmesi için çalışması gerektiğini evvelce anlatmıştık. Bu konudaki nasibi elde etmenin yolu da, namaz kılmaktan geçer.

Dışarıdan bakıldığında, namazın, erkândan ibaret olan hareketleri ve rutin olarak okunan dua ve ayetleri vardır. İnsan biraz düşününce bunların ne ifade ettiğini araştırma zorunluğunu hissedip kitap karıştırmaya başlar. Tabii, bu hususta ilk başvurulacak yer hadis kitapları olacaktır. Burada, aynen bende olduğu gibi, insanın dikkatini, "Huzursuz namaz olmaz" hadisi çekecektir. Bunun ne demek olduğu sorulup araştırılmaya başlandığında, huzurun şahadet âlemiyle ilgili bir keyfiyet olduğu ve ortada görülmesi gereken bir şey bulunduğu anlaşılacaktır. Bu, Kur'an'daki *"O öyle bir Allah'tır ki, kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, O rahman ve rahimdir"* <59-22>, *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> *"Hiç kör ile gören müsavi olur mu?"* <6-50> ayetleri ve Hazret-i Ali'nin "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" sözleriye bağdaştırılmaya çalışılınca iş iyice karışacak ve Hazret-i Peygamberin "Beni gören Hakkı görür" hadisi anlaşılıp problem çözülünceye kadar, kişi rahat etmeyecektir.

Bu problemi çözmek için kendilerinden yardım istenen zâhir ulemasının pek çoğu "Huzur, Allahüekber deyip dünyayı arkaya atmaktır" diye cevap verecek, ama secdeye varıldığında insanın aklına dünya ile ilgili düşünceler gelmesinin nasıl önleneceğini anlatamayacaktır. Yani, kısaca söylemek gerekirse, bu işin lafla olmayacağını anlayıp anlatamayacaklardır. Açıklanması için biraz daha üstlerine gidildiğindeyse ilmihal kitaplarının okunmasını tavsiye edeceklerdir.

İyi niyetle hareket eden bir kimse ilmihal kitaplarını okursa, orada huzur meselesi için "Allahüekber dendiği zaman insan kendini, altında Gayya kuyusu, sağında cennet, solunda cehennem bulunan kıldan ince, kılıçtan keskin sırat köprüsü üzerinde farz edip secdede başını kızgın saca koyuyor gibi hissetmelidir" yazdığını görecektir.

Bunları okuyup, benimseyen bir kimse, namaz kılarken

bunları düşünmekten başka bir şey yapamayacağı için, eskiden doğru kıldığı namazda dahi şaşırıp hatalar yapmaya, duaları yanlış okumaya, rekâtların sayısını karıştırmaya başlayacak ve huzuru bulayım derken iyice huzurunun kaçtığını anlayacaktır. Kendisine o kitabı tavsiye eden hocaya bu durum değişikliklerini anlattığındaysa, alacağı cevap "Galiba senin imanın biraz kıt" olacaktır.

Bu anlattıklarımı aynen yaşadım. Ben bu yola girmezden evvel secde etmekten alnım morarmıştı. Huzur konusunda bir türlü tatmin olamayınca bir gün namazda "Allah'ım, yere göğe sığmayan sensin. Varlığına inanıyorum. Bak, alnım secdeden ne hale gelmiş" dedim. Sonra akşam oldu ve yattım. Gece bir rüya gördüm. Rüyamda, bir deniz kıyısında denizi seyrediyordum. İleride bir karartı gördüm. O karartı bana yaklaşıyordu. Biraz daha yaklaşınca, onun bir kayık olduğunu fark ettim. Kayık iyice yaklaşınca, kayıkçı eliyle binmemi işaret etti. Ben de bindim. Bundan sonra kayık öyle hızlı gitmeye başladı ki, bir rüzgâr oluştu. O rüzgârın zevkini hâlâ içimde hissederim. Sanki içim açılmış ve ben delikli bir tel gibi olmuştum. Rüzgâr bir tarafımdan girip diğer tarafımdan çıkıyor gibiydi. Bir ara gürültüler duydum. Etrafıma baktığımda kayık denizden çıkmıştı. Ama kayıkçı karada da kürek çekiyor ve biz gidiyorduk. Karşımızda koca bir dağ vardı ve hızla ona yaklaşıyorduk. Biraz daha yaklaşınca dağın altında bir delik olduğunu görüp onun bir tünel olabileceğini düşündüm. Deliğe yaklaşınca kayıkçı, "Sıkı tutun, ben seni buradan çabuk geçireceğim" dedi ve dediği gibi de oldu. O delikten bir anda, kurşun gibi geçiverdik ve geçtiğimiz anda da kendimizi havada bulduk. Havada olmamıza rağmen kayıkçı yine kürek çekmeye devam ediyor, ben de küreklerin hareketiyle meydana gelen hışırtıyı duyuyordum. Nihayet, yavaş yavaş aşağı indiğimizi hissettim. İndiğimizde Tire'de, bir tarafında kabristan, diğer tarafında cami olan Derekahve semtindeydik. Kayıkçı, "Oğlum, burası Uşak. Uşak, âşıklar memleketi demektir" dedi ve gözden kayboldu.

Yalnız kalınca "Bari camide namaz kılayım" dedim. Saate bakınca namaz için daha erken olduğunu gördüm. Oradaki kabir taşlarına oturup beklemeye karar verdim. Kabir taşlarından birinde

Ziyaretten murat bir duadır
Bugün bana ise yarın sanadır

diye bir yazı gördüm. Bunu okurken, büyük, dikdörtgen şeklinde bir taş daha dikkatimi çekti. Üst kısmında ta'lik bir yazıyla, Yâ Hazret-i Mevlâna yazılıydı. Taşın geri kalan kısmı boştu.

Bu yazıyı görünce "Burası Uşak, Mevlâna ise Konya'da. Onun kabir taşının burada ne işi olabilir?" diye düşünürken, taşa bir daha gözüm takıldı ve taşın titrediğini gördüm. Ben de titremeye başladım. Bir süre karşılıklı titreştikten sonra, taş yavaş yavaş Mevlâna halinde tecessüm etti (belirdi). Bunun üzerine ben iyice korkup daha fazla titremeye başlayınca Mevlâna'nın sırtıma dokunarak bana "Lâ havf, lâ havf" (Korkma, korkma) dediğini duydum ve uyandım. Tabii, kalbim küt küt atıyordu. "Allah hayra getirsin" dedim.

Bu rüyadan üç gün sonra, Osman Nuri Dede Konya'dan geldi. Kendisi Tire'ye daha önce de gelmişti ve o zaman şeker satıyordu. Müzikle uğraştığımı öğrenince, Mevlevi saba peşrevinin notalarını yazıp bana vermişti. Tekrar geldiğini duyunca gidip kendisine hoşgeldin dedim.

İki gün sonra dükkânda çalışırken, ikide birde gözümün önünde onun hayali canlanmaya başladı. Nereye baksan onu görür gibi oluyordum. Bari gidip dedeye bağlanayım diye düşünürken, kendisi dükkâna geliverdi. Sonrasını biliyorsunuz. Huzurun mürşit karşısında durmak olduğunu ondan öğrendim.

Benim çektiğim bu sıkıntıların çekilmemesi için, işin aslını, yani aşağıda yazılanları bilen birinden öğrenmek gerekir.

Huzursuz namaz olmaz. Olmaz, ama huzurun ne demek olduğunu da bilmek gerekir. Allah'ın huzurundayız fakat Allah'ı görmüyoruz. Şah-ı Velâyet, "Ben görmediğim Rabb'e

ibadet etmem" dediğine göre görülecek bir şey var demektir. Hazret-i Peygamberin: "Beni gören Hakk'ı görür" hadisi bu duruma açıklama getirmektedir. Hakk, huzurla olur. Huzur için ise, hazırda görülmesi gereken bir varlık olması gerekir. Bir padişahın yanında bulunanlar O'nun huzurunda olduklarını söylerler. O halde, hazırda bir şey olması gerekir ki, onun huzurunda durulabilsin. Burada, zâhir ulemasının "Biz O'nu göremeyiz ama O bizi görür" sözü yeterli değildir. Çünkü, *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> ve *"Hiç kör ile gören müsavi olur mu"*<6-50> ayetleri görülecek bir varlığın mevcut olduğunu bildirmektedir. Süleyman Çelebi'nin Mevlit'te

Aşikâre gördü Rabb-i izzeti / Ahirette öyle görür ümmeti

demesi de, bir görme işi olduğunu anlatmak içindir. Ama, bunun ahirette olacağını söylemektedir. Ahirette görmek için bile bu dünyada çalışmak gerekir. "Dünya ahiretin ziraat yeridir" sözü, burada ne ekilirse, orada onun biçileceğini anlattığına göre, "Burada görenler orada da görecek, burada göremeyenler orada da göremeyecektir" ifadesi geçerlik kazanıyor demektir. O görülecek olan varlık *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> demek suretiyle insanda bulunduğunu ve tecelligâhının insan olduğunu bildirmektedir.

Allah'ın bu tecellisi alâ meratibihimdir (kademe kademedir). O, kâinattaki tüm mevcudatta, mevcudun mertebesine göre tecelli etmiştir. İnsanda tüm esmalarıyla tecelli ettiğini ise yine kendisi söylemektedir. Akıl da bize bunu anlamamız için verilmiştir.

Allah *"Biz emaneti semalara, arza ve dağlara teklif ettik, onlar yüklenmekten ürküp telaşlandılar ve insan yüklendi"* <33-72> demek suretiyle, aslında bimekân olduğu halde, kendine bir mekân belirtmiş olmaktadır. "Müminin kalbi Allah'ın evidir" dendiğine göre, inanan kimsenin kalbi O'nun mekânı olmaktadır. Tabii, bu husus havas için geçerlidir.

Avama dahil olanlar, gerekli hazırlığı yaparak kalplerini Allah'a lâyık hale getirememiş oldukları için, onlara huzurda toplanma yeri olarak Kâbe gösterilmiştir. Ancak, şunu da

unutmamak gerekir ki, Kâbe'yi Kâbe olarak kutsallaştıran, yine insandır. İnsan oraya rağbet etmeseydi, Allah da onu mekân edinmezdi.

Burada surete bağlanıp putperestliğe yönelindiği zannedilmesin. İki türlü suret vardır. Biri, içi dolu olan Cemalullah, diğeri ise içi boş olan hayal... Bu ikisi arasındaki fark, aynen içi boş çekirdekle, dolu çekirdek arasındaki fark gibidir.

Nasıl, insan beyni, güzel bilgilere kavuşma arzusundaysa, insan gözü de güzel şeyler görmek ister. O halde huzur bulmak sadece tek organın değil, her hücrenin, her zerrenin arzusudur. Nitekim her zerremiz "Her zerre namaz kılmadadır Allah'ına şeksiz" mısraında da ifade ettiğim gibi, namaz kılmaktadır. Olaya tek yönden bakmak, körlerin fili tarif etmesine benzer.

Her zerre namaz kıldığı gibi, her zerrenin de bir miracı vardır. İnsan olarak kendimize baktığımızda, eski halimizle şimdiki gelişmiş halimiz arasındaki farkı görmemiz mümkündür.

NAMAZ NEDİR?

Namazın ne olduğunu anlayabilmek ve hakikatine erebilmek için mutlaka iç âlemi bilmek gerekir. Hazret-i Peygamberin namaza erkân koymaktan amacı milleti yatırıp kaldırmak değildir. Bu hareketler, küffara karşı bir düzen ve inananları, inanmamış olanlardan ayırmak için belirlenmiş bir yöntemdir.

Namaz, Allah'a sadakatin işaretidir ve vatan-ı asliyi bulup, kendini bilmek demektir. Bu da her mertebenin hakkını vermek yani her mertebeye ayna olmak anlamına gelir.

Namaz kelimesi, dilimize Farsçadan geçmiştir. Arapçası ve Kur'an'daki karşılığı, "salât"tır. Kelime sıla kökünden gelir ve tasliye, sıla-yı Rahim, yani uzakta kalma anlamlarını içerir.

Sıla, insanın doğduğu yer, yani asli vatanıdır. Salât da, sılayı bilmek, yani nereden gelip nerede olduğunu ve nereye

gideceğini bilmek demektir. Hangi vatan? Tabii, ezel-i âzâlde Allah'ın yanındaki vatan...

İnsan, dünyaya gelmekle asli vatanından, yani ahiretten uzaklaşmıştır. *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> ayeti gereğince de sonunda yine asli vatanına kavuşacaktır. Bu dönüş için hazırlık yapılması gerekir. Yapılacak bu hazırlık da "Dünya ahiretin ziraat yeri" olduğu için, bu âlemde yapılacaktır.

Ehl-i şeriat, "İnsan yedi sene doğduğu yere gitmezse günahkâr sayılır, dâr-üs sıla hastalığına yakalanır" der. Dinî mükellefiyetin yedi yaşında başlamasının sebebi de budur.

İnsanların bu âlemde çektikleri sıkıntıların ve içten içe oluşan kaynamaların nedeni bu sıla hasretidir. Adına "aşk" denir. Aşk, hasretlerin, kavuşmak için çırpınışı demektir. Aslı görme arzusu bir nizaya dönüşür. İnsanın sılaya kavuşma çabasına da, "salât" ya da "namaz" adı verilir. Bu yolla sılaya kavuşulur. Ama, kavuşma açıklanmaz. Açıklayanların akıbeti tarihte anlatılmıştır.

Aşk, Allah'ın adıdır. Hakikisi kendindedir. Mecazi olanını ise kâinata yaymıştır. İnsanın, nafilelerle Allah'a yaklaşırken takip edeceği yol aşk yoludur. Bu yolda kişi mecazi ve hakiki aşkı birleştirmek zorundadır. Bunların birleşme yeri ise namazdır.

İnsan namazı yalnız kılarken imam da, cemaat da, yani gerçek aşk da, mecazi aşk da kendinde olduğu için, içiyle dışını birleştirmek durumundadır. Ama camide kılarsa, o zaman kendini imamla özdeşleştirmesi gerekir. Bu da, imamın yaptıklarını aynen tekrarlamayı gerektirir. Ama, bu arada söyledikleri farklıdır. İmam, "Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir" derken, cemaatin "Rabbimiz hamd sanadır" demesinin nedeni budur.

Namaz, yatıp kalkmak değil, yaklaşmak, bağlanmak, gönül rızasıyla birleşmek demektir. Bağlanma gönülde, gönül birliğiyle olur. Çünkü, Allah *"Allah ve melekleri Peygamber salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> buyurmaktadır. Bu, Allah'ın kuldaki

in'ikâsatıyla (yansımasıyla) birleşmek demektir. Allah, kendini aynada görmüş, kendine "Zât", aynadaki görüntüsüne ise "kul" demiştir. Bu kul, Hazret-i Muhammed, yani insandır. O halde namaz, O'nunla birleşmek, O'nunla gönül birliği kurmak veya bu gerçekleştirilememiş olduğunda gerçekleştirmeye çalışmak demektir. Bu da nafilelerle yapılmaya çalışılır.

Kul denen, Allah'ın aynadaki görüntüsüdür. Onun içindir ki, biz de kula, o kulda O'nu gördüğümüz için, Zât-ı Alîniz diyoruz. Buraları bu şekilde düşünmek ve anlamak lazımdır.

Gerçek namaz, Allah'a vuslat etmek demektir. Allah gözle görülüp elle tutulamadığına göre, bu iş insanın fikren, basamak basamak yükselerek, sonunda "Anladım, benim güneşim doğdu, sabahım oldu" demesiyle gerçekleşecektir.

Namazda yapılan hareketler, namazın ne olduğunu öğretmek için konmuş birer erkândan ibarettir. Asıl namaz, aynasını bulup O'nunla görüşmektir. Bu görüşme hem maddeten, hem de manen yapılacaktır. Çünkü, O'nun maddesi ile mânâsı birbirinden ayrı değildir, yani madde denen hüvezzahiri ile, mânâ denen hüvelbâtını birbirinden ayrılamaz. Bilenler için Allah her şeydir ve öyle görülmesi gerekir.

Namaz ikilikte kılınır. Birlikte namaz kılınmaz. Namazdaki erkân insanın kendini eğitmesi için konmuştur ve yapılan hareketler de bu eğitimin birer parçasıdır.

NAMAZDAKİ HAREKETLERİN ANLAMI

Bir şeyi yaparken bilerek yapmak gerekir. Bilerek yapılan şey gerçek, bilmeden yapılansa taklittir.

Namazda da durum böyledir. Allah'ı bilen için, O'nun önünde rükûa ve secdeye varmak anlamlıdır ama Allah'ı bilmeden eğilip doğrulmak sadece spor olur, bir âdeti yerine getirmek olur. Onun için, namazı bilerek kılanlara kimsenin bir diyeceği olamaz.

Namazda üç hareket ve bunların sonunda da istirahat vardır. Hareketler kıyam, rükû, sücud, istirahat ise kuûd di-

ye isimlendirilir. Bunlardan kıyamdan amaç, dosdoğru olmak, rükûdan amaç, tevazu göstermek, secdeden amaç, aslını bildiğini ifade etmek, kuûdtan amaçsa selam ve minnet duygularını arz etmektir. Zaten dinden gaye de, insanlık, yani yaptığını Allah için yapmaktır...

Namaz, miraç etmek, yükselmek demek olduğu için, bu hareketlerin her biri miracın birer safhasının hakikatine işarettir. Namaz kılmanın amacı da insanlara bunları öğretmektir. Bunları bilen, insan olur ve namazını hakkıyla kılar.

Namazın bir adı da "hayat namazı"dır. Bu da gençlik, ihtiyarlık ve yaşlılık durumlarını, yani kıyam, rükû ve sücud denen dik, eğik ve yatar pozisyonları ima eder.

Namaza kıyamla başlanır. Kıyamda, niyet ettikten sonra okuma başlar. Bu da, ruhu kıyam eden insanın yavaş yavaş bir şeyler öğrenmeye başladığına işarettir. Okuyup öğrenmeye başlayan kişi, bilgisi arttıkça Rabb'ine (Hocasına) saygı duyup onun karşısında eğilmeye (rükû), daha sonra da hiçliğini anlayıp, mahviyetini göstermeye (secde) başlar. İşte, gerçek namaz, hayat namazı budur. Bu namazda Allah hoca, kul talebedir ve hoca talebesine "Bana gelin, ben olun" mesajını iletmektedir ki, bu da ikiliği yok edip bir olmak demektir.

Namazdaki yatıp kalkma hareketleri, insanlara, kendi kitaplarının harflerini öğretmeyi amaçlar. Bu hareketlerin her biri birer harftir. Kıyam, elif, rükû, dal, sücud ise mim harfinin sembolüdür. İnsan bunları okuduğunda Âdem olduğunu öğrenip oturacak (Kuûd) ve böylece gerçek anlamda namaz kılmış olacaktır. Bunu gerçekleştirememiş olanların kıldığına "namaz kılmak" değil, "namaz kılmayı taklit etmek" denir.

KIYAM

Kıyam, ayağa kalkma demektir. Kıyamda yapılan iş, istikamet üzere durup Allah'la, yani kendi kendinle görüşmektir. Çünkü, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyen Allah, havalarda değil, kalpte aranacaktır. Böyle oldu-

ğunu da yine Kendi'si "Müminin kalbi Allah'ın evidir" diyerek bildirmektedir.

Kıyamda, insan Allah'la konuşmaya başlar. Bu içten bir konuşmadır. Her şeyi arkasına atan insan, artık içindeki *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ve *"Biz emaneti semalara, arza ve dağlara teklif ettik, onlar yüklenmekten ürküp telaşlandılar ve insan yüklendi"* <33-72> diyen Allah'la konuşmaya başlamaktadır.

Ayağa kalkmak için, bilgi sahibi olmak şarttır. Ancak, bilgi de insanın kendisinin olmadığı için, onu bildirene karşı eğilmek gerekir.

RÜKÛ

Eğilmek anlamındadır ve Allah'ın yarattığı tüm esma ve sıfatı sahibinin olarak görmek, haset ve kibirden kurtulmak, insana, yani bildirene saygı ve tevazu göstermek demektir.

Allah'a rükû, O'nun olduğu herkese eğilmek demektir, çünkü O herkeste vardır.

Eğilme, tüm esma ve sıfatın O'nun olduğunun idrakine varıldığını, böylece de kibirden kurtulup tevazuya girildiğini ifade eder.

SÜCUD

Biz, secde dendiğinde yere kapanmayı anlıyoruz. Halbuki, secde, itaat demektir. İnsan itaat etmedikten sonra binlerce kere yere kapansa ne olur? Tabiatıyla hiç...

Secdeye varmak, her şeyin Peygamberin hatırına yaratıldığını idrak ederek, mahviyet etmek ve her şey O'nun nurundan oluştuğu, kendisi de gelip öğrettikten sonra tekrar toprak olduğu için, O'nun bulunduğu toprağa yüz sürerek saygı ve mahviyeti göstermek demektir. Bunu "Gelinen yere dönülünceye kadar (topraktan toprağa) Peygamberin emrine tabi olunduğunu anlatmak" olarak da ifade etmek mümkündür.

Secdenin birçok mânâsı vardır. En büyük mânâsı, "Ben topraktan geldim, yine toprak olacağım. Benim hiçbir şeyim

yoktur" diyerek mahviyet ifade etmektir.

Secde, biri ruhun secdesi (secde-i Rahman), diğeri de topraktan gelip toprağa gidecek olan bedenin secdesi (secde-i şükran) olarak iki kere tekrarlanır. Birincisi, yani ruh âleminde edilen secdenin tekrarlanması, ruhlar âleminde, *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"* <7-172> dediğinde, mayamızda bulunan enaniyeti mahvedip *"Evet öyledir"* <7-172> cevabı verişimizdeki secdedir. İkincisiyse, hüvezzâhir (dünya) âleminde herkese karşı gösterilen mahviyete işarettir ki, bu da halkta Hakk'ı görmek demektir. Bu secdeler için, "Biri dilin, biri kalbin secdesidir" de denebilir. Secdenin biri bütûn âlemine (Allah'a), diğeri zuhur âlemine (Peygambere) yapılmaktadır. Yani, ruhunki Allah'a, bedeninki Peygamberedir.

İki rekâttaki dört secdenin ilk rekatta olanlarının biri insanın kendisi, diğeri Allah için, ikinci rekattaki secdelerin, biri Peygamber (Allah'ın aynadaki görüntüsü olduğu için), diğeri ise Allah içindir.

Halka secde, putperestliktir. Onun için halka secde ve ibadet edilmez. Secde Mabud'a, yani Allah'a edilir. Ancak, kulda Allah'ın hakikati görülürse (ki, o insan-ı kâmildir) o zaman O'na secde edilebilir. Ama, bu secde, insan-ı kâmilin suretine, yani bedenine edilmiş değildir. İşte bu noktada çok kimse şaşırmaktadır. Kâmile secde, onu, içindekiyle birlikte bir noktada tevhit etmek demektir.

Bu anlatılanı başka bir şekilde "Secdelerden biri Kaâlû Belâ'daki secde, diğeri O'nun buradaki ayna görüntüsüne secdedir" diyerek ifade etmek de mümkündür ki, bu durumda birinci secde, "Seni Kaâlû Belâ'da gördüm", ikinci secde ise "Seni burada da gördüm" anlamlarını ifade eder. Bunların daha basit bir dille ifadesi ise, "Allah'a ve Peygambere evvelce de evet demiştim, şimdi de evet diyorum"dur ki, bunun Kur'an'daki anlatımı da *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22> ayetindedir. Bu ayetin en açık ifadesi ise, "Seni ruhlar âleminde veya gayb âleminde de gördüm, şahadet âleminde de Peygamberinde gördüm ve tanıdım" cümlesidir.

Âlem-i gayb denen şey milyonlar, hattâ milyarlarca yıl önceki manevi yaşamdır. İnsan, bunu ancak, aklıyla âna ulaşarak ve orada doğup batmayan bir güneş olduğunu görerek anlayabilir.

Ben, namazdaki ilk üç hareket olan kıyam, rükû ve sücudun Âdem olmak anlamına geldiğini, Allah'la ünsiyet kurmadan insan olunamayacağını, insan olmak için de önce Âdem olmak gerektiğini ve ancak bundan sonra oturularak tahiyyata, yani bunu öğretenlere selama geçilip dua edilebileceğini, mürşidimi bulduktan sonra öğrendim..

Bunlar da gösteriyor ki, bu ilmi verenin sülalesini bile unutmamak gerekmektedir. Bu sülaleye ise Ehl-i Beyt dendiğini her halde tekrarlamaya hacet yoktur.

Buraya kadar anlatılanlar işin âfaki yönüdür. Enfüsi tarafına gelince, insanın Ehl-i Beyt'i kalbidir ve kapılarının açılabilmesi için oranın temizlenip temiz tutulması gerekir. Bab, kapı, ebvab, kapılar, beyt, ev demektir. Bu kelimeler arasındaki bağlantıları çok iyi düşünmek gerekir.

KUÛD

Oturmak demektir. Namazda sağa ve sola selam vermek, *"Üç sınıfa ayrılacaksınız"* <56-7> hükmünün sonucudur ki, anlamı "Aslı da sensin, fer'i de sensin veya hayır da sensin, şer de sensin" demektir. Hayır daima öne alındığı ve sağ ruhaniyeti, sol nefsaniyeti temsil ettiği için, selam vermeye sağdan başlanır.

Burada *"Ashâb-ı meymene, yani uğurlular"* <56-8> ve *"Ashab-ı meş'eme, yani uğursuzlar"* <56-9> çifti, *"Mukarreb olanlar"* <56-11> da üçüncü parçayı teşkil eder. Başka bir tabirle, hayır ve şer denen zikzakların orta noktası veya kesişme noktası sırâtelmüstakıym'dir. Bunun sağ, yani hayır tarafı Allah'a, sol veya şer tarafıysa kula aittir ve solda bir şey yoktur.

"Mukarreb olanlar" <56-11> grubuna girenler, sağın da, solun da, nedensiz, niçinsiz Allah'ın olduğunu bilip hepsini O'na veren, yani mahviyete girenlerdir. Böyleleri, ölmeden

evvel ölmüş, başka bir tabirle "yürüyen ölü" olmuşlardır. Bunun tasavvufi ifadesi ise, "Hakk'ta fani olmak" veya "İzafi varlığını aslına kavuşturmak"tır.

NİYET NEDİR?

Niyet, insanın bir işi yapışındaki amacıdır. Allah, insanın niyetine bakar. Böyle olduğu, "Her amel niyete dayanır" denerek bildirilmiştir. Onun için de namaza niyet edilerek başlanır.

İnsanlar, amellerinin karşılığını, amellerindeki niyetlerine göre görürler. Aynı işi yapan iki kişiden biri sevap kazanırken, diğeri günaha girebileceği gibi, bir birine zıt görünen iki işi yapan iki kişi de yaptıkları işten dolayı sevap kazanabilir. Buna örnek olarak çöldeki kuyu başına kazık çakan adamla, sonunda gelip tüm kazıkları kesen adamın her ikisinin de sevap kazanmış olması hikayesini daha önce anlatmıştık. Birinci kişi kazık çakmakla kendinden sonra gelenlerin sıkıntı çekmemesini istediği, son gelip kazıkları kesen de kendinden sonrakilerin rahatça kuyuya yanaşabilmelerini istediği için sevap kazanmış, aradakilerse sadece oraya geldiklerini göstermek amacıyla kazık çakmışlardır.

Niyet bir tohumdur. Her şey o tohumdan meydana gelir. İnsan da, kâinat da böyledir. Anne ve baba, önce bir çocuk yapmaya niyet eder, ondan sonra ef'alleriyle çocuğu oluşturacak zigotu meydana getirirler. Kâinatın oluşumu da böyledir. Ezel-i Âzal'deki mevcudiyet, niyetten sonraki safhayı, yani hücre veya tohumluğu ifade eder.

Tohumun ne olduğu baştan bilinmese bile, dikilip yetişmeye başladığında, hele hele gelişip ağaç olduğunda veya çiçek açıp meyve verdiğinde anlaşılacaktır. İnsanlar da böyledir. Niyet halindeyken kişinin ne olduğu bilinmez. Ama biraz gelişip ef'al ve sıfat mertebelerine çıktığında ne olduğu anlaşılır. Nasıl bir biberin hem acı, hem de tatlı türleri var ve tatlısı tercih edilmesine rağmen, zaman zaman acısından da faydalanılıyorsa, insan da böyledir. Acı bile çıksa, yerinde kullanılınca, kendisinden istifade edilebilir. Ayrıca aşılanıp

acılığının tatlılığa dönüştürülmesi de, bazen mümkün olabilir.

Aşılanmanın tabiatta nasıl yapıldığını ve kurallarını evvelce anlatmıştık. İnsandaki aşılanma ise, inanma demektir. İnanmayan bir insanın üzerine ne kadar düşülürse düşülsün, onun aşı tutması mümkün değildir. Kişide inanç suyu yürümemişse fayda yoktur. İnanç suyu yürüyenlerse zaten aşı için "Gel seni bekliyorum" demektedir.

Aşılandıktan sonraki gelişme de bazılarında süratli, bazılarında yavaş olur. Bu hususta da sabırlı olmakta fayda vardır. İnsanın eski huylarından kurtulması pek kolay bir iş değildir ve zamana ihtiyaç gösterir.

Allah, ef'ale değil, o ef'aldeki niyete bakarak ef'ali değerlendirir. Onun için "Aynı işi yapan bir kimse cennetlik olurken, bir diğeri cehennemlik olabilir" demiştik. Böyle oluşları yaptıkları işten değil, niyetlerinden dolayıdır. Harpte adam öldürenin kahraman sayılıp mükâfatlandırılmasına karşılık, sulhte adam öldürenin katil diye cezalandırılması bunun örneğiydi.

HAMD NEDİR?

Allah'ın şahadet âlemindeki varlığına "Hamdiyet" denir. Hamd, Allah'ın zuhur âlemindeki varlığına işarettir. Bu hamd vasıtasıyla Muhammed meydana çıkmıştır. Hamd olmasaydı Muhammed meydana çıkamazdı. Hamdin hâ'sı Hakk'tır. Ortasındaki mim'in başa geçmesiyle Muhammed meydana gelmiştir. Hamid, varlık âleminin zuhurunda olan bir keyfiyettir ve "Allah'a çok şükür, kendini gösterdi" demektir.

"Âlemlerin Rabb'ine hamd ederiz" <40-65> demek "Âlemlerin Rabb'ini meydanda görüyoruz, Hakk'ı müşahede ediyoruz" demektir. Bu, Hazret-i Peygamberin sözüdür ve sözü avamın anlaması beklenemez. Avam, ancak bunu papağan gibi tekrarlamakla yetinir. Bu sözü gerçek anlamda söyleyebilmek için içinde yaşamak lazımdır. Ama bunu yaşarken de, kişi bu yaşamı kendinden bilmeyip sahibine atfet-

melidir. Ancak bu gerçekleştirildiği zaman insan Kur'an'ı fiilen uygulamış, yani "İnsan ve Kur'an ikiz kardeştir"i gerçekleştirmiş olur.

ŞÜKÜR NEDİR?

Şükür, Allah'ın lütf u keremini ihsanıdır. Allah'ın lütf u keremini ihsanına (ki, bu ihsan insanın yaşaması için gerekli maddi ve manevi tüm unsurları içerir) edilen teşekkür ise, insanın şükrüdür.

Şükür, maddi ve manevi olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilebilir. Maddi şükür, Allah'ın para, mal, yiyecek vs. gibi maddi ihsanlarının bolluğuna şükretmek, kendinde olmayanlara da onlardan vermek demektir.

Manevi şükür ise, sözle "Allah'ım çok şükür" demektir. Ancak, maddi şükür gerçekleştirilmedikçe, manevi şükrün hiçbir değeri olmayacağını bilmek gerekir. Onun için, gerçek anlamda şükür, Allah'ın ihsan ettiğini, hiçbir karşılık beklemeden, Allah için, o ihsandan daha az nasip alanlara da vermek demektir. Zenginlerin fakirlere yardımı, mürşitlerin sohbetleri, bilgisizlerin bilgilendirilmesi gerçek anlamdaki şükrün örneklerini teşkil eder. İnsanın kendinden daha kötü durumda olanları görmesi de bir şükürdür.

İnsanın kendinde olanı, olmayanlara vermesi şükürdür, ama bu veriş de yine Allah'tandır. Zira, burada Allah, şükredeni bir araç olarak kullanmaktadır.

DUA NEDİR?

Duanın aslı, "Allah'ım" diye başlayıp isteneni söylemekten ibarettir. Ama, halka bu şekilde söylendiğinde işin tılsımı bozulacağından, çok yerde söyleyenin başı derde girer. Nitekim, bu Osman Dede'nin başına geldi. Bir Mevlevi bizi yemeğe davet etmişti. Gittik. Yemekten sonra Osman Dede postnişin olduğu ve kendisinden bir yemek duası yapması beklendiğini bildiği için "Âkil, me'kül, ekil sensin yâ Allah Hû" deyip işi bitirince, yemek sahibi "Hiç böyle dua duymadım" diyerek, duayı beğenmediğini hissettirmiş, bunun üze-

rine, Efendi her şeyi özet olarak söylemiş olmasına rağmen, yemek sahibinin gönlünü almak için uzun bir sofra duası yapmıştı. Yemek sahibi ancak bundan sonra tatmin olmuştu.

Osman Dede, kendi aramızda "Yiyen, yenilen, yemek sensin. Hû" deyip kesiverir ve bundan sonraki tüm söyleneceklerin, ne kadar uzatılırsa uzatılsın, işin süsü olduğunu söylerdi ki, işin gerçeği de budur.

Onun için ben sofra duasını Türkçe olarak, özetle "Yediklerimiz nur, kalplerimiz sürur, her işimiz huzur içinde olsun. Allah olmayanlara da versin. Bütün muratlarımız hâsıl olsun. Bu sofrayı hazırlayıp getirenlerin kesesine bereket, pişirip hazırlayanlara sıhhat, afiyet versin" diyerek yaparım.

İnsanlar, kestirmeden sonuca gitmek yerine, bol bol laf dinlemeyi tercih ettikleri için, ehl-i şeriattan her gelen yeni bir dua yapmış ve bunu kendinden sonrakilere miras bırakmıştır. Bu sebeple onlarda pek çok hazır dua vardır. Bu durum aynen kuyunun başına gelip kazık çakan adamın hikâyesindeki kazıklara dönmüştür. İnsan mevcut duaların hepsini okumaya kalksa ömrü yetmez. Bunun kestirme yolu dua ezberlemek değil, Allah'la ilişkide olduğunu ve Allah'ın kişinin içinden geçeni bildiğini idrak edebilmektir. Gerisi, boş laf ve gösterişten ibarettir. Öyle olduğu için de insan, dua ezberleme yerine, içinden geldiği gibi dua etmelidir. Allah, her dili bildiği için, herkesin duasını işitecektir.

Duaların sonunda "sadakallahülazıym" denmesi de, kişinin, kendi arzusu ile mahviyet dilemesi demektir.

Dua ederken elleri şöyle ya da böyle tutmak önemli değildir. Önemli olan niyettir. Allah'ın kendinde olduğunu bilmeyenler, dua ederken ellerini havaya kaldırıp dualarını o şekilde tamamladıktan sonra, sanki bilirmişçesine ellerini yüzlerine sürerler. Bu hareketleri de, bilinçsizce yapıldığı için, bir taklitten ibarettir.

Biz daima, Allah'tan dünyevi isteklerde bulunmayı âdet edinmişizdir. Aslında dünyanın bizim için hayır olmadığını bildiğimiz halde böyle yaparız. Buna rağmen Allah, çok kere, bizim için çok zararlı olmayacaksa, isteklerimizi yerine geti-

rir. Ancak çok zararlı olabilecek isteklerimizi, tıpkı bir annenin çocuğuna zararlı olacak bir şeyi ne kadar isterse istesin veya ağlarsa ağlasın vermeyişi gibi, vermez. Çünkü, Allah, bizi bir annenin çocuğunu sevip düşündüğünden çok daha fazla sever ve düşünür. İnsan bu bilince vardığında O'ndan zararlı bir şey istememeye dikkat eder.

İnsan, dünya kumbarasına (bedenine) bir şeyler dolduracağına, ahiret kumbarasını doldurmaya çalışmalıdır. Çünkü, o bizim için çok daha hayırlıdır. Bu yüzden, Allah'tan bir şey isterken hayırlısını istemelidir. Aksi halde insan, evvelce hikâyesi anlatılan Hazret-i Yunus'un durumuna düşebilir.

Bir duanın kabul edilebilmesi için, ortamın yaratılması gerekir. Ortam yaratılması, maddi konudaki dualarda, çalışmakla gerçekleşir. Manevi dualardaysa, nasip denen, kişinin genetik yapısı önemlidir.

NAMAZDA OKUNAN DUALARIN ANLAMI

KIYAMDA OKUNANLAR

Kıyamda, önce niyet edilir. Sonra sırasıyla Sübhaneke, Eûzü Besmele ve Fâtiha, daha sonra da, "Zamm-ı sure" denen, kısa veya uzun herhangi bir surenin üç ayeti okunur.

Namazda, Sübhaneke'den, yani hamd ü senadan sonrası kulla Allah'ın konuşması gibidir. Fatiha suresinin yarısı Allah'a, yarısı da kula aittir. Sureye, *"Âlemlerin Rabb'ine hamd ederiz"* <1-1> diye başlanır, *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> denerek devam edilir ki, bu kısım kul ile Allah arasındaki mükâleme gibidir ve direkt olarak Allah'a hitaptır. Bu hitap nereye yapılır? Doğrudan insanın gönlündeki imama... Kendi başına namaz kılan kişinin imamı kendi içindedir ve hitabı da ona olacaktır, zira bu durumda imam da, cemaat da kişinin kendisidir. Bu sebeple de bir harfi bile değişse namaz bozulur. Buradaki *"Bizi doğru yolunda ilerlet"* <1-5> kısmı, insanı ayar yeridir. Kötü

huyları varsa onları düzeltsin, istikamet üzere gitsin, eğrilmesin demektir. Doğru yolda gitmek için dümdüz olmak lâzımdır. O zaman mağriple meşrık (batıyla doğu) dümdüz görülür. Bizim engebeli gördüğümüz yol bir yerde düzleşir. Her inişin bir çıkışı, ama bir de düzlüğü vardır.

RÜKÛDA OKUNANLAR

Rükûda üç kere Sübhane rabbiyel azîym denir.

KUÛDDA OKUNANLAR

Kuûdda, yani secdelerden sonra oturulduğunda okunan "Her türlü tazim ve ihtiram, salâvat ve dua ve bütün iyilikler Allah'a mahsustur. Ey nebi selam ve Allah'ın rahmet ve bereketleri senin üzerine olsun ve Allah'ın selamı bizim ve Allah'ın salih kulları üzerine olsun. Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim ve Muhammed'in O'nun kulu ve resulü olduğuna şahadet ederim" duası öğreticilere, haber getiricilere, yani mürşide dua ve salavat mahiyetindedir. Burada mürşitten kasıt, Hazret-i Peygamberdir. O ve varisleri olmasaydı Müslümanlık meydana çıkabilir ve biz Müslüman olabilir miydik?

İnsana, insanlık namazını, insanlık ahkâmını öğreten, insanın yaşantısını düzelten ve iç âleminden Ehl-i Beyt'e, Peygambere ve O'nun ceddi olan Hazret-i İbrahim'e kadar uzanan mürşitlerdir. Bu, şükraneliktir ve "kade-i ulâ" denen ilk oturuşta gerçekleştirilir. Bu duanın gerekçesi, mürşidinin kişiyi iyiye yöneltmesi, doğru yolu göstermesi, bildiklerini öğretip kötülüklerden uzaklaştırıyor olmasıdır.

Daha sonra "kade-i ahire" denen ikinci oturuşta ise, millet-i İbrâhim'e (ki, Peygamberimizin sülalesidir) salât ü selam edildikten sonra, güzelleşebilmek için dua edilir. İnsanın güzelleşmesi, hem iç, hem de dış yüzünün güzelleşmesi demektir. Bu ancak çalışarak gerçekleştirilebileceği için bir çalışma duası edilir ve *"Rabbim dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver ve ateş azabından esirge. Rahmetini esirgeme, ey merhametlilerin merhametlisi"* <2-201> denir.

Ancak, bunu söyleyenlerin pek çoğu, anlamını hiç düşünmeden, ezberlediği sözleri papağan gibi tekrarlar. Bu şekildeki tekrarlamalara, vazife yapmış olmak için söylenen, anlamında, "vird-i saadet gibi" denir. Halbuki, bu sözleri söylemekten gaye, ne demek olduğunu bilip o mânâyı huy haline getirmek olmalıdır. İnsan bunu yapamadıktan sonra ettiği dualar hiçbir işe yaramayacaktır. Çünkü, sadece lafta kalacak ve nasıl "ekmek, ekmek" demekle karın doymuyorsa, bu da öyle olacaktır.

Onun için, insan gerekli çabayı gösterip gönlünü temizlemediği sürece, istediği kadar namaz kılıp "Allah" desin, kıldığı namazın ve Allah'ın içinde yaşamadıkça, gerçek huzura eremeyecektir. İnsan, Allah'ın kendine şah damarından daha yakın olduğunu idrak etmedikten sonra hiçbir şey yapılamaz. Allah'ı dışarıda aramak, evvelce de söylediğimiz gibi bir ilah-ı mec'ul yaratıp ona tapmak demek olur ki, bunu yapanlar kendi yarattıkları bir ilaha taptıkları için sonunda Allah tarafından cezalandırılırlar. Çünkü, ileride kendilerine sorulduğunda, tüm esma ve sıfatın Allah'ın olduğunu bilemeyecekleri için, kendilerine sorulan soruya doğru cevap veremeyecek ve her gördüklerini inkâr edeceklerdir. Ta ki, kendi tahayyül ettiklerini görünceye kadar...

Burada dua edilirken "Rabbim, dünyada güzellikler bahşet" deniyor. Bu güzellik gökten inmeyeceğine göre, yapılması gereken şey kişinin çalışıp çabalayarak bir iş sahibi olmasıdır. Arkasından, "Ahiretimi de güzelleştir" deniyor, ama bunun için insanın kendine atfettiği varlığı esas sahibine vermesi, yani ifna-yı vücud etmesi gerektiği akla getirilmiyor.

Dünya malları da böyledir. Herkes, "Evim, arsam, malım, mülküm" diyerek kendine mal eder ama kendisi gittiği zaman, bir başkasının aynı şeyler için "Benim" diyeceğini hiç düşünmez. Esasında bunlar, ne o ilk "Benim" diyenin, ne de ondan sonrakinindir. Hepsi tek varlık ve *"Din gününün sahibi"* <1-3> olan Allah'ındır. Bunların düşünülmemesi şirke neden olur *"Allah şirk koşanları affetmez"* <4-48>,<4-116>

hükmüne tabiiyet sonucu, azaba duçar olunur. İnsan, bu tip düşüncelerden kurtulmadığı sürece, "Beni ateş azabından koru" diyerek ettiği duanın kabul edilmesini beklememelidir.

Daha sonra, önce sağ taraftaki iyilik meleklerine, yani ashab-ül meymene'ye, sonra da sol taraftaki şer meleklerine, yani ashab-ül meş'emeye, her ikisini de Allah yaratmış olduğu için "esselâmün aleyküm ve rahmetullâh" diyerek selam verdikten sonra, bunların her ikisinden de kurtulmak, sağı da, solu da terk etmek için *"İleri gelenlerde ileri gidenlerdir. İşte mukarreb olanlar onlardır"* <56-10, 11>, yani "Onlar sağı solu bırakıp müsabakayı kazanmış ve ileri atılmışlardır" denir. Bununla kastedilen ise, karanlıkta olan ashab-ül meş'emeyi de, aydınlıkta olan ashab-ül meymeneyi de bildikten sonra kendini Allah'a vermiş olmak, yani *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"*i <2-156> dünyadayken gerçekleştirmek suretiyle, "Ölmeden evvel ölünüz" sırrına mazhar olmak veya katrasını denize atmaktır. Böylece "Ben" diyen insan, bu benliğinden kurtulunca geriye Allah kalmış olacaktır ki, bundan sonra, bunu hakkıyla gerçekleştirebilmiş olanlardan işleyen de ef'al-i ilahi olacaktır.

SALAVAT NEDİR?

Salavat, tasfiye, yani O'nun bulunduğu sılaya erişmek veya yakınlaşmak demektir. Sıla-yı Rahim budur ve "Allah'ım Hazret-i Muhammed'e ve O'nun yakınlarına, Hazret-i İbrahim'e ve âline rahmet ettiğin gibi rahmet eyle, sen hamîd ve mecîdsin" yakınlaşma çabasıdır. Yakınlaşabilmek için ise, bu sözleri bilmeden, papağan gibi tekrarlamak değil, bunların içinde yaşamak, yani namazı anlattığımız şekilde kılmak lazımdır.

Bu nasıl olacaktır? O'ndan başka bir şey kalmayıncaya kadar mahvolmak ya da daha başka bir ifade ile, Lâ olup İllâ denizine gark olarak şirkten kurtulmakla...

Salât-ı tüncina, necat verici bir makama girmek demektir. Salât, sığınak olduğuna göre, nereye sığınılacaktır? Tabii ki, Peygamberin kanatları altına... Kendisi bin dört yüz kü-

sur yıl önce göçtüğüne göre, bugün yaşayanlar bu işi nasıl yapacaktır? Onlar da ilminin kanatları altına sığınarak yapacaklardır.

İlim sıfattır, ama zâtsız sıfat olamayacağına, yani sıfatın olabilmesi için mutlaka zâtın mevcut olması gerektiğine göre, bu durumda, o sıfatın kendini gösterdiği mürşidin kanatları altına sığınmak gerekecektir. Şeriatı hakkıyla bilenler, emrin böyle olduğunu da bilirler...

NAMAZ KILMAKTAN AMAÇ NEDİR?

Namazdan amaç, insanın yükselmesi, Allah'a biraz daha yakın olabilmesidir. Namaz kılanlar, günde beş kez yükselebiliyor ama arınıp temiz huylarla huylanabiliyor mu? Mesele budur!..

Namazın beş vakit olmasının nedeni de budur. Bu periyodik hareket, insanların dünyaya periyodik olarak gelip gidişlerine işarettir.

Dünya bir hapishane veya hamam gibi devamlıdır, ama içine girip çıkanlar her zaman değişmektedir. Gelen, temizlenip (yıkanarak veya yanarak) gidecektir. Temizlenemeyenlerse, temizleninceye kadar yıkanmaya veya yanmaya devam edeceklerdir.

Namazdan amaç, kendini bilmektir. Bu da, "Neredeydim, nereye geldim, sonra nereye gideceğim?" sorularının cevabını bulmak ve oraya yönelmek demektir. Yoksa, sadece belirli hareketleri, belirli bir sırayla yapmak ve mânâsı bilinmeyen Arapça sözleri tekrarlamak değildir. Ama, maalesef, insanların sadece şekilde kaldıklarını ve bu nedenle amaca ulaşamadıklarını, yani karanlıktan kurtulup aydınlığa çıkamadıklarını görüyoruz. Çünkü, kendini bilmeyen bir insan secdede alnını çürütse bile bir kazanç sağlayamayacaktır.

Halbuki, yapılması gereken şey namazın neden ve ne için kılınacağını, sonucun ne olacağını, bu hareket ve duaların ne anlama geldiğini düşünüp onların vermek istediğini öğrenmek ve namazın içinde yaşamak olmalıdır. Bunun için de yukarıda sorduğumuz sıla ile ilgili soruların cevabının öğ-

renilmesi gerekir. Cevapları öğrenen, namazını kılmış, öğrenemeyen ve sadece hareketleri tekrarlayan ise, taklitte kalmış, amaca ulaşamamış olur.

Namazın hakikati gönül âlemindedir. Amacıysa, Hak sevgisini kazanıp muhabbetullah ve marifetullaha erişmek için ruhen yükselmek, uruc etmektir. Bu gerçeği zâhir uleması, yani hocalar da aynen söyler. Ancak, bu işin teşbih içinde yapılması gerektiğini söylemezler. Teşbih içinde yapılması kuralı Hazret-i Peygamber zamanından beri vardır ve değişmez bir kuraldır.

Peygamberimiz, Uhut Harbi dönüşünde, "Küçük cihattan döndük, büyük cihada yöneldik" dediğinde, kendisine "Yeni harpten çıktık, daha başka harp de mi var" diye sorup işin hakikatini öğrenmek isteyenleri Hazret-i Ali Efendimize göndermiş ve teşbihte kalma kuralını böylece koymuştur. Kendisine bu soruyu sormayan, konuya ilgi duymayanlar kendi âlemlerinde kalmış, ilgi duyanlarsa gereğini yerine getirip nefis mertebelerini yükselterek, benlikten kurtulmuş ve tevhit ilmini öğrenmişlerdir.

Namazdan amaç, insanın "Ya olduğun gibi görün, ya da göründüğün gibi ol" kuralına uygun olarak içiyle, dışının bir olmasıdır. Müslümanlığın esası ve gayesi de budur. İçi temiz olup dıştan da namaza duranlara bir şey denemez. Çünkü, onlarda bir alışkanlık meydana gelmiştir ve kılmazlarsa huzursuz olurlar. Bu, "Kayd-ı müstahsen" denen bir nevi şartlanmadır. Yapabilenlere aşk olsun!..

İbadet iyi niyetle yapıldığında, kişiye aradığını buldurtur ve onu bir mürşide ulaştırır. Tabii, bu da bir nasip meselesidir. Bazı insanlar ibadete çok düşkün olurlar. Hattâ o kadar ki, kazaya kalmış namazlarımı kılacağım, kandil ve mübarek günleri kutlayacağım, kadir gecesini ibadetle geçireceğim diye sabahlara kadar camide kalıp gecelerini namaz kılarak geçirirler.

Ehl-i hakikatin kalp camiinde, daimi namaz kılınmaktadır. Esasında, sadece ehl-i hakikat veya marifetin kalpleri değil, *"Semalar ve arz Allah'ı tespih etmektedir"* <57-1> hük-

mü. gereği tüm kâinat devamlı olarak namazdadır. Bu gerçeğe akıl erdiremeyenler, kâinatı boş zannettikleri için, sadece şeklen namaz kılmayı marifet sanmış ve devamda ısrar edegelmişlerdir. Böyleleri, eşkâli veya erkânı ibadet olarak algılamaktadır. Halbuki Allah, o erkânı gayeye ulaşabilmelerini temin için koymuştur. Gaye ise, nokta-yı matlubu bulup O'na ulaşmak, yani Allah'a varmaktır. Bunu, kadınların örgü örmesine benzetmek mümkündür. Neden örerler? Ördüklerini giyip rahata kavuşmak, soğuktan korunmak için...

Zâhiri ibadetlerin amacı da, Allah'a ulaşmak veya Kâbe'yi bulmaktır. Bu yolda devam edenler, "Kâbe'yi bulamasak da yolunda ölürüz ya" diyerek kendilerini savunurlar. Ancak, bu müdafaaları, su bulmak için eline kazmayı alan ve her yere bir çukur açıp etrafı köstebek yuvasına çeviren, fakat su bulamayan bir kimsenin davranışına benzer.

Namazdan amacın Allah'ı bulmak olduğu, Fâtiha'sız namaz kılınmamasından bellidir. Çünkü, Fâtiha okunurken *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> denerek Allah'a hitap edilmektedir. Lakin, O'nu dışarda değil, içerde aramak gerekir. Camide namaz kılınırken, dışarda kendisine uyulan bir imam vardır, ama gerçek imam insanın gönlündedir. İnsan, kendi gönlündeki imama inanıp tâbi olmadıktan sonra, dışardaki imama da gereği gibi inanıp, tâbi olamaz. Ayrıca, yalnız kılınan namazlarda imam olmadığına göre kime uyulacaktır? Tabii, kendine, zira bu durumda kişi kendisi imam, kendisi cemaat durumundadır. Cemaatle kılınan namazda rükûdan doğrulunca imam, "Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir" dediğinde, cemaat "Rabb'imiz hamd sanadır" der ve böylece kelamı ikiye ayırmış olur. Ama, yalnız kılınan namazda bu sözlerin her ikisini de kişi kendisi söylediğine göre, imamı da kendi gönlünde bulmak zorundadır. Bunu yaptıktan sonra memnun olan kimse, cennette demektir. Fakat, yaptığından kendisi memnun değil, sadece gösteriş olsun diye yapmışsa, o zaman kıldığı taklit namazlarla karşısındakini aldatsa bile, kendini aldatamaz. Gün olur, aldattığını zannettiklerinden biri duru-

munu değerlendirdiğinde, mahçup da olabilir.

Onun için, insan bir işi yapıyorsa, mutlaka doğru ve kusursuz yapmalı, yaptığını içine sindirmelidir. Yaptığı hatayı kullar fark etmese bile, Allah'ın gözünden kaçmayacağını bilmelidir. Çünkü, Allah'ın müsemması bir dahi olsa, esması sonsuzdur ve bu nedenle, O'nu aldatmak mümkün değildir.

İnsan ibadet ederse, hakikate girmek nasip olmasa bile, ebrar ve ahyar (Doğru sözlü, hayır işleyen) sınıfından, temiz ve saf olmalı, ibadetini de "Elbet ki benim bir Yaratanım var ve ben O'na ibadet ediyorum" diyerek tüm içtenliği ve safiyetiyle yapmalıdır.

Kim, saf ve temiz olursa makbul olur. Saf bir kimse, tüm kuralları bir yana bırakıp hocanın gördüğü çoban gibi, "Allah'ım senin saçını tarayayım, ayakkabını bağlayayım" diyerek dahi ibadet etse, ibadeti kabul görür. Neden böyle olur? Çünkü aranan, ibadetin şekli ve erkânı değil, ibadet edenin gönül saflığıdır da ondan...

Tabii, bu bir masaldır, ama insanda arananın safiyet ve temiz yürek olduğunu açıkladığı için anlatmakta fayda gördük. İnsanda, safiyete ek olarak neden, niçin düşüncesi de kalkar ve kişi kimseyi suçlamaz hale gelirse, matlup temin edilmiş olur. Bunun anlamı, herkesin kendi kabrine gömüleceğini idrak edip başkalarından yardım beklememesi gerektiğidir. Bu noktada işin içine şefaat konusu girer ki, onu da ilerideki bahislerde açıklayacağız.

"Bir saatlik tefekkür, yetmiş yıl ibadetten daha hayırlıdır" denmektedir. İnsan biraz düşünürse, yola girdikten sonra ne kadar ilerlediğini görecektir.

İnsan yaşamı dediğimiz hadisenin esası, bir nüzul ve bir uructan, yani bir iniş, bir çıkıştan ibarettir. Kelam nazil olup insana gelmektedir. Bu kelam insandan uruc ederse, o zaman namazın amacı gerçekleşmiş, yani kişi miraç etmiş olur.

Ey misafir kıl namazı çün saadet tacıdır
Sen namazı şöyle bil ki müminin miracıdır

denmesinin sebebi budur. İşin aslı böyle olduğu halde, na-

maz keyfiyeti genelde surette yapılmaktadır.

Allah, kullarına kötü bir şey yaptırmadığı için, o suretteki namaz da çok güzel bir şeydir, ama bilerek yapılırsa çok çok daha iyi olur. Çünkü, bir şeyin taklidi ile aslı arasında çok fark vardır.

NAMAZ NİÇİN FARZ OLMUŞTUR?

Namaz, miraçtan sonra *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"*<33-56> ayetiyle farz olmuş, erkânı da Peygamberimiz tarafından belirlenmiştir. Namazın aslının ne olduğunu bilmeyenler, erkânı namaz diye kabul etmişlerdir. Halbuki erkândan amaç, sorgulatmak suretiyle namazın aslını, öğretmektir. Bu da zaman alacağı için, "Siz vakti geçmeden namaza acele ediniz ve ölüm gelmeden evvel de tövbede acele ediniz" denmiştir.

Beş vakit namaz, insanların düzenli bir hayat sürmesi, abdestse, dış temizliği, bedenin güzellik ve tazeliğinin korunması için konmuştur. Helal, haram, hayır, şer gibi kavram ve kurallarsa, insanın iç âlemini güzelleştirmek içindir. Ama, içi esas güzelleştiren, hakikattir.

Ehl-i şeriatın Kur'an'dan anlayıp anlattıkları, ehl-i hakikatin anlayıp anlattıklarından farklıdır. Şeriat ehli, cümlenin mânâsını anlayıp algılasa bile, o cümleyi meydana getiren kelimelerin mânâsını teker teker düşünüp neden o cümlede o kelimenin kullanılmış olduğuna pek dikkat etmez.

Namazın farz olarak konmasının sebebi, insanların dikkatlerini bir noktada toplayarak imama uyup Allah'ı zikretmeleri, kıyam, rükû, sücud ve kuûdtaki kıraatle sağına, soluna selam verip bunların anlamını öğrenerek, getirilen kurallara uyar hale gelmeleridir.

Peygamberimiz, hatemen nebi olarak miraç edip Allah'la görüşmüş ve miraç dönüşü, sorulduğunda, Allah'ı "Kıvırcık saçlı genç bir erkek" olarak gördüğünü ifade etmiştir. Süleyman Çelebi de Mevlüt'te "Ahirette öyle görür ümmeti" demiştir. Didar mutlaka görülecektir. Çünkü ibadet, mabudu

yani ibadet edileni görmeyi gerektirir ve bu husus, Kur'an'da da *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ve *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> denerek ifade edilmiştir. Şah-ı Velâyet de, "Görmediğim Rabb'e ibadet etmem" buyurduğuna göre, gerçekleşecektir. Bu işin bilgi gözüyle yapılacağını, bilgi gözününse, kâinatı yaratanın ilmini bilenin bildirdiği ilim olduğunu ve onun da Hazret-i Peygamberden ve O'nun öğrettiği mürşitlerden öğrenildiğini evvelce anlatmıştık. Tabii, burada mürşit diye bahsedilenlerin, gerçek mürşitler, yani ilmi kendinde tahakkuk ettirenler olduğunu söylemeye gerek duymuyoruz.

Peygamberin, dinin özünü öğrenmek isteyenleri Hazret-i Ali'ye gönderişine ve onun öğretisine tarikat denmiştir, ama bunun bildiğimiz yol ile bir bağlantısı yoktur. Zira, bilinsin veya bilinmesin, Allah, herkesin kalbinde hazır ve nazırdır. Nefha-yı ilahi dediğimiz bu dirilik Allah'tandır. İnsanda O'nun hayy esması tecelli etmemiş olsa, insan nefes alıp verebilir mi? Onun için, gelen cihat ayetleri, insanların birbirleriyle değil, kendi nefisleriyle harp etmesi için gelmiştir. Zor olan harp de budur ve sonunda herkes, daneyi samandan ayırmasını öğrenecektir.

İbadet ve bunların başında gelen namaz, insanların yücelmesi, uruc etmesi için farz kılınmıştır.

NAMAZ KİMLERE FARZ DEĞİLDİR?

İnsan, sevabı da, günahı da aklıyla kazandığı için, dini akideler, çocuklarda aklın başa geldiği yedi yaşında başlar ve yaşlılığa kadar devam eder. Seksen yaşından sonraki kimseler, aklı başında bile olsa, günahtan azade kılınır, adeta günahtan emekliye sevk edilmiş gibi olur. İnşallah hepimiz sekseni geçip Allah'ın emekli etmesine hak kazanırız. Tabii, burada önemli olan, aklı başında olarak o yaşa kadar gelebilmektir. Bunun için elden gelen gayret sarf edilmelidir. Namaz akıl ile kılındığı için meczup ve akıl hastalarının da böyle bir mükellefiyetleri yoktur.

KİMLER NAMAZ KILAMAZ?

"Kim sarmısak veya soğan yerse bizden uzak dursun veya mescidimizden uzak dursun" diye bir hadis vardır. Burada sarmısak veya soğan tabiri hem maddi, hem de manevi bir kavramdır ve manevi olanı, kötü işler yapanları içine almaktadır. Kötü iş yapanların camiye gelip durumu bilenlerin huzurunu kaçırması yasaklanmıştır. Bu da gösteriyor ki, hepimizin her yaptığı iş görülüp bilinmektedir.

İnsanlar arasında gölgede kalanlar olduğu gibi asıl olana kavuşanlar da vardır. Gölgeyi kaybedip asıl olana kavuşanlar için namaz sakıt olur, çünkü şer'an zevalde namaz kılınamaz.

Şeriat, nişanlılık, hakikat ise evlilik devresidir. Bunu Mevlâna Mesnevide bir hikâye ile anlatmıştır. Hikâyeye göre, iki genç nişanlanırlar. Erkek çok romantiktir ve her gece nişanlısından gelen mektupları okumayı âdet haline getirmiştir. Aradan zaman geçer, evlenirler. Evlendikleri ilk gece odalarına çekildiklerinde, erkek yine sandıktan mektupları çıkarır ve okumaya başlar. Kız bir süre bekler ama eşinin bir türlü yanına gelmediğini görüp ne yapıyor diye yanına gittiğinde, onun mektup okuduğunu görünce, evlenmiş olduklarını hatırlatmak zorunda kalır. Hikâyeyi bu konuya uygularsak, nişanlılıkta *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> hitapları olabileceğini, ama evlendikten sonra bu hitaplara gerek kalmayacağını görürüz.

Bundan sonra kılınan namaz Hakk namazı olduğu için, koruma, yani vikâye amacına yöneliktir ve "Dur yâ Muhammed" hitabı vukuundaki namazdır. Bu namazda maşuk kul, âşık ise Allah'tır. Zaten, esasta da böyleydi... Allah, kendi kendine âşık olduğu için, bir maşuk yaratmak istemiş ve adem (yokluk) aynası dediğimiz kâinatı yaratmış, orada da kendini Muhammed şeklinde görüp ona "Habibim" demişti. Bunları daha önce anlatmıştık.

NAMAZIN FAYDALARI

Genelde, namaz dendiğinde, vakit namazları veya suret

namazları kastedilir. Bu namazlar da insan için çok faydalıdır. Faydalarının başında da insanları günde beş kere temizlenmeye sevk etmesi gelir. Sonra, sevabı çok diye camiye gidilip orada başka insanlarla tanışılması, sohbet edilmesi ve böylece insanların birbiriyle kaynaşması da namazın bir ikinci faydasıdır. Ama bunlar önemli değildir.

Zâhir uleması, namaz için, "En büyük kazancı, yedi aza üzerine kurulu oluşudur" derler. "Rükûya varıldığında doksan derecelik bir açı oluşturacak kadar eğilinecek ve sırta konan bir bardak su dökülmeyecek" diye de ilave ederler. Ayrıca, diz çöküp diz, kalça ve ayak eklemlerini hareket ettirmek, kuûdda selam verirken başı sağa ve sola çevirmek de hesaba katılırsa, her gün sadece farzları kılınsa bile, bu hareketler defalarca tekrarlanacağı için, belde, boyunda ve diğer eklemlerde hareketsizlikten kaynaklanan kireçlenmeler oluşmayacaktır. Zaten, Allah, hiç insana zararlı bir şey emreder mi?

Namazda önemli olan, insanın iç temizliğidir. İnsanın içi temiz olmadıktan sonra, ne yaparsa yapsın faydası yoktur. İster evinde otursun, ister camiye gitsin bir şey değişmez. İçi fesat olan bir kişinin, hele bir de çevreye gösteriş yapmak amacıyla camiye gidip orada da "Ne güzel namaz kılıyor" dedirtmek için ağır hareketlerle abdest alıp namaza durması, Allah insanların yaptıklarına değil, kalplerine nazır olduğuna göre, kendini aldatmaktan başka kime ne fayda sağlayacaktır?

O halde, insanın, ya olduğu gibi görünmesi veya göründüğü gibi olması ve "Ben buyum, içim de, dışım da budur" diyebilmesi lazımdır. Böylelerine, kimse "Niye camiye gitmiyorsun?" diye sormaz. Bu soruyu ancak, kişi kendine sorup cevabını da kendisi vermek durumundadır.

İnsanın namaz kılması, velev ki namazın ne olduğunu bilmese bile, iyi bir şeydir. Çünkü, kişide bir Allah korkusunun yerleşmesini sağladığı gibi, onun kendine "İbadetimi yaptım" diye telkinde bulunarak, ferahlamasına da neden olur. Tabii, ne olduğu bilinerek kılınırsa çok daha iyi olur ve

kişiye hakikat yolu açılır. Ehl-i hakikatin eskiden beri şeriat mensuplarına pek fazla karışmamasının nedeni de budur. Ama bu bir nasip meselesidir.

Allah, içtenlikle namaz kılanları mutlaka mükafatlandırır ve onlara yardım edip doğru yolu buldurur. Çünkü, namaz da, oruç da aslında birer çiledir, ama şeriatta kalındığı sürece... Bu çilenin mükâfatı, daha sonra görülür.

Namaz ve oruç gibi ibadetler daha sonra da devam eder, ama artık marifet namazı ve marifet orucu olarak devam ettiği için çile olmaktan çıkar ve zevk haline dönüşür.

NAMAZ NEREDE KILINIR?

Namaz, Allah'a yaklaşmak olduğuna göre her yerde kılınabilir. Evde de, camide de, sokakta da, kilisede de, havrada da...

CAMİDE NAMAZ KILMANIN ANLAMI

İnsan, camiye gittiğinde, namaz kılmasını bilmese bile, imama tabi olup onunla birlikte hareket ederse, namazı kabul olur. Çünkü, imam ferd-i camidir. Öyle olduğu için de, caminin esas sahibi sayılır ve cemaat olsa da, olmasa da camiye gitmek zorundadır.

Bir camideki imam ile müezzinin durumları veli ile nebi gibidir. İmam, veli gibi tek başına namaz kılabilir. Müezzin ise nebi gibi cemaati davet etmek zorundadır. Bu yüzden müezzinin işi imamınkinden daha zordur.

Her imam müezzinlik yapabilir, ama her müezzin imamlık yapamaz. Bunun sebebi, herkese, kendine uyulacak şahsı külli anlamına gelen "İmam" denememesidir. İmam olmak zordur. İnsan, ancak imtihanı başarırsa o unvanı alabilir.

Cemaatle kılınan namazda imam cemaatin tüm sorumluluğunu yüklenmiş olduğu için, namaz kılan cemaat isterse Sübhaneke'yi okur, isterse okumaz. Ama imamın yaptıklarını tekrarlamak zorundadır. Çünkü, namazda cemaate dahil olmak "Ben de sizdenim" demektir.

Camide namaz kılmak, herkesin ayrı olduğunu, ama bir

an gelip o tek noktada toplanacağını anlatır. Hacta da durum böyledir. Kâbe adı verilen bir nokta etrafında toplu halde tavaf edilir ama herkes toplulukta olmasına rağmen, kendi tavafını gerçekleştirir. Bunu, insan vücudundaki hücrelere benzetebiliriz. Her hücre kendi başına ayrı bir birey olduğu halde, tümü bir vücudu meydana getirmektedir. Böylece meydana gelen vücut, bir ferttir, ama ferd-i camidir, yani tüm hücreleri kendinde toplamış bir ferttir. Bunu, evvelce, bir er ile genel kurmay başkanını misal vererek anlatmış ve ikincinin tüm erlere bedel bir asker olduğunu söylemiştik. Namazdaki bu toplanma da, öldüğümüz zaman toplanacağımız o tek noktaya işarettir.

Namaz için camide toplanıldığında, halk imamın arkasında saf saf dizilir. İmamın hemen arkasında durmak, "İmama bir şey olursa, yerini ben alacağım" demektir. Bunu bilmeyenler, imamın arkasında namaz kılmak daha sevaptır diyerek orada yer kapmaya çalışırlar.

İmam, minbere çıkandır. Minbere çıkan başka, imam başka kimseler olamaz. Hocalar minberden indiklerinde, *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> ayetini okurlar. Bu, minberdeyken yüzünü gördük, imam olan O'dur, anlamına gelir.

Namazda, sadece kılanın hareketleri değil, imamın hareketleri de rumuzludur. Örneğin, camilerde minber kalp âlemine tekabül eder. İmam, minbere ya üç basamakla (makamat-ı fenâyı geçerek, yani ef'al, sıfat ve Zât'ını terk ederek), ya da yedi basamakla (enfas-ı seb'a, yani yedi nefis mertebesini aşarak) çıkar. Sonra dönüp halka yüzünü göstermesi ise, şühud âlemine tekrar dönüşü ifade eder ve anlamı, "Bende fani oldunuz mu?" demektir. Sonra okumaya başlayınca "Uydum imama" diyen cemaata düşen, imamın yaptıklarını aynen tekrarlamaktır. O zaman imamla cemaatın namazları birleşmiş olur. Bu, binin birde birleşmesi ve tüm yükün birde toplanması demektir ki, bu durumda Bir, uluhiyet âleminin malı, geri kalanlarsa o birin kesret âlemindeki

yankısı olmuştur.

İmam, okuyup rükûya varır. "Sübhane rabbiyel azîm" deyip kalkar ve "Semiallahü limen hamideh" (Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir), yani "Ben sizin hamdinizi işitiyorum" deyince cemaat da "Rabbena leke'l-hamd" (Rabbimiz hamd sanadır) der. Bu, namaz süresince imamın uluhiyet âlemini, cemaatinse onun aza ve kuvasını teşkil ettiğini gösterir. Namaz bittikten sonra imam yine halka dönüp yüzünü gösterir. Bu, onun âlem-i şühuda indiğini belirtmesi demektir. İşte cemaatla kılınan namazdaki rumuzlu hareketlerin anlamı ve açıklaması budur.

Bunları bilen ve namazı bilerek kılan kimdir?.. Ayağından nalınlarını çıkarmış olanlar... Yani, mürşitler... Gerisi bilmez. Böyle olunca da, müritlerin kıldığına, "Nafile" derler. Mürşitteki ilim olmasa müritler bunları nereden öğrenecektir? Onun için müritler, mürşitlerinden duyup öğrendikleriyle kaza ve nafile namazları kılabilirler.

Kendi başına kaza namazı kılacak olanlar önce ezan okur, ondan sonra namaza başlarlar. Bu ezan, mürşide duyurmak içindir.

NAMAZ VAKİTLERİ

Namaz, insanı vuslata götürdüğü için, her namazın bir vakti ve delalet ettiği bir mertebe vardır. Namazlar, buluşma yerleri olduğu için, bunları çok iyi düşünmek ve bilmek gerekir. Örneğin sabah namazı, güneş doğmadan önce kılındığı için mutmainne mertebesinin namazıdır. Yatsı namazı, âlem-i Lâhut'un karanlığındadır. Onun için kılınabileceği süre uzundur ve gece boyunca, sabah güneşin doğuşuna kadar kılınabilir. Burada güneşin doğmasından kasıt, ışık verecek bir mürşidin bulunmasıdır.

Vakit namazlarının ne zaman kılınacağı bilinmektedir. Ama güneş doğarken, güneş batarken ve güneş tam tepedeyken namaz kılınmaz. Bu kurallar, yani namazın güneşle ilişkisi de rumuzdur. Şöyle ki, güneş doğmadan önce kişi karanlıktadır. Namaz Hakk'a yaklaşmak demek olduğuna göre,

güneş (ilim güneşi) yükseldikçe insan aydınlanmaya başlayacak, aydınlanacak ve güneş tam tepeye çıktığında artık gölge (karanlık) kalmayacağı için, kimin kime namaz kılacağı belli olmayacaktır. Bu sebeple mertebe-i fena mutlaka gereklidir. Çünkü, bu anda, evvelce izah ettiğimiz gibi, saatin akrebi ile yelkovanı birbirinin üstündedir ve buna "zeval" denir. Namaz kılınabilmesi için akreple yelkovanın birbirinden biraz ayrılması, yani saatin on ikiyi beş veya on, hattâ bazı yörelerde yirmi geçmesi gerekir. Çünkü, namaz kılınabilmesi için gölge olması şarttır. İnsan, aslında bir gölgedir. Bu gölge kaybolduğunda, yani akreple yelkovan üst üste gelip biri diğerinin altında gizlendiğinde veya ortada kendinden başka kimse kalmadığında, kim kime namaz kılacaktır?

İbadetin bir amacı vardır ve o da vuslata ermektir. Her şey bir noktada toplandığında, yani güneş tam tepedeyken gölge kaybolduğu için, vuslat gerçekleşmiş gibi olur ve namaz kılınmaz. Buraları iyi düşünmek gerekir.

İnsanlar, kâinatta Allah'ın gölgesi mesabesindedir. Bu durumu anlatmak için eskiden halifelere, "Zıllullahi fiyl'ard" (Allah'ın arzdaki gölgesi), padişahlara da, "Halife-i ruy-i zemin" (yeryüzünün halifesi) denirdi. Kur'an'da da *"Gölgeyi uzatmıştır"* <25-45> denmektedir. Bunun anlamı şudur: Biz, birer gölgeyiz ve gölge olduğumuz için aslımızı bulabiliyoruz. Aynı şeyi zâhir uleması da söylüyor.

Nasıl, bir ağacın gölgesi güneş vurduğu zaman ortaya çıkarsa, bizim durumumuz da böyledir. Ağaç olmasa, o gölge olmazdı. Çölde kaybolan bir deve, nasıl ayak izleri takip edilerek bulunabiliyorsa, biz de gölgeyi takip ederek aslımızı buluyoruz. Ancak, güneş tam tepeden vurduğunda, gölge aslın içinde fenâ bulup "Aslım sensin, yine sana gelmişim" demek zorundadır. Bu durumda kim kime namaz kılacaktır? Nitekim, miraçta da o noktaya gelindiğinde, "Dur ya Muhammed, Rabbin namazdadır" denmiştir ki, bu namazı kılanın Rabb olduğunu ve gölge olmadığında da, O'nun kendi kendine namaz kıldığını göstermektedir.

Güneşin tam batma anında da namaz kılınmaz, ama

ikindi namazına evvelden başlanmışsa devam edilir. İkindi namazının mutlaka güneş batmadan önce kılınması gerekir. Bu konuları şeriat ehli iyi bilir ve titizlikle uygularlar.

İkindi namazının sünneti yatsı namazınınki gibi, sünnet-i gayrı müekkededen olduğu için, Peygamberimizin de bazen yaptıkları gibi, acele işi olanlar bu namazların sünnetini kılmayabilirler.

Bayram namazına gelince, bu namazın da güneş doğmadan kılınmaması bir rumuzdur. Bayram namazı her taraf iyice aydınlanıp didar görüldükten sonra kılınacak ve bundan sonra da oruca ihtiyaç kalmayacaktır. Didar nerede görülecektir? Bunu da bir ilahimde

Cennet cemal istenilen
Göster didarın denilen
Her ne ki var gönle gelen
Mürşit imiş cümle heman

diyerek anlatmıştım. Ama ilahileri ne anlama geldiğini düşünmeden okuduğumuz için anlayamıyor ve daima aklımızdaki İlah-ı mec'ulle uğraşıyoruz.

Kural olarak, bayram namazı güneş iki adam boyu yükseldikten sonra kılındığı için, raziye ve merziye mertebelerinin namazıdır. Bunda mürşit ve mürit karşı karşıya gelip birbirlerini göreceklerdir. Onun için gece bayram olmaz.

Bayram namazı dokuz tekbirle ve iki rekât kılınır ki, bu da dokuz eflâki hatmedip gelişin ifadesidir. Kılınan iki rekattan biri kişinin kendisi, diğeriyse Allah'ı bilen mürşidi içindir. Çünkü, salik mürşidini kendisinde görmese bayram edemezdi. Bu noktada ruh, Efendi, ceset ise mürittir ve ruh ile ten birleşir, bir olur ki, buna da "vuslat-ı ulya" denir. O beden, ruh olan Efendi olmazsa bir işe yaramaz.

Bayram namazı kılındıktan sonra bayram süresince oruç tutulmaması da bir rumuzdur. Çünkü, Hakk'ı gören daha ne orucu tutacaktır? Kâinattan oruç tutup kâinatın sahibini bulduktan sonra kime oruç tutacaktır?

Bu konuların benden açıklanmasının nedeni, devrimizin cahillik devri değil, zekâ, idrak devri olmasıdır. Bugün, ma-

kinelerin insan gibi konuşmaya başladığı bir devirdeyiz. Onun için hâlâ bazı şeyleri açıklamamanın anlamı yoktur. İşin iç yüzü, böyledir.

KAÇ TÜRLÜ NAMAZ VARDIR?

Dört çeşit namaz ve dört çeşit oruç vardır. Kim hangisini isterse onu kılsın. Ben, bu konuda kimsenin işine karışmam.

Zâhiri namazlar burada kılınır ve burada kalır. Çünkü, insan yaşlanınca beli, dizleri kıvrılamaz, hattâ bacakları bedenini taşıyamaz hale gelir. O zaman diğer namazları bilmeyenler ne yapacaklardır?

Namaz şeriatta, tarikatta ve hakikatte farklı şekillerde kılınır. Şeriat namazı herkesin bildiği vakit namazlarıdır. Buna, "suret namazı", "zâhiri namaz" gibi isimler de verilir. Bu namazları herkes görür. Bu sebeple de mezâhiri kurtarmaya yarar. Kişiyi namaz kılarken görenler, "Adam beş vakit namaz kılıyor" diyerek kılanı takdir eder. Ama, görenlerin hiçbiri namaz kılanın iç yüzüne vâkıf değildir.

Akla hiçbir şey getirmeden iki rekât namaz kılmak mümkün değildir. Çünkü, kalp inkilâbeden (değişen) demektir. Kalp kelimesi de, inkalabe kökünden türetilmiştir.

Şeriat namazında bir harfin terki (unutulması) veya tehirinde (üç kere Sübhanallah denebilecek kadar süre içinde hatırlanamamasında) namaz bozulur kuralı vardır. Namaz bozulduğunda farz kılınırken bozulduysa, yeniden kılınır, farz dışında bozulduysa secde-i sehv yapılır. İlâhi zevki daha yüksek âlemlerde olanların kafaları oraya gittiği için, böyle kimseler, kuralına uygun şeriat namazı kılamazlar.

Şeriatta namazdan gaye insanlık, insanlıktan gaye ise Hakk'a yakîn olmaktır. Bunun yolu da şeytanı gönülden atıp temiz ahlak ve temiz amel sahibi olmaktan geçer. Bunun aslı ise, sen ben, ben sen olmaktır.

Şer'i namazın farzları, günde yirmi rekâttır. Ama, sünnetleriyle birlikte kırk rekâta çıkmıştır. Bazı namazların birleştirilerek kılınması mümkünken, bu yol hiç kullanılmaz hale getirilmiştir. Örneğin, öğle ve ikindi namazları, "cem-i

mütekaddimin" adı altında, akşam ve yatsı namazları da, "cem-i müteahhirin" adı altında birleştirilerek kılınabilir. Bu uygulama Hazret-i Peygamber zamanında yapılmış olmasına rağmen, günümüzde yalnız hac süresince Kâbe'de kabul görmektedir.

Aynı şekilde cuma namazının farzı iki rekât olduğu halde, günümüzde on altı rekât kılınmaktadır. Teravih namazını Peygamberimiz, yalnızken sekiz rekattan fazla kılmadığı halde, bugün yirmi rekât olarak kıldırılmaktadır.

Şeriat namazının gerçeği, O'nun emrettiği farz olan namazlardır. Farz, iki rekât sabah, dört rekât öğle, dört rekât ikindi, üç rekât akşam, dört rekât yatsı ve üç rekât vitir namazıdır. Geri kalanlar, Peygamber kıldığı için sünnet olarak bilinir.

Hocalar, sabah namazının ilk rekâtını biraz uzun tutarlar ve süreyi uzatmak için Kur'an'dan bir sure veya uzun bir sureden bir veya iki sayfalık bir bölümdeki ayetleri okurlar. Böyle yapmalarının nedeni, uyanamayıp namaza tam zamanında yetişemeyenlerin, biraz gecikmeyle de olsa yetişebilmelerine imkan vermektir.

Vahabîler, "Biz Allah'a bağlandık, onun için farzını kılarız, gerisine karışmayız" derler ve sünnetleri kılmazlar.

Şeriat namazını, mukim olanlar (bir memlekette devamlı duranlar) ve misafirler farklı kılar. Misafir namazında sünnetler kılınmaz. Farzlarsa dört rekâttan iki rekâta iner. Misafir abdesti, ayak mestliyse, üç gün bozulmaz.

Tarikat namazı, enaniyetten kurtulmak, sadece Hakk'ın var olduğunu kabullenmek anlamına gelir. Miraçta "Dur yâ Muhammed" denen nokta budur. Bu noktada gölge olmadığından namaz da kılınmaz demektir.

Hakikat ve marifet namazları ise birbirine çok yakındır ve her ikisi de iç âlemin malıdır. Hakikat namazı, "siret namazı" veya "ahlak namazı" denen gerçek namazdır ki, bu daima Allah düşünülerek kılınan teveccüh namazıdır. Bu namaz içten kılındığı için dışardakiler tarafında görülmez ve bilinmez. Onu sadece kılanla Allah bilir. Mürşitlerin esas va-

zifesi de müritlerine bu namazı kıldırtmak ve onları devamlı namaza *"Daimi namaz"*a <70-23> alıştırmaktır. Çünkü, hakikat namazının amacı, halkı bırakıp Hakk'a kavuşturmaktır. Halk görünen, Hakk ise görünmeyendir. O, ancak manen bilinir, sonra kişinin basiret gözü açıldıkça, sureten (dış alemde) de idrak edilir.

Şeriat namazı mezahiri kurtarmak, hakikat namazı ise kendini kurtarmak için kılınır. Bir de marifet namazı vardır ki, o da her ikisi için Allah tarafından kılınır.

Vahdetten gelen emirler, kesrette farz, kesretten gelen dileklerse, nafile namazı olmuştur. Allah ahadtir, vahidiyet ise O'nun kesretidir. Yani, Allah'tan olan namaza "kurb-u feraiz", o namazın feyzine "feyz-i akdes", bu feyzin kuldan yansımasına da, "feyz-i mukaddes" denmektedir. Hazret-i Musa'ya *"Sen mukaddes Tuvâ Vadisi'ndesin"* <20-12> denmiş olması, mukaddesin de yine Allah'ın olduğunu ispat eder. Onun için buraları çok iyi düşünmek ve anlamak gerekir.

Nafile namazları, kulun kıldığı namazlardır. Çünkü, Allah, "ve kullarım bana nafilelerle o kadar yaklaşırlar ki" buyurmakta ve böylece bizim, namazı, O'nun verdiği kuvvet ve kudretle kıldığımızı ima etmektedir. Kulda bir şey olmadığı için, onun her yaptığı şey nafiledir, boşunadır. Çünkü, kulda kuvvet, kudret ve bilinç yoktur. Allah, kullarını sevip onlara nazar ettiği için, bu nazarın bir ucu kulun kalbinde, diğer ucuysa Allah'tadır. Buna "aşk" dendiğini biliyoruz. Allah, kendindeki aşk ipinin ucunu çektiği zaman, kulda bir çekilme olmaktadır ki, buna "cezbe" adı verilir. Kul, bu cezbe ile Allah'a çekilir ve ulaşır.

CUMA NAMAZININ ÖZELLİKLERİ

İnsanın cuması, bedenidir. Allah, tüm aza ve kuvayı o bedende cem etmiş, toplamıştır. O halde burada namaz, o bedeni sıhhatte tutmaktır. Bedenin cumasını kılmak, onu daima sıhhatte tutmak demektir. Sıhhatte olmayana cuma namazının farz olmamasının, yani hasta olanların cuma namazı kılamamasının nedeni budur.

Cuma namazı hür olanlar için farzdır. Köleler cuma namazı kılamazlar. Tabii, bu âfakı ilgilendiren bir şarttır. Enfüste ise, bedene değil, içindekine, yani ruha insan dendiğine göre, beden içinde hapsolmuş durumdaki ruh, hür olarak kabul edilemez. Onun için, ruhu bedene esir olmuş, bedenin esaretinden kurtulamamış olanlar için cuma farz değil, hattâ yasaktır. Cumayı kılmak isteyenler, önce hürriyetlerini kazanmak zorundadırlar ki, bu da hiç olmaktan geçer. Hiç olmayı gerçekleştirebilmek içinse, nefse hakim olmak şarttır. Nefsine hakim olamayan, alışkanlıklarının esiri olanlara, tam anlamıyla hür nazarıyla bakılabilir mi?

O halde, yapılması gereken şey, bu alışkanlıklardan tamamen kurtulup hürriyeti kazanmak olmalıdır. Bu gerçekleştirilebildiği takdirde, usulüne uygun cuma namazı kılınabilir. Çünkü, cumada kişi, emretmiş olan Efendi'nin, yani Hakk'ın huzurundadır. Cuma, bu huzurda kılınır. Hâdi, hediye etmedikçe Mehdi'den ses çıkmaz. Onun için, surete itibar etmeyip içerdeki Efendi'ye (yüce ruha) bakmak lazımdır. Tabii, bu da kişinin mertebesine göre olacaktır.

Bu konuyu derinleştirmek çok kimsenin aklını karıştıracağı için, Hazret-i Musa'nın dediği gibi "Böyle istiyor, böyle oluyor" deyip konuyu kapatmakta fayda vardır. Ancak, insan şunu bilmelidir ki, Allah, gümüş kapıyı kapatırsa, altın kapıyı açar. Çünkü, rahmeti daima öne geçmiş, yarışta rahmet atı, gazap atının önünde yer almıştır.

CENAZEYE NEDEN NAMAZ KILINIR?

Cenazeye namaz kılınmasının nedeni, ölen kişinin varlığını Hakk'a teslim etmiş olmasıdır. Hayatta olana namaz kılınmamasının nedeniyse, onun kendine varlık veriyor veya Hakk'ın varlığını gasp ediyor olmasıdır. Kişi, ne zaman varlığı sahibine verirse, o zaman onun da namazı kılınır. Bu nedenle iş enaniyetten kurtulabilmektedir. Enaniyetten kurtulana kâinat namaz kılmaya başlar. Zaten, namazı kılan da Hakk'tır. Nitekim miraçtaki, "Dur ya Muhammed Rabb'in namaz kılmaktadır" ifadesi bunu göstermektedir. Ölen, ister

ıstırari (zorunlu), ister ihtiyari (bilinçli) ölmüş olsun, onun namazını Hakk kılar.

Cenaze namazı en az yedi kişiyle kılınır ve farz-ı kifayedir. Buradaş farz olan kişinin kendine bakmasıdır.

Cenaze namazında hoca, "Müteveffayı nasıl bilirsiniz?" diye sorduğunda, bu yedi kişi "İyi biliriz" derse, Allah da o kişiyi iyi diye kabul eder. Buradaki yedi kişiden amaç, safiye mertebesidir ve Allah bu mertebede kendi kendini affediyor demektir.

NAMAZ NASIL KILINIR?

Bir namazın namaz olabilmesi için Fâtiha ile birlikte birkaç ayet okunması yeterlidir.

Namazın, "kade" denen oturma bölümü Hazret-i Peygambere aittir, tahiyyattır, O'na selam faslıdır. Bunun arkasından kişinin kendine ait bir dua okuması da âdet olmuştur. Ancak bunlar olmasa da namaz olur.

Şer'î namaz, sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı olmak üzere beş vakitte kılınır. Bu beş vakit namaza "salât-ı muvakkate" adı verilir. Bunların da vacipleri, sünnetleri belirlenmiştir.

Namaz, değişik bölgelerde farklı şekillerde kılınmaktadır. Örneğin Mısır'da, ikinci rekâtta, rükûya varmadan önce, imam iki ilâ üç dakika süren bir dua okur ve cemaat "Âmin, âmin" diyerek duaya iştirak eder.

Bizde, Fâtiha'yı imam okur, cemaat içinden "Âmin" derken, Mısır'da cemaat bunu sesli olarak söyler.

Şekil olarak, kadınların namaz kılışları da yöresel farklılıklar gösterir. Bazı yerlerde ellerini kalplerinin üzerinde birleştirirken, bazı yerlerde uzatırlar. Bunu yapanlar kendilerine göre anlamlar vermişlerdir. Ellerini uzatıp bağlayanlar, "Elif gibi dümdüz" olduklarını söylerken, göğüslerinin üzerinde toplayanlar da, "Kalbimizdedir" derler.

Sağ ayağıyla sol ayağının üstüne basanlar da vardır, ama bu farklılıkların hepsi şekilden ibarettir ve her mezhep kurucusunun kendi anlayışına göre bir sistem geliştirmesin-

den kaynaklanmıştır. Pekiyi, bu şekillerden, bu hareketlerden gaye nedir ve bu şekillendirmeler neye dayanarak ve ne sebeple ortaya konmuştur? Bunların tek gayesi vardır ki, o da Allah'a vasıl olmaktır.

Her mezhep mensubu kendine göre bir namaz erkânı oluşturmuştur, namazı farklı erkânla kılar ve kendi yönteminin doğru olduğunu söyleyip diğerininkini beğenmez. Böyle olmasının nedeni namaz gerçeğinin anlaşılamamış olmasıdır. Eğer, kılınan namaz gerçek amacına ulaşıp insanın içini, dışını tertemiz hale getirebiliyorsa, o zaman erkânın önemi ortadan kalkacağından, hepsinin dediği doğru olur. Zaten her mezhep mensubunun farklı kılıyor olması da namazda önemli olanın hareketler değil, o namazın özü olduğunu gösterir ki, bu öz, insanın kalbinde, düşüncelerinde, niyetindedir.

Namaz tek kılındığı zaman, kılan kimse hem imam, hem cemaat olur. Burada imam olan kişinin ruhu veya aklı, bütün aza ve kuvasına, yani cemaatine namaz kıldırır. Onun için kişi hem "Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir" hem de "Rabbimiz hamd sanadır" diyecektir. Kişinin böylece hem imam, hem cemaat, hem müezzin oluşu, birlik âleminde bulunması demektir. İşte tevhitten gaye de buraya ulaşabilmektir. Bir olan, kendi Rabb'ini bulacak ve "Rabb'in kim?" dediklerinde, cevabını verecektir. Tıpkı, kendi namazını kıldığı gibi...

Görüldüğü gibi, şeriat baştan aşağı rumuzlardan ibarettir. Bu durumu Kenzi Hazretleri

Dilâ, bu gördüğün âlem alametten kinayettir
Eğer arif isen sırra sana remz ü işarettir

diyerek anlatmakta ve kasidenin devamında da "Bu varlık kenz-i mahfinin zuhurundan ibarettir" diyerek bu görüşü pekiştirmektedir.

VUSLAT NEDİR?

Vuslat, gönül birliği veya asli vatana kavuşmak demektir. İnsanın asli vatanı ahirettir. Biz oradan geldik ve *"De ki:*

Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz" <2-156> hükmünce yine oraya döneceğiz. Bu ayet bize vatan-ı aslimizin Allah olduğunu göstermektedir. Zaten, vatan-ı fer'îde kıyam eden de O'dur ya... Onun için "Vuslat ebedidir" denir.

Her zerrenin kendine göre bir vuslatı vardır. Bir merkezden bir merkeze geçerken atlanan nokta, atlayanın vuslatıdır. Buna bir örnek olarak el oyasını göstermek mümkündür. Oya yaparken iplik alınır ve sırasıyla zincir örülmeye başlanır. Her zincir halkası bir noktada bir öncekiyle temas, yani vuslat halindedir. Örülen bu zincir belirli bir uzunluğa gelince, bir noktada birleştirilip bir motif meydana getirilir. Bu motif de bir vuslattır, ama bu büyük motifin vuslatının yanında diğer zincir halkalarının vuslatı hayal gibi kalır. Bir süre daha işe devam edildiğinde bu motifin yanında bir motif daha oluşturulur ve bu kez iki motif birbiriyle vuslat etmiş olur. İş tamamlanıp bitirildiğindeyse, artık o motiflerin vuslatı da bir hayal mesabesinde kalmıştır.

İnsan da böyledir. Her an birbiriyle vuslatta ve her an iştiyaktadır. İştiyak ve vuslat birlikte olur. İştiyaka acıkma, vuslata ise doyma denir. İnsan acıktıkça iştiyakta, doydukça vuslattadır. Bunu özetlemek gerektiğinde "Hasrette iştiyak, vuslatta gına vardır" denir.

Vuslatın bir anlamı da, kavşak noktası veya birleşme noktası demektir. Vuslat taş, bitki, hayvan, insan, her şeyde vardır. Örneğin, bir taşı taş kitlesi halinde tutan cazibe, o taşın zerrelerinin vuslatıdır. Bu cazibe kaybolursa, taş kum, un, hattâ molekül veya atom halini alır ama bu kez başka bir âlemde vuslatı gerçekleştirir ve terkibi değişir.

Vuslatın insanda olanı da, bedensel (hayvani) ve ruhsal (ulvî) olmak üzere iki türlüdür. Bunun hayvani olanı da insan içindir. Çünkü, hayvan kelimesi, bakmayın halk arasında hakaret anlamında kullanıldığına, aslında, kendisine hayat verilmiş, kendisinde hayat olan demektir ve hiç de kötü bir kelime değildir.

Ruhsal vuslat ise, insanın kafasındaki düğümlerin çözülmesidir. Çözülen her düğüm insanın üstündeki bir yükü kal-

dırmış ve insanı, o konuyla ilgili vuslata erdirmiş olur. Her öğrenilen şey, yeni bir vuslata ermek demektir. Tüm düğümlerin çözülmesi ise, vuslatın sonsuzluğa ermesi, yani gerçek vuslata ermek demektir.

Vuslatı bu mânâda aldığımızda, her mertebenin bir vuslatı olacağı aşikârdır. Bunlar zincirleme olarak gide gide, sonunda bir noktada toplanır.

En aşağı mertebenin vuslatı, dünyadaki maddi vuslattır. Bu, dişi ile erkek arasında olur. İnsan, hayvan ve bitki çiftleşmeleri bunun örnekleridir. Bu vuslatın amacı, karanlıktan nur çıkartmak ve kâinattaki hüvezzâhir esmasının devamlılığını (yeni nesillerin devamını) sağlamaktır.

Âdem'le Havva'nın cennetten kovulmasına sebep olan bu vuslattır ve kovulma nedenleri de, bir an için Allah'ı unutmuş olmalarıdır. Daha sonra her ikisi de, Allah'ın bildirmesiyle, kendilerinde hem dişilik, hem de erkeklik olduğunu öğrenince, sıfatın zâttan ayrılamayacağını idrak etmişler ve yine eski huzurlarına kavuşmuşlardır. Bunu evvelce anlatmıştık.

Allah'a vuslat ise, kadehin rengi ile içindekinin renginin birbirinden tefrik edilemediği veya akreple yelkovanın üst üste gelip uzaktan görülenin akrep mi, yelkovan mı olduğu bilinemediği ya da ateşle demirin birbirinden ayrıt edilemediği duruma gelebilmektir. Bu durumda kişinin sözü Hakk'ın sözü olur. Bu durumu Allah isterse kuluna da hissettirir.

Vuslat da mertebe mertebedir. İlmen, aynen ve Hakken visal mertebeleri vardır. Hakken olanda, söylenen söz Hakk'ın sözü olduğu için gereği yerine gelir. Allah'ın, "Sevince de, Onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar, gören gözü olurum, o benimle görür, eli olurum, o benimle dokunur, ayağı olurum, o benimle yürür, kalbi olurum o benimle anlar, söyleyen dili olurum o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim" dediği nokta budur. Bu durumda kişinin isteği O'nun isteği olur ve yerine gelir. Onun için de bu mertebeye herkes ulaşamaz.

En üst mertebedeki vuslat da bu âlemde olur. Bu da, Allah'la insanın karşı karşıya gelmesi ve insanın O'na ayna olması şeklinde gerçekleşir. Bunu gerçekleştiren bir zât da, bir başkasını o seviyeye kadar yükseltip kendine ayna yapmak suretiyle bu vuslatın devamlılığını sağlar. Benim size tekmil-i meratib ettirmem, nazari olarak vuslat ettirmem demektir. Ama, bunu bizzat yaşayarak gerçekleştirecek olan sizsiniz. Çalışan kazanır, çalışmayansa fark-ı saniye çıkıp tekrar fark-ı evvele ineceğine, fark-ı evveldeki eski yerinde kalmış olur.

İlahi vuslat dört aşamada gerçekleşir. Mânâdan mânâya, mânâdan maddeye, maddeden mânâya ve maddeden maddeye... İlk aşamada Allah kendine âşık olmuştur. Sonra esmalarına olan aşkını kullarının kalbine yansıtarak göstermiştir ki, buna "kurb-u feraiz diyoruz. Kul, önce bu durumun farkında olmasa bile zaman içinde namaz, dua vs. ile buna cevap vermeye çalışır. Buna da "kurb-u nevafil" diyoruz. Nihayet, kuldan kula bağlantılarla vuslatın son safhası da gerçekleşir ve kul gerçek vuslata ulaşır. Burada vuslat denen şey bir ilme vasıl olmaktır.

Bazıları, bunu yanlış anlayıp maddi vuslatla karıştırmıştır. Allah, kullarının ne düşüneceğini bildiği için, maddi vuslatı, yani süfli tabakaların vuslatını kurallara bağlamış ve ona nikâh denen bir kısıtlama getirmiştir.

Vuslat bir zelzeledir. Hepimiz bu zelzelenin içinde yaşadığımız halde, farkında olmadığımız için zelzeleden ödümüz patlar. Ama, şunu bilmekte fayda vardır ki, en büyük zelzele vuslat anında yaşanan zevktir. Öyle olduğu için maddisinden sonra bile "Kendinize gelin" denerek, yıkanmak emredilmiştir.

Allah, elle tutulur, gözle görülür bir şey olmadığına göre, Allah'a nasıl vasıl olunur? Namazla... İşte gerçek namaz da budur ve amacı, Allah'a yaklaşıp O'nunla sen ben, ben sen olabilmek, yani neşe-yi ulâya ulaşıp onu zevk edebilmektir. Bizim yapmaya çalıştığımız da budur.

NAMAZIN DOĞRU KILINMASI NE DEMEKTİR?

Namazın doğru kılınması, yukarıda namaz hareketleri ve duaları bahsinde anlattıklarımızın bilinip uygulanarak kılınması, yani anlatılanların idrakine varılıp hayata geçirilmiş olması demektir. Kur'an'da bir çok yerde *"Namazınızı doğru kılın"* <2-43>, <2-110>, <24-56>, <58-13>vb. denmesinin amacı budur. Bunlar gerçekleştirilmeden, belli hareketlerin yapılıp ezberlenmiş bazı sözlerin söylenmesi, namaz değil, ancak namaz taklididir. Bu, bozuk bir saate bakıp onu tamir edeceğine, boyuna "saat saat" deyip kendi kendine saatin tamir olmasını beklemeye veya içinde bulmadan ya da bulmaya çalışmadan papağan gibi "Allah Allah Allah" demeye benzer. Allah'ı zikretmek, O'nu içte bulmaya çalışmaktır. Aksi halde hayali bir Allah yaratılmış olur ki, buna İlah-ı mec'ul dendiğini biliyoruz.

İbadet safiyane yapılırsa makbuldür. İnsan ibadetini safiyane yapar ve daima "Allah'ım bana bu yaptıklarımın hakikatini göster" diye dua ederse, Allah da ona yardım eder.

Namaz kılmaktan amaç, Allah'a varmak, yani miraç etmektir. Bunu yapabilmek için, insanın içinin çok temiz olması şarttır. İçi temiz olmayanlar, ne kadar namaz kılarlarsa kılsınlar, katılıklar âleminde kalacakları için miraç edip Allah'a varamazlar.

Temiz yürektir her işin başı
Tevhit aşına bakılmaz şaşı

deyişimizin nedeni budur.

Herkes namaz kılsa fena mı olur? Hayır, ama, kimse de namaz kılamadım diye müteessir olmamalıdır. Çünkü, namaz kaza edilir. Ama, hayat namazı daimidir. İnsan, bunu doğru dürüst kılmaya bakmalıdır.

TAKLİT NAMAZ NEDİR?

İnsanın yalnızca gösteriş için namaz kılması, o insanın kendi kendini aldatmaya çalışmasından başka bir şey değildir. *"O gün vay haline o yalanlayıcıların"* <77-15, 19, 24, 28, 34, 37, 40, 45, 47, 49>, *"Vay haline o namaz kılanların ki.*

Namazlarından bihaberdirler onlar" <107-4,5> ve *"Din konusunda yalan söyleyenleri görmez misin"* <107-1> ayetleriyle bunlar anlatılmaktadır. Bunların ilk ikisinde, "Vay o yalancı namaz kılanların haline" dendikten sonra, üçüncüsünde "Yalancıları görmez misin?" denerek, gereğini yerine getirmeksizin, namaz kılıyorum diye yatıp kalkanların durumu anlatılmaktadır. Böyle olmasının nedeni, Allah'ın daima içe nazır olması ve içi temiz olmayanların yaptıkları ibadetleri dikkate almamasıdır.

Allah, insanları, bilmeden namaz kılsınlar diye değil, harfleri bilsinler, okusunlar, anlasınlar diye yaratmıştır. Her yatış, kalkış bu harflerin okunması demektir. Dikilmek, eğilmek, secde etmek ve oturmak ne demektir?

Namazda Fâtiha okumak şarttır. Fâtiha'da da *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> denerek niyaz edilir. Bu sözler Arapçadır ve namaz kılanlar bunların ne anlama geldiğini bilmeden tekrarlayıp dururlar. Sonuçta da namaz, sadece şekle indirgenmiş, yani yatıp kalkmaya namaz denmiş olur. Biz de buna "taklit namaz" diyoruz.

Taklitçilik maymunluğun vasfıdır. Maymunlar bilmedikleri ve anlamını kavramadıkları hareketleri tekrarladıkları için taklitçi olarak nitelendirilirler. Aynı şekilde anlamı bilinmeyen sözleri tekrarlayan canlılar da papağanlardır.

Pekiyi, bu durumda insanlar nasıl uyanacak ve nasıl işin aslını öğrenip taklitçilikten ve papağanlıktan kurtulacaktır? Tabiatıyla, yukarıda anlattıklarımızı öğrenerek, yani hareketlerin ve okuduklarının anlamını bilip onları hayata geçirerek... Çünkü, namaz, insan olduğumuz ve hayvanlık vasıflarından sıyrıldığımız için bize emredilmiştir.

Taklit namaz, çocukların bir araya gelip evcilik oynamalarına benzer. Taşları dizip kendilerine ev yapar, cam veya kağıt parçalarını para yapıp onlarla alışveriş ederler. Bu esnada o ellerindeki cam parçalarından birini alıverseniz, "Paramı aldı" diye bağırıp kavga etmeye başlarlar. Onlar çocuk olduğu için oyuna kendilerini kaptırır, inanır ve ellerindeki-

lere gerçek nazarıyla bakmaya başlarlar. Bu yüzden de elerindeki alındığında, gerçek paraları alınmış hissine kapılırlar.

Bu davranışlar çocuklar tarafından sergilendiği için, onların çocukluğuna verilir ve hoş karşılanır. Ama, aynı davranışı büyükler gösterdiğinde, her halde, aynı şekilde hoş karşılamak mümkün değildir.

İşte, Allah ilminin yanında da suret namazı, aynen çocukların evcilik oyunu gibidir. İnsanların "Malım, mülküm, servetim" diye feryad ü figan etmeleri de aynı şekilde düşünülür ve böyle yapanlar kemâl sahiplerinin nazarında birer çocuk olarak kabul edilip mazur görülür. Nasıl oyun esnasında karnı acıkan çocuklar, gerçek karşısında o tüm oyuncaklarını bırakıp evlerine koşuyorlarsa, insanlarda da kemâlât attıkça aynı durum ortaya çıkar ve kişiler o oyuncaklarını atıp Allah'a yaklaşmaya başlarlar. Bundan sonra da Allah, onlara kendi azamet-i kibriyasından olgunluk bahşeder.

Namaz, insanın içiyle, dışıyla insan olmayı öğrenmesi için farz kılınmış olmasına rağmen, bugün maalesef, namaz esnasında sağına, soluna selam veren kimselerin, camiden çıkarken Allah'ı unutuverdiklerini görüyoruz. Böyleleri, namaz kıldım diye kendilerini ve etraflarındakileri aldatsalar bile, Allah'ı kandıramazlar. Kandıracağını sananlar yanılırlar ve yanıldıklarını anladıklarında da iş işten geçmiş olur.

Bunun, bir de müraice yapılan şekli vardır ki, bunu İznik'li Behçet

Azâdeseriz kayd-ı alâik bizce abestir
Taat diyerek zerk-i riya bizde abestir

diyerek anlatmaktadır.

Bugün maalesef, namaz kılanların çoğu evhamından ötürü namaz kılmaktadır. Evham oluşmasında da iki faktörün rolü vardır ki, bunlar, cehennem korkusu ve cennet arzusudur. Onun için insanların çoğu ya cehennem korkusundan ya cemiyet baskısından ya da alışkanlık haline getirmiş olmasından dolayı namaz kılmaktadır. İnsan, bu durumda olup Zât'a yönelemeyince, yapılan ibadetler âdete dönüşür.

Allah, kullarına yardım edicidir. Onlardan yardım bekleyici değildir. Hal böyle olduğuna göre, biz kul olarak kendimize "İbadet etmekle O'na güç mü veriyoruz?" sorusunu sormak zorundayız. Çok kimse namaz kılıp ibadetini yaptığında "Borcumu eda ettim" der. Bu sözü edenler, kendilerini ne zannetmektedirler ki, O'na olan borçlarını eda etmiş olsunlar? İnsan olarak bir nefesin bile borcunu eda etmek mümkün müdür?..

Allah, daima vericidir ve bu ihsanlarının karşılığını beklemediği için, devamlı olarak ihsan edip durmaktadır. Verdiğinin karşılığını bekleyen kullardır. Onlar da bunu birbirlerinden öğrenmişlerdir. Onun için "Ben sana şunu verdim, bunu yaptım" deyip durmaktadırlar. İnsan, nefesini alıp veremese veya verip alamasa ölüp gider. Onun için, bilgisizliğimizden kendimize mal ettiğimiz her şeyin O'nun ihsanı olduğunu düşünerek, böyle sözler sarf etmekten kaçınmamız gerekir.

Borç ödüyorum düşüncesiyle kılınan namaz, aynen bir çocuğun, namaz kılan birinin yanında dikilip onun yaptıklarını tekrarlamasına, taklit etmesine benzer. Zaten şeriatın, dinin çocukluk âlemi olmasının sebebi budur. Şeriatta, namaz kılmasını bilmeyenlerin bir camide toplanıp imama uymaları halinde namazlarının kabul edileceğinin söylenmesi, bunun delilidir? Evet, bunların namazı da kabul olunur ama bu şekildeki kabulden amaç, insanları bir araya toplayıp onları birlikte tutabilmektir. Bu birliğe dahil olanlar arasındaki saf ve temiz kimseleri, yani saf tutanları, Allah kurtarmaktadır. Ama, namazdan çıkıp "Daha abdestle duruyorum" diyerek, karşısındakileri kandırmaya kalkanları acaba Allah affeder mi?

İşin hakikatine bakılırsa "Ben namaz kıldım" demek bile doğru değildir. Çünkü, bu bile, bir enaniyet (benlik gösterme) ifadesidir.

İbadet, Hakk için çalışıp Hakk'a hizmet etmek ve O'na lâyık olmak demektir. Sadece hareketleri tekrarlayıp sonra sokağa çıkıp "senindi, benimdi" kavgasına girmek değildir.

İlah-ı mec'ule tapanlar, henüz şühûd âlemine, yani cemül cem noktasında Hakk'ı her zerrede görür hale gelememişlerdir. Onlar, Hakk'ı ancak, a'yan-ı sabitede görebilmektedir. Dikkat ederseniz hocalar, *"Vay haline o namaz kılanların ki"* <107-4> ayetini hiç okumazlar. Biz böyle yapmakla cenneti onlara bırakıp cehenneme mi talip oluyoruz? Asla... Biz, cenneti burada yaşıyoruz. Onlar, hayallerinde tasavvur ettikleri cennetin resmini çizmeye çalışırlarken, biz onun içinde yaşıyoruz. Sizce hangisi daha gerçekçi?

Her şeye rağmen, taklit ibadet deyip geçmemek lazımdır. Çünkü, insan, yaptıklarında samimiyse, Allah ona yol gösterir. Şeriat ilkokuldur. Tahsile oradan başlanır. İnsanlığın ilkokula başlaması da, Hazret-i Musa zamanına, yani aşağı yukarı beş bin sene öncesine kadar uzanır.

Tevhit Hazret-i İbrahim'le başlar, ama onda gaipte kalmıştır. Musa zamanında da gaipteydi, ama Musa'ya ağaçtan hitap ederek kendini belli etmiştir.

İRTİCA NEDİR?

Allah, saflıklarını yitirmedikleri için çocuklara ve çocuklaşıp eski saflığını tekrar kazanmış oldukları için yaşı sekseni geçmiş ihtiyarlara, "Ben soru sormam" deyip dinde, "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın" kuralını getirdiği, kullar, "Rabb'im kolaylaştır, zorlaştırma ve hayırlısıyla tamamına erdir" diyerek dua ettiği, bunlara ilaveten Kur'an'da da, *"Dinde zorlama, ikrah yoktur"* <2-256> yazılı olduğu halde, insanların, dini zorlaştırmak için neden bu kadar çaba harcayıp hemcinslerini zora soktuklarını anlamak mümkün değildir.

Eski devirlerde şer'î amel (şeriatın gerektirdiği ibadetler) yapmayanlar kırbaçlanırdı. Birinci Dünya Savaşından sonra Yunanlılar kaçınca, ülkede bir süre otorite boşluğu oluştu. Bu devrede kraldan fazla kralcılar ortaya çıktı. Bunlar, yatsı namazı saatlerinde ellerinde kırbaçla kahvehanelere gelir, kırbaçlarını masaya vurup orada oturanları uyarır, sonra da kandilleri söndürürlerdi. Ortalık karardıktan sonra

oturmaya devam eden olursa, onları da rastgele kırbaçla dövmeye başlarlardı. Bu durumda millet dayak yememek için, abdestli olup olmadığına aldırış etmeden, isteksizce kalkar ve camiye giderdi.

Kur'an'da, kölelik gibi, taaddüd-ü zevcat da (dört kadınla evlenme müsaadesi) vardır, veraset ve vesayet hususunda değişik hükümler de... Ama, bu hükümler bugün bizde uygulanmamaktadır. Çünkü, her şey tekâmül etmektedir. Allah'ta hiçbir zaman tedenni (aşağı inme, geri dönme) yok, daima terakki vardır. Allah, o zaman öyle istediği için öyle olmuş, bugün de böyle istediği için böyle olmuştur.

Hazret-i Peygamber bugün dünyada olsaydı, bugünün kıyafetlerini giyip bugünün insanı gibi tıraşlı dolaşmayacak mıydı? Bu nedenledir ki biz, bugün, "Peygamberimizin saçı şöyleydi, sakalı böyleydi" diyerek onu taklit etmeye çalışanları, geriye döndükleri için "mürteci" diye nitelendiriyoruz ve bunu yaparken de, Hazret-i Ali'nin "Çocuklarınızı geçmiş zamana göre değil, gelecek zamana göre yetiştirin" sözüne dayanıyoruz. Bunun aksine davranışlar, dini zorlaştırmaktan başka bir işe yaramaz ki, bu da Kur'an'da, *"Allah sizin için kolaylık ister ve sizin için zorluk istemez"* <2-185> denerek men edilmiştir.

HAKİKAT NAMAZI NE DEMEKTİR?

Gerçek namaz, insanın içindeki iyi huyların, yani Hakk'ın dışarı çıkarılmasıdır.

Önemli olan insanın iç âleminin düzelmesidir. İç âlem düzeldikten sonra, gerisi kendiliğinden gelir. Örneğin asabiyet ortadan kalkar. Zira sinirlilik, iki şeyin çarpışmasının sonucudur. İç âlemi düzelmiş olanlarda zıtlıklar ortadan kalkmış olacağı için, bunların yarattığı gerginlik veya iç çatışmalar da yok olacağından, kişinin sinirlenmesi için şart olan yap-yapma, iyi-kötü, güzel-çirkin tezatlarından kaynaklanan gerekçe kalmayacaktır. Zıtlıklar kalmayınca, bunlardan birinin galebe edip işi fiiliyata dökmesi de bahis konusu olmaktan çıkar. Daima hakim hale gelen iyilik fiiliyata da yansır

ve kişinin tüm ef'ali (yaşamı içindeki davranışları) düzelip güzelleşir.

Şer'î namazın beş vakit kılınmasının sebebi hazerat-ı hamse-i ilahidir (beş ilâhi hazret veya âlem). Bunlar, lâhut, nasut, ceberut, melekût ve milk âlemleridir. Bunların hepsini kendinde toplayana da insan-ı kâmil denir. Bu makam Hazret-i Peygamberin makamı olup ebced değeri bin olan gayın harfi ile belirlenmiştir. Birler hanesinde değeri daha büyük bir harf yoktur. Bu durum Kur'an'da, *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların hak olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz, Rabb'inin her şeye şahit olması yetmiyor mu"* <41-53> ayetiyle anlatılmaktadır.

Bu beş hazreti idrak etmeyen miraç edemez. Miraç etmeyene de namaz farz değildir. Çünkü, namaz miraçta verilmiştir ve miraç edene farzdır. Bu farzın miraç etmeyenlere de yansıtılışı, onlara "Siz de hazerat-ı hamse-i ilahiyi öğrenin ve miraç edin" mesajı vermek içindir.

Namazın esası Allah'a yaklaşmaktır. Ama biz, işin aslını bırakıp, erkânına namaz adını verdiğimiz için, yatıp kalkmaya namaz diyoruz.

Kur'an'da *"Yakınında, hemen secdeye kapan"* <96-19> diye yazdığı halde, biz bunu tilâvet secdesi vakti geldi, kalkın, toplanın şeklinde anlıyoruz. İnsan, kendisi yakına gelmedikten sonra, yere kapanıp bir daha kalkmasa ne faydası olur?

Hakikatte namaz bir defa kılınır, bin defa değil... Günde beş defa kılınan namaz şeriata ait bir keyfiyettir. Bunun böyle olmasının nedeni, ölenlerin yerine doğanların da duymasını sağlamaktır.

Ehl-i hakikat nazarında ise durum farklıdır. Onlara göre namaz, dünya ile ahiret arasında kalmış olan bizim kılmakta olduğumuz hayat namazı, yani salât-ı vusta'dır. Salât-ı vusta, aşırılığa kaçmadan, orta düzende Allah'a yaklaşmak ve O'nu bildikten sonra da o seviyeyi muhafaza edebilmek demektir. Peygamberimizin her şeyin orta düzende olmasını isteyişinin nedeni budur. Bu duruma göre, hakikat namazını

doğru kılabilmek için Peygamberin gösterdiği yoldan hiç sapmadan gidip huzuru bulmuş olmak lazımdır. Çünkü, "Huzursuz namaz olmaz" hadisi vardır.

Salât-ı vusta'yı, hocalar ikindi namazı olarak anlarlar. Gerçi ikindi namazının da yarısı dünya (gündüz ve çalışma zamanı) yarısı ahirettir (gece veya düşünme zamanı) ama salât-ı vusta tabiriyle kastedilen bu değil, yukarda anlattığımızdır.

Ehl-i hakikat nazarında namaz, bağlanmak, gönlü gönüle bağlamak demektir. Bu sebeple hakikate ulaşanlar için bir daha Allah'ı unutmak bahis konusu değildir, yani ehl-i hakikat, avam gibi camiden çıkarken Allah'ı unutuvermez. Bu nedenle de onlar, *"Daimi namazda kalanlar başka"* <70-23> zümresindendir. Nereye baksalar, kiminle konuşsalar, görüp konuştukları Hakk olmuştur. Böyle kimseler her an bahtiyardır, vehim ve korkudan kurtulmuşlardır. Neşeleri yerindedir ve herkesin uzakta aradığı cenneti hâzırda, kendilerinde bulmuşlardır. Kısacası, her şeyde mürşitlerini ve mürşitlerinde her şeyi görmektedirler. Bir şirimizde

Cennet cemal istenilen / Göster didarın denilen
Her ne ki var gönle gelen / Mürşit imiş cümle hemen

diyerek anlatmak istediğimiz budur.

Böyle kimseler daimi namazda oldukları için zâhiri namaza pek itibar etmezler. Bu sebeple de iç yüzlerini bilmeyenler tarafından tenkit ve inkâr edilirler. Bunu da ayıplamamak lazımdır, çünkü içinde yaşayamayanların onların bu durumunu anlaması mümkün değildir.

Ehl-i şeriat, buradaki, *"Daimi namazda kalanlar başka'* <70-23> tabirini namazlarını daima kılanlar olarak anlar. Halbuki, devamlı olarak namazda duranlar anlamındadır.

Namazın aslı kalbî namazdır. Çünkü Zât'ın mekânı orasıdır. Buralar umumun bilgilerine ters düştüğü için bugüne kadar pek açıkça söylenmemiştir.

Buraya kadar anlatılanlardan çıkan sonuç, şeriat namazının beş vakit olmasına karşılık, hakikat namazının, bir abdest ve bir namazdan ibaret oluşudur. Onun için, erbab-ı ha-

kikatin ne bozulacak abdesti ne de dışına çıkılacak namazı vardır. Çünkü, o harim-i ismete bir kere girildikten sonra, oradan çıkan murtad (İslamiyetten çıkmış) olur. Onun için "Arife bir işaret kâfidir" denir.

İlimsiz amel ahmaklıktır, körü körüne çabalamaktır. Onun için, önce öğrenmek, sonra o öğrenilenleri uygulamak lazımdır. Aksi halde, amel boşa harcanmış olur.

Bu kural namaz için de geçerlidir. "Ben önce namazımı kılarım, ilim arkadan gelsin" dendi mi, o namazın hiçbir kıymeti kalmaz. Hazret-i Peygamberin ilme bu kadar değer vermesinin sebebi de bu nedenledir.

Böyle olduğu içindir ki, ehl-i hakikat, namazı hayat namazı olarak kabul eder ve insanın doğumundan, ölümüne kadar namazın içinde olduğunu söyler. Namazı, Allah'la kulun görüşmesi keyfiyeti olarak görür. Onun için *"Yalnız sana ibadet eder, yalnız senden yardım dileriz"* <1-4> den sonraki *"Bizi dosdoğru yolunda ilerlet"* <1-5> ayetini ayar yeri olarak düşünüp Hakkı kendi içlerinde ararlar. Bu sebeple de bir an olsun namazdan ayrılmaz ve kalplerini Allah'a lâyık temiz bir ev haline getirmeye ve o temizlikte tutmaya çalışırlar. Bunu yapabilmek için de, Kâbe olarak nitelendirdikleri kalplerinde, put denen çirkin huy ve düşüncelere yer vermezler. Çünkü, bilirler ki, Kâbe'nin Allah'ın evi olabilmesi için önce içindeki putların kırılması gerekmektedir. "Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan" mısraıyla özetlediğimiz olay budur. Allah, temizlenmiş olan kalbe girdiğinde, kişi huzuru bulmuş ve artık namazını kılmaya hak kazanmıştır. Bu namazsa, daimi namazdır. Böyleleri makamat-ı erbaayı tahsil etmişlerdir. Bunlar için Mevlâna da "Âşıkân râ fiy salâtihum dâimûn" demektedir. *"Daimi namazda kalmak"* <70-23> gönül birliğinde daim olmak, Hakk'ı daima içinde bulmak demektir.

Namazı karşılıklı olarak insan insana kıldığı halde, neden ortada Kâbe bırakılmış ve insanların birbirlerini görmeleri engellenmiştir? Her insan suretinde görünen insan olmadığı ve insan olmayan da kalbe alınıp kıble edilmeyeceği

için... Onun için, ortaya bir sembol konmuş ve o sembolün Kıble olması sağlanmıştır. Pekiyi, oraya gidenler arasında insan yok mudur? Vardır tabii. O insan karşısındakini kıble edindiği halde karşısındaki onu kıble edinmezse ne olur? O kıble edinmeyen kâfir olur...

İnsan-i kâmil nazarında, herkes kendisinin bir parçası gibi olduğundan, kendinden olanı kâfir etmek istemediği için, onun seviyesine iner ve onun gibi davranıp onu kendi durumuna çıkartmaya çalışır. Çok defa da kendini saklar. Çünkü, Allah'ı Allah'tan, kâmili kâmilden başka bilen yoktur.

Burada "Bu kötü huy ve düşüncelerden ibaret olan put nedir?" diye bir soru sorulacak olursa, bunun cevabı "Şeytan diye nitelendirilen şeydir" denerek verilebilir. O, kalbe girdi mi, Allah korusun, insanda ne huzur kalır, ne de zevk... İnsan berbat olur.

Onun için Hazret-i Peygamber Kâbe'deki putları indirmiştir. Daha önce de söylediğimiz gibi büyük putu indirmek için Hazret-i Ali, Peygamberimizin omuzuna çıkmış ve her yeri nur olarak görmüştür. Bu nur, sadece o çağa has bir keyfiyet değil, ilelebet bâki olan bir nurdur ve hiçbir zaman yok olmaz. Onun için her zaman o nurun çıkış yolu olan bir zât bulunacak ve o zâttan da nasiplenenler olacaktır. İşte benim "Her asırda hakim oldur gayb ile hazırda hem" mısraı ile özetlemek istediğim gerçek budur.

O halde, her işin dönüp dolaşıp geldiği nokta yine biz oluyoruz demektir ki, bu durumda putlarını kalp Kâbe'sinden atan kişi hayat namazını Allah'ın huzurunda kılıyordur. İnsanlar, ister istemez O'nun huzuruna gidecek, yani kendi kalbinde, kendi huzurunda bulunacaktır. İşte *"Nihayet oraya geldiklerinde kulakları, iç gözleri, ve derileri amelleri hakkında aleyhlerine şahitlik edecektir"*<41-20> ve *"O gün onların kendi dilleri, elleri ve ayakları amelleri hakkında aleyhte şahadet edeceklerdir"* <24-24> ayetleriyle anlatılmak istenen de budur. İnsan, hiç ne yaptığını bilmez olur mu?

Yukarıda anlattığımız hâzır ve huzur olmazsa namaz ol-

maz meselesinin en kısa şekilde izahı budur. Aynı durumun oruç için de geçerli olduğunu ilerde göreceğiz.

Zâhir uleması, mukim namazı ve misafir namazının farklı kılınacağını söyler. Ama, bunları kimin kıldığını anlatmazlar. Hakikat açısından bakıldığında mukim olan Allah'tır, Sahip'tir. "Dur yâ Muhammed" ifadesi bunu gösterir. Misafir ise, misafir namazı kılar. Biz de kul olarak misafir olduğumuza göre, burada kıldığımız namaz misafir namazıdır.

NAMAZI KİM KILAR?

Namazı esas olarak Rabb'in kıldığını, miraçta Allah'ın Peygamberine "Rabb'in namazdadır" deyişinden biliyoruz. Kulun kıldığı namaz nafiledir ve o da yine Allah'ın verdiği kuvvet ve kudretle kılınabilmektedir.

İbadet bahsinde, gerçek ibadeti Allah'ın yaptığını anlatmıştık. Namaz konusunda da durum aynıdır. Görünüşte kul Allah'a namaz kılmaktadır ama aslında namazı kılan Allah'tır. Kulun kıldığına "nafile" denir ama o nafileyi kılacak gücü ve kuvveti veren de yine Allah olduğu için, aslında her şey Kendi'nden Kendi'ne cereyan etmektedir. Bunun böyle olduğunu da Allah, Kur'an'da, *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> diyerek anlatmaktadır. Burada "Ey iman edenler, siz de onlar gibi namaz kılın" deniyor olması, siz de onlar gibi birleşin demektir.

Cemaatle kılınan namazdaki hareketler de bu anlatılanları teyit etmektedir. İmam, "Allah kendisine hamd edenin hamdini işitir" dediğinde ahadiyet mertebesini temsil etmektedir. Cemaatin, "Rabbimiz hamd sanadır" cevabı da keza, imamın Rabb'i temsil ettiğinin göstergesidir. Sonunda imamın dönüp halka yüzünü göstermesiyse, tenzihten teşbihe geçişi anlatır. Bu böyle bilinmezse, hiçbir şey yerine oturtulamaz.

Ayrıca, daha namaz emredilmeden önce, "Dur yâ Muhammed, Rabbin namaz kılmaktadır" denmiş olması da bu-

nu ifade etmekte değil midir? Bu tabir "O, sana mülâki oldu, melekleriyle birlikte sende toplandı" demektir. Rabb'in namazı kurb-u feraizdir ve bu yakınlık da *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ayeti ile sağlanmaktadır. Meleklerle namaz kılmaktan kastedilense, düşüncelerimizde var olan varlıklardır. Çünkü, bilindiği gibi melek, meydanda görülmeyen, ancak şuurda beliren suretlerdir.

Bu noktada Hazret-i Peygamber, Makam-ı Mahmud'tadır ve mabud mertebesinde olduğu için, O'na ibadet edilmektedir. Buradaki mabud oluş, O'nun tam anlamıyla tekmillenişinin ifadesidir. Yoksa, her insan mabud olmaz. O duruma gelebilmek için mihrabın doğru olması gerekir. Mihrabı eğri olan cami olamaz. Eğri mihrapta da namaz kılınmaz. Mihrabın doğru olması ise "Allah'ın ve Resulullah'ın huylarıyla huylanmış" olmak demektir.

"Namaz kılanlar. Daimi namazda kalanlar başka" <70-22,23> ayetleri, hocaların söylediği gibi değildir. Burada "Namaz kılanlar" olan Allah'tır ve daimi olarak kullarına namaz kılan O'dur. *"Biz ona şah damarından daha yakınız"*<50-16> ve *"Allah ve melekleri Peygambere salât ederler. Ey iman edenler ona salât edin, selâm verin ve teslim olun"* <33-56> ayetleri de bu söylediğimizi teyit eder mahiyettedir. Çünkü, namazın yaklaşmak olduğunun idrakine varılırsa, başka şekilde izah etmek mümkün değildir.

Namazı kuldan kılan Allah'tır. Burada kulun mertebesi farklıdır. Kul, uzak âlemde olduğu için namaz kılar ki, miraç edip şühuda erebilsin.

NAMAZ KILMAMAK NEDEN GÜNAHTIR?

Şeriat âlemi, insanları yavaş yavaş alıştırmak suretiyle şühûda erdirmeye çalıştığı için, namazda ısrarlıdır. Ama zaman içinde namaz devamlı hale gelir ve kişi *"Semalar ve arz Allah'ı tespih etmektedir"* <57-1> ayetini idrak ederek şühûda ererse, o zaman namazın içinde yaşadığını anlar. İşin hakikati de budur.

Görünen kendi zâtıdır / Değil sanma ki gayrullah

Salâtullah, selâmullah / Aleyke yâ Resûlallah
bu gerçeği ve hiç gayrılık olmadığını anlatmak için söylenmiştir.

Ehl-i şeriat, "Namaz kılmayana selam verilmez" der. Bu söz doğrudur ve Allah'ını bilmeyenin selamette değil, felakette olduğunu anlatır. Bu sözü, ef'alde kalanlar söylemiştir. Namazın aslı miraç olduğu halde, ef'alde kalanlar "Ben Peygamber miyim ki miraç edeyim" der ve namazı şeklen uygularlar. Sonra da anlamını kavrayamadıkları bu söze dayanarak, kendileri gibi hareket etmeyenlerden selamlarını bile esirgerler.

İşin aslına bakıldığında namaz Allah'la konuşularak kılınacaktır. Allah'ı görmeden, O'nunla nasıl konuşulur? Allah kalpte olduğuna göre, O'nunla konuşmak isteyen, kalbine nazar etmek zorundadır. Namazda da insan kendi kalbiyle konuşur. Burada evvelce anlattığımız gibi toplu namazla, bireysel namaz arasında fark vardır. Bireysel namazda imam, insanın kalbindedir. Toplu namazda ise, kişi içindekini karşısında görüp ilm-el yakînden ayn-el yakîne geçmiş olur. Namazı kıldıran imam da harbi kazanıp mihraba çıktığı için, ona tabi olunur.

"Namaz kılmayanlar yanacak" denmektedir. Burada namaz kılmayandan kasıt, kendini bilmeyen, irfaniyet sahibi olmayan, tanımadığı için söz ve hareketleriyle karşısındakini incitip ona zarar veren, yani namazın hakikatini hayata geçirememiş olanlardır. Örnek olarak teröristleri ele alalım. Bunlar insan öldürüyorlar. Hiç, o öldürdükleri insanların Allah'ın binası, kendi mihrapları olduğunu bilseler, bile bile o insanı yok edebilirler mi? Öldürdüklerinin kendi aynaları olduğunu bilseler, o aynaları kırabilirler mi? Tabii ki, hayır... Bunu bilmediklerinden yapıyorlar. Ama, sonuç pişmanlık (manevi cehennem) ve hapishane (maddi cehennem) oluyor.

ORUÇ

ORUÇ NEDİR?

Ramazan, oruç tutulduğu için, mertebe-i fenâya ait bir keyfiyettir. Muhabbet-i külliyenin kaynama devresi olduğu için sıcaklık âlemidir. Olaya bedensel açıdan bakıldığındaysa, bedenin revizyondan geçirilme devresidir.

Fenâ makamı olan ramazanın ilk on günü ef'al, ikinci on günü sıfat ve son on günü de zât mertebesine aittir. Oruç bayrama kadar devam eder. Sonunda gelen bayram ise fenâdan bekâya geçişin müjdesidir ve bekâyı temsil eder. Bu sebeple bayram günü oruç tutmak haram kılınmıştır.

Şeriat ehli "Ramazanda şeytan bağlanır" der, ama neden bağlandığını izah edemez. İnsan oruç tutmakla, kendi nefis şeytanını kendisi bağlamaktadır, ama bilmeden... Çünkü, gıda, insanın nefsani güçlerini arttırıcı bir etkiye sahiptir. İnsan fazla kalori aldığı takdirde, bunu harcayabilmek için azgınlaşma temayülüne girer. Oruçla, alınan enerji miktarının azaltılması ve ferdin hayvani veya nefsani isteklerinin frenlenmesi "Şeytanın bağlanması" demektir. Allah'ın insandan beklediği de, onun insan gibi davranmasıdır. Şer'i orucun amacı, bunu sağlamaktır. Bu haliyle oruç, kendini tutmak demektir.

Şer'an, kara ve ak iplik ayırt edilebilir hale geldiğinde oruca başlanır ve güneş batıncaya kadar bir şey yenip içilmez. Önüne yiyecek konmayan hayvanın aç kalması gibi aç oturmak değil, masivadan uzaklaşmak demektir. Bunun için de konsantre olabilmek gerekir. Çünkü, konsantre olamayan, benlikten uzaklaşamaz. Benlikten uzaklaşamayan da oruç tutmamış demektir. Onun için oruç, konsantre olup benlikten sıyrılmak ve Allah'ta yaşamak demektir ki, ancak bu yapılabildiğinde insan bayram yapmaya hak kazanır.

Bunun için önce sevgi gerekir. Sevgi, insanda korkusuzluk yaratır. Sevginin sonucu da vuslata ermek olmalıdır. Vuslata erileceği anda, çıkabilecek ufacık bir aksaklıkla korkuya kapılıp sevdiklerinden uzaklaşıvermek, orucun bozul-

ması demektir. İnsan sevdiğinden korkup ona güvensizlik duyabilir mi? Böyle bir korku ve güvensizlik, insanın orucunu bozduğu gibi, onu esfele sâfiliyne (en alt mertebeye) de indiriverir.

İnsanların çoğu ramazanda oturup kadir gecesini beklerler. Bir ilahimde

İçi Kur'an, dışı Furkan / Nüzul-ü kadr olup her an
Sülûkte leylet-ül esrâ / Tecellisi beraattır

demiş ve onun her an için olageldiğini ima etmiştim. Buradaki leylet-ül esrâ tabiri miraca işarettir ki, bunun Kur'an' daki yeri, *"Kudretimize ait bazı ayetleri göstermek için kulunu gece vakti Mescid-ül Haram'dan etrafına bereket verdiğimiz Mescid-ül Aksa'ya götüren Sübhan'dır"* <17-1> ayetidir. Beraat ise suçsuzluk veya cezadan kurtulmuşluk anlamındadır.

O halde gerçek anlamıyla oruç, güneşin doğuşundan batışına, yani doğumdan ölüme kadar kötü ahlaktan ve o ahlak ile yapılacak kötülüklerden sakınmak ve o kötü ahlaka bir daha düşmemek olarak algılanmalıdır.

ORUÇ NEDEN FARZ OLMUŞTUR?

Orucun farz kılınmasındaki amaçların başında, insana, nefsani kötü ahlakını düzeltmeyi öğretmek gelir. İkinci amacı, insanların, kendilerine çeki düzen vermesini ve vücut organlarını istirahat ettirmesini sağlamaktır. Üçüncüsü, olanakları geniş olanları aç bırakıp onların, aç kimselerin halinden anlamasına sağlamaktır. Tabii, bu anlattıklarımız işin daha ziyade bedensel ve sosyal tarafıdır.

Allah, her şeyi yerli yerince yapmıştır. Koyduğu kuralları kendisi için değil, kulları için koymuştur. Kullar, sosyal durumlarına göre iftarlarla, zekâtlarla birbirlerine yardım edecekler, oruç ve namazlarla da maddi ve manevi sağlıklarını kazanacaklardır. Onun için eskiden, İstanbul'da, paşaların konakları ramazanda halka açılır, yaz günlerinde bahçelere iftariyelik uzun sofralar kurulur, iftardan sonra kahveler içilir, özel imamlarla teravih namazları kılınır ve fakirle-

re, evlerine dönerken "diş kirası" adı altında para verilirmiş.

Oruç, sadece aç ve susuz kalmak değildir. Öyle olsaydı ot ve su verilmeyen hayvanlar da oruç tutmuş olurdu. Bu tür oruç avama veya ilkokul seviyesindeki şeriat erbabına mahsustur. Böyle oruç hemen her dinde vardır ve amacı insanların hayvani güdülerini tahrik eden beslenmeyi kesip onları ruhaniyete yöneltmektir. Orucun esas faydalı olanı da bu, yani ruhen tutulan oruçtur.

ORUÇ ÇEŞİTLERİ

İnsanların avam, havas ve ahass-ül havas diye sınıflandırıldığını evvelce anlatmış ve avamın diğerlerinin bekçisi olduğunu belirtmiştik. Burada avamı millet, havassıysa millet vekilleri olarak düşünmek mümkündür. Nasıl, milletin temsilcilerin dokunulmazlığı varsa, havassın da dokunulmazlığı vardır.

Şeriat ve hakikat erbabının durumu da yukarıdaki gibidir. Şeriat erbabı dışa, hakikat erbabıysa içe dönük olduğundan, bunların ibadet anlayışı, namazı, orucu, hattâ haccı bile birbirinden farklıdır. Bunu bir şiirimizde,

Âşıklar Kâbesi zât-ı ekmeldir
Aşk ile tavaf hem hacc-ı ekberdir

diye söylemiştik..

Biz orucu, sadece şeriat orucu olarak biliyoruz. Halbuki, orucun pek çok çeşidi vardır. Beden orucu, kâinat orucu, ilim orucu, bunlar arasında sayılabilir. İnsanın esas tutması gereken oruç ise, benlik orucudur. Çünkü, insan boyuna "Ben, ben" diyerek şeytanlığını ortaya çıkarırken, istediği kadar aç kalsın, bu açlığın ona hiçbir faydası olmayacaktır. Zaten şeriat orucunun gayesi de kişiyi geliştirip benlik orucu tutar hale getirmektir. Çünkü, şeriat dinin ilkokuludur.

Avam, orucu sadece bedensel yönden ele alır ve belirli saatler arasında bir şey yiyip içmemek olarak kabul eder.

Havas için oruç, huyların düzelmesi için uygulanan bir davranış perhizidir. Oruç tutan bir kimse yumuşak, kuzu gibi olmalıdır ki, ilâhi emre uygun olarak huylarını düzeltip

huy orucu tutmuş olsun. İşte havassın orucu budur.

Ahass-ül havas ise, orucu masiva orucu, marifet orucu olarak kabul eder ve orucun masivadan kurtuluş vesilesi olduğunu düşünerek, gereğini yapmaya çalışır. Bu şekilde oruç tutan bir kimse için masiva diye bir şey kalmamıştır.

Bu oruç bir mürşitten el tutup ona bağlananların orucudur ve başkalarına açıklanmaz. Çünkü, açıklanırsa, nizam ve intizam bozulur.

Yukarıda anlatılan sebeplerle, şeriatın, tarikatın, hakikatin ve marifetin oruçları ve bu oruçlardan beklenen sonuç birbirinden farklıdır. Şöyle ki:

Şeriat orucu, insandaki hayvani arzuları öldürmeye yöneliktir. İnsanların aldıkları gıdalar, onların bedenine katkı sağlar. Beden ise insanın hayvani tarafıdır. Alınan gıda, bu bedenin şehevi tarafının güçlenmesine yol açar. Allah, oruçla bu işin dengelenmesini ve aşırılığa kaçılmamasını istemiştir. O'nun *"Allah size emanetleri ehline vermenizi emrediyor"* <4-58> ve *"Yiyin, için, israf etmeyin"* <7-31> deyişinin sebebi budur. Onun için şeriat orucu, insanların azgınlığını frenlemeye yöneliktir. Nasıl, ağaçlar bile suyu bol bulduklarında fazla gelişip az meyve verirse, insanlar da böyledir ve yedikçe azar, azdıkça da meyve vermez olur. Böyle ağaçlara, balta ile çentikler açılır ve fazla suyu akıtılır ki, sonraki yıl daha çok meyve versin. Bu yapıldığında, ağaçların bir sonraki sene daha fazla meyve verdiği görülür. İşte şer'î orucun amacı da budur. Oruçla hayvani arzularına gem vurulan insan, mânâ yönüne dönmeye başlar. Bir insanın manaya yönelebilmesi ve mana yönünde mesafe kat edebilmesi için, yaşayacak kadar yemesi, yemek için yaşamaması gerekir.

Şeriat orucu kolaydır. Çünkü, yiyip içmemekle iş biter. Böyle oruç tutanlarda huy değiştirme gibi bir şey bahis konusu değildir. Yaptıklarına bakıldığında da (ki, çoğu bunu bir gösteriş unsuru olarak kabul ettiği için, ilan etmekte mahzur görmez) bunun bir oruç taklidi veya oruç tutma hayalinden ibaret olduğu görülür. Çünkü, biraz sonra anlatacağımız hakikat orucunun gayesi, insanı "Allah'ın ve Resulul-

lah'ın huylarıyla huylandırmak", yani temiz huy, temiz ahlak sahibi bir fert haline getirmektir.

Şeriat orucu, kısmen aç bırakarak, azgınlıkları azaltmak suretiyle kitleleri eğitmek amacına yöneliktir ve aynen biraz önce anlattığımız meyve vermeyen ağaca yapılan çentme işlemine benzer. Bu sebeple şişman kimselerde, fazla kiloların eritilmesi için faydalı olabilir. Yani, daha ziyade bedensel sağlığa yönelik faydalar sağlar. Bu yönüyle ben, zayıf kimseleri bu tip oruca zorlamayı doğru bulmam. Zayıfları oruca zorlayanlar, her ne kadar "Ölseniz bile Allah için ölmüş olursunuz" derlerse de, ben, beden dediğimiz nefsi veren ve bize emanet eden de Allah olduğu için, böyle bir ısrarı kişiyi emanete hıyanet etmeye zorlamak olarak görürüm. Tabii, becerebilen ve tutabilenlere bir şey demem, ama tutacağım diye sağlığını tehlikeye atmaya kalkanlara da, emanete hıyanet ettiklerini ve Allah'ın *"Allah hainleri sevmez"* <8-58> dediğini hatırlatmayı vazife bilirim.

Tarikat açısından bakıldığında, orucun esas gayesi, kötü huylara oruç tutup o kötü huylardan arınmak, yani "Allah'ın ve Resulullah'ın huylarıyla huylandırmak"tır. Bu nedenle şeriat orucunun aksine devamlı bir oruçtur.

Hakikat orucu ise masiva orucudur, yani sivadan kurtulmaktır ve gerçek oruç budur.

Masiva, görünür âlemdeki her şey demektir. Bunlardan oruç tutmak, bunların hepsini sahibine vermek ve benlikten uzaklaşmak demektir. Bu oruçta tüm kötü huyların değişmesi gerektiği için, kolay bir oruç değildir.

Marifet orucuysa, her şeyi yerli yerinde yapmak, avamla avam, havasla havas, ahass-ül havasla ahass-ül havas olmak, yani evvelce anlatılan üç orucu birden tutmak demektir. Bu sebeple diğer oruçlardan daha zordur. Çünkü, fenâender fenâya inmeyi gerektirir. Ehl-i marifet Hakk'ı ve halkı tanıdığı için kimsenin gönlünü kırmamayı, kimseyle kavga etmemeyi şiar edinmiştir. Çünkü, karşısındakini kırdığında kırılanın kendisi olacağını, kavga ettiğinde kendisiyle kavga etmiş olacağını ve birine zarar verdiğinde kendine zarar ver-

miş olacağını bilir. Marifet orucunun ne olduğunu bir şiirimde

Eyleyip mahbub habibiyle muhabbet sermedi
Çün memat yok oldu anda, hep hayat-ı cavidan
Âşık ü maşuk bir oldu çün o yerde şüphesiz
Öyle bir âli makam ki ne mekân var, ne zaman
Eyle Fani'yi İlâhi ehl-i savm-ı marifet
Hürmetine ol habibin, çünkü ol dâr-ül-aman

diyerek belirtmiştim. Buna göre, marifet orucu, kendini terk ederek oruç tutmak ve Hakk'ın varlığıyla bayram etmektir. Hakk'ın varlığı insanın güneşinin doğması, yani didarın görülmesiyle idrak edilir. Gerçek bayram namazı da, bu güneşin doğmasıyla kılınır.

KİMLER ORUÇ TUTAR KİMLER TUTAMAZ?

Bedensel orucun faydasına kimse bir şey diyemez ama bedene zarar verdiği zaman bedensel oruç tutulmamalıdır. Örneğin, doktoru izin vermeyenlerin, orucu sadece bedensel olarak ele alıp Allah'ın emridir diye oruç tutması doğru değildir. Çünkü, pek çok örneğinde olduğu gibi, midesini delip hayatını tehlikeye sokan bir insanın tuttuğu oruç, o kimseye sevap değil, günah kazandırır. Bundan kimsenin şüphesi olmamalıdır.

Dinimizin her kuralı güzeldir, ama yerinde uygulanmak şartıyla... "Kolaylaştırın, zorlaştırmayın" kuralı, aynı zamanda sağlığa verilen önemi de göstermektedir.

Kuralları bilen de, bilmeyen de, sadece kural olduğu için uygulamaya ve uygulatmaya kalkmamalıdır. Bedensel bakımdan sağlam ve sağlığı yerinde olanlar bedensel oruç tutmalıdır. Ama zayıf bünyeli, sıska kimselerin oruç tutmaya kalkması, sinirlerini ve sağlığını bozar. Sonuçta, o kişinin mi oruç tuttuğu, yoksa orucun mu o kişiyi tuttuğu belli olmaz. Bunun örneklerini sık görüyoruz. Çok kimse, "Ben oruçluyum" dediği halde, karşısındakilerle münakaşa, hattâ kavga etmekten ve kırıcı sözler sarf etmekten sakınmamaktadır. Böyleleri için oruç tutmanın hiç bir anlamı yoktur. Bunlar,

orucu sadece bir perhiz olarak ele almakta ve sadece bedensel açıdan düşünmektedir.

Oruç tutmanın amacı sinirleri bozup hasta olarak, başkalarına hakaret etmek veya onlarla kavga etmek için bahane yaratmak değil, bilakis, huyları düzeltmeye, çirkin söz ve davranışlara son vermeye çalışmaktır.

Allah, insanlara her şeyi yolu, yöntemiyle vermiştir. Hasta olan bir kişiye doktoru "Sen oruç tutamazsın" dediğinde, o kişi dinî açıdan bilinçli olursa, bu sözü ona, hüvezzâhir esmasını tecelli ettirerek doktorun ağzından Allah'ın söylediğini anlar ve oruçtan vazgeçip hayatını tehlikeden korur. Ama, doktorun sözüne aldırış etmeyip oruç tutmaya kalkarsa, o zaman kendi hayatını, emre rağmen tehlikeye atmış olur.

SİVA NEDİR?

Aslında siva diye bir şey yoktur. Ancak, dışarda siva diye kabul edilen her şey hudüs âleminde olduğu için gelip geçicidir. Bu nedenle de gelip geçici âleme kevn (olmak) ü fesad (mahvolmak) âlemi denir. Daha kolay anlaşılması için "yapıl yıkıl âlemi", "dünya âlemi" veya "kâinat" denmesi de mümkündür.

Bu âlem *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> ayetinin gereğidir. Her görünüp kayboluşundan sonra, daha güzel bir şekilde tekrar görünmektedir.

Kevn ü fesad âlemi insanlar için bir kazanç yeridir. Ef'alimizi burada ortaya koyacak ve sonucu burada kalbimize dolduracağız. Sevap ve günahı burada kazanacağız, bekâya burada ulaşacağız.

İç âlemin yanında dış âlem çok zevksiz kaldığı için, ona "siva" denmiştir. Ama, onsuz da olmaz. Zira dış âlem insanın derisi gibidir. Deride bir sakatlık veya hastalık olduğu zaman, bu nasıl içi de ilgilendiriyorsa, siva denen bu âlem de iç âlemle bağlantılıdır. Bazılarınca "Dünyayı terk et, ahirete çalış" tabiriyle dışlanması istenen dış âlemi de Allah yaratmıştır. Onun geçici oluşu kullar açısındandır. Yoksa, Allah

açısından olaya bakıldığında O, *"Evvel, ahir, zâhir, bâtın, ve her şeyi tüm olarak bilen"* <57-3> olduğundan geçici değildir. İnsan olarak hüvvezzâhiri ortadan kaldırmak mümkün olmadığına göre, "Dünyayı terk et" emri de bir anlamda değerini kaybetmektedir.

İTİKÂF NEDİR?

İtikâf, ibadet maksadıyla belli bir cami veya mescitte belli bir süre ibadet ederek durmak ve bu süre içinde zaruret halleri dışında dünya ile ilgilenmemek; masivadan uzak kalmak, gönül evini kötülüklerden temizleyip Hakk'ı beklemek demektir. İtikâf, farz-ı kifayedir. Bir kişi itikâfa girdiğinde tüm cemaat kurtulur.

Kitaplarda, ramazanda (sıcak günlerde) Kur'an'ın dördüncü semaya toptan indiği, oradan peyderpey nazil olduğu yazılıdır. Bu sebeple hocalar, camilerde bir kişiyi ramazanda itikâfa sokup diğerlerini kurtarmaya çalışırlar. Bu yapılan, itikâfa girenin Hakk'ı bilen bir kimse olması halinde, beşeriyetin kurtulacağını şeriat ehlinin de, bilmeden kabullendiğini gösterir.

BAYRAM NE DEMEKTİR?

Bayram, gönül birliği sağlanmasıdır. Allah, bayramları, bizim birlik, dirlik, âleminde yaşamamız için vasıta yapmıştır. O halde içimizi temizleyip kalben bayram etmemiz, kalben buluşmamız, kalben birbirimizi sevmemiz ve kalben birlikte olmamız gerekir ki, bayramın amacı hasıl olsun.

"Bayramda oruç tutmak haramdır" denir. Çünkü, bayramda güneş doğmuştur. Doğan bu güneş fenâdan bekâya geçiş demektir. Bundan sonra artık oruca gerek kalmadığı için oruç tutmak haramdır. Oruç, güneşin doğabilmesi için bir vasıtadır. Bu güneşin iki adam boyu kadar yükselmesinden sonra da bayram namazı kılınır. Daha önce kılınmaz. Bunun nedenini de anlatmıştık.

Mürşidini Hakk bilen, cennete girmiş ve bayrama ermiş demektir.

Bayram oldu dosta geldik âd-i ekberdir bugün
Bayram oldu dostu gördük râz-i enverdir bugün
Bayram oldu dostla olduk Kenz-i gevherdir bugün
Lütf-ı Hak'la gönle girdik bayram oldu çok şükür

kıtasını bunu anlatmak için söylemiştim. Buraları işin sır noktalarıdır ve "sır vermeyin" denen yerlerdendir.

Kurban bayramı, gerçek anlamda oruç tutup kendini kurban edebilmiş olanlar için bayramdır. Kendini kurban etmeyenin kurban bayramı, masiva orucu tutmayanın da ramazan bayramı olmaz.

HAC

AMACI NEDİR?

Hacca gitmenin amacı Kâbe'yi tavaf etmektir. Bundan murat ise, insanlara, bir nokta etrafında olduklarını hatırlatıp eşit şartlarda birlik oluşturduklarını, yani padişahla, çöpçünün eşit olduğunu anlatmaktır. Bu sebeple herkese aynı kıyafet giydirilir.

Hacta etrafı dolaşılan nokta insanlık noktasıdır. İnsanlar bu nokta etrafında toplanıp, namaz kılarken, (olmaz ama) ortadaki Kâbe kaldırılıverse ne olur? Ne olacak, herkes karşısındakine namaz kılıyor olur... O halde Haccın amacı, insana, insanın tek ve bütün olduğunu, çok görünüşün o bütünün hücrelerinin çokluğundan kaynaklandığını ve o bütünlüğü bozmamak için de insanların birbirini sevmesi, birbirine yanaşmaktan kaçmaması, hattâ birbirine secde edecek kadar saygılı davranması gerektiğini anlatmaktır. Ortadaki Kâbe bir semboldür ve esas olan, insanın insanı kıble edinmesidir.

Nasıl olur da insan insana ibadet eder? Her insanın içinde Allah olduğu, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> ile bildirildiğine göre, yapılan ibadet O'na racidir. Yoksa zannedildiği gibi kalıba değil... Zaten, Allah'tan başka

bir varlık mevcut olmadığına göre, yapılan tüm ibadetler, velev ki sanem'e (puta) bile yapılsa, aslında Samed'e yapılmış değil midir?..

NASIL YAPILIR?

Hacta da, her şey sembollerle anlatılmaya çalışılır. Bu sembollerin başında de Kâbe gelir. Çünkü, o insanlık noktasını temsil eder. Herkesin yüzünü ona çevirerek namaz kılmasının amacı budur.

Kâbe'deki ikinci sembol, örtüsünün ve kutsal olarak nitelendirilen Hacer-ül Esved'in siyah olmasıdır. Bunlar neden siyahtır? Evvelce de söylediğimiz gibi, nurunun şiddetinden dolayı... Onun için, insanın kalbindeki gerçek Kâbe ve Hacer-ül Esved'i temsil eden nokta-yı süveyda da, tecelligâh-ı İlâhi ve nazargâh-ı İlâhi, yani Allah'ın aynası olduğu için, siyah olarak nitelendirilir.

Kâbe, hem dinin, hem de insanın sembolüdür. Orada herkes eşittir ve bu sebeple aynı görüntüdedir. Kâbe'ye gelinirken Mikad denen bir yer vardır ve oraya gelindiğinde mutlaka ihrama girmek gerekir. Yabancılar, o noktadan ileri geçemezler. İhram giymek ise, dünyadan soyunmayı sembolize eder.

Diğer rumuzlar arasında, Allah'ın evi olarak nitelendirilen Kâbe'nin etrafında yedi tur atılması, Hacer-ül Esved'in öpülmesi, Makam-ı İbrahim'e girerken daralan yerde namaz kılmaya çalışılması ve oranın neden dar yapılmış olduğu, Zemzem Kuyusu ve Zemzem Suyunun neden kutsal sayıldığı (ki, evvelce Hazret-i İbrahim bahsinde anlatılmıştı), "şeytan taşlama" adı altında değişik büyüklükte üç heykele taş atılması (Gerçi, çok kez atılan taşlarla hacılar birbirlerini taşlarlar ya...) sayılabilir. Bu rumuzların hepsi insanın iç âlemini yansıtmaktadır. Çünkü, gerçek Kâbe insanın kalbidir.

Bu anlattıklarımızı hacca gidenlerin hepsi aynen tekrarlar, ama pek azı bu sembollerin ne demek olduğunun bilincindedir. Geri kalanlar sadece kendilerine öğretilen veya

tembih edilenleri yapmakla yetinirler.

Bir şiirimde *Bilmeyen, Kâbe'de olamaz hacı* diye yazmıştım. Buna çok itirazlar geleceğini biliyorum, ama kendini bilmeyenin Allah'ı bilmesi mümkün olmayacağı gibi, Allah'ın evi zannederek dört köşe bir taş binanın etrafını yedi kere dolaşmakla hacı olunmayacak, aynı şekilde, şeytan taşlıyorum diye bir taşa taş atmakla da şeytan taşlanmış olmayacaktır. Bu nedenle, hacı olmak isteyen önce kendi kalp Kâbesi'ni tavaf edip kendindeki şeytanı taşlamakla işe başlamalıdır...

KÂBE NE DEMEKTİR?

Kâbe, bilindiği gibi, Hazret-i İbrahim tarafından yapılmış ve bilahare Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethini takiben, içindeki putlar temizlendikten sonra İslamiyet'in odak noktası ve kıblesi olarak benimsenmiş, Allah'ın evi (Beyt-ül Haram) diye nitelendirilmiştir.

Taştan yapılmış olan Kâbe bir semboldür. Onu kutsallaştıran, insanlar ve onların rağbetidir. Eğer, insanlar rağbet edip uğramasalar, onun çölde bir sembol olmaktan öte bir özelliği kalır mıydı? Onu değerlendiren insandır. Onun için iş insandadır ve insanın kıymetini iyi bilmek lazımdır.

Gerçek Kâbe ise, mümin kulun kalbidir. Nasıl, Mekke'nin fethinde ilk iş olarak Kâbe'deki putlar indirilmişse, insanın kalbindeki putların da atılıp temizlenmesi gerekir. Bu işe el tutularak başlanır. Çünkü, el tutmak, gönül Kâbesi'ndeki putları temizlemeye başlamanın ilk adımıdır. Putlar temizlenince kalp, Beyt-ül Haram halini alır.

Mekke'nin fethinden önce namazda kıblenin Kudüs olmasının sebebi, Kur'an'dan önce Furkan'a tabi olunması, yani insanların fark âleminde bulunmalarıdır. Mekke'nin fethiyle, kesret âleminden vahdet âlemine geçilmiştir ki, bu aynı zamanda celalden cemale dönüş demektir. Bu durum Kur'an'da da *"Yüzünüzü Mescidül Haram'a çevirin"* <2-144, 149> ayetiyle anlatılmaktadır.

ZEKÂT

Zekât, eldeki paranın işletilmemesine bedel olarak verilir. Para işletilirse, sahibi zekât vermekten kurtulur. Çünkü işletilen para, işleyişi esnasında başkalarına menfaat sağlar.

Parasını bir yıl işletmeyenlerin, malının yüzde iki buçuğunu veya kırkta birini zekât olarak vermesi gerekir.

Zekâtın amacı, insanların birbirine yardım etmesini sağlamaktır. Bir şeye sahip olanın Allah'a şükretmesi, o sahip olduğu şey veya şeyleri başkalarıyla paylaşması demektir. Kuru kuruya "Allah'ım sana çok şükür" demekle olmaz.

Parası olanların, olmayanlara yardımını sağlamak için, zekât adı verilen, kurala bağlı bir ceza konmuştur. Bu, eldeki işletilmeyen paranın kırkta birinin şükraniye olarak bir fakire verilmesi demektir ve mecburiyettir.

Zekât sadece para ile bağlantılı değildir. Bunun aynî, naktî ve ilmi olan şekilleri de vardır.

Zekât cezadır, ama elindeki parayı yılda bir kere alışverişte kullanmış olanlar, bu alışverişleriyle halka hizmet etmiş oldukları için, ne kadar paraları olursa olsun, zekât vermezler. Alışveriş, paranın temizlenip cezadan kurtulmasını sağlar.

Zekât neden farz olmuştur? Kâinat bir beden olduğu ve o bedende zayıf düşen uzuvlara destek olmak gerektiği için... Sosyal menşeli ibadetlerin, namaz, oruç, vs. gibi ferdi ibadetlerden daha makbul olmasının nedeni de budur. Allah'ın, tek olduğu halde, Kur'an'da pek çok yerde "Biz" ifadesini kullanmış olmasının sebebi de budur. O halde insanların daima birbirleriyle yardımlaşarak kolektif hareket etmeleri lazım gelir. Zaten kolektif, birlikte, birliğe gitmek demektir.

SADAKA NEDİR?

İnsanların fakirlere yardım etmesi güzel bir şeydir, ama özellikle dilencilere sadaka vermemek gerekir. Çünkü, onlar bu işi duygu sömürüsüne dayanan bir sanat, bir huy haline getirmişlerdir. Zaman zaman dilencilerin kendilerine sadaka

verenlerden daha zengin olduklarını gazetelerde okuyoruz. Böyle bir ikilemle karşılaşıldığında, insan kalbine danışmalı ve içinden "Ver" diyorsa çıkarıp vermeli, aksi halde vermemelidir.

"Sadaka ömrü uzatır" denir. Sadaka veren, onu kendine verdiğini bilmelidir. Çünkü, verilen, vahdetten kesrete çıktığı için, bir iken bin olmaktadır. Aslına dönüşü de bin olarak gerçekleşecektir.

Sadaka da, maddi veya manevi olabilir. Maddi sadaka, sadece bir insana para veya yiyecek vermek değil, ona bir yardımda bulunmaktır. Bir insanın ceketini tutmak bile, yeri geldiğinde bir sadakadır.

Bir insana bilmediklerini öğretmek ve onun şüphelerini gidermek, manevi sadakanın örneğini teşkil eder.

Sadaka veren kişi, verdi mi doyurmalı, vurdu mu duyurmalıdır. Onun için gerçek sadaka, en az yirmi bir günlük ihtiyacı karşılayacak seviyede olmalıdır.

Sadaka sıddîklere verilirse, o zaman Allah tarafından da kabul edilir.

HİBE NEDİR?

Hibe ve sadaka birbirinden farklı şeylerdir. Hibe, kendinden kendine alışveriş olduğu için, Peygamberimiz hibeyi kabul eder, ama sadakayı kabul etmezdi. Çünkü, sadakada mertebe farklılığı vardır. *"Âlemlerin ganisi"* <29-6> olan sadaka kabul edebilir mi?.. Burada düşünülmesi gereken çok incelikler vardır.

FARK ÂLEMLERİ

FARK NE DEMEKTİR?

Fark kelimesi, ayrılık, başkalık dışında, tasavvufta, kulluğu müşahede etmek, halkı görmek gibi anlamlara da gelir. Onun için tamamıyla dünyaya ait keyfiyetleri içerir. En bilinen örneği de, aynı anne, babadan dünyaya gelip aynı terbiyeyi alan çocukların, değişik karakterlere sahip olmalarıdır. Bu farklılık, çocukların atalarından getirdikleri genlerden kaynaklanır.

Aynı durum hayvanlar ve bitkiler için de geçerlidir. Örneğin salatalık ve acur birbirine benzer iki bitki olmasına rağmen, içlerinde acı olanları vardır. Salatalığın çekirdekli olan iç bölümü daima tatlı, buna karşılık etli kısmı acı olurken, acurda durum bunun tam tersidir.

Bu iç ve dış acılığıyla ilgili özellikler aynen insanlarda da görülür. Bazı insanlar dışardan mükemmel gibi göründüğü halde, içleri kof olabilir. Bazı insanlar da tam tersidir. Allah, insanları dış görünüşleriyle değil, iç yapılarıyla değerlendirdiği için, tasavvuf insanların içini tatlandırmak amacıyla meydana çıkmıştır.

Fark âlemleri, fark-ı evvel ve fark-ı sani diye ikiye ayrılır. Bu âlemleri akıl açısından incelemek gerekirse, fark-ı evvelde olan akıl, dünyevi işlerle meşgul ve dünya ile doludur. Bunu, içi su dolu bir testiye benzetmek mümkündür. Lâ mertebesinin sonunda, testideki su mesabesinde (konumunda) olan dünyevi düşünceler, tamamen boşalır. Nasıl bir testide boşalan suyun yerine daha latif olan hava giriyorsa, dünyevi düşüncelerini boşaltmış bir akıl da uhrevi düşüncelerle dolar. Bunlar saf düşünceler olduğu için, kişi aklen safiyet kazanır ve sonuçta fark-ı saniye intikal eder. Bu esnada

testide su kalmadığı için onun sırrı meydana çıkar ve parlamaya başlar. O parlayan sırda da Allah tecelli eder. Peygamberimizin bir isminin de Mustafa oluşu, O'nun ıstıfa etmiş (saflaşmış) olduğunun delilidir.

Fark-ı evvel, bilsin veya bilmesin sırf ehl-i dünya, yani hüvezzâhir esmasında kalanların, fark-ı sani, Lâ'dan İllâ'ya (yokluktan varlığa) geçenlerin makamıdır. Fark-ı saniden sonra ortaya çıkan fark-ı farkullah ise ehlullahın makamıdır. "Dünya ehline ahiret, ahiret ehline dünya haramdır. Ehlullaha ise ikisi de haramdır" denmesinin sebebi, ehlullahın beşeriyetten uzaklaşmış ve tamamen aradan çıkmış olmasıdır.

Deccal, "Dünya ehlidir ve sağ gözü kördür" diye tarif edilir. Ona tabi olanların, ahirette cennetin kapısından bakacakları, ama içeri giremeyecekleri söylenir. Bu söz, Allah'ı ve ahiret âlemini tamamen unutup dünyaya taparcasına bağlanmış olanlar için söylenmiştir.

Ehl-i hakikat ise, ahireti görüp dünyadan el ve eteğini çektiği için, dünyayı görmez hale gelmiştir. Bu yüzden noksanlaşmış ve sol gözleri görmez olmuştur. İki yarıyı birleştirip tekmilleyebilmek için marifet ehli olmak lazımdır ki, bu da İslamiyetin esasıdır. Zira İslamiyet, bilindiği gibi, marifet dinidir.

FARK Ü TEMYİZ ÂLEMİ NEDİR?

Hakk'la halkı, Rahman'la şeytanı veya daha basit tabiriyle iyi ile kötüyü ayırabilmeye fark ü temyiz âlemi denir.

"Her şey Hakk'tır" deyip işin içinden sıyrılmak kolaydır, ama önemli olan kolaya kaçmak değil, fark ü temyizde olmaktır. Aksi halde insanın her şeyi birbirine karıştırıp şeytana Hakk demesi mümkündür. İkisi arasında ayırım yapabilmek için irfaniyet gerekir ki, buna da marifet diyoruz.

Burada kısaca "Kendini bilen güzel, bilmeyen çirkin" ya da, "Kendini bilen Hakk, bilmeyen şeytandır" demek mümkündür. Bu kural unutulmadığı takdirde, her şeyi yerli yerine oturtmak ve fark ü temyize girip Hakk'la, halkı veya iyiy-

le kötüyü ayırmak kolaylaşır. Buna da, "El cem ü vel fark" (farkla birlikte cem) denir. Burası her şeyi Hakk'ta toplayıp aynı zamanda farklılığı görme, iyiyi kötüden ayırma yeri, yani "fark ü temyiz âlemi" dir.

İnsan fark ü temyiz âlemine girmezse rahat edemez. Fark ü temyiz, iyi ile kötüyü fark etme âlemi olduğu için, insan bu mertebede her şeyi yerli yerince bilip karşısındakine mertebesine göre hitap eder.

Dane, bahr-ı ahadiyet gibidir ve her şeyi içinde toplamıştır. Yani, sap da, saman da, dane de onun içindedir. Ekildiğinde, önce sap ve saman çıkar, sonra başak meydana gelir ve bu başak olgunlaştıkça, her kemâle eren gibi boynunu büküp danesini verir. Çünkü, kemâlât, kimseyi dik bırakmaz ve mutlaka başını Allah'a karşı eğik hale getirir.

"Hepsi Hakk" dendiği zaman, dane durumunda görünenlerin hepsinin içinde batılın da bulunduğunu bilmek gerekir. Nasıl, pirincin içinde ayıklanması gereken taşlar varsa, insanlar arasında da insan suretinde yaratılmış hayvanlar bulunduğunu düşünmek gerekir. Böyle olduğunu da bize: "Beşer suretinde yaratılmış sığır" tabiri anlatmaktadır.

İnsan olabilmek için akıl lazımdır. İnsanda akıl ne kadar fazlaysa, onun mertebesi de o kadar yüksektir. En güzel akılsa Allah'ı bilen akıldır. Çünkü, Allah'ı bilen her şeyi bilir. "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" bu anlamdadır. Bu ifadede nefis fenâ mertebelerini, Rabb kısmı ise bekâ mertebelerini ifade ettiği için, "Rabb'ini bilen nefsini bilir" dendiğinde, kastedilen Rabb'ini bilen nefistir. Birinci ifade Rabb'ini bilmeyen nefse işaret ettiği için fark-ı evveli, ikinci ifade ise fark-ı saniyi gösterir. Fark-ı evvel, mertebe-i fenâ, fark-ı sani ise mertebe-i bekâdır ve onun sonu da, biraz sonra mertebeler bahsinde göreceğimiz gibi, cem-ül cem mertebesidir. Bunun daha ötesi ise, ahadiyet makamıdır.

Bu son mertebeler suret-i zâhirde bazı kimselere nasip olsa bile, esas olarak Hazret-i Peygambere aittir. Çünkü O'nun, sureti Peygamber, sireti Allah'tır.

Zât asıldır, sıfat ise alettir, bedendir. Benim ruhum za-

tım, bedenimse onun aletidir. Bedenim olmasa ne bilebilirim, ne de bir şey yapabilirim. Onun için, evvelce de söylediğimiz gibi, "Önce beden ilmi" diyoruz.

Fark ü temyiz âlemine geçiş, insanlarda yedi yaş civarında başlar, ama bu hususta tam bilince ulaşmak, ancak el tutup belirli mertebelere gelmekle mümkündür.

Allah, zamanı geldikçe, tüm canlılara bazı şeyleri öğretir. Buna hayvanlarda içgüdü diyoruz. İçgüdü insanlarda da vardır, ama insanlarda ayrıca, akıl nuru ile birlikte, bu içgüdüleri kontrol altında tutacak irade de vardır. Zaten insanı hayvandan ayıran da, aklını ve iradesini kullanabilmesidir. Bunu kullanamayanların hayvandan ne farkı kalır? Fark ü temyize geçişteki yedi yaş sınırı, insanın aklını ve iradesini kullanmayı öğrenme sınırıdır. Bu işin maddi, ya da bedensel tarafıdır.

Manen fark ü temyize gelebilmenin yoluysa, önce Lâ ile kendini yok edip sonra da İllâ'yı (Cemi) bulmak, daha sonra da Cem-ül Cem'e ulaşabilmekten geçer. Bu mertebeye gelmeyenler gerçek anlamda fark ü temyiz âlemine girmiş olamazlar.

MECZUBİYET NEDİR?

Fark ü temyize gelmeden her şeyi Hakk görenlere "meczup" denir. Burası El cem-i bilâ fark mertebesidir. Her ne kadar Rahman daima gönül yapıcı, affedici, tatlı dilli, güler yüzlü, verici ve sulhsever, buna karşılık şeytan uzun dilli, kavgacı, kırıcı ve bencil olsa da, bu mertebede birbirinden tefrik edilemez, her ikisi de Hakk görülür. Bu görüş de doğrudur ve her ikisi de Hakk'tır, ama aralarındaki farkı bilip, mesafeyi ve hareketleri ona göre ayarlamak gerekir. Meczuplar bunu yapamadıkları için, Hazret-i Ali, "El fark-ı bilâ cem olanlar yaptıklarından sorumludur, lakin el cem-i bilâ fark olanlar meczuptur ve yaptıklarından sorumlu değildir" demiştir. Bunun sebebi, meczuplardan işleyenin Hakk olmasıdır. Böylelerinin, Allah nazarında da, kanun nazarında da cezai ehliyeti yoktur.

Allah'ı bilebilmek için akıl nuruyla fark âlemine gelebilmek lazımdır. Fark, iyiyi, kötüyü tefrik edebilecek duruma gelmek demektir. Cezbe anında, meczubiyette bu tefrik yoktur. Meczuplar, âliyyûn melekleri gibi kendilerinden geçmişlerdir. Onun için, böylelerini Allah korur ve onlara yapılan kötü niyetli bir hareket yapana yansır. Böylelerine iyilik edenler de dünya ve ahirette iyilik bulur.

Allah'a öyle yakın yerler vardır ki, orada renklere isim koymak bile mümkün değildir. Örneğin beyaza kar beyazı, süt beyazı, kirli beyaz demek imkânsızlaşır. Diğer renkler ise hiç belli olmaz. Bu mertebelerde ayırım yapmak imkânsız olduğundan, kötü, iyi gibi görünen kötünün içinde aranır. Bunun en güzel örneği de sevgi olabilir. Baştan beri, "İlâhi ve hayvani sevgileri tefrik etmek gerekir" demekle kastettiğimiz şey budur. Çünkü, bu sevgilerin her ikisi de bir yerdedir.

Bunu anlatabilmek için yine ekin örneğine dönmemizde fayda vardır. Ekin ekilince, önce sapı (samanı) çıkar. Dane zamanla gelişir. İnsan olarak hepsine "buğday" deriz ama, sapını (samanını) yemeyiz. O hayvan yiyeceğidir. İnsan danesini yer. Hattâ danesinin bile hastalıklı, toprağa bulaşıp kirlenmiş olanını ayırıp sağlam ve temiz olanlarını seçer, onları öğütür ve yer.

İşte, insan da böyledir. İnsan vardır, çok yakındır, ândadır ama insan vardır, aka göre daha karadır veya sonsuz renk tonlarından birindedir. Farklılığı çok aşikâr olanları birbirinden ayırmak mümkündür ama fark çok az ise bunların ayırımında hata yapmamak için irfaniyet sahibi olmak icap eder ki, bu da meczubiyetten kurtulmakla mümkündür.

GRUPLAŞMALAR VE ETKİLEŞİM

Hayvanlar nasıl kendi aralarında gruplaşıp sürüler teşkil ederse, insanlar da düşünce yapılarına göre kendi aralarında gruplaşırlar.

İnsanlar arasındaki gruplaşmalar, daha ziyade fark-ı evvelde görülür. Her fert, kendi aslına yakın olanları cezbede-

rek, onlarla gruplaşır. Bu olay, "Her şey aslını çeker" kuralının gereğidir. Bu, ilahi bir kural olduğu için her şeye şamildir. Örneğin mıknatıs... Kendisi demir olduğu için demiri çeker ama altını veya alüminyumu çekmez.

Bu arada insanların birbirlerinden etkileşmeleri de bahis konusudur. Bu etkileşimi Mevlâna, Mesnevi'de, gül kokan yabani ota, "Nasıl böyle bir kokuya sahip oldun?" diye sorulduğunda, verdiği "Tohumum gül fidanının yanına düşmüş. Koku da bu sebeple bana bulaşmış" şeklindeki cevapla anlatmıştır. Burada her ne kadar gül koksa da, o koku, otu yabani ot olmaktan kurtarmaz.

İnsanlar arasında da geçici etkileşimler olur, ama sonunda çok defa herkes kendi grubuna döner.

FARK-I EVVEL

Fark-ı evvel, kişinin el tutup miraç edişinden evvelki halidir. Bunun eski tabiri "El fark-ı bilâ cem"dir (Cem'e ulaşmadan önceki fark) ve şeriat mertebesidir. Bu mertebedekiler Hakk'ı göremedikleri için şirkten kurtulamaz. Hazret-i Ali'nin bu mertebedekileri "müşrikûn" olarak nitelendirmesinin nedeni budur.

İnsan, dünya yaşantısında sadece ilimde kalır ve tahkike geçemezse, fark-ı evvelde kalmış olur. Bu durum, bilen, ilim sahibi olan, ama fark-ı saniye geçememiş olan bir kimsede, başlı başına bir sıkıntı kaynağı olur. İşte, "Cehennemin kapısını bilginler açacak" dedikleri durum budur.

Bu âlemde olanların meydana getirdiği gruplar içindeki yaşantı, fark-ı evvel âlemi yaşantısı olarak bilinir. Herkes yukarıda anlattığımız gibi gruplar oluşturur ve kendine uygun gruplar içinde yaşar. Buradakiler, "Hep bana, hep bana" derler, çünkü aynalarında gördükleri ene'den (benden) ve onun verdiği enaniyetten (benlikten) kurtulamamışlardır.

FARK-I SANİ

Fark-ı sani mertebeler açısından fenânın sonudur ve bu âleme geçen kimsede "Lâ" (yokluk bilinci) tam anlamıyla ta-

hakkuk etmiştir. Bu, tüm dünyevi düşüncelerin zihinden çıkması ve beyninin yıkanmış olması demektir.

Evvelce abdest bahsinde yazdığımız "Tuzlaya bir kedi düşse" diye başlayan şiirle bu gerçek anlatılmaya çalışılmıştır. Eğer, kedi hiç görülmezse, tuzla temiz sayılır, ama bir kılı görünse, yani en ufak bir dünyevi düşünce veya nefsani arzu ya da şüphe kalsa, tuzla pis sayılır ve tuzu yenmez. Çünkü, benlik tamamen yok olmamıştır, hâlâ gölge mevcuttur. Gölgenin tamamen kaybolması, kişinin dünyevi isteklerinin yok olması veya tasavvufi tabiriyle, Lâ'yı idrak etmesi demektir. Bundan sonra İllâ (gerçek varlığı anlayış) görünecek ve kişi fark-ı saniye geçecektir.

Böylece kaybolmuş olan gölge, daha sonra tekrar uzayacak ve kişi tekrar dünya yaşamına dönecektir ama, bu dönüşündeki gölge, onun kişisel benliğine değil, ilâhi benliğe ait bir gölge olacaktır.

Fark-ı sani, Cem mertebesine gelindikten sonraki âlemdir. Bunun eski dille karşılığı ise "El cem-i bilâ fark"tır (farkın yok olduğu cem) ve miraçtan sonraki hali ifade eder. Onun için fark-ı sani, fark-ı evvel gibi yiyip içip gezip tozma âlemi değildir.

Kusur görmek, fark-ı evvelde olanlara mahsustur. Fark-ı sanide olanlar, herkesi Hakk gördükleri için kimsede kusur aramaz ve bulmazlar. Nasıl, insan sevgilisinin pisliğine, salyasına, sümüğüne bakmaz, hep onun güzel yanlarıyla uğraşırsa, fark-ı sanidekiler de daima karşılarındakinin iyi ve güzel yanlarını arayıp onlardaki güzelliklere bakar, gerisine karışmazlar. Fark-ı saniye ulaştıktan sonra hâlâ kusur aramaya kalkmak, tekrar fark-ı evvele dönmek demektir. Bu durumda o kadar uğraşıp fark-ı saniye gelmenin bir anlamı olur mu?

Bu âleme gelen kimse nazarında kendinden başka bir şey yoktur. Başkalarının sıkıntısı aynı zamanda onun sıkıntısı olacağından, o sıkıntıyı karşısındakinin yerine kendisi yüklenmeyi tercih eder ve her şeyi ente'de (Sen'de) gördüğünden, fark-ı evveldekilerin aksine, daima "Hep sana"

der. Bu sebeple de, fark-ı sanide kötülük yoktur. Yaşantı, cennet yaşantısıdır. Her taraf sevgi kaynar, her taraf nur görünür. Her şey kendisidir ve kendinden gayrı yoktur.

Bu âleme intikal eden kişiden, onun esmasına göre konuşan, kendisi değil, onda görünen, onda tecelli edendir. Bir şiirimde "Her işi Hakk'la olur, dostla olur" deyişimin sebebi budur.

Bu söylenenler bekâya ait sözlerdir. Bu mertebeye gelmek için kişinin kendine ait ham düşünceleri tamamen atması lazımdır. Kişinin bu durumunu Allah da görür, bilir ve isteneni verir. Tıpkı çocukken bana sefertası ile potini verdiği gibi...

Bu mertebeye gelmiş kimselerde hiçbir kötülük eseri görülmez, çünkü Allah onlara kötülük yaptırmaz. Kişi de, emanet-i ilahinin geri alınacağı korkusuyla kötülüğü düşünmekten bile korkar.

Fark-ı sanide olanların dünya yaşantıları adeta rüyada gibidir. Onların aklına gelen kötü düşünceler de rüyada işlenen cinayet gibidir. Nasıl, bir insan rüyasında cinayet işleyecek olsa, uyandığında kapısında polisi bulmuyorsa, fark-ı sanidekiler de rüyada gibi oldukları için, uyandıklarında o rüyanın etkisinden hemen kurtuluverirler. Böyle kimseler, Allah'ın sevgisine mazhar ve Allah da *"Merhametlilerin en merhametlisi"* <7-151> olduğu için, uyarılır ve hatadan korunurlar.

Fark-ı saniye intikal etmiş kişilerde, beşeriyet tamamen ortadan kalkmamış, sadece beşeriyete ait olan nefsani his ve arzular dumura uğramıştır. Bu sebeple, bir an akılları kötülüğe kaysa, örneğin bir insana şehvetle bakacak olsalar, bu dünya yaşantısı "mezlaka-yı ikdam" (ayak kaydıracak yer) olduğu için hemen "Dikkat et fark-ı evvele düşüyorsun" diye uyarılırlar. Çünkü, fark-ı saniye gelmiş kimselerin, bir insana böyle bakmamaları ve nefislerine hakim olmaları gerekir. Yani, böyle kimseler nefislerini bu derece köreltmişlerdir. Tabii, bu köreltme kendi eşleri için bahis konusu değildir.

İnsan, fark-ı saniye çıkar, oranın zevkine alışır ve sonra

tekrar fark-ı evvele dönerse, çok kötü duruma düşer. Çünkü, bu kez bir de evhama kapılmış olur ki, bu daha da kötüdür.

Tabii, fark-ı saniye gelmekle iş bitmez. Bundan sonra da fark-ı farkullah (fark-ı salis) âlemi vardır. Yani, kısacası dünya boş değildir.

Hazret-i Ali Efendimiz, "El fark-ı bilâ cem müşrikûn, el cem-i bilâ fark zındıkûn, el cem ü vel fark tevhidûn" demişlerdir. Bu açıdan bakıldığında farkın da tahakkuk etmiş ve etmemiş kısımları vardır.

Tevhitte işin başı cem mertebesindedir. Burada hem topluyor, hem de içinde yabancı bir şey olup olmadığına bakıp varsa onu ayıklıyor. Tevhidin içinde her şey vardır. Önemli olan iyisini ayıklayabilmektir. Orası yumurta (kenz-i mahfi) âlemi olduğu için, yumurta yendiğinde, yumurtanın içinde tavuk vardır diye düşünmek ve "Ben yumurta yedim" yerine "Ben tavuk yedim" demek mümkündür. Ama, farka gelindiğinde, tavuk, yumurtadan çıkmıştır. Bu durumda yumurta, yumurtadır, tavuksa tavuk ve yumurtaya tavuk demek bu mertebede hatadır.

Beden, marifet-ün nefis ve Marifetullah (marifet-ün Rabb) diye ikiye ayrılır. Allah'ı bilip Allah boyasına boyanan, her şeyi Allah'la yapar. İşte, "Allah'ı Allah bilir" dedikleri nokta burasıdır. Allah'tan başka mevcut olmadığına göre, bilen de, kalan da, giden de, gelen de, olan da O'dur. Bu fark-ı sani anlayışıdır ve içinde fark-ı farkullah da vardır.

FARK-I EVVELDEN FARK-I SANİYE GEÇİŞ

Fark-ı evvelden fark-ı saniye geçiş, "Allah'ı yakında arayın" kuralını tahakkuk etmek, yani Allah'ı yakında bulmak demektir. İnsana kendinden daha yakın bir şey olamayacağına göre, kişi O'nu kendinde bulmaya çalışacaktır. "Ben, bensiz benim" demek, "Ben, bensiz O'yum" demektir. İşte "Enel Hakk" denen budur ve bu köprüden geçilmeden Allah'ı öğrenmek mümkün değildir. Ancak, bunu söyleyenlerden pek çoğu asıldığı için, buradan geçenlerin dillerini tutmaları gerekir.

Hakk'a ulaşıldıktan sonra tekrar Âdemiyete inilir. Bu ikinci iniş, beşeriyete kadar devam eder, ama bu öyle bir beşeriyettir ki, kâinatı kapsar. Onun için bu beşeriyetin, fark-ı evveldeki beşeriyetle benzerliği yoktur. "Ölmeden evvel ölmek" fark-ı evveldekiler için geçerlidir. Fark-ı sanide, orası ölmüş ve eski bilgilerden eser kalmamıştır.

Fark-ı evvel ile fark-ı sani arasında bir berzah vardır. Yani, insan önce boşalacak ve kelime-i nefsaniyeden kurtulacak, sonra da o boşalan yeri O, yani kelime-i Rahmaniye dolduracaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için mutlaka ölmek gerekir. Tabii, bu ölüm fikren olacaktır. İleride imtihan bahsinde daha geniş anlatacağımız gibi, insanın bir yangın, iflas, yakınlarının ölümü veya kendi başına gelen bir olay karşısında "Zaten bir şeyim yoktu" diyebilmesi ve her şeye rıza gösterebilmesi kolay iş değildir, ama şarttır. *"O gün ne mallar, ne de çocuklar fayda vermez. Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler"* <26-88, 89 > ayeti bu anlattıklarımızın delilidir.

Fark-ı saniye gelen kişide, kendinden eser kalmamış, sadece Hakk kalmıştır. Çünkü, biraz sonra mertebeler bahsinde göreceğimiz gibi, ef'alde ef'alin, sıfatta tüm sıfatın, zâtta da vücudun Hakk'ın olduğu idrak edilmiştir. Bu durumda kendisine "Zât-ı Âliniz" dendiğinde, zâtın görünene yansımış olduğunu bilmektedir. Yani, kendinde kişisel hiçbir şey kalmamış, kendisi Hakk'ta fani olmuştur ve hitap kendine değil, kendinde tecelli eden Hakk'a yöneliktir. Bu noktada mülkün sahibini sorup yine kendisi cevap vermekte, yani *"O gün mülkün sahibi kimdir"* <40-16> sorusuna, cevap verecek kimse kalmadığından, kendisi *"Tek ve kahhar olan Allah'tır"* <40-16> cevabını vermektedir. Burası, yani kendi sorusuna kendinin cevap verdiği mertebe, cem mertebesidir. Burası, ileride göreceğimiz gibi karanlık bir âlemdir, ilm-i ilahi, yani a'yan-ı sabite'dir ve "kalb-i mümin Beytullah" olan yerdir.

Bir insanın fark-ı evvelden fark-ı saniye geçebilmesi için, fark-ı saninin çekim alanına girmesi lazımdır. Fark-ı saninin

çekiciliği Hazret-i Peygamber'den kaynaklanır. Ferdin kabiliyeti O'nun cazibesine (çekimine) uygun düşerse, o zaman, o cazibenin etkisiyle kendini eğitip yükseltecek bir mürşit bulur ve fark-ı saniye ayak basabilir.

Bunu yapabilmek için çok çaba harcamak gerekir. Bu çaba ileride anlatacağımız mürit, mürşit ilişkilerinden, sülûk bahsinde temas edilecek sıkıntılara kadar, pek çok çeşitlilik gösterir. Bu arada mürşitten nüzul (iniş), müritten uruc (yükseliş) beklenir. Ancak, ölmeden fark-ı saniye geçiş yoktur. Burada ölümden kastedilen; kişinin yukarda anlatılan duruma gelebilmesidir.

Bunlar yapılırken kişi fark-ı evvelden çıkar, ama sonra fark-ı saniye dönemezse meczup olarak kalır. Bu nedenle, salikler mertebe-i cemde fazla durdurulmaz.

Bu anlatılanlar her kitapta yazılıdır ve okuyanlarca bilinir. Önemli olan bunları yaşama geçirebilmek veya diğer bir tabirle, anlatılan âlemlerde yaşayabilmektir.

FARK-I FARKULLAH

Fark-ı evvelde Allah ve kul ayrıdır. Fark-ı sanide ise sadece Hakk vardır. Burada kul her şeyini Hakk'a vermiş olduğu için kendisi yok olmuştur. Ama Hakk, kulunun kendine verdiklerini, bereketiyle yine kuluna vermektedir. Fark-ı farkullaha gelince, burada fark-ı sanidekiler arasındaki farklılıklar bahis konusudur. Burada herkes hocasını saymak ve onunla rekabete girmekten kaçınmak zorundadır. Bu noktada Hazret-i Ali bile "Bana bir kelime öğretenin ölünceye kadar kulu kölesi olurum" demektedir. Bu noktada kendini başkasından üstün görmeye kalkan kaybeder, çünkü o zaman kişi mürşidini Hakk değil, halk (beşer) olarak görmüş olur. Onun için ilahilerimde devamlı "Biz mürşidi Hakk biliriz" ya da "Biz mürşidi bir biliriz" ifadelerini kullanmışımdır.

Fark-ı farkullah, fark-ı saniden sonraki bir mertebe olduğu için nüfuz alanı daha geniştir. Bunu izah edebilmek için, eski bir hikayeyi anlatmakta fayda vardır.

Eski devirlerde bir mürit, efendisine gider ve ona "Efen-

dim benim Bağdat'ta bir işim var. Şu kervanla gidip dönmek istiyorum. Müsaade eder misiniz?" diye sorar. Mürşidi ise, Allah öyle bildirdiği için "Oğlum gitme, o kervan yolda soyulacak" diye cevap verir.

Mürit, Efendisinin yanından çıkar. Ancak, gitmeyi çok arzu ettiği için, sık sık gidip sohbetlerinde bulunduğu bir başka mürşidin yanında konuyu açmaya, ondan izin istemeye karar verir. Huzura çıkar, isteğini ve kendi efendisinden aldığı cevabı nakleder. O mürşit, "Pekiyi oğlum, gidebilirsin. Korkma kervana bir şey olmaz. Sağ salim git, gel, yolun açık olsun" der. Bunun üzerine derviş Bağdat kervanına katılır ve yola çıkarlar. Yolda bir kervansarayda gecelerler. Rüyasında kervanın soyulduğunu ve haramilerin kervandakilerin tümünü don gömlek bıraktığını görür. Gördüklerinin etkisiyle yataktan fırlar ama rüya olduğunu anlayınca rahatlar ve Allah'a şükreder. Bağdat'a ulaşırlar, işini görür ve aynı kervanla geri döndükten sonra Efendisine gidip "Efendim ben Bağdat'a gidip geldim, kervan da soyulmadı" deyince, Efendisi "Oğlum soyuldu, soyuldu ama soygun iç âleme çekildiği için bütûnda oldu ve sen de onu rüyanda gördün" diye cevap verir.

Bu hikâye üzerinde biraz düşünülürse, fark âlemleri hakkında daha iyi fikir sahibi olunabilir.

İlmin sonu Allah'ı bilmektir. Her insan, yaratılışındaki keyfiyete göre Allah'ı bilir. Böyle olduğu için de, bilgiler arasında farklılıklar oluşur. İşte fark-ı salis veya fark-ı farkullah dediğimiz bu farklılıklardır. "Mürşitler birbiriyle kıyaslanamaz" denmesi, benim de sık sık "El elden üstündür ta arşa kadar" cümlesini kullanmamın nedeni budur. Kimi mürşit Arapça bilir, kimi bir başka ilme sahiptir, bir diğeri beş dil bilir ama Arapça bilmez... Suret-i zâhirede durumları böyle olan mürşitler, dışta farklı gibi görünseler bile, asıl olarak düşünüldüklerinde tek mürşit vardır ki, o da Allah'tır. Çünkü, tüm insanlara öğreten, bilmezi bilgin, yoksulu zengin eden O'dur.

İlim sahibi olup tahkike erenler, yani fark-ı evvelden

fark-ı saniye geçenler, zulmetten nura veya siyahtan beyaza dönmüşlerdir. Beyaz da bir renktir ve bu nedenle sıfat sayılır.

Fark-ı farkullahta ise renk yoktur, yani sıfattan soyutlanış ya da renksizleşme bahis konusudur. Burada mertebe kalkmış, adeta mertebeler üstü bir bakış ortaya çıkmıştır. Bu seviyede "Hepsi O" dense bile zevk alınmaz, çünkü, bir sıfat olduğu için, ilim de yok olmuştur. Böylelerinin karşısında âlimler ayağa kalkar, cahillerse hiç kımıldayamaz.

Ayağa kalkan, dirilen ruhtur. Dirilmeyen ölüdür ve kıyametten korkar. Bu mertebeye gelenlerde beden ölü, ama ruh diridir.

HORTLAMA NEDİR?

Fenâ ender fenâdan sonra tekrar fark-ı evvele dönmeye veya Türkçe ifade ile ahadiyete kadar çıkıp sonra "Ha, demek ki buymuş, o halde bak keyfine" diyerek tekrar süfli yaşama dönmeye "mergubiyet" (hortlama) denir. Bunun daha açık anlatımı "Madem ki her şeyi Allah yapıyormuş, o halde benim yaptıklarımı da O yaptırıyor düşüncesiyle kötü ortamlara geri dönmeye hortlama denir"dir. Bu şekilde dönüş yapanlara "Ne yapıyorsun?" diye sorulduğunda, bunlar, "Ben öldüm, bunları yapan ben miyim?" diye cevap verecekleri için, Allah'a iftira etmiş ve O'nu madde yerine koymuş olurlar. İnsan-ı kâmil daima kendini gizler, hattâ Peygamber bile "Allah bende göründü" demeyip "Ben O'nun aynasıyım" derken, bir başkasının bunu söylemesi kabul edilemez.

MERTEBELER

MERTEBE NE DEMEKTİR?

Aslen manevi bir varlık olan insanın, gelişim esnasında geçirdiği aşamalara mertebe adı verilir. Bu sebeple Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa, hep birer gelişim mertebesidir. Bu nedenle de, Hurufat-ı Âliyat diye isimlendirilirler.

İnsan bu mertebelere geldiğinde, o peygamberlerde zuhur edenleri kendinde görmeye başlar. Bu harflerin en üstünü de ba'nın altındaki nokta olan nokta-yı kübradır. Çünkü, o olmasaydı bu harflerin hiçbiri meydana gelemezdi. Bu sebeple o noktaya "nokta-yı müşahhasa" denir.

Her şey bir noktadan ibarettir ve dönüp dolaşır, o noktada toplanır. Bu yüzden "İlim bir noktadır, cahiller onu çoğaltmışlardır" buyurulmuştur. Bu çoğaltma tabiriyle kastedilen şey, mertebelerdir. İnsan o mertebelerden geçmeden noktayı bulamaz. Noktayı bulan, nokta-yı kübra olur. Bir şiirimde

Kendini kendinde bulur
Mutlak iken nokta olur
Âdem imiş mazhar-ı Hakk

diyerek bunu özetlemiştim.

Ef'al, sıfat ve zât yani fenâ mertebeleri mertebe-i velâyet, cem mertebesi mutlakiyet, hazret-ül cem, mertebe-i Kurbiyet; cem-ül cem ise mertebe-i Nübüvvettir. Hazret-i Peygamber ise bunların tümünü kendinde toplayan mertebeler zirvesidir.

Bu mertebelerin her birinin, insanı rahata kavuşturan yerleri olduğu gibi, rahatını kaçıran yerleri de vardır. Onun için insan ya tam bilip rahat edeceği yerlerde dolaşmalı veya o işe hiç bulaşmamalıdır. Bilmeyenler de yaşar, hattâ cenne-

te girebilirler, lakin cennete girmenin amacına erip didarı göremezler.

İnsan, bir şeyden korkacaksa, mertebelerin hakkını vermemekten korkmalıdır. Kumanda eden de, edilen de candır, ama arada mertebe farkı vardır. İnsanın başına ne gelirse, bu farkı fark edememekten gelir.

Allah, her mertebede hazır ve nazırdır, ama mertebe değişince ismi de değişir. Nasıl mı? Şöyle...

Şeytanı ele alalım. Şeytan Allah'tan gayrı mıdır? Değildir. Değildir, ama şeytana da "Allah'tır" denemez. Çünkü, gayrı olmamasına rağmen, o mertebede adı şeytan olmuştur. Onun için, bilen nazarında mertebelerin tümü bir merdiven, her zerre de o ilahi merdivenin bir basamağıdır. Bu basamakları çok iyi yerleştirmiş olmak gerekir. Kimi eğri, kimi, yamuk, kiminin arası çok açık, kimi çok sık olursa, o merdiven kullanışlı olmaz.

Merdiven çıkmaya alt basamaklardan başlanır. Nasıl ilkokulu bitirmeyen ortaokula, liseye veya üniversiteye alınmazsa, şeriattan geçmeden de marifete ulaşılmaz. Marifete ulaşabilmek için çok çalışmak gerekir. Çünkü, marifete ulaşan, kendini ve Allah'ı öğrenmiş olacaktır.

Çalışma, ef'ale bağlıdır. Ef'ali güzel olan, mutlaka, maddi veya manevi mükâfatını görür. İnsanın ulaşabileceği en büyük insani mertebe acziyetini bilme mertebesidir ki, bu maddi âlemde de, manevi âlemde de böyledir. İnsan "Oldum" değil, "Öldüm" diyebilmelidir. Bunun becerebilen insandan tecelli eden Allah'tır, ama bu, ancak insan yokken doğrudur. Kendini yok edenden görünen ve işleyen Allah'tır. Allah'sa, kötü bir iş yapmaz.

Tasavvufi eğitimin amacı mertebeleri öğretmektir. Mertebeleri bilenler, "Nâsa aklının seviyesinden hitap edin" kuralına uyarak, herkese, o kimsenin bulunduğu mertebeden hitap eder. Herkesin huyları gibi mertebeleri de değişiktir. Bu nedenle, mertebeleri iyi bilip ona göre hareket edenler, konuşma ve davranışlarıyla kimsenin kalbini kırmazlar.

Her şeyi yerli yerince yapıp işi ve malı erbabına teslim

etmek gerekir. Kuyumcuya verilecek inci, semerciye verilirse, boncuk niyetine semere takılıverir.

Çocuklar da böyledir. Onlar da mücevherin değerini bilmez ve biraz istense elindeki tüm mücevherleri isteyene veriverirler. Halbuki, mücevheri, onun değerini bilecek kuyumcuya vermek, yani herkesin mertebesine göre konuşmak, şathiyata kaçmamak lazım gelir.

"Allah" dendiğinde ortada kesafet yoktur. *"Allah kulları için latiftir"* <42-19> ayeti buna işarettir. Evet, O, en alt mertebe olan kulluk mertebesine kadar inmiştir, ama bu iniş, etap etap olduğu için arada birçok mertebeler oluşmuş, sonuçta kendi kendinin kulu olup Kendi'ni Kendi'nde bulacak hale gelmiştir. Böylece iç, vahdeti, dış da, kesreti olmuştur. Dışarıda görünen her şey Kendi'si ya da kendimizdir. "Kendi kendinin kulu veya kendi kendinin efendisi olmak" diye anlatılan şey budur. Kendi kendinin efendisi olmak, dıştan içe geçmek, buna karşılık, kendi kendinin kulu olmaksa içten dışa çıkmaktır.

Kâinatta tek Allah vardır ve bu, tıpkı güneş gibidir. Kendisi vahdet, ışınları da O'nun kesretidir. Allah'ın vahdeti neredediir? O'nu göremeyiz, ama o vahdet hakkında herkes aklının erdiği kadar bilgi sahibi olabilir. Öğreten dersini verir, herkes aklının erdiği kadarını öğrenir.

Uluhiyet âleminde bir varlık olduğu kesindir. Bunu kimi bilir, kimi bilmez. Uluhiyet, Rübubiyet, Hakkıyet, halkıyet gibi tüm mertebelerde yaşayan vardır. Allah'sız insan olmaz, ama herkesin de bir mertebesi vardır. Her insan sarayda yaşayamaz ki... Bir kısmı da gecekonduda yaşayacaktır.

Bu durum aynen askerliğe benzer. Askerlikte genel kurmay başkanlığı, kuvvet komutanlıkları olduğu gibi, ordu, kolordu, tugay, alay, tabur, bölük komutanlıkları da vardır ve bu makamlarda da her zaman birer komutan bulunur. Mertebe aşağı düştükçe, o mertebede olanların sayısı artar. Bir teğmenden genel kurmay başkanı olur mu? Olur, ama belirli aşamalardan geçtikten sonra... Aynı durum müritler için de geçerlidir. Tasavvufi eğitimde mertebelerin geçilmesi kötü

huylardan kurtulmaya bağlıdır. İnsan, ne kadar kötü huyunu atabilirse o kadar hafifler, ne kadar hafiflerse de o kadar yükselir. İşte "Ölmeden evvel ölmek" denen olay budur. Nasıl, ölen bir kimsede artık huydan bahsedilemezse, ihtiyari ölümde de, ölenin tüm huylarının yok olması gerekir. Bu arada, iyi huylar Hakk'ın olduğuna göre, kişideki iyi huyların ne olacağı sorusu akla takılır. Bu soruya "Onlar da gider ve yerine yenileri verilir" diye cevap verilebilir.

Mertebeleri öğrenmek için bizzat içinde yaşamak gerekir. Nasıl "saat, saat, saat" veya "ekmek, ekmek, ekmek" demekle insan saatçi olamaz veya karnını doyuramazsa, Kelime-i Tevhid'i sözle tekrarlamakla da Müslüman olunamaz. Müslüman olabilmek için, bu lafzın (sözün) içinde yaşayıp tüm makamâtı bizzat yaşayarak aşmış olmak lazım gelir. Gerisi boş laftır.

Bazıları "Yetmiş bin Kelime-i Tevhit çektim" diye konuşurlar. İçinde yaşamamışlarsa emekleri boşa gitmiş demektir. Gerçi, çocuklar için bu da, yani taklit de lazımdır, ama sonunda işin doğrusunu öğrenmeleri şartıyla... Doğrusunu öğrenemeyenlerin yaptığı şey, tıpkı çocukların evcilik oynamasına ve oyun esnasında ellerindeki cam parçalarına para deyip onların para olduğuna inanmalarına benzer. Bunu bir çocuk yaptığında tabii karşılanır. Lakin, erişkin birinin yapması, onun çocukluktan çıkamadığının işaretidir.

MERTEBELERİN OLUŞUMU

Allah "Ben önce nuru, ruhu, aklı, kalemi yarattım" deyinceye kadar ortada hiçbir mahluk yoktur. Mahlukun ortaya çıkması bundan sonra olmuş ve bu yüzden mertebelerin başlangıç noktası olarak burası kabul edilmiştir.

Allah, yarattığı her şeyi meratib üzere yaratmıştır. Örneğin taşları ele alalım. Taş vardır üstüne basıp geçilir, taş vardır yakılıp badana yapmakta kullanılır, taş vardır yüzük, kolye, hattâ taç yapılıp elde, boyunda ya da baş üzerinde taşınır.

Aynı durum hayvanlar için de geçerlidir. Örneğin, köpek

vardır taşlanıp kovalanır, köpek vardır bahçede veya kucakta beslenir.

Sevgi de böyledir. Allah, Peygamber, mürşit, ana-baba, eş, çocuk, akraba ve iyi insanlara karşı olan sevgiler, hayvan, bitki ve maden sevgileri, hep mertebe mertebedir. Ama, maalesef, bazı insanlar üst mertebelerdeki sevgileri unutup alt mertebelerdekilere yönelmektedir.

Taşlar, hayvanlar ve sıfatları böyleyken, en mükemmel canlı olan insanda bu mertebe farkları bulunmayacak mıdır? Bulunacağı için Allah, her konuda insanların mertebesini farklı yapmıştır. Onun için "El elden üstündür da arşa kadar" diyoruz. Üçler, yediler, kırklar, üç yüzler meseleleri de bu mertebe farklılıklarından doğmaktadır.

Allah, her şeyi, her mertebeyi gerektiği gibi yapmıştır. Onun için mertebeler bir piramide veya merdivene benzetilir. Mertebeler bu merdivenin basamaklarıdır. Bunlardan fenâya ait basamaklar veya mertebeler kulun, bekâya ait olanlarsa Allah'ındır.

Her mertebe bir üstündekinin gölgesi, bir altındakininse aslıdır. Bu sebeple her mertebede hem asıllık, hem de gölgelik vardır. Onun için "Senden sana sığınırız yâ Rabbi" dediğimizde, bir mertebeden daha üstün bir mertebeye sığındığınızı ifade etmiş oluruz. Bu tıpkı, onbaşının ere göre asıl, çavuşa göre ise gölge olması gibidir.

İnsan, bir alt basamakta öğrenciyken, üst basamaklara çıktığında öğretmen olur. Yani, insan o anda neyi zevk ediyorsa, oranın malı olur. Öğretmen olunca iş biter mi? Hayır. Çünkü, gün gelir, tüm öğretmenleri bir kursta toplayıp onların hepsine ders veren bir öğretmen daha çıkar ve bunun sonu Allah'a kadar uzanır. Onun için insan, bulunduğu basamakta sağlam bastığını anlayıp bir üst basamağa çıkmaya çalışmalıdır. Çünkü, çürük bir basamağa basan, kendini bir anda yerde buluverir.

Hiçbir şey, kendinden başka bir şey olamaz. Örneğin, armut zeytine, incir elmaya dönüşemez. İnsanlar da böyledir. Onlar da mertebe mertebe yaratılmışlardır ve her mertebe-

nin de bir yeri vardır. İnsan gelişip bir üst mertebeye geçtiği zaman, onun ayrıldığı mertebe boş kalmaz. Zaten bir üst mertebeye geçebilmek de nasip meselesidir. Her pozisyonda baş, bir tanedir. Birden fazla baş olması, karışıklığa neden olur.

Askerlikte genel kurmay başkanının rütbesi mareşaldir, ama eğer mareşal yoksa onun yerine bir orgeneral o makama atanır. Diğer tüm birlik komutanları da kendi flamaları ile, o başkanın temsil ettiği ülke bayrağı altında toplanır. Tıpkı tüm pir ü piranın Hazret-i Peygamberin liva-ül hamd'i altında toplanışı gibi...

Mertebeleri tam olarak algılayabilmek için önce her şeyi kendinde toplamak, bunu yapabilmek için de soyunmak ve içi var, dışı yok hale getirmek gerekir. Zaten, dışta görüp "varlık" dediğimiz şey, içteki gerçek varlığı belirleyen bir etiketten ibarettir. İş, içerdekindedir. İçerdeki nedir? Ahad'ın zuhuru olan Ahmed... Ahad, bir mim ilavesiyle mazruf olmuştur. Bu da gösterir ki, Muhammed de Ahmed de, Ahad da kendisidir ve mertebesine göre isim almıştır. Bunları evvelce anlatmıştık. Daha iyi anlaşılabilmesi için, kendimizden bir örnek vermek mümkündür. Önce cenindik, sonra sırasıyla bebek, çocuk, delikanlı, erişkin, baba, dede, ihtiyar diye anılır olduk. Bunların hepsi biz olduğumuz halde, aldığımız isimler o anda bulunduğumuz mertebeye göre değişiyor. Bebekken bebeklik, çocukken çocukluk, baba veya dede iken de babalık veya dedelik yapıyoruz. Yapmazsak bu isim verilmez.

Kâinat da böyledir ve aşama aşama bugüne kadar gelmiştir. Onun için gerek kâinat, gerekse insan birer kitaptır ve bu kitabın mutlaka okunması gerekir.

Akla şöyle bir soru gelebilir: "İnsan, insan olabilmek için cemad (taş), nebat, hayvan aşamalarından geçiyor, ama hayvanın hayvan olabilmesi için geçmesi gereken aşamalar nelerdir ve hayvan olduktan sonra da onu insan yemezse, o hep hayvan olarak mı kalacaktır?" Bu sorunun cevabı şudur: Hayvanlık, o mertebede kalışın ifadesidir. Mertebeler hep

yerinde durur. Fakat o mertebelerdekiler geçicidir. Nasıl, hapishane, hamam, sinema vs. hep yerinde durur, ama içine girip çıkanlar değişirse, cemad, nebat ve hayvan mertebeleri de böyledir. Bu mertebeler daimi olarak kalır ama o mertebelere gelip geçenler, yani oralarda haşir, neşir olanlar değişir. Tabiatıyla, hayvan da, hayvan olabilmek için cemad ve nebat mertebelerinden geçmiştir.

MERTEBELERİN TASNİFİ

Mertebeler, fenâ mertebeleri ve bekâ mertebeleri diye ikiye ayrılır.

Fenâ mertebeleri, Ef'al (Lâ fâile illâllah), sıfat (Lâ mevsufe illâllah) ve zât (Lâ mevcude illâllah), bekâ mertebeleri de, Cem, hazret-ül cem ve cem-ül cem diye üçer tanedir. Bunların her birinin ne demek olduğunu bir sonraki bahiste geniş bir şekilde anlatacağız.

En yüksek mertebe Allah mertebesidir. Ondan sonra O'nun aynası olan Hazret-i Peygamberin mertebesi gelir. Allah, Muhammed aynasında görünmüş olduğu için, Hazret-i Muhammed, "Beni gören O'nu gördü" demiştir. Bunları anlatabilmek için evvelce periskobu misal göstermiş ve tabiattaki örneğinin de, bir vadide bağırıldığı zaman sesin defalarca geri dönmesi, yankılanması olduğunu anlatmıştım.

MERTEBELERİN ÖZELLİKLERİ VE MÜTEKABİLİYETİ (KARŞILIKLILIĞI)

Dünya ve ahireti öğrenebilmek için mertebeleri bilmek gerekir. Bilen, kendini bilir ve hududu tecavüz etmez. Sonuçta da, başı derde girmeyeceği için mutlu olur.

İnsanlar tıpkı müzik notaları gibidir. En alttaki nota da do'dur, portenin üçüncü ve dördüncü çizgileri arasındaki de... Lakin, nasıl iki do arasında mertebe farkı varsa, hepsi insan olduğu halde insanlar arasında da mertebe farkları vardır. Bu farklar, akıl, irfan vs. gibi görünmeyen vasıflar itibarıyladır.

Uluhiyet mertebesi, bir apartmanın çatı katı, beşeriyet

mertebesi ise; bodrum katı gibidir. Bunların her ikisi de aynı eve ait olduğu için bir bütündür ve birbirinden tamamen ayrılamaz, ama çatı katı ile bodrum katı bir tutulabilir mi? İşte, Allah'lık ve kulluk mertebeleri de, özellikle beşeriyette kalınırsa, böyledir. Beşer de Allah'tandır, ama arada pek çok mertebeler vardır.

Bahr-ı amâ karanlık âlemdir. Zuhura geldikçe aydınlanır. Bahr-ı amânın bu karanlığı iki anlama gelir. Biri çok derinlerdeki ilmin karanlığıdır, diğeri ise cehaletin karanlığı...

Cehalet ortadan kalktıkça gizli olan, görünmeyen âleme ait olan şeyler meydana çıkmaya, sonuçta da aydınlık görünmeye başlar. Bu nedenle aydınlık sahviyete (uyanıklığa, diriliğe), karanlıksa mahviyete ait keyfiyetlerdir. Fenâ mertebesinin karanlık, bekâ mertebesininse aydınlık oluşu bundan dolayıdır. Çünkü, insan bekâda uyanmıştır.

Yoklukta varlık ve varlıkta yokluk kavramlarını, yani Lâ ve İllâ'yı çok iyi düşünmek gerekir. Yokluk dediğimiz şey cehalettir. Cehalette ilim yoktur. Ama, Allah ilmini kula verdiği anda cehalet yok olur.

Lâ'da olan, İllâ'yı bilmediği için boşta kalmıştır. İllâ tahakkuk ettiği zaman insan, Lâ'nın içinde İllâ'nın da olduğunu ama bu mevcudiyetten kendisinin haberdar olmadığını anlar. Nasreddin Hoca, bindiği eşeği saymayıp eşek aramakla bu durumu anlatmak istemiştir. Hoca'nın bindiği eşeği saymaması Lâ, inip saydığında eşek sayısının tam çıkması da İllâ'dır.

İnsan bilirse, gayrı diye bir şey kalmaz. Bilmeyen için gayrı vardır. "Gayretinden gayrı komadı ara yerde" mısraında, hem gayrıyı yok edip hem gayrı denmesi bir çelişki gibi görünür, ama düşünüldüğünde çelişki olmadığı anlaşılır. Buralar, insanı şaşırtan yerlerdir.

İnsan Lâ'dayken İllâ'yı bilmediği için, dayanacak yer arar. Ancak, İllâ'yı bulup O'un kendinde olduğunu öğrenince, dayanacak yerin de Lâ olan kendinde bulunduğunu idrak eder. Bu gerçek Kur'an'da da *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> denerek anlatılmaktadır.

Mertebe merdiveninin basamaklarını en üst basamağa kadar çıkanlar, ilerlemeye devam ettikleri takdirde, yine aşağı inip ilk çıkmaya başladıkları basamağın karşısına gelirler. Ama, arada bir fark vardır. Bunlar çıkışı da, inişi de, bizzat yaşayarak öğrenmişlerdir. Çıkarken ef'allerini, sıfatlarını ve zâtlarını verip Zât'a ulaşmış ve cem mertebesinde O'nun varlığıyla var olmuş, esma-yı küll veya "Kün" emriyle tekrar zuhur âlemine dönmüş, bu gelişte de melekût, nasut vs. gibi manevi âlemleri geçip tekrar insanlık âlemine ulaşmışlardır. Bu gezinti müritlerde önce bilgiyle, yani ilmen olur, ama günün birine gerçeğiyle de yaşanacaktır.

Mertebeleri, çıkışlı, inişli küresel bir basamaklar sistemi olarak anlattık. Bu küreden bir kesit alındığında basamakların karşılıklı olduğunu görürüz. Bu karşılıkta, ef'alin karşısına Cem, sıfatın karşısına hazret-ül cem, zâtın karşısına da cem-ül cem mertebeleri düşer.

Her mertebede "Allah'tan başta ilah yoktur, Muhammed Allah'ın resûlüdür" denir, ama bunun tahakkukuna varanlar, en üst mertebeye kadar çıkmış olanlardır. Rahimiyete erip, ümmet-i icabet olanlar da bunlardır. Geri kalanlar, rahmaniyete mensuptur ve ümmet-i davette kalmıştır. Rahmete ulaşanlar, ism-i âmdan çıkıp ism-i hassa, yani havassa dahil olurlar. Umumda kalanlar bunların arasına giremezler, girseler bile onlarla anlaşıp uyum sağlayamazlar. Çünkü, havassa dahil olanlar, Lâ'yı yaşayıp kendinden geçmiş ve İllâ cemiyetine girmişlerdir.

Evvelce anlatılan avam, havas ve ahass-ül havas mertebelerini bir de bu yönden inceleyecek olursak, avam mertebesinin, el tutmamış, cahillerin mertebesi olduğunu ve bu mertebedekilerin karanlıklar içinde yüzdüklerini, havas mertebesinin, el tutmuş olanların mertebesi olduğunu ve bunların nurlanıp aydınlığa kavuştuklarını, ahass-ül havas mertebesinin ise, kendisi nurlandıktan sonra etrafındakileri de nurlandırmaya başlayanların mertebesi olduğunu söyleyebiliriz.

FENÂ MERTEBELERİ

En yüksek ve en zevkli mertebe hiçlik, yani fenâ mertebesidir. İnsana bekâ zevkini Allah verir. Onun için Kelime-i Tevhit'te Lâ, İllâ'dan önce gelir. Allah'ta ricat-ı kahharî, yani geri dönüş olmadığından, kimseye bekâ zevki fenâ zevkinden önce verilmez.

Lâ'da insan her şeyi, her şeyini inkâr eder. Buna dünya, aile, iş, akıl, düşünce vs. de dahildir. Kişi bu inkârıyla iyice boşaldıktan sonra, Allah onu tekrar doldurur.

En güzel mertebeler, Lâ, yani boşalma mertebeleridir. İnsan ef'alde ef'alini, sıfatta sıfatını, zâtta da kendini Hakk'a verdikten sonra, geriye adeta, beden adı verilen boş bir testi kalmış olur ki, bunun ağzı tıkanıp denize atılırsa batmadığı, denizin onu başının üstünde taşıdığı görülür. Bu durum maddi âlemde de, manevi âlemde de böyledir. Ruhlar âleminde de baş tacı olunan mertebe Zât makamıdır. Zat-ı İlahiden üstün bir makam olmadığı gibi, Zatullah'tan üstün bir makam da yoktur. O nedenle, mertebe-i fenâ insanı sarhoş eder. Bu sarhoşluğa "ölüm sarhoşluğu" veya eski tabiriyle "sekerat-ül fenâ" denir.

Fenâ mertebeleri en zevkli mertebeler olmasına rağmen, aynı zamanda en zor zevk edilen yerlerdir. En zor kısımları da ef'al ve sıfat mertebeleridir. Çünkü, bu mertebelerde olanlar Hakk benliğini tam olarak kavrayamadıklarından, kendi benliklerini de araya sokar ve işi karıştırırlar. Zât'ta ise bir şey yoktur, çünkü orada, Allah'ın olan her şey, sahibine teslim edilmiştir.

Ef'al ve sıfat mertebelerinde, ef'al ve sıfatın bizim değil, Allah'ın olduğunu söylüyoruz. Allah, kötü bir şey yapmayacağına ve O'nda kötülükten eser olmayacağına göre, biz de amellerimizi, ve huylarımızı O'na lâyık hale getirip O'nun verdiği sıfatlara bürünürsek, O'ndan aldığımız mükâfatlarla rahat yaşarız. Aksi halde cezalandırılır ve hayatımızı kendi amellerimizle cehenneme çevirmiş oluruz. Hele bir de O'nun malını gasp etmeye kalkarsak, o zaman cezamız daha da artar. Bu yüzden fenâ mertebelerinden ef'al ve sıfatta sorumlu-

luk vardır.

Bu iki mertebe insanı razıye ve merziyeye ulaştırır. Çünkü, güzel amel ve güzel huydan insan kendi de razıdır, karşısındaki de... Onun için güzel iş yapana "Allah razı olsun" denir.

Fenâ mertebeleri kışa benzer. Ağaçlarda ne çiçek, ne meyve, ne de yaprak vardır. Ama, kış aynı zamanda baharın müjdecisidir. Onun için bekâ fenâdan zuhura gelmekte ve iki bekâ olarak görünmektedir. Bunlardan biri soyunma bekâsı, diğeri giyinme bekâsı diye bilinir. Soyunma bekâsına da, "fenâ mertebesi" denir.

Fenâ mertebesi zulmet diyarıdır, çünkü karanlıktır ve bir şey yoktur. Ama,*"Onları karanlıktan aydınlığa çıkarır"* <5-16> müjdesinin habercisidir ve nur, o karanlıktan çıkacaktır.

Nur nedir? Taayyün-ü sani, yani sıfatlardır. Bu sıfatlar kendimizdeyken şey'iyyet-i sübut, yani a'yan-ı sabite deniyordu. Zuhur âlemine çıkınca mezahir-ül vücud oldu.

Bu iş fiilsiz olmaz. Fiil, içerde sükûn, dışarda harekettir. Gerçekte içerde de sükûn olmadığı için "bisükûndur" denir. Bu bisükûn oluş, içte görünmeyip dışta görünmeyi ifade eder ve aynen fenânın bekâsına benzer. Yani, bir yandan yok olurken, diğer yandan yeniden doğmak gibidir.

Mertebe-i fenâda kendini en mükemmel ifna (yok) eden ve bu sebeple Allah'a en yakın olanlar hacer (taş) âlemindekilerdir. Bunların kendiliklerinden hareket etmeleri mümkün değildir. Allah dilerse, bir vasıta ile yerlerinden oynatılırlar. Bu vasıta rüzgâr, yağmur veya bir başka canlının itmesi olabilir.

Hal böyle olduğu için, biz de mertebe-i fenâda ne kadar boşalır ve kendimize atfettiğimiz faaliyeti sahibine verirsek, mertebemizi o kadar ilerletir, taşa yaklaştırmış oluruz. Bu, hiçbir şey yapmadan yatmak değil, çalışmak ama çalışanı bilerek çalışmak olarak anlaşılmalıdır.

Ef'al ve sıfat mertebeleri Allah'la kul arasındaki keyfiyetlerdir. İnsan konuşurken çok dikkatli olmalıdır. Çünkü,

konuşma sırrı ifşa noktasıdır. Kişi içindeki sırrı diliyle meydana çıkarır. Bu durumda onu dinleyen kul, konuşmanın hedefidir ve hatalı bir sözü affetmez. Kişi konuşmadığı zaman muhatabı kendisi, daha doğrusu kendisindeki O'dur ve O, affedicidir. Allah, kulunu affeder ama kul, kulu kolay kolay affetmez.

Allah'ın kulunu affetmesi, onun içindeki tüm kötülükleri bilmesine rağmen onu cezalandırmaması, hattâ zaman içinde o kötülükleri unutturması demektir. Onun için insan, Allah'ı daima içinde ve mânâda aramalıdır.

Kelimeler, bazı düşünceleri ifade edebilir ama düşünceler derinleştikçe, onları kelimelerle anlatmak gittikçe zorlaştığı için, insan susmak zorunda kalır. Bu durumda sadece zât vardır ve başka bir şey yoktur. Zâtta bir şey olmadığı için iş sıfattadır. Zât, tıpkı çekirdek gibidir ve acı ya da tatlı olabilir ama insana fazla zevk vermez. Zevk sıfattadır. O çekirdekten çıkan dalların, budakların, yaprak ve çiçeklerin, o çiçeklerden çıkan kokuların verdiği zevki (ki, hepsi sıfattır) çekirdekte, yani zâtta bulmak mümkün müdür? Bu nedenle insanın düşüncelerini ifade edebildiği sıfat mertebeleri zevklidir. Zâta gelindiğinde, insan tıpkı çekirdek gibi içine kapanıp kalmak zorundadır.

Fenâ mertebelerinde akla kötü şeyler gelmesini önlemek için, saliğin bazı bakımlardan kendini frenlemesi gerekir. Bunlar beş tanedir. Göz, kulak, dil, el ve ayak... Kötülükleri görmemek, işitmemek, söylememek, kötü işlere bulaşmamak ve kötü yerlere gitmemek bu mertebelerde şarttır. Aksi halde insanda manevi düşüşler olabilir.

Zât mertebesine gelinceye kadar hepsini atmak ve o arada kendini her şeyden korumak gerekir. Burada insan, kendini koza içine hapsetmiş bir ipekböceği gibi dünyayla ilişkisini kesmiştir. Daha sonra, kozadan çıkan kelebek gibi hür olarak uçacaktır.

Kur'an'da adı geçen arı, karınca, ipekböceği, hattâ örümcek, birer ilahi mertebeyi temsil eder. Orada yazılı olan her şey insanda vardır. Bizim

Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de
dediğimiz husus budur. Bu canlılar aynı zamanda insanların hallerini anlatan mertebelerdir. İnsan, bu mertebeleri kendi mertebesine göre tevil edebilir, ama önemli olan, onu tevil etmesi değil, o mertebeye varabilmesidir.

Ef'alin ve sıfatın cenneti ve cehennemi vardır ama zâttan itibaren bunlardan da eser kalmaz. Onun için tevhidin en zevkli yerleri ef'al ve sıfat mertebeleridir. Ondan sonrası kendiliğinden olur.

Biraz sonra daha teferruatlı göreceğimiz gibi, ef'al ve sıfatta Allah'la hiss-i müştereklik vardır. Örneğin Allah'ta hayat vardır, bizde dirilik, Allah'ta ilim vardır, bizde bilgi, Allah işitir, bizde de kulak vardır: Allah görür, bizde de göz vardır, Allah'ta irade vardır, bize de irade-i cüziye vermiştir vs. Bunlar hep Allah'la müşterek vasıflardır ama O'ndakiler asıl, bizdekilerse fer'î, yani o aslın aynadaki görüntüsünden ibarettir. İnsanlar, aslı bilmedikleri için, aynadaki görüntüsüne tapmaya başlamışlardır.

Acılık gölgededir. Asılda acılık yoktur. İnsan da bir gölgeden ibaret olduğu için, acılık insanda, yani bizde vardır. Eğer, huylarımızı güzelleştirir, tatlılaştırırsak aslımıza kavuşur ve acılıktan kurtuluruz. Aksini yaparsak berbat duruma düşeriz. İnsan, ne kadar arınırsa, o kadar ilahi zevke ulaşır. Zaten bundan sonrası İllâ'dır.

Tasavvufi eğitimde en zor kısım, Lâ, yani kendini yok etme kısmıdır. Bu da zâtta tamamlanır. Burada ilah ve ilahe kâinattır. Bunu da yok ettikten sonra "İllâ Allah", yani görünmeyen esas varlık kalır. Görünenlerin hepsi suretten ibarettir. Allah, suretsiz görünmediği için, bizde Lâ kapısı açıktır. Allah'ın rızası olmayan bir iş işlenirse, o zaman mezlakayı ikdam (ilerlerken ayak kayması) olur. O'nun rızası olan işler, şeriata uygun olanlardır. Çünkü, makam-ı nefis şeriat âlemidir ve burası "El cem-i vettevhid", yani "sıddıkûn" yeri olarak bilinir.

Mertebe olarak, görünen Muhammed, gönlü Ahmed, görünmeyen yeri ise Ahad'tır ve Allah denen de budur.

Ahad, aranandır. *"De ki o Allah birdir"* <112-1> olan budur. Bundan sonra *"Allah samedtir"* <112-2> gelir ki, bu da Muhammediyet âlemidir. *"Doğmamış, doğurmamıştır. Ve O'nun bir eşi de yoktur"* <112-3,4> da ne doğan, ne doğuran vardır ve O'nun eşi ve benzeri yoktur. Pekiyi, bu Ahad da samed ne oldu? Kendini kendinde buldu... Biz bile insan olarak kendimizi bilebilirken, Allah kendini bilemeyecek midir? İşte "De ki o Allah birdir. Allah samedtir" budur ve anlamı, "Kendini kendinde buldu" demektir. Bir taraftan ahadiyet, bir taraftan samedaniyeti... Bunu Âdem'den itibaren izhar edip kendini Muhammed'e kadar getirdi. Orada kemâli hitama erince de, kemâlinin izharını vârislerle yaptırmaya yöneldi ve yaptırmaya da devam ediyor. Çünkü, kemâlâtının sonu yoktur...

FENÂ MERTEBELERİNİN AMACI

Tasavvuf eğitiminde, "Lâ" diye isimlendirilen yokluk âleminin kişiye benimsetilmesi, ondaki şeytanı yok etmek içindir. Ef'alde ef'ali, (şeytanın ef'alini) sıfatta sıfatı (keza şeytanınkini) Hakk'a verdikten sonra, zât mertebesinde de kendini Hakk'a verince, Hakk ile şeytan bir yerde olamayacağı, daha doğrusu, Hakk'ın olduğu yerde şeytan bulunamayacağı için, kişi şeytanından kurtulur ve kendisine adeta bir gömlek gibi giydirilen "ruh-u izafi" (cem) dediğimiz bir ruhla yaşamaya başlar.

Dikkat edilirse biz, tüm öğretimizde hiçbir zaman erkek kadın ayırımı yaparak ikilik âlemine girmemeye, insan diyerek hepsini bir noktada toplamaya özen gösterdik. Bunu yaparken de, Kâbe'de erkek dişi, genç, ihtiyar ayırımını ortadan kaldıracak şekilde tek tip kıyafet giyilmesini ve tavafın o elbiseyle yapılmasını örnek aldık.

Kelime-i Tevhid'in başındaki Lâ nasıl olsa gerçekleşeceğine göre, onu burada gerçekleştirirsek rahat ederiz. Lâ'yı ne kadar fazla zevk edersek, ahirette o kadar fazla mülk sahibi oluruz. Yani, kâinat bizim olur.

Didarı fenâ'da gören de vardır, bekâda gören de... Zaten

fenâ'nın varlığı, mertebesine göre yoka dönüşmüyor mu?..

Mülkün sahibi Allah'tır. O'na kavuştuktan sonra "Lima-allah" (Allah'la beraber) sırrına erilmiş olur ki, buna "damlayı deryaya atmak" denir. Deryaya atılan damlanın adı derya olur ve damlalığından eser kalmaz. Böylece Allah'la birleşen bir kimseye şeytanın etkisi bahis konusu olamaz. Çünkü, O'na vasıl olan şeytanla ilgisini kesmiş olur.

FENÂNIN SONU

Lâ, yok olmak, yani testinin içini boşaltmak demektir. Testi boşalınca, içinden çıkanın yerine daha latif olan hava dolacaktır. Dolu bir testi denize atılırsa ağzı açık da, kapalı da olsa batar ama boş bir testi ağzı kapatılıp denize atılırsa batmaz. Bu, denizin onu baş tacı etmesi demektir.

İnsan da aynen testi gibidir. Denize dalıp hiç hareket etmeden durursa deniz onu içine almaz, üstünde tutar. Fakat, biraz korkar da çırpınmaya başlar, yani direnirse, o zaman içine çekiverir. Denizin insanı içine çekmemesi için kişinin dünya toprağından kurtulup kendini denize teslim etmesi gerekir. O teslimiyetten sonra, zaman içinde yüzmeyi de öğrenip balık gibi gitmeye başlar. İşte, Allah'a teslimiyet de aynen böyledir.

Ef'ali güzel olup yaptıklarından herkes gibi kendi de memnun olanlar cennet-ül ef'ale, huylarının güzelliğinden herkes gibi kendi de memnun olanlar cennet-üs sıfata, her şeyini Hakk'a verip Hakk'la Hakk olanlar da cennet-üz zâta girmiş olurlar ki, işin zevki de buradadır.

Bir kimseden sohbet doğabilmesi için, onun negatif hale gelmesi gerekir. Nasıl, iki pozitif kutup arasından elektrik devresi tamamlanmaz ve ampul yanmazsa, "Ben" diyen iki pozitif varlıkta da devre tamamlanıp ampul yanmaz. Burada gerçek olan "Ben" değişmeyeceğine göre, değişecek olan gerçek olmayan "Ben", yani insan olacaktır. Bu da ancak gerçekte hiç olan kişinin, bu hiçliğini idrak edip Lâ'ya ulaşmasıyla mümkün olur.

Kelime-i Tevhid'in başındaki Lâ, negatifliğin ifadesidir.

Kişi Lâ'ya ulaşıp yokluğunu kabullenir ve negatifleşirse, o zaman devre tamamlanır ve akım geçmeye başlar. Sonuçta ampulü yanar ve bu yanışın belirtisi olan sohbetler doğar.

Fenâ mertebesi (Lâ), safiyetle gerçekleştirilir, yani kişi safiyane yokluğa ulaşırsa, orayı varlık dolduruverir. Bu durum aynen aşağıdaki hikâyede anlatılan olaya benzer.

Padişahın biri sarayının salonunu bir perdeyle ikiye ayırır ve bir tarafını Çinli, diğer tarafını da Türk ustaların süslemesini ister. Bunlara da kırk gün süre verir. Çinliler hemen işe koyulur ve her türlü malzemeden istifade ile duvarları boyamaya, resimler, motifler işlemeye koyulurlar. Türklerse sadece duvarı cilalayıp parlatmakla bu zamanı doldururlar. Günü gelip perde açılıverdiğinde, Çinlilerin tüm yaptıkları, Türklerin parlattığı duvara aslından daha parlak bir şekilde yansıdığı için, müsabakayı kazanan Türkler olur.

Tabii burada perde ile temsil edilen, vücut perdesidir ki, buna Hicab-ı Kibriya dendiğini biliyoruz. İşte *"O iki denizi birbirine kavuşmak üzere bırakıverdi, aralarında birleşmelerini engelleyen bir berzah vardır"* <55-19,20> ayetleriyle belirtilen ve iki denizi birbirine karıştırmayan berzah da budur. İç âlemle, dış âlem birbirine karışıyor mu? Biz ortadaki berzahtayız, ama bizim berzahımız zuhur âlemine ait olduğu için fenâ bulur. Berzah-ı Kübra'da olan insan-ı kâmil'de, yani Peygamberde ise, fenâ bulmak diye bir şey yoktur. O, asıl olduğu için fenâ bulmaz, bakidir. Geri kalanlarsa, O'nun yansımaları olduğu için fanidir.

İnsanlar mutlaka ölüp sonra dirilecektir. İşte, fenâ mertebesindeki ölüm ve sonraki diriliş budur. Fenâdaki ölümün ne olduğunu öğrendik. Bunun bir de fenâ ender fenâ'sı vardır ki o da, fenâda vazgeçilenlerden sonra verilenlerden de vazgeçmek anlamına gelir. Aynı şekilde, bekâda da bekâ-ender bekâ mertebesi vardır.

Fenâ mertebeleri, tevhid-i zât mertebesine kadardır. Ondan ötesi yoktur, çünkü zât-ı ilahi bir tanedir. Zâta çıkıp kendini bildikten sonra aşağılara inmek, halkıyete inmek demektir ki, burası kemâl mertebesidir.

Kemale erip kendini bilen, Hazret-i Peygamberi de biliyorsa, o zaman dört bacaklı piramit olmuş demektir. Piramit olmak, zirvedeki bir noktayı taşıyan kâinat olmak demektir. Onun için Mevlevi asitânelerinin çatısı kare piramit şeklinde yapılır ve o piramidin zirvesine de, Âdem'e tekabül eden sikke şeklinde bir kiremit konur.

ÖLMEDEN EVVEL ÖLMEK NE DEMEKTİR?

Zâta gelinceye kadar ef'ali, sıfatı Hakk'a verdikten sonra, zâtta da vücudu sahibine teslim etmiş olmak, kâinattan ölmek demektir. Ama, buradaki ölüm, insanın eski düşüncelerinin ölümüdür ve aynen, bir kitap okurken bir sayfayı bitirince ikinci sayfayı çevirmeye ve okunan ilk sayfa ile ilişkiyi kesmeye benzer. Okunmuş olan sayfa ölmüş, yeni okunacak sayfaysa doğmuştur. İşte, eski düşüncelerin ölmesi de budur. İnsan, yeni düşüncelere sahip oldukça, eski düşünceleri ölmüş demektir

İnsanın, yaptıklarını kendisinin yaptığını zannederken, yapanın ondan işleyen, yani Hakk olduğunu öğrenmesi, ef'alini, huylarının, hattâ vücudunun bile Hakk'ın olduğunu öğrenmesi ise, sıfatını ve vücudunu Hakk'a vermesi demektir. Bu yapıldığında kâinatın ve vücudun bir sahibi olduğu bilincine varılır.

Sahip kelimesinin bir anlamı da, sohbet edendir. O sahip, sohbet ettiği zaman gizlilikten çıkıp aşikâr olmaktadır. O sahibi dinleyenlere de, "ashab" denir. Ashab meselesinde derine inilmediği için, ashabın sadece Peygamberimiz zamanında mevcut olduğu zannedilmektedir. Halbuki, her çağda sohbet dinleyen olduğu için, her çağda ashab vardır. Mertebe olarak Hazret-i Muhammed bir tanedir. Burada tekrar askerlik örneğine dönersek, diğer tüm sohbet edenlerin de asker olduğunu, ama Hazret-i Peygamberin genel kurmay başkanı ve bir tane olduğu için sohbetin O'na verildiğini söyleyebiliriz. Diğerlerine O'ndan taksim olmaktadır. Bu ilmin aslı, O'nun aklı, yani "Allah önce aklı yaratmıştır" denen noktadır. O, insan-ı kâmildir ve öyle bir insandır ki, yerini

tutacak bir başkası yoktur. O, gayın mertebesidir ve değeri, bildiğimiz gibi, bindir. O mertebenin sahibi Hazret-i Peygamberdir.

Şahadet de iki çeşittir. Biri, kulun Allah'ı görmesi, diğeri Allah'ın kulu görmesi... İkincisi en büyük şahadet olduğu için cihatta ölenleri yıkayıp kefenlemek gerekmez. Çünkü, onları Allah görmektedir ve onlar ulvi şahadet mertebesine ulaşmışlardır. Allah yolunda ölenlerin şahadeti de bu şekilde bir şahadettir. Mertebe-i fenâ, yani "Ölmeden evvel ölünüz", Allah yolunda ölmek demektir.

Fenâ mertebelerinde ef'alini, sıfatını ve zâtını verip kendini yok eden kişi Allah'ta var olur. Zaten Allah'ta var olmamış olsaydı dünyaya gelemezdi. Bu şekildeki ölümde, Allah kulunu görmüş olacağı için, o kula şahadet mertebesi verilmiş olur ki, buraya "cem mertebesi" denir.

Daha sonra kişi hazret-ül ceme gelince, bu kez o da Allah'ı görür. Yani, tüm varlıklar Allah'ta toplanmış, kesret âlemine Kendi'nden dağılmıştır. Nihayet cem-ül cemde, Kendi'nden dağılanları yine Kendi'nde toplar ki, artık bu mertebede içi Allah, dışı Muhammed, yani kul olmuş demektir.

Bu anlatılanlar tekmil-i meratib etmiş olanlarda ilm-el yakîn veya ayn-el yakîn olarak gerçekleşmektedir. Hakk-el yakîn olarak sadece Hazret-i Peygamberde gerçekleşmiş olduğu için, o makam kendisine ait olmuştur. Buraya, "Muhammediyet makamı" da denir ve delili, *"Attığın zaman sen atmadın"* <8-17> ayetidir. Olayda, toprağı, görünürde Hazret-i Peygamber atmışsa da, onun eliyle atanın Allah olduğunu yukarıdaki ayetle Kendi söylediğine göre o el, "Yedullah" tır (Allah'ın elidir).

Kâinat insan için yaratılmıştır. İnsan olmasa kâinat ne işe yarardı? Örnek olarak şu parka bakın... Yapılmış, süslenmiş... Oraya insan gitmese, o park ne işe yarar? Hiçbir değeri olmaz ve sonunda kuruyup harabeye döner. Allah, insan için neler yapmaktadır, neler... Lakin, insan olarak biz kendi değerimizi bilmediğimizden, en aşağı mertebelerde kalmayı marifet sayıyoruz. İşte, burada tevhid ilmi yardımınıza koşu-

yor ve bizi bu alt seviyeden kurtarıp evc-i balâya (en üst zirveye) yükselmemizi sağlıyor. Yani, bize "Her ne kadar sizi buraya atmışsa da, yeriniz burası değil, evc-i balâdır" düşüncesini aşılıyor ve gereğine yöneltiyor. Bundan sonra, yavaş yavaş düşüncelerimizi yükseltmeye başlıyoruz. Bu hususta da, maalesef, Pirân "Siz himmetinizi âli tutun" demiş olmasına rağmen, dervişlerin çoğunun tersini uygulayıp zillette görünmeyi marifet saydıklarını görüyoruz.

Lâ, yok demektir. "Ölmeden evvel ölmek" Lâ mertebesi için geçerlidir. Bu öyle bir Lâ'dır ki, mûtûdan (ölümden) sonra içinden İllâ çıkacaktır. İşte, "Ölümden sonra dirilme" denen budur. Ba'süba'del mevt, her âlemde ve her zerrede vardır. Örneğin, bir çiçeğin ba'süba'del mevt'i, gelişip olgunlaştıktan sonra kuruması, yapraklarının dökülmesi ve yerine tohum bırakmasıdır. O çiçek ölmüştür, ama yerine bıraktığı tohumdan yine bir çiçek ba's olacaktır (meydana gelecek). O bırakılan tohumla yeniden dirilme, yeniden çiçek oluşması, aynı zamanda "Çocuk babanın sırrıdır" denen noktadır.

Bu durum kâinatta böyle olduğu gibi, insanda da böyledir. Zaten, kâinat denen, bir elbise, basite indirgenmiş anlatımla, Allah'ın elbisesidir. İnsansa kâinatın özetidir.

A'RAFTA KALMAK NE DEMEKTİR?

Fenâ mertebelerini bitirip bekâya geçmemeye "a'rafta kalmak" dendiğini biliyoruz. Her ikisi de fenâyı bitirmiş olduğu halde, a'rafta kalanlarla bekâya geçenler arasında bazı farklar vardır. Bekâya geçenlerde irfaniyet olmasına mukabil, a'rafta kalanlarda şüphe vardır. Hocalar bunlar için, "Cennetle cehennem arasında kalacaklar, cehenneme bakıp biz orada değiliz diyerek sevinecekler, buna karşılık cennete bakacak ve oraya giremedik diye üzüleceklerdir" derler. Bu sözler işin iç yüzünün bilinmemesinden veya anlaşılamamasından kaynaklanan boş laflardır.

Çünkü, gerçekte a'raf, irfaniyet kesbetmiş, bir kefesi cennet, bir kefesi cehennem olan terazinin dili gibi olmuş, sağı da, solu da inkâr etmeyip ikrar etmiş bir makamdır.

Orası bocalama yeri değil, her ikisinin vahdetinde orta noktasıdır ve her iki tarafı da kapsar. Orası aynen, iki kefe arasındaki dengeyi gösteren terazi dili gibidir. Bu dilin bir tarafa meyletmesi, *"Her kim zerre kadar hayır işlemişse onu görecek ve kim zerre kadar şer işlemişse onu görecek"* <99-7,8> ayetine delalet eder. Ancak, Allah'ın hayrı daima üstün geldiği, yani rahmeti gazabının önüne geçtiği için, terazinin "hayren yereh" tarafı biraz ağır basar. Bakkal terazilerinde bile müşteri hakkı geçmesin diye tartıda müşteri tarafının biraz ağır basmasına göz yumulması âdet olmuştur. Allah, *"Merhametlilerin en merhametlisi"* <7-151> olduğu için insanın gönlüne ufacık bir muhabbet-i ilahiye tohumu atıverir ve o tohum da Hakk'tan geldiği için zamanı gelince inkişaf etmeye başlar.

BEKÂ MERTEBELERİ

Bizim öğretimizde, fenâ mertebelerinin sonu olan zât mertebesinde mevt-i ihtiyariye (bilinçli ölüme) ulaşılmıştır. Bundan sonra, yeniden doğum, yani bekâ bahis konusudur. Bu yeni doğumda kişi, ilahi bir nur olan yeni aklıyla doğmuş ve eski şeytani aklından eser kalmamıştır. Yani kişi, ilahi su ile abdest alıp nûrun alâ nûr olmuş, insanlığın en yüksek mertebesindeki ahlak olan "Allah ahlakı"na ulaşmış ve "ahlak-ı hamide" denen ahiret âlemindeki çeyizine kavuşmuştur.

Bundan sonra çalışan Hakk'tır. Kul ise bir alettir. Onun için bu mertebede Hakk'tan gelen hiçbir şeye itiraz edilmez. Velev ki, hastalık bile olsa...

İnsan, ne kadar feragat eder ve Allah'ta fani olursa, bekâsı da o kadar olur. Yani, kişi Lâ'yı ne kadar fazla zevk ederse, ona o kadar fazla bekâ verilir. Çünkü, O'ndan başka varlık yoktur.

Bekâ verilen bir insan için tekrar dünyaya dönüş, yani hubut başlar ki, buna "öldükten sonra doğmak" denir.

"Allah'tan başka bir ilah olmadığına, Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna şahadet ederim"den ibaret,

İslamın beş şartından biri olan Kelime-i Şahadet'teki, "şahadet ederim" tabiri, "gördüm" anlamındadır. Neyi? "Allah'tan başta ilah olmadığını" ve "O'nun kulu ve resûlü olan Muhammed'i"... Muhammed bu âlemden on dört asır önce göçtüğüne göre, biz O'nu nasıl görüp de bu sözü söyleyeceğiz? Yani, Müslüman olabilmek, O'nun zamanına yetişememiş olan bizim için imkânsız mıdır? Tabii ki, hayır... Biz de O'nun varislerini görerek bu sözü söylüyoruz. Bu duruma göre "O'nun kulu ve resûlü" ifadesi "O'nun kulu ve mürşit olarak görevlendirdiği" haline dönüşmüş oluyor. Böylece mürşidini gören Peygamberini, Peygamberini gören de Allah'ı görmüş oluyor demektir. Çünkü, Peygamberimiz "Beni gören O'nu gördü" buyurmuşlardır.

İnsan, bekâya geçince, artık dünyada değil, ahirette yaşamaya başlar. Nefsani hislerden kurtulmuştur. Bakışları değişip derinleşmiş, renkler tüm canlılığıyla belirmeye başlamıştır. Çünkü, fenâ mertebelerinde huylardan, alışkanlıklardan geçmek gerekir. Ondan sonra yaşayan da kendisi olmasına rağmen, dünyevi ve nefsani duygulardan uzak bir yaşamdır bu... Buna "ahiret yaşamı" denebileceği gibi, bir nevi beyin yıkama demek de mümkündür. Kişi, artık alt tabakaların etkisinden kurtulup ulvi bir hayata kavuşmuştur.

Bekâda yaşayanlarda derinliğine bir bakış hasıl olur ve bu da kişinin gözlerinden belli olur. Zira, artık o gözlerden Allah bakmaktadır ve bir gözü âşık, bir gözü maşuk olmuştur. Allah, isterse, o kimseden tasarrufta bulunabilir ve bu tasarrufunun karşısında da kimse duramaz. Çünkü, tüm mahlukat ona müsahhar kılınmıştır. "Benden başka yok" diyende korkudan eser kalır mı?

Bekâya geçen bir insanın "Evim, arabam, şuyum, buyum" gibi sözler sarf etmemesi lazımdır. Çünkü, artık kâinat onun olmuştur. Kâinatın yanında evin, arabanın vs.nin lafı mı olur?..

BEKÂDA KULLUK

En rahat mertebe, kulluk, hizmetkârlık mertebesidir.

Ama, bu avamın kulluğu gibi bilgisiz kulluk değil, bilinçli, yani tekmil-i meratib ettikten sonra dönülen kulluk mertebesidir. Bu mertebede insan denizin bir parçası olmuş ve onun dalgalarından müteessir olmaz hale gelmiştir. Herkesle görüşüp arkadaş olabilir. Bu devrede, ileride cem mertebesinde göreceğimiz, kumandanlığa ait sorumluluklardan kurtulunmuş ve bu sebeple orada herkese kızılırken, bu mertebede kimseye kızılmaz olmuştur. Çünkü, artık her şey, çöl de, deniz de, kuyu da, minare de, çadır da, kâşane de, kendiliksiz olarak onun olduğu için, canı nerede isterse orada yaşar ve her şeyi kabul eder, her şeyden memnun olur. Bu duruma gelmesinin sebebi, "Geçmiş masal, gelecek meçhul, ama ân bu ân, dem bu demdir" prensibine göre hareket eder hale gelmiş olmasıdır. Böyleleri her şeyi sever. Nefret ve kızgınlıktan eser kalmadığı için, beğenilmeyen bir durumla karşılaştığında dahi, "Onda da bir hikmet vardır" diye düşünerek, her olaya hoşgörüyle yaklaşır, insanı huzursuz eden, "Neden, niçin?" sorularına zihninde yer vermez.

İnsanın korkusuzluğa ulaşabilmesi için kendini ifna edip O nasıl tecelli ederse, O'nun tecellisiyle yaşar hale gelmesi lazımdır. Bundan sonra kim kimden korkacaktır?

Cesaret, insanın kendini yok bilmesiyle kazanılır. İnsanları korkak yapan kendilerini var sanmalarıdır. İnsan mertebelerin hakkını verememekten korkmalıdır. "Nâsa aklının seviyesinden hitap edin" kuralına riayet edilmemesi insanın başını derde sokar. Karşıdaki kimseyi o mertebede yaratan Allah'tır. Onun mertebesine hitap edilmezse, o zaman, o mertebenin düşmanlığı kazanılır.

Terfi etmek, bir üst mertebeye çıkmak, yani memurken amir duruma gelmek demektir. Ama, her amir de kendi amirini bilip tanımak zorundadır. Amir ile memuru karıştıran hapı yutar.

Er de askerdir, genel kurmay başkanı da... Zâhir ulaması, insanları er mertebesinde görüp onlara hiç değer vermez. Hazret-i Ali ise, "Siz insanı öyle ufacık bir şey zannetmeyin, onda koskoca bir kâinat gizlidir" demekle, en üst rütbeye işa-

ret etmektedir.

İrfaniyet mertebeleri bilmektir. Esas itibariyle en alt mertebedekiyle, en üst mertebedeki farklı değildir. Hepsi O'dur ama her mertebeden farklı göründüğü için, mertebeleri bilmeyenler şaşırmaktadır. Arif olan, mertebelerin hakkını verdiği için sıkıntıya düşmez.

İNSANDA MERTEBE YÜKSELMESİ BELİRTİLERİ

İnsanın bir mertebeye ulaşması istidadıyla bağlantılıdır. Kimi insan cin gibidir ve söyleneni hemen kapıp öğreniverir. Kiminin istidadı kıttır ve geç anlar. İnsanların istidatları farklı olduğu için, kimine, kırk yaşında geldiğinde "Oğlum erken gelmişsin" denirken, bir başkasına yirmi yaşında geldiğinde "Geç kalmışsın" denebilir. Bu anlayış, insana Allah vergisidir.

Kelime-i Tevhid'in başındaki Lâ, yani lâmelif harfi süpürge şeklindedir. Bu süpürgenin işi, kişinin o zamana kadar öğrendiği ve inandığı tüm bilgi ve mefhumları silip süpürmektir. Bu işlem tamamlanıp kişi tüm varlığından sıyrıldığında, Hakk ona gerçek bir varlık verecektir. Allah yalan söylemez ve adildir. Kul temizlenme işlemini, yani Lâ'yı tamamlayınca, o eksilenlerin yerini İllâ dolduracaktır.

Mertebe yükselmesi dediğimiz olayın aslı, kesafetten letafete geçişten başka bir şey değildir. Bu da, safrayı attıkça balonun yükselmesine benzer. Balonun yükselmesi için ya ağırlığını atması ya da içindeki havadan daha hafif ve latif olan gazın artırılması icap eder ki bu ikinci mekanizma ona Pir nefesi de denen nefha-yı ilahinin daha fazla gelmesi demektir. Her iki durumda da balonun ağırlığı izafi olarak azalacak, yani letafeti artmış olacaktır. İnsan bir taraftan safrayı atar, diğer taraftan da nefha-yı ilahisini artırırsa, o zaman çok daha süratli yükselir. Bu yükselişteki nefha-yı ilahi artışına "kurb-u feraiz", safra atılışına da "kurb-u nevafil" denir.

Telepatinin ne demek olduğunu anlatırken alıcının ortadan kalktığından bahsetmiştik. Allah ile kul arasındaki bilgi alışverişi de bu mekanizmayla olur. İnsan hangi mertebe-

deyse, o mertebenin esaslarına göre akım alır. O'na çok fazla yaklaşmış olanların doğuşatları da o yakın mertebeye lâyık olur ki, bu durumda kişi iyice letafet kazanmış demektir.

Her insan, ilâhi âlemden verilmiş olan esma-yı hassıyla terfi eder. Esma-yı hassı basîr olan bir kimse, bu mertebeye ulaşırsa, oturduğu yerden Amerika'yı seyredebilir. Semi' olan bir kimse de oradaki konuşmaları duyabilir. Ama, burada gören veya duyan o fert değil, o fertte tecelli eden esmalarla Allah'tır. İşte, "Sevince de, onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar, gören gözü olurum, o benimle görür, eli olurum, o benimle dokunur, ayağı olurum, o benimle yürür, kalbi olurum o benimle anlar, söyleyen dili olurum o benimle konuşur. Ne dilerse onu yerine getiririm. Herhangi bir şeyden bana sığınırsa, ben onu muhafaza ederim" kudsi hadisinin tahakkuku budur ve kişinin, kesafette letafet kesbetmesi anlamına gelir.

Mertebelerin hepsi O'nundur. O, istediğine istediği mertebeyi verir. Kimine Süleymanlık, kimine fakirlik, kimine krallık, kimine dervişlik verir. Kiminin de krallığını alıp derviş yapıverir. O'nun işine karışılmaz.

"Zikredeni zikrederim" <2-152> ve *"Sevdikleri O'nu sever"* <5-54> ayetleri vardır. Evet, O'nu seveceğiz, seveceğiz ama hangi mertebeden seveceğiz? Zira, bizim için önemli olan budur. Bunu anlatabilmek için

Dilberi görmek var, amma her yüzde
Kiminde bir çeşit, bizde bir çeşit

diye yazmıştım. Dilber her zerrede, her mertebede vardır ama mühim olan dilberin hangi mertebeden görüldüğü veya sevildiğidir. Tabii bu da bir nasip meselesidir. Bunun en güzel örneği şark edebiyatı klasikleri arasına girmiş olan Leylâ ve Mecnun hikâyesidir. Bunda, Mecnun'un tutulduğu Leylâ, aslında kara kuru bir kızdır, ama Mecnun, sonunda gerçek Leylâ'yı bulduğu için, ilk tutulduğu Leylâ'yı reddeder. Bunun nedeni, mertebesinin değişmiş olmasıdır.

Hikâyede, Mecnun'un Leylâ'ya olan aşkı o kadar yayılır ki, Melikin kulağına kadar gider. Emir verir, Mecnun'u hu-

zuruna getirirler. Onun pecmürdeliğini gören Melik haline acır ve cariyelerini sıraya dizip Mecnun'a Leylâ yerine içlerinden birini seçmesini söyler. Mecnun hiçbirini beğenmediğini söyleyince Emir merak eder ve Leylâ'yı buldurtup huzuruna getirttiğinde onun kara, kuru biz kız olduğunu görür ve Mecnun'a dönüp "Leylâ, Leylâ dediğin bu mu?" diye hayretle sorar. Aldığı cevap "Siz onu bir de benim gözümle görün" olur. İşte bu cevap, bir şeye bakıştaki mertebe farkının en güzel örneğini teşkil eder.

Bu mertebe veya bakış farklılıkları, sevap ve günah kavramlarının da mertebelere göre farklılaşmasını beraberinde getirmektedir ki, bunu helal ve haram bahsini incelerken anlatmış ve çehre-i canan her mertebede değiştiği için, birine güzel gelenin, bir başkasına güzel gelmeyebileceğini, keza, birisi için günah olan bir şeyin de, bir başkası için günah olmayabileceğini söylemiştik.

İnsanın ulaşabileceği en yüksek insanlık mertebesi acziyet mertebesi, bunun doruk noktası ise, taş gibi olup oturmak ve susmaktır. Benim konuşuyor olmam, Allah'ın bana verdiği görevin neticesidir. Konuştuklarım da sadece O'nun söylettiklerinden ibarettir. Ağzımdan çıkanları kendime mal ederek söylemediğim için, her konuda konuşabiliyorum. Söylediklerimin doğru olduğundan da hiç şüphe etmiyorum. Çünkü, naklettiğim kitabın şüphesiz kitap olduğunu biliyorum.

İnsanın mertebesi yükseldikçe, ona gelen misafirler de daha yüksek tabakalara ait olmaya başlar. Yani, artık eskisi gibi kötü şeyler değil, iyi şeyler gelmeye başlar. Kişi alt mertebelerde kaldığı sürece, aklına kötü düşüncelerin gelmesi normaldir. Aşağısı da, yukarısı da insanın kendinin olduğu için nerede karar kılacağına kendisi karar verecek ve bu kararının gereğini yerine getirecek, sonuçta isterse evinin ilk katında, isterse en üst katında veya isterse gecekondusunda, ya da sarayında oturacaktır. İş insanın düşüncesini güzelleştirebilmesindedir.

İnsanın düşünceleri güzelleşip mertebesi yükseldikçe

sohbet ve edep kendiliğinden doğar. Bedenle ve dünyayla ilgili konuşmalar ve zevkler aşağı mertebelere, meleklerle ve Hakk'la ilgili konuşmalarsa yukarı mertebelere aittir. Aynı durum edep için de geçerlidir. Çünkü, mertebesi yükselen kişi artık kendinden utanmaya başlayıp haddini bilmeyi öğrenecektir. İnsanlar, bileşik kaplardaki su gibidir. Kendi seviyesi ne ise, karşısındakini de o seviyede görür. Yükselmek isteyen kimsenin samimi olması ve ne ifrada, ne de tefride kaçmaması gerekir. Her şey orta düzende ve kararında olmalıdır. İnsan, ne çok sevinmeli, ne de çok üzülmelidir. Çünkü, hastalık da sağlık da, sevinç ve keder de birbirinin takipçisidir. Göçme zamanı geldiğinde, bu göçüş iç âleme olacağından, insan yine kendinde yaşayacaktır. Toprak (beden) bir filtre vazifesi görüp insanın filtrasyonla temizlenmesini, kötülüklerden kurtulmasını sağlayabilirse, o âleme temizlenmiş olarak ulaşılabilir. Buraları çok iyi düşünmek lazımdır.

İnsan mertebesinin yükseldiğini nasıl bilir? Kişi, vicdan azabı ve dedikodulardan kurtulup insanlara karşı mütevazı, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmayan ve varlığa kavuşmak için yokluk âleminde yaşayan bir kimse haline geldiğini fark ettiğinde, mertebesinin yükseldiğini anlayabilir. Allah, *"Benim rahmetimden ümit kesmeyin"* <39-53>, *"Kullarıma haber ver ben merhametli ve affediciyim"* <15-49> dediğine ve settarüluyub, gaffarüzzünub olduğuna göre, O'nun sözüne inanmak lazımdır. Çünkü, her şey kendinden kendinedir, gayrı değildir. Bizim O'nu gayrı gibi görmemiz, çok alt mertebelerde oluşumuzdan dolayıdır.

Şunu herkesin bilmesi gerekir ki, mertebelerin tümüne, "meratib-i İlâhi" dendiğine göre, Allah, tüm mertebelerde vardır.

Mertebelerin birbirinden farklılığı zevkindedir. Bir apartmanın en alt katında oturan bir insanın gördüğü manzaranın ona vereceği zevk ile, en üst katında oturanın seyrettiği manzaranın zevki aynı olabilir mi?

HATM-İ MERATİB ETMEK NE DEMEKTİR?

Tekmil-i meratib veya hatm-i meratib etmek, görünmeyen âlemleri anlamak veya beşeriyetten yükselip yine beşeriyete inmek demektir. Fenâ ve bekâ mertebeleri birbirinin aynasıdır. Buna göre ef'alin aynası cem, sıfatın aynası hazret-ül cem, zâtın aynası da cem-ül cem mertebeleri olmaktadır. Böyle olduğu için, zâta kadar gelen bir insan hatm-i meratib etmiş olmaktadır. Bu mertebeye gelmeden önce, kendini et ve kemikten ibaret zanneden kişi, artık kendinin *"De ki: ben de sizin gibi bir beşerim"* <41-6> olduğunu öğrenmiştir.

Hatm-i meratib etmiş olanlar da, el tutmayanlar gibi, yürüyen birer gölgeden ibarettir. Lakin, bu gölge, diğerlerinden farklı olarak, nurlu bir gölgedir. Böylelerinin yaşantısı ahiret yaşantısıdır ve onlar cennette, cennet-i muaccelede yaşamaktadırlar. Böyleleri ölmüş oldukları için şeriatla ilgileri kalmamıştır.

Mertebeleri nazari olarak öğrenmek pek önemli değildir. Her mertebeyi bizzat yaşamak gerekir. Nasıl yaşanır? Duyarak, hissederek... Bir mertebeyi yaşayan insanın görüşü değişir, nüfuz kazanır, zekası adeta on kat artmış olduğu için verdiği ışık da o oranda artmış, renkler parlaklaşmış ve kişi kışın yaz güneşinde yanıyormuş gibi olur ki, bu belirtiler sadece o kişiye mürşidinden yansıyanlardır.

Bir insana bazı şeyleri öğretebilmenin iki yolu vardır. Ya onun mertebesine inilir ve oradan konuşulur ya da o kişi konuşanın mertebesine yükseltilir ve oradan hitap edilir.

Benim burada anlattıklarım mertebelerin ilm-el yakîn verilmesidir. Bunları bizzat yaşayanları Allah ileride görevlendirecektir. Görevlendirmese bile, bunlar imamın arkasında durup imam kazaya uğradığında imameti üstlenebilecek durumda olacaklardır.

Bizim eğitimimizin esasını teşkil eden ef'al, sıfat, zât, cem, hazret-ül cem, ve cem-ül cem mertebelerinin dikkatle düşünülüp incelenmesi halinde, bunların bu kitapta anlatılanların tam bir özeti olduğu ortaya çıkar. Yani, kişi ef'alde

ef'alini, sıfatta sıfatını, zâtta da kendini Hakk'a verdikten sonra cemde O'nda fani olur. Bu anda, a'yan-ı sabitede ve yumurtadaki tavuk gibidir. Ne zaman hazret-ül ceme gelirse o zaman a'yan-ı sabitede olanlar aynen şahadet âlemine çıkmış, yani tavuk yumurtadan çıkıp, görünür hale gelmiş olur. O âlemde görünen de kendinden başkası değildir ama sıfatıdır. Yani, o mertebede tüm vasıflarıyla görünür hale gelmiştir.

Daha sonra cem-ül cemde bu görünenlerin hepsini kendinde toplayınca, bu kez zâta ayna olur ki, burası Hazret-i Peygamberin makamıdır ve bu mertebede olana insan-ı kâmil denir. Artık bu zâta isteyen Hakk, isteyen halk nazarıyla bakabilir. Hakk nazarıyla bakana da, Hakk zâhir olmuş olur.

Bunları biraz daha değişik bir şekilde şöyle de anlatabiliriz. Ulûhiyet, rübubiyet, Hakkıyet ve halkıyet Allah'ta toplanmıştır. Bunların tümü, ef'al olarak zuhura geldiği için, biz ef'alde, ef'ali Allah'a veriyoruz. Sıfatın da tümü Allah'ın olduğu gibi, beden de O'nundur. Bunların hepsini sahibine verince, o zaman kalıp da O'nun bedeni oluyor. Yani, O, bedene kendinden bir ruh-u izafi veriyor ve o beden düşünceli bir beden, Hakk'ın bedeni halini alıyor. Öyle olunca da, her şey o bedenden zuhur etmeye başlıyor ve hazret-ül ceme geçilmiş oluyor. Daha sonra hazret-ül cemde çıkanlar tekrar kendinde toplandığında, cem-ül ceme ulaşılmış oluyor.

Buraların daha kolay anlaşılabilmesi için Allah'ın zât ve sıfatının tümünü bir piramide benzetmiştik. Bazı ehlullah zirveye tırmanabilmek için siva veya masiva denen dünyevi her şeyi terk etmiştir. Ama, bazıları yine zirveyi bulmuş olmasına rağmen, dönüp piramidin değişik basamaklarını mekân edinmişlerdir. Bu da Allah'ın takdirine kalmış bir şeydir. Onun için "Bu piramidin en alt seviyelerinde dahi O'nun ne sevgili kulları vardır" diyoruz.

İnsan bu piramidi tırmanmaya azmederse ağırlıklarını atmak, yükseldikçe daha da fazlasını atmak zorundadır. Bu basamak basamak çıkışa biz, "âlem değiştirme" veya "merte-

be yükselmesi" diyoruz. Tabii, bu da Allah'ın isteğiyle olan bir değişimdir.

İnsan tekâmül ettikçe yukarı mertebelere ulaşır ama ulaşılan mertebede kalmak insanın elinde değildir. Allah, kulunu istediği yerde tutar, istediği yere çıkarıp istediği yere indirir.

Acziyet en üst makamdır ve Hakk'a mir'at oluş yeridir. Hakk'a mir'at olabilmek ve acziyete erebilmek, ya da acziyeti ispat edebilmek için her türlü varlıktan sıyrılmak gerekir. Kendine varlık verenlerin bu makama ulaşması mümkün değildir. İşte yokluk veya Lâ dediğimiz yer burasıdır.

"Lâ'yı zevk edebilmek için her şeyi terk etmek lazımdır" derken, bu terk edilecek şeylerin içine ilim ve bilginin de girdiğini bilmek lazımdır. Lâ'da ilim değil, ilimsizlik, bilgi değil, bilgisizlik gereklidir. İnsanın O'na ayna olabilmesi için iyice boşalması, tüm kir ve tozundan arınması gerekir ki, gelen ışınları doğru dürüst aksettirebilsin. İnsan bu duruma gelebildiğinde "Lâ aynasında gördüm İllâ'yı" demeye hak kazanır. Çünkü, O'ndan ve O'nun ilminden başka bir şey yoktur.

Bir insan, Lâ'dan ne kadar geçerse, İllâ'dan o kadar fazla nasip alır. Yoksa, Allah, Allah'lığını kimseye vermez. Tüm mertebeler merdivenin birer basamağıdır ama ilk ve son basamak aynı nokta, yani insan-ı kâmil noktasıdır. Kısaca merdiven dendiğinde, o tüm basamakların toplandığı bir bütündür. Onun için insan-ı kâmil hangi basamakta durursa dursun, bir merdivendir. Onun durduğu basamağa ise, "fark-ı farkullah" dendiğini ve bunun fark-ı evvel ve fark-ı saniden sonra geldiğini anlatmıştık.

Ef'ali ve sıfatı esasen iyi olan bazı kimseler, el tuttuktan sonra, mürşitleri sadece zikir bile verse, hatm-i meratib etmiş sayılırlar. Çünkü, zikir Kur'an, diğerleri onun tefsiri (açıklaması) mahiyetindedir. Kur'an'da, *"Ey iman edenler Allah'ı çok zikredin"* <33-41> ve *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> buyrulmaktadır.

Yeri, göğü yaratan, bizi halk eden, her yeri güzelliklerle donatan Allah insanda tecelli ettiği takdirde o kişinin, bahti-

yar olmaması mümkün müdür? Tabii ki, bahtiyar olacaktır...

El tutma dediğimiz olay, görünüşte mürşitle mürit, ama hakikatte Allah'la kul arasında olan bir alışveriştir. Böyle olduğu Kur'an'da, *"Sana biat edenler Allah'a biat etmişlerdir, Allah'ın eli onların elinin üstündedir. Kim akdini bozarsa kendi zararına bozmuş olur"* <48-10> ayetiyle belirtilmektedir. Burada mürşit ve mürit mecazdır, hakikat Allah'tır. Allah, sıfat âlemine inip o âlemi gösterirken, önce mürşit makamından rübubiyeti (terbiyeciliği), sonra da mürit makamından merbubiyeti (terbiye edilebilirliği) ile kendini belli etmektedir. Çünkü, daima mürşidin karşısında mürit, öğretmenin karşısında öğrenci olma mecburiyeti vardır. Ef'al, sıfat ve zâtta verilen derslerin, zikrin açıklaması oluşunun nedeni budur. Kişiye verilen bu mertebelere ait dersler, onun, bu açıklamaların nuruna kavuşmasında, yani ceme ulaşmasında birer vasıtadır. Bunların tümü, ileride göreceğimiz gibi, cemde birleşir. Daha sonra hazret-ül cemde kişi kesret nurunu görür ve cem-ül cemde de bu nur kendinde, yani tekrar bir noktada toplanır. Böylece gölgesiz bir nur haline gelir. "Hazret-i Peygamberin gölgesi yoktu. O gölgesiz bir nurdu" denmesinin nedeni budur. Çünkü, hazret-ül cemdeki kesret gölgesi, cem-ül cemde kendisinde toplandığından ortadan kalkmış olur.

Hatm-i meratib etmek, işin sonu değil, başı olarak düşünülmelidir. Çünkü, hatm-i meratib edenler, ilmen veya tasavvufi tabiriyle ilm-el yakîn olarak, bir şeyler öğrenmişler, ama henüz ayn-el yakîne geçip bir şey görmemişlerdir. Bunu gerçekleştirebilmek için çaba göstermeleri gerekir. Ne zaman ki, öğrendikleri kişinin şahsi düşüncesi, şahsi görüşü ve davranış tarzı haline gelirse, o zaman o kişi işin içine girmeye başlamıştır.

İnsan, sülûkte değişik mertebeleri aştığı için, bunların ne demek olduğunu bizzat yaşayarak öğrenir ve cennet, cehennem de dahil, hepsini yerli yerine oturtur. Benim de yandığım, ağladığım, güldüğüm, feraha erdiğim zamanlar oldu. İnsan, devamlı olarak gülse, gülmenin zevki kalmaz. Gülme-

nin zevki, münavebeli oluşundan dolayıdır. Her şeyin bir yeri ve zamanı vardır. Bu kuralı bozmamak lazımdır. Doktorun verdiği ve günde üç defa birer tane alacaksın diye tembih ettiği bir ilaç, çabuk iyileşeyim diye bir defada alınmaya kalkılırsa, alan kişi, bırakın iyileşmeyi, hayatını tehlikeye attığı için tekrar soluğu doktorda alır.

Kişinin tekmil-i meratib etmesi, hattâ hilafet alması yeterli olmayabilir. Çünkü, Allah, Muhammed-ül emîn olduğu halde, Hazret-i Peygambere bile peygamberliği kırk yaşından önce vermemiştir.

Tevhid, aynanın tozunu silmek demektir. Aynanın tozu da Lâ süpürgesiyle temizlenir. İnsan bu süpürgeyle ne kadar çok süpürüp parlatırsa, aynası da o kadar iyi gösterecektir.

Bunu, süpürge değil, kılıç olarak düşünenler de olmuştur, ama kılıcın kını olarak düşünmek daha doğrudur.

Kılıç, dildir. Doğru bir insanın yanında kim dayanabilir?. Dilin kılıfı ağızdır. Doğru söyleyen insan bir kere ağzını açıp dil kılıcını çekerek, doğruları sıralamaya başladığında, bunun karşısında hiçbir eğri duramaz, hepsi mat olur.

Ufacık bir söz her şeyi camidir (içine alır). Her şeyi cami olarak düşünen insan da miracını yapmıştır. Her zerrenin miracı olduğunu biliyoruz. İnsanın miracı da, aslından sonuna kadar, Allah'ın kendisine verdiği çaptaki daireyi tamamlamaktır. Tamamlanan bu daireye tasavvuf dilinde, "kavseyn" denir. Bunu da mutasavvıflar, kavs-i urûcî ve kavs-i nüzûlî diye ikiye ayırmışlardır. Bunlardan kavs-i urûcî, cem mertebesine kadar yükseliş, kavs-i nüzûlî ise hazret-ül ceme iniş, yani Hakk'tan yeniden doğuştur. Burası da farktır, ama fark-ı sanidir. Burada da kesret vardır, ama bu Hakk'tan doğanın kesretidir ve daha sonra cem-ül cemde tekrar kendinde toplanacaktır. Burası

Mutlak iken nokta olur
Âdem imiş mazhar-ı Hakk

diye yazdığım yerdir.

Mutlak, kesret âlemidir, ıtlak âlemidir. Hiçbir kaydı, hiçbir bağı yoktur. Eskilerin karı boşamaya talâk demeleri-

nin nedeni de budur. Boşanmış kadınlara da, bağdan kurtulmuş, bağımsız olmuş anlamında "mutallâka" denirdi. İnsanın zevki de bağımsızlıkta, ıtlak üzere olmaktadır. Bu zevk hiçbir yere bağımlı olmaksızın "Hepsi benim" diyebilmektir. Bazı şeyleri ayırmaya kalkınca, araya esmaların rekabeti girer ve onun esması, diğerinin esmasını kıskanmaya başlar. Onun için güneş gibi olmak ve ışığını her tarafa yaymak gerekir. İnsan istediği kadar ışığını yaysın, herkes kendi penceresinden ne kadar giriyorsa, ancak o kadarından yararlanabilir. Kiminin penceresi geniştir, daha fazla ışık alır. Burada pencereden kastedilenin zekâ olduğunu herhalde söylemeye gerek yoktur.

Hatm-i meratib etmiş olanlar, yaprak, çiçek, hayvan dahil her zerreyi, hatm-i meratib ettirip yani miracının tamamlatıp aslına kadar götürebilirler. Çünkü, bildiğimiz gibi her zerrenin miracı, yani hatm-i meratibi vardır. Bir çiçeğin hatm-i meratibi, onu bulunduğu noktadan alıp tekrar çiçek veya tohum haline getirebilmektir. Ama burada, iş insana geldiğinde, durum biraz farklılaşır. Çünkü, onun için *"Âdem' e tüm esmaları öğretti"* <2-31> denmiştir. Cemadat, nebatat, hayvanat dahil her âlemin miracı insanda toplanacaktır. Mevalid-i selase âlemleri, anasır âlemleri vs. de bu toplanmaya dahildir. Bu âlemlerin tümünün miracı insanda olacaktır ki, yukarıdaki ayetin hükmü yerine gelebilsin. Bu nedenle insanın miracı zordur. Bir atın miracı, doğdu, büyüdü, yedi, içti, kişnedi, üredi, öldü denerek yapılabilir, ama insanda olay bu kadar basit midir ?

Hatm-i meratib ettirilenlere, her kapıyı açabilecek bir anahtar verilmiştir. Bu anahtarı kullanıp kapıları açmak artık saliklere kalmıştır. Kapıyı açıp içeri girmek ve orada yaşamak onun bileceği iştir. Bu yaşantı da kişinin mahviyetiyle orantılı olacaktır. Çünkü, iki karpuz bir koltuğa sığmaz.

Size mertebeleri verirken ef'alde ef'alinizi öldürdük, geriye Hakk'ın ef'ali kaldı. Hakk, çirkin iş işlemez. Aynı durum sıfatta da geçerli oldu ve kötü sıfatlarınız öldü, Hakk'a ait iyi sıfatlar kaldı. Zâtta zaten sizin olmayan vücudu verdiniz. O

sizin olmadığı halde, siz sizin zannediyordunuz. Onu da yerine verince, zât görünmediği için kemâli belli oldu. O görünmez, ama kemâli ile belli olur. Bizim aradığımız da zaten o kemâldi. O'nun kemâli insandır ve kâinat onun için yaratılmıştır. İnsan ne kadar beşeriyetten, katılıktan kurtulur ve letafet âlemine yükselirse, kemâlâtı da o kadar artar. Çünkü, Allah latiftir. Biz ne kadar letafet izhar edersek, O da bize o kadar kemâlâtını ihsan eder.

MERTEBELERİ BİLMENİN ÖNEMİ

Allah, *"Evvel, ahir, zâhir bâtın ve her şeyi tüm olarak bilen"* <57-3> olduğu için, ihata-yı külliyesiyle her şeyden haberdardır ve bilgi sahibi olan O'dur. Erbab-ı şeriat mertebeleri bilmediği için bu durumu idrak edememekte ve içi, dışı, evveli, ahiri birbirinden ayrı zannetmektedir. Aynı durum, müritler için de geçerlidir ve mertebelere, vâkıf oluncaya kadar da aynı hatayı tekrarlarlar. Bunun sebebi de, Hakk'tan başka mevcut olmamasına rağmen, O'nun, her mertebede başka bir isimle karşımıza çıkıp bizi şaşırtmasıdır.

Burada "Hakk görünür mü?" sorusu karşımıza çıkar. Bu sorunun cevabı "Eğer, bir insanda tecelli ederse görünür, ama O'nu kendinden başka gören olmaz" denerek verilebilir.

Ayrılık zuhur âleminde vardır. Bütûnda ayrılık gayrılık yoktur. Ancak bütûnda da mertebelere göre gruplaşmalar olur. Dindar dindarla, ayyaş ayyaşla birlikte olur. Ne zaman cem-ül cem mertebesine gelinirse o zaman tüm gruplar kendinde toplanacağından gruplaşmalar da ortadan kalkar.

Mertebeler, tıpkı bir merdivenin basamakları gibidir. Eğer, bunların hakkı verilmez ve hepsine tek nazarıyla bakılırsa, o zaman "Merdiven benim" demek lazım gelir ki, bu hal cemiyet hayatında sapla, samanın birbirine karıştırılması olur. Bu sözü söyleyen kişinin, canı istediğinde gidip cumhurbaşkanının köşkünde oturabilmesi lazımdır. Ama, hiçbir toplumda böyle bir şeye müsaade edilmeyeceği de tabiidir. Böyle bir ifade ancak zevk âleminde kullanılabilir. Çünkü, o âlemde gerçekten her taraf onun olmuştur. Lakin, bu durum

bir başkası tarafından fark edilmez. Bazen ben de coşup "Karun gelsin benden borç istesin" demişimdir. Ama, bu mecazi bir sözdür. Bu durumu zevk edebilmek çok önemlidir. Çünkü, bunun zevk edildiği yerde ve zevk anında, artık zevk edenin kişiliği ortadan kalkmıştır. Orada sadece Allah vardır ve öyle olunca da, tabii, Karun'un hükmü kalmamıştır. Öyle ya, Allah'ın hazinelerinin yanında Karun hazinesinin ne değeri kalır? Karun'a da o meşhur hazinesini, ef'al-i İlahi'yi işleterek, Allah vermemiş midir? Nitekim, sonunda ef'alini çekiverince ortada ne Karun kalmıştır ne de hazineleri...

Her şey kendinden kendinedir. Bu nedenle insan her zaman haline şükretmelidir. Adamı idama götürürlerken, onun "Beterin beteri vardır, buna da şükür" dediğini duyanlar, ona bir garip bakmaya başlamışlarken, sonradan gelen bir emirle adamın kazığa oturtulması üzerine, herkes onun haklılığına karar vermek zorunda kalmıştır. Çünkü, her şeyin daha iyisi ve daha kötüsü vardır. İnsan, bunları düşünüp daima haline şükretmelidir. Cennet ve cehennemin de kademe kademe oluşu, bu sözümüzü doğrulamaktadır.

Varlığın tek olduğunu ve O'ndan başka bir şey olmadığını biliyoruz. Görünen çeşitlilik ise, aynı varlığın değişik mertebelerdeki görüntülerinden ibarettir. İnsanları şaşırtan mertebelerin bilinmemesidir. "Haddini bilmek ibadetten sayılır" tabiri, bu mertebeleri idrak etmek demektir ki, irfaniyet dediğimiz de budur. İslamiyetin marifet dini oluşu da bu mertebelerin idrak olunmasından dolayıdır.

Mertebeleri idrak edemeyenler, şekilde kalmış olurlar. Bu dünya için, belki o da çok güzeldir, ama, Kur'an'da *"Kim ki dünyada kördür ahirette de kör olacaktır"* <17-72> dediğine göre, insana irfaniyet ve irfaniyet ışığında gerçeği görmek gerekli oluyor demektir. Hazret-i Şah-i Velâyet'in "Görmediğim Rabbe ibadet etmem" demiş olmasının bir amacı da buraya işaret etmektir.

Secde, küçüğün, büyüğe itaatidir. Pekiyi, küçük O'ndan ayrı mıdır? Birlik âleminde değil, ama ikilik âleminde ayrıdır. Çünkü, ikilik âleminde büyük olduğu zaman küçük, küll

olduğu zaman cüz, mutlak varsa mukayyet, asıl olunca da gölge ortaya çıkmak zorundadır ki, fark ü temyize gelinip asıl ile feri birbirinden ayırılabilsin. İnsanın yolunu bulup zevke erebilmesi için bu ikilik gereklidir.

İnsanın zevke erebilmesi için müşküllerini halletmesi şarttır. Müşküllerini halledememiş olan insan zevke eremez.

Zâhir ulemasının "Münkir, Nekir gelecek ve evvelce anlattığımız soruları soracak, bilemeyenlerin kafasına tokmakla vuracak" diye anlattıkları noktalar bunlardır. Onlar konuşurken "Allahü Teâlâ", "Rabbi Teâlâ" derler. Söyledikleri gerçekten Teâlâ'dır ama, onlar bu Teâlâ olanların mertebeleri arasındaki farklardan hiç bahsetmezler. Aynı şekilde, kabirdeki soruların da aslını öğretmeyip sadece cevaplarını ezberletirler. Onların ezberlettikleri cevaplarsa "fefhem ciddâ" olmaktan ileri gitmez. Bu cevapların anlamı da öyle kolay bulunup öğrenilecek şeyler değildir. Onun için, düşünenlerin düğümleri daha da artar, ta ki bu düğümleri çözecek bir mürşide ulaşılıncaya kadar...

Bildiğimiz gibi Hakk, Rab ve Allah ayrı ayrı mertebelerdir. Bunlardan daha üstün bir mertebe daha vardır ki, o da evvelce Hüve diye bahsettiğimiz, bahr-ı amâ'dır. O, orada Allah lafzından bile münezzehtir. Münezzeh demek, saflaşmış, nezihleşmiş, hiçbir cismani tarafı kalmamış demektir. Yoksa, yok demek değildir. Bahr-ı amâ, ulûhiyet âleminden daha içerde olduğu için, oranın hüviyet-i zâtiyesini bilen yoktur.

Hüviyet ikilikle bilindiği için biliyoruz. Eski yazıda, hüviyetin he'sinde iki göz, Allah'ın ha'sında ise bir göz vardır. Onun için hüviyet-i zâtiye ikiliğe girer. Bu ikiden biri zât, yani Allah, ikincisi ise zât-ı âliniz denen kuldur...

Allah yazısındaysa tek göz vardır. O, tektir ve kendine aittir. Buralar çok derin düşünülecek yerlerdir ve sonuca varış, ancak deryaya oltayı atıp o mânâ balığının tutulmasıyla mümkün olur. Burada bazıları balık yerine inci tabirini kullanırlar, bazılarıysa işi masalla anlatma yolunu seçer ve "Denizden zaman zaman ağzında inciler bulunan bir ejderha sa-

hile yaklaşır. Ağzındaki inciler, saçtıkları ışıkla belli olur. Bu incileri almak isteyenler sahile büyük bir ateş yakıp sönmesini ve küllerinin kalmasını beklerler. Gelen ejderha ağzındakileri o küllerin içine düşürür, sonra arayıp bulamayınca geri döner. O gidince de külü eleyip incileri bulanlar zengin olur" diye rumuzlarla anlatmayı tercih eder.

Bu masalda incili ejderha ile kastedilen mürşittir. İncilerin alınabilmesi için yakılan büyük ateş ve bu ateşten oluşan küller, müridin aşk ateşi ile yanıp kül olmasını temsil eder.

Bu masallar gibi nice masallar uydurulmuştur ve hepsinin amacı da tevhidi anlatabilmektir. Zümrüt-ü Anka kuşu, Kaf dağı, gözü açıkken uyuyan, gözü kapalı iken uyanık olan ejderha, Şahmeran vs. hep bu masalların kahramanlarıdır.

Cahil de, âlim de, fasık da, hırsız da hepsi kendi mertebeleridir. Çünkü, O'ndan başka bir şey yoktur ve tüm mertebeler O'nundur.

Kendi'ni ve mertebelerini bilenlerin hiçbir şeyden korkusu olmaz. Böylelerinin tek korkusu, Mevlâna'nın dediği gibi, cahil halkın tepkisindendir. Eğer cahillerden korunup onlara sır vermiyorsak, o zaman korkacak bir şey kalmamış olur. Ama, yine de "Allah korusun" demekten geri kalmamalıdır.

İç âleme geçmek zordur. Bu sebeple herkes dışarıda aramaktadır. Dışarıda arayanlara gelen hitap ise, *"Asla göremezsin"* <7-143> dir. Gerçek Müslümanlar beynetteşbih vettenzih, yani tenzihle teşbih arasındadır. Bu ikisinin birleştiği nokta ise Hakk noktasıdır ve bunu anlatmak zordur. Çünkü, evvelce de anlattığımız gibi, görünene "Budur" dense, doğru değildir. Fakat "Bu değildir" dense de doğru değildir. Onun için bilenler: "Budur" dendiğinde hangi mertebeden, "Bu değildir" dendiğinde hangi mertebeden söylendiğini anlarlar. Bunları anlayıp mertebeleri de bilince, tüm müşküller hallolur. Keza, bu bilince ulaşıldığında, milyonlarca senenin ân olduğu, uzakta kalındığındaysa, ânın milyonlarca sene uzağa gittiği idrak edildiği gibi, ânda zaman ve zamanda ân kavramlarının da bir yakınlık ve uzaklık meselesi olduğu bilincine varılır. Ân, gel, zaman ise git demektir ki, bunun ör-

neğini denizlerde görüyoruz. Denizde dalganın birinin gelip birinin gidişi bunun delilidir. Ama, bunlara deniz açısından bakarsak, ne gelen vardır ne de giden... Buraları mertebelerin değerlendirilmesi açısından çok ince noktalardır ve çok iyi kavranması gerekir.

Cem ruh noktası, hazret-ül cem nefis noktasıdır. Cem-ül cem ise ruh ve nefsin toplandığı insanlık noktasıdır ki, burada artık nefis, nefs-i safiyeye dönüşmüştür. Çok kere insanın değeri hayattayken bilinmez, öldükten sonra anlaşılır.

Bazı kimseler, bulundukları mertebeyi bilmezler. Bu duruma örnek olarak, Kristof Colomb'un, Amerika'ya gittiği halde, orayı Hindistan zannedişi gösterilebilir.

Dâr, ev, yurt anlamına gelir. Dâr-ı dünya, dünya evi demektir. Der, kapı; vech, yüz demektir.

Mertebeleri bilmeyenler bu kelimeleri Kur'an'da gördüklerinde tercüme ederken zorlanırlar. Örneğin *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> ayetinin anlamı "Nereye bakarsan gördüğün Allah'ın yüzüdür" olduğu halde, ehli şeriat -buradaki hitap zâta ve zât da, görünmekten münezzeh olduğundan- bunu yüz olarak algılamakta zorluk çeker, aynı şekilde, "Allah, Âdem'i rahman suretinde yaratmıştır" ifadesi ve *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> ayetinde kastedilenlerin de, birinin maddi, diğerinin manevi yüz olduğunu anlayıp bunların farklı mertebelere hitaplar oluşunu pek zevk edemez.

Kur'an'da Hazret-i İbrahim'in önce yıldıza, sonra sırasıyla aya ve güneşe bakıp hepsinin doğup battığını görünce, "Bunlar değil, çünkü hepsi doğup batıyorlar" dedikten sonra, *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak verdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> deyişi, O'nun tevhidin babası olarak kabul edilmesine neden olmuştur. Burada insanın aklına, "O Âdem'de, Nuh'ta ve diğerlerinde de yok muydu?" sorusunu getirir. Olduğunu ve gizli kaldığını biz biliyoruz ama mertebeleri bilmeyenler bunları izahta çok zorlanır ve çelişkili sözler sarf ederler. Onun için "Mertebelerin

mutlaka bilinmesi gerekir" diyoruz.

Kurban keserken *"Ben yüzümü semaları ve arzı yaratana hanif olarak çevirdim ve ben müşriklerden değilim"* <6-79> ayetini okurlar. Bu ayeti okuyana, "Allah insan mıdır ki, sen yüzünü O'nun yüzüne tutuyorsun?" diye sormak gerekmez mi?

Bu soruya doğru cevap verebilmek için, kişinin, bir anlayış mertebesine ulaşmış olması, hangi mertebeden söylendiğini bilmesi gerekir. Bu mertebenin insan mertebesi mi, misal mertebesi mi, te'vil mertebesi mi olduğunu anlayabilmek gerekir. Bizim tüm uğraşımız da Kur'an'daki bu deyimleri ve isimlerdeki düzenlemeleri yerli yerince öğretmeye çalışmaktır. Bunlar basamaklar halinde bilinmelidir. Basamaklar yerli yerine konmuşsa, o merdiveni inip çıkmak kolaylaşır, ama basamakları kâh çok dar, kâh çok geniş aralıklarla konmuşsa o merdivene çıkmak çok zor olur. Basamakları beş santim, on beş santim, elli, yüz ve yüz elli santim aralıklarla yerleştirilmiş bir merdivende bazı basamaklar çok kolay çıkılırken, bazı basamaklarda çok zorlanılması tabiidir.

KARŞIDAKİNİN MERTEBESİNİ BİLMENİN ÖNEMİ

Her şeyi yapan, çatan Hakk'tır. Bunun birliğine "cem", çokluğuna "hazret-ül cem" dendiğini biliyoruz. Buradaki çokluk, Hakk'ın çokluğu değil, Hakk'ın nüfuzunun çokluğudur. Bu durum tıpkı güneşin tek olmasına rağmen nüfuzunun kâinata yayılması gibi bir çokluktur. Mürşit, mürit ilişkisi de buna benzer. Müritte feyiz ne kadar çok olursa olsun, o ışığın sahibi yine güneş durumunda olan mürşittir. Çünkü, ışık vücut ispat edemez. Yani, ışığın varlığı ancak güneşin varlığıyla mümkündür. Güneş, istediğinde ışığını kendine çekiverir ve bir anda her taraf kararır. İşte, burada da, insanı şaşırtan yine mertebeler olmaktadır.

Mertebeler tıpkı askerlikte olduğu gibidir. Onbaşı erlere komuta eder ama çavuştan emir alır. Çavuş, erlerle birlikte onbaşıya da komuta eder ama üstünde üstçavuş vardır, ondan emir alır. Emir komuta zinciri bu şekilde devam edip gi-

der. Aynı durum, mürşitlerde de, ta Allah'a kadar uzanan bir emir, komuta zinciri şeklinde mevcuttur. Zaten, hayat da böyle değil midir?

Mürşit, her zaman mertebe olarak müritten üstündür. Bunun tersi olmaz mı? Allah isterse olur ve boynuzun kulağı geçmesi gibi, müridin mertebesi mürşidininkini geçebilir, ama bunun özel bir statüsü vardır. Hazret-i Ali'nin "Bana bir kelime öğretenin ölünceye kadar kulu kölesi olurum" diye bir sözü vardır. Eğer mürit "Ben efendimden üstün oldum" derse derhal düşüverir, çünkü bu durumda kendisine gurur gelmiştir ki, bu affedilemez.

Hepsinin O olduğunu ve O'ndan başka bir şey olmadığını bilmek yeterli değildir. Zira, karşımızda gördüğümüzün hangi mertebede, veya merdivenin hangi basamağında olduğunu da bilmediğimiz takdirde problem çıkabilir.

Bu iş, radyoda bir şarkı dinlemeye benzer. Dinleyip onun bir şarkı olduğunu bilmek başka şeydir, o şarkının makamını, usulünü, hangi perdeden söylendiğini bilmek daha başka bir şeydir. İnsan, bunu da bildiği zaman şarkıyı tam olarak değerlendirecektir.

Bunu insana uyguladığımızda da aynı durum ortaya çıkar. Kişi, karşısındakini tam olarak değerlendirebilirse, onun gerçek mi, sahte mi olduğunu anlayabilir. Sadece şarkı olarak değerlendirildiğinde, kişi çocuk olarak kabul edilir ve yaptıklarının bir kısmı çocukluğuna atfedilir. Bazen çocuk olduğu halde büyük taklidi yaptığı görülür ve bunda çok ileri gitmezse, o hareketi de mazur görülür. Ama normalde çocuk çocukluğunu, büyük büyüklüğünü bilmelidir. Bir çocuğun, bacaklarının arasına bir sopa alıp onu at farzederek sokakta koşmasına kimse bir şey demez, hattâ hoşlanırken, aynı şeyi yetmiş yaşına gelmiş bir kimsenin yapması herkes tarafından yadırganır. Zira yaptığı iş yaşıyla uyum sağlamamaktır. Ama, o yaşına rağmen torunuyla birlikte aynı oyunu oynaması mümkündür, zira o esnada kendisi çocuklaşmamış, geçici olarak torununun seviyesine inmiştir. Onun için bu davranışı tabii karşılanır. Niyazi Hazretleri bu durumu anlat-

mak için

Âlimler için ebced okumak olur ar
Adi görünen ebcede âlî nazarım var

demektedir. Burada, mürşit veya hocaların, Kur'an'ı, o küçümsedikleri ebcedden öğrendiklerini unutmuş olmaları ima edilmektedir. Onun için hiçbir kelimeyi hor görmemek, hepsinin alâ meratibihim değerini vermek gerekir.

Her davranış mertebeye uygun olmalıdır. Bunun için, kendini bilenlerin su gibi olması ve her ortama uyması veya daha başka bir benzetişle bukalemun gibi çevrenin rengine uyması gerekir. Bu yapıldığı takdirde her ortama girip zülfüyare dokunmadan oraya uyum sağlamak mümkündür. İşte, kendini bilenlerin kendilerini gizlemelerinin sırrı da buradadır.

Bazı konular halka alenen aksettirilmez. Gölge meselesi de bunlardan biridir. Onun için her şey mertebeye göre anlatılmalıdır. Namaz, oruç ve tüm ibadetlerin şeriat, tarikat, hakikat ve marifette farklı olduğunu herkese anlatabilmek bu sebeple mümkün değildir.

MERTEBELERİN HAKKINI VERMEK NE DEMEKTİR?

Vücut başka, ruh başkadır. Ruh vücut olur, vücut ise ruha ayna olur. Bu tıpkı, buhar-su-buz örneğindeki gibi bir değişimdir. Kul ve Allah ilişkisi de böyledir. Kul da Allah'tandır ama nasıl buza su veya suya buhar denemezse, Allah da Allah'lığını kimseye vermeyeceği için kula "kul", Allah'a "Allah" demek gerekir.

Kul da Allah'tan olmuştur ama kul kesif, Allah ise latiftir. Allah, kesif olamaz. Kul, letafet âlemine ulaşsa bile, kesafetinde değişiklik olmayacağı için, yine kuldur. Letafet âlemine ulaşanlar, ulûhiyet âlemine varır ve bu âlemde Allah'ı görmüş gibi olurlar. Bu durum sılaya varıştır ama Allah oluş değildir. Zaten gaye de, didara müşahit olmak ve Allah'ı bilmektir.

Kul, hangi mertebede olursa olsun, Allah'ı göremez. Ancak ulûhiyet âlemine kadar yükselip Allah'a ayna olabilirse,

o aynaya yansıyanı görebilir. Bu ikisi arasındaki farkı iyi anlamak gerekir.

Allah'ta halkıyet yoktur. Hakk dendiğinde, O'nun, halkıyet aynasında kendini gördüğü mertebe anlaşılır. Burası nurunun kendinden izhar olduğu (meydana çıktığı) yerdir.

Ahadiyet, Allah, Rab, Hakk hepsi özde aynıdır ama birer cepheden birbirlerinden ayrılırlar. Tıpkı, nur, ruh, akıl ve kalemin, aslının bir olmasına rağmen, birbirinden ayrılması gibi... Bunlar da, tümü ilk yaratılan olmasına rağmen, her birinin farklı bir açısı olduğu için, ayrı ayrı isimler almışlardır. Buraların çok çok iyi düşünülmesi lazımdır. Bir saatlik tefekkürün yetmiş yıllık ibadetten hayırlı oluşu boşuna mıdır?..

İnsanlar, tümüyle Allah'ın kulu olduklarından, insan olmaları bakımından birbirlerinden farklı değildir. Onları farklılaştıran bilgileri ve irfaniyetleridir. Örneğin, bir öğretmen ile öğrencisinin Allah'ın kulu olma açısından birbirlerinden ne farkı vardır? Hiç... Ama iş bilgi seviyesine gelince, ikisi arasındaki fark ortaya çıkar ki, buna "mertebe farkı" denir. Öğretmenin bilgisinin, yani irfaniyetinin fazlalığı, onun dünya ve ahirette rahat ve huzurlu olmasını sağlar.

İnsan, söylemeli, ama mertebelerin hakkını vererek söylemelidir. Bu hususta Peygamberimizin "Nâsa aklının seviyesinden hitap edin" diye bir uyarısı vardır. Bu kuralın dışına çıkıldığında korkmak gerekir. Çünkü, insan karşısındakine zulmetmiş olur.

Allah, her insanı bir görevle yaratmıştır. Örneğin çiftçi, çift sürmek için yaratılmıştır. Onu ders verecek bir hoca gibi kabul edip onunla hoca seviyesinden konuşmak, çiftçiye zulmetmektir. Ama, Allah isterse, o çiftçinin karşısına bir öğretici çıkartıp onu eğitir ve terfi ettirir.

Mertebeler iyi değerlendirilmez ve yerli yerine oturtulmazsa, pek çok problemle karşılaşılır.

Mertebe merdiveninin alt basamakları biraz farklıdır. Bu basamakların kimi daha dar aralıklı, kimi daha geniş aralıklıdır. Onun için insanların algılamaları da farklıdır. İl-

kokul seviyesinde olan bir insan, ne kadar kabiliyetli olursa olsun, üniversite seviyesindeki öğrenciler için yazılmış bir ders kitabını okuyup anlayamaz. Ama, bu kabiliyeti sayesinde, zaman içinde ortaokul ve liseyi bitirdiği takdirde, o kitapları da okuyup anlar hale gelir. Bu herkes için geçerlidir. Onun için ilkokulda kalmak marifet değildir.

Nasıl, ilkokula gidilmeden üniversiteye gidilemiyorsa, manevi eğitim açısından da şeriata uğramadan marifete geçiş mümkün değildir.

Bu kuraldan hareketle, mürşitler öğrencilerinin seviyesine göre sohbet eder ve zaman içinde onları, yavaş yavaş eğitip mertebe ve anlayışlarını geliştirdikçe, sohbet konularını da değiştirirler. Müritlerin bir kısmı bazı sohbetleri anlayamadığına üzülür, ama buna gerek yoktur. Çünkü, çalışıp ef'allerini güzel yaparlarsa, Allah mükâfatlarını verecektir. Burada önemli olan ef'alin cinsi değil, güzel olmasıdır. Ef'al güzel olursa, ne olursa olsun, Allah indinde makbul olacak ve karşılığı, ef'al maddi olursa dünyevi, manevi olursa da manevi olarak verilecektir. Çünkü, madde âleminin de, mânâ âleminin de sahibi Allah'tır.

Her insan ef'alini bulunduğu mertebeye uygun hale getirmelidir. Örneğin, bir erin çantasını sırtına vurup talime çıkması normal bir harekettir. Ama, aynı şeyi ben de askerim düşüncesiyle, tevazu gösteriyor havasında bir paşanın yapması doğru değildir. Böyle bir davranış, onun ruhsal bunalım geçirdiğini düşündürür. Hele bu davranışında ısrar ederse, o zaman görevden alınması dahi mümkündür. Askerlik için geçerli olan bu durum tevhitte de aynıdır.

Asıl, gölge hepsi bir gayrı değil
Asıl asıl, gölge gölge öyle bil

denmektedir. Asıl ile gölge aslen aynı olmasına rağmen, ikisini birbirine karıştırmamak lazımdır. Buraları çok hassas ve çok çok iyi düşünülmesi gereken konulardır.

İnsan hiçbir zaman Allah olmaz. İnsanın en alttan en üste kadar mertebeleri vardır, ama bu aynı şey demek değildir. Eğer, öyle olsaydı, şeytan ve Rahman da aynı şey olurdu.

Şeytan ve Rahman, Yaratan'da birleşir, ama bu birleşme Yaratan yönündendir. Onun dışında şeytan şeytan, Rahman da Rahman'dır. Kul ile Allah da böyledir. Onun için mertebeleri karıştırmamak lazımdır.

İnsan üst mertebelere çıktıkça Allah'a, alt mertebelere indikçe de şeytana yakın olur. Nasıl, dünyada yüksek mevkilerde olanların yanına girebilmek için bir sürü formaliteyi halledip bir sürü kapıdan geçmek, bu arada pek çok sıkıntıya katlanmak gerekiyorsa, aynı durum manen yüksek mertebelerde bulunanlara ulaşmada da geçerlidir.

Bazı kimseler, Lâ'dan sonraki İllâ'yı hazmedemeyip kendilerini O'nun yerine koymaya kalkarlar. Her ne kadar ilimleri, İllâ ile derya olmuşsa da, kimse kendinin bir damla olduğunu unutmamalıdır.

Bir insan iç âleminde her şeyi yapabilir ve buna kimse karışamaz. Lakin, dış âlemde her şeyi yerli yerince yapmazsa problem çıkar. Buna basit bir örnek olarak evimizi verelim. İnsan evinde salona seccadeleri serip arkadaşlarıyla birlikte namaz kılarsa orası cami olur, buna karşılık masaları donatıp içkileri çıkarır ve arkadaşlarıyla içmeye başlarsa, o zaman da meyhane olur. Şimdi, o ilk grubun seccadeleriyle meyhaneye veya ikinci grubun içkilerini alıp camiye gitmesi halinde neler olabileceğini düşünelim... Her iki grup da gittikleri yerlerden en azından kovulurlar. Onun için her şeyi yerli yerince yapmak gerekir.

Namazda iftidah tekbirinde ellerin kulaklara konması ve dünyevi şeylerin arkaya atılması bundan başka bir şey midir? Yani, başka tabirle mertebe değişikliği ifadesi değil midir?

Bu örnekler mertebelerin nasıl yaşandığını gösterebilmek için verilmiştir. İnsan, her mertebede Hakk'ı görebilmeli ve O'nun huzurunda olduğunu unutmamalıdır.

Mertebeler son derece önemlidir. Bu husus fiziksel âlemde de geçerlidir. Örneğin, bir cerrahı ele alalım. Eline bistüriyi alıp ameliyata başladığı zaman, tek darbeyle karın veya göğüste hedeflediği organa varmaz. Vücudu, tabaka ta-

baka veya mertebe mertebe keserek derinleşir ve sonunda istediği organa ulaşır. Burada, Allah'ın kendisine vermiş olduğu akıl nuru, o cerraha yardım eder.

Bu durum bir müridin yetişmesinde de geçerlidir. Onun için "Bütün mertebelerin hakkını vermek gerekir. Aksi halde halk şaşırır" denmektedir. Bu söz doğrudur. Çünkü, mertebe değiştiği zaman, isim, yani esma da değişecektir. Eski isimle anıldığı takdirde, yanıltıcı olabilir.

İnsanın, "Hepsi sensin, hepsi sensin, hepsi sen" demesi kolaydır, ama bu söz mertebeler bilinmeden söylenmemelidir. Çünkü, Osman Dede'nin yaptığı gibi, böyle söyleyen bir kimsenin elindeki cüzdanı alıversen, adam hemen "Ne yapıyorsun yahu, o benim cüzdanım" diye atılıverir. Atılınca da adama "Hani hepsi sensin diyordun ya" diye sorarlar. Onun için mertebeleri bilip o mertebelerde yaşamadan böyle sözler sarf etmek doğru değildir.

MERTEBELERİN HUDUTLARI

Allah'la kul arasında pek çok mertebenin bulunduğunu biliyoruz. Bu mertebelerin her birinin de belli hudutları vardır. Onun için "Haddini bilmek en büyük ibadettir" denmiştir.

Mertebelerin birer hududu vardır ve bu hududu tecavüz etmemek gerekir. İnsanlara "haddini aşma" denmesinin sebebi de budur. Her insanın bir hududu vardır. Salik saliktir, mürşit mürşittir. Eski devirlerde tekkelerde erkân konmasının sebebi de bu hudutların belirtilmesiydi. Erkân, belki lazımdır, ama önemli olan, konan kurallara körü körüne itaat etmek değil, onların neden konduğunu bilmektir. Örneğin, el tutma merasimleri yapmak, mürşit huzurundan geri geri çıkmak önemli değildir, önemli olan, insanın her şeyiyle, malıyla, canıyla teslim olabilmesidir. Konan farklı erkânlar da bunu sembolize etmektedir.

SEMANIN TASAVVUFİ ANLAMI

Mürşitlerden zaman zaman değişik haller zuhur ettiği

ve değişik sohbetler doğduğu bir vakıadır. Bazen öyle olur ki, bunların nasıl olduğuna kendileri de hayret ederler, ama bilirler ki, bunları yapan, Efendileridir, ruhlardır. İşte bu ruhların toplandığı yere "sema" adı verilir. Mürşitler ondan faydalanırlar. Mertebe-i fenânın zuhuru budur. Kişi, fani olmuştur. Fani olmayan, bâki olan tek şey O'dur. Bu noktada, fenâyı idrak edenler ve etmeyenler konusu ortaya çıkar. İrfaniyet de burada belli olur. İnsan diye, müdrike âlemine gelmiş canlıya denir. Hayvanlarda idrak yok, his vardır ve bu sebeple onlar hassase âlemindedirler. İdrak insanda olduğu için, insan müdrike âlemindedir, ama bu durumunu bilmiyorsa, idraki açılmamış demektir. İdrakin, idrak kapısının açılabilmesi için, kişinin Ali Kapısı'na gitmesi lazımdır.

Burada, bir taraftan kendimiz için "Yok" derken, diğer taraftan "Kendim" dememiz bir çelişki gibi görünür ve bu durumun açıklanması icap eder.

Biz kendimizi yoklukta buluruz. Yokuz, yokuz ama, Allah bize nefha-yı ilahisinden üflemiş olduğu için, o nefha ile varız, yani Allah'la varız. Allah da bu durumu *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyerek anlatmaktadır. Nefhasını alıverdiği anda ne olduğumuz malumdur. O halde, konuşan O'dur. Bu konuşmasını, hangi mertebeden isterse o mertebeden yaptığı için, bazen çok üst, bazen de çok aşağı seviyelerden konuşabiliyoruz. Çünkü, Allah her zerreyi, her mertebeyi kapsar, tıpkı güneş gibi... Nasıl, güneş aydınlatırken "Bu pislik" deyip pisliği aydınlatmamazlık etmiyorsa, Allah'ta, bu mümindir, bu kâfirdir gibi bir ayırıma girmeksizin, herkese füyuzatını yaymaktadır. Pekiyi, mümin ile kâfir arasında ne fark kaldı? Mümin, inandığı için, iç âleminde rahat ve huzurludur, kâfir ise, tam olarak bilemeyiz ama, o da kendi âleminde *"Her hizip kendi elindekiyle ferahtadır"* <23-53>, <30-32> ayeti gereğince hoş olmalıdır. Çünkü, Allah büyüktür ve büyükler daima affeder.

Tabii, bazen Hakk ile batılı, sap ile samanı birbirinden ayırt etmek ve bilinenleri, anlayamayacak olanlara söylememek gerekir. Burası şems-i mukayyedin etki alanına girer.

Gayının değeri bindir ve kendine mahsustur. Oraya kimse erişemez. Birler, onlar ve yüzler hanelerinde birden fazla harf olduğu halde bin tektir. Böyle olmasının nedeni ulûhiyet, ubudiyet, melekûtiyet, ceberûtiyet, lâhutiyet, nasutiyet, milkiyet ve ne ararsan tümünün orada toplanmasıdır. Değerinin yüksekliği de bundan ötürüdür.

VELÂYET

VELÂYET NEDİR?

Velâyet, esma-yı hüsnadaki "Velî" isminden gelir. Veli, yapışmış demektir. Bu yapışma kendinden kendine, yani sıfattan zâtadır. Zât ve sıfat, zaten birbirinden ayrı değildir. Bu gerçeği bilmeyenler, kendi kafalarında hayali âlemler yarattıkları için, asıl ile sıfatı birbirinden ayırmakta ve bu ayırmadan kurtulmak isteyenlere de "Fazla düşünme kâfir olursun" diye telkinde bulunmaktadırlar.

Velâyet, Allah'la dostluk kurmak, bağlılık yaratmak veya ünsiyet etmek anlamındadır. Kısacası, kendini bilmek demektir. Halk arasında ermişlik olarak bilinir.

Veli, Allah'ın nuru ile nurlanmış olan, içinde yaşayan, Hakk olan demektir. Çoğulu evliyadır. Esası ise vav harfidir.

Veli esmadır. Esmanınsa vücudu yoktur. İnsanlar, Allah'ın nurunun insana yansımasından meydana gelmiş birer gölgeden ibarettir. Her gölge aslına rücu edecektir. Asıl olan Allah olduğu için, tutulan el de O'nun elidir, çünkü eli verenin vücudu yoktur. Bu nedenle öze bakmak ve gözün gördüğünün hayal, görmediğinin gerçek olduğunu idrak etmek lazımdır.

VELİLİK VASIFLARI

Evliyaullah kelimesi, ayalullah anlamını da içerdiğinden dişilik vasfı gösterir. Allah'ın sıfatı yok olamayacağına göre, daima pozitif ve bu nedenle erkektir, negatif olan kul ise di-

şidir. Pozitif olan güçlü, negatif olan mütehammil (dayanıklı, tahammüllü) olduğu için, negatif olan kadınlar yüke dayanır, yani hamile kalırlar. Aynı şekilde veliler de negatiftir. Öyle olmasalar Allah'ın verdiği yüke dayanabilirler mi? Bu sebeple veliler ayalullahtır. Bu, bir nevi Allah'ın ayali olmak anlamına geldiği için, veliler her türlü kötülükten münezzehtir.

Maneviyat maddiyata tersiyle yansıdığı için, Veliler bu âlemde recül olarak kabul edilir. Çünkü terfi edip rical-i gayb devresine girmişlerdir. Bu mertebedekilerin âlemi başka olduğu için bunlar arasında cinsiyet ayırımı yapılmaz ve hepsi insan olarak görülür.

Allah isteyip bildirmediği sürece Hızır bile Hızır'lığını bilemez. Diğer bazı kullarının durumu da böyledir. Allah sever ama sevdiğini bildirmediği için bir çok kimse erdiğinin bilincinde değildir. Yunus'un yemek hikâyesi bunun delilidir. Allah, "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" demekle böylelerini kastetmektedir.

Allah'ın velilerinden biri bir gün, en sevgili kulunun kim olduğu şeklindeki sorusuna, "Filanca yerdeki demirci" cevabını alır ve merakından gidip adamı bulur. Bakar ki, kendi halinde, cahil bir insan. Onunla konuşmaya başlar ve nasıl dua ettiğini sorduğunda, demirci "Ey Allah'ım benim vücudumu o kadar genişlet ki, cehenneme girdiğimde, orada benden başkasına yer kalmasın ve böylece de benden başkası girip yanmasın diye dua ederim" deyince, Veli, Allah'ın onu neden o kadar çok sevdiğini anlar.

Allah, bir kulunu severse, onun ufak tefek hatalarını affeder. O'nun sevdiği kulları Kendi'ne ayna olanlardır ve icraatını o kullarını kullanarak yapar. Onun için sevdiklerine dokundurtmaz. Bilmeyenler ne kadar hücum etmeye çalışırsa çalışsın, sonuç değişmez ve bu çalışmaları boşa gider. Allah'ın sevdiklerine en ufak bir zarar bile veremezler.

Halk arasında "Deli olmadan veli olunmaz" diye bir söz vardır. Bu delilik, insanın kendini unutması ve bu nedenle cemiyetin onu yadırgar hale gelmesidir.

Ehlullah içinde veli ismiyle anılan kişiler vardır. Bunlardan bazıları, Hacı Bayram Veli, Karabaş Veli, Hacı Bektaş Veli, Ateşbaz Veli ve Şaban Veli'dir.

Evliyaullahın her dileğinin yerine gelip gelmeyeceği konusu, genelde akılları çok kurcalamaktadır. Kur'an'da *"Bana dua edin size icabet edeyim"* <40-60> denmektedir. İrade O'nun olduğu için, dilekler bazen olur, bazen olmaz. Çünkü, yine Kur'an'da, *"Zor gördüğünüz ve ikrah ettiğiniz bir şey bazen sizin için hayır olabilir, sevdiğiniz bir şey de bazen sizin için kötü olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz"* <2-216> demektedir. Allah, hayr-ı mahz olduğuna ve O'ndan kötülük gelmeyeceğine göre, kabul olup gerçekleşmeyen dualarda daima bir hikmet ve hayır aramak lazımdır.

Yapan, çatan Hakk'tır. Kul hiçbir şey yapamaz. Veliler, o mertebeye gelmişlerse, kendilerinde kulluktan eser kalmadığı için, onlardan yapıp çatan yine Hakk'tır. Bu nedenle de her zaman söylediğimiz gibi, mertebeleri bilmek ve o mertebelerin hakkını vermek gerekir.

Velâyet makamının temsilcisi Hazret-i Ali'dir. Hazret-i Ali, Hayder-i Gaddar (gaddar aslan) değil, Hayder-i Kerrar (döne döne saldıran aslan) olarak tanınır. Bu, onun düşmana mükerreren, tekrar tekrar saldırması anlamındadır. Allah, kendine iyice yaklaşanlara tasarruf ettirir. Bu tasarrufu, akli veya bedensel tasarruf şeklinde olabilir. Tasarruf olayı, Allah'ın o kimse vasıtasıyla amel etmesi demektir. Bazı veliler bu durumun farkında olup ceberutiyette, bazılarıysa farkında olmayıp mülayemettedirler ama her iki durumda da kendilerinde, *"Attığın zaman sen atmadın"* <8-17> sırrı tecelli etmiştir.

VELÂYET MERTEBELERİ

Velâyetin yedi mertebesi vardır. Bunlar, velâyet-i sugra, velâyet-i vusta, velâyet-i kübra, velâyet-i uzma, velâyet-i melâik, velâyet-i enbiya ve velâyet-î Kur'an mertebeleridir.

Velâyet-i sugra, velâyetin ilk mertebesidir. Burası ruhun, emirlerini nefse dinletebildiği makamdır. Ruh, emirleri-

ni kendi nefsine dinletemiyorsa o zaman zaten velâyetten bahsedilemez.

Onun için insanın gelişimindeki ilk mertebelerden biri kendini alışkanlıklarından kurtarmasıyla başlayan velâyet-i sugra makamıdır. Buraya gelen kişi kendinin kutbu olmuştur. Bundan sonraki gelişim, havuza atılan taşın meydana getirdiği dalgaların gittikçe genişlemesi gibi, yavaş yavaş etrafa yayılır. Nasıl, taşın oluşturduğu dalga, onun düştüğü noktada oluşur, başka bir yerden başlamazsa, bu da öyledir ve önce kişinin kendisinden başlar. Kendini kurtaran insanın huyları düzelir. Hayra, hasenata yönelen, başkaları için çırpınmaya başlayan insanı kim sevmez? İşte buralar maşukluk makamıdır ve kişi artık Allah'ın sevgilisi olmuş demektir. Kişinin kendinden başlayan bu nüfuz dalgaları, yavaş yavaş, küresel olarak, sonsuzluğa kadar gelişmesini devam ettirir. Sonuçta belli aşamaları geçen kişi velâyet-i melâik mertebesine ulaştığında artık melekler gibi olmuş, hiçbir şeye itiraz etmeden sadece emirlere uyar hale gelmiş olur. Bundan sonraki mertebe, velâyet-i enbiya makamıdır ki, burası Hazret-i Peygamber dışındaki peygamberlerin makamıdır.

Peygamberimiz, "Ümmetimin âlimleri benî İsrâil peygamberleri gibidir" demek suretiyle belirtmiş olduğu için bir insan, velâyet-i enbiya makamına kadar yükselebilir. Bu mertebeye yükselen veli, yaşadığı çağda Hazret-i Peygamberin aynası durumuna gelir.

Velâyet-i Kur'an'ın ünsiyeti ise, Hazret-i Peygamberin ünsiyetidir ve sadece O'na mahsustur.

Bunlara mutasarrıf denir, çünkü her biri kendi bölgesinde tasarruf sahibidir.

Hıristiyanlardan da çok mutasarrıf vardır. Bu da, Allah'a sadece namazla, niyazla yaklaşılamayacağının delilidir.

Velilerden üç yüzü sugra, kırkı vusta, yedisi kübra, beşi uzma, üçü melâik, biri de enbiya mertebesindedir. Enbiya mertebesindeki veli Hazret-i Peygambere vekâlet eder ve bu

yüzden maddeten bizim gibi yiyip içmesine rağmen manen ulûhiyet âleminde oturur. Günü gelip göçtüğünde yeri üçlerden biriyle doldurulur.

Bu velilerden bir kısmı kendi yerini bilir, bir kısmıysa bilmez. Üst mertebelerdekilerden birinin eksilmesiyle yerine alt mertebelerdekilerden biri atanır ve sayı sabit tutulur. Velâyet-i sugra'dan eksilenlerin yeri ise oraya lâyık olanlardan biri ile doldurulur ki böylelerine bedel karşılığı olmak üzere "ebdal" adı verilir.

Veliler de peygamberler gibidir. Kimi geniş halk kitleleri tarafından, kimiyse daha küçük topluluklar tarafından bilinir. Hattâ kendini kendinden başkasının bilmediği veliler bile vardır.

Veliler arasında belirli konularda temayüz edip uzmanlaşanlar vardır. Bundaki amaç, birbirlerine yardım edip bilgiyi tamamlamalarını sağlamaktır. Tıpkı doktorların değişik branşlarda ihtisas yapıp tıp bilgisini derinlemesine paylaşmaları ve kendi aralarında yardımlaşmaları gibi...

Tasavvufta da tüm dallarda uzmanların bulunması *"Tamamlanmış olmak"* <5-3> demektir.

VELÂYET VE NÜBÜVVET İLİŞKİLERİ

Buraya kadar anlatılanlardan sonra insanın aklına "Veli mi üstündür, yoksa nebi mi üstündür?" sorusu takılır. Bu sorunun cevabında zuhur ve bütûn açısından durum farklıdır. Ancak, bu hususta kısaca "Nübüvvet velâyetin zâhiri, velâyet de nübüvvetin bâtınıdır" demek mümkündür.

Zuhurda nebi üstündür. Çünkü, nebi haber vermekle görevlendirilmiş ve meydana çıkmıştır. Veli ise bu âlemde gizlidir, bütûnda kalmıştır. Ama, işin aslına bakıldığında ikisinin aynı kaynaktan beslendiği görülür.

Akl-ı küll başlangıçta velide olduğu için, manen veli üstündür. Fakat bu âleme gelindiğinde, veliye öğretip onu eğiten nebi olduğu için, nebi daha üstün duruma gelmektedir. Hal böyle olduğu için, velisiz nebi yoktur. Çünkü nebi, bedeni, veli ise aklıdır. Akıl, (veli) görünmediği için gaybı, beden

(nebi) ise göründüğü için zuhuru temsil eder. Bu sebeple velisiz nebi olmaz, ama nebisiz veli olabilir.

Allah ruhuyla, Ruhullah olarak Hazret-i İsa'da tecelli etmiştir. Bu aynı zamanda Hazret-i Peygamberin içi, yani Hazret-i Ali'dir. Kısaca Hazret-i İsa, Şah-ı Velâyetin tecellisidir. Hazret-i Peygamberin Hazret-i Ali için "Eti etimdir, kanı kanımdır, cismi cismimdir" demekle anlatmak istediği husus budur. Hazret-i İsa da "Sizin içtiğiniz şarap kanım, yediğiniz ekmek tenimdir" demekle kesreti anlatmıştır.

Hazret-i Peygamber, İsa'nın anlattığı kesretteki vahdeti, Hazret-i Ali'de bulmuştur. Çünkü, nebi velisiz olmaz. Velâyet olmasa nübüvvet gelmez. Nübüvvet, velâyetin kemâl noktasıdır. O kemâl noktasındaki kâmil, ilhamı velâyet noktasındaki veliden almaktadır. Bu konunun esası Rahmaniyet Rahimiyet bahsinde teferruatlı olarak anlatılmış olduğu için burada geniş izahata girmeyecek, sadece veliliğin çok üstün bir mertebe, Peygamberliğin ise tenezzül âlemi olduğunu söylemekle yetineceğiz. Öyle ya, Peygamber tenezzül etmezse, halkın arasına karışıp onları yükseltir miydi? Ama, veli olmayan peygamber olamaz, zira kuvvet ve kudreti oradan almak zorundadır.

EF'AL MERTEBESİ (LÂ FÂİLE İLLALLAH)

EF'AL VE AMEL NE DEMEKTİR?

Lâ fâile illallah, fail Allah'tır veya Allah'tan başka fail yoktur demektir. Kâinatın esası hareket olduğu için bu mertebe kâinatın zuhur mertebesidir. Ef'al de hareket ve sükûndur.

Her ef'al bir emrin sonucudur. Eğer kişi cahil kalır ve bu emri kendisi verirse adı "nefs-i emmare" olur. Bu durumda, emir kişiden çıkmış olduğu için kötü bir amaç güder. Ama, aynı emir Allah'tan çıkarsa, yine aynı ef'ale yol açmasına rağmen, iyilikle sonuçlanır. Çünkü, Allah'tan kötü bir şey

zuhur etmez. Lâ faile illallah'ta daima iyi fiiller vardır. Allah'tan kötülük sadır olmayacağı için, kötü fiil kulun amelidir. Bu sebeple ef'al ile amel arasındaki farkı çok iyi düşünüp anlamak lazımdır.

Hakk'tan gelene "ef'al", kuldan çıkana ise "amel" dendiği gibi, Hakk'tan gelene "feraiz", kuldan çıkana "nevafil" demek de mümkündür. Onun için Allah, "Kullarım bana nafilelerle yaklaşırlar" demektedir.

İnsanların a'mali (amelleri, işleri), evvelden ipleri hazırlanmış halı tezgâhında, zamanı geldikçe motifleri işlemekten ibarettir. İnsanın huylarından ibaret olan bu motifler ne kadar güzel olursa, halı dokunup bittiğinde, o kadar güzel ve iç açıcı olur. Motiflerin kötü ve çirkin olması halindeyse, biten halı kasvetli ve iç karartıcı olur.

Allah'ın emrini bilebilmek için, önce kendini bilmek gerekir. İşte "Nefsini bilen Rabb'ini bilir" budur. Bu söz Rabb'i bildikten sonra "Rabb'ini bilen nefsini bilir" haline dönüşür. Tabii burada, Rabb'i bilme yolunun mürşitten geçtiğini tekrarlamaya herhalde gerek yoktur.

Bir insan, yaptığı işten memnun olursa, herkes memnun olur. Yapanın memnun olmadığı bir şeyden başkasının memnun olmasını beklememek gerekir. İşi yapan, kendi mesleğini icra ettiği için, yaptığı işin kalitesini en iyi kendisi değerlendirir. Bilenin memnun kaldığı bir şeyden de herkes memnun kalacaktır.

EF'AL MERTEBESİ NEDİR?

Allah'tan bir emir gelmedikçe, kul parmağını bile oynatamaz. Onun için daima fail Hakk'tır. Biz, birer gölgeden ibaretiz. Tıpkı Karagöz perdesindeki görüntüler gibi olduğumuz için, bizi de mutlaka bir oynatan vardır. Seyirciler, perde arkasındaki oynatıcıyı ve konuşanı göremedikleri için, perdedeki görüntünün hareket edip konuştuğunu zannederler. Ama işin gerçeği böyle değildir. O oynayanı perdenin arkasında, görünmeyen bir oynatan ve konuşturan vardır.

Bunu, bir ağacı geliştirip büyüten, fakat toprak altında

kaldığı için görünmeyen köklere benzetebiliriz. İnsan da böyledir ve onu da, kendisi görünmeden oynatan bir varlık vardır. O varlık, tecellisini çekiverdiği anda insan hareketsiz kalır ve dışardan bakanlar onun için "Öldü" derler.

"Fail Allah'tır" diyen bir kimse, kendinden doğacak hiçbir fiilde (ki buna amel diyoruz) kişisel rolünün olamayacağını kabul etmek zorundadır. Bu durumda kişinin, her fiilde failin Allah olduğunu idrak etmiş olması gerekir.

Bu mertebedeki kişi her ne kadar amel kendinden zuhur etmiş olsa da, faaliyet esnasında kendisinin, ipleri Allah'ın elinde olan bir kukla gibi olduğunu ve O'nun istediği ef'ali, O'nun iradesiyle, O'nun verdiği kuvvetle ve O'nun istediği şekilde yaptığını bilmeli, bu bilinçle yaptığı işten zevk almalı ve huzur bulmalıdır.

İnsanın yaptığı iyi bir işten huzur bulup zevk almasına "Cennet-ül ef'al'de bulunmak" denir.

Allah'ta kötülük olamayacağı için bu mertebedeki kimseden kötü bir fiil meydana gelmez. Bu mertebedekiler cennet-ül ef'alde oldukları için, yaptıklarını iyi yapan, işinden zevk alan, hamarat insanlardır. Böylelerine "Ef'aliyûn" dendiğini evvelce anlatmış ve özelliklerini belirtmiştik. Bunlar, herkesin nazarında makbul insanlar oldukları için, Allah da onlara yardım eder. Çünkü, bir işte biri razı, diğeri merzu ise, o işten Allah da razı olmuş demektir.

İnsanın bu dünyadaki çalışması kendisi için değil, başkaları içindir. Buradaki başkaları tabiri, suret-i zâhire dönüktür. Yani, insan bu âlemde Allah'ın başka kulları için çalışır. İşin aslına bakıldığında Allah'tan başka bir mevcut olmadığına göre, çalışma O'nadır. Böyle olduğu için, her çalışan bilinçle, Allah için çalışmalıdır.

Bu çalışma, bir çiftlik kâhyasının çalışmasına benzer. Ne kadar çok çalışırsa, o kadar çok takdir edilir. Ancak, ne kadar çok takdir edilirse edilsin, o kâhya her zaman çiftliğin sahibini bilmek zorundadır.

İyi çalışan bir kâhya, nasıl bu çalışmasıyla çiftlik sahibinin güvenini kazanıp onun sağ kolu haline gelirse, iyi çalı-

şan bir kul da Allah'ın sevgisini kazanıp O'nun sevgilisi olabilir. Hal böyleyken, eskiler dervişliği, "Bir lokma, bir hırka" diye tarif edip bir tembeller mesleği haline getirmişler ve sonuçta tekkelerin kapatılmasına yol açmışlardır.

Ef'alin de alttan itibaren, tembellik, itidal ve harislik olmak üzere üç mertebesi vardır. Bunlardan tembellik en alt mertebedir. İtidal ortada, harislik, yani çok aşırıya kaçma da en üsttedir. Bu üç seviye ef'aldeki her davranış için geçerlidir. Ancak, bu üçünden makbul olan itidaldir. Diğer ikisi pek arzu edilen haller değildir.

İnsanlar arasında ef'alini tamamen Hakk'a vermiş olanlar vardır. Bazıları, ellerinde bir çöp dahi kalmayıncaya kadar, her türlü mal varlıklarını bu amaçla ellerinden çıkarmış olabilirler. Ama, Allah kendisi için verilen hiçbir şeyin altında kalmayacağı için, böylelerine mutlaka verdiklerinin kat be kat fazlasını iade edecektir. Çünkü O, *"Her kim iyilikle gelirse ona on katı verilir ve her kim kötülükle gelirse ona yaptığı kadarının karşılığı verilir ve onlar zulme uğramazlar"* <6-160> diyerek özetle, "Bir verene en az on, can verene canan veririm" buyurmaktadır ki, bu böyledir. Biz görmesek bile, bu dünyanın da, ahiretin de bir sahibi vardır ve o sahip, *"Zor gördüğünüz ve ikrah ettiğiniz bir şey bazen sizin için hayır olabilir, sevdiğiniz bir şey de bazen sizin için kötü olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz"* <2-216> demektedir. İşte insanların bazı dileklerinin kabul olunmamasının sebebi de bu, yani gerçekleşmesinin kendileri hakkında hayırlı olmayacak oluşudur. Onun için Allah'tan bir şey dilerken "Benim için hayırlı olacak, bana huzur ve rahatlık verecekse olsun" demek lazımdır. Bu söz, namazda edilen *"Rabbim dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ve ateş azabından esirge"* <2-201> şeklindeki duanın prensibine de uygundur.

Biz her namaz kılışımızda bu duayı etmemize rağmen, işin bu tarafını hiç düşünmeyiz. Düşündüğümüz tek şey dünyevi maişetimizi nasıl karşılayacağımızdır. Sofradan kalkarken Allah'ın bizi aç bırakmayacağını aklımıza bile getirmez, karnımız tokken bile, bir sonraki öğünde ne yiyeceğimizi, ne

pişireceğimizi düşünmeyi marifet sayarız.

EF'ALİN AMACI VE ÖZELLİKLERİ

Allah'ın ne namaza, ne oruca, ne zekâta, ne de başka bir şeye ihtiyacı vardır. Din ve O'nun koyduğu kurallar, kullarının zâhiren birbirine hizmet edip mutluluğu bulması içindir.

Kullar zâhiren birbirine hizmet eder görünse bile, aslında bu hizmet Allah'adır ve O'nun isteklerine uygun olarak yapılmaktadır. Allah'ı bilmeyenler birbirlerine hizmet ettiklerini zannederler.

Ef'alin insana ders olarak verilmesinin sebebi, o kimseyi, iyi iş yaparak meleklerini iyi iş işlemeye alıştırmak ve kendisi aradan çekildikten sonra meleklerinin iyi iş işlediğinden emin hale getirmektir. Kötü iş yapan kimse, meleklerini değil, şeytanlarını yetiştirmiş ve eğitmiş olur. Sonuçta da aynı şeytanlar her işinde onu mahcup eder.

Bildiğimiz gibi melek ve şeytan insanın düşüncelerindedir. Bu düşüncelerin iyi veya kötü olması meleklerle şeytanları birbirinden ayırmaktadır. Veled-i kalp (kalp çocuğu) denen şey de, bu düşüncelerin somutlaşmasıdır. Doğacak olan bu çocuğun melek olması isteniyorsa, insan önce düşüncelerini güzelleştirmeli, yani melekleştirmelidir.

İnsanların yaptıkları şeyler, yani ef'al ve amelleri bumerang gibidir. Atılır, bir süre havada dolaşır, sonra tekrar insanın kendisine döner. Bunu hiçbir zaman unutmamak lazımdır.

Ef'alini Hakk'a vermiş olan kişi, artık tamamen O'nun emriyle hareket eder hale gelmiş olduğu için, hareketlerinden sorumlu değildir. Bazen kendisinin dahi izah edemeyeceği tecellilerle karşılaşıp aklında hayalinde olmayan yerlere giderek, oralarda yardıma muhtaç olanların derdine derman olabilir ve nedenini bilmeden yaptığı bu yardımlarla, yardım ettiklerinin Hızır'ı olabilir.

"Allah bakar, Allah yapar, Allah düzeltir" sözleri, çaba gösterip yaptığı işi severek yapanlar için doğrudur. İnsan kendini düzeltmez, hizmetini can ü gönülden yapmazsa, Al-

lah da hiçbir şey yapmaz. Kerhen (iğrenerek, istemeyerek, zorla) yapılan işler insana sıkıntı verir.

Herkes bir iş yapmakla görevlidir. O görevini severek de olsa, kerhen de olsa yapacaktır. Severek yaparsa gönlü rahat, kerhen yaparsa sıkıntı içinde olur. Onun için, insan yaptığı işi severek yapmalıdır ki, sonu ferahlık olsun.

İnşallahın başındaki elif Allah'a, maşallahın başındaki mim ise Muhammed'e işaret olduğu için, bir işin olması istendiğinde "İnşallah", o işin gerçekleşmesinden sonra da "maşallah" denir. Ancak "maşallah" diyebilmek için, Allah'ın istediği gibi hareket etmiş olmak lazımdır.

Bu mertebedeki kişi kalbine gelen düşüncelerden sorumlu değildir, ama yine de "Şu üç şeyden Allah esirgesin" demekten geri durmamalıdır. Bunlar, kendinden kaynaklanan düşünceler, kendisine yansıma şeklinde gelen düşünceler ve gayb âleminden kalbe gelen misafir-i gaybî vasfındaki düşüncelerdir.

İnsan bir ayna olduğu için kendisine yansıma şeklinde gelen düşünceler hiç bir zaman eksik olmayacak, kişi daima karşısındakini yansıtacaktır. Ef'al mertebesinin amacı, insanın kendi masdarından sudur eden (kaynağından çıkan) düşüncelerinin güzelleştirilmesidir. Bunlar ruh âlemindeki mertebesinden kendi kalbine aksettiği için, kişi kendi niyetini iyiye yöneltmek zorundadır.

Mertebe-i ef'alde en başarılı şeyler, hacer (taş) âleminde bulunanlardır. Çünkü, bunlar asla kendi başlarına hareket etmez, hareket edebilmek için insan, hayvan, rüzgâr, sel vs. gibi bir vasıtaya ihtiyaç gösterirler. Dıştan böyle olmalarına rağmen, iç âlemlerinde atomları yine hareket edip durmaktadır.

Taşları, bitkiler ve hayvanlar takip eder. İnsanlar en sonda gelir. İnsanın atıldığı âleme *"Aşağının aşağısı"* <95-5> denişinin sebebi de budur. Çünkü, insan, doğar, büyür, hareket eder ve düşünür, ama *"O pek zalim, pek cahil"* <33-72> olduğu için, bu yaptıklarını kendisinin yaptığını zanneder. Allah, bu durumunu bilip acıdığı için, merhametinden

dolayı ona bildiriciler gönderip uyarır ve kendisinin bir hiç, bir hayal olduğunu, o hayalin aynaya bir bakan olduğu için göründüğünü, bakanın, kendisini aynanın karşısından çekivermesi halinde o görüntünün de kayboluvereceğini öğretir.

Bir aynanın görüntü vermesini sağlayan şey, onun arkasındaki sırrıdır. O sırrı, ele almak mümkün değildir, çünkü insan kazımaya kalktığı takdirde aynanın aynalığı kaybolur. Pekiyi bu sır nedir? Ne olacak, nefes-i Rahmandır tabii... O nefes gitti mi, aynadan hayır kalmaz. İnsanı gösteren rahmaniyettir. Onun kâinattaki tecelligâhı da hava olduğu için, insan havasız yaşayamaz.

MİSAFİR-İ GAYBÎ NE DEMEKTİR?

Misafir-i gaybî dediğimiz düşünceler, insanın kalbine ya geçici olarak veya o kişiyi imtihan amacıyla gelir. Bu durumu anlatmak için Hazret-i Peygamberin "Hiçbir şey hatırına getirmeden iki rekât namaz kılana iki deveden birini vereceğim" buyurduğunu, Hazret-i Ali'nin namaza durduğunu ve ikinci rekâtta aklına, "Acaba boz deveyi mi, yoksa kızıl deveyi mi verecek?" düşüncesinin takıldığını, evvelce anlatmıştık. Şah-ı Velâyet bundan kaçınamadığına göre, geri kalanların mazur görüleceği tabiidir. Onun için, böyle yansımalara, Peygamberimizin Hazret-i Ali'ye sorduğu gibi "Kalbin secde etti mi?" sorusunu sormak gerekir.

Adı kalp olduğu ve durmadan inkılabettiği için, bunu durdurmak mümkün değildir. Bu kural kanımızı devamlı olarak hareket ettiren maddi kalpte böyle olduğu gibi, manevi kalbimizde de aynıdır, çünkü o da değişik şekillerde devamlı olarak beynimizi işgal etmektedir.

SIFAT MERTEBESİ (LÂ MEVSUFE İLLALLAH)

NEDİR?

Lâ mevsufe illallah, tüm sıfatlar Allah'ındır demektir. Bunu söyleyebilen bir kimse, Allah'ta kötülük olmadığı için tüm kötülüklerden, kötü huylardan, kötü düşüncelerden kurtulmuş olmak zorundadır ki, cennet-üs sıfata girmeye hak kazanabilsin.

Herkese birer isim konmuştur. Herkesin huyları farklıdır. Ama Hakk'ta her şey, her huy ve her vasıf olduğu için ben, bunların hepsinin Hakk'ın bir görüntüsü olduğunu düşünürüm. Zaten, mertebe-i sıfat dediğimiz de, bu düşüncenin insanda yerleşmesidir.

Lâ mevsufe illallah, ikinci fenâ mertebesidir. Bunun açıklaması, "Lâ hayye ve lâ alime ve lâ basire ve lâ neride ve lâ kadire ve lâ mütekellime fiyl hakikatü illallahü Teâlâ" (Hakikatte Allah'tan başka hayat, ilim, işitme, görme, irade kudret ve söz sahibi yoktur) denerek yapılabilir.

Bunu anlayabilmek için, önce Allah'ı bilmek gerekir. Hayalinde Allah arayanların bunu anlaması mümkün değildir.

NİÇİN VERİLİR?

İnsana, eğitim safhasında bu mertebenin verilmesinin nedeni, yukarda anlattığımızın gerçekleşmesini sağlamaktır.

Bu mertebeye gelen kişi güzel huylar, yani güzel ahlaka sahip olmaya çalışacaktır. Bu da ondaki çirkin, hayvani sıfatların yavaş yavaş güzelleriyle değişmesi demektir.

Bu iş ahirette mutlaka gerçekleşecektir. Bu mertebeyi vermekle kişiden istenen, bunu dünyadayken başarabilmesidir ki, burada da mutlu olabilsin. Bunu başaranlar, evvelce ağlarken gülmeye, fakirken zenginliklerinin farkına varmaya ve ahiret yaşantılarını buradayken yaşamaya başlayacaklardır. Çünkü, evvelce Hazret-i Musa'ya, "En çirkin bulduğun şeyi getir" dendiğinde onun elindeki kancayı bir köpek leşine takıp onu sürüklediği görülünce, "O kancayı kendi

boynuna tak" denmesi, en çirkin özelliklerin kişinin kendisinde olduğunu anlatmaktadır. Kişi, o çirkinliklerinden, o çirkin huylarından kurtulabildiğinde, bu mertebeyi başarıyla aşmış olacaktır.

İnsan nasıl, aldığı gıdaların vücuduna faydalı olanlarını alıp geri kalanları atıyorsa, aynı durum sıfatlar konusunda da uygulanır. Faydalı olan asli sıfatlar korunur, insana sıkıntı ve kasavet veren sıfatların atılması istenir. Örneğin, vücut bir yerde kendini bilmeyenler için bir gurur kaynağıdır. Ama insan gelişip kendini bildiği zaman, gururun yerini tevazu alır. Bu durum aynen, bol mevye veren ağaç dallarının yere eğilmesine benzer. Gurur, zararlı bir sıfat olduğu için insanın ondan kurtulması gerekir. Hiçlik mertebesinin çok değerli oluşunun nedeni de budur. Çünkü hiçlik, kendini bilende heplik demektir.

Bu mertebede, her azanın (organın) iyi ve kötü taraflarının bilinip değerlendirilmesi lazımdır. Örneğin kulak, iyi duyar, orta seviyede duyar veya duymaz. Duyduğu zaman da iyi şeyler, zararsız şeyler veya kötü şeyler duyabilir.

Aynı şekilde dil, çok söyler, yeterince söyler veya hiç söylemez. Söylediğinde de iyi şeyler söyleyebilir, zararsız şeyler söyleyebilir veya kötü şeyler söyleyebilir. İyi şeyler söylediğinde çok konuşması zararlı olmayabilir, ama yine de konuşurken, "Nâsa aklının seviyesinden hitap edin" kuralına uyması lazımdır. Çünkü, söylenenlerin değerini anlayamayacak olanlara sır vermek, mücevheri semerciye vermekten farksızdır.

Aynı durum göz ve diğer tüm organlar için de geçerlidir.

Sıfat mertebesinde sıfatı Allah'a verince, Allah'ta kötülük olmadığı için, bu mertebedeki kimsede kötülükten eser kalmayacaktır. İyilik, gönül yapıcılık demektir. Gönül kırıcılık ise şeytanın vasfıdır ve kendini bilmeyenlere has bir huydur. Onun için kendini bilenler daima gönül yapmaya çalışırlar.

ZÂT MERTEBESİ (LÂ MEVCUDE İLLALLAH)

ZÂT VE ZÂT MERTEBESİ NEDİR?

Fenâ mertebelerinin üçüncüsü, Allah'ın zâtında fani olmaktır. Bunun rabıtasıysa "Lâ mevcude illallah" veya daha geniş bir ifadeyle "Lâ mevcude alel ıtlakı illallahü Teâlâ" (Mutlak surette Allah'tan başka bir mevcut yoktur. Hakiki mevcut ve var olan ancak Allah'tır) denerek anlatılır.

Bir şeyin ism-i zâtıyla zuhuruna zât denir. Bu nedenle insan da bir zâttır. Zât, her şeyi kabullenmiş, kendinde hiçbir şey yokmuş gibi görünen, ama aslında her şeyin bulunduğu bir varlıktır. Bunun daha iyi anlaşılabilmesi için insanı örnek verebiliriz. Şöyle ki, insanı görürüz, ama onunla konuşmadığımız sürece içinde ne olduğunu bilemeyiz. Ne zaman konuşmaya başlarsak, o zaman içinde bir şeyler olduğunu anlarız. İşte zât da böyledir. İlk anda bir şey yokmuş gibi görünür, ama sonra, O'nun her şey olduğu anlaşılır.

Şey, istidadın zuhuruna konan isimdir. Bunun çoğulu eşyadır. İsim konmazdan önceki devre, istidat (zâtiyet) devresidir. Bu devrede, isim verilmemiş oluşundan dolayı anlamak mümkün olmadığı için, şey diye tanımlanır. Tanınabilmesi için, şey denene bir isim koymak gerekir. O isim de, tefrik edilebilmek için bir sıfata bürünmek zorundadır. Aksi halde vasıflandırılamaz. Bu sebepten ötürü, zât mertebesini gereği gibi anlayabilmek için sıfatı da bilmek lazımdır.

Allah'ın sıfatı kâinattır. Biz de bedenen o kâinattan meydana geldiğimize göre, biz de Allah'ın sıfatıyız demektir. Ancak, insan kâinatın özü olduğu için, kâinata göre zât sayılır. Çünkü, kâinat insan için yaratılmıştır. Yani, Allah nazarında insan önce gelir. Bizim ef'al, sıfat ve sonunda tüm varlığımızı Allah'a vermemizden sonra geriye kalan, sadece sıfattan ibaret olan kalıbımızdır. O kalıp da Allah'ın sıfatı olduğu için, ortada bizden hiç bir şey kalmamış olur. Biz yok olunca da geriye sıfatı ve zâtıyla sadece Allah denen varlık kalır. Bu konuyu bu şekilde düşünüp anlayabilen bir insanda bunama ve ruhsal bir arıza olamayacağı aşikârdır.

Bu nedenle zât mertebesi, inkâr makamıdır. İnsanın ef'alini, sıfatını, aklını, fikrini ve kendini inkâr ettiği, görüntüsünün bir hayal olduğunu, yani kendinin ayna, o aynadaki görüntünün de İllâ'ya ait bir hayal olduğunu idrak ettiği yerdir.

Lâ mevcude illallah, "Allah'tan başka mevcut, yani varlık yoktur" demektir. Bu mertebeye gelen kişi, varlığını tamamıyla Allah'a vermiş ve O'nun varlığıyla var olmuş demektir ki "Ölmeden evvel ölmek" diye tarif edilen durum budur.

Onun için zât mertebesi ölüm makamıdır. Tabii, burada ölen, kişinin bedeni değil, düşünceleri olacaktır. İnsan öldükten sonra tüm dileklerinden kurtulur ve tıpkı bir ceset gibi, yıkandığı zaman suyunun sıcaklığı veya soğukluğundan etkilenmez hale gelir. Gassal onu istediği gibi evirip çevirerek yıkar ve nasibi ne ise onu verir.

Bu durumda, "Benden konuşan ben değilim" meselesi ortaya çıkar ki, burası fenâ içinde bekâdır. Bekâ dersi henüz verilmemiş olduğu için, bu mertebede bekâ fenânın içinde gizlidir. Buraları bu kadar açık anlatışımın nedeni, içinde yaşayacak olanlara kolaylık sağlamak istememdir.

Bu mertebeye gelenler, ef'al ve sıfat dediğimiz görünür kısımlarını evvelce Hakk'a vermiş, akıl ve ruh dediğimiz görünmez ve elle tutulmaz kısımlarını da bu mertebede vereceklerdir.

Görünen kısımlar teşbih âlemine ait olup birer benzetmeden ibarettir. O benzetmeyi esas kabul etmek, surete, yani puta tapmak demektir. Dinimiz beynetteşbih vettenzih olduğuna göre varlıktan soyunulunca tüm mevcudun Hakk'a ait olduğu idrak edilmiş olmalıdır. Var ile yok arası olmanın anlamı budur.

Ağaçlar da böyledir. Yani görünür ve görünmez arasında... Gövde, dal, yaprak vs. görünür, kök ve görünür kısımları besleyen özsuyu ise, görünmez kısımlarıdır. İnsanın da bedeni görünür, ruhu ve aklı görünmez. İşte dinler de bu görünmez kısımlardan çıkmıştır.

BU MERTEBEYE NASIL GELİNİR?

Zât mertebesini hakkedebilmek için kişinin her şeyini tamamen Allah'a vermesi şarttır. İnsanın en kıymetli varlığı canıdır. Onu da vermesi ve böylece şeriattaki, "Bir kıl dibi kadar temizlenmedik yeri kalsa cünüplüğü gitmez" veya "ecnebiliği kaybolmaz" kuralına tamamen uyması gerekir.

İnsanlar can verdikleri zaman nereye gideceklerini bilemediklerinden, korkar ve canlarını veremezler. Lakin, bilenler, "Büyük yerden küçük yere geldik, can verdiğimiz zaman da, Allah alsa bile, (ki er geç alacaktır) küçük yerden büyük yere gideceğiz" derler.

Zâtın zuhuru bedenle olur. Böyle olduğu için, Zât mertebesinde sahibine teslim edilen beden, O'nun zuhuru için gerekli olduğundan, yine emanetçisine iade edilir ve böylece, fenâya erilmiş, ikilik ortadan kalkmış, sadece O kalmış olur.

Evvelce O'na ait olan bedene sahip çıkılıyor olması "Ben ve O" veya "kul ve Allah" diye ikilik yaratırken, kulun ortadan kalkmasıyla, o ikilik de silinmiş olur. Böylece, kişi de gâsıplıktan (zorla el koyuculuktan, hırsızlıktan) kurtulur.

İnsan ne kadar "Benim" derse desin, sonunda nasıl olsa o benim diye sahip çıktığı elinden alınacak ve bu işi de Azrail yapacaktır. Onun için baştan sahibine vermek lazımdır. Bundan sonra O, kendi malından işlemeye başlar.

Lâ'nın zât mertebesi olduğunu ve buraya gelebilmek için her türlü varlıktan soyunmak gerektiğini biliyor ve okuduğumuz ilahilerle tekrarlayıp duruyoruz. Fakat söylediklerimizi ve öğrendiklerimizi hiç düşünmüyoruz. Bizim bu durumumuz, aynen gezgin dervişin "Eşek gitti" hikâyesine benzemektedir. Hikâye, şudur:

Eski devirlerde tekkeler gezici dervişleri üç gün misafir ederlerdi. Dervişin biri de yola düşmüş, günlerce yol gitmiş, yorulmuş, acıkmış ve yolu üzerindeki bir tekkeye kapağı atıp dinlenmeyi düşünmeye başlamış. Biraz daha ilerleyince bir tekke görmüş ve içeri girmiş. Tabii âdet gereği kabul görmüş. Bu arada derviş kendini biraz ağırdan satmak istemiş ve kendini karşılayanlara eşeğini teslim edip: "Altına ot se-

rin, tımar edin ve şunlarla besleyin" diye tembih ettikten sonra kendisine gösterilen odaya girip, yatmış.

Tekkedekilerse fakir kimseler oldukları için, birisi gelip üç beş kuruş bıraksa da akşam yiyeceğimiz çıksa diye düşünürlermiş. Akşama doğru, o saate kadar kimse gelip bir şey vermeyince, düşünüp taşınmışlar ve dervişin bıraktığı eşeği satıp akşam nafakalarını çıkartmaya karar vermişler. Eşeği satmış, parasıyla nevaleyi düzmüş ve akşam olunca, dervişi de kaldırıp birlikte sofraya oturmuşlar. Yiyip içtikten sonra zikre başlamışlar. Zikir esnasında önce yavaş yavaş, sonra da seslerini yükselterek "Eşek de gitti" demeye başlamışlar. Bizim derviş, herhalde bu tekkenin bir özelliği olsa gerek diye düşünerek, onlarla beraber, "Eşek de gitti" zikrine katılmış. Gece olmuş, yatmışlar. Sabah kalkınca, derviş kendini dinlenmiş hissedip yola koyulmaya karar vermiş. Eşeğini getirmelerini istemiş. Tekkedekiler, "Akşamdan beri hep beraber eşek gitti diye zikir yapmadık mı? Şimdi hâlâ ne eşeği istiyorsun" deyince, aklı başına gelmiş ve giden eşeğin kendi eşeği olduğunu anlamış.

İşte, bu hikâye, bizim, ilahileri boyuna tekrarlayıp, söylediklerimizin mânâsını anlayamamamıza benzemektedir.

Kâinatta kötü insan yoktur. Bize onu kötü gösteren esmalardır. O esmalar bir perde gibi zâtı örttüğü için, biz o esmaları görüp kötü diyoruz. Zâtı görebilsek, O'nda asla kötülük olmadığını da anlamış oluruz.

Hal böyle olduğu için zât mertebesine gelenlerin sıfat ve esmaya bakmaktan vazgeçip daima zâta nazar etmeleri lazımdır. Ancak böyle yapıldığı takdirde bu mertebe idrak edilmiş olur.

İnsanların dış görünüşleri, davranışları, boyları, hattâ bedenleri, kılık ve kıyafetten, yani elbiseden ibarettir. O elbiseye takılıp kalanlar, zâtı ve zâttaki ululuğu kaçırdıkları için bu mertebeyi yaşamış olmazlar.

Zât hâliktir. Ef'al ve sıfat ise mahluktur. Onun için ef'al ve sıfattan bir şey beklenemez. Beklenti Zât'tandır, ama zâtın zevkine varabilmek için ef'al ve sıfatı iyi zevk etmek la-

zımdır.

Mertebe-i fenâyı hatmetmek için insanda Kahhar esmasının tecelli etmesi gerekir ki, kâinat insandan soğusun ve insan perde olan kâinat suretinden kurtulabilsin. Eskiden zât mertebesinin sonunda Kahhar esması verilmesinin nedeni de buydu.

Fenâ mertebeleri de Allah'ındır. Onlar da gayrı değildir, ama bu mertebedeyken insanın esması diğer esmalarla çok fazla alışverişte olduğu için, kişi kendisinin kirli olduğunu zanneder. El tuttuğu andan itibaren, mürşidinin telkinlerini ve ondan öğrendiği saf ve temiz bilgileri testisine doldurmaya başlar. Bunlar latif olduğu için, kişi içindeki kesafeti boşalttıkça onların yerini alır ve nihayet zât mertebesi idrak edildiğinde, testide kesafetten eser kalmamış, kesafetin yerini letafet almış, yani kişi ıstıfa etmiş olur ki, artık bu temizlikten sonra aynası parlamaya, parlayan aynaya da adem aynasındaki görüntüler yansımaya başlar. Bu yansıma tam olursa, kişi cem mertebesine geçmiş olur ki, bu duruma, "O kimsenin güneşinin doğması" denir.

MERTEBENİN VE BU MERTEBEDEKİLERİN ÖZELLİKLERİ

Her mertebenin güzelliği vardır, ama en güzel ve en zevkli mertebe zât mertebesidir. Çünkü, burası yokluk mertebesidir ve bu yoklukta Hep müşahede edilir. Lâ'nın aynası İllâ, yani yokun aynası vardır. Lâ'nın tam mânâsıyla zevk edildiği yer zât mertebesidir. Bu mertebede varlıktan bir zerre bile kalmamış olması esastır. Bunun uygulamadaki görüntüsü ise "Ayağım nereye götürürse oraya gideceğim" deyip iradeyi O'na bırakmaktır.

Bundan sonrası geriye dönüştür. Ama bu dönüş, *"Hiç bilenle bilmeyen müsavi olur mu"* <39-9> mertebesidir. Dönüşün sonu yine başlangıca gelecek, ancak başlangıçta bir şeyden haberi olmayan kişi, devrini tamamlayıp döndüğünde bilir hale gelmiş olacaktır.

Zât mertebesinde özden başka bir şey kalmadığından,

sadece güzellik aynası vardır ve bu mertebeyi yaşayanları dışardan bir şeyin etkilemesi mümkün değildir. Bunlar, nazarlarını içe çevirmiş oldukları ve içte de kerahet (kötü görüş) olmadığı için, gözlerine takılan en kötü şeyi bile güzel görürler. Bu yüzden hiç bir şey onlarda tiksinti doğurmaz. Her şeyi severler, çünkü onların nazır olduğu âlemde kötülük diye bir şey yoktur.

Tat birleşmeden doğar. Bu birleşmede, bir taraf kaybolur. Şekerin çayda, gıdanın insanda kaybolması bu birleşmenin örneklerini teşkil eder. Birleşme zatta olduğu için lezzat oluşur. İşte: "Lezzat zattadır" deyişimizin nedeni budur.

Ancak, her türlü güzelliğine rağmen bu mertebe insanın zorluk çektiği, kendini boşlukta hissettiği bir mertebedir. Çünkü, kişi evvelce ef'al ve sıfatını, bu mertebede de zâtını Hakk'a verdiği halde, halen nasıl olup da elle tutulur, gözle görülür durumda kaldığını anlamakta zorluk çeker ve gerçek anlamda ölümü özler.

Zât mertebesinde her varlık O'nundur ve O'dan neşet etmiştir. Zâti varlığı hiç bir şeye benzemez. Görünen tüm mevcudat O'nun sıfatıdır. Zât mertebesi öyle bir ilimdir ki, Allah kime nasip ederse, nasip yerleşip temkin bulduğunda o kişi Lâmekân'ın mekânı olur. "Kalb-i mümin beytullah" denmekle anlatılmak istenen de Allah'ın bu vaadidir. İnsanın kalbinde bu güzellik yerleşirse, o insan uyanıkken de, uyurken de, çalışırken de, güzeldir. Yani Allah'ın "Güzel ve güzeli sever" oluşu kendisinde tecelli etmiş demektir. Artık insan olarak kâinatta iyilik ve güzellikten başka bir şey aramaz olmuş, iyilik ve güzelliğin Allah'ın ve O'nun lütfu olduğunu idrak etmiştir. Bu durumda "Çirkinlik nereden çıkıyor?" sorusu akla takılacaktır. Çirkinlik, Allah'a ters dönmekten çıkar. İnsan yüzünü Allah'a döndürüverse, Allah cemalini gösterir ve tüm çirkinlikler kayboluverir. Ama, O'na sırtı dönük olanın o cemali görmesi imkânsızdır.

Bu mertebeye gelmiş olan kimse, gerçek varlığı olan ruh, akıl, irade vs. gibi kendisine emanet edilmiş olan her türlü görünmez varlığını, düşünsel olarak sahibine iade etmiş, ya-

ni aslına rücu ettirmiş, kendisinin bir hiç olduğunu ve ancak O'nun varlığı ile var olduğunu idrak etmiş demektir.

Kendine varlık vermek şirk olduğu için, her şeyi sahibine iade eden kimse şirkten de kurtulur. Bunu gerçekleştirenin bundan sonraki yaşamı, aynen üzerine güneş vuran bir ayna gibi olur. Güneş vurduğunda parlar, güneş yok olduğundaysa karanlığa bürünür, adeta bir ölü gibi olur. Güneşin aynaya vurması nasıl aynanın elinde değilse, böyle bir kimsenin bundan sonraki yaşamı da kendi elinde olmayacağı için, kişi Nahnü Kasemna'da kendisine verilenle yetinmek zorundadır. Bu, Allah'ın zâtının mümessili olup O'nun istediği şekilde yaşamak demektir.

Bu mertebeye bilgi ile ulaşıldığı ve bilgi nuru sadece kendini değil, etrafını da aydınlattığı için, gelişim esnasında kendisine, "Sen" veya "Siz" diye hitap edilen kişiye, artık, temsil ettiği makama hitaben, "zat-ı âliniz" denmeye başlanır. Çünkü, her türlü manevi varlığını Allah'a vermiş olan kişi, "Lâ mevcude illâ Hû" demiştir. Buradaki Hû, görünmeze, yani gayba işarettir. Allah, gözle görünmez, ama bu mertebeye gelen kişiden yansıyan kemâlâtıyla kendini bildirir. İşte Peygamberimizin miraç dönüşü, "Beni gören O'nu gördü" demesi bu gerçeğin ifadesidir. Burada dikkat edilecek husus, evvelce de belirttiğimiz gibi, "Benim" dememesidir. Bunun nedeni de beşeriyet kisvesinde olmasıdır.

Gelişim sonucu beşeriyet kisvesi bir ayna gibi olur ve Allah'ı yansıtırsa, yani şeytan aradan çıkar ve vesveseler kaybolursa, Allah'taki her şey kişiden zuhur etmeye başlar. Burada dikkat edilecek husus ayna görüntüsünün ters, yani solun sağda, sağın solda olmasıdır. Ayna içbükey olduğu takdirde, bunlara ilaveten görüntünün başı aşağıda, ayağı da yukarıda olacaktır ki, insan beyninin ve Tûba ağacının yapısı da böyledir.

Ölmeden önce ölümden gaye, insanı yok etmek değil, gerçek hayata kavuşturmak, yani ona hayatiyet vermektir. Bunu tabiattan bir misalle anlatmaya çalışalım:

Bir tohumun toprağa düştüğünü farz edelim. Bir süre

sonra bu tohumun kabuğu çatlayacak ve bir taraftan toprak içine, diğer taraftan da yüzeye doğru çıkıntılar ortaya çıkacaktır. Bu yeni şekliyle o nesne artık tohum değildir, yani tohumluktan çıkmış, tohum ise ölmüştür. Ölen tohum, yeni şekliyle bir taraftan toprağın derinliğine doğru kök salmaya, diğer taraftan da dışarı doğru büyümeye başlayan bir filiz oluşturmuştur. Böylece tohumluğu ölmüş, ama filizlik vasfıyla hayatiyet kazanmıştır. Kökleri tohumun cinsine göre kısa, ince, uzun veya kalın olabilir. Filizi de bir süre sonra fidan, hattâ ağaç olacaktır. İlk anda oluşan fidanın gelişip ağaç olabilmesi için, köklerinin derine doğru ilerlemesi ve o filizi beslemesi gerekir. Sonuçta o filiz veya fidan bir ağaç haline gelse dahi, bir görünen (dal, budak, yaprak, çiçek vs), bir de görünmeyen (kök) veya diğer bir tabirle, bir zâhiri, bir de bâtını kısmı olacaktır.

Manevi tohumlar da böyledir. Bir taraftan insanda giyiniş, davranış, terbiye vs. gibi görünür değişiklikler yaparken, diğer taraftan da inanç, iman vs. gibi görünmez değişiklikler yapar. Sonuçta, yeni bir insan meydana gelmiş olur.

İnsana atılan bu manevi tohumlar, sohbet suyu ile beslenerek gelişir ve kök salar. Eğer, kökler yüzeysel olursa, sohbetten bir süre uzak kalındığında, susuz kalmış çiçekler gibi solmaya yüz tutar. Ama, bu arada kişi biraz gayret gösterir de, köklerini derine indirip kendi kökleriyle beslenir hale gelebilirse, o zaman manevi hayatını idame ettirmeye başlar ve paçasını kurtarır. Bunun için tefekkür, yani derin düşünme gereklidir. "Bir saatlik tefekkür bin yıllık ibadetten hayırlıdır" denmesinin nedeni budur.

Bundan sonra, tahakkuk âlemine girilir ve köklerden yeterli gıda alınmaya başlanırsa, insanın manevi ağacı gelişmeye başlar ve nihayet meyvelerini de verir hale gelir. Tabii, bu meyveler onun çocukları, yani müritleri olacaktır. Buna eski tabirle "Vahdette kesrete kavuşma" denir.

Tohumun kökleri toprak ananın hayatiyetinden beslenir. Bu hayatiyet de, "humus" ya da "gübre" adı verilen, ölerek toprakta yok olmuş canlıların ruhundan gelir. Böylece besle-

nip gelişen, meyvelerini veren ağaçta yetişen meyve çekirdeklerinden biri olgunlaşır ve ekilince tutar hale gelirse, tohumdan tohum meydana gelmiş olur ki, buna da, "Hüvesi hüvesine dönüşme" denir. Bunu, "İç ve dışı bir olmuştur" diyerek anlatmak da mümkündür. Çünkü, önce iç iken, o içten bütün bir ağaç meydana gelmekte ve onun dışını oluşturmaktadır. Daha sonra ağaçtan meydana gelen çekirdek, dışı, yani ağacı tekrar içine almakta ve ondaki tüm vasıfları kendinde toplamaktadır. Böylece, içi de, dışı da kendisi olmaktadır. İşte, bir şiirimde, "İnsan-ı kâmildir evvel ü âhir" demekle anlatmak istediğim husus budur.

Verdiğimiz ağaç ve çekirdek örneğinde, nasıl çekirdeğin içinin sırrı sır olarak kalıyorsa, insan-ı kâmilin sırrı da daima sır olarak kalır. Hayatiyeti vardır, eserleri meydandadır, ama kendisi, ancak kendi açıkladığı kadarıyla bilinir. Allah'ın da zâtı için, *"Allah sizi zâtını düşünmekten men eder"* <3-28> deyişinin nedeni budur, çünkü zâtına tahammül edilemez.

Bir insan ne kadar yokluğu ulaşırsa, o kimsede varlık o kadar fazla tecelli eder. Bu durum, tıpkı Çinlilerle, Türklerin dekorasyon hikâyesine benzer. Burada her iki aynaya da yansıyan, tek olan Varlık'tır. Bu aynalardan biri adem yani yokluk aynası (kâinat), diğeriyse kıdem aynasıdır (insan). Bunu, "Varlık, kıdem aynası vasıtasıyla adem aynasına yansımıştır" diyerek anlatmak da mümkündür, çünkü kâinat insan için yaratılmıştır ve insan vasıtasıyla imar edilmektedir.

Allah, kâinatı insan, insanı da kendisi için yarattığına göre, biz de çalışır ve insan olursak, o zaman O'na ayna oluruz. Böylece Mevlit'teki "Ahirette öyle görür ümmeti" sözü bizde de, hem de bu âlemdeyken tecelli eder.

O'na ayna olabilmek için, *"Zikredeni zikrederim"* <2-152> hükmüne uyarak kalbi parlatmak ve kalp Kâbe'sindeki putları tamamen atıp temizlemek gerekir.

Burada insanın aklına "Put nedir?" sorusu takılacaktır: Put, kesret âleminde çirkin görünen şeylerdir. Yaratılış itibariyle, yani aslında çirkin bir şey olmadığı için, Hakk'ta her

şey güzeldir. O'nun yarattığına da kimsenin çirkin deme hakkı yoktur. Bu hususta kendisi de *"Zor gördüğünüz ve ikrah ettiğiniz bir şey bazen sizin için hayır olabilir, sevdiğiniz bir şey de bazen sizin için kötü olur. Allah bilir, siz bilemezsiniz"* <2-216>, yani "Sizin sanem sandığınız, aslında samed'tir" demektedir ki, bu "Çirkin zannettikleriniz içinde ne güzellikler gizlidir" anlamına da gelir.

Bu hususta anlatılan masallar vardır. Bunlardan birinde "Dünya güzeli, sihirle ejderha haline getirilmiş, sihir bozulunca da o ejderha kılıfının içinden çıkıvermiştir" diye anlatılır. Burada anlatılan insandır. İçteki güzelliğimiz, sihir ile bu beden kalıbına sokulmuştur ve orada durmaktadır. Sihir bozulursa, o güzellik meydana çıkacak, görünecektir. Sihir cehalettir. O sihrin bozulması ise, kendimizi bilmemizdir ki, tevhidin gayesi de bu, yani bize kendimizi öğretmektir. Kendini bilen dünyada ve ahirette ne olduğunu da bilir. Böyleleri için Allah da "Ölmeden önce makamlarını göreceklerdir" demektedir.

Zât mertebesine gelen bir kimsede artık kendine ait bir şey kalmamıştır. Yani kesafeti boşalmış, onun yerini letafet almıştır.

Bunlarda ölümün korkulacak hiçbir yanı kalmamıştır. Ölüden nasıl bir kötülük gelmeyecekse, bunlardan da gelmez. Zaten bu mertebenin zorluğu da buradadır.

Kişi bu mertebeyi gerçekten idrak etmişse, Allah'ı bilir. Allah da böylelerinin dilini kapatır. Onun için, "Söyleyen bilmez, bilen söylemez" derler. Bu mertebede Hakk'tan gelen bir nimet olarak ahadiyet idrak edilmiştir.

Zât mertebesine ulaşan kişinin aklı ölmüştür. Bunun ne demek olduğunu içi boşalan testinin hava ile dolması misaliyle anlatmıştık. Sonuç Fenâ bahsinde anlattığımız gibi olur ve fark-ı evvelden, fark-ı sâniye geçilir.

Bu mertebeye gelmiş ve her türlü varlığını Hakk'a vermiş, yani ölmeden evvel ölmüş olanlar için, halk arasında söylenen, "Ölmüş eşek kurttan korkmaz" kuralı geçerlidir. Bu durumu ifade eden ikinci bir söz de "Denize düşen yağ-

murdan korkmaz" sözüdür.

Ölmeden önce ölenler, bu dünyada sefa sürmeye, cenneti burada yaşamaya başlarlar. Çünkü, ölmeden önce ölmek bir anlamda ölümü öldürmek demektir. Böyle bir ölümden sonra onlarda yaşayan Hakk'tır. Hakk'ta ölüm olmadığı için de bu şekilde ölen ölümsüzleşir ve O'nun her tecellisine hoş bakmaya başlar.

Zâta gelmiş olanlar nazarında iyilik ve kötülük diye bir kavram kalmamıştır. Çünkü, bu mertebede zâta ayna olunmuş ve her şeyin zâttan olduğu bilincine varılınca da, zâtta kötülük olmadığından, her şey iyi olarak algılanmaya başlanmıştır.

Deliler ve çocuklar, masumiyet âleminde oldukları için a'raftadırlar. Bunların dini mükellefiyetleri olmadığı gibi şahitliklerine de itibar edilmez. Ehl-i irfan da, aynen bunlar gibi masumiyet âlemindedir. Çünkü, ef'alde ef'allerini, sıfat ta sıfatlarını ve zâtta da vücutlarını vermiş oldukları için, bir şeyleri kalmamıştır. Böyle olunca da bu âlemde oldukları sürece, a'rafta duruyor, yani doğru bir yol takip ederek sırat köprüsünde ilerliyorlar demektir. Sağları cennet, solları ise cehennemdir. Ancak, masumiyetleri nedeniyle cennete nazırdırlar. Allah, masum olanları cehenneme sokmaz.

Hakk benliği umumi, kul benliği ise kişisel, yani hususidir. Hakk benliği her tarafa yayılmıştır. Hakk, benliğinden "Ben" dendiğinde o sözü söyleyen de o benliğin içine dahildir. Çünkü, Hakk güneş gibi her noktaya yayılmıştır. Bu durumun tek istisnası Hazret-i Peygamberdir. Çünkü, O, şems-i mukayyettir.

ZÂT MERTEBESİNİN SONU

Fenâ mertebesi, kulluğun fenâ bulduğu yerdir. Kulluk fenâ bulduğundaysa, geriye Allah kalır. Bu mertebedekilerin, kendilerini yok edip Allah'la bâki olması bu anlamdadır.

Ben bilmez idim gizli, ayan hep sen imişsin
Canlarda ve tenlerde nihan hep sen imişsin
Senden bu cihan içre nişan ister idim ben

Ahir bunu bildim ki cihan hep sen imişsin
kıtasıyla anlatılmak istenen bu gerçektir.

Bundan sonraki ilerleyiş sonsuza doğrudur ve kişinin kırbacına, atının süratine bağlıdır. Artık kişi, kendi atını kendisi kırbaçlar ve kırbaçladıkça da at gider. Ata "feres", dendiği için bu gidişe de "feraset" denir. Tabiatıyla bu gidiş, aklî plandadır. Onun için feraset diye bilinir ve akıl bahsinde anlattığımız gibi zekânın açıklığını ifade eder.

Zât mertebesi, fenâ mertebelerinin sonudur. Buraya gelende Lâ tahakkuk etmiş, yani kişi "Ölmeden evvel ölme"yi gerçekleştirmiştir ki, bu birinci Sûr üfürülüşünün ifadesidir. Bundan sonra yapacağı şeyse, ikinci Sûr'u beklemektir.

Bu mertebeden itibaren kişide, cezbe-i ilâhiye tutulup fenâdan bekâya geçiş başlamıştır. Buna eski tabirle, "Şeyh-i Mercu olmak" denir ve kişi, Allah'ın yardımıyla mürşidinde fenâ bulur. Onun sohbetleriyle fikir âlemlerinde (enfüsünde) bir yükselme başlar. Zamanla âfakı da kendinden ayrı görmemeye başlar. Böylece enfüsle, âfakı bir noktada toplamış ve ikisinin vahdetiyle içi dış gibi olmuş olur. Bu durumda kişi, ölmeden önce öldükten sonra ba'süba'del mevt'e (yeniden dirilmeye) de ulaşmış olur. Bundan sonra sıra sahibini anlamaya gelir ki, burası da biraz sonra göreceğimiz cem mertebesidir.

CEM MERTEBESİ (LÂ MEVCUDE İLLÂ ENE)

CEM MERTEBESİ NEDİR?

Cem, maneviyatın toplandığı müsemma yeridir. Orada tüm esmalar vardır. Bu esmaların bütûndan işlemesine, "görünmeyen", zuhurdan işlemesine ise "görünen" adı verilir.

Bu mertebede kendinden başka bir şey yoktur. Onun için sevgi ve nur dahil istediği esmadan işleyebilir, ama bunların ismi var, cismi yoktur. Cismi insandır. Fazilet de böyle değil midir?

Lâ mevcude illâ Hû, O, kendini zuhur âlemine getirdi ve kendini kendinde gördü demektir. Bu görüş içten içe olmasına rağmen, zuhura çıktığında içindekini karşısındakinde görmüş olur ki, "Hakk zâhir oldu" dediğimiz de burasıdır.

Cem mertebesi, en basit anlatımıyla, "Buraya kadar soyuna soyuna çıplak kalmış olan kimseye Allah'ın yeni bir elbise vermesidir" diye tanımlanabilir. Yani, zâtta kendini Hakk'a vermiş olan, cem'e geçtiğinde Hakk'ta fani olmuş ve böylece a'yan-ı sabitede, yumurtadaki tavuk durumuna geçmiş olur. Buna da "Hakk'ta fani olmak" denir.

Bunu, "Zât mertebesinde tüm varlığını Allah'a verip yok olan kişide Allah'ın Ruh-ül Kudüs tecellisine, cem Mertebesi denir" ya da "Birinci Sûr'u üflenerek, ölmüş olan kişinin, ruh-ül kudüs tecellisi, yani ikinci Sûr'un üflenilmesi ile öldükten sonra dirilmesidir" diyerek anlatmak da mümkündür.

İnsan, zâtta kendinin bir hayal olduğunu, görüntüsünün, İllâ'nın kendi aynasına yansımış hayali olduğunu kabul ettikten sonra, o aynaya bir bakan olmazsa aynada hayal oluşmayacağını da idrak eder. Aynaya bakanın, hayy esmasıyla sıfat-ı Rahman olan bedende tecelli ettiği ve bedende görünen suretin Hakk'ın sureti olduğu bilincine varır ki, "Ene" denen yer burası, yani cem mertebesidir. Ama, bu sözü bu mertebede kuldan söyleyen Hakk'tır.

Cem mertebesi bekânın başlangıcıdır. Bekâ ise ahiret âlemine ait bir keyfiyettir.

Bildiğimiz gibi, insanın ahiret âlemine geçişi, ya mevt-i ihtiyari (ölmeden önce ölmek) veya mevt-i ıstırari (nasıl olsa gerçekleşecek olan mecburi ölüm) ile olacaktır. *"Her nefis ölümü tadacaktır"* <3-185>,<21-35> ayeti bu durumu anlatmaktadır. Mevt-i ihtiyari ile ölüp ikinci Sûr ile dirilenler, hayat-ı cavidaniye kavuşmuş oldukları için, bir daha ölmezler.

Ölünün bir şey bilmesi beklenemeyeceğine göre, zâtta bulunanlar, cem'e geçip dirildikleri zaman, "İnnî enallah" derler, ama bu durumda da bu sözü onlardan söyleyen Allah'tır. Çünkü, artık kişi O'nunla dirilmiştir. Bu nedenle "Al-

lah'ı Allah'tan başka bilen yoktur" denir.

Cem mertebesi, "Hiçbir şey yok iken ol var idi" noktasıdır. Çünkü, oraya gelinceye kadar her şey verilmiş, hiçbir şey kalmamıştır. Oraya gelinip göz açıldığında, görülen Hakk'tır. Hakk kâinata yansıyınca kulluk mertebesine inilmiş olur ki burası da hazret-ül cemdir.

Sadece dünyaya dönmenin de, sadece ahirete dönmenin de tek gözlü olmak demek olduğunu biliyoruz. İnsan gelişip her ikisini de sahibine verirse, o zaman iki gözünden de olur, ama bu kez, kâinatın gözbebeği olarak yaratılmış olduğundan, her tarafı göz halini alır ve kâinata o gözden bakmaya başlar. İşte cem mertebesi denen budur. Bu mertebeye varmak için bunları zevk etmek, bunu yapabilmek için de her şeyi atmış olmak gerekir.

Onun için mertebe-i cem, Allah'la yaşama yeridir. Buraya ulaşıncaya kadar her şey terk edilmiş olduğundan, burada, kendiliksiz Hakk'la oluş bahis konusudur. Bu mertebede kişinin kendiliği olmadığı için, Hakk tecelli ederse, kişide o tecelli eden görülür. Bu nedenle burası "Limaallah" olan meczubiyet mertebesidir. Hal böyle olduğu için, bu mertebeden tekrar beşeriyete gelinmesi lazımdır ki, "Nâsın hayırlısı nâsa faydalı olandır" gerçekleşsin. Tekrar beşeriyete teşrif edildiğinde, artık kişi kendini ve İslamiyeti bilir hale gelmiştir. Zaten mertebelerin konuş amacı da beşeri, hayvaniyetten kurtarıp insan haline getirmektir.

Cem mertebesi, insana bir tohum ekilme yeridir. Bu ekilen öyle bir tohumdur ki, içinde kâinat gizlidir. Bu tohumdan çıkanı kâinat yiyecektir. İnsan ise, bu tohumun nihai mahsulü olacağı için, orada yetişen ürünün kendine lâyık olanını yiyecektir. Osman Dede, her şeyin en iyisini isterken, "Bunu insan yiyecek" demekle, bu gerçeği anlatmak istiyordu.

Kur'an'da cennet yaşantısı anlatılırken, *"Biz orada onları yeni bir yaratılışta meydana getirdik"* <23-14> denmektedir. Burası cem mertebesine, yani bekâ âlemine tekabül eder. Kişi, zâtta ölmüş, cem'de yeniden doğmuştur. Onun için bu mertebeden itibaren yaşamı ahiret yaşamına dön-

müştür. Yeni yaratılış denen de budur. Fenâ âlemi dünya, bekâ ise ahiret âlemidir ve cem mertebesindeki yaşamdır.

Makam-ı Mahmud, her şeyin o makamdakine âşık olduğu bir mertebedir. O makamda devamlı durulmaz. Seyr-i sülûkte de o makamdan bir anda geçiriliverilir. Bu geçiş esnasında kâinat tüm mahlukatıyla o kimseye âşık olur.

Beka mertebelerine Kur'an'da "İncire ve zeytine ve turu sinaya" <95-1,2> ayetiyle işaret edilmektedir. Ayette vahdet, kesret ve levh-i mahfuzdaki tur kastedilmektedir. Buradaki incir, cem ve hazret-ül cem mertebelerini anlatmakta örnek olarak zikredilmiştir.

Cem mertebesi olarak düşünüldüğünde, içinde binlerce çekirdek olmasına rağmen incirin tek oluşu dikkate alınır. O içteki çekirdeklerin her biri birer incir ağacı (halk) kapasitesinde olduğu halde, tek incirin (Hakk) içinde kalmıştır. Yani Hakk zâhir, halk bâtın durumdadır.

Ne zaman bu incir açılıp içi dışına çıkarsa, o zaman çekirdekler tüm incirin etrafını sarar ki, bu halde de halk zahir (çekirdekler meydana çıkmış), Hakk bâtın, yani incirin tekliği içerde kalmış (Hakk gizlenmiş) olur. Buna da halk zâhir, Hakk bâtın veya hazret-ül cem mertebesi denir. Bu durumda incir yine mevcuttur ama içerde kaldığı için görünmemekte, sadece çekirdekleri (halkıyeti) görünmektedir.

Zeytine gelince, bu bir meyve ve bir çekirdekten ibarettir. Ama, o çekirdekte yine bir zeytin ağacı vardır. Yani, o çekirdek, kesretteki tüm zeytinleri yine kendinde toplamıştır. Bu nedenle zeytin, cem-ül cem mertebesine tekabül eder.

Tûri siyniyn ise, levh-i mahfuzdaki Tûr'dur. *"Şu emniyetli belde ki"* <95-3>, *"İnsanı güzel surette yarattık. Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-4,5> ayetlerindeki en emin belde, Allah'a en yakın yer burasıdır, bu vücuttur. Tabii, Allah'ı kendinde bulanlar için...

AMACI

Cem mertebesine gelmekten amaç, burada kalmak değil, huyları değiştirmektir. Bu değişimden sonra tekrar dört unsurdan oluşmuş şekle dönülür, ama bu dönüşteki varlık, artık Hakk'ın varlığıdır. Oradaki güzellikler, o kalıba yansımış, kişideki eski huylar, onunla birlikte tamamen ölmüş, yok olmuştur. Hakk'ın insana yansımış olan varlığının görülebilmesi için yine dört unsurdan ibaret olan yapıya, yani şeriat kılıfına girmek gerekmiştir. Zaten şeriat da, Hakk'la olan düzenlilik demektir. Bu durumu daha kolay anlaşılır hale getirmek için şöyle bir misal verilebilir:

İnsan aslında nurdan bir heykeldir. Bu heykelin açılışı yapılmadığı için üzerinde, tozlanmasın diye örtülmüş bir örtü vardır. Bu örtü tüm pislikleri tutar ve heykeli korur. Üzeri örtülü olduğu sürece bu heykeli kimse göremez. Ne zaman heykelin resmî küşadı yapılır ve o örtü kaldırılırsa (ki biz buna zât mertebesi veya ölmeden evvel ölmek diyoruz), o zaman perdenin altındaki nurani heykel meydana çıkar ki, buna da cem mertebesi diyoruz. Bu mertebede heykel meydana çıkar ama, onu ancak gözü açık olanlar görebilir. Gözü kapalı olanlar yine göremezler. Çünkü, bu kez onların gözündeki perde kaldırılmamıştır. Gözü perdeli olanların gerçeği görmesi mümkün değildir. Niyazi-i Mısrî Hazretleri'nin

Halk içre bir ayineyim herkes bakar bir an görür
Her ne görür kendi yüzün ger yahşi ger yaman görür

beyti bu anlattıklarımızı ifade etmektedir.

NASIL ULAŞILIR?

Özde bir olmak demek, öze girip o birliği bulmak, cem mertebesine ulaşmak demektir ki, bu kolay bir iş değildir.

"Ben cem'e ulaştım" demek çok kolaydır, ama onu yaşamak zordur ve böyle, lafla olmaz. Allah, hepimize içinde yaşamayı nasip etsin!..

Cem'de yaşamak, ölmekle, gerçekten ölmekle mümkün olur. Ölüm dediğimiz olay, insanın kafasındaki eski düşünceleri tamamen atmasıdır. Bu düşünceler arasında cennet, ce-

hennem, fakirlik, zenginlik, çoluk, çocuk, sağlık, hastalık vs. gibi tüm kavramlar, korku, istek, merak, uyandıran bütün dünyevi ve uhrevi mefhumlar vardır. Burada, Allah'ı ve Peygamberi düşünmek bile aklı sahiplenmek ve akıldan kurtulamamış olmak demektir. Aklı sahibine vermekse, düşünceden tamamen uzaklaşabilmektir.

İnsan, evhama kapılarak bunlardan kurtulamaz. Nasıl olsa Allah bildiğini yapacaktır düşüncesine şeksiz, şüphesiz varıp aradan çekilmek ve O'nun yaptığına hiç karışmamak gerekir. Zaten karışmaya kalkmak, güzel güzel çalan bir radyoya, ibresiyle oynayıp parazit yaptırmaya yarar. Başka bir fayda sağlamaz. Tam anlamıyla ölmek, Hakk'ın hiçbir işine karışmamak demektir.

İnsan, bir şey yaptığı zaman onu kendisinin yaptığını zanneder. Ama, bu zannı bir vehimden ibarettir. Çünkü, yaptığını zannettiği şeyi bir yaptıran ve kişiye yapma gücünü veren vardır. İnsan, içinden geleni yapar. Ancak, onu da, bir içine getiren olduğunu düşünmek gerekir. Onun için en güzel şey, her şeyi sahibine bırakmaktır. İşte irfaniyet denen de budur.

İnsan-ı kebir bir derya, insan-ı sagir ise o deryadan bir damladır. Damlasını deryaya atan derya olur. Bundan sonra o kimsede kötülük etme isteği ortadan kalktığı gibi, kötü düşünmesi de mümkün olmaz. Çünkü, insan Hakk varlığı demektir ve Hakk bâki olduğu için insan da bâki olmuştur. Bundan sonra ölüm bir fikirden ibarettir. Ölen bir daha ölmeyeceğine göre, kişinin bu mertebeden sonraki yaşamı ahiret yaşamıdır.

Hakk'ı bulan bir insan, bir daha haksız iş yapamayacağı için, herkes ona "Allah razı olsun" demeye başlar.

Cem mertebesinin dersi verilirken, "Yum gözünü" dendikten sonra ikinci komut olarak "Aç gözünü" dendiğinde, Lâ'dan İllâ'ya geçiş ima edilir ve mürit gözünü açtığı anda Hakk'ı, yani kendini görür. Bu noktada mürşit bir aynadır. Bu aynalık mürşitte vardır da, müritte yok mudur? Onda da vardır ama üzeri örtülüdür. İnsan, mürşidinde kendini gör-

düğü gibi, zamanla kâinatta da kendini görecektir, çünkü görünen kendinden başkası değildir.

Bu, Hıristiyanların Papa'yı Hazret-i İsa yerine koymalarına benzer bir durumdur. Şöyle ki, bu mertebede görünen ister kendi olsun, ister mürşidi olsun, o sırdır, Hakk'tır. Allah görünmez, ama görünmek isterse, şeytanın yanaşmadığı Muhammed suretinde tecelli eder. İnsan da cem'de gözünü açıp karşısındakinde kendini görünce, o suret şeytanın yanaşamayacağı kendi sureti, yani suret-i Muhammed olur ki, o da mürşittir. Mürşitteki beden kisvesi ise o sırrı, yani Hakk'ı sır etmeye yarar. O'nu bilen bilir, ama bilmeyen için sırdır.

Eğer kişi gözünü yumduğunda karşısındakini, yani mürşidini görürse huzur onda bulunmuş ve namaz ona tabi olunarak kılınmış olur ki, bu namazın cemaatle kılınması demektir. Bu halde huzur, hazır olan imamdadır. Kendini görür ve kendinde bulursa, o zaman huzuru kendi içinde bulup namazı tek başına kılmış olur. Buraları çok iyi düşünmek gerekir.

Allah'ın, "Mir'atullah" denen aynada kendini görmesi ikilik ifadesidir. Burada "Ahadiyette ayna var mıdır?" sorusu akla takılır. Orada her şey kendinden kendinedir.

İnsan, her istediğinde kendini görüp kendini sevmektedir. Çünkü, kendinden başkası yoktur. Bu mertebede gözünü açtığı anda gördüğü de kendisidir, ama mürşit aynasından yansıyan görüntüsüdür.

Hakk'ın kesreti nasut âlemidir. Buraya gelmek için nokta-yı kübrayı bilmek gerekir. Nokta-yı kübra da, biri cem'deki görünmeyen nokta-yı kübra, diğeri de cem-ül cem'deki görünen nokta-yı kübra olmak üzere iki çeşittir. Cem'dekine Hakk, diğerine ise insan-ı kâmil denir. Bunlar birbirine aynadır.

CEM MERTEBESİNİN ÖZELLİKLERİ

Her şey Hakk'a verildikten sonra, Hakk'ın tecellisi tüm perdelerin yırtılması demektir. Bundan sonra perdenin ötesini görmeyi engelleyecek bir şey kalmamıştır. Orada sadece

Hakk vardır ve mânâ halindedir. Bu mânânın görünmesi de yine hayalle olur.

Bu mertebede kişi yiyip içen ve yürüyen bir ölüden ibarettir. Onun için burası çok zor bir mertebedir. Çünkü, Bir'de bini görüp, o Bir'de binle uğraşmayı gerektirir.

Kur'an'da, *"O öyle bir Allah'tır ki kendinden başka ilâh yoktur, gaybı ve aşikârı bilir, o rahman ve rahimdir"* <59-22> denmektedir. Bu ayet, ilahi âleme ait olan bir keyfiyeti kullara da bildirmek için gönderilmiştir. Ama, zuhur eden insanda da, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> olduğu bildirilmektedir. Bu durumda Hüve (O) nereye kaybolmuştur? Hiçbir yere kaybolmamış, sadece insanda gizlenmiştir... İşte buradaki keyfiyet budur.

Bu duruma gelebilmek için, "Temizler temizlerindir" dendiğine ve Allah da hayr-ı mahz olduğuna göre, nefs-i mahz münfail olduğu için, insanın o mertebeye yaklaşması ateşe yaklaşmaya benzer. Oraya yaklaşanlar: O'nun "Kurb-u Sultan, ateşi suzan" olduğundan korkmaktadırlar.

Yaklaşmayan, gitmeyenlerde, Hakk'ı müşahit olmadıkları için, sevgiyle birlikte olan korku, yani haşyet bulunmaz. Böyleleri gaflette olduklarından, mertebelerine göre hangi esmanın tesirindeyseler, orada haşır neşir olup orada oyalanırlar. Kimi emmare, kimi levvame, kimi diğer nefis mertebelerinde...

Hakk'ı müşahit olanlara "arif" denmektedir. Arif demek, kendini terk etmiş, kendinde benlik eseri kalmamış, yani halkıyetten, halkıyet düşüncesinden kurtulmuş ve Hakk'tan başka mevcut olmadığından "Lâ mevcude illâ Hû" demiş kimse demektir.

Evet, İllâ Hû, ama o Hû nerede? O, Âdem-i mânâ olan insanın düşüncesi olduğundan, bu kez, "Lâ mevcude illâ ene" demeye başlar. Böylece tüm kâinatı, dışarda hiçbir zerre bırakmaksızın kendinde toplar ve her şey kendisi olur. Burada kendisi dediğimiz, *"Biz ona şah damarından daha yakınız"* <50-16> diyendir. Çünkü, artık kuldan eser kalmamıştır ve Hakk'tan başka mevcut yoktur. İşte miraç gecesinin bulun-

duğu nokta ve "Dur yâ Muhammed. Rabbin namazdadır" meselesinin aslı budur. Burada Allah'tan başka bir şey olmadığından kuluna namaz kılan O'dur.

Allah'ın, zuhur âlemini meydana getirme amacı, kulunu yaklaştırmak ve kulluk aynasında kendini görmektir. Bunu, "Muhammed aynasında kendini görmek" veya "Kendini kendinde müşahede etmek" diye ifade etmek de mümkündür. Bu aynada yaklaşan Kendi'sidir ve öyle olduğu için "Dur yâ Muhammed" hitabında bulunmuştur. Bu hitapta, "Ben sana geliyorum" anlamı da vardır.

Aslında kâinatta Hakk'tan başka mevcut yoktur. Bizim ubudiyetimiz, kendi gafletimizin sonucudur. O âlemde olmak ve biraz da esmaların hakkını vermek gerekir. Bunun için de vahdet ve kesreti birlemek ve bu işi hüvezzâhir de denen kesret veya şeriat âleminde yapmak icap eder. Nitekim, Peygamberimizin ashabına miraç keyfiyetini anlatışında, "ashab" dediği, aslında kesret âlemindeki kendisidir, yani vahdetteki veya bütûn âlemindeki âzâ ve kuvâsı mesabesinde olan ashabını zuhur âleminde müşahedesidir. Bu âleme halkıyet denmesinin nedeni de budur. Peygamberimizin miraç dönüşü Hakkıyetten, halkıyete rücuu, halkıyette bulunanların farklı esmalara sahip ve sahip oldukları esmalardan tam anlamıyla arif olmaması dolayısıyla, halkıyettekileri korkutmuştur. Ama, kendisi Hakk'ı müşahit olduğundan marifet sahibi olmuştur. Bu durumda halkıyet bedeni, halkıyet elbisesi giymiş, ama bu benliği beşeriyetteki "Ben"e değil, miraçtaki "Ben"e atfetmiştir. Buna göre, miraçtaki Ben bütûnda kalmış, zuhurda irfaniyet kesbedilmesi için de marifet verilmiştir. Eğer, sırf manevi şahsiyet olarak kalsaydı, o zaman ruh âleminde kalmış, zuhur âlemindeki fonksiyonu kalkmış olurdu ki, bu takdirde de noksan sayılırdı.

Eğer, Hazret-i Musa gibi sırf dış âlemde (şeriatta) kalmış olsaydı, O da Hakk'ı müşahede etmemiş olacak ve O'nu bilmeden gaip zamiriyle "O" diyecekti. Burada ehl-i şeriat, kendilerini kurtaracak bir yöntem olarak, "Biz O'nu görmesek de O bizi görür" demektedir. Ama, bu hususta Allah,

"Allah'ı Allah'tan başkası bilmez" yani (Siz sizlikten çıkarsanız, o zaman ben kendimi görürüm) demektedir. Buradaki "Lâ", siz yoksunuz ki, anlamına gelir. Ancak, bu mertebede devamlı kalınmaz, çünkü ne kadar gayret edilirse edilsin, bazı esmalar etrafında tavaf edilirken onlarla haşir neşir olunur ve bu da onlarda zevken, ilmen ve vicdanen, Allah'ın da lütf ü keremiyle bir tabiatlaşma meydana getirir. Artık her zerresine "Sensin Hû" denmeye başlanır. İyilik ve kötülük kavramlarından kurtulunur ve "Hepsi O" denir. Çünkü, O'nda kötülük yoktur. İyilik ve kötülük Allah için değil, bizim için birer mihenktir. Allah, sırf iyidir ve zât-ı sırftır. Biz de, bizim için olan kötülükleri atar ve zât-ı sırfa yakışır huylarla huylanır, yani O'ndan olursak, o zaman, *"Allah boyası esastır ve ondan güzel boya kimde bulunabilir"* <2-138> ayeti bizde de hükmünü icra etmiş olur. İşte, "Allah boyasıyla boyanmak" denen şey budur. Marifetten ve ilm-i ilahiyi öğrenmekten de amaç bunu gerçekleştirmektir.

Hakk'ı müşahit olan bir insan, her türlü dert ve belâdan emin olup o huylardan selamete çıkmış olacağından, adına Müslüman denir ve Müslüman olanlar da hem sağına, hem soluna selam verir. Böyleleri sureten namazdan fariğ olsalar bile, daimi namazda oldukları için, hakikatte namazdan hiç ayrılmazlar. İşte *"Daimi namazda kalanlar başka"* <70-23> diye nitelendirilenler bunlardır. Bunların eli, ayağı, gözü, dili, kulağı O olmuştur ve bunların organlarıyla icraatını O yaptığı için, asla şaşırmazlar. Böyleleri Hakk'tan başka mevcut olmadığını anlamışlardır. Kendini böylece bilip emr-i Rabbani ile tahakkukuna erenlere "insan-ı kâmil" denir. Bunlar, Allah'ın aynası olmuşlardır. Ekmel olan yine Hakk'tır, Rabb-ül erbab olan O'dur. İnsan-ı kâmil ise, bir nevi Hakk'ın zâtının sıfatıdır. Yani Zât, sıfatıyla o insan-ı kâmilin elbisesine bürünüp meydana çıkmıştır. Ama, hiçbir kâmil kendini ifşa etmez. Allah, isterse bu sırrı açıklar. Aslında saklayan da Allah'ın kendisidir, çünkü O'ndan başka saklayıcı yoktur. *"Allah saklayanların hayırlısıdır ve O esirgeyenlerin en esirgeyicisidir"* <12-64> olan O'dur ve böyle

yapmakla kendi malını, kendi kulunu, yine kendisi, hem de kulluk mertebesinde olarak, saklamaktadır. Böyleleri de

Ben Ben'in bendesiyim sultanlığa değişmem
Her şey yerli yerinde, nedenliğe girişmem

deyip rahatlarına bakarlar.

"Lâ"yı bitirip cem mertebesine gelen kula Allah'tan verilene ruh-u izafi denir. Kulun, sonraki davranışlarında sıbgatallah'a (Allah boyasına) uyum sağlama nedeni budur. Çünkü, artık kulda olan huylar Allah'takinin aynı olmuştur. Bu sebeple, bu mertebede "Nasıl isterse öyle" oluş bahis konusudur. Bunun nedeni de, buranın ruh noktası olması ve burada zuhur olmamasıdır.

Cem mertebesinde halkıyet içte kalmıştır. Burada sadece Hakkıyet olduğu için, bu mertebe atlanıp tekrar dış âleme doğulduğunda çok dikkatli olmak gerekir. Bu ikinci doğuş hazret-ül cem'e geçiştir.

Cem mertebesi / Kendini kendinde bulur
Mutlak iken nokta olur / Âdem imiş mazhar-ı Hakk

ifadesinde belirtilen, mutlak olan yerdir. Halkıyet olmadığı için bu mertebede şeriat da yoktur. Bu yüzden burası el cem-i bilâ fark, yani zındıkûn yeridir. Onun için, cem-ül cem'e ulaşıp kendini kendinde bulmak arzu edilir.

Cem, enfüsle âfakın birleşme yeridir. *"Biz ayetlerimizi enfüste ve âfakta gösteririz ki onların hak olduğunu açıkça görüp anlayabilesiniz"* <41-53> ayeti bunu anlatmaktadır. Bu birleşme sonucu Hakk'tan başka bir şey kalmadığı için *"O gün mülkün sahibi kimdir"* <40-16> sorusuna, *"Tek ve kahhar olan Allah'tır"* <40-16> cevabını veren yine kendisidir. Bu mertebede olanın içi a'yan-ı sabite'dir. Bundan sonra tekrar doğacaktır. Yani, Hakk görülmüştür, ama onun bir de kesreti vardır ve o kesret meydana çıkıp nasut âlemine gelecektir. Bundan sonra kesrette bulunan şeyler görülecektir. Bunlar arasında evvelce göremediğimiz kendimiz de varız.

İnsan, kendini kendinde bulduğu zaman nokta-yı kübra olur. Nokta-yı kübra olunca da, ufacık bir cüz olduğu halde, Küll'den üstün bir cüz oluşturur. Yani, iki metreden küçük

boyuna rağmen, koca kâinatı kapsar hale gelir. İşte, "O ne cüzdür ki, Küll'den üstündür" denen yer burasıdır. Burası bir makam olarak Hazret-i Peygambere mahsustur ve bizzat kendisidir.

Peygamberde ayrı bir hususiyet olduğu için biz kâinatın aynası olduk. Peygamber ise, hem kâinatın, hem de görünmez âlemin aynası oldu. O, bizde de Hakk olarak vardır. Ancak, kendisi ahadiyet âleminin aynasıdır. Onun için de bu âlemdekilerin hepsine kaynak olmuştur.

Cem mertebesi, bir saatin on ikiyi gösterdiği andaki durumu gibidir. Yelkovan ile akrep tam birbirinin üzerinde olduğu için, görünenin yelkovan mı, yoksa akrep mi olduğu anlaşılamaz. Bu durum öğleyin güneşin tam tepede olup gölgeyi yok ettiği anda da aynıdır. Yani, hangisinin Hakk, hangisinin halk olduğu veya görünenin Hakk mı, yoksa halk mı olduğu belli değildir. Ortada gölge olmadığı için de o saatte namaz kılınmaz. Ne zaman saat on ikiyi biraz geçer veya güneş biraz yandan vurur da gölge belirirse, o zaman akreple yelkovan veya asıl ile gölge birbirinden ayrılıp, ayırt edilmeye başlanır. Öğle ezanı da bu ayırımdan sonra okunur.

Cem mertebesinde gölge ortadan kalktığı için çirkin bir şey kalmaz. Burası hakikat mertebesidir ve hakikat, yani O, güzeldir. Çirkinlikse, gölgeye has bir keyfiyettir. Gölgenin kaybolduğu yerde çirkinlikten eser kalmaması da tabiidir.

Cem mertebesi veya cem noktası çok kimsenin şaşırdığı bir noktadır. Bu mertebe her şeyin bir noktada, Allah'ta toplandığı yerdir. Ef'ali, sıfatı ve zâtı Hakk'a verince geriye Hakk'tan başka bir şeyin kalmadığı, sadece Hakk'ın olduğu noktadır. Bu nedenle mürşit kimseyi orada uzun süre tutmaz. Hemen mertebesini değiştirir ki, yeniden doğmuş olsun. Bu ikinci doğuş hazret-ül cem mertebesine geçiştir ve Hazret-i İsa'nın, "İnsan iki defa doğmadıkça melekûtiyete erişmez" dediği yerdir.

Bir ilahimde

Âşık maşuk bir olunca /Aşktan başka bir şey var mı

demekle bu mertebeye gelindiğinde, gönülden geçenin veril-

diğini anlatmak istemiştim. Çünkü, bu mertebede artık her şey kendinindir ve kendinden kendine verilmektedir. Onun verdiği şey başkaları için günah bile olsa, kendisi için sevaptır, zira Allah için günah yoktur. Fert bir önceki mertebede ölmüş olduğu için, bu mertebede ferdin fertliğinden, halkıyetinden eser kalmamıştır.

İyisiyle, kötüsüyle tüm huylar zât mertebesinde atılmış olduğu için cem mertebesine gelen artık Hakk'ın huylarıyla huylanmıştır. O yeni huylar ise kötü olamaz, çünkü Allah *"Rabb'in batıl bir şey yaratmamıştır"* <3-191>demektedir.

Cem mertebesi tüm müşküllerin çözüldüğü yerdir. İnsan Hakk'ı burada bilir ve kendini burada bulur. "Kaâlû belâ" denen yer de bu mertebe, bu noktadır.

Cem mertebesi Hakkıyet mertebesidir. Orada kalanlar meczup olurlar. Onlara pek dokunmaya gelmez.

Cem'den inenlere, "müsterci" denir. Bunların bir kısmı görevlendirildikleri için halife olurlar, bir kısmıysa tamamen gizli kalır.

CEM MERTEBESİNDE OLANLARIN ÖZELLİKLERİ

Biz, "Hakk" dediğimiz zaman halktaki görünmeyeni kastederiz. İnsan tekmillenmiş olduğunu bilmediği sürece avamdır. El tutup, zât mertebesini aştığında tekmillenmiş olur. Lakin, o zaman da cem mertebesine gelmiş ve kendisi ortadan kalkmıştır. Bundan sonra o suretten Allah yansımaya başlar. Ama, bu yansıyıp görünen, evvelce verdiğimiz güneş örneğindeki gibi, Allah değil, O'nun nuru olacaktır. Bunun için kişinin kendiliksiz hale gelmiş olması şarttır.

Fenâ mertebelerinde ef'alini, sıfatını ve tüm varlığını vererek cem'e gelen insana bunlar tekrar verildiğinde, "Ben bunları, hattâ kendimi bile yok sanıyordum, ama kendim olduğum gibi onlar da varmış. Onları hayal zannediyordum, ama hakikatmiş" demeye başlar. Bunun anlamı, "Ben onları vehim zannediyordum, ama hepsi Allah'tan ibaretmiş"tir. Bunu biraz daha ileri götürürsek, "Ben kul sanıyordum ama hepsi Allah'tanmış"a kadar uzanır.

Bu mertebede her şeyi kendinde toplayıp sahibini de öğrenen kişi, âfakın ve enfüsün sahibini idrak ederek el cem-i bilâ fark, yani farksız cem noktasına ulaşır. Buraya ulaşan yine farklıdır, yani insanlıktan çıkmış değildir, ama evvelce el fark-ı bilâ cem (cemsiz fark) mertebesinde ve kendini ayrı görerek "Ben" derken, yeni durumunda kendiliksiz olarak "Ben" demeye başlamıştır. Önceki ben deyişi, kendine ayrı bir varlık veriyor olması dolayısıyla şirk olurken, ikinci durumdaki ben deyişi, kendine ayrı bir varlık vermediği için, şirk olmaktan çıkmıştır. Çünkü, artık kendini ifna edip gerçek Ben'i bilmiştir. Bu durumda Hakk zâhir olmuş, halk batına çekilmiştir. Bu mertebede kendinden başka mevcut yoktur ve kendinden kendine "Lâ mevcude illâ ene" (Benden başka mevcut yoktur) hitabı doğmaktadır. Ancak, nasıl kâinatın oluşması, Allah'ın kendini tüm esma ve sıfatıyla görmek istemesi ve bunun için bir mertebe tenezzül ederek hazret-ül cem'i meydana getirmesiyle oluşmuşsa, kişinin bir mertebe yükselmesiyle de aynı durum ortaya çıkacaktır.

Cem mertebesine ulaşanlar gözlerini kapattıklarında, "Enel Hakk" demişlerdir. Çünkü, o anda beden düşünülmediği gibi, her türlü varlık düşüncesi de silinmiştir. O anda kişi sadece düşünceden ibarettir ve mürşit aynasında taayyün-ü evveldeki kendini insan suretinde görmüştür. Rabb'ini görmek budur.

İnsanın sadece ilm-el yakîn olarak bu mertebeye gelmesi bir şey ifade etmez. Ne zaman bunun tahakkukunu da gerçekleştirirse, o zaman Allah'ı bilecektir. Bu tahakkuk olmasa da kişi kendinde Allah olduğunu bilir, ama bu biliş nazaridir. Tecelliyat-ı Mevlâ insandan zuhur etmediği sürece tahakkuk olmamış demektir. Bunu anlatmak için Osman Dede, "Hâtif dakketti mi?" diye sorardı.

İlm-el yakîn olmak insana bir şey kazandırmaz. Ayn-el yakîn ise, mânâda görülen ve maddede görülen olmak üzere iki türlüdür. Maddede görmek, her bakılan yerin *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115>, yani kendi yüzü olması demektir ki, bu da hazret-ül cem makamıdır.

Mânâdaki görüşse, Taayyün-ü Evvel ve Taayyün-ü Sani'de kendini görmektir.

Bu mertebeye gelip mânâda rüştünü ispat edenler, ricali gayb dairesine ulaşıp gayb ehli olurlar. Bu daireye girenlerin eli, kolu her şeyi Allah olmuş, daha doğru bir tabirle, onlar Allah'ın eli, kolu, her şeyi olmuş, yani, "Onun duyan kulağı olurum, o benimle duyar, gören gözü olurum, o benimle görür, eli olurum, o benimle dokunur, ayağı olurum, o benimle yürür, kalbi olurum o benimle anlar, söyleyen dili olurum o benimle konuşur" tecellisine mazhar olmuşlardır. Allah, böylelerine kalplerinden geçeni ihsan eder. Çünkü, onlar bağlanacakları yere bağlanmışlardır. Böyleleri, cismen göze görünse bile, gönülleriyle gaybtadır ve *"Gaybı ve görünenleri bilir"* <59-22> ayetine tecelligâh olup gaybı da, şühudu da bilir hale gelmişlerdir. İşte Hakk mertebesi budur. Bu mertebeye ulaşmış olanlar, beşer olarak görünseler bile, Allah onları beşeriyetten kurtarmıştır. Onun için bu mertebeye gelen, her şeydir. Alan da, veren de, güzel de, çirkin de, yapan da, yapılan da odur. Öyle olduğu için de bu mertebeden hitap eden kimse protokolden, erkândan, resmiyetten kaçınır. Konuşacak arkadaş bulmakta zorluk çeker ve koca dünyada kendine birkaç kişiden başka konuşacak arkadaş bulamaz. Bu mertebeyi yer edinen zâtların celalli oluşlarının nedeni budur. Karşılarındakilerin iç yüzü kendilerine malum olduğu için, kendilerine yakın kimse bulmakta zorluk çekerler.

Cem mertebesinde kalıp aşağı inmemiş olanların meczup olduğunu biliyoruz. Meczuplar, kendi iradeleriyle bir şey yapmazlar. Onları idare edip oynatan Allah'tır. Zaten meczup, Allah tarafından cezbedilmiş (çekilmiş) demektir. Bunların da Cemalî ve Celalî olanları vardır. Cemalî olanlar toleranslıdır, ama Celalî olanlara pek dokunmaya gelmez.

Meczuba dokunmak Allah'a dokunmak demek olduğu için meczuplarla ilişkide çok dikkatli olmak gerekir. Dünya delisine bile pek fazla dokunmak doğru değildir, çünkü onun da sahibi Allah'tır. Dünya delisiyle meczup arasındaki fark, meczubun Allah'a çok çok daha yakın oluşudur.

Bu mertebeye gelen kimsede, kötülüklere kaynak olan nefis, ayn-ı ruh olduğu, yani kendisi ruh haline geldiği için, kitaplarda yazılı olan denizde yürüme, havada uçma olayları, Hazret-i İsa'da görülen ölüleri diriltme, körlerin gözünü açma veya Hazret-i Peygamberdeki şakk-ı kamer olayı ya da bir avuç toprak atıp bir orduyu mağlup etme gibi mucize olarak nitelendirilen olaylar cereyan etmeye başlar. Bunların tümü ruh-ül kudüs tecellisinin sonucudur.

Günümüzdeki teknoloji, ilerlemeye devam ettiği takdirde bunların zuhur âleminde de olabileceğini gösterecektir. Nitekim bugün, istikbalde ışınlamanın mümkün olabileceği hemen herkes tarafından kabul edilmektedir.

Beşeriyette hayvani sıfatlar da vardır, ama burada bahsedilen hayvani sıfatlar bizim kafamızda canlanan süfli vasıflar değil, hayy olanın sahip olması gereken yaşamsal sıfatlardır ki, bunlar eski kitaplarda "hayat-ı cavidan" veya "hayat-ı hayvân" diye anılmaktadır. Buradaki hayvân tabiri, evvelce de söylediğimiz gibi, yaşamakta olan, dirilik âleminde kalan, anlamındadır. Zaten kelime de hayy kökünden gelmektedir.

Böyle kimseler, Allah'ın hayy esması vasıtasıyla dirilliklerini gösterirler. Aradaki fark buradaki görüntünün hâdis (geçici), Allah'takinin bâki (kalıcı) olmasıdır. Esasında O'nu da bâki gibi düşünmek gerekir, zira o da birbirinden tevarüs ettiği (aktarıldığı) için bâki gibi olmuştur. Âdem'den beri nüfus zaman zaman azalıp zaman zaman çoğalmasına rağmen, her zaman Hayy olan insan vardır. Bu azalıp çoğalma Allah tarafından ayarlanmaktadır.

Cem mertebesindeki insan bir an gelir bazı şeyleri söyler, ama sonra tekrar yerini bulur ve o anda söylediklerini bir daha tekrarlayamaz olur. Buraları Niyazi'nin

Gökte uçarken seni indirdiler
Çar-ı unsur bendlerine vurdular
Nûr iken adın Niyâzî koydular
Şol ezelki itibârın kândedir

dediği noktalardır ve bu sözler o mertebelerin kıymetinin iyi

bilinmesi gerektiğini ima için söylenmiştir.

Cem mertebesine gelen bir kişi artık yürüyen ölülerdendir. Ölününse ne zekât, fitre ve fidye verme ne de ibadet etme mecburiyeti vardır. Hiç ölü namaz kılar mı? Ama, ehl-i şeriat bu durumu idrak edemediğinden kılı kırk yarmakta ve mükellefiyetlerin kendilerini bilmeyen diriler için olduğunu anlayamadıklarından, bu duruma gelmiş olanları da kendini bilmezlerden sayıp tenkit etmektedirler. Var olan, bir olan Allah'tır. Kula ise ölmek yaraşır. Ölünce de

Yiyen, içen, gezen, tozan ölülerden oldum ben
Ne zakâtım kaldı benim, ne fitrem ne de fidyem

demek gerekir.

İnsanın dünyaya geliş amacı kendini ve Hakk'ı bilip müşahede etmektir. Bu amaca ulaşıp cennet ve cehennemi görmüş ve hak bilmiş olan kimsenin eski durumda kalmış olanlarla ahbaplığı devam ettirmesi, en azından onlara eskisi gibi sıcak bakması imkânsızdır. Gelişmiş olanlar o mertebede kalmış olanları ayıplamaz, sadece kendi hallerine bakıp şükrederler.

ZINDIK NE DEMEKTİR?

Devamlı olarak cem mertebesinde kalmak zındıklıktır. Çünkü, bu mertebede tavuk görünmez. Vardır, ama yumurtanın içinde olduğu için belli değildir. Yumurtanın içinden ben tavuğum diye bağırana kimse inanmaz ve herkes onu yalancı olarak kabul eder. Onun için bu mertebede olup da "Enel Hakk" diyerek Hakk olduğunu söyleyeni, şirk koşuyor diyerek yok ederler.

A'yan-ı sabite Allah için geçerlidir. Orada daha kul oluşmadığı, varlığı yumurta içindeki tavuk gibi olduğu için, kulun varlığını ispat etmesi mümkün değildir. Onun varlığını sadece Allah bilir. Meydana çıkmadıkça da kulun bilmesi mümkün değildir. Kulun bilebilmesi için önce doğup zuhur âlemine gelerek kendini göstermesi gerekir.

Bu doğma meselesi de değişik kitaplarda farklı şekilde sıralanmıştır. Kimi cem-ül cem'i öne alıp hazret-ül cem'i son

sıraya koymuş kimi de bizim yaptığımız gibi cem-ül cem'i son sıraya koymuştur.

Cem mertebesine gelenler ölü sayılır, çünkü bundan sonraki yaşam ahiret yaşamıdır. Cem'de kalmayıp tekrar aşağıya inilmesinin nedeni, kendini saklamaktır. Aksi halde ya meczup (deli) diye nitelendirilecek veya Mansur ve benzerleri gibi asılacaktır.

Maalesef, bazıları bu mertebeye kadar çıkıp her şeyi öğrendikten sonra tekrar fark-ı evvele, yani eski hallerine dönmektedirler.

HAZRET-ÜL CEM MERTEBESİ (LÂ MEVCUDE İLLÂ ENTE)

HAZRET-ÜL CEM MERTEBESİ NEDİR?

Hazret-ül cem mertebesi, Hakk'ın şühud âleminde müşahede edilmesidir. Bu âlemde görülen her şey Allah'ın kisvesi, elbisesidir. Elbise sıfattır. Zât görülmez, ama o elbisenin içinde mutlaka birinin var olduğu bilinir. İşte o Zât'tır. O halde, hazret-ül cem, Hakk'ın kâinata yansıması, kulluk mertebesi, ya da cem'de bedende görünenin Hakk'ın sureti olduğu anlaşıldıktan sonra, dikkatin kesret âlemine çevrilmesidir. Bu sebeple burası makam-ı nefis veya makam-ı şeriat olarak bilinir. Çünkü, insan buraya en yüksek mertebe olan cem'den Hazret'le iner. Burası "lâ mevcude illâ ente", yani esmaların birbirine ayna olduğu yerdir.

Bu mertebede beden ortadan kaldırılıverse sadece Hazret kalır. Onun için bu mertebedekiler, o Hazret'in huzurunda durmaktadırlar. Burada kendi görülmez, ama elbise giymiş Hazret'in huzurunda durulduğu bilinir. Elbise çıkarılıverse Allah'tan başka bir varlık olmadığı için

Görünen kendi zâtıdır / Değildir sanma gayrullah olur.

Buralar, bu mertebeler, insanların kafalarını karıştıran yerlerdir. Bu mertebelerin hakkını vermeyenlerin işin özüne

inip, gerçeği kavramaları imkânsızdır.

Cem mertebesinde Allah'ın ruh-ül kudüs tecellisinden bahsedilmişti. Hazret-ül cem'de ise, kişi kendinden kaynaklanan sıfatî tecellileri kâinatta müşahede etmeye, yani kendi vücud-u hayalisi diyebileceğimiz, gölgesini idrak etmeye başlar. Bu durumda kâinat, onun nazarında kendi gölgesi olmuştur. Böyle olduğu için de karşısında gördüğü sıfat elbisesine girmiş olan zâta "Ente" demeye başlar.

Bilmeyenler hazret-ül cem'i buradakiler zannederler, ama işin gerçeği öyle değildir. Çünkü, hazret-ül cem, bizim kafamızın içindekilerdir. Burada görülenlerse, o kafamızın içindekilerin suretleri, hayalleri, yani yansımalarıdır. Buraları iyi anlamak lazımdır.

Bunu şöyle bir misalle anlatmak mümkündür. İnsana yediği bir şeyin tatlı olduğunu bildiren dilinin tat alma duyusudur. Bu duyu kaybolduğu takdirde insan yediği baklavanın tatlı olduğunu anlayamaz. İşte her şey bunun gibidir ve insanın kafasının içindedir. Cennet ve cehennem de böyledir. Bir insanın kendini cennette hissedebilmesi için, cennet zevkini kendinde bulması gerekir. O zevkten yoksun olan kişi cennette olamaz. Kendinde cennet zevki olan bir kimse, bu dünyadaki güzellikleri gördüğünde kendini cennette hissedecektir, çünkü gördükleri, kafasındakilerin kâinata yansıyan hayalleridir. Bu nedenle de gerçek cennette yaşayıp onun zevkine varabilmek için ölmek lazımdır.

Kula yakışan ölmektir. Ölünün korkusu olmaz. Kâinat insanı yemek için bekleyen bir kurttur, ama insan ölüyse artık korkacak bir şeyi kalmamıştır.

Eskilerin, "Sivayı terk et" diye bir tavsiyesi vardır. Bu sözü söyleyenler, sivanın ne olduğunu ve hangi mertebenin malı olduğunu söylemezler. Siva, fenâ mertebelerinde vardır. Cem'de sivadan eser kalmaz. Hazret-ül cem'de de sivadan eser kalmamıştır, çünkü artık görülen Hazret'tir ve buraya Kur'an'da *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> denmektedir. Onun için siva, hazret-ül cem'in fenâ mertebesindeki karşılığı olan sıfât'a ait bir keyfiyettir ve

cem'de tamamen yok olur. Benim, "Fenânın gülleri soldu" derken anlatmak istediğim budur. Bu sebeple cem'e geçmiş olanlar, artık dünyayı değil, ahireti yaşamaya alışmak zorundadırlar. Aksi halde bu mertebeye ulaşmanın ne anlamı kalır? Ama, ahireti yaşarken de esmaların hakkını vermek gerekir, çünkü esma sadece dünyaya has bir keyfiyet olmayıp, ahirette de vardır.

Hazret-ül cem mertebesi, ikinci doğuş, yani nefis mertebesine geri dönüştür. Kişi artık bu mertebedeki nefiste kendini görecektir, ama bu nefis ahiretteki gibi arı duru olan ve kendinde kötülükten eser bulunmayan Hakk'ın nefsidir. Buraya "makam-ı nefis" denmesinin nedeni de budur. Bu mertebede, fark-ı evveldeki kötülükler tamamen yok olmuştur.

Burada işin içine Kur'an ahkâmı girer. Bu mertebede kişi diğer insanlar gibi görünmek zorunda olduğundan, aslen cennette olmasına rağmen, onlarla beraber cehennemi de yaşar gibi görünmek zorunda kalır.

Hazret-ül cem mertebesi aynı zamanda şeriat yeridir. Bu mertebedekiler, miraç edip döndükleri için esas namazı bunlar kılacaklardır. Nasıl, namaz miraçtan sonra farz olduysa, bu da öyledir. Bu mertebeye gelmeden önce kılınan namazlar gerçek anlamda namaz değildir. Bundan sonra kılınacak olan namazlar usulüne uygun kılınan namazdır. "Namaz müminin miracıdır" denmesinin sebebi de budur.

Hazret-ül cem, cem mertebesinde gizli olan veya bütünda kalan tüm esmaların (yani yumurtadaki tüm tavuk aksamının) zuhur âlemine çıkıp kâinatı meydana getirmesi (kendini göstermesi) makamıdır. Bundan sonra da kâinat kendi özeti olarak, yine tüm esmalarla mücehhez olan insanı meydana getirecektir ki, buna da "cem-ül cem mertebesi" denir.

HAZRET-ÜL CEM MERTEBESİNİN ÖZELLİKLERİ

Hazret-ül cem'de görülenlerin tümünün aslı a'yan-ı sabitededir. Çünkü, görünenler oradakinin, yani Kaâlû Belâ'dakinin yansımasıdır. Eğer zamanı âna çevirebilirsek, o zaman

her şeyin oradakinin aynı olduğunu görürüz.

İnsan, burada gözünü açıp kendini görürse, ahirette de görecektir. Burada göremeyenlerin orada da göremeyeceklerini Allah söylemektedir. Hazret-ül cem'de görülenler, cemdekilerin kesretidir. Böyle olduğu için Allah *"Nereye dönerseniz Allah'ın yüzü oradadır"* <2-115> demektedir. Tabii görebilenler için...

Hazret-ül ceme Hakk'tan gelinmiş olduğu için, burada kötülük diye bir şey olmayacak, şeytanlık kalmayacaktır. Çünkü, hazret-ül cemde kendini gördüğünde, gören kötü taraflarını görüp düzeltmek isteyecektir. Onun için şeriat burada, yani fark-ı sanide gereklidir. Bu makamın şeriat makamı oluşunun nedeni de budur. Bu makamdan itibaren evvelce yapılan hataların tekrarlanması yasaklanır.

Bu yüzden *"Hakk geldi batıl yok oldu"* <17-81> denen yer, bu mertebedir. Buralarda çok şaşırılmaktadır.

Bu noktada akla şu soru gelebilir. Madem ki kendinden başkası yoktu, o halde bu hatalara baştan niçin göz yumdu? Bunun cevabı şudur: Rahman da şeytan da O'ndandır, ama Rahman'ın bilinmesi, yani kemâlât için şeytan da gereklidir. Onun için hatalar yapılacaktır ki, neyin doğru, neyin yanlış olduğu meydana çıksın. Kısacası, kemâlât için gerekli olduğundan göz yummuştur.

Cem'de, Hakk, zâhir olduktan sonra tekrar içeri girer, ama bu kez her şeyden fışkırmaya başlar ve her fışkırdığı şey de bir insan olarak karşıda görülmeye başlanır. Görülenler, O'nun aynasının aynalarıdır. Buraları tekrar tekrar anlatmaktan amacım, tahakkukun teşahhusatını (gözle görülebilir hale gelmesini) sağlamak istememdir.

Cem'den hazret-ül cem'e gelinince yine fark âlemine inilmiş olur, ama bu kez fark-ı saniye inilmiştir. Çünkü, kendi düşüncesindeki farkı kendine ayna yapıp kendini kendinde bulmuştur. Buna "mutlak iken nokta olmak", "mazhar-ı Hakk olmak" veya "Hakk'ın zuhuru olmak" da denir. Artık bütün esmalar onundur, ama kendisi yine zâhiren, âfakta kalabalık içinde bir noktadan ibarettir ve bu noktada Hakk

bâtındadır. Onun için burada da, zuhur olmasına rağmen keyfe mayeşa oluş devam eder.

BU MERTEBEYE ULAŞANLARIN ÖZELLİKLERİ

Bu mertebedeki kişi, kâinattaki tüm esmaların, kendi has esması etrafında tavaf ettiğini ve tüm esmaların kendisi olduğunu, yani kendisinin asıl, kâinatın ise kendinin gölgesi mesabesinde olduğunu idrak eder.

Bu durum, cemdeyken zuhurda olan Hakk'ın bütûna çekilmesi, buna karşılık bir önceki mertebede bütûnda olan halkın zuhura çıkmasıyla gerçekleşir. Böylece kesret âlemi tüm esmalarıyla zuhura çıkmış olur.

Bir mertebe daha ilerlendiğinde ise, kâinatın aradığı vasıf olan bir zât ve bir Hakikat idrak edilecek ve önceki iki mertebenin özellikleri o Zât'ta bir noktada toplanmış olacaktır ki, buraya "cem-ül cem mertebesi" adı verilir.

Hatm-i meratib eden bir insan, Kur'an'ı hatmetmiştir. Bu nedenle kendini de, kâinatı da her şeyiyle bilir. Kur'an'da ne varsa artık onda da var demektir, çünkü, kâinatın özeti olan kendi kitabını okuyup bitirmiştir. Bu nedenle bu makamdaki zât'a Fâtiha verilir ki, kapıları açsın. İşte işin esası ve hazret-ül cem makamı budur.

Bu mertebeye gelen yumurtadan çıkmış tavuk gibidir. Artık kendinde ne var idiyse hepsi aynen görünür hale gelmiştir. Yani, a'yan-ı sabitesindeki, aynen şahadet âlemine yansımıştır. Bu durumda görünen de kendinden gayrı değildir, ama sıfatıdır, kendinde mevcut olan tüm vasıflardır.

Hakk, haksızlık yapmaz. Haksızlık yapan kuldur. Onun için hazret-ül cem'e gelen bir kişi hâlâ haksızlık yapıyorsa, kulluktan kurtulamamış ve bu mertebeye gerçek anlamda ulaşamamış demektir.

Bu mertebede hiç hata yapılmaz mı? Yapılır, ama yapıldığı fark edilir edilmez, kuvveden fiile çıkartılmadan Kendi'ne sığınılır ve O'nun mağfiretinden yardım istenir.

CEM-ÜL CEM MERTEBESİ

NEDİR?

Cem-ül cem, kâinat kendinde cem olduğu halde, kendi suretsizliğini kâinat suretinde görmek ve o kâinat aynasında görüneni yine kendinde bulmak demektir. Burası Hazret-i Peygamberin zuhur ettiği mertebedir. Çünkü, kendileri topluluğun toplandığı, yani Hakkıyet ve halkıyetin birleştiği noktadır. Kemâlât buradan zuhur etmiştir. Bütûnu ahadiyet olduğundan O'na, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> denmiştir. Bu sebeple O'nun ruhu kâinatın özü, mübarek vücudu da kâinattır. Ruhuna bahr-ı ahadiyet, zuhuruna da Muhammediyet denir ve böylece *"Âlemlerin Rabb'ine hamd ederiz"* <40-65> sırrı zâhir olur.

Dış âlemde görünen elbise ile, o elbisenin içinde olduğu bilinenin, bir noktada toplanması, cem-ül cem mertebesinin ifadesidir. İzafet, giydirilmek, muzaf olmak demektir. Allah, şahıs veya müşahhas olmadığı için, hiç bir zaman görülmez.

Cem-ül cem mertebesi çok yüksek bir mertebedir ve kemâlâtın sonudur. Tabii, gerçek anlamda yaşanarak ulaşılmışsa... Burası Allah'ın kemâlâtını izhar için yarattığı insan mertebesidir. Allah, kendinde ne varsa, o mertebedeki insana vermiştir. Onu ayna yapmış ve kendini kendinde bulmuş olduğu için, insandaki güzellik, O'nun kendi güzelliğidir.

Buraları yaşayabilmek için de çalışmak gerekir, ama iş sonunda yine döner, dolaşır Hakk'ın elinde toplanır. O isterse bir anda yoku var, varı yok ediverir. Buna da mucize veya keramet denir ve peygamberlerle velilerin gösterdiği söylenir. Evet, böyle haller onlardan zuhur eder, ama aslında gösteren Hakk'tır. Zaten her şeyi yapıp çatan da O değil midir?

Herkes çalışır, çabalar, bir şeyler ortaya koyar veya kazanır. Ortaya çıkanı veya kazanılanı, işler yolundayken kendinin yaptığını zanneder, ama iş tersine dönüverdi mi, o zaman aklına Allah gelir ve O'na yalvarmaya başlar. Halbuki, her şey tıkırında giderken de, o gidişin Allah'tan olduğunu bilip, O'na yalvarmak lazımdır. Çünkü, mükâfat da, mücazat

da Allah'tandır.

Hakk'ın ve halkın bir noktada toplanma yeri olduğu için, bu mertebe aynalık mertebesidir. Burada Hakk bâki, halk ise gelip geçicidir. Buraları çok iyi düşünüp kavramak gerekir ki, hilafetin ne demek olduğu anlaşılabilsin.

Cem-ül cem'de, vahdetiyle kesretiyle her şey kendinde toplandığı için, burası Allah ve kulun birleştiği nokta olan Hazret-i Peygamberin makamıdır. Bu mertebe, "Evveli Allah, ahiri Allah" veya "Evveli insan, ahiri insan" dendiğinde yalan söylenmemiş olan, insandan insan tohumunun çıktığı makamdır. Onun için insan, insanlığının değerini bilmeli ve o değere lâyık olmaya çalışmalıdır. Bu çalışmanın gayesine ulaşabilmek için de kişinin kendini Lâ (yok) edip sadece İllâ'nın var olduğunu öğrenmesi ve kendinde tatbik etmesi lazımdır. İşte "İnsan öldüğünde geriye kalan Hakk'tır" denen yer burasıdır.

Cem-ül cem, hem en aşağı (kulluk), hem de en üstün âlemdir. Burası ruh ile nefsin birleştiği insan noktasıdır. Bu mertebede nefis, nefs-i safiye halini aldığı için, burası masumiyet mertebesidir. Bu mertebede işlenen kabahatler, tıpkı küçük bir çocuğun işlediği kabahatler gibi kabul edilir ve günah sayılmaz. Çünkü, yapılan iş Allah'ın emriyle yapılmıştır.

BU MERTEBEYE NASIL ULAŞILIR?

Biz, Allah'ın, nurunu tekemmül ettirip "insan" adını verdiği o sun'u ilahiye bağlanır ve onunla yek vücut olursak, cem-ül cem mertebesine ulaşmış oluruz. Bu mertebenin tahakkukunda (o kişiye, o mertebenin hakkının verilmesinde) kişi, kâinatı avucunda tutuyor gibi olmuş ve *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> mertebesine ulaşmış demektir. Tabii, buraları anlatmak kolay, lakin yaşamak zordur.

Hazret-ül cem'de kendindeki her şeyi kâinat olarak meydana çıkardıktan sonra, o kâinatın kendindeki tüm esmayı özet olarak toplayıp insanı meydana getirmesi, cem ül cem'e ulaşılması demektir ki, burası tüm esmaları kendinde topla-

yan insan-ı kâmil makamıdır. Burada insan tüm esmaları hüvesi hüvesine yine kendinde toplamış ve o esmaların kaynağı olan Allah'ın aynası olmuştur. Yani, dışı Muhammed, içi Allah veya daha farklı bir tabirle dışı Muhammediyet, içi ahadiyet olmuştur.

Peygamberin makamı olduğuna göre, buraya nasıl ulaşılır? Aynı bilince varmakla... Gerçi, o bilince varmakla O olunmaz, ama O'nun bir kılı dahi nasip olsa, o kılın bile kırk kat bez içinde saklanacak değerde olduğunu uygulamada gördüğümüze göre, bu nasibin kıymetini bilmek gerekir. Bu sebeple Peygamberi değerlendirirken, O'nun tek kılına verilen bu değeri dikkate alarak değerlendirmek ve büyüklüğünü anlamaya çalışmak lazımdır.

ÖZELLİKLERİ

Cem-ül cem'de beden de vardır, ruh da... Bu mertebe insanın, ulûhiyetten ubudiyete kadar tüm mertebeleri idrak ettiği yerdir. Bu idrake varanlara "ehl-i tevhid" denir. Bu konuda, ilm-el yakînde kalanların tümünü, evvelce anlattığımız "Baba beni Bektaşi yaptı" diye övünen Tireli Arnavut'a benzetmek mümkündür.

Cem-ül cem'e gelindiğinde âfak da, o hazret-ül cem'deki bir nokta olan kendinde toplanır. Artık bundan sonrası ahadiyet âlemleridir. Bunları anlatmak zordur, çünkü bilindiği gibi ahadiyette eşhas (şahıslar) yoktur. Örnekleme yapılamaz. Ahadiyetin de kesre, sıfat, ve zât mertebeleri olduğundan evvelce bahsetmiştik.

Cem-ül cem'de, her şey insanın kendinde toplanmış olduğu için gruplaşma diye bir şey olmaz. Çünkü, burası Rabb-ül âlemiyn mertebesidir.

BU MERTEBEYE ULAŞANLARIN ÖZELLİKLERİ

Bu mertebeye gelen kişi, cem'de kendinden tecelli eden ruh-ül kudüs ile, hazret-ül cem'de kendinden yansıyan kâinatı, yani enfüs ile âfakı kendinde (bir noktada) toplar. İşte, "Beni gören O'nu gördü" sırrı budur.

Cem-ül cem'e ulaşan, artık bir nokta olmuştur ve her şey o noktadan kâinata dağılır. Tabii, bu durum mertebenin hakkını verenler için geçerlidir. Lafta kalanlar için değil...

Bu mertebeye gelen, tüm görünenleri, yani kâinatı kendinde toplayınca Zât'a ayna olur. O zaman da Resûlullah gibi, her baktığı yerde kendini görür. Çünkü, kendinden başkası yoktur ve her yere Hakk'ın nazarıyla bakmaktadır. Buranın Hazret-i Peygamberin makamı olduğunu, buraya ulaşana "insan-ı kâmil" dendiğini ve ona isteyenin halk, isteyenin de Hakk nazarıyla bakabileceğini, Hakk nazarıyla bakanlara Hakk'ın zâhir olacağını biliyoruz. Çünkü, görünen halk, görünmeyen ise Hakk'tır. İnsan isterse halkı Hakk'ta, isterse Hakk'ı halkta görsün, sonuç aynıdır. Görüş konusunda tercih kişiye ait olduğu için, isteyen gönlünü genişletir, isteyen fakirleştirir. Genişletenlerde *"Çünkü Allah alemlerin ganisidir"* <3-97> sırrı tecelli eder. Halkıyeti tercih eden, yani gönlünü fakirleştirenlerde ise *"Allah ganidir, yoksul olan sizlersiniz"* <47-38> tecellisi olur.

Cem-ül cem mertebesine gelmiş olanların hâlâ karşısındakini ayrı görmesi hatadır. Bu mertebeye ulaşanların görüşü keskinleşmiştir. Bu mertebeyi fiilen yaşayanlar, herkesin çirkin dediklerini bile çok güzel, her türlü rengi çok daha parlak ve koyu görmeye başlarlar. Bu hali yaşamış olanların şüpheleri kalmadığı için sohbetleri daha net, daha açık ve daha tutarlı olur. Çünkü, anlattıklarının doğruluğundan emindirler.

Cem mertebesinde yeni bir elbise verilmiş olan zât, cem-ül cem'e geldiğinde, eskiden her şeyi kendinden ayrı görürken, onların hepsini kendinde toplar ve hepsiyle beraber bir vücut teşkil eder ki, bu Allah'ın vücududur, yani artık insan denen şey, Allah'ın kendisi olmuştur. Böylece eskiden ahiri evvel olan insanın, artık evveli ahir olmuştur. O'ndan görünen de Hakk'tır, yiyen ve içen de, ama beşeriyet mertebesinde... Bu mertebeye gelmiş kişide eskiden beri olan aklın, ruhun, nefsin mertebeleri birleşmiş ve hepsi kendinde toplanmıştır.

Bu mertebeye gelmiş olanlar, dönerek iki tarafı da aydınlatan deniz fenerine benzerler. Hem önü aydınlatırlar, hem de arkayı... Böylece de gemilere, yani insanlara yol gösterirler. Yol gösterdikleri, hem bu âlemin, hem de o âlemin malıdır. Kendileriyse, iki âlem arasında olduklarından "berzah-ı Kübra" diye adlandırılırlar. Bu berzah iki âlemi de bildiği için neşesine halel gelmez.

Bu mertebede, görevlendirilmiş olanlar, o üst âlemden aşağı inmiş olanlar, yani ağacın çekirdekleridir. Bunların bazıları meyve vermek üzere meydana çıkarılır, bazılarıysa "Kubbelerimin altında benden başkasının bilmediği velilerim vardır" iktizasınca gaipte, yani zevk âleminde bırakılırlar. Allah'ın görevlendirip meydana çıkardıklarına, "nebi" veya "mürşit", gizlediklerineyse "veli" denir. Görünen de, görünmeyen de kendisi olduğu için, emir verilmedikçe kimse bir şey söyleyemez. Onun için mürşitlik emre tabidir.

Cem-ül cem'e ulaşan zâta "şey-i vahid" dendiğini ve onun, bir ile binin aynı olduğu bir mertebe olduğunu, insan bahsinde reisicumhur misaliyle anlatmıştık. Bu mertebedeki zât, tüm esmaları kendinde toplamış olduğu için her şey kendinden kendinedir ve kişi artık müsemma mevkiindedir. Bu mevkiin sahibi de Allah'tır.

Cem-ül cem'e gelenin dışı beşer bile olsa, içi ahadiyet âlemidir. Bu nedenle burası "Beni gören O'nu gördü" yeri veya insan-ı kâmil vasfının kazanıldığı yerdir. Onun için insan-ı kâmile bakan, Allah'ı görmüş olur.

Hazret-i Peygambere miraçta Allah'ı nasıl gördüğü sorulduğunda, "Kıvırcık saçlı genç bir erkek" şeklinde gördüğünü söylemiştir. Soranlar da görmek istediklerinde, onlar miraç etmemiş oldukları için, Peygamberimiz onlara "Beni gören O'nu gördü" demekle iktifa etmiştir. İnsan, miraç etmeden kendini göremez ki...

Kendini bilene insan denir. Kendini bilense, kâinatı kendinde toplayandır. Kâinatı kendinde toplayan ise, kimseye, yani kendine zarar vermez, kendini sever ve kollar.

Kendini bilmeyen, bilenin suretinde yaratılmış bir hayalden başka bir şey değildir. Böyleleri, eğer nasipleri varsa,

kendini bilenin davetine icabet ederler. Böylece kendini bilenin bir nazarı onları erdirmiş, el tutmalarını sağlamış olur ki, bu da Allah'ın kendini bilene tasarruf kullandırması veya ondan işlemesi demektir.

Tümüyle hayal olan avamdır. Hazret-ül cem'deki kalabalık, hayalde hakikati görmektir. Cem-ül cem'deyse; bu hayal ve hakikat kendinde toplanmıştır. Yani, hayalin cesedi ve hakikatin ruhu aynı yerde toplanıp, insan-ı kâmil olmuştur ki, *"Bugün dininizi ikmal ettim, tamamladım"* <5-3> noktası burasıdır. Din, akıl demektir. Bu söz de, aklın insanda toplanması sonucu söylenmiştir.

Gördüğüne "Sen Hakk'sın" diyebilmek için abd-i mahz olmak, yani cem-ül cem'e gelmiş olmak lazımdır. Çünkü, ancak bu mertebede her görülen Kendi olur ve "Beni gören O'nu gördü" deme hakkı kazanılır.

"Kâinatım" diyen, Allah'ın aynası sayılır. Ondan sonra tüm okudukları, kendinin bir veya birkaç uzvu olur.

Allah'ın aynası Muhammediyet âlemi olduğuna göre, okudukları veya anlattıkları o âlemin bir parçasından başka bir şey değildir. Böyleleri o âlemin özeti olmuşlardır. Yani, pahada ağır, yükte hafif kâinattırlar. Kâinat ise yükte ağır, pahada hafif olan insan demektir.

Cem-ül cemde olan insan, aynen demirin, ateşten ayırt edilemediği devre gibidir. Bedeni olduğu için demir, yani halk ama ateşten ayırt edilemediği için de ruh, yani Hakk'tır. İsteyen, bu bakış açısına göre, kendi mertebesi için istediğini söyleyebilir.

Bu mertebedekilerin boyası Sıbgatallahtır, sabit boyadır. Ahlak-ı hamide sahibi olmak, sahip olunan sıbgatallah boyalı ahlaka hamd etmek demektir. Böyleleri kimseyi kıramaz, kimseye zarar veremez, kimseye kötülük etmek bir yana, kimse hakkında kötü bile düşünemez. Çünkü artık kendinden başka, Allah'tan başka bir şey göremez olmuştur. Onun için de sevgi ve muhabbet içinde cennette yaşar.

Bu mertebedekilere celalî bir şey tecelli edecek olsa, Allah ya önceden tedbir aldırtır veya tecelli ile ona bir ders verir.

HURUFAT-I İLÂHİYE

NOKTA NEDİR?

Her şeyin aslının nokta olduğunu ve bu noktanın yedi tanesinin birleşmesiyle elif meydana geldiğini biliyoruz ki, bu aynı zamanda bir (1) rakamıdır. Kâinat, bu birin toplanması, çıkarılması, çarpılması ve bölünmesiyle idame edilir.

Elifi oluşturan yedi noktanın dördü anasır, üçü mevalid-i selâsedir. Bu yedi noktayı dört ile çarparsan yirmi sekiz eder. Yirmi sekiz terfi ettirildiğinde iki yüz seksen eder ki, bu da bir insanın ana rahminde geçirdiği gelişim süresidir.

Noktada ne uzunluk, ne derinlik, ne de genişlik vardır. Nokta şekilsizdir. Ne zaman harf haline gelirse, o zaman şekillenir.

Harflerin de bir kısmı noktalı, bir kısmı noktasızdır. Noktasız olanlarına mutlak (serbest) harfler, noktalı olanlarına ise mukayyet (noktaya dayanan) harfler denir. O nokta öyle bir noktadır ki, cihanı kapsamıştır.

Noktanın seyranına halk denmiştir. Elifin yatmasıyla be, bükülmesiyle dal, doğrulmasıyla hubutuyla da lâmelif meydana gelmiştir.

Bu nokta, bazen oluşturduğu birin en alt kısma iner, bazen de en üst ucuna kadar çıkar ve orada tecelli eder. O bir olanın her yerinde tecelli eden, aynı noktadır ve bukalemun gibidir. Yani, kendisi renksiz olduğu halde, bulunduğu ortamın rengine uyum sağlayarak onun renginde görünür. Kiremit üzerinde kırmızı, ot üzerinde yeşil, toprakta haki olur. Bu haliyle güneşe benzer. Yani, tüm renkler kendinin olduğu halde, kendisi renksiz görünür. Ondaki renklerin mevcudiyetini gösterebilmek için, ışığını bir kristalden geçirmek gerekir.

HARFİN TASAVVUFİ ANLAMI

Seyid Ahmet Hüsameddin Hazretleri'nin Tevil isimli eserde, ilâhi harfler hakkında epeyce bilgi verilmiştir. Ancak, bu eserde açıklama olmadığı için, anlaşılması çok zordur. Tabii, burada bahsedilen harflerin yazı ile yazılmış olan suretler değil, canlı harfler, yani her biri birer insan olan harfler olduğunu belirtmek gerekir. Harflerin hepsi canlıdır ve örneği de insanlardır. Her insan bir harftir, ama hangi harf olduğunu, yani hurufat-ı semaviyeye ait bir harf mi, yoksa hurufat-ı arziyeye, hurufat-ı âliyeye veya hurufat-ı safileye ait bir harf mi olduğunu ve o harfin aslına mı, yoksa fer'ine mi dahil olduğunu bilmez. Bilenlere, Allah tüm harflerin ilimlerini ihsan etmiştir ki, böyle kimselere "insan-ı kâmil" denir.

Bir insan hangi mertebede ise o mertebedeki harfe nail olmuş demektir. Örneğin elif, bir insanın vücudu, lâm, aklı, mim, kendi kitabı demektir. Elif'in tezahürü (dışa vurumu), kişiye Allah'ın verdiği vücud-u mevhube, yani beşeri yapıdır. Bu kişi düşüncelerini ve aklını geliştirip yükselttiği takdirde, miraç etmiş, yani ikinci bir elif meydana getirmiş olur ki, bu ikinci elif (buna hemzeli elif denir) onun ahiret vücududur. Yani, insanın dünyevi vücudunu Allah vermiş, buna mukabil uhrevi vücudunu kişi kendisi meydana getirmiştir. Bunu yapabilmek için lâm'a ihtiyaç vardır. Lâm da mim'e dayandığı için sonuçta, kişi kendi kitabını yüceltmiş olmaktadır. *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14 > âyetinin anlamı budur. Mim, risalet kitabı, yani, Allah'ın gönderdiği, irsal ettiği beden kitabıdır. İşte elif, lâm, mim'in anlamı budur, ama bunları içinde yaşamadan anlamak mümkün değildir.

Harflerin sembol olarak yapısı bile, insana bazı şeyleri istidlal ettirir (delil olarak gösterir). Örneğin, mevcudiyeti ifade eden mim harfinin başında kapalı bir bölüm olduğu halde, nun harfi tamamen açık ve sarihtir. Onun için nübüvvet açıklayıcı, beyan edici veya eski tabiriyle mübeyyindir. Mübeyyen (beyan edilecek) olansa, zarfın içindekidir.

Harflerde bulunan noktalar birer bağdır. Harflerin üstün-

de bulunan noktalar ahirete, altında bulunanlar ise dünyaya ait bağlardır. Rahmaniyet, dünyaya ait bir keyfiyet olduğu ve tecellisiyle kâinatı meydana getirdiği için, onun temsilcisi olan Hazret-i Ali, "Ene noktatün tahtel ba" (Ben ba'nın altındaki noktadır) demiştir.

Nokta kayıtlanmak demektir. Arap harflerinin on dördünün kayıtlı olması ve bunların alt çenede toplanmış olması bu gerçeği ima etmektedir.

Kur'an'da, yirmi sekiz peygamber ismen anılmıştır. Arap alfabesinde de yirmi sekiz harf vardır. Kur'an bu harflerle yazılır. Bu harflerin biri eksik olsa Kur'an yazılamaz.

Yirmi sekiz harfin on dördü noktalı, on dördü noktasızdır. Noktalı olanlara "huruf-u mukayyede" veya "huruf-u şemsiye" denir ve bunlar kuyudat âlemine, yani kayıtlı âleme işaret eder. Biz de, bu âleme kayıtlı olduğumuz için noktalı harflerdeniz. Kayıt dediğimiz nedir? Yeme ve içme zorunda oluşumuzdur. Zira, yiyip içmezsek yaşayamayız.

Noktasız olanlara ise, "huruf-u mutlaka" veya "huruf-u kameriye" denir. Bunlar da mutlakıyet âlemine işarettir. Bu iki grubu, harf-i tarif diye bilinen ve bazen okunup, bazen okunmayan eliflâm ayırır.

Osmanlılar, bu yirmi sekiz harfe Farsçadaki p, ç, j ve kaf-ı farisî (g) denen dört harf ilave ederek, harf sayısını otuz ikiye çıkartmışlardır. Eklenen bu dört harf, bizim anasır-ı erbaamız mesabesindedir ve yirmi sekiz harf manevi yapımızı meydana getirirken, bunlar da maddi yapımızı oluşturmaktadır. Bunlar geçici olduğu için elbise gibidir, kısa ömürlüdür. Bu harfler Arapçada olmadığı gibi, her insanda da bulunmayabilir.

İnsanın yirmi sekiz ana dişi vardır. Yirmi yaşından sonra çıkan dört dişle birlikte ağızdaki diş sayısı otuz ikiye yükselir. Bu sonradan çıkan dişler, tıpkı Farsçadan eklenen harfler gibidir.

Ana dişler, üst ve alt çenede on dörder tanedir. Ölümden sonra üst çenedekiler sabit kaldığı halde, alt çenedekiler, alt çene ile birlikte vücuttan ayrılır. Mukayyet harflerin sembolü olmalarının nedeni budur. Dişler de, insan ile Kur'an'ın tev'eman

(ikiz) oluşunun delillerinden birini teşkil eder. Tabii, Kur'an'ı tam olarak anlayabilenler için.

İnsan, öyle bir hurufat-ı âlidir ki, âli şeyleri düşünecek olursa kâinatın aynısı olur. Kâinatın tamamen aynısı olan nokta, insan-ı kâmil noktasıdır ve Hazret-i Peygamberdir. Ne varsa O'nda toplanmıştır. Böyle olduğu için kendisi Allah'ın aynası olmuştur.

Ayinedir bu âlem her şey Hakk ile kâim
Mir'at-ı Muhammed'ten Allah görünür daim

beyti bunu ifade eder.

Bu harflerin hepsi, Kur'an'da ve insanda vardır. Müfessirler, kendilerini bilmedikleri, sırf zahir üzere (dışa dönük) kaldıkları için bu harflere mânâ verememektedirler. Aslında böyle olmasını da Allah istemektedir. İç âleme nüfuz etmiş büyük zâtlar, alâ meratibihim bunları açıklamışlardır. Bu açıklamalara "tevilat" denir. Tevil kitaplarında harflerin ne demek olduğu yazılı olmasına rağmen, okuyanlar yine anlayamamaktadır. Çünkü, anlayabilmek için, içinde yaşamak gerekir. Yaşayamayanlar anlayamazlar. Bazılarını yaşayıp bazılarını yaşayamayanlar ise, ancak yaşadıklarının ne demek olduğunu bilir, gerisini bilemezler. O bilemedikleri yerler Peygambere ait makamlardır.

Harflerin doğuşu, birbirleriyle imtizaç etmesinin (uyuşmasının, kaynaşmasının) sonucudur. Harflerin birbirleriyle evlenmeleri kelimeleri meydana getirir. Kelimeler de gruplaşmak suretiyle cümleleri oluşturur.

Ebced, Arapça harflerde işe yarar ve ahiret ilmi demektir. Öyle olduğu için insanın ana yapısına daha iyi uyar. Bu nedenle Arapça, Kur'an dilidir.

Harf dendiğinde, biz karaladığımız şekilleri anlarız. Halbuki harf müşahhastır. Her insan bir harftir. Çünkü, bizim insan dediğimiz şey, noktadan başlayıp kelimetullaha kadar çıkabilen bir varlıktır. Şöyle ki, insan başlangıçta bir nokta (hücre) iken, aza ve kuvası çoğala çoğala, bir harf ve bir kelime olur. Evlenip çoluğa çocuğa karıştığında karşımıza bir cümle, bir Sure, hattâ Kur'an olarak bile çıkabilir ki, bunun en müşahhas ör-

neği, kâinatı kapsayan Kur'an olan Hazret-i Peygamberdir. Bu nedenle, O'nun gelişi, *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> denerek bildirilmiştir.

Allah, kâinatı insan için yaratmış, onu insanla bezemiş ve onun üzerinde insan harfleriyle kelimeler türetmiştir. Nasıl âyetlerin muhkemat (sabit, ölmez) ve müteşabihat (benzer) olanları varsa, kelimelerin de muhkemat ve müteşabihat olanları vardır. Müteşabihat olanlar, benzetmeden ibaret oldukları için doğup ölürler.

Aynı durum yıldızlarda da vardır. Kutup yıldızı, Büyükayı, Küçükayı gibi yıldız ve yıldız kümeleri muhkemat sınıfına girdikleri için yerleri sabittir. Ama, diğer yıldızlarda oynamalar olur. Aynı şekilde, insanların da sabit ve seyyar olanları vardır. İşte, "İnsan ve kâinat aynıdır" sözünün doğruluğunun bir başka delili. İnsanların da, yıldızlar gibi grupları vardır ve onlar da gruplarıyla seyrederler. Hattâ güneş dahi, sabit gibi göründüğü halde, manzumesiyle birlikte dolaşmaktadır.

Huruf-u mukattaattaki her harf, bir insan-ı kâmilin vasfıdır. Bütün harflerin toplandığı yer ise nokta-yı kübra denen, be harfinin altındaki noktadır. Tüm harfler bu noktanın değişik şekillerde birbiri üstüne veya yanına gelmesiyle oluştuğu için, Allah o kimseye hangi harfi nasip etmişse, kişi o harfin içinde yaşar. Harfler yirmi sekiz tanedir. Bunların her biri kendi içinde bir grup meydana getirir, ama insan (insan-ı kâmil), Allah'la ünsiyet ettiği için bunların tümüdür.

HARFLERİN OLUŞUMU

Tüm harfler noktadan meydana gelmiştir. Yedi noktanın üst üste gelmesi elif'i, yan yana gelmesi be'yi, değişik şekillerde kıvrıntılı olarak birleşmesi de diğer harfleri oluşturmuştur. Be'deki nokta, iki tane olarak üste konursa te, üç tane olarak üste konursa da se harfi meydana gelir ve bir terakki alâmeti olarak algılanır.

Her harf noktanın hareketinden meydana gelmiş olduğu için, elif'in aslı da noktadır. Hazret-i Ali'nin, "Ene noktatün tahtel bâ" (Ben bâ'nın altındaki noktadır) deyişinin nedeni bu-

dur. Bu noktanın titreşimi, elif şeklinde görünmesine yol açmıştır.

Elif, zamanla ihtiyarlayıp eğilmeye başladığında dal olur. İyice yaşlandığında ise, yere kapaklandığı için mim olur. Aynen insan gibi, Âdem gibi. Âdem'in bu kapaklanması, aynı zamanda ölme anlamına da gelir. Buraları çok iyi düşünmek lazımdır. Çünkü, işin aslı birdir ve O'dur. Bu sebeple O'nun sevgisini kalbimize yerleştirmemiz gerekir.

İnsan da bir noktadan ibaretken dikilip elif olmuş, ihtiyarlamış, dal olmuş ve daha sonra da mim olmuştur. Ama, aslı bir nokta, yani zigottur. Bu hücrenin gelişmesiyle koskocaman bir insan meydana çıkmıştır.

HARF-İ İLLET NEDİR?

Ehl-i tasavvuf, harfleri ehl-i şeriatın gördüğü gibi bir resim, bir şekil olarak değil, şahıs olarak görür ve onlara "harf-i müşahhasa" adını verip o nazarla bakar. Bu nedenle, mevakiün-nücum harflerinin okunuşunda ortada bulunan harflere "harf-i illet" derler. Harf-i illet, üsttekini, kendinden sonra gelene bağlayan harf demektir.

HARFLERİN TASNİFİ

Kur'an, bizzat kendisi de harflerden müteşekkildir ama bu harfler müşahhas harflerdir ve semaî, arzî, şemsî, kamerî diye ayrılmışlardır. Hurufat ayrı bir bilim dalıdır. Kur'an'da yirmi sekiz peygamberin ismi geçer ve yirmi sekiz de harf vardır. Harflerin on dördü noktalı, on dördü ise noktasızdır.

Her harfin, kendine ve Kur'an'daki yerine göre bir anlamı vardır. Örneğin, Kur'an'da yedi yerde ha mim vardır ve bunların her birinin, yerine göre anlamı değişir.

Sohbetler de böyledir. Birbirine benzese bile keyfiyetleri farklıdır. Hep aynı olsa, monotonluk olur ve gına getirirdi. Allah'ta monotonluk yoktur. Bunun delili de, *"Ben her gün bir şandayım"* <55-29> âyetidir. Bu âyet, devamlı bir terakki içinde oluşun da göstergesidir.

Zâhir uleması bin dört yüz sene öncesinin hasretini çeke

dursun, nur-u Muhammedî kâinatı kapsamıştır ve her an kemakân'dır.

EBCED NEDİR VE DEĞERLERİ

Ebced, kâinatın bütûn âleminin malı ve sırrıdır. Kelime, eb (baba) ve ced (ata) kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Buradaki her harf bâtını bir gerçeği ifade eder. Onun içinde her şey vardır. Ebced'teki her harf bir âlemdir. İnsan hangi harfi zevk edebiliyorsa, o âlemin malıdır. Bir başka harfi zevk etmeye başlamak, terfi etmek demektir. Gayın'ı zevk edebilenler Hazret-i Peygamberin zevkine ulaşmış ve O'nun "Beni gören O'nu gördü" dediği mertebeye gelmiştir. Bu gelişme meşkle olur ki, bunu da Allah *"Sen dağları yerinde duruyor sanırsın ama onlar bulutlar gibi geçip gitmektedir"* <27-88> diyerek anlatmaktadır.

Harflerin de yardımcıları vardır. Bunlara medar denir. Örneğin vav'ın medarı elif, nun'un medarı vav, mim'in medarı ise ye'dir. Bu üç harfe mevaki-ün-nücum harfleri dendiğini biliyoruz.

Harfler ebced değerlerine göre birler, onlar, yüzler olarak üç gruba ayrılmıştır. Onlar hanesi ye ile başlar ve sad ile biter, Yüzler hanesi ise kaf ile başlayıp zı ile biter. Gayın tektir ve değeri 1000 dir. Bunları ve ne anlam ifade ettiklerini ebced değerlerine göre sıralayan bir tablo halinde, aşağıdaki şekilde göstermek mümkündür.

Tablonun en bilinen okunuşu, ebced, hevvez, hutti, kelemen safes, karaşet, sehaz, dazığ şeklindedir. Bunun, ikinci bir okunuşu daha vardır ki, onda da harfler üçerlik gruplar olarak bölünür ve isimlendirilir.

Ebced tevilin tümüdür. Herkes bunlardan kendi mertebesi kadarını okuyup anlayabilir ve zevk edebilir. Karaşet ve sonrasını ancak çok yüksek makamlarda olanlar zevk edebilir. Gayın ise doğrudan Hazret-i Peygambere ait olduğu için onun zevkine kimse varamaz.

Arap harfleri, kâinat veya insan harfleridir ve insana kâinatın yaratılışını bildirir. Mukattaat-ı Kur'aniye bahsi Ah-

med Hüsameddin Hazretleri'nin Tevil isimli eserinde açıklanmışsa da, Niyazi-i Mısrî Hazretleri'nin eserlerinde, daha tafsilatlı olarak anlatılmıştır. Ahmed Hüsameddin Hazretleri özet olarak anlattığı için teferruata girmemiştir.

Ebced ilmi, tasavvufun en derin yerlerindendir. Her harf bir peygambere tekabül eder ve bir anlam ifade eder. Bu ilmi kuluna Allah ihsan eder. Onun için bu ilim Allah vergisidir, Himmetullah'tır.

Harflerin, hurufat-ı âliyat ve hurufat-ı safilât diye tasnif edilmesi de bu nedenledir. Cehalet hurufat-ı safilât olarak mütalaa edilir. Âliyat olan harfler, Allah'a yakın mertebeleri, safilât olanlar ise, şeytana yakın mertebeleri ifade eder. *"İnsanı güzel surette yarattık"* <95-4> insanın huruf-u âliyat kısmını, *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> ise beşeriyet âlemi denen karanlık bölümünü ifade eder. Hüner, beşerin bir misl-i gazel olduğu bu karanlık âlemde Hakk'ı bulabilmektir. Bir insan için en büyük mutluluk da, maddi ve manevi yaşamı bilip tadına varabilmektir. Gerisi hep rumuzattan ibarettir.

Ebced'te birler hanesindeki değerlere sahip harfler, beşeriyet âleminin kendi içindeki terakkilerini gösterir. Bunlar, ebced, hevvez, hutti diye anılır ve katı âleme yahut şeriat âlemine aittir.

Onlar hanesindeki harfler, melekûtiyet âleminin malıdır ve kelemen ile başlayıp safes ile biter. Bunlar da latif âleme yahut tarikat âlemine ait harflerdir. Huruf-u melekûtiye, meleklerin nüfuz alanı demektir. Ne demek meleklerin nüfuz alanı? Birler hanesinde olanların terfi edip ulaştığı etkin mertebelerin tesir alanı demektir. Örneğin, nüfus-u seb'a-yı cüz'iye olan ve değeri yedi olan ze, nefsin, emmare, levvame, mülhime, mutmainne, razıye, merziye mertebelerini geçip nefs-i safiye'ye ulaştıktan sonra, ayın (nüfus-u külliye) haline gelir ki, bu, artık onun kumanda edebilecek seviyeye gelişinin ve nüfuz-u melekûtiyeye girişinin ifadesidir. Terfiye devam ettiği takdirde, huruf-u lahuti yahut nüfuz-u lahutiyeye dahil olur ki, buraları çok yüksek makamlardır.

Aynı şekilde be'nin terfi edip ra'ya ulaşması da kevn, tasar

Hurûf-u Nâsûtiye		
Harf	**Değeri**	**Anlamı**
Elif	1	Mezahir-ül Vücud
Be	2	Ubûdiyet-Rübubiyet
Cim	3	Havayic-i Beşeriye
Dal	4	Anasır-ı Erbaa
He	5	Hazerat-ı Hamse
Vav	6	Hüviyet-i Velâyet
Ze	7	Nüfus-u seb'a-yı cüz
Ha	8	Fazl-ı Tekvinî
Tı	9	Ümmet-i cüz'iye-yi Müşahhasa

Hurûf-u Melekûtiye		
Harf	**Değeri**	**Anlamı**
Ye	10	Atâ-yı Esmâ
Kef	20	Atâ-yı Sıfât
Lâm	30	Lâm-ül İstidat
Mim	40	Risâlet
Nun	50	Nübevvet
Sin	60	İnsan-ı Kebir
Ayın	70	Nüfus-u Külliye
Fe	80	Fazl-ı Melekûtî
Sad	90	Ümmet-i külliye-i Müşahhasa

Hurûf-u Lâhûtiye		
Harf	**Değeri**	**Anlamı**
Kaf	100	Hazinet-ül Esmâ
Ra	200	Kevnuniyet
Şın	300	Teshik-i Havâic
Te	400	Teshik-i Risâlet
Se	500	Teshik-i Hazerât
Hı	600	İnsan-ı Ekber
Zel	700	Harf-i Sadakat
Dat	800	Dahvet-ül Hayat
Zı	900	İhata-yı Muhammediye
Gayın	1000	Hz. Muhammed

ruf-u manevi (manevi sahip) veya mükevvene-i müstev'ibe (kevni kapsayan) olması demektir. Keza, cim'in fonksiyonu havayic-i beşeriye (beslenme, barınma ve üreme) iken, terfi edip lâm haline geldiğinde değeri otuz olur ve melekûtiyete intikal eder. Bu durumda fonksiyonu da istidat olur. Üç yüzler hanesine terfi ettiğindeyse, teshik-i havayic, yani tüm ihtiyaçların dağıtım merkezi olur ki, bu insan-ı kâmil mertebesidir ve kâinat onunla yaşar. Bu mertebenin birler hanesindeki temsilcisi tı harfidir. Tı'nın değeri dokuzdur. İnsan-ı kâmil hem dünya, hem uhra'yı cami olduğundan bu tı 2x9=18 eder ki bu da Hayy esmasının ebced değeridir. Bu esma dünyada da ahirette de baki olduğu için, kâmil insan hem dünyevi, hem de uhrevi hayatı içerir. Bu nedenle de değeri 2x18= 36 olur.

Kâmil kimseler Kur'an'da dağ olarak nitelendirilmiş ve *"Dağları birer kazık yapmadık mı"* <78-7> ayetiyle dünyayı onların sabitleştirdiği anlatılmıştır. Dikkat edilirse burada da *"Başarmam ancak Allah'ın yardımıyladır"*daki <11-88> gibi be harfi vardır.

Yüzler hanesi ise lâhut âleminin malıdır ve karaşet ile başlayıp, dazığ ile biter. Bunlar da, iyice incelmiş olan hakikate ait harflerdir. Karaşet ve sonrası kâinatı kapsayan, yani hem dünyayı, hem ahireti ilgilendiren yüksek mertebelere ait harflerdir. Kendini bile bilmeyen birinin buraları anlayabilmesi mümkün değildir. Anlayamayacağı bilinenlere anlatılması da çok zordur. Çünkü, buralar teshik âlemleridir ve misalle anlatılamaz. Marifet makamı, gayın harfidir ve Hazret-i Peygamberin makamıdır.

Bir insan, ebcedin elif'inin mazhariyetini kazanabilirse, paçasını kurtarıp düdüğü çalar. Çünkü, elif'in mazhariyeti, kişinin dünya ve ahirette kendini kurtarması için yeterlidir.

Konunun daha iyi anlaşılabilmesi açısından yukardaki tabloda görülen harflerden anlatılması nispeten kolay olan bir kaçının biraz üzerinde durmayı faydalı buluyorum.

Elif: Ebced değeri bir olan elif, istikamet üzere olan insan demektir ve yedi noktadan meydana gelmiştir. Bu yedi nokta dik ve düz bir istikamette üst üste gelirse elif olur. Noktanın bu

şekilde dikilmesi, insanın uyanıp kıyam etmesi anlamını taşır. Efendi'nin elifle başlamasının da, namaza kıyamla başlanmasının da sebebi budur. Kıyam, Hayy esmasının ifadesidir ve yatan bir insanın, kayyumiyet ile hayat bulup, ayağa kalkması, uyanması demektir. Kıraat, rükû, sücud ve kuûd bundan sonra gelir.

Elif, en baştaki harf olduğu için, kendisi bir bütündür. Arkasından gelene yardımcı olabilir. Elif, be ile birleşmez, ama be elif ile birleşebilir. Bu birleşme önden olmaz. Soldan elif vardır, sağdan elif yoktur. Her harfi yerli yerince bilmek gerekir.

Elif, esas itibariyle ulûhiyete ait bir harftir. Bunun bir ulvi, bir de süfli iki kutbu vardır. Ulvi olanına "huruf-u âliyat", süfli olanına ise, "huruf-u safilât" denir. Âliyat olan cemale, safilât olan ise celale tekabül eder. Elif'in altında nokta yoktur, ama kendisi noktanın yedi kez zuhurundan meydana gelmiştir.

Elif'in, aslı olan noktanın yedi kez tekrarlanmasıyla meydana gelmiş olması, yedi mertebeyi hatmetmesi demektir. Bu sebeple, bir insanın da elif haline gelebilmesi için, yedi mertebeyi hatmetmesi şarttır.

Yedi noktadan meydana gelen elif mezahir-ül vücud olur ki, bu vücud-u vehbîdir. Bunun çalışma sonucu meydana getirdiği ahiret vücudu ise, hemze diye bilinen vücud-u kisbîdir.

Bu yedi rakamında çok iş vardır. İnsanın genetik karakterleri yedi batın geriye kadar etkilenmektedir. Hafta yedi gündür. Arz ve sema yedişer tabakadır. Aklın ve nefsin yedişer mertebesi vardır. Bir çocuğun ana rahminde kalış süresi yedi erbaindir (7x40) vs.

Elif, kendi kendine elif olmamış, elif, lâm, ve fe'den meydana gelmiştir.

Elif, insanın kendisidir. Bunun da dışı ve içi vardır. Dünyada yapılanlar, içteki elif'e yazılır. Kirâmen kâtibin melekleri denen ve yapılan iyilikleri ve kötülükleri yazan melekler, içteki elif'le ilgilidir.

Elif, aslen birdir. Birin ikilenmesi, yani iki elif'in karşı karşıya gelmesi (11), rû be rû olması yahut yüz yüze gelmesi, birbirine ayna olması demektir. Bu karşı karşıya geliş onu iki göste-

ren yansımadır. Işık, kaynağından çıkar, aynaya vurur ve oradan tekrar geriye, çıktığı yere döner. Ayna, maddi âleme aittir. Aynaya gelen ışığa "kurb-u feraiz", aynadan yansıyan ışığa da "kurb-u nevafil" denir. Bu durumda, yaratıp yaşatmak, Allah için farzdır. Yaratılanın çabaları ise, bir nevi şükraniyelik mahiyetine olan nafile ibadetlerdir. Çünkü rezzâk-ı âlem olan Allah'tır.

Allah'tan Peygambere gelen hakikat, ondan bize yansıyan ise hayaldir. Bu hayal de tekrar hakikate döner ki, bu yansıyıp geri dönmeye biz gelip gitmek adını veriyoruz.

Elif insandır, insanın tohumudur. Nasıl bir ağacı, evvelce yere düşen tohum meydana getirmiş, o ağaç da, verdiği meyvelerde o tohumun aynılarını oluşturmuşsa, insanda da durum böyledir. Bana rüyamda söylenen "Rahman ve rahim tarafından irsal olunmuş o tohum meydana çıktı" sözü, bunu anlatmaktadır.

"Her şeyi ihata-yı külliyesiyle kapsamış" <41-54> olan O, her şeyde, taşta da, bitkide de, hayvanda da, insanda da vardır. Nasıl bir atomda elektronlar protonun etrafında dönüp duruyorsa, insan da kâinatın protonu durumunda olduğu için, her şey onun etrafında tavaf edip durmaktadır. Bu mertebeyi bulabilen insan, artık kendindeki benliğin farkında olduğu için, o benliğin tecelligâhı olarak "Benim" demeye başlar. Ama bu söz tahakkuk etmeden söylenemez.

Kâinat, bir tane insan yetiştirmek için çırpınmaktadır. Biz dünyaya talip değiliz, dünya bize taliptir. Çünkü, biz yetiştiğimiz zaman o dünyaya düzen vereceğiz. Sonra yerimize bir tane daha insan yetiştirip bu görevi ona devredeceğiz. Bu iki insan aynı insan olacak, sadece parmak izleri değişecek, fakat dünya hiçbir zaman boş, yani insansız kalmayacaktır.

Nasıl bir ağaçta açan her çiçek meyve vermezse, insanlar da böyledir. Böyle bir durumla karşılaşıldığında üzülmemek lazımdır. Çünkü, kâinattaki her zerrenin görevi ayrıdır. İnsan, aslen bir enerjidir ve bu haliyle tıpkı elektriğe benzer. Kendisine ne görev verilmişse onu yapar. Kimi zaman ısıtır, kimi zaman dondurur, kimi zaman aydınlatır. Biz de böyleyiz. Hepi-

miz, farklı fonksiyonlarla görevlendirilmiş aynı enerjiyiz. Onun için, ne çiçek olarak kaldığımıza üzülüp ne de mevye haline geldiğimiz halde erginleşip tohum veremediğimize kederlenmeliyiz. Tıpkı parmaklarımızın, küçük veya büyük oluşlarına sevinip, üzülmemeleri gibi.

İnsanın, insan haline gelebilmesi bir nasip meselesidir. Nasip alabilmek için kişinin kendi kitabını okumaya başlaması ve bunun için de, önce açması gerekir. Kitap açıldığında, önce birinci sayfa okunur, sonra sırasıyla ikinci, üçüncü, dördüncü ve daha sonraki sayfalar. Nihayet kitap biter, yani hatmedilir. İşte, bunu yaptıktan sonra insan kendinin ne olduğunu anlar.

Kitabını okumaya başlayan insan, önce ilk sayfasından, yani Fâtiha'sından başlar. Fâtiha, seb-al mesani olduğu ve bu da yüze işlenmiş olduğu için, yüz hiçbir zaman örtülmez. Fâtiha'nın Mushaf'ın başına yerleştirilişinin nedeni budur.

Fâtiha, hem Mekke'de, hem Medine'de gelmiş olduğu için mesani diye adlandırılır. Bunun anlamı hem mürşitte (Mekke'de), hem de müritte (Kudüs'te) bilinmesi demektir. Namaz, evvelce Kudüs'e dönülerek kılınıyordu, çünkü o zaman furkan biliniyor, Kur'an bilinmiyordu. Ne zaman ki, Kur'an bilindi, yani mürit mürşidinin gönlünü fethedip iç âleme dahil oldu, o zaman kıble değişti ve Mescid-ül Haram (mürşidin gönlü veya Kâbe) kıble oldu ve kendisi de Kudüs'ten, Mescid-ül Haram'a yüz çevirdi.

Be: Ebcedin ikinci harfidir ve değeri ikidir. Hem be, hem de bâ diye okunabilir. Bunun iki vechesi vardır. Biri abdiyet (halkıyet) diğeri rübubiyet (Hakkıyet). Bunlar, içinde yaşayıp çözmekle öğrenildiği için, herkes yaşayarak öğrenecektir.

Be'deki ikilik, ikilik âleminin, yani Allah'la kulun malıdır ve bu yüzden de zıtlıklar içerir.

Harf, elif'in yana yatmasıyla oluşmuştur. Tabii, yine elif gibi asıl olan noktadan meydana gelmiştir, ama altında da bir noktası vardır.

Cim: Dünyevi hayatı ve beşer olarak yaşantımızın esasını anlatan harf olup değeri üçtür.

Beşeri yaşantımızın esasına "havayic-i zaruriye" (zaruri

ihtiyaçlar) denir. Bunlar üç tanedir ve başında gıda gelir. Çünkü, gıdasız yaşayamayız. İkincisi meva denen, korunmada gerekli ev, elbise vs. dir. Üçüncüsü ise nisa'dır ki, bu da neslin idamesi ve Allah'ın hüvezzahir esmasının temadisi (devamı) için şarttır.

Ancak, bu üç vasfa sahip olmak, insan olmak için yeterli değildir. Çünkü, bunların tümü hayvanlarda da vardır ve adına "içgüdü" denir. Allah *"Biz seni âlemlere rahmet olarak gönderdik"* <21-107> buyurduğuna göre, beşeri hayvandan farklı kılan bir unsura daha ihtiyaç vardır ki, bu da lâm'ın bilinmesi, yani cim'in terfi edip, lâm halini almasıdır.

Cim harfi, risalet harfi olan mime bağlıdır. Risaletin, irsal olunmuş, gönderilmiş anlamına gelmesi, bizim de bu âleme irsal olunduğumuzu gösterir. Bu gönderilişimizde cim'e bağlı durumdayız. Çünkü, cim bedendir. Böyle olduğu için de, dengeli beslenmek ve gereği gibi gıda almak zorunluğumuz vardır.

Dal : Anasır-ı erbaayı, yani bedenimizi oluşturan hava, su, toprak ve ateşten oluşan dört unsuru temsil eder. Bu sebeple değeri dörttür. Terfi ettiğinde kırk (mim) daha da terfi ettiğinde dört yüz (te) olur ki, bu vücudun teshik olması, yani ulûhiyette görünmesi demektir.

He : Batatün, zehecün, vahün'ün ebced değerleri on beşerdir. He harfi bunların tam orta noktasıdır, yani

Be= 2	Tı= 9	Dal= 4
Ze=7	He= 5	Cim= 3
Vav=6	Elif= 1	Ha= 8

şekildeki rakamları hangi istikamette toplarsanız daima on beş değeri bulunur.

He'nin ebced değeri beştir. Çünkü, Hazerat-ı Hamse-i İlâhi adı verilen beş âlemi hatmetmiştir. Bu âlemler, Lahut, Ceberut, Melekût, Milk ve Nasut âlemleridir. Bunların beşinin toplamı, yani altıncısı insan-ı kâmildir. Bu nedenle Allah'ı da, kâinatı da, Peygamberi de onda bulmak, başka bir yerde bir şey aramamak lazımdır. İnsan bunları bilip bulduğu zaman en büyük namazı kılmış olur. Çünkü, insan-ı kâmil olabilmek için

miraç etmek ve miraçta da bu beş âlemi geçmek lazımdır. Namazın beş vakit farz oluşunun nedeni de budur.

Hazerat-ı hamse-i ilâhinin, biri "heziyet" diğeri "hüveyda" diye bilinen iki mânâsı vardır.

Heziyet, hüviyet, yani hüviyet-i vahit yahut "heziyet-i zât" adı da verilen hüviyet içindeki hüviyettir.

Hüveyda ise, hüviyetin, yani Görünmez'in, görünür âlemdeki şeklidir. Bunları biraz açıklayalım. İnsanın kafasının içindeki düşüncelerine yahut projelerine, "taayyün-ü evvel", o projeleri hayalinde canlandırmasına ise "taayyün-ü sani" diyebiliriz. Taayyün-ü sani'de de, yine ortada elle tutulup gözle görülür bir şey yoktur, ama hayali bir görüntü oluşmuştur. Burada, taayyün-ü evvel'deki düşünceyi ruh olarak kabul edersek, taayyün-ü sani'deki görüntüyü de, o ruha giydirilmiş bir elbise olarak anlayabiliriz. İşte hüviyet ve hüveyda da böyledir. Bu konu da başka şekilde anlatılamaz sanırım.

Vav: Vav, Allah'ın "El velî" isminin harfidir. Her insan velidir, yani bu isimden nasibini almıştır. Allah, her insanda kitabını irsal ettiği için "Her doğan ölüme gidecektir" denmektedir. Ancak burada, kitaptan kitaba fark vardır. Nasıl insanların fikirleri farklılık gösteriyorsa, kitapları da farklıdır ve herkes mevaki-ün-nücum'daki velayet mertebesine ayak basarak bu âleme gelmediği gibi, bu âlemde de o mertebeye ulaşamaz. Ama, herkeste o istidat vardır. Bu istidadı aşikâre çıkaranlar veli, bağlanma demek olduğu için, Allah'ı bilen bir zâtın eline yapışmaktadır. Yapışan da, velayete adım atıp o zincire dahil olmaktadır. Bu durumda, kendisindeki ubudiyet vasfı, kendinden daha üstün bir vasfa, yani rübubiyet vasfına ulaşmış, yani öğrenci öğretmenini, merbub Rabb'ını bulup ona kavuşmuş olur. Öğrenci yeterli gayreti gösterip çalışırsa, maddi âlemde de, manevi âlemde de merbub durumundan Rab durumuna geçebilir. Tıpkı, çocuğun babalık vasfını kazandığı zaman evlenip baba olması gibi. Bu duruma, maddi âlemde babalık, manevi âlemdeyse mürşitlik adı verilir.

Burada bir de Rabb-ül-erbab (Rablerin Rabb'i) vardır ki, o sadece insanlara değil, insanlarla birlikte tüm kâinata rübubi-

yet eder. Eğer, böyle olmasaydı, doğum yapan bir inek ilk iş olarak yavrusunun zarını yırtıyor olmazdı. İneğe zar yırtmayı öğreten bu Rabb-ül Erbab'tır ki, buna "Allah" denir.

Vav harfi mu'telledir, deliklidir, esnektir ve kendinden başka dayanan bir harf yoktur. Çünkü, vav Allah'la kul arasında bir vasıta olan velâyet mertebesini temsil eder. Bu yüzden harf-i illettir, yani hem mânâ, hem madde ile bağlantılıdır. Bunun, teshike uğramış, incelmiş, terfi edip ince düşünceye sahip olmuş hali ise altmış değerinde olan sin harfidir.

Ze : Nüfus-u seb'a-yı cüz'iye, yani yedi nefise karşılık olan harftir ve değeri yedidir.

Ha : Maddi ve manevi insan vücuduna işarettir. Değeri sekizdir. Fazl-ı tekvini denen de bu vücuttur.

Tı : Ümmet-i cüz'iye-i müşahhasa, yani insan-ı kâmildir ve ebced değeri dokuzdur.

Kef: Zat-ı İlâhiye'nin enfüsü kapsamışıdır ve değeri yirmidir. Sıfât-ı İlâhi olduğu için, kâinatta görünen her şey kef'tir. Bunun in'ikâsatı nun'dur ki, o da nurdur. Onun için "Kün" (Ol) emri o nurdan zuhur etmiştir. Allah, "Ben önce nuru yarattım" deyip yarattığı nurunu kâinata yaymış ve kef sıfâtıyla da ona suret giydirmiştir. İşte, "Kün emri" denen olay budur ve çocuk bile, ancak bu Kün emri ile meydana gelir.

Lâm : Lâm, istidad-ı ezeli, fitrat, yaratılış harfidir. Maddi ve manevi ilâhi nasibi ifade eder. Kısacası tohumun icabatı demektir. Örneğin, bir tenorun hiçbir zaman bas olamaması gibi. Bu durum âyât-ı muhkemat kabilindendir ve değişmez. Değişenler selbî kısımlardır.

Huy bahsinde, yetmiş bin perdenin otuz bininin nefsani olduğunu öğrenmiştik. Buradaki otuz binin kesretini (000) çıkarırsak geriye lâm (30) kalır. Bu durumda lâm, bir nevi zulmet ifadesi gibi görünür, ama bu lâm-ül istidat, yani düzeltilebilir huylar olarak algılanmalıdır. Çirkinlikler atıldığı zaman geriye sadece güzellikler kalacak, güzellikleri davete gerek olmayacaktır. Çünkü, Allah bize zaten güzellikleri vermiştir.

Lâm istidattır. Bu istidadın adı kişiye zât yönünden gelirse, "feyz-i akdes", sıfat yönünden gelirse de, "feyz-i mukaddes"

olur. Bu duruma göre, kişinin lâm'a ulaşması, ya Allah'ın onun gönlüne vereceği feyizle, ya da mürşidinin irşadıyla olacaktır ki, her ikisi de istidat pergelinin bacaklarının açılması demektir. Pergelin bacakları ne kadar açık olursa, daire o kadar genişler ve kişinin nüfuz alanı o kadar artar. Çapı bir santimetre olan bir dairenin nüfuz alanıyla, çapı on veya yüz santimetre olan bir dairenin nüfuz alanı tabiatıyla farklı olacaktır. İşte, insanın elif iken ye ve kaf olması da bunun gibidir. Başlangıçta sadece evine bakan bir kimse, çapını genişlettiğinde bir mahalleye, daha da genişlettiğinde ise bir beldeye, hattâ ülkeye bakar hâle gelecektir.

Lâm, aklın mümessilidir. Zekâ aslında bir kuvvettir. O kuvvet insandan alınıverse, insan bir hiç, yani yiyen, içen, fakat hiçbir şey üretemeyen, hiçbir şey bilmeyen bir mahluk halini alır. Bu durum bazen ihtiyarlıkta görülür ve insanın değerini düşürüverir. İnsana değer verdirten zekâsıdır. Çünkü, zeki insan her şeyi bir bütünde toplayıverir. Yani, furkanı Kur'an haline getirir. Bu iş nasıl olur? Nasıl güneş ışığını toplamak için bir mercek kullanmak gerekiyorsa, bu iş de öyle yapılır. Cümle bir noktada toplandığındaysa, o kişinin ağzından ne sözler çıkar, ne sözler.

Lâm harfi okunuş haliyle lâm, elif ve mim ile yazılır. Buradaki lâm istidad-ı külli-i namütenahidir. Aradaki elif, Allah'ın yardımını, sondaki mim de Hazret-i Peygamberin ruhaniyetini (40) ifade eder ve bedene işarettir. Onun için, lâm beşeri âlemdeyken yüksek âlemleri görmek demektir ve cem-ül cem noktasına işaret eder. Bunların laf olarak öğrenilmesi değil, içinde yaşanmak suretiyle zevk edilmesi gerekir. Zevk edebilmek için düşünmek lazımdır. Düşünene de Allah yardım eder.

Her insana Allah'tan verilmiş bir istidat vardır. Lâm'ın ortasındaki elif fevk-al ulâ, taht-üs serâ, hatt-ı üstüvadır. O elif, hatt-ı üstüva olan namazdaki dua halimizdir. Bu anda, hem yüksekleri (lâm'ı), hem de bedenimiz olan mim'i, yani irsal olunmuş risalet harfini düşünürüz. Zaten namazın gayesi, miraç yani lâm olan aklı yükseltmektir. Bunun için de varlıktan soyunmak gerekir. Bu soyunma o hale gelecektir ki, neticede

insan yürüyen ölülerden olacaktır. Zaten diri olan Allah'tır.

Alın yazısı denen, bu lâm harfi, yani lâm-ı istidattır. O, kişiyi istidadına çeker. Lâm akıldır. Aklın muntazam beslenip gelişebilmesi için de dengeli sohbetlere ihtiyaç vardır. Sohbetlerdeki dengeyi kuran cem noktasıdır, çünkü tüm müşküller orada çözülür, Hakk orada bilinir ve insan kendini orada bulur.

Hakk ile halk arasında, farklılığı yaratan da lâmdır. Halkın istidadının hududu (aklının hududu) lâma kadar olduğundan Musa Allah'ı görememiş, Muhammed'in ruhaniyetinden on eklenmesinden sonra mim'e (40'a) çıkmış ve ancak o zaman "İlerde göreceksin" <7-143> müjdesi gelmiştir. Bu da şunu gösterir ki, vücudu ifna edip bekadan destek almadan bir yere varılamaz ve kişi kendini kendinde bulamaz. Allah, Musa'ya şeriatta kaldığı sürece Hakk'ı göremeyeceğini, *"Asla göremezsin"* <7-143> hitabıyla kesin olarak anlatmıştır.

Lâm-ı istidat yedi çeşittir ve zuhurda vücut olan elif vasıtasıyla mim'e dayanır. Burada elif bâtına, mim ise zâhire işarettir. Onun için inşallah elifle, maşallah mim ile başlar.

Lâm'ın başındaki le otuz, sonundaki mim ise kırk değerindedir ve ikisinin toplamı yetmiş eder bu da ayına karşılıktır.

Mim : Muhammediyeti ifade eder ve değeri kırktır. Şah-ı Risalete mahsus bir harftir. Risalet harfidir, irsaliyedir, göndericiliş harfidir.

Baştaki mim ilk yaratılış nurunu, sondaki mim ise ceseden teşrifini ifade eder. Ruhen ilk mim, maddeten de son mim yaratılmıştır. Onun için başı da sonu da mim'dir ve gölgesi yoktur. Bu mim, nuru getirdiği için resûl, irsalen Kur'an'ı getirdiği için de haberci (nebi) olmuş ve sonunda *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> âyeti gereği aslına rücu etmiştir. Biz bu kitapta pek çok yerde "Kâinatın özeti insandır" dedik. Bunu derken kastettiğimiz insan, mevaki-ün-nücum'daki mim olan insandır. Geri kalanların bilgisi, Allah'ın kendilerine verdiği kadarla sınırlıdır. Her şeyi bilen Allah'tır. O'na tam ayna olansa Hazret-i Peygamber.

İnsanlar bu mertebelere ulaşamadıkları için peygamber, bildiklerini rumuzlarla (elif, lâm, mim) anlatmıştır. Bu, insan-

ların mertebelerine göre konuşmak demektir. Bu rumuzatın seviyesine ulaşanlar, ulaştığı seviyede, anlatılmış olanların hakikatini anlayabilir.

Mim'i okunuş şekliyle yazmak gerekirse, iki mim arasına bir ye konması icap eder ve harf, mim, ye, mim olarak yazılır. Bunun başındaki mim sadece Şah-ı Risalet Efendimiz'e mahsustur, çünkü kendisi, "Ben önce nuru yarattım" sözünün sahibidir ve o nurun irsaline nedendir. Yani, manen ilk yaratılan kendisidir. Aradaki ye, ilk yaratılıştan, dünyaya teşrifine kadarki seyr-i sülûkün yahut başka bir tabirle, kâinat veya yuvanın oluşup kendisinin teşrifine hazır hale gelmesine kadarki tekâmülünü ifade eder. Sondaki mim ise, noktadan Muhammed olarak zuhura gelişinin ifadesidir. Bu duruma göre, Hazret-i Muhammed, manen ilk yaratılan olduğu halde, kâinata en son gelen peygamber ve en mütekâmil insan örneğidir. Aradaki süre, o nurun kâinatı oluşturup oradan insan elbisesine bürünmesine kadarki seyr-i sülûkü ifade etmektedir. Başı da sonu da mim olduğu için gölgesi yoktur, yani bir nurdan ibarettir. Aradaki ye, gölgeye, yani ilk mimin gölgesi mesabesinde olan kâinata tekabül eder.

Bizim irsal olunmuş bedenimiz (mim) de, biri akıl, diğeriyse beden olarak ikiye ayrılır. Akıl görünmez âlem, bedense görünen âlemdir. Beden de, bu dünyanın devamı için şart olan üç şeye, yani gıda, meva ve nisaya bağlıdır ki bunlara da havayic-i zaruriye (cim) denir.

Mim, insanın zuhur âlemindeki malıdır. Lâm ise gaybın malıdır. Onun için akıl da gayb âleminin malıdır. İnsan olarak gaybın malı olan akılla o âlemi bulabilirsek, o takdirde hayvanlıktan çıkıp insan olabiliriz.

Hazine-i İlâhi mim'de toplanmıştır. Bu mim, kâinatta huzuru meydana getirmiştir ve bu huzur, ilâ yevm-ül kıyame (kıyamet gününe kadar) devam edecektir.

Nun : Mevaki-ün-nücum'a dahil harflerdendir. Nun nübüvvet harfidir ve kâinatı aydınlatan bir harftir. Kur'an, furkan ve sultan gibi kelimelerin nun'a dayanması, bunların aydınlatıcı vasfından dolayıdır. Ebced değeri ellidir.

Nun da, okunuşuna uygun olarak yazıldığında, nun, vav ve nun harfleriyle yazılır. Nun nübüvvetin mümessilidir. Yani, Muhammed'in teşrifiyle nübüvvet (habercilik) ortaya çıkmış ve insanlara, "Siz kendinizi boş sanmayın, ilk yaratılıştansınız, kâinatı dolaşarak bu âleme geldiniz ve bu âlemdeki hizmetiniz tamamlandığında yine geldiğiniz yere gideceksiniz" mesajını vermekle görevlendirilmiştir. Bu geliş ve gidiş, o kitabın irsal olması, yani gönderilmesi demektir ki, bu da Kur'an'da *"De ki: Biz Allah'tan geldik ve sonunda O'na döneceğiz"* <2-156> âyetiyle ifadesini bulmuştur.

Yazılışı dikkate alındığında nun, nur-u Muhammedi'den meydana gelen insanın, velayet yoluyla tekrar ilk yaratılışına avdet ettirileceğini, anlatan harftir.

Ayın: Değeri yetmiştir. Bu harf, otuzu istidat, kırkı da nur olmak üzere ikiye ayrılır. Otuzda kalan karanlıktan, yani nefisten çıkamadığı için cennete giremez. Kırklık tarafına geçenler ise cennetlik olanlardır.

Ayın, hurufat-ı meçhuldendir, yani nurdan mı, zulmetten mi olduğu bilinmeyen bir harftir. Onun için bir nevi manevi hünsa sayılır. Bunu ebced değeri itibarıyla tam ortadan bir dişi ve bir erkek diye ikiye ayırmak mümkün olmadığından (çünkü ikiye bölündüğünde otuz beş sayısı ortaya çıkar ve bir işe yaramaz), bir tarafına ağırlık verip otuz ve kırk olarak ikiye ayırırlar. Bu otuz ve kırk ise lam ve mim harfleridir. İkisinin toplamı yetmiş, yani ayın eder.

Her insan kadın ve erkek olarak yerini bilip karıştırmaksızın cinsiyetinin kendine yüklediği görevi yapmalıdır. Aksi halde kişi manevi bir hünsa durumuna gelir ve dünyaları karışır. O zaman da ayın harfine benzeyip arafatta kalmış gibi olur.

Sad: Değeri doksandır ve ümmet-i külliye-yi müşahhasa'yı (tüm cemaati) ifade eder. Bu ümmet de, ümmet-i davet ve ümmet-i icabet diye ikiye ayrılır. Bunlardan birinci gruba dahil olanların tecelli-i müşahhası vardır, ikinci gruba dahil olanların ise tecelli-i gayrı müşahhası vardır. Bunun anlamı şudur: Birinci gruptakiler; mürşitlerinin sözünü tam mânâsıyla tutmuş, tam anlamıyla kabul etmiş ve içinde yaşar hale gelmişler-

dir, ikinci gruptakiler, yani gayrımüşahhasa durumundakiler ise, sözü duymuş, ama içinde yaşar hale gelememişlerdir.

İçinde yaşar hale gelindiğinde, o kişinin sözü kâinattan işlemeye başlar. Bunun örnekleri, kâmillerin sözlerinin hayata geçişidir. Çünkü, o sözler kâmillerden görünmez âleme, tâ Allah'a kadar gider. Allah'ı da, Allah'tan başka bilen olmadığı için, O'nun ne yapacağı, ancak yaptıktan sonra belli olur. Bu nedenle O'nun işine karışılmaz.

MEVAKİ-ÜN-NÜCUM HARFLERİ

Mevaki-ün-nücum (yıldızların mevkileri), vücudun durak yeridir. Esnektir. Hem makabli (öncesi), hem de mabadı (sonrası) vardır. Öncesi açık olduğunda kişi ilerleyebilir. Onun için "Allah kapıya açıklık versin" diye dua etmek gerekir. Bu bahiste anlatılacak olanların anlaşılabilmesi için de, insanın kapılarının açık olması lazımdır. Çünkü bir konu ne kadar açıklanırsa açıklansın, dinleyen veya okuyanın kapıları açık değilse, anlaşılmaz. Bu durumu anlatan bir Hızır kıssası vardır.

Hızır, bir gün kendisini arayan biri ile karşılaşır. Adam Hızır'ı aradığını söyleyince Hızır, kemiksiz olan parmağını ona uzatır ve "Bak, sana onu nasıl tanıyacağını göstereyim. Hızır'ın işaret parmağında kemik yoktur, anladın mı" der. Adam bakar ve "Anladım, parmağında kemik yokmuş. Ben onu bulurum" diye cevap verir.

İşte, insanlardaki kapı açıklığı veya kapalılığı denen olay budur. Kapıları kapalı olan bir kimseye, bir şey ne kadar geniş olarak anlatılırsa anlatılsın, hattâ gözünün içine sokulsun, o kişinin, anlatılanları anlaması mümkün değildir. Ağzına sokulsa, tadını duyamaz, çiğnenip ağzına konsa, yutamaz.

Mevaki-ün-nücum harfleri, vav, mim ve nun'dur. Bunların okunuşunda ilk ve son harfler aynıdır. Bunlardan vav, görünmeyen âleme vasıta olan yerdir. Vav'ın mu'telle (illetli) ve mustaille (illetsiz) türleri vardır.

Vav-ı mu'telle bir şeyin vücut bulduktan sonraki hali, vav-ı mustaille ise vücut bulmazdan önceki halidir. Onun için şey'iyyet-i sübût vav-ı mustaille, şey'iyyet-i zuhur ise vav-ı mu'tel-

le'dir.

Nun, görünen âlemin malıdır. Mim ise risalet harfidir ve başlı başına bir kitaptır. Mim risalet olduğu için, zuhur âlemine gelip irsal oluyor, yani zuhur âlemine isabet ediyor demektir.

Vav, Allah'la kul arasında vasıtadır. Bu nedenle veli Allah'a, nebi ise kullara aittir. Nebi, vav ile uyanmış olduğundan, her nebi feyzini veliden alır.

HARFLERİN TERFİİ

Ebced harfleri ve onların terfii insanın tekâmülünü ve insan-ı kâmili anlatır. Ancak çok derin ve yaşanmadan anlaşılıp, zevk edilmesi mümkün olmayan mefhumlar oldukları için, ne kadar anlatılmaya çalışılır ve anlatılırsa anlatılsın, anlaşılması çok zordur.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği gibi, harfler önüne bir sıfır almak suretiyle terfi eder. Örneğin, mezahir-ül vücud olan elif, terfi ettiği zaman atâ-yı esma, yani ye, bir kere daha terfi ettiğindeyse hazinet-ül esma olan kaf olur, yani değeri birken, ilk terfiinde on, ikinci terfiinde ise yüz olur. Bu terfiler aynı zamanda harfin incelmesi, yani mânâlaşması demektir. Bir harfin melekûtî hale gelmesi, görünmez âleme intikal etmesi, yani kuvvetler âlemine geçmesi demektir.

Harflerin terfiini daha kolay anlaşılır hale getirebilmek için, bir misal olarak buğdayı ele alabiliriz. Buğday, buğday tanesi olarak madde âleminin malıdır ve yeri birler hanesidir. Bunu öğütüp un haline getirdiğimizde latifleşir, çünkü artık cisimlikten çıkmış olur ki, bu durumda değeri de onlar hanesine intikal eder. Bu unu yediğimizde, un vücudumuzda parçalanıp yakılır ve enerji haline dönüşür, yani daha da latifleşip görünmez hale gelir. Bu durumda değeri yüzler hanesine yükselmiştir. Bunun daha ötesi yoktur. Varsa bile orasını Allah'tan başkası bilmez.

Aynı durum diğer harfler için de geçerlidir. Örneğin be, ilk terfiinde kef (20), ikinci terfiinde ra (200) olur ki, bu onun önce atâ-yı sıfât, sonra da mükevven-i müstev'ibe halini alıp kâinata kumanda eder hale gelmesi demektir.

Havayic-i beşeriye iken ebced değeri üç olan cim de terfi ettiğinde, önce lâm-ül istidat olan lâm (30) halini alır ve melekûtiyet âlemine geçer, sonra da teshik-i havayic olan şın (300) olur ki, burası ruhlar âlemine dahil olup, rezzak isminin tecelligâhıdır. Bütün rızıklar buradan dağıtılır. Bunu biraz daha açıklamak gerekirse, teshik-i havayic, birler hanesinde havayic-i beşeriye durumundayken, onlar hanesine intikal edip görünmez olduğunda lâm-ül istidat halini almış, yüzler hanesine geçtiğindeyse, ihtiyaçların özü ve dağıtım merkezi haline gelmiş, yani insan-ı kâmil olmuştur. Bundan sonra kâinat onunla yaşayacaktır.

Cim'in lâm'a kadar terfi etmesinin çok fazla bir işe yaramadığı, Musa'nın terfi etmiş olmasına rağmen, *"Seni göreyim"* <7-143> arzusuna *"Asla göremezsin"* <7-143> cevabının gelmiş olmasından bellidir. Allah'la ünsiyet ancak kırktan, "mim'den" itibaren başlamaktadır ki bunun ispatı da Musa'ya Hazret-i Peygamberin ruhaniyetinden on eklenmesinden sonra *"İlerde göreceksin"* <7-143> hitabının gelmesidir. Bu da gösteriyor ki, Allah'la ünsiyet kurabilmek için en az mim'e (kırk) ihtiyaç vardır. Ölümün kırkıncı gününde Mevlit okunmasının nedeni de budur. Ama, bu iş bilmeden yapılmaktadır.

Mevlit aslında bir anmadan ibarettir. Süleyman Çelebi'nin bu bestelenmiş naatı bir alışkanlık haline getirilmiş ve her yıl tekrarlanır olmuştur. Aile fertlerinden biri ölmüş olanlar, Mevlit okutmadıklarında, bu alışkanlıktan ötürü, bir eksiklik duygusuna kapılmakta ve çevrelerinin de etkisiyle bunu bir dini vecibe olarak algılayıp okutmaya çalışmaktadırlar.

Burada amaç, O'nu, yani Hazret-i Peygamberi yılda bir kez anmak değil, kendinde bulabilmek olmalıdır. Anılanların her birini ayrı birer esma olarak görmek ve bunların her birini teker teker anmaktansa, tümünü cami olan Allah'ı daimi olarak anmak, ve kendini kendinde bulmak en emin yoldur. Zaten Bir ile binin bir tutulmasının nedeni de budur. Kısaca bu bilgiyi verdikten sonra tekrar konumuza dönelim.

Harflerin bu terfiini daha iyi anlayabilmek için, yakîn mertebelerinde bahsedilen ekmek örneğini, tevil ilmi açısın-

dan tekrar ele almakta ve şu soruyu sormakta fayda vardır. Yediğimiz ekmek ne oldu? Ne olacak, terfi etti ve değeri üç iken otuz oldu. Daha da terfi ederse üç yüz olacaktır. Bu ne demektir? Madde iken maddeliğini kaybetti ve molekül haline geçti. Daha da incelirse, enerji haline geçecek ve kullanılacaktır.

Tevil'de de, birden dokuza kadar sıralanan harfler birler hanesinin, ondan doksana kadar sıralanan harfler onlar (aşere) hanesinin, yüzden dokuz yüze kadar sıralanan harfler ise yüzler (miyat) hanesinin malıdır. Bunlardan birler hanesi Hutti'ye kadar gider ve bedene ait keyfiyetleri içerir. Hutti'den Karaşet'e (kaf'a) kadar olanlar veya aşerat hanesi, melekût âlemine ait keyfiyetleri gösterir. Kaf'tan sonra dokuz yüze kadar giden yüzler hanesi ise, lahut âleminin malıdır. Bunların tümünü kendinde toplayan gayının değeri bindir ve burası Hazreti Muhammed'e aittir. Bu mertebeye bir başkası sahip çıkamaz.

Arapçada harflerde terfi, terfi eden harfin başa geçmesini gerektirir. *"Sen dağları yerinde duruyor sanırsın ama onlar bulutlar gibi geçip gitmektedir"* <27-88> ayetindeki dağlardan ve onların yürümesinden kasıt insandır. Dağlar, ancak insanla yürür. Bu nasıl olur?

Dağın Arapça karşılığı, cibal, kelimenin çoğuluysa, cebel'dir. Kelime, cim, be ve lâm'la yazılır. Cibalin ortasındaki be, birler hanesinin malıdır, ebced değeri ikidir, ve abdiyetten rübubiyete (halkıyetten Hakkıyete) kadar çok geniş bir alanı kapsadığı için terfiye müsait olan harftir. Bu be, terfi edip melekûtiyete ulaşırsa, o zaman değeri yirmi ve kendisi de kef olur. Kef'in terfi etmesiyle değeri iki yüze yükselir ve kendisi de ra olur. Bu durumda terfi eden ranın başa geçmesiyle kelime recül (erkek) olur ki, böylece mel'abe-i hurufat (harf oyunu) gerçekleşmiş olur. Yürüyen dağdan kasıt da budur.

Recül kelimesi, sinn-i rüşte vasıl olmayı ifade eder. Bunun tasavvufi anlamı ise, rical-i gayb dairesine girmektir. Recül, erkek demektir. Ancak, burada insanın cinsiyeti önemli değildir. Kadın da, erkek de terfi ettiğinde recül olabilir. Terfi edense, hiçbir zaman ilahideki gibi, "Geçti kervan kaldık dağlar başın-

da" durumuna düşmez.

Bu izahattan sonra, *"Dağları birer kazık yapmadık mı"* <78-7> ayetine tekrar dönersek, ayetteki dağlar her ne kadar maddi âlemde destek olarak algılansa bile, manen dünyayı tutanın, gaip erenlerdeki recüllerin manevi nazarı olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

HARF GRUPLARI

Kur'an'da birçok surenin başında harfler vardır. Bu harfler oraya tesadüfen konmamış, zamanı geldiğinde anlaşılsın diye konmuştur. Bunlar, işin sır noktaları olduğu için, bilenler söylemezler. Velev ki söylense bile, anlama devresi gelmeden bunları anlamak mümkün değildir. Bu da bir devredir. Allah, herkese yaşamayı nasip etsin!

Elifin yedi noktadan meydana geldiğini ve bunun da, noktanın yedi mertebeyi üst üste kat etmesi demek olduğunu biliyoruz. Kur'an'ın başındaki elif, lâm, mim rumuzu, elifin, lâm-ı istidat ile mim'e ulaşıp şüphesiz bir kitap meydana getirmesi demektir. Bu da, Kur'an'ın başındaki *"Elif, Lâm, Mim. Zâlikelkitâb lâ reybe fiyh"*<2-1, 2> (Elif, Lâm, Mim. İşte sana o kitap, onda şüphe yoktur) ayetiyle bildirilmiştir. İlk nazil olan ayetin *"Ikra"* <96-1> (Oku) diye başlaması da bu kitabın okunacağına işarettir. Dikkat edilirse, ıkra kelimesi elif'le başlar ve elif'le biter, yani başı da sonu da elif'tir. Ikra emrini alan kimse baştaki elif'i, yani kendi kitabını okumaya başlayacaktır ki, bu o kişinin vücud-u mevhubesidir (Allah tarafından kendine hibe edilen vücudu). Kişi okumaya başladığında, tekâmül edebilirse, bunun halkıyet ve Hakkıyetten ibaret olan be'den oluştuğunu fark eder. Gelişimi devam ettirdiğinde, sıfat-ı ilâhi olan kef'e ulaşır. Tekâmül devam ederse, âfaktaki en üstün mertebe olan ra'ya ulaşılır. Sonuçta yine elif'e indirgenir. Bu indirgenişten sonra elif, yine elif'tir ama eski elif değil, kendini bilmiş ve olgunlaşmış olan elif'tir. Artık bu elif'ten hikmet pınarları fışkırmaya başlamıştır. Bu mevkiye erişenler yüksek tahtlarda, minberlerde kendi kendine şahit oldukları için, menabir-üş şühud diye anılmaya başlanır. Böylece, önce mezahir-

ül vücud olan elif, sonunda menabir-üş şühud halini alıp Hakk'ı müşahede etmiş, dönüşünde de Şeyh-i Mercû diye tanınır olmuştur. Böylelerinin, intak-ı İlahi (Hakk'ın söyletmesi) ile ahiret âleminden konuşmaya başlamaları tabiidir.

Bu duruma gelmek için mutlaka çok çalışmak ve vücud-u müktesebeyi (vücud-u kisbî de denir) kazanmak lazımdır. Bu vücut kazanıldıktan sonra ikinci elif'in önü son, sonu ön olmuş olur ki, bu ikisi arasında bir berzah vardır. *"Tekrar dirilecekleri güne kadar aralarında bir berzah vardır"* <23-100> ayeti buna delalet eder.

Âfaktaki ra, enfüste kaf olarak kendini gösterir. Kaf dağı denen budur. Ve insan-ı kâmili ifade eder. Yani Kaf dağı denen şey, insan-ı kâmilin kafasındakilerdir. Onun için Kaf dağı

İzi yoktur izinden biline / Tozu yoktur tozundan biline

diye tarif edilir. Bilinse bile hangi mertebe olduğu, ancak Allah bildirirse bilinebilir.

Zuhur âleminde de hutbe okumak üzere minbere üç basamakla çıkılır. Bunlar da göstermektedir ki, her şeyin bir dış yüzü, bir de iç yüzü vardır. Genelde dış yüz, iç yüzü anlatmak için konmuş rumuzlardan ibarettir ve zuhur âleminin malı olduğu için fenâ bulmaya mahkûmdur.

Kur'an'da bazı surelerin başına yerleştirilmiş harfler vardır ve bunlar birer grup meydana getirmiştir. Örnek olarak, kef, ha, ye, ayın, sad grubunu ele alabiliriz. Bunların aynadaki görüntüsü ters olacağı için sıra sad, ayın, ye, ha, kef halini alacaktır. Her ikisinin de toplam ebced değeri 198 dir. Birinci gruptaki kef, atâ-yı sıfâtı, ha, fazl-ı tekvinî'yi, ye, atâ-yı esmayı, ayın, nüfus-u küllîyi, sad ise ümmet-i külliye-yi müşahhasayı ifade eder. Bu ilk grubu meydana getiren harflerin tümünün Zât'ta toplanması gereklidir ve burası, Hazret-i Ali'nin makamı ve feyyaz-ı mutlak olan Rahmaniyet âlemidir.

Bab-ı sani adı verilen ikinci harf grubu ise, ha, mim, ayın, sin ve kaf'tan oluşur. Bunların aynadaki aksiyse, kaf, sin, ayın, mim ve ha'dır. Bunlardan ha, fazl-ı tekvînî, mim, mim-i risâlet, ayın, nüfus-u küllî, sin, insan-ı kebir ve kaf, sedene-i seb'adır (hazinet-ül esma). Bu grup da, feyyaz-ı mukayyet olan Rahimi-

yet âlemidir ve Muhammediyet mekânıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz harf gruplarının her ikisi de beşer harften oluşmuştur ve birbirine göre iç ile dış gibidir. Bunlardan birinci grup, İlâhi âlemden Hazret-i Peygambere, yani mânâdan maddeye gelişi, ikincisiyse, Hazret-i Peygamberden Allah'a, yani maddeden mânâya gidişi anlatır. Bunların her biri ayrı bir âlemdir.

Aynı şekilde elif, lâm, ra, ha, mim, ya, sin vs. de ayrı birer âlemdir. Buraları insanların kafalarını fazla zorlayacağı için bunların açıklamalarını yapmayı uygun bulmuyorum.

HARFLERİN BİRBİRLERİYLE BAĞLANTILARI

Bazı harfler sonları itibariyle bir başka harfe bağlanabilirler. Örneğin, cim ve lâm son itibariyle mim'e bağlanan harflerdendir. Başı da, sonu da mim olan Hazret-i Muhammed'tir. Allah, O'nu mevaki-ün-nücum'da her şeyi idare etsin diye bir nur olarak yaratmış, sonra beden elbisesi giydirip Peygamber olarak meydana çıkartmıştır. "Ben önce nuru yarattım" dediği nur, Peygamberimizin nurudur. Bu sebeple O'nun başı da, sonu da mim'dir.

Cim ve lâm'daysa son harf mim, ama baş harf farklıdır. Dünya, ahiretin makesi (yansıması) olduğundan, bu yansımada başta olması gereken sonda görünmüş, ve sonuçta cim ve lâm'da mim sonda kalmıştır. Cim'deki mim daha ziyade dünyaya, lâm'daki mim ise ulvi âlemlere çeker. Lâm, bilindiği gibi cimin terfi etmiş, terakki etmiş halidir, ama mim görüntüsü yönünden onun mim'i de cim'deki gibi sondadır.

Aynı şekilde, nun ile sonlanan beş harf vardır ve bunlar, nun, sin, şın, ayın ve gayın'dır. Gayın'ın Hazret-i Peygambere ait olduğunu biliyoruz.

KELİMELERİN OLUŞUMU

Herkes birer harftir, ama hangi harf olduğunu bilebilmesi için önce nokta olmak mecburiyetindedir. Çünkü, tüm harfler o noktadan meydana gelmiştir. Her insan, insan olduğunda bir noktadan ibarettir, ama bunlar hadis, yani arızidir. Ama, öyle

arızidir ki, ona, "hadis-i kadim" denir. Bunun Arapça'daki karşılığı ise "Mâ kabli meftuh (üst tarafı açık) arızî"dir. Yani, kendi vav varlığını elife vermiştir. Allah, bunun yapılabilmesi için kapıları açıp mürşit göndermiştir. Ona uymak, vav'ı elif'e vermek demektir.

Hurufat-ı ilahiyede her insan birer müşahhas harf olduğu için, mürşit ve müritleri bir araya geldiklerinde bir kelime veya cümle oluştururlar ve bundan da herkes istifade eder.

Hamd, hamid, Ahmed, Mahmud hep aynı kökten gelen kelimelerdir. Aynı şekilde ilim, âlim, âlem ve amel de aynı harflerin yer değiştirmesinden meydana gelmiş, ama farklı mânâlar ifade eden kelimelerdir. Böyle kelimelere, "mel'abe-i hurufat" (harf oyunu) adı verilir.

KELİMELERİN HURUFAT YÖNÜNDEN AÇIKLANMASI

Evvelce, kâinattaki her şeyin birer ilâhi harf olduğunu söylemiştik. Bunun örneklerini Kur'an'da bulmak mümkündür. Şöyle ki, Kur'an'da, zeytin ve incir ağaçları farklı özellikleri dolayısıyla *"İncire ve zeytine"* <95-1> diye ismen zikredilmiştir. Bu kelimeler maddi olarak ağaçları belirtmesine rağmen, mânâ olarak farklı şeyler ifade eder. Zeytin vahdetin, incir ise kesretin sembolüdür.

Zeytinde bir meyve, bir çekirdek vardır. Bu özelliği dolayısıyla cem mertebesine (Hakk makamına) işaret eder. Renginin siyah oluşu da nur-u esved'i temsil eder. Cem mertebesinde bilinmediği için, her şey bir fotoğrafın negatifi gibidir. Bu bilinçsizlik Hazret-ül cem'de her şeyin açığa çıkmasıyla, bilinçliliğe dönüşür, yani fotoğrafın pozitifi meydana çıkmış olur ki, bu da incir ile sembolize edilmiştir. Çünkü, incir, dıştan bakıldığında bir gibi görünür, ama içinde binlerce çekirdek vardır.

Sadece bu iki örnek dahi, her eşyanın birer ilahi harf olduğunu ispata yeter. Bu harflerin doğru okunması ilm-i ilâhinin de doğru öğrenilmesini sağlar. İlm-i ilâhideki harfler, görüldüğü gibi, canlıdır. Bizim harf diye kabul ettiklerimiz ise, bu canlı harflerin birer sembolle belirtilmesinden ibarettir. Onun için harflerin de canlısı ve cansızı vardır, tıpkı insan harflerinde ol-

duğu gibi. Muhiddin-i Arabî Hazretleri'nin bir kahvenin önünden geçerken, içeri bakıp tek canlı insan göremediği için "Şu ölülere birer Fâtiha okuyalım" deyişinin nedeni budur. Burada canlı ve cansız tabiriyle kastedilen husus kahvedekilerin kendini bilip bilmemesi meselesidir. Kendini bilenler, öbür âlemde varlık gösterecek olanlardır ve bunlar çekirdek halini almıştır. Diğerleriyse çekirdek haline gelememiş, kimi bir yaprak, kimi bir çiçek safhasında kalmıştır. Arada meyvelik vasfını kazanmış olanlar da vardır, ama bunlar yeterli olgunluğa erişemediği için ağaç yetiştirecek çekirdeği veremezler. Ancak olgunlaşmış olanlar toprağa düştüğünde yeni bir ağaç meydana getirip meyve verebilirler. Diğerleri ise, hangi durumda olursa olsun, çürümeye mahkûmdur. Öyleleri tekrar toprağa karışıp tekâmül çarkına girecek ve sonuçta olgun bir çekirdek meydana gelmesine yardımcı olacaktır.

Kelimeleri, onları meydana getiren harflerin delaletine bakarak mânâlandırmak hurufat ilminin esasını teşkil eder. Kelimeler harflerden meydana geldiğine göre, bir kelimenin anlamı, kendisini meydana getiren harflerin anlamını da içermek durumundadır. Bunu bazı örneklerle anlatalım. Örneğin, Kün kelimesini ele aldığımızda, bunun, kef ve nun ile yazıldığını görürüz. Kef, sıfat-ı ilâhinin, nun ise, nur-u Muhammedî'nin ifadesidir. Bu duruma göre Kün, Muhammed nurunun vurmasıyla, sıfât-ı ilahiden ibaret olan kâinatın göze görünür hale gelmesi demek olur. Tıpkı, sinemada, filmdeki şekillerin arkadan vuran ışıkla perdeye yansıması ve görünmesi gibi. Bu durum el'an kemakândır ve sonsuza kadar da devam edecektir.

Kün fiilinin çekiminde; kâne; oldu, yekûnu; olur, kevn; olmak, kaimun; olucu kelimelerinin ortaya çıktığını görürüz. Bunların tümünün görünümü ise mükevvenattır (bütün yaratılmışlardır).

Harflerin mahreçleri vardır. İnsan vücudunda burçlar yahut burçların temsil edildiği odaklar vardır. Örneğin göbek, terazi burcu, mizan, ilâhi adaletin göstergesidir. Çocuklar, ana karnında gıdalarını göbek bağıyla temin ederler. Bu konunun üzerinde eskiden çok durulmuştur, ama ben bunların üzerinde

pek durmuyorum. Artık insanların aya ve uzaya çıktıkları bir çağda oluşumuz, burçlarla tasavvufi meşgaleyi gereksiz kılmıştır. İsteyen, İbrahim Hakkı Erzurûmî'nin eserlerine bakabilir..

Bu konuya bir misal olarak, hüve kelimesini inceleyebiliriz. Hüvede he, vav'dan çok uzaktır. Çünkü, he'nin mahreci göbek, vav'ınkiyse dudaktır. Vav dudaktan çıktığı için bu âleme çok yakındır.

Bunların bu şeklide anlatılmasından amaç, insanın olgunlaşma süresince geçirdiği değişimleri ima etmektir ve burada vav, berzahiyeti ima eder.

Giyim, kuşamın modası olduğu gibi sözlerin ve kelimelerin de modası vardır. Örneğin bir ilahimde, *"Tuttu dostum elimden aldı beni"* mısrasındaki dostum, şeyhim anlamındadır. Burada dost Allah'tır. Dost kelimesinin ebced değeri, dal = 4 + vav = 6 + sin = 60 + te = 400 = 470 eder. Allah'ın bir ismi de aşk olduğundan, aşk kelimesinin ebced değeri de, ayın = 70 + şın = 300 + kaf = 100 = 470 eder ve dost kelimesiyle çakışır.

Bu açıklamalar yapılmadığı takdirde çok kimse bu iki kelime arasındaki ilişkiyi kuramayacağı için bir başka şiirimdeki *Dört yüz yetmiş er sofrayı kurdular / Üç parmakla beşer lokma yediler* beyitini anlayamaz.

Eskiden yazılan tevhitle ilgili kitaplarda bu açıklamalar olmadığı için buralar hep "fefhem" (iyi düşün) denerek geçilirdi. Ama, Allah lütfedip iz'an kapılarını açmadığı sürece ne kadar düşünülürse düşünülsün bir şey anlamak mümkün olmaz.

Amaç insan olmaktır. İnsan kelimesinin ortası sin'dir. Bunun her iki tarafında da bir elif ve bir nundan oluşan in ve an heceleri vardır. İnsana ne yaparsa değeri altmış olan ve kemalât-ı insaniye olan sin yapacaktır. Bu sin, insanı havas haline getirebilir. Havas kelimesinin başı ha ile başlar. Bu Hakkıyet âlemine işarettir. Ahass-ül havas'ta ise, başa elif geçmiştir ve bu hüviyet âlemiyle hemdem olan bir mertebedir.

Her kelimeyi bu şekilde incelemek mümkündür. Örneğin mübin kelimesini ele alalım. Mübin'de, mim (risalet= meydana çıkış), be (halkıyet ve hakkıyet), ye (esma âlemi), nun (karanlı-

ğı aydınlığa çıkaran nur) vardır. Buna göre mübin kelimesi, "miminin nuruyla esmaların müsemmasını bildirir" anlamına gelir.

Arz ve rıza kelimeleri de, Arapçada elif, dat ve ra harflerinin sırasının değişmesiyle meydana gelmiştir. Her iki kelimenin ebced değeri de aynı, yani elif = 1 + ra = 200 + dat = 800 = 1001 dir. Bu, birin binde görülmesi anlamına gelir. Sıralanma arz'da, elif, ra, dat, rızadaysa, ra, dat, elif şeklinde olmuştur. Buna göre, biri, sahibinde görenler paçayı kurtarır, kendine mal edenlerse kendini dünyaya hasredip mahveder. Paçayı kurtaranlar, bini de birde toplayıp bütûna geçerek rızayı bulur ve oraya neşeyle giderler.

Gayb ile ayn (göz) arasındaki fark da, gayın ve ayın harfleri arasındaki fark gibidir. Gayın'da bir nokta vardır. Gayb'da her şey bir noktada, ayn'da ise her şey görünenlerdedir. Gözün gördüğü aynındadır, didardır. Onun da gayrı olmadığı anlaşılınca nokta kaldırılmış olur. Tabii, bu anlatılanları anlayabilmek için uzun uzun düşünmek gerekecektir.

Kutup kelimesinin ebced değeri 111'dir. Bu değerde olan başka kelimeler de vardır. Örneğin elif. Onun da değeri sırasıyla 1+30+80=111 dir. Biz sadece bir kaç misal vermekle yetiniyoruz.

Bu açıklamaları okuyan zâhir ulemalarından bazıları, bizi hurufîlikle itham edebilir. Ama onların gözardı ettikleri şey, aslında hepimizin birer harften ibaret olduğumuzdur. Hepimiz birer harfiz, ama üstümüzdeki bulaşıklıklar, pislikler bu harf yapımızın üstünü örtmüş olduğu için görünmüyor. Hepimiz, tıpkı evde uzun süre kalıp üzeri ileri derecede tozlanmış olduğu için, bakıldığında insanın kendini göremediği birer ayna durumundayız. Ne zaman birisi gelir ve bizi silip üstümüzdeki tozları kaldırırsa, o zaman harf olduğumuz meydana çıkacaktır. Bir şiirimizde,*Saykal vur mir'at-ı kalbe tâ tecelli ede Hakk / Padişah konmaz saraya hane mamur olmadan* deyişimizin nedeni budur.

Mürşitlerin yaptıkları ve söyledikleri hep hayaldir, ama Hakk'ın lütfettiği hayallerdir. İnsanın Hakk'ı anlayabilmesi

için ebcedten ha ile kaf'ı zevk edebilmesi lazımdır. İnsan ancak bunları zevk ettikten sonra Hakk'ın ne olduğunu anlayabilir. Bu zevke ermeyenler için hepsi hayaldir. Hayal, ebced ile zevk edilirse yine bir anlam ifade eder. Ama, bu zevk, harflerin değerlerini toplayıp aynı değerdeki başka kelimelerin mânâsıyla bağdaştırmak değil, bu harflerin gerçeğini zevk edebilmek şeklinde olmalıdır. Rakamları toplamak kolay, ama o harflerin ifade ettiği âlemleri idrak edip o âlemlerde yaşayabilmek zordur. Bunu yapabilenler sonuca ulaşabilirler.

Bunu başarabilmek için dünyevi düşüncelerden çekilmek gerekir. Çünkü, buralar uhrevi âleme aittir ve dünyevi düşünceye sığmaz. İnsanın kafasında dünya düşünceleri bulunduğu sürece bu söylenenlerin gerçekleşmesi mümkün değildir.

KİTAP

KİTAP NEDİR?

Kitaplar değişik dillerde ve farklı üsluplarda yazılmış olabilir. Bir kitapta önemli olan, yazarının kullandığı kelimeler veya üslup değil, anlatılmak istenen mânâdır. Eğer mânâ anlaşılmışsa, o zaman matlup hasıl olmuş, kitaptan istifade edilmiş olur. Bunun misalini, Mesnevi'deki öküz tarifini anlatarak vermiştik.

Feridüddin-i Attar'ın iki ciltlik Mantık-üt Tayr isimli, hayvanlardan bahseder görünen eserinde de, kuş diliymiş gibi işlenen tema insan huylarıdır. Bu eser de, adeta "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla" edasıyla yazılmıştır. Mutasavvıfların "el ârifü yekfî işare" (arife tek işaret yeter) prensibine göre, eserdeki imaların hedefi ariflerdir. Zaten gerek tasavvufi eserlerin, gerekse yapılan sohbetlerin amacı, insanları gaflet uykusundan uyandırmak ve onların hatalı davranışlarını düzeltmelerine yardımcı olmaktır.

Her insanın kitap sahibi olduğu "Kiminin kitabı sağdan, kimininkiyse soldan verilecektir" denmek suretiyle anlatılmaktadır. Buraları çok ince düşünmek gerekir. Şeriat ehline

"Herkes peygamberdir" deniverse, hepsinin ödü patlar. Halbuki Kur'an'da *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14> denerek böyle olduğu açık açık bildirilmektedir.

İnsanda kitabın yazılma işini kirâmen kâtibîn meleklerinin yaptığı ve iyi işleri sağ, kötü işleri de sol taraftakilerin kaydettiği söylenmektedir. O halde madem ki bir kitabımız vardır ve onu bizim davranışlarımız dolduracaktır, bu durumda bize düşen, onu güzel düşünceler ve fiillerle doldurup hayatımızı dünyada da, ahirette de güzel geçirmeye çalışmak olmalıdır. Çünkü "Allah güzeldir ve güzeli sever". Zaten müslümanlıktan amaç da bu değil midir?

Her insan bir kitaptır ve herkes kendi kitabını okur. Kur'an ise, insan-ı kâmile verilmiş olduğu için, Kur'an'ı yaşamak isteyenin insan-ı kâmile ulaşması gerekir.

HER İNSAN BİR KİTAPTIR

Her insan bir kitap sahibidir. Öyle olmasaydı Kur'an'da *"Kendi kitabını oku, bugün sana hesap sorucu olarak kendi nefsin yeter"* <17-14 > denmezdi. Bu kitap Allah'ın kudret eliyle yazılmış, beden, ruh, nefis kitabıdır. Kitabın sahibi de, irsal eden, yani mürseldir.

Bu konuyu açıklayan çok kimsenin başı, konu tam olarak anlaşılamadığı için derde girmiştir. Bunlardan biri de Niyazi-i Mısrî Hazretleri'dir. Kendisi Hazret-i Hasan ve Hazret-i Hüseyin'in peygamber soyundan geldiklerini ve aynen Yakup Aleyhisselâm'ın çocuklarında olduğu gibi, onlarda da peygamberlik olduğunu söylediği için sürgüne gönderilmiştir. Onu sürgüne gönderenler, Hazret-i Peygamberin hatemen nebi (son peygamber) olduğunu ve ondan sonra peygamber olamayacağını iddia edenlerdi.

Hatemen nebi, haber (Kitap) onunla tamamlandı, noksanlık kalmadı demektir. Kitabın tekmillenmesiyse, boşluk, yani şüpheye mahal kalmaması demektir. Eğer boşluk kalsaydı, o da kendinden önceki peygamberler gibi, "Benden sonra biri daha gelip o boşluğu dolduracak" derdi. Peygamberimiz, böyle

söylemeyip *"Bugün dininizi kemale erdirdim / tamamladım"* <5-3> dediğine göre demek ki, kitap tamamlanmıştır. Ayrıca, *"De ki: o Allah birdir. Allah samedtir. Doğmamıştır, doğurmamıştır ve O'nun hiçbir eşi de yoktur"* <112-1, 2, 3, 4> ifadelerinin Kur'an'dan başka bir kitapta bulunmaması da bunu anlatır.

Her insan bir mürsel, yani gönderilmiş kitaptır. "Her doğan ölüme gidecektir" sözünün bir anlamı da budur. Mürsel, gönderilmiş demektir. İrsal, mürsel, resul, irsaliye, hep aynı kökten türemiş kelimeler olduğu için, anlamları arasında sadece nüans ve mertebe farkları vardır.

Esma bahsinde, insanın her esmayı havi (içinde bulunduran) bir kitap olarak geldiğini ve gelirken bir sayfasının açık olduğunu söylemiştik. Bu açık sayfaya refleksleri dahildir. Yeni doğan bir çocukta yutkunma, emme ve korunma reflekslerinin mevcudiyeti bunun doğrulayıcısıdır. Diğer bilgiler de onun genetik yapısında mevcuttur. Fakat, bunların meydana çıkabilmesi için, eğitim ve terbiye ile sayfaların çevrilip değiştirilmesi gerekir. "Gizli bir hazineydim, bilinmek istedim" hadisinin bir anlamı da budur. Sürekli,

Her ne ki var âlemde / Örneği var Âdem'de

demekle kastettiğim budur.

Esas kitap, insanın kendisidir. Diğer kitaplar onun içinden çıkmaktadır. O halde insan, kâinattan önce kendi kitabını okumalıdır. Kur'an'da da öyle emredilmektedir. Kendi kitabını okuyan, o kitabın aksi olan kâinat kitabını da okumuş olur. İşe kâinattan, kâinat kitabından başlayanlar, o koca kitabı okuyup bitiremez, hatmedemezler, çünkü ömürleri yetmez.

İnsandaki, ilk sayfa dışındaki kapalı sayfalar, bazen Allah tarafından bizatihi açılır. Bu açılışa vahiy denir. Bu, peygamberlere has bir keyfiyettir. Diğer insanlardaki sayfa açma veya değiştirme işini yapan yine Allah'tır, ama bu işi bisıfâtihi, yani mürşitler vasıtasıyla yapar. Açılan sayfalardan çıkanlar kaydedilmezse kaybolur, kaydedilirse kalır ve okuyanlar da ondan istifade eder. Eğer Kur'an nazil olduğu anda kaydedilip Mushaf haline getirilmemiş olsaydı bugün elimizde bulunmazdı.

KİTAP NASIL DOĞAR?

Her şeyin bir kabarma ve patlama devresi vardır. Bunu, sükûnet devresi takip eder. *"O kaâria = Şiddetli ses çıkararak çarpan. Nedir kaâria?"* <101-1,2> bunu ifade eder. Bunun tabiattaki en görünür örneği çiçeklerdir. Kaynama devresinde tomurcukları birbiri arkasından patlar, çiçekler allı, morlu, sarılı açıp kendini göstermeye başlar. Patlama devresi sona erdiğinde çiçekler kuruyup dökülür, geriye sadece yapraklar kalır.

Aynı patlama devresi insanlarda da vardır. Mürşit sohbetleri, adeta bir hallaç tokmağı gibi, telde titreşimler oluşturur. Bu titreşimlerin şiddetlenmesine "aşk" denir. Aşka tutulan insan, tokmak yemiş hallaç yayı gibi, aşkından titremeye başlar. Bir süre sonra bu titreşimler sükûnete ererken, ikinci bir tokmak darbesiyle yine şiddetlenir.

İnsan, bu patlama devrelerinin kıymetini çok iyi bilmeli ve fırsatı kaçırmamalıdır. Çünkü, değeri bilinmez ve fırsat kaçırılırsa, o an bir daha geri gelmez. Mevlâna'nın patlama devresinde yanında Hüsameddin Çelebi bulunmasaydı, bugün hemen her dile tercüme edilmiş, her tarafın Kâbe, her yerin ibadethane ve Mevlâna'nın kendisi olduğunu gösteren, binlerce beyitlik Mesnevi elimizde olmazdı. Hüsameddin Çelebi, her doğanı anında yazdığı için, bu eser bugün elimizdedir.

İnsandaki bu patlama, vasıtasız ve vasıtalı olmak üzere iki şekilde olur. Mevlâna'daki vasıtasız patlama Divan-ı Kebir'ini ortaya çıkartmıştır. Bu sebeple onu ancak kendisi tam anlamıyla zevk edebilir. Divan-ı Kebir, Şems-i Tebrizî Şam'a gittiği zaman, onun hasret-i aşkıyla meydana çıkmış bir eserdir. Allah'a naz ve niyaz mertebelerinin anlatımı olduğu için, anlaşılması zordur. O zevke erememiş olanlar, Divan-ı Kebir'i anlayıp, zevkine varamazlar.

Mesnevi de başlangıçta vasıtasız doğmuş, ama Hüsameddin Çelebi'nin yazmaya başlamasıyla vasıtalı hale dönmüştür.

Her insanın, kendi kitabı olarak nitelendirilen bir iç âlemi vardır ve herkes bu kitabını okur, yani kendisiyle konuşur. Bazıları, bu konuşmalarını meydana çıkarıp kitabını yazar, bazıları yazamaz.

İnsanın içindekileri dışına çıkarabilmesi, yani kendi kitabını yazabilmesi için, önce kendinde o mevcudun bir gölgesinin oluşması gerekir. Bunun için de arkadan bir ışık vurması lazımdır. Gölgenin uzandığı arazi düzse gölgenin düz, engebeliyse gölgenin de eğri büğrü olacağını bilmek icap eder. Çünkü, insanın gölgesi yine kendisidir. Kendi arazisi düzgün olmayan insanın o arazideki görüntüsü de muntazam olmayacaktır.

Burada benim size söylediklerim özettir. Lâ faile illallah, lâ mevsufe illallah ve lâ mevcude illallah, bu anlattıklarımın da özetidir. Gerisini bulmak ve bu özetlere uygun kompozisyonları yazmak, okuyanlara ve dinleyenlere düşer. Herkes kompozisyonunu kendi kabiliyetine ve kendi zevkine göre yazacak ve sonuçta kiminin eseri ciddi, kimininki konuşma üslubunda, kimininki mizahi, kimininki şathiyat tarzında, kimininki vakur, kimininkiyse aşırı gurura kaçan bir ifadeyle ortaya çıkacaktır.

KİTAPLARIN OKURLARCA DEĞERLENDİRİLMESİ

Bir eser meydana çıktığında, onu herkes kendi bakış açısından değerlendireceği için, kimileri göklere çıkaracak, kimileriyse yerin dibine batıracaktır. Tıpkı, Füsus-ül Hikem hususunda Muhiddin-i Arabi hazretlerine yapıldığı gibi...

Füsus'ta, peygamberleri geliş sıralarına göre değil, Kur'an'da yazılış sıralarına, yani zevkî derecelerine göre tasnif etmiş ve her peygamberin, bir öncekinin zevkini tamamladığını belirtmiştir. Buna göre Hazret-i İsa ile Hazret-i Muhammed arasında ismi duyulmadan ölmüş Halid isimli bir peygamberin olduğu ve bunun ruhen ba's (peygamber) olduğu kaydedilmiştir. Tüm peygamberler özelliklerine göre fass'lara ayrılarak incelenmiştir. Örneğin, fass-ı hikmet-i nefsiye (Kelime-i Yunusiyye), fass-ı hikmet-i gaybiyye (Kelime-i Eyyûbiyye), fass-ı hikmet-i celaliye (Kelime-i Yahyaviyye) fass-ı hikmet-i ferdiyye (Kelime-i Muhammediyye) vs. gibi...

Muhiddin-i Arabî Hazretlerinin bu sıralaması, ayetlerin Mushaf'taki sıralanmasına, yani birbirleriyle ilişkili olanların bir surede toplanmasına benzer. Tüm peygamberlerin zevki Hazret-i Muhammed'te toplandığı için O, eserin sonuna alın-

mıştır.

Füsus'ta, Hazret-i İsa ile Hazret-i Peygamberin zevklerinin birbirine çok yakın olduğu anlatılmış ve Hazret-i İsa, Muhammedîmeşrep olarak nitelendirilmiştir. Hocalar da bunu "İsa Şam'da Akminare'den inecek, Mehdi, imam olacak vs." gibi sözlerle anlatmaya çalışır ve bunların da kıyamet habercisi olduğunu sözlerine eklerler. Halbuki bunlar, ruh ve tenin birbirinden ayrı olmadığına işaret eden sözlerdir.

Ancak, bunları Füsus'u okuyarak anlayabilmek ve o peygamberlerin zevkine ulaşabilmek imkansızdır. Çünkü, insan o seviyeye gelmeden bu zevke varamaz.

Büyüklerin pek kalabalığa karışmadan münzevi bir hayatı tercih etmelerinin nedeni, kendi iç âlemlerinde yaşayıp huzurlu olmak istemeleridir. "Hakk'ı bulmak kolay, Hakk'ı halkta bulmak zordur" diye bir söz vardır ve bu çok doğrudur. Çünkü, halka inildiğinde her kafadan bir ses çıkar. Bunun en güzel örneklerinden biri de Mevlâna için söylenenlerdir.

Bazıları, onun eserlerinde müstehcenlik olduğunu iddia edip, onu karalamaya çalışmışlardır. Bunun nedeni, pisliğin veya çamurun onu atanların kendinde bulunmasıdır. Mevlâna gibi bir zâtı, bu şekilde itham etmek yahut inkâra çalışmak, bunu yapanların utanma duygusundan yoksun olduğunu gösterir. Öyleleri, tıpkı yarasanın, güneşi görmeyip inkârına yahut ışığa ve nura düşman olmasına benzer.

Allah, kâinatı sevgiden yaratmış, sevginin kemâli insan olmuş ve O da, bu kemali kendisine ayna yapmıştır. Meşrebi uyuşan insanlar arasında bir sevgi ve muhabbet oluşur. Allah, kimseyi sevgiden yoksun bırakmasın. Meşrebi denk gelmeyen kişiler arasında sevgi ve dostluk oluşamaz. Bunun en güzel örneği de biraz önce anlattığımız Mevlâna olayıdır. Meşrebi uyuşanlar dünyanın öbür ucundan koşup gelirken, meşrebi uyuşmayanlar onu müstehcenlikle itham etmektedir.

Allah'ın sevgili kullarına saldıranlar, kendilerini O'nun adaletinden kurtaramazlar ve düşünceleri çirkin olduğu için sonları da berbat olur. Çünkü, herkes kendi düşüncesiyle haşir neşir olacaktır.

İnsan bir eser sahibine çamur atmadan önce biraz kendine bakmalıdır. Bir eseri tenkit etmek kolay, ama eser vermek zordur.

ESKİ KİTAPLARIN ÖZELLİKLERİ

Günümüze kadar binlerce, hattâ milyonlarca kitap yazılmıştır. Bir insan bunların kaç tanesini okuyup hatırında tutabilir? Ama, bilgi özden, yani insanın kendi içinden kaynarsa, o zaman kitaba ihtiyaç kalmaz. Mevlâna'nın, Şems'i bulduğunda tüm kitaplarını yakmasının sebebi budur.

Okunan kitapların hiçbiri insanla beraber öbür âleme gitmeyecektir. İnsanın oraya götürebileceği tek kitap, kendi kitabıdır. Bu nedenle insan kendi kitabını iyi okumalı, sayfalarını düzeltmeli, yani mertebeleri bile bile, hakkıyla başından sonuna, yani Elham'ından Nâs Suresine kadar okuyup hatmetmelidir.

Yazılagelen eski dini kitapların hemen tümünde tenzir (korkutma) esası benimsenmiştir. Bunun nedeni, insanları korkutup birbirlerine zarar vermelerini engellemektir. Kur'an'da da tenzir ayetleri vardır, ama bunlar tıpkı bir anne ve babanın çocuklarına kızması ve onları cezalandıracağını söylemesi gibidir. Çünkü, o korkutmalarda bile sevgi hakimdir.

Eski kitaplarda pek çok şey üstü kapalı anlatıldığı için, herkesin onları okuyup anlaması beklenemez. Böyle olduğunu yazanlar da bildikleri için, genelde, paragraf sonlarına "Fefhem cidda" (dikkatle düşün) ibaresi koymayı âdet edinmişlerdir. Böyle yapılmasının bir faydası, okuyanları araştırmaya sevk etmektir. Gereği gibi düşünüp araştıranlar, kitaplarda satır aralarına yerleştirilmiş imaları anlamışlardır.

Eski kitaplardan bir şey anlayabilmenin yolu, orada yazılanların içinde yaşamaktır. Aksi halde, kelimeler de asırlar boyunca değişmiş olduğu için, anlamak çok zor olur.

Kitaplar, kelamın yazıyla tespit edilmesidir. Her kitap, yazarının mertebesini gösterir. Bazıları eserlerinde sır noktaları gizlemişler, sadece ima ile geçiştirmişlerdir. Böyle yapmaları-

nın sebebi, sırrı ifşa edene sır verilmeyeceği korkusudur. Bu korkudan dolayı bazı yerleri erbabının anlayabileceği kapalı ifadelerle anlatmışlardır.

Günümüze kadar yazılan pek çok dini kitapta cennetin ve cehennemin tabakaları tarif edilmiş, hattâ o tabakaları gösteren temsili resimler konmuştur. Bunlara örnek olarak Muhammediye'yi verebiliriz. İçinde yer yer hakikate ait hususlar da bulunduğu için, zaman zaman zâhir uleması tarafından kara listeye alınmış, hattâ yasaklatılmıştır. Tabii, bu yasaklamalarda, o yazılanları anlayamayanların rolü olduğunu söylemek gerekir.

Diğer taraftan bakıldığında, böyle tasvirler malumatfuruşluktan başka bir şey değildir. Çünkü, insan için gerekli olan, Allah'ı bilip bulmak ve O'na kavuşmaktır. Ondan sonrasında, Allah nasıl isterse öyle ve mutlaka güzel yapar. Benim inancım ve verdiğim eğitimin esası budur. Her şey içten, O'ndan geliyor. O pınar herkeste, hepimizde vardır, ama önemli olan o mevcut pınarın suyunun fışkırmasıdır. O suyu tutup uzun süre muhafaza etmek mümkün değildir. Bu nedenle de kitaplardan okunanlar er veya geç unutulmaya mahkûmdur. Ama içten doğanlar, arkası devamlı olarak geldiği için unutulmaz.

Sadece kitaptan edinilen bilgiler taşıma suya benzer. Onunla değirmen döndürülemez. Ama, kaynak insanın içinde olursa, o zaman o suyla her şey yapmak mümkündür. İnsan, okuduğu bir şeyi, velev ki iyice ezberlemiş bile olsa, tekrarlamadığı takdirde bir süre sonra unutmaya mahkûmdur. Onun için "Kitaplarda yazılı olanlar kaldir (laftır). Önemli olan bunun hal durumuna getirilmesidir" denir. Çünkü, ancak bu başarıldığında insan kendi suyuyla kendi değirmenini döndürmeye başlayabilir. Kalin hal durumuna gelmesi için sabırlı olmak lazımdır.

Maalesef bizde ilim, Fatih Sultan Mehmet'ten sonra gerilemeye başlamış ve bugünlere gelinmiştir. Şimdi halk aramaya başladığı için, eski kitaplar raflardan indirilmektedir, ama nafile... Çünkü, o kitaplar bir şey söylemez. Bir insan o kitabı

yazanın mertebesine gelmedikçe, o kitaptan tam anlamıyla istifade edemez. Bunun en güzel örneği de Kur'an'dır. Arap diliyle yazılmış olmasına rağmen, ne demek istediğini Araplar bile anlayamamaktadır. Onun için, mutlaka onu, bilen birinden öğrenmek gerekmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu devrinde, özellikle hilâfetin alınmasından sonra dinin şeriat yönüne ağırlık kazandırılmış ve tasavvuf, içine kapanmaya zorlanmıştır. Çıkan problemler nedeniyle, yazılan tasavvufi eserler, evvelden beri benimsenmiş olan, mecazla ifade yönteminin dışına çıkmamıştır.

Aslına bakıldığında Mesnevi de bu şekilde yazılmıştır. Mevlâna, Efendimiz demektir. Mesnevi ise, bir şiir türü olduğu halde Mevlâna ile özdeşleşmiş ve O'nu yaşatan eserinin adı olmuştur. Mesnevi, umum, Divan-ı Kebir ise, Havas için yazılmıştır.

Mevlâna, Mesnevi'sinde hayvan karakterlerini incelemiştir. Bu karakterlerin tümü insanlarda da vardır. Her insanda bunlardan biri ağır basar. Cehaleti dolayısıyla dünya malına tamah edip mal toplayanlar necaset böceğine benzetilmiştir. Kendisi döner, dolaşır çukuruna girer, ama sonunda malları dışarıda kalır.

Deve, mütehammil oluşu, susuzluğa çok dayanıklı oluşu, güçlülüğü, bir topak burçak hamuruyla bir gün idare edecek kadar ekonomik beslenmesi, etinden, sütünden istifade edilebilmesi dolayısıyla Allah'ın çöl insanlarına bir lütfu sayılır, ama kindardır.

Eşek, çok tahammüllü, çok sabırlı ve mütevekkil bir hayvandır. Bir yere bağlansa, saatlerce orada kalabilir. Ne kadar yük yüklenirse yüklensin, itiraz etmeden taşır, ama inatçıdır.

Kurt çok hilekârdır. Tek olarak saldırmaz. Sürü halinde, birlikte saldırır ve saldırdığı hayvan sürüsünü önce şaşırtıp dağıtır, sonra teker teker yakalayıp parçalar. Çok gaddardır.

Bazı hayvanlar da taklitçidir. Kargalar insan sesini, maymunlar insan hareketlerini, papağanlar insan konuşmasını taklit edebilirler.

Mevlâna Mesnevi'de, bu özellikleri belirginleştiren hikâ-

yelerle, okuyanlara kendilerini tanıtmış ve ders vermiştir.

Fîhi Mafih'te ise insan, *"Sonra onu aşağının aşağısına attık"* <95-5> hükmünce alt mertebeye atılmış olduğu için, "Sen insansın" dememiştir. Mevlâna, alt mertebedekilerin her birinin kendine paye vermesini önlemek için, burada fertlere insan demekten kaçınmış, böylece, daha nefer (er) bile olamayanların kendilerini genel kurmay başkanı gibi görmesini engellemeye çalışmıştır. Bu doğru bir düşüncedir, çünkü neferin bile bir fonksiyonu varken, nefer olamayanın kendini genel kurmay başkanı olarak görmesi anlamsızdır. Bu nedenledir ki, tüm müellifler bu gibi konuları hep üstü kapalı olarak anlatmayı tercih etmişlerdir.

Osmanlıların son devrelerinde yaşamış olan Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi Bey de, A'mak-ı Hayal isimli eserinde yine aynı yöntemi benimsemiştir. A'mak, ümk'ün çoğuludur, yani derinlikler anlamına gelir. A'mak-ı Hayal ise, hayal derinlikleri demektir. Bu kitap, Aynalı Baba ve Raci'nin Hatıraları isimleriyle de basılmıştır.

Kitapta yarısı karanlık, yarısı aydınlık bir küre anlatılır. Karanlık tarafını Ehramen, aydınlık tarafını ise Hürmüz isimli melek idare etmektedir ki, bunlar Kirâmen Kâtibîn melekleri olarak her insanda vardır.

Kitapta, bazı yerler boş bırakılmış ve okuyanların tamamlamaları beklenmiştir. Bunlardan biri

Muhyi sana ola himmet
Ölür isen canına minnet
Elif Allah, mim Muhammed
Kisvemizdedir dalımız

dörtlüğündeki "Elif Allah, Mim Muhammed" mısraıdır. Bunun böyle yapılmasının nedeni, "Burası haramdır, ehli olmayana söylenmez" düşüncesidir.

Burada, elif, mezahir-ül vücud, dal, beden, mim ise risalet hakikatidir. Üçünün birleşmesiyle Âdem meydana gelir. Âdem'in elif'i kaldırılırsa, dem kalır ki, bu da "Dem bu demdir" in kısaltılmış şeklidir ve mürşitle birlikteliğe işarettir. Buradaki Âdem de, mürşide işarettir.

noktanın sonsuzluğu

üçüncü kitap

lütfi filiz

Noktada ne uzunluk, ne derinlik ne de genişlik vardır. Nokta şekilsizdir. Ne zaman harf haline gelirse o zaman şekillenir.

Kelimeler mânânın suret giymiş halleridir ve sureti tam olarak anlamadan sireti (özü) anlamak mümkün değildir.

Gerçek namaz, Allah'a vuslat etmek demektir. Asıl namaz, aynasını bulup onunla görüşmektir. Bu görüşme, hem maddeten hem de manen yapılacaktır. Çünkü O'nun maddesi ile mânâsı birbirinden ayrı değildir.

Gerçek anlamıyla oruç, güneşin doğuşundan batışına yani insanın doğumundan ölümüne kadar, kötü ahlâktan ve o ahlâk ile yapılacak kötülüklerden sakınmak ve o kötü ahlâka bir daha düşmemek olarak algılanmalıdır.

"Noktanın Sonsuzluğu", tasavvufun temel kavramlarını derinlemesine açıklayan bir kaynak kitaptır. Lütfi Filiz'in yıllar süren sohbetleri, konuşmadaki akıcı üslup korunarak ve dilin anlaşılır olmasına özen gösterilerek hazırlanmıştır. Dört ciltten oluşan kitabın üçüncü cildi Peygamberlik ve Peygamberler, Dinler, İslamiyette Eğitim Mertebeleri, İslamiyette Temel Kavramlar, İman, İbadet, Fark Âlemleri, Mertebeler, Hurufat-ı İlahiye konularını içermektedir.

ISBN 975-7652-96-2

